मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आर्थिक वर्ष २०७६/७७-२०७८/७९)

नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोग
सिंहदरबार, काठमाडौं
२०७६

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आर्थिक वर्ष २०७६/७७ - २०७८/७९)

नेपाल सरकार

राष्ट्रिय योजना आयोग

सिंहदरबार, काठमाडौं

२०७६

भूमिका

आवधिक योजनाले लिएका समष्टिगत र विषय क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन कायम गरी सार्वजनिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना एउटा महत्वपूर्ण औजारको रूपमा रहेको छ। अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सार्वजनिक आय-व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्मयता ल्याउन मध्यमकालीन खर्च संरचना महत्वपूर्ण औजार हो। सो बमोजिम यस खर्च संरचनामा आगामी पहिलो आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षको प्रक्षेपण गरी तीन वर्षको चक्रीय बजेट प्रस्तुत गरिएको छ। यसले विषय क्षेत्रगत मन्त्रालय/निकायहरूलाई आवश्यक स्रोत सहित सार्वजनिक वित्तको पूर्वानुमान गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ।

समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली को राष्ट्रिय सोच एवम् वि.सं. २०८७ सम्म दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न, वि.सं. २०७९ सम्ममा अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नती हुन, दीर्घकालीन सोच सहितको पन्ध्रौं योजनाका लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न यस खर्च संरचना सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ। वित्त अनुशासन कायम गरी प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा पर्याप्त बजेट विनियोजन मार्फत सार्वजनिक खर्चको कुशल र प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न सघाउ पुग्ने विश्वास लिइएको छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई सरल र यथार्थपरक बनाउन विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचकको उपलब्धिका आधारमा मध्यमकालीन लक्ष्य निर्धारण गरी विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न सकिने खालका संक्षिप्त तालिका विकास गरिएको छ। नतिजा सूचक तयार गर्दा पन्ध्रौं योजनाका साथै विषय क्षेत्रगत गुरूयोजना, रणनीतिक योजना, दिगो विकास लक्ष्यहरूलाई आधार लिइएको छ। यी नतिजा सूचक बमोजिमका लक्ष्यहरू हासिल गर्न विकास विकास आयोजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका साथै थप सुदृढ र वैज्ञानिक पद्धतिमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन आवश्यक हुन्छ।

अन्तमा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यम संलग्न हुनुहुने राष्ट्रिय योजना आयोगका सबै पदाधिकारी एवम् कर्मचारी, मध्यमकालीन खर्च संरचना निर्देशक समितिका सदस्य तथा विषयगत मन्त्रालयका कार्यदलका सदस्यहरूलाई राष्ट्रिय योजना आयोग धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ।

२०७६ जेठ

राष्ट्रिय योजना आयोग

विषयसूची

परिच्छेद १ परिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	अवधारणा तथा उद्देश्य	२
१.३	नेपालमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अभ्यास	३
१.४	संस्थागत व्यवस्था	३
१.५	मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया	४

परिच्छेद २ मध्यमकालीन खर्च संरचना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७-२०७८/७९)

२.१	पृष्ठभूमि	६
२.२	सोच, उद्देश्य तथा रणनीति	६
२.३	राष्ट्रिय लक्ष्य तथा नतिजा सूचक	७
२.४	मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण	१३
२.५	बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट	१५
२.६	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण	२०

परिच्छेद ३ कृषि, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वन क्षेत्र

३.१	कृषि	२२
३.२	भूमि व्यवस्था	३७
३.३	सहकारी तथा गरिबी निवारण	४३
३.४	वन, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन	४८

परिच्छेद ४ आर्थिक क्षेत्र

४.१	अर्थ	५७
४.२	उद्योग	६५
४.३	वाणिज्य तथा आपूर्ति	७१
४.४	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	७५

परिच्छेद ५ सामाजिक क्षेत्र

५.१	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	८३
५.२	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	१००
५.३	खानेपानी तथा सरसफाइ	११०

५.४	युवा तथा खेलकुद	११६
५.५	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक	१२१
५.६	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा	१२९

परिच्छेद ६ पूर्वाधार क्षेत्र

६.१	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ	१३५
६.१.१	ऊर्जा	१३५
६.१.२	जलस्रोत	१४४
६.१.३	सिँचाइ	१४८
६.१.४	जल तथा मौसम विज्ञान	१५५
६.२	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात	१५९
६.३	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	१६९
६.४	शहरी विकास, भवन तथा बस्ती विकास	१७६
६.५	पुनर्निर्माण	१८५

परिच्छेद ७ शासकीय व्यवस्था र अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र

७.१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्	१८८
७.२	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन	१९४
७.३	कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला	२०३
७.४	गृह	२०७
७.५	रक्षा	२१५
७.६	परराष्ट्र	२२०
७.७	योजना तथा तथ्याङ्क	२२३

परिच्छेद ८ संवैधानिक अंग तथा निकाय

८.१	राष्ट्रपतिको कार्यालय	२२९
८.२	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	२३१
८.३	संघीय संसद	२३३
८.४	अदालत	२३५
८.५	अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोग	२४०
८.६	महालेखापरीक्षकको कार्यालय	२४३

८.७	लोक सेवा आयोग	२४५
८.८	निर्वाचन आयोग	२४७
८.९	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२५०
८.१०	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	२५२
८.११	राष्ट्रिय महिला आयोग	२५५
८.१२	राष्ट्रिय दलित आयोग	२५८
८.१३	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	२६०
८.१४	आदिवासी जनजाति आयोग	२६२
८.१५	मधेशी आयोग	२६४
८.१६	थारु आयोग	२६६
८.१७	मुस्लिम आयोग	२६८
८.१८	न्याय परिषद्	२७०

अनुसूचीहरू

अनुसूची १.१	मन्त्रालय/निकायगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२७२
अनुसूची १.२	मन्त्रालय/निकायगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२७४
अनुसूची २.१	विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२७६
अनुसूची २.२	विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२७८
अनुसूची ३.१	कृषि, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	२८०
अनुसूची ३.२	कृषि, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२८४
अनुसूची ४.१	आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	२८७
अनुसूची ४.२	आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२९०
अनुसूची ५.१	सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	२९४
अनुसूची ५.२	सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२९९
अनुसूची ६.१	पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	३०२
अनुसूची ६.२	पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	३१०
अनुसूची ७.१	शासकीय व्यवस्था तथा अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा	३१७

	प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची ७.२	शासकीय व्यवस्था तथा अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	३२१
अनुसूची ८.१	संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	३२५
अनुसूची ८.२	संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	३२९
अनुसूची ९.१	प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण	३३२
अनुसूची ९.२	प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	३३३
अनुसूची १०.१	साँवा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	३३४
अनुसूची १०.२	साँवा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	३३६
अनुसूची ११	प्रति एकाई लागत अनुमान	३३८
अनुसूची १२	आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरु	३४७
अनुसूची १३	विकास आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकीकरणको आधारमा अंक प्रदान गर्ने तरिका	३५५

परिच्छेद १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको कार्यान्वयन, **"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली"** को दीर्घकालीन सोच सहितको पन्ध्रौं योजना र दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। साथै, वि.सं. २०७९ सम्ममा अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासशील मुलुक र वि.सं. २०८७ सम्ममा मध्यम आय भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुँदै वि.सं. २१०० सम्ममा समुन्नत मुलुकको रूपमा स्थापित हुनेगरी सार्वजनिक वित्तको प्रभावकारी र कुशल परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसका लागि स्रोत-साधनको विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता तथा वित्तीय अनुशासन तीन वटा पक्ष उत्तिकै प्रभावकारी हुनुपर्दछ। यी पक्षहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने औजारको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना रहेको छ।

दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादम्यता र सामञ्जस्यता कायम गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना महत्वपूर्ण औजारका रूपमा रहेको छ। यसले विकास योजनाका लक्षित नतिजा हासिल गर्न स्रोत-साधनको न्यायोचित वितरण र महत्तम परिचालन, पारदर्शी र मितव्ययी खर्च प्रणाली, पूर्वाधार निर्माण तथा सेवाको गुणस्तर तथा प्रभावकारिता, वित्तीय अनुशासन जस्ता पक्षमा सुधार ल्याउँछ। यसको सकारात्मक असर सार्वजनिक वित्त क्षेत्रमा मात्र नभई आर्थिक तथा वित्तीय स्थायित्वमा समेत पर्दछ।

मुलुक संघीय संरचनामा रूपान्तरण भएसँगै विगतमा केन्द्रको मातहतमा रहेको राजस्वको एकल अधिकार संविधान र कानुनी व्यवस्था अनुसार बाँडफाँट भएपछि एकातिर संघको राजस्व संकुचन हुने र अर्कातिर सोही संकुचित राजस्व तथा स्रोतबाट प्रदेश र स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता पुरा गर्न अनुदानका रूपमा हस्तान्तरण गर्नुपर्ने अवस्था भएकाले समग्र साधन व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण बनेको सन्दर्भमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले दीर्घकालीन सोच तथा विकास योजनाले लिएको लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू हासिल गर्न क्षेत्रगत तथा आयोजनागत/कार्यक्रमगत प्राथमिकता निर्धारण, खर्च र स्रोतको आकलन तथा प्रक्षेपण गरी वित्त व्यवस्थापन तथा आर्थिक विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ।

नेपालको संविधानको व्यवस्था अनुसार अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले नेपाल सरकार तथा प्रदेश र स्थानीय तहले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। उक्त प्रावधान अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य तथा सो योजनाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा बजेट विनियोजनमा आवश्यकताको पुष्ट्याईंलाई समेटिनु पर्ने, प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत उल्लेख हुनुपर्ने व्यवस्था छ। साथै, योजना लागु गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण र सो रकम कुन कुन स्रोतबाट के कति ब्यहोर्ने र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण गरिएको हुनुपर्ने प्रावधान छ। सो बमोजिम आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दै आइएको छ।

यो खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्ने आधारहरू परिमार्जन गरी वस्तुगत रूपमा पन्ध्रौं योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यसँग कार्यक्रम/आयोजनाको सामञ्जस्यता कायम गर्ने गरी प्राथमिकीकरणको निश्चित मापदण्ड बनाइएको छ। समग्र विकासका विषय क्षेत्रहरूलाई ५ क्षेत्रमा विभाजन गरी मापदण्डहरूमा सबै क्षेत्रले योगदान पुऱ्याउनु पर्ने गरी ५ वटा सामान्य आधार र दुई वटा विषय क्षेत्रगत आधार तय गरिएका छन्। यस खर्च संरचनामा पहिलो वर्ष वा आर्थिक

वर्ष २०७६/७७ को हकमा बिनियोजित बजेट अनुरूप र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन स्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम अनुमान गरिएको छ। साथै, मन्त्रालय तथा निकायले सञ्चालन गर्ने आयोजना र कार्यक्रमका विभिन्न क्रियाकलापहरूको प्रति एकाई खर्च अनुमानका साथै विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिने लगानीबाट प्राप्त हुने लक्षित प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू प्रस्तुत गरिएका छन्।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको एक औजारका रूपमा यस खर्च संरचनाले उपलब्ध साधन-स्रोतको आकलन गर्ने र त्यसलाई योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि बाँडफाँट गर्ने गर्दछ। यस अन्तर्गत राजस्व, आन्तरिक ऋण, वैदेशिक अनुदान तथा ऋणको आकलन गरी समष्टिगत आर्थिक खाका निर्धारण गरिन्छ। यसैको आधारमा खर्च क्षेत्रगत प्राथमिकता अनुरूप विषयगत मन्त्रालय र सरकारका अन्य निकायहरूको नीति तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक मध्यम अवधिको बजेट विनियोजन र संघीय संरचनामा संघीय सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने अनुदान र राजस्व बाँडफाँट सहितको मध्यमकालीन खर्च अनुमानको खाका तयार गरिन्छ। यसरी निर्धारण भएको स्रोतभित्र रहेर मन्त्रालय एवम् निकायहरूले नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा लाग्ने खर्च रकमको अनुमान गर्दछन्। सम्बन्धित निकायहरूसँको छलफल पछि तीन वर्षअवधिको बजेटको खाका तयार गरिन्छ।

यो खाका तयार गर्दा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरिन्छ। यसमा पहिलो वर्षको खर्च र स्रोत अनुमानको बार्षिक बजेटसँग तादात्म्यता रहन्छ र बाँकी दुई वर्षको प्रक्षेपण गरिन्छ। पहिलो वर्ष बजेट कार्यान्वयन भएपछि नयाँ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिन्छ। जसमा पहिलो वर्षको प्रगति समीक्षा गरिन्छ भने बाँकी दुई वर्षको विगतमा प्रक्षेपण गरेको अनुमानलाई परिमार्जन गरी एक वर्षको बजेट प्रक्षेपण थप गरिन्छ। यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक वर्ष तीन वर्षको बजेटको आकलन गर्नुपर्ने हुन्छ। त्यसैले यसलाई विकासको आवश्यकता, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था, राजस्व र वैदेशिक सहायताको अनुमान समेतका आधारमा प्रत्येक वर्ष परिमार्जन गरिनुपर्ने हुन्छ। यसबाट मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन् :

१. सावर्जनिक खर्च प्रणालीमा वित्त अनुशासन कायम गरी समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्नका लागि सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र वाह्य श्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्ने।

२. सरकारको विकास योजनाको प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न स्रोत-साधनको विनियोजन प्रक्रियाको पुनर्संरचना गरी प्राथमिकता प्राप्त विषयगत क्षेत्रमा बजेटको बाँडफाँट गर्ने।

३. सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने।

४. सम्बन्धित मन्त्रालयहरूको बजेट अनुमान वास्तविक बनाउने।

उल्लेखित लक्ष्य हासिल गर्न आवधिक रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरी कार्यान्वयनमा लैजानु पर्दछ।

१.३ नेपालमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अभ्यास

नेपालमा सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापनमा विभिन्न समस्या विद्यमान छन्। खासगरी आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीचमा तादात्म्यता नरहनु र कुनै आयोजनामा आवश्यक बजेट नछुट्याइनु तर कुनै आयोजनामा आवश्यकताभन्दा बढी बजेट छुट्याइनु, दिगोपना नभएको आयोजनामा निरन्तर रूपमा बजेट विनियोजन हुनु, बजेटको सुनिश्चितता नहुनु र कार्यान्वयन क्षमता भन्दा बढी आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहनु यसका प्रमुख समस्या हुन्। सार्वजनिक खर्चमा देखिएका यी समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोगका प्रतिवेदनले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र प्रभावकारी कार्यान्वयनको सिफारिश गरेको थियो। यसलाई ध्यानमा राखी दशौं योजना (२०५९—६५) सँगसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना योजनासँग तालमेल हुनेगरी तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न थालिएको थियो। नेपालमा पहिलो पटक आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि यस्तो खर्च संरचनाको शुरुवात भएको थियो। शुरुमा शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, सिंचाइ, विद्युत, सडक र जलस्रोत जस्ता मुख्य क्षेत्रमा यसको शुरुआत गरिएको थियो। यसले आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादात्म्यता कायम गर्ने, विकास आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्ने, आवधिक योजनाले लिएका उद्देश्य र लक्ष्य हासिल हुने गरी स्रोत साधनको सदुपयोग गर्ने र पहिलो प्राथमिकतामा परेका आयोजनामा स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने उद्देश्य लिएको थियो। यसबाट वित्त अनुशासन र आर्थिक स्थायित्व कायम हुने अपेक्षा गरिएको थियो।

कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा निश्चित आधारहरू तोकी त्यसकै आधारमा परियोजनाहरूलाई अंक प्रदान (Scoring) गर्ने कार्य सुरू गरियो। यसमा आयोजनाहरूलाई ०, १, २ र ३ भार दिइएको थियो (० ले कमजोर, १ ले साधारण वा सन्तोषजनक, २ ले राम्रो र ३ ले अति राम्रो जनाउँथ्यो)। साथै प्रथम प्राथमिकता (P_1), दोश्रो प्राथमिकता (P_2) र तेश्रो प्राथमिकता (P_3) मा परेका आयोजनाहरूमा बजेट विनियोजनको अनुपातलाई आधार मानिएको थियो। पहिलो मध्यमकालीन खर्च संरचनामा मात्रै २०३ वटा कम प्रतिफल दिने आयोजनाहरू हटाउने वा गाभ्ने कार्य गरिएको थियो। त्यसैले यसले नीति निर्माता तथा योजनाविद्लाई खर्चको प्राथमिकीकरण गरी सीमित स्रोतको उपयुक्त बाँडफाँट मार्फत विकासका लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुर्‍याएको थियो।

शुरुका ५-६ वर्षसम्म खर्च संरचना तर्जुमा कार्यलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरिएको र त्यसको फलस्वरूप यसका उद्देश्यहरू खासगरी वित्त अनुशासन र खर्चको रणनीतिक रूपमा विनियोजन कार्यमा सहयोग पुगेको थियो। तर, पछिल्ला केही वर्षमा यसको तर्जुमालाई निरन्तरता दिन सकिएन। हाल अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले कानुनी रूपमा अनिवार्य गरेसँगै खर्च संरचनालाई संस्थागत गर्न सहयोग पुगेको छ।

१.४ संस्थागत व्यवस्था

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता अपनाउने उपकरण भएकोले वार्षिक बजेट निर्माणमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। यसको लागि संस्थागत व्यवस्थाका रूपमा देहाय बमोजिमका विभिन्न स्तरका समितिहरूको व्यवस्था गरिएको छ।

१. **निर्देशक समिति :** मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यको समग्र निर्देशनका लागि राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा एक निर्देशक समिति रहेको छ। सो समितिमा आयोगका सबै सदस्यहरू तथा सदस्य सचिव एवम् सबै मन्त्रालय र निकायका सचिवहरू सदस्य रहने व्यवस्था छ। आयोगको आर्थिक व्यवस्थापन हेर्ने महाशाखाका प्रमुख सदस्य सचिव रहने व्यवस्था छ।

२. **स्रोत समिति :** अर्थतन्त्रको आर्थिक परिसूचकहरूको विश्लेषण गरी समष्टिगत आर्थिक संरचना तयारी, आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूको बजेटको कुल सीमा प्रक्षेपण, खर्च तथा स्रोत सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना सीमा निर्धारण र बजेटको कार्यान्वयन स्थितिको समीक्षा गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपण गर्न देहाय बमोजिमको स्रोत समिति रहने व्यवस्था छ।

उपाध्यक्ष, राष्ट्रिय योजना आयोग	— अध्यक्ष
सदस्य (आर्थिक व्यवस्थापन क्षेत्र हेर्ने), राष्ट्रिय योजना आयोग	— सदस्य
गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक	— सदस्य
सचिव, अर्थ मन्त्रालय	— सदस्य
सचिव, राष्ट्रिय योजना आयोग	— सदस्य
महालेखा नियन्त्रक, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	— सदस्य
महाशाखा प्रमुख, आर्थिक व्यवस्थापन महाशाखा, राष्ट्रिय योजना आयोग	— सदस्य सचिव

३. **मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल :** सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूमा आ-आफ्नो मातहतमा देहाय बमोजिमका मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल रहने व्यवस्था छ। सो कार्यदलले प्रत्येक क्रियाकलापको एकाइगत लागत आकलन, परिमार्जनका साथै आफ्नो मन्त्रालय वा निकाय अन्तर्गतको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमासम्बन्धी समन्वय गर्ने तथा सो निकायको बजेट मस्यौदा तयार गर्ने कार्य गर्दछ।

योजना तथा बजेट हेर्ने महाशाखा प्रमुख सबै केन्द्रीय निकायहरू	— संयोजक
सम्बन्धित निकायको आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख	— सदस्य
सम्बन्धित निकाय अन्तर्गतको विभागीयस्तरको कार्यालयको प्रतिनिधि	— सदस्य

४. **मध्यमकालीन खर्च संरचना सम्बन्धी केन्द्रीय एकाइ :** राष्ट्रिय योजना आयोगको आर्थिक व्यवस्थापन महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा यो एकाइ रहेको छ। आयोगका विषयगत क्षेत्र हेर्ने शाखा प्रमुखहरू सदस्य रहने यो एकाईले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी र यससँग आवश्यक निर्देशिका तयारी, विभिन्न तालिम तथा गोष्ठी आयोजना र समग्र समन्वयसम्बन्धी भूमिका निर्वाह गर्दछ।

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया

१. **त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार निर्धारण गर्ने :** गत आर्थिक वर्षको यथार्थ स्थिति, चालु आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित अवस्था र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा सम्बन्धित निकाय/मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र राष्ट्रिय योजना आयोगले नीतिगत छलफल गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गर्दछन्। यो कार्य गर्दा सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले सम्बन्धित खर्च संरचना कार्यदलको संलग्नतामा कार्यगत रूपमा राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयले समग्रमा पुनरावलोकन गरी अवधारणापत्र तयार गर्दछ। स्रोत समितिले देशको समष्टिगत अर्थतन्त्रको वर्तमान स्थिति, चालु आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रक्षेपण, बित्तीय स्थिति, शोधनान्तर स्थिति,

बैदेशिक व्यापार स्थिति, बाह्य एवम् आन्तरिक वित्तीय साधनको सम्भावना, करको लचकता, राजस्व प्रक्षेपण तथा कार्यगत नीति र प्राथमिकताको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरिन्छ।

२. **बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने :** स्रोत समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयबाट मन्त्रालयगत र कार्यगत रूपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको सीमा र मार्गदर्शन तयार हुन्छ। माथि उल्लेख भएअनुसार तयार भएको मन्त्रालयगत बजेट सीमा र मार्गदर्शन अर्थ मन्त्रालयले मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयहरूमा पठाउनुपर्दछ। सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले मातहतका विभाग, जिल्ला कार्यालय र आयोजनाहरूमा मार्गदर्शनसहित बजेटको सीमा मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (एल.एम.बि.आइ.एस)मा प्रविष्टि गर्नुपर्दछ।

३. **त्रि–बर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी संसदमा पेश गर्ने :** मन्त्रालयहरूले तयार गरी पठाएको सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही सम्बन्धित कार्यालय र आयोजनाहरूले त्रिबर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको बजेट तयार गरी सम्बन्धित विभागमा पठाउनुपर्दछ। उपरोक्तानुसार प्राप्त भएको बजेटको आधारमा आफ्नो समेत बजेट तयार गरी सम्बन्धित विभागहरूले एल.एम.बि.आइ.एस.मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयहरूमा पठाउनुपर्दछ। सम्बन्धित मन्त्रालयले यसरी प्रविष्टि गरी प्राप्त हुन आएको आफ्नो बजेट समेत तयार गरी एल.एम.बि.आइ.एस.मा प्रविष्टि गर्ने र आफ्नो एवम् अन्तर्गतका आयोजना/निकायहरूको बजेट माथि छलफल गरी राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयमा एल.एम.बि.आइ.एस. मार्फत पठाउनु पर्दछ।

४. **त्रि–बर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर छलफल :** सम्बन्धित मन्त्रालयबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमान विशेषत चालु खर्चतर्फको कार्यक्रम खर्च, पुँजीगत खर्च एवम् वित्तीय व्यवस्थापनसहितको कार्यगत र निकायगत रूपमा नीतिगत छलफल राष्ट्रिय योजना आयोगमा गरिन्छ। यसमा अर्थ मन्त्रालयको अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहयोग तथा समन्वय महाशाखा, बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा र सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायको सहभागिता रहन्छ। निकायगत रूपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि अर्थ मन्त्रालयले राष्ट्रिय योजना आयोग र आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित मन्त्रालय समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गर्दछ।

५. **व्यवस्थापिका संसदमा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने :** मध्यमकालीन खर्च संरचना र बार्षिक विकास कार्यक्रम राष्ट्रिय योजना आयोगबाट स्वीकृत भएपछि बजेटको अन्तिम मस्यौदामा उल्लेखित आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत गर्ने व्यवस्था छ। राजस्वको प्रक्षेपण, बाह्य सहयोगबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति तथा प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेको आगामी वर्ष संचालन गरिने कार्यक्रमलाई समाबेश गरी आगामी आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण बजेट बक्तव्य मार्फत जेठ १५ गते अर्थमन्त्रीबाट संघीय संसदमा पेश हुन्छ। साथै, राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार भएका मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको दस्तावेज पनि व्यवस्थापिका संसदमा पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ।

परिच्छेद २

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आ.व. २०७६/७७-२०७८/७९)

२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सुशासन, विकास र समृद्धि हासिल गर्ने राष्ट्रिय कार्यसूची निर्धारण गरेको छ। संविधानको सम्पूर्णतामा कार्यान्वयन गर्दै **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को दीर्घकालीन सोच हासिल गर्ने आधार योजनाको रूपमा पन्धौं योजना रहेको छ। सो योजनाले राष्ट्रिय आय वृद्धि, गुणस्तरीय मानव पुँजी निर्माण र आर्थिक जोखिमहरूको न्यूनीकरण गर्दै वि.सं. २०७९ सम्ममा अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासशील देशमा स्तरोन्नति गर्ने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो विकास लक्ष्यलाई हासिल गर्ने सोच सहित उच्च मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा पुग्ने गरी लक्ष्य लिएको छ। योजनाको लक्ष्य प्राप्तिका लागि वित्तीय संघीयताको कुशल व्यवस्थापन, तीव्र आर्थिक विकास र उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ।

पन्ध्रौ योजनासँग सामन्जस्य हुनेगरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७ -२०७८/७९) तर्जुमा गरिएको छ। खर्च संरचना तयार गर्दा दीर्घकालीन सोच सहितको पन्धौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७ - २०८०/८१) मा उल्लेखित सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता, सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र दिगो विकास लक्ष्य, २०३० को मार्गचित्रलाई मुख्य आधार लिइएको छ। योजनाले लिएको उच्च आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल हुनेगरी मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक खाका तयार गरिएको छ। साथै, योजनाले लिएका राष्ट्रिय लक्ष्यहरू र विषय क्षेत्रगत अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त हुनेगरी तीन वर्षका लक्ष्यहरू निर्धारण भएका छन्। सार्वजनिक खर्चको कुशल, समन्यायिक र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी उच्च आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र प्रभावकारी वित्त अनुशासन कायम गर्न जोड दिइएको छ। नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट मिति २०७६/२/६ मा स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ बमोजिम संघबाट संचालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजना खर्च संरचनामा समावेश भएका छन्।

२.२ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

दीर्घकालीन सोच सहितको पन्धौं योजनामा उल्लेखित सोच, राष्ट्रिय उद्देश्य तथा रणनीतिहरू मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिएको छ।

२.२.१ दीर्घकालीन सोच

"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"

समुन्नत, स्वाधीन र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र सहितको समान अवसर प्राप्त, स्वस्थ, शिक्षित, मर्यादित र उच्च जीवनस्तर भएका सुखी नागरिक बसोबास गर्ने मुलुक।

२.२.२ राष्ट्रिय उद्देश्य

१. सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र आधुनिक पूर्वाधार निर्माण, उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी अभिवृद्धि, उच्च, दिगो र समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा गरिबी निवारण गर्दै समृद्धिको आधार निर्माण गर्नु।

२. गुणस्तरीय स्वास्थ्य तथा शिक्षा, स्वस्थ तथा सन्तुलित वातावरण, सामाजिक न्याय र जवाफदेही सार्वजनिक सेवा कायम गरी संघीय शासन व्यवस्थाको सुदृढीकरण गर्दै नागरिकलाई मर्यादित र परिष्कृत जीवनयापनको अनुभूति गराउनु।

३. सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरण तथा स्वाधीन राष्ट्रिय अर्थतन्त्र निर्माण गरी देशको स्वाभिमान, स्वतन्त्रता र राष्ट्रिय हितको संरक्षण गर्नु।

२.२.३ राष्ट्रिय रणनीति

१. तीव्र, दिगो र रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धि गर्ने,

२. सुलभ तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा र शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने,

३. आन्तरिक तथा अन्तरदेशीय अन्तरआबद्धता एवम् दिगो शहर/बस्ती विकास गर्ने,

४. उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने,

५. पूर्ण, दिगो र उत्पादनशील सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्रदान गर्ने,

६. गरिबी निवारण र आर्थिक सामाजिक समानता सहितको न्यायपूर्ण समाज निर्माण गर्ने,

७. प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र परिचालन तथा उत्थानशीलताको विकास गर्ने र

८. सार्वजनिक सेवाको सुदृढीकरण, प्रादेशिक सन्तुलन र राष्ट्रिय एकता सम्बर्द्धन गर्ने।

२.३ राष्ट्रिय लक्ष्य र नतिजा सूचक

पन्धौं योजनामा उल्लेखित राष्ट्रिय लक्ष्य बमोजिमका प्रमुख परिमाणात्मक लक्ष्यका आधारमा आगामी तीन वर्षको समष्टिगत तथा समृद्धि र सुखका राष्ट्रिय लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक निर्धारण गरिएको छ। उल्लेखित सूचकहरूको विद्यमान स्थिति तथा आगामी ३ वर्षको अपेक्षित उपलब्धि तालिका २.१ र समृद्धि र सुखका राष्ट्रिय लक्ष्य, गन्तव्य र सूचकहरू क्रमशः तालिका २.२ र तालिका २.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१: प्रमुख समष्टिगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	वार्षिक आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	६.८	६.८	८.५	९.६	९.९
	कृषि	प्रतिशत	२.८	४.८	४.७	५.१	५.७
	गैरकृषि	प्रतिशत	७.१	७.४	१०.१	११.३	११.३
	उद्योग	प्रतिशत	९.६	१२.२	१५.१	१५.६	१४.८
	सेवा	प्रतिशत	७.२	७.९	८.७	१०.०	१०.३
२	मुद्रास्फिति दर	प्रतिशत	४.२	५.५	६	६	६
३	प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय	अमेरिकी डलर	१,०१२	१,०४७	१,१२७	१,२२२	१,३३७
४	आर्थिक जोखिम सूचकांक (EVI)	सूचकांक	२८.४	२७	२६	२५	२४
५	मानव सम्पत्ति सूचकांक (HAI)	सूचकांक	७१.२	७२.०	७४	७५	७६

तालिका २.२: समृद्धिका राष्ट्रिय लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	**उच्च र समतामूलक राष्ट्रिय आय**						
१.१	**औद्योगिक राष्ट्रको स्तरको उच्च आय**						
१.१.१	आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	५.९	६.८	८.५	९.६	९.९
१.१.२	प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय	अमेरिकी डलर	१,०१२	१,०४७	१,१२७	१,२२२	१,३३७
१.२	**गरिबीको अन्त्य**						
१.२.२	गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या (निरपेक्ष गरिबी)	प्रतिशत	१८.७	१७.४	१६.१	१४.९	१३.६
१.३	**राष्ट्रिय आम्दानीमा तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको हिस्सा**						
१.३.१	आम्दानीमा माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको अनुपात (Palma Ratio)	अनुपात	१.३	१.२९	१.२८	१.२७	१.२७
१.३.२	सम्पत्तिमा आधारित जिनी गुणक (Gini Coefficient)	गुणक	०.३१	०.३१	०.३०	०.३०	०.३०
२	**मानव पुँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग**						
२.१	**स्वस्थ र लामो आयु भएका नेपाली**						
२.१.१	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	६९.७	७०.१	७०.५	७०.९	७१.२
२.१.२	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा)	संख्या	२३९	२१५	१७५	१२५	११६
२.१.३	५ वर्ष मुनिका बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	संख्या	३९	३०	२८	२८	२७
२.२	**गुणस्तरीय, रोजगारमूलक तथा जीवनोपयोगी शिक्षा प्राप्त नागरिक**						
२.२.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	५८	६३	६९	७४	७९
२.२.२	युवा साक्षरता दर (१५-२४ वर्ष)	प्रतिशत	८५	८७	९०	९२	९४
२.२.३	आधारभूत तह (१-८) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	९२.३	९५	९६	९८	९८.६
२.२.४	माध्यमिक तह (९-१२) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	४३.९	४६.४	४७	५३	६०
२.२.५	उच्च शिक्षामा कुल भर्नादर	प्रतिशत	९.५	११.६	१३.७	१५.८	१७.८

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
२.२.६	काम गर्ने उमेर समूहका प्राविधिक र व्यावसायिक क्षेत्रमा तालिम प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	२५	३१	३७	४३	४८
२.३	**उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी**						
२.३.१	श्रम सहभागिता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	३८.५	४०.२	४१.८	४३.५	४५.२
२.३.२	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४	१०.५	९.६	८.७	७.८
२.३.३	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	३६.५	३८.८	४१	४३.३	४५.५
३	**सर्वसुलभ आधुनिक पूर्वाधार एवम् सघन अन्तरआबद्धता**						
३.१	**सर्वसुलभ, सुरक्षित र आधुनिक यातायात**						
३.१.१	राष्ट्रिय र प्रादेशिक लोकमार्ग (स्तरोन्नति/कालोपत्रे)	कि.मि.	६,९७९	७७७९	८६७९	९६७९	१०७७९
३.१.२	द्रुत लोकमार्ग(भूमिगत मार्ग समेत)	कि.मि.	०	०	२०	३०	२६
३.१.३	रेलमार्ग	कि.मि.	४२	४९	८७	१२७	१६७
३.२	**पूर्वाधारमा पहुँच तथा आबद्धता**						
३.२.१	३० मिनेट सम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	७८.९	८१.९	८५.९	९०.९	९२
३.२.२	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९०.७	९२.१	९३.५	९४.८	९६.२
३.२.३	आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	८८	८९	९२	९४	९६
३.२.४	उच्च मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	२०	२१	२५	२९	३३
३.२.५	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता (कुल जनसंख्यामा)	प्रतिशत	५५.४	५७.६	६०.५	६४	६८
४	**उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व**						
४.१	**अर्थतन्त्रमा क्षेत्रगत योगदान**						
४.१.१	प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, वन र खानि)	प्रतिशत	२८.२	२७.६	२६.७	२५.६	२४.७
४.१.२	द्वितीय क्षेत्र (उत्पादनमूलक उद्योग, विद्युत, ग्यास र पानी तथा निर्माण)	प्रतिशत	१४.२	१४.६	१५.४	१६.२	१६.८
४.१.३	तृतीय क्षेत्र (सेवा)	प्रतिशत	५७.६	५७.८	५७.९	५८.१	५८.४

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
४.२	**स्वच्छ ऊर्जाको उत्पादन तथा उपभोग**						
४.२.१	जलविद्युत उत्पादन (जडित क्षमता)	मेगावाट	१,०२०	१३००	२३००	२७४०	३४००
४.२.२	प्रतिव्यक्ति विद्युत उपभोग	किलोवाट घण्टा	१९८	२००	२५०	३५०	४५०
४.२.३	ऊर्जा उपभोगमा नवीकरणीय ऊर्जाको अनुपात	प्रतिशत	५	५	६	७.५	९
४.३	**व्यापार सन्तुलन**						
४.३.१	वस्तु तथा सेवाको निर्यात (कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा)	अनुपात	९.०	९.०	१०.३	११.६	१३
४.३.२	वस्तु तथा सेवाको आयात (कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा)	प्रतिशत	५०.८	५०.८	५०.८	५०.९	५१
४.४	**राष्ट्रिय तथा क्षेत्रगत उत्पादकत्व**						
४.४.१	श्रम उत्पादकत्व	रू. हजारमा	१८४.६	१९९.८	२१५.१	२३०.३	२४५.५
४.४.२	कृषि उत्पादकत्व (प्रमुख बाली)	मेट्रिक टन प्रति हेक्टर	२.९७	३.१२	३.३२	३.६२	३.८५

तालिका २.३: सुखका राष्ट्रिय लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	**परिष्कृत तथा मर्यादित जीवन**						
१.१	**नागरिक स्वस्थता तथा सन्तुष्टि**						
१.१.१	५ वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	२७	२६	२५	२४	२३
१.१.२	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.५७४	०.५८३	०.५९१	०.६०२	०.६११
१.१.३	नागरिक सन्तुष्टिको अनुभूति सूचकांक	सूचकांक	४.७	४.८	४.८	४.९	५.०
१.१.४	बहुआयामिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	२८.६	२६	२३.४	२०.८	१८.२
१.२	**सुरक्षित तथा सुविधासम्पन्न आवास**						

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.२.१	सुरक्षित (भवन आचार संहिताको मापदण्ड अनुसार निर्मित) आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३७.८	४०	४५	५०	५४
१.३	**भौतिक तथा आधुनिक सम्पत्ति माथिको समतामूलक पहुँच वा स्वामित्व**						
१.३.१	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८५.३	८६	८६.८	८७.४	८८
१.३.२	सार्वजनिक धितोपत्रमा लगानी गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४.४	७	९.६	१२.२	१४.८
१.३.३	लैंगिक विकास सूचकांक	सूचकांक	०.९२५	०.९३१	०.९३७	०.९४३	०.९५१
२	**सुरक्षित, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज**						
२.१	**विभेद, हिंसा र अपराधमुक्त समाज**						
२.१.१	जीवनकालमा शारीरिक वा मानसिक वा यौन हिंसा पीडित महिला	प्रतिशत	२६.३	२४.३९	२२.१८	१९.९७	१७.७६
२.१.२	दर्ता भएका लैंगिक हिंसा लगायतका अपराधका घटना र अनुसन्धानको अनुपात	अनुपात	८६.७	८८.९	९१.१	९३.३	९५
२.२	**सामाजिक-सांस्कृतिक विविधता**						
२.२.१	मातृभाषामा पठन-पाठन हुने विद्यालय	संख्या	२७०	२७०	२८०	२९०	३००
२.३	**सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण**						
२.३.१	राष्ट्रिय बजेटमा सामाजिक सुरक्षा खर्च	प्रतिशत	११.३	११.७	१२.१	१२.५	१२.९
२.३.२	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	१७	२४	३१	३९	४६
३	**स्वस्थ र सन्तुलित पर्यावरण**						
३.१	**प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण**						
३.१.१	वायु प्रदूषणको औसत मात्रा (पि पि एम २.५)	माइक्रोग्राम प्रति घनमिटर	५३	५०	४८	४५	४२
३.२	**जैविक विविधता संरक्षण र पर्यावरणीय सन्तुलन**						
३.२.१	लोपोन्मुख, सङ्कटापन्न र जोखिममा परेका प्रजाति/वनस्पति संरक्षण	संख्या	५८९	५८९	५८९	५८९	५८९
३.३	**जलवायु परिवर्तन**						

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
	अनुकूलनशीलता						
३.३.१	अनुकूलन योजना तयार भई कार्यान्वयन भएका स्थानीय तह	संख्या	२१७	२१७	२८०	३५०	४३०
३.४	**विपद् उत्थानशील समाज र अर्थतन्त्र**						
३.४.१	विपद्का घटनाबाट प्रभावित परिवार	प्रति हजार	२१.३	१७.१	१४.७	१२.३	९.८
३.४.२	विपद्का घटनाबाट मृत्यु हुने जनसंख्या	प्रति लाख	१.७	१.६	१.४५	१.३३	१.२५
४	**सुशासन**						
४.१	**कानुनी शासन**						
४.१.१	कानुनी शासन सूचकांक	सूचकांक	०.५३	०.५४	०.५५	०.५६	०.५७
४.२	**सार्वजनिक सदाचार, पारदर्शिता र जवाफदेहिता**						
४.२.१	भ्रष्टाचार अनुभूति सूचकांक	सूचकांक	३१	३३	३५	३७	४०
४.२.२	हेलो सरकारमा प्राप्त उजुरीको फछ्र्यौट	प्रतिशत	४८.१३	५६	६५	७३	८१
५	**सबल लोकतन्त्र**						
६	**राष्ट्रिय एकता, सुरक्षा र सम्मान**						
६.१	**नेपालीत्वको उच्च भावना**						
६.१.१	राष्ट्रिय परिचयपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिक	प्रतिशत	०	०.३३	१७	३३.३	४९.४
६.२	**मानव तथा अन्य सुरक्षा**						
६.२.१	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ता	प्रतिशत	५६	६३	७१	७८	८५
६.२.२	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	४८.२	५३.५	५८.८	६४.१	६९.४
६.३	**अत्यावश्यक वस्तु र सेवामा आत्मनिर्भरता**						
६.३.१	कुल आयातमा अत्यावश्यक वस्तु (कृषि उपज, जीवजन्तु र खाद्य पदार्थ) को अंश	प्रतिशत	१४.७	१४.७	१३.०	११.२	९

२.४ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण

संविधानको पूर्ण कार्यान्वयनको चरणमा राजस्वका स्रोतहरुको परिचालन गर्ने अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कानुन बमोजिम बाँडफाँट र हस्तान्तरण भइसकेको अवस्था छ। साथै संघबाट संकलन भएको राजस्व प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाँट गर्ने प्रणाली स्थापित भएको छ। नेपाल सरकारको स्रोत आकलन तथा बजेट अनुमान एवम् प्रक्षेपण गर्दा देहायका आधारहरु अबलम्बन गरिएको छ :

१. राजस्वका शीर्षकहरूमध्ये घर जग्गा रजिष्ट्रेशन, सवारी साधन दस्तुर तथा घर बहाल कर प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रमा गएकाले आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रदेश र स्थानीय तहमा परिचालन हुने उल्लेखित कर राजस्व घटाई विगतमा परिचालन हुँदै आएको मध्ये बाँकी राजस्व रकमलाई आधार मानी संघबाट संकलन हुने राजस्वका रुपमा प्रक्षेपण गरिएको छ।

२. अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार नेपाल सरकारले संकलन गर्ने अधिकार क्षेत्रमा रहेको मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक अन्तःशुल्क रकम संघीय विभाज्य कोषमा रहने र यस्तो रकमको १५ प्रतिशत प्रदेश तहमा र १५ प्रतिशत स्थानीय तहमा बाँडफाँट भई बाँकी ७० प्रतिशत रकम मात्र संघमा रहने व्यवस्था छ। यसैगरी रोयल्टी (पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत) बाट संकलन भएको राजस्व समेत सो कोषमा जम्मा हुने, सो रकमको ५० प्रतिशत मात्र संघले प्राप्त गर्ने तथा २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेशमा तथा २५ प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने भएकाले माथि बुँदा नं. १ मा उल्लेखित कुल प्रक्षेपित राजस्वबाट प्रदेश र स्थानीय तहलाई बाँडफाँट हुने रकम घटाएर मात्र संघको राजस्व अनुमान एकिन गरिएको छ।

३. वैदेशिक सहायता अनुमान गर्दा दातृ राष्ट्र वा संस्थासँग भएको सम्झौता वा प्रतिबद्धतालाई मात्र समावेश गरिएको छ।

४. दोस्रो र तेस्रो वर्षमा नेपाल सरकारले लिनसक्ने आन्तरिक ऋण कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ४ प्रतिशतको सीमामा राखिएको छ।

उल्लेखित आधार तथा विद्यमान चुनौतीलाई विश्लेषण गर्दा तीन वर्षको अवधिमा कुल सरकारी बजेट रु. ५३ खर्ब ४४ अर्ब ९२ करोड ४६ लाख (प्रचलित मूल्यमा) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ। यस मध्ये चालु खर्च रु. ३० खर्ब ३५ अर्ब २७ करोड १७ लाख (५६.८ प्रतिशत) र पुँजीगत खर्च रु. १६ खर्ब ६४ अर्ब ७४ करोड २९ लाख (३१.१ प्रतिशत) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । साथै वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु. ६ खर्ब ६६ अर्ब ९१ करोड (१२.१ प्रतिशत) बाँडफाँट गर्नुपर्ने अनुमान रहेको छ। त्यसैगरी स्रोत परिचालनतर्फ राजस्वबाट रु. ३५ खर्ब ३७ अर्ब ८ करोड ५८ लाख (६६.२ प्रतिशत), वैदेशिक अनुदान रु. १ खर्ब ८७ अर्ब १४ करोड ५५ लाख र वैदेशिक ऋण रु. १० खर्ब १९ अर्ब २० करोड ८३ लाख गरी कुल रु. १२ खर्ब ६ अर्ब ३५ करोड ३८ लाख वैदेशिक सहयोग (२२.६ प्रतिशत) तथा आन्तरिक ऋणबाट रु. ६ खर्ब १ अर्ब ४८ करोड ५१ लाख (११.३ प्रतिशत) व्यहोरिने प्रक्षेपण गरिएको छ। यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.४ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २.४: त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचालित मूल्यमा)

(रु. लाखमा)

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७४/७५ को यथार्थ	आधार वर्ष २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण			
				२०७६/७७ को अनुमान	२०७७/७८ को प्रक्षेपण	२०७८/७९ को प्रक्षेपण	तीन वर्षको कुल
१	**बजेट अनुमान**						
	चालु खर्च	६,९६९,१९६	७,८२८,९१३	९,५७१,०१४	१०,०१३,५८४	१०,७६८,१२०	३०,३५२,७१७
	पुंजीगत खर्च	२,७०७,१३७	२,७२७,६८५	४,०८०,०५९	५,४५९,०११	७,१०८,३५९	१६,६४७,४२९
	वित्तीय व्यवस्था	१,१९६,४६६	१,५२७,०७८	१,६७८,५९८	२,११८,१०२	२,६५२,४००	६,४४९,१००
	कुल	**१०,८७२,७९८**	**१२,०८३,६७६**	**१५,३२९,६७१**	**१७,५९०,६९६**	**२०,५२८,८७९**	**५३,४४९,२४६**
२	**स्रोत अनुमान**						
	राजस्व*	७,२६७,१७६	७,५७५,४९४	९,८११,३८३	११,६९७,७००	१३,८६१,७७५	३५,३७०,८५८
	वैदेशिक अनुदान	३९३,१८७	४६७,६६५	५७९,९५५	६३०,०००	६६१,५००	१,८७१,४५५
	वैदेशिक ऋण	९२२,३२७	२,१०२,७८५	२,९८८,३३३	३,३९०,०००	३,८१३,७५०	१०,१९२,०८३
	आन्तरिक ऋण	१,४४०,०००	१,७२०,०००	१,९५०,०००	१,८७२,९९६	२,१९१,८५५	६,०१४,८५१
	कुल	**१०,०२२,६९०**	**११,८६५,९४४**	**१५,३२९,६७१**	**१७,५९०,६९६**	**२०,५२८,८७९**	**५३,४४९,२४६**
३	**बचत (-) न्यून (+)**	**८५०,१०८**	**२१७,७३२**	**०**	**०**	**०**	**०**

पुनश्चः *संघीय विभाज्य कोषबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने राजस्व तथा प्रदेश र स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रभित्र परिचालन हुने राजस्व रकम समावेश गरिएको छैन।

माथि उल्लेखित बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणका आधारमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा सरकारी बजेटको तुलना तालिका २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सो अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा बजेटको आकार केही बढ्न गएतापनि आन्तरिक ऋण बान्छित सीमाभित्रै रहनेछ । साथै राजस्व परिचालनमा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ। खर्चतर्फ चालु खर्च नियन्त्रणमा सुधार आउने तथा पुँजीगत खर्चमा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ।

तालिका २.५: बजेटको त्रिवर्षीय विनियोजन र प्रक्षेपणको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात

(प्रतिशत)

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७४/७५ को यथार्थ	आधार वर्ष २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण		
				२०७६/७७ को अनुमान	२०७७/७८ को प्रक्षेपण	२०७८/७९ को प्रक्षेपण
१	**बजेट अनुमान**					
	चालु खर्च	२३.०	२२.६	२३.९	२१.४	१९.७
	पुँजीगत खर्च	८.९	७.९	१०.२	११.७	१३.०
	वित्तीय व्यवस्था	३.९	४.४	४.२	४.५	४.८
	कुल	**३५.९**	**३४.९**	**३८.२**	**३७.६**	**३७.५**
२	**स्रोत अनुमान**					
	राजस्व*	२४.०	२१.९	२४.५	२५.०	२५.३
	वैदेशिक अनुदान	१.३	१.३	१.४	१.३	१.२
	वैदेशिक ऋण	३.०	६.१	७.५	७.२	७.०
	आन्तरिक ऋण	४.८	५.०	४.९	४.०	४.०
	कुल	**३३.१**	**३४.३**	**३८.२**	**३७.६**	**३७.५**

२.५ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

अ. रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बाँडफाँट

कार्यक्रम तथा आयोजनाको पन्ध्रौं योजनाको रणनीतिक स्तम्भ बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.६: रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

रणनीतिक संकेत	रणनीतिक स्तम्भ	आ.व. २०७६/७७ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	आर्थिक वृद्धि	२,५१६,९४०	२१.०	१,७४९,२८०	१४.२	१,९७३,३७७	१४.६
२	स्वास्थ्य तथा शिक्षा	९८१,८०८	८.२	१,०१३,६५५	८.२	१,०७७,३७१	८.०
३	अन्तरआबद्धता र शहरी विकास	२,४०२,९४९	२०.०	२,७५६,७१९	२२.३	२,९९६,४२८	२२.२
४	उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि	६२६,५३०	५.२	६७९,०९३	५.५	७३०,०१२	५.४
५	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	९६३,२५४	८.०	९९५,३०४	८.१	१,०६०,८८६	७.८
६	न्यायपूर्ण समाज	५३०,०२३	४.४	५५४,३८६	४.५	५७६,८४९	४.३

रणनीतिक संकेत	रणनीतिक स्तम्भ	आ.व. २०७६/७७ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
७	प्राकृतिक स्रोत तथा उत्थानशीलता	३०१,६८७	२.५	३१८,२८८	२.६	३३७,६३९	२.५
८	सुशासन, प्रादेशिक सन्तुलन र राष्ट्रिय एकता	१,३३४,४८४	११.१	१,६१६,८७६	१३.१	१,६७८,७८७	१२.४
९	साधारण प्रशासन	२,३३५,३४१	१९.५	२,६६४,२०६	२१.६	३,०८५,३०५	२२.८
	जम्मा	**११,९९३,०१६**	**१००**	**१२,३४७,८०६**	**१००**	**१३,५१६,६५५**	**१००**
	सांकेतीकरण नगरिएको	३,३३६,६५५	-	५,२४२,८९०	-	७,०१२,२२५	-
	कुल जम्मा	**१५,३२९,६७१**	-	**१७,५९०,६९६**	-	**२०,५२८,८८०**	-

प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान तथा नयाँ/रूपान्तरणकारी आयोजना/कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न विषय क्षेत्रमा कार्यक्रम रहने तथा सोको जानकारी प्राप्त नहुने भएकाले रणनीतिक स्तम्भको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन।

आ. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँट

कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकताक्रम बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.७ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको व्यय अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रू लाखमा)

प्राथमिकताक्रम	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
पहिलो (P_1)	८,५१९,७२९	८९.२	११,१४८,७५२	९१.४	११,५०३,३८०	९१.६	१२,६२४,५०७	९१.९
दोस्रो (P2)	१,०३२,४८५	१०.८	१,०४४,२६४	८.६	१,०५५,४२७	८.४	१,११४,७५३	८.१
जम्मा	**९,५५२,२१४**	**१००.०**	**१२,१९३,०१६**	**१००.०**	**१२,५५८,८०६**	**१००.०**	**१३,७३९,२६०**	**१००.०**
प्राथमिकीकरण नगरिएको	२,५३१,४६२	–	३,१३६,६५५	–	५,०३१,८९०	–	६,७८९,६२०	–
कुल जम्मा	**१२,०८३,६७६**	**–**	**१५,३२९,६७१**	**–**	**१७,५९०,६९६**	–	**२०,५२८,८८०**	–

प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान तथा नयाँ/रूपान्तरणकारी आयोजना/कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न प्रकृतिका हुने तथा सोको जानकारी प्राप्त नहुने भएकाले प्राथमिकताक्रमको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन।

इ. दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बाँडफाँड

दिगो विकास लक्ष्य बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.८ दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	७४१,६३७	८.७	९८६,५३०	८.९	१,०२५,८७०	९.२	१,०६७,०९६	८.९
२	शून्य भोकमरी	४८२,९१६	५.७	६०९,५७५	५.५	६७७,७०२	६.१	७३९,९८९	६.२
३	स्वस्थ जीवन	३२५,६८०	३.८	४३७,२४९	४.०	४८२,३९८	४.३	५२९,४०९	४.४
४	गुणस्तरीय शिक्षा	४९३,९२७	५.८	६७८,०६२	६.१	७११,३२४	६.४	७४४,३०१	६.२
५	लैङ्गिक समानता	३१,३७३	०.४	४८,६२३	०.४	५३,३६०	०.५	५८,५७८	०.५
६	सफा पानी तथा सरसफाइ	२४५,१०१	२.९	३७३,६९३	३.४	३६७,०५२	३.३	३७७,४२०	३.२
७	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	७३५,६४४	८.६	७१४,७३३	६.५	८०८,५५७	७.३	९२८,८९०	७.८
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	१५३,४४३	१.८	२४०,०३७	२.२	३०७,४०३	२.८	३१६,९००	२.७
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	१,४४५,६९१	१६.९	२,१९७,४७६	१९.९	२,६२८,९६१	२३.६	२,९२९,८८९	२४.५
१०	असमानता न्यूनीकरण	४११,८६५	४.८	६४५,६८४	५.८	६४५,७०९	५.८	६७७,९८५	५.७
११	दिगो शहर र बस्ती	१,८६१,३८३	२१.८	२,१७८,१४७	१९.७	१,३४२,१९३	१२.१	१,४२३,९२३	११.९
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	५१,५३५	०.६	७०,१७०	०.६	७७,८८९	०.७	८६,४५६	०.७

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	२९,४०४	०.३	५२,१२६	०.५	५५,३९६	०.५	५८,८८०	०.५
१४	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग	-	-	-	-	-	-	-	-
१५	भू सतह स्रोतको उपयोग	१४२,७०५	१.७	१५८,५०१	१.४	१६६,३२९	१.५	१७४,५७४	१.५
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	१,३२०,८८७	१५.५	१,५९४,७९८	१४.४	१,७०९,३६९	१५.४	१,७४३,३४८	१४.६
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	५९,६५६	०.७	७२,१८९	०.७	७५,०८७	०.७	७७,५७९	०.६
	जम्मा	**८,५३२,८४७**	**१००**	**११,०५७,५९३**	**१००**	**११,१३४,५९८**	**१००**	**११,९३५,२१८**	**१००**
	सांकेतीकरण नगरिएको	३,५५०,८२९	-	४,२७२,०७८	-	६,४५६,०९८	-	८,५९३,६६२	-
	कुल जम्मा	**१२,०८३,६७६**	-	**१५,३२९,६७१**	-	**१७,५९०,६९६**	-	**२०,५२८,८८०**	-

नयाँ/रूपान्तरणकारी आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी प्राप्त नहुने एवम् सार्वजनिक ऋणको साँबा व्याज भुक्तानी लगानी नभएकाले दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन।

ई. लैंगिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट

लैंगिक संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.९: लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	लैंगिक संकेत	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान		आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	२,५५८,१७०	२६.८	३,०६७,०४२	२५.२	२,१४३,४८८	१७.१	२,२२३,७२९	१६.२
२	अप्रत्यक्ष लाभ	३,७३४,०८५	३९.१	५,३०१,०३८	४३.५	५,९९८,४४९	४७.८	६,६३६,५३०	४८.३
३	तटस्थ	३,२५९,९५९	३४.१	३,८२४,९३६	३१.४	४,४१६,८७०	३५.२	४,८७९,००१	३५.५
	जम्मा	**९,५५२,२१४**	**१००**	**१२,१९३,०१६**	**१००**	**१२,५५८,८०६**	**१००**	**१३,७३९,२६०**	**१००**
	सांकेतीकरण नगरिएको	२,५३१,४६२	-	३,१३६,६५५	-	५,०३१,८९०	-	६,७८९,६२०	-
	कुल जम्मा	**१२,०८३,६७६**	-	**१५,३२९,६७१**	-	**१७,५९०,६९६**	-	**२०,५२८,८८०**	-

नयाँ/रूपान्तरणकारी आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल प्राप्त नहुने हुँदा रुपमा लैंगिक संकेतका आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन।

उ. जलवायु संकेतको आधारमा बाँडफाँट

जलवायु संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१०: जलवायु संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	जलवायु परिवर्तन संकेत	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष	५४२,२८७	५.७	६६८,९४८	५.५	६८८,८४८	५.५	७२९,९४८	५.३
२	अप्रत्यक्ष	१,५००,७९१	१५.७	२,२४७,६६०	१८.४	२,४३८,१३५	१९.४	२,६३२,४८७	१९.२
३	तटस्थ	७,५०९,१३६	७८.६	९,२७६,४०८	७६.१	९,४३१,८२४	७५.१	१०,३७६,८२५	७५.५
	जम्मा	**९,५५२,२१४**	**१००**	**१२,१९३,०१६**	**१००**	**१२,५५८,८०६**	**१००**	**१३,७३९,२६०**	**१००**
	सांकेतीकरण नगरिएको	२,५३१,४६२	-	३,१३६,६५५	-	५,०३१,८९०	-	६,७८९,६२०	-
	कुल जम्मा	**१२,०८३,६७६**	**-**	**१५,३२९,६७१**	-	**१७,५९०,६९६**	-	**२०,५२८,८८०**	-

नयाँ/रूपान्तरणकारी आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल नहुने हुँदा जलवायु संकेतका आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

२.६ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण

प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.११ र २.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.११: प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

आ.व.	कुल हस्तान्तरण	राजस्व	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	समपूरक र विशेष अनुदान
२०७५/७६ (संशोधित अनुमान)	३,७२३,९९०	१,०२४,५२८	१,३५५,७१६	१,१७५,७४६	१६८,०००
२०७६/७७ (अनुमान)	४,६४५,६०५	१,३०८,९५०	१,४५२,४५६	१,६८४,१९९	२००,०००
२०७७/७८ (प्रक्षेपण)	५,३४३,०३०	१,६०६,५००	१,६१२,२२६	१,७७४,३०४	३५०,०००
२०७८/७९ (प्रक्षेपण)	५,९७५,००२	१,९०३,७०३	१,७८९,५७१	१,८६९,२२९	४१२,५००

तालिका २.१२: प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

आ.व.	कुल हस्तान्तरण	राजस्व	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	समपूरक र विशेष अनुदान
प्रदेश					
२०७५/७६ (संशोधित अनुमान)	१,५२८,५७५	५१२,२६४	५०२९८६	४२९३२५	८४,०००
२०७६/७७ (अनुमान)	१,७५२,९१९	६५४,४७५	५५२९८६	४४५४५८	१००,०००
२०७७/७८ (प्रक्षेपण)	२,०६१,३५४	८०३,२५०	६१३८१४	४६९२९०	१७५,०००
२०७८/७९ (प्रक्षेपण)	२,३३३,८३२	९५१,८५१	६८१३३४	४९४३९७	२०६,२५०
स्थानीय तह					
२०७५/७६ (संशोधित अनुमान)	२,१९५,४१५	५१२,२६४	८५२७३०	७४६४२१	८४,०००
२०७६/७७ (अनुमान)	२,८९२,६८६	६५४,४७५	८९९४७०	१२३८७४१	१००,०००
२०७७/७८ (प्रक्षेपण)	३,२८१,६७५	८०३,२५०	९९८४१२	१३०५०१४	१७५,०००
२०७८/७९ (प्रक्षेपण)	३,६४१,१७०	९५१,८५१	११०८२३७	१३७४८३२	२०६,२५०

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को विनियोजन र पछिल्लो दुई वर्षको प्रक्षेपण विषय क्षेत्रगत नतिजा, विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय क्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि ८ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ। यसैगरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र संकेत तथा स्रोत अनुसूची ३ देखि १० र प्रति एकाई लागत अनुमान अनुसूची ११ तथा आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू अनुसूची १२ र १३ मा समावेश गरिएको छ।

परिच्छेद ३

कृषि, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वन क्षेत्र

३.१ कृषि

१. पृष्ठभूमि

कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा २७ प्रतिशत योगदान रहेको र ६०.४ प्रतिशत जनसंख्या आबद्ध भएको कृषि क्षेत्रको विकासले नै आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने आधार तयार गर्दछ। खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको महत्वलाई हृदयंगम गरी नेपालको संविधानले खाद्य सम्प्रभुताको प्रत्याभूति हुने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा प्रमुख खाद्यान्न, फलफूल, तरकारी र माछामासु उत्पादनमा आत्मनिर्भरताका लागि उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नेतर्फ ध्यान केन्द्रित गरिएको छ। उच्च र समावेशी आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने कृषि क्षेत्र भएकोले वैज्ञानिक ढङ्गले सुधार तथा रूपान्तरण गर्ने विगतका प्रयासलाई सघन बनाउनु पर्नेछ। खाद्य सुरक्षा बहुआयामिक विषय भएको र यसको उद्देश्य प्राप्त गर्न बहुपक्षीय प्रयास आवश्यक छ। देशलाई खाद्य सम्प्रभु तुल्याउन र स्वाधीन अर्थतन्त्रको विकास गर्न कृषि क्षेत्रमा उल्लेख्य मात्रामा लगानी बढाउन ध्यान केन्द्रित गरिएको छ। नेपालको संविधान, कृषि क्षेत्रको समग्र विकासका लागि मार्गचित्रको रूपमा रहेको कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५) र दिगो विकास लक्ष्यलाई कृषि क्षेत्रको विकासको लागि मार्गदर्शनको रूपमा लिइएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्न स्रोत-साधन र सामग्रीहरूको न्यून उपलब्धता, आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरू जस्तै सिँचाइ, सडक, कृषि बजार, शीत भण्डार, गोदाम घर, चिस्यान केन्द्र, संकलन केन्द्र तथा बिजुली आदिको अपर्याप्तता, अत्यावश्यक उन्नत नश्ल तथा बीउको प्रतिस्थापन दरको न्यूनता, जमिनको तीव्र खण्डीकरण, उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु, जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्नु, कृषिजन्य उपज÷खाद्यान्नहरुमा विषादि, हानिकारक रसायन, हार्मेन, एन्टिबायोटिक्स आदिको अवशेष कम गरी वातावरण र जनस्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव घटाउनु यस क्षेत्रका समस्याको रुपमा रहेका छन्।

अनुसन्धानबाट विकास भएका प्रविधि पर्याप्त मात्रामा विस्तार नहुनु, वैज्ञानिक जनशक्ति व्यवस्थापन कमजोर हुनु, अनुसन्धानको लागि प्रयोगशाला लगायत अन्य पूर्वाधारहरूको कमी हुनु, व्यावसायिक पकेट क्षेत्रहरूमा अनियन्त्रित र असन्तुलित रूपमा जीवनाशक विषादी, एण्टिबायोटिक्स तथा रासायनिक पदार्थको प्रयोगले मानव तथा वातावरणीय स्वास्थ्यमा असर पुग्नु, खाद्यान्नको आयात अपेक्षित रूपमा घट्न नसक्नु, खाद्य पदार्थहरूमा पौष्टिक तत्वहरूको स्रोत र उचित उपयोगबारे चेतना र ज्ञानको कमीले गर्दा स्वस्थकर खानपान तथा सोको लागि व्यवहार परिवर्तन गर्न कठिनाइ रहनु चुनौतीको रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

खाद्य र पोषण सुरक्षा तथा खाद्य संप्रभुता सहितको दिगो, प्रतिस्पर्धी एवम् समृद्ध कृषि अर्थतन्त्र।

४. उद्देश्य

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्वको वृद्धि गरी खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु।

२. कृषिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गर्नु।

३. व्यवसायीकरण तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गरी कृषि क्षेत्रको व्यापार सन्तुलन गर्नु।

५. रणनीति

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तह तथा सम्बन्धित सरोकारवालासँगको समन्वय तथा सहकार्यमा कृषि सम्बन्धी नीति, कानुन तथा योजना निर्माण गरी कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।

२. कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसार पद्धतिलाई एकीकृत गर्दै प्रभावकारी बनाउने र गुणस्तरीय उत्पादन सामग्री तथा सेवाको उपलब्धताको सुनिश्चितता गर्ने।

३. कृषिमा निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धिको उचित वातावरण सिर्जना गर्न नीति तथा संरचनागत सुधार र कार्यक्रमगत सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने।

४. कृषि पूर्वाधारको विकास, बजार सूचना प्रणालीको स्थापना, साना तथा मझौला कृषि उद्यमशीलताको विकास, खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्दै प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गर्ने।

५. स्थानीय सम्भाव्यताको आधारमा उत्पादनशील कृषकहरूको प्राविधिक, व्यावसायिक तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिका साथै उनीहरूको अधिकार सुनिश्चित गर्दै उत्पादन र बजारीकरणलाई नाफामूलक बनाउने।

६. तुलनात्मक लाभ एवम् उच्च मूल्य बाली तथा वस्तुको बजारीकरण गरी निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने।

७. जलवायु परिवर्तन र प्रकोपबाट पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्दै जलवायु अनुकूलन तथा उत्थानशील प्राङ्गारिक लगायतका कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	ईकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	कृषिको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	२.९७	३.१२	३.३२	३.६२	३.८५
२	धानको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	३.५	३.७६	३.९६	४.१६	४.३६
३	मकैको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	२.७	२.८	३.२	३.५५	३.८५
४	गहूँको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	२.८	२.९६	३.१६	३.३	३.४
५	तरकारीको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	१४.०	१४.०५	१५.५५	१७.०५	१९.०५
६	आलुको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	१६.०	१६.३५	१७.७५	१९.२	२०.६
७	फलफूलको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	८.९	९.७९	१०.५	११.२	११.६५
८	माछाको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन/ हेक्टर	४.९	४.९३	४.९५	४.९७	४.९९
९	दूध	दूधालु पशु/वेत/लिटर	१०१२	१०५०	११००	१२००	१३००

क.स.	सूचक	ईकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१०	मासु	वध गरिएको केजी/पशु	७२	७५	७८	८०	८५
११	अन्डा	गोटा/पन्छी	२४०	२४५	२५०	२५२	२५५
१२	विश्व व्यापी खाद्य सुरक्षा सूचकाङ्क	स्कोर	४४.५	४६	५०	५३	५६
१३	प्रमुख बालीहरूको बीउ प्रतिस्थापन दर	प्रतिशत	१५	१६	१८	२०	२२

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	२८०,९३४	२५२,१६६	२८,७६८	-	१९९,०२४	३०,२९२	५१,६१८
२०७७/७८	३०७,५०२	२६९,३८४	३८,११७	-	२१६,२६२	३०,७७७	६०,४६४
२०७८/७९	३४६,३७२	३०३,६३६	४२,७३६	-	२४६,२७९	३२,४५७	६७,६३६

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२०००११	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	नीतिगत समन्वय	सालबसाली			योजना, नीति, कार्यक्रमको तर्जुमा, कर्मचारीको व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न विभिन्न तहका सरकार र सम्वद्ध पक्षहरूसँग समन्वय भएको हुने।
३१२००१०१	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	नीतिगत समन्वय	सालबसाली			कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय अन्तर्गत नीतिगत समन्वय भएको हुने। कृषि वन कार्यक्रमको अध्ययन गरी कृषि वन प्रणालीको विकास र प्रादेशिक संरचना अनुसार परिमार्जन गरी कार्यक्रम लागू भएको हुने। कृषि तथा पशुपंक्षीका लागि राहत तथा पुनस्थापना कार्यक्रम संचालन गरी जोखिम तथा प्रकोप व्यवस्थापन भएको हुने।
३१२००१०२	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	कृषकहरुलाई रासायनिक तथा प्राङ्गरिक मल उपलब्ध गराई उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि	सालबसाली			७ लाख ४० हजार मे.टन. रासायनिक मल वितरण भएको हुने। देशभर रहेका नेपाली कृषकहरुलाई उत्पादन वृद्धि सुपथ मूल्य, समयमा र पर्याप्त मात्रामा रासायनिक मल आपूर्तिको सेवा उपलव्ध भएको हुने। कृषि सामग्री कम्पनीको सहकार्यमा रासायनिक मलको ब्लेन्डिङ्ग मलको कारखाना स्थापना भएको हुने।
३१२००१०३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	विभिन्न बालीका नयाँ जातहरुको उन्मोचन तथा दर्ता, श्रोत बीउ प्रमाणीकरण, बीउको गुणस्तरको जाँच तथा नियमन र क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			नेपालमा आयातित बीउ बिजनको दर्ता एवम् गुणस्तर नियमन तथा नयाँ विकसित बीउ बिजनको दर्ता एवम् पंजीकरण तथा उन्मोचन कार्य भएको हुने। बीउ बिजनको राष्ट्रिय वासलात तयारी तथा कार्यान्वयनको सहजीकरणका साथै निजी क्षेत्रलाई बीउ बिजन उत्पादन

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						तथा गुणस्तर नियन्त्रणमा सहजीकरण भएको हुने। परम्परागत बीउ बिजन उत्पादन, संचय, साटफेर र उपयोगमा कृषकको हित सुनिश्चित हुनुका साथै आर्थिक महत्वका कृषि बालीका जातीय विकासमा प्रजननकर्ताको हित प्रवर्द्धन भएको हुने।
३१२००१०४	प्लाण्ट क्वाराण्टाईन तथा विषादी व्यवस्थापन कार्यक्रम	विषादिको सुरक्षित प्रयोग र व्यवस्थापन, आन्तरिक क्वारेन्टाइनको सुदृढीकरण र सर्भिलेन्स क्षमता विकास	सालबसाली			विषादीको आयात, वितरण, उपयोग र व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति, मापदण्ड, कानुन, नियमन र समन्वयका साथै वनस्पति एवम् बिरुवा क्वारेण्टिन सम्वन्धी कार्यहरु क्वारेण्टिन चेकपोष्टको स्थापना एवम् व्यवस्थापन भएको हुने। इन्टोमोप्याथोजेनिक निमाटोड ट्राइकोडर्मा भिरिडि तथा एनपीभी उत्पादन तथा प्रयोगमा तीव्रता ल्याई IPM प्रविधिमा आधारित खेती प्रणाली लागू भएको हुने। विषादी पञ्जीकरण प्रमाणपत्र वितरण, विषादी खुद्रा विक्रेता इजाजतपत्र वितरण र अभिलेखीकरण भएको हुने। देशैभरी बाली बिरुवामा आकस्मिक रुपमा देखापर्ने रोग कीराहरुको पहिचान तथा बालीहरूमा प्रवेश, स्थापना र फैलावटमा न्यूनीकरण गरी बाली संरक्षण सेवा प्रवर्द्धन भएको हुने।
३१२००१०५	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	कृषि सूचना प्रसारण, सचेतना तथा क्षमता विकास	सालबसाली			कृषि सूचना सामग्री प्रकाशन र वितरणबाट कृषक समुदाय लगायत सरोकारवाला सबैको कृषि प्रकाशन सामग्रीमा पहुँच वृद्धि भई ज्ञान, सीप र व्यवहारमा सुधार आएको हुने। किसान कल सेन्टर सन्चालन भई कृषकहरुको कृषि सम्बन्धी सूचना जानकारी र समस्या समाधानमा पहुँच वृद्धि भएको हुने। १२ औं, १३ औं र १४ औं आह्वान अन्तर्गतका ६८

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						आयोजनालाई सशर्त शोधभर्ना उपलब्ध भएको हुने। कृषि तथा पशुपन्छी सम्बन्धी विभिन्न तालिमहरुको माध्यमबाट कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गरी कृषि प्रविधि हस्तान्तरणमा सघाउ पुगेको हुने। प्रदेशस्तरबाट कृषकहरुलाई आवश्यकता अनुसारका विभिन्न तालिमहरु मार्फत दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने।
३१२००१०६	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना	प्रमुख कृषि उपजहरुको विशिष्टिकृत क्षेत्रहरु निर्माण, निर्यातयोग्य कृषि वस्तुहरुको वृद्धि, कृषिलाई नाफामूलक तथा सम्मानजनक व्यवसायमा रूपान्तरण उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, गरिबी निवारण र क्षमता अभिवृद्धि	२०७३/७४ २०८२/८३	१ खर्ब ३० अर्ब ७४.२ करोड	विशिष्टिकृत कृषि क्षेत्रहरु निर्माण र आत्मनिर्भरता	७,००० वटा साना व्यावसायिक उत्पादन केन्द्र (पकेट), ७०० वटा व्यावसायिक उत्पादन केन्द्र (ब्लक), १५० वटा जोन र १५ वटा सुपरजोन स्थापना भई एकीकृत रुपमा कार्यक्रम संचालन हुने। ३ वर्ष भित्र मुख्य खाद्यान्न बाली, २ वर्ष भित्र तरकारी तथा माछा र ७ वर्षभित्र मुख्य फलफूल बालीहरुमा आत्मनिर्भर हुने। स्क्रीन हाउस, बीउ भण्डार घर, रष्टिक स्टोर, साना सिँचाइ संरचनाहरु निर्माणमा जोड तथा कृषि बजार सूचना प्रणाली स्थापना तथा सन्चालन गरी कृषिमा व्यवसायीकरण हुने। देशभर १० वटा गोदाम घर तथा न्यूनतम ५००० मे.टन क्षमताको १४ वटा कोल्ड स्टोर निर्माण हुने। कस्टम हायरिङ्ग सेन्टरबाट यान्त्रिकीकरणको प्रवर्द्धन गर्दै पोष्ट हार्भेष्ट सेन्टर निर्माण गरी कृषि उत्पादनको ग्रेडिङ र प्याकेजिङमा सुधार ल्याई मूल्य अभिवृद्धि हुने र पोष्ट हार्भेष्ट नोक्सानीमा कमी आएको हुने। तोकिएको भन्दा बढी उत्पादन गर्ने कृषकलाई प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध हुने। मत्स्य ह्याचरी, पोखरीहरुको विस्तार एवम् सुदृढिकरण गर्दै

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						१००० हेक्टर क्षेत्रफलमा नयाँ मत्स्य पोखरी क्षेत्र विस्तार गरी माछामा व्यापक व्यवसायिकीकरण हुने।
३१२००१०७	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	पशुजन्य वस्तुहरु (दूध, मासु, पश्मिना) मा आधारित साना किसान तथा उद्यमीहरु लगायतको समानुकूलतामा सुधार	२०७५ २०८३	५४६००		दूध, मासु र च्याङ्ग्राको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने।
३१२००१०८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	कृषि प्रविधिको प्रसार, कृषकको आयस्तर वृद्धि, खाद्य सुरक्षा, गरिबी निवारण र क्षमता विकास	२०७५/७६ २०८०/८१	२ करोड ८० लाख अमेरिकी डलर	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	चामल, गहुँ, कोदो, फापर, तरकारी, कुखुरा, बाख्रा, गाई, भैसीको उत्पादकत्व वृद्धि भई ६५,००० लाभग्राहीको आम्दानी वृद्धि हुने।
३१२००१०९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	उच्च मूल्य कृषि वस्तुको मूल्य श्रृङ्खलाको विकास, कृषिको व्यावसायीकरण, निर्यात प्रवर्द्धन, गरिबी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि	२०७५/७६ २०८०/८१	५ करोड १० लाख अमेरिकी डलर	गरिबी निवारण र खाद्य सुरक्षा	आयोजनाको कार्य क्षेत्रमा कृषि उत्पादनलाई बजारसँग जोड्ने प्रणाली तयार भएको हुने। हिमाली र पहाडी क्षेत्रका बासिन्दाको गरिबी निवारण र खाद्य सुरक्षा वृद्धि भएको हुने।
३१२००११०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	खाद्यान्न बालीको तथा तरकारी बालीको बीउ उत्पादनमा वृद्धि, बीउको क्षेत्र विस्तार, आयस्तर वृद्धि र क्षमता विकास	सन् २०१२ २०१९ डिसेम्बर	५०.९७ करोड अमेरिकी डलर		३६९ वटा उपआयोजना संचालनमार्फत खाद्यान्न बालीको ३२५० मेटन र तरकारी बालीको ५०० मेटन यथार्थ सांकेतिक बीउ उत्पादन भई औपचारिक बीउको क्षेत्र विस्तार भएको हुने। ४ वटा कम्पनीलाई अनुदान प्रदान गरी किसानबाट उत्पादित बिउको खरिद बिक्रीको सम्झौता गरी व्यवस्था गरिएको हुने। २०४ वटा साना पशुपालक कृषक समूह, सहकारी र उद्यमीलाई पूरक अनुदान प्रदान गरी दूध र मासुको उत्पादन वृद्धि गरिएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						गाई भैंसी र बाखामा उन्नत नश्लका सिमेनबाट कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रम व्यापक रुपमा संचालन गरी नश्ल सुधार भएको र उन्नत नश्लका पशुहरुको विकास गरी दूध मासु उत्पादनमा ५० प्रतिशतले वृद्धि भएको हुने।
३१२००१११	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	जलवायु प्रकोपबाट हुने क्षतिहरुको पूर्व जानकारी गराउने कृषि सूचना प्रणालीको विकास	२०१३ जुन देखि २०१९ नोभेम्वर	६० लाख अमेरिकी डलर	जलवायु प्रकोपबाट कृषिमा क्षतिहरूको न्यूनीकरण	जलवायु प्रकोपबाट हुने क्षतिहरु पूर्व जानकारी प्रणाली स्थापना भएको हुने। कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणालीबाट कृषिसंग सम्वन्धित प्रविधि, विषयवस्तुहरु, मौसम, जलवायुजन्य सूचनाहरुमा जिल्ला तथा समुदायस्तरमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने। जलवायु परिवर्तनबाट कृषि क्षेत्रमा पर्ने असर र प्रभाव तथा न्यूनीकरणका उपायहरु समेटिएको जलवायु तथा मौसम जडित कृषि सूचनाहरु र कृषि परामर्श कार्य भएको हुने।
३१२००११२	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	आयात प्रतिस्थापन र निर्यातमा वृद्धि, तुलनात्मक लाभ भएका कृषि उपजको विकास, बजार विकास	२०१६ डिसेम्वर २०१९	९.६५ मिलियन CHF	कृषि बजारको विकास	२५,००० अर्ध–व्यावसायिक र व्यापारिक उत्पादन एकाइहरुको आफ्नो अतिरिक्त वार्षिक आय सरदर २०००० रुपैयाले वृद्धि भएको हुने, जसमध्ये ३० प्रतिशत उत्पादन एकाइ महिलाले नेतृत्व गरेको हुने। गरिब र विपन्न वर्गका लागि करिब १६०० जनालाई नयाँ रोजगारीको सृजना भएको हुने।
३१२००११३	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	कृषकको आयस्तर वृद्धि, गरिबी निवारण, क्षमता विकास, खाद्य सुरक्षा	२०१६ डिसेम्वर २०१९	११.६९ मिलियन CHF	कृषि सेवा को विकास	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरुमा कृषि प्रसार प्रणालीको विकास गरी विभिन्न कृषि विकास कार्यक्रमहरु संचालनमा सहजता आई पालिका स्तरीय कृषि विकास समितिको क्षमता अभिवृद्धि हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२०१०११	कृषि विभाग	अन्न, तरकारी र फलफूल लगायतको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको लागि समन्वय तथा सहजीकरण	सालबसाली			कृषि बिमा र व्याज अनुदान (कोल्ड स्टोरेज लगायतका) को व्यवस्थापन भएको हुने। कर्मचारी व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास भएको हुने। विभाग अन्तरगतका निकायको समन्वय र अनुगमन भएको हुने।
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	तरकारीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, रोजगारी र गरिबी निवारण	सालबसाली			स्थानीय तथा उन्नत जातका आलु बालीको जर्मप्लाजम संकलन तथा संवर्द्धन हुनुका साथै PBS र TPS आलु वीउ समेत उत्पादन गरी आलुको व्यावसायीकरण भएको हुने। प्याजको गानो तथा बीउ उत्पादनमा वृद्धि भई आयातमा ५० प्रतिशतले कमी हुने। आलु बीउ उत्पादन कार्यक्रम मार्फत ५ वर्ष भित्रमा बीउ उत्पादन गरी भारतबाट आयात हुने आलुमा ५० प्रतिशतले कमी हुने। गोलभेंडाको वर्णशंकर जात श्रृजनाको बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरण गरी व्यावसायिक गोलभडा उत्पादन भएको हुने।
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफुल विकास कार्यक्रम	फलफूलको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, रोजगारी एवम् आय वृद्धि	सालबसाली			फलफूलको रुटस्टक बिरुवा उत्पादन –एम.पी) कटिङ्ग २७००० , क्रेप एप्पल ३३००० , मयल ५०००० , हलुवावेद ५०००० , किवी २०००० , आरु ४५०००० , वर्षे (तीनपाते १००००० , भोगटे १८००००) गरी व्यावसायिक फलफूल उत्पादन भएको हुने। हाई डेन्सिटि प्लान्टिङको लागि स्याउका वार्फिङ रूटस्टक र स्पर टाईप एप्पल भेराईटीजको प्लट स्थापना तथा व्यवस्थापन भई व्यवसायिक स्याउ खेती विस्तारमा सहयोग पुगेको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						तरकारी बालीको श्रोत बीउ उत्पादन तथा विक्री वितरणमार्फत तरकारी उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने।
३१२०११०३	व्यवसायिक कीट विकास	रेशम, मौरी र च्याउ खेतीमा व्यवसायिकीकरण जैविक विविधता संरक्षण गरिबी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			४,५०० वटा गुणस्तर रानु उत्पादन तथा वितरण, ५,५०० वटा मैरी घार वितरण भई व्यावसायिक मौरीपालनबाट १८,००० मे. ट. मह उत्पादन भएको हुने। च्याउखेतीमा यान्त्रीकरण तथा नविनतम प्रविधिको शुरुवात गरी कृषकस्तरमा १०००० मे.टन च्याउ उत्पादन तथा बिक्री वितरणबाट कृषकस्तरमा आयआर्जन वृद्धि गरिएको हुने। ७० हेक्टरमा किम्वु बगैचा फार्म व्यवस्थापन तथा ६०० हेक्टरको क्लष्टरमा किम्वु क्षेत्र विस्तार गरी रेशम वीज कोय उत्पादन ५५०० के.जी, रेशम बीज उत्पादन २५ हजार बक्स र ३५ लाख ५५ हजार किम्वु बिरूवाको उत्पादन भएको हुने।
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	बालीहरुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा सुधार	सालबसाली			धान, गहुँ, मकै र उखु बालीको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकी कार्यान्वयनका नीतिगत सुधार प्रदान गरिएको हुने। देशव्यापी रुपमा उन्नत बीउ बिजनको प्रयोगबारे सचेतना कार्यक्रम संचालन गरी उन्नत बीउ बिजनको प्रयोगबाट प्रमुख खाद्यान्न उत्पादनमा वृद्धि तथा आत्मनिर्भर भएको हुने। खाद्यान्न बालीको सीमावर्ती समस्या अध्ययन तथा पहिचान गरी समस्या समाधानका लागि नीतिगत व्यवस्था भएको हुने।
३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	माटोको उर्वराशक्ति पहिचान, माटो जाँच तथा व्यवस्थापन	सालबसाली			माटो, बीउ तथा मलखादको विश्लेषणबाट सन्तुलित तथा नियमित मलखाद प्रयोगमा सहयोग पुग्नुका साथै माटो

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		प्रविधिको विकास, दिगो भू-व्यवस्थापन, क्षमता विकास				विश्लेषणको आधारमा माटो स्वस्थता प्रमाणपत्र वितरण भएको हुने। मोबाइल भ्यान मार्फत कृषककै खेतबारीमा गुणपरक माटो विश्लेषणको सुविधा पुगेको हुने। ७ वटै प्रदेशमा RBPR प्रयोगशाला संचालनलाई निरन्तरता दिई कृषि वस्तुहरुमा विषादीको प्रयोगलाई न्यूनीकरण गरी आम उपभोक्ताहरुको स्वास्थ्य सम्बन्धी हकहित सुनिश्चित भएको हुने।
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कृषि बजार पूर्वाधारको विकास तथा प्रवर्द्धन, बजार सम्बन्धी नीति, नियमावली, सञ्चालन निर्देशिका तयारी	सालबसाली			कृषि बजार पूर्वाधारको विकास मार्फत कृषि उपजको आन्तरिक बजार विस्तार गरिएको हुने। कृषिजन्य वस्तुहरुको माग, आपूर्ति एवम् वस्तुगत तथा विषयगत अध्ययन गरी कृषि सूचना संकलन, विश्लेषण तथा प्रवाह भएको हुने। स्यालो ट्यूववेल जडान तथा विद्युत मोटर पम्प सेट वितरण भएको हुने। ८ वटा डिप टयूववेल जडान तथा ५० पुराना मर्मत गरी तराईका जिल्लाहरुमा सिंचित कृषि क्षेत्रको विस्तार गरी सघन बाली विकास कार्यक्रम संचालन भएको हुने।
३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना– प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, गरिबी निवारण र क्षमता अभिवृद्धि	आव २०७५/०७६ देखि २०८०/०८१ सम्म	१ करोड अमेरिकी डलर	सिचित क्षेत्रमा कृषिमा आधुनिकीकरण	बीज (धान, गहु, तोरी र मसूरा) वृद्धि भएको हुने। फलफूल (केरा, कागती, मेवा आँप र अनार) र तरकारीको व्लक प्रदर्शनी। केरा पकाउने घर निर्माण भएको हुने।
३१२०११०९	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	साना तथा मझौला कृषकको आयस्तर वृद्धि, गरिवी निवारण, क्षमता विकास तथा	२०६७/६८ २०७६/७७	३३.५४ मिलियन अमेरिकी		उच्च मूल्य कृषि वस्तु उत्पादनमा कृषि सहकारी वा समूहलाई अनुदान उपलब्ध गराउने। उच्च मूल्य कृषि वस्तुको उत्पादन र बजार पहुँच अभिवृद्धि

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		रोजगारी		डलर		गर्न क्षमता विकास हुने।
३१२०१११११	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम (कृषि)	कृषिको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि, गरिबी निवारण, खाद्य सुरक्षा र कृषि क्षेत्रबाट आयस्तर वृद्धि	२०७२ देखि २०७८ सालसम्म	कृषि कम्पोनेन्टको वजेट : ३४ लाख अमेरिकी डलर	सिंचित क्षेत्रमा उन्नत कृषि प्रविधिको विस्तार गरी कृषिको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि	१९,९२० हे. सिंचित क्षेत्रफलको विस्तार र सुधार भएको हुने। सिँचाई प्रणालीको सुधार गरी कृषिको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा मुख्य खाद्यान्न बालीहरुको (धान, गहुँ र मकै) उत्पादनमा ३० प्रतिशतले वृद्धि हुने। बाली सघनता तराई क्षेत्रमा ३० प्रतिशत र पहाडी क्षेत्रमा ४५ प्रतिशत सिँचाई आयोजनामा वृद्धि ल्याउने। प्रत्येक सिँचाई उप-आयोजनामा कम्तीमा एक प्रशिक्षित अगुवा कृषक हुने जसमध्ये अगुवा कृषक ३५ प्रतिशत महिला हुने, समूह सदस्यहरुमध्ये ४० प्रतिशत महिलाहरु प्रशिक्षित हुने।
३१२०२०११	पशु सेवा विभाग	पशुपन्छी क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको लागि समन्वय तथा सहजीकरण	सालबसाली			पशुपन्छी सेवाका कार्यक्रमहरूको सहजीकरण र समन्वय हुने। दूध, अण्डा र मासुको उपलव्धतामा वृद्धि भएको हुने।
३१२०२१०१	मत्स्य विकास कार्यक्रम	मत्स्यपालन व्यवसायबाट रोजगारी तथा आयआर्जनमा वृद्धि, स्वस्थ्य एवम् ताजा माछाको बिक्री वितरण, क्षमता विकास	सालबसाली			थप ३००० हे. मत्स्य क्षेत्रफल विस्तार, कटरमा विभिन्न साईजका ९० करोड मत्स्य बिज उत्पादन तथा वितरण भइ कुल मत्स्य उत्पादन २,८०,००० मे.टन भएको हुने र मत्स्य क्षेत्रको व्यावसायीकरण तथा कृषकको आयस्तरमा वृद्धि हुने। ९ जिल्लामा अभियानका रुपमा रेञ्वो ट्राउट उत्पादन कार्यक्रम सन्चालन गरी रेञ्वो ट्राउटको व्यावसायीकरण भएको हुने।
३१२०२१०२	पशु स्वास्थ्य रोग अन्वेषण सेवा तथा	पशुपन्छीमा लाग्ने विभिन्न संक्रामक रोगहरुको रोकथाम,	सालबसाली			खोप उत्पादन तथारोग नियन्त्रण भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	नियन्त्रण तथा उन्मूलन				
३१२०२१०३	पशुपन्छी श्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पशुपन्छी उत्पादनमा वृद्धि, नश्ल सुधार उच्च नश्ल सुधारको लागि वंशाणुगत श्रोतको व्यवस्था तथा उपलब्धता उत्पादकत्व अभिवृद्धि	सालबसाली			जमेको वीर्य उत्पादन गर्न तरल नाइट्रोजन उत्पादन भएको हुने। बाच्छाबाच्छी, पाठापाठी, चल्ला उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने।
३१२०२१०४	पशुआहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन कार्यक्रम	चरन एवम् खर्कहरुको संस्थागत सुधार तथा संरक्षण चरन, घाँसेबाली तथा डाले घाँसको बीउ उत्पादनमा गुणात्मक र परिमाणात्मक सुधार	सालबसाली			पशु आहारका लागि घाँस उत्पादनमा वृद्धि हुने।
३१२०३१०१	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	उपभोक्ताहरुको हक हित एवम् स्वास्थ्य संरक्षण, कुपोषण न्यूनीकरण र खाद्य पोषण सुरक्षा, मिसावट पहिचान एवम् बिश्लेषण	सालबसाली			खाद्य वस्तुको वितरण एवम् आयात र निर्यातसम्म शुद्धता कायम गरी आम उपभोक्ताहरुको हक हित एवम् स्वास्थ्य संरक्षणमा मद्दत पुगेको हुने। प्रमाणीकृत एवम् भरपर्दो विश्लेषण सेवा प्रदान भई निर्यात प्रवर्द्धनमा समेत टेवा पुगेको हुने, उपयुक्त खाद्य पोषण कार्यक्रममार्फत कुपोषण न्यूनीकरण र खाद्य पोषण सुरक्षामा सघाउ पुगेको हुने। कृषि एवम् पशुजन्य खाद्य उत्पादनमा विषादि, एण्टीबायटिक हार्मोनको अवशेष पहिचान एवम् बिश्लेषण गरी उपभोक्ता सचेतना कार्यक्रमहरु सन्चालन हुने।
३१२२१०११	राष्ट्रिय किसान आयोग	किसान संघ संगठन तथा संजालहरुको सशक्तिकरण	सालबसाली			केन्द्र तथा प्रदेशस्तरमा कृषि प्रसार, अनुसन्धान, र विकास तथा किसानहरु सम्बद्ध समसामयिक समस्याहरुको पहिचान हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						केन्द्र तथा प्रदेशस्तरमा किसान संघ संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।
३१२३१०११	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास बोर्ड	चिया, कफी तथा अलैंचीको बजार विस्तार	सालबसाली			चिया, कफी तथा अलैंचीको बजारीकरण र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार विस्तार भएको हुने।
३१२३१०१२	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	राष्ट्रिय स्तरमा दुग्ध व्यवसाय सम्बन्धी नीति तथा योजना तर्जुमामा सहयोग र दुग्ध उद्योगको विकास	सालबसाली			दुग्ध व्यवसाय क्षेत्रको नीतिगत व्यवस्था र विकासमा सहयोग पुगेको हुने।
३१२४१०११	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	पशु चिकित्सा क्षेत्र, पशु चिकित्सक तथा विश्वविद्यालयहरुको गुणस्तर अभिवृद्धि	सालबसाली			पशु चिकित्सकको दर्ता र भेटेरेनरी शैक्षिक संस्थाको नियमन भएको हुने।
३१२४११०१	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान एवम् विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार उन्नयन र विकास	सालबसाली			विभिन्न भौगोलिक क्षेत्र, हावापानी तथा परिवर्तित मौसम सुहाउँदो रोग कीरा अवरोधक वा कम लाग्ने उन्नत जातका धान, मकै, गहूँ, दलहन, तेलहन, कोदो, जौ, फापर, उखु, जुटको जातीय परीक्षण, विकास र तिनका एकीकृत बाली व्यवस्थापन सम्वन्धी अनुसन्धान गरी नवीनतम प्रविधिहरुको विकास गरिएको हुने। हाईब्रिड तथा गुणस्तरीय प्रोटिनयुक्त मकैको विकासको लागि अनुसन्धान गरिएको हुने। तरकारी र फलफूलबालीको जातीय परीक्षण, एकीकृत खेती व्यवस्थापन लगायत, उत्पादनोपरान्त प्रविधि विकास भएको हुने। अलैंचीमा टिस्यु कल्चरबाट रोगमुक्त विरुवा उत्पादन गरी व्यावसायिक उत्पादन तथा निर्यात वृद्धि भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						पोखरीमा माछा उत्पादकत्व र उत्पादन बढाउन, रोग नियन्त्रण, वायुप्रवाह प्रविधि आदिको विकास भएको हुने। विभिन्न बालीवस्तुहरुको उत्पादन लागत घटाउन श्रोत संरक्षण र यान्त्रिक प्रविधि विकास गरिएको हुने। जीन बैंकमा २५० स्थानीय जात थप संकलन गरी स्थानीय प्रविधि र स्थानीय बालीहरुको संरक्षण भएको हुने।
३१२८१०११	कपास विकास समिति	कपास खेतीको प्रवर्द्धन गर्ने	सालबसाली			कपास खेतीको मूल्य श्रृङ्खलाको विकास भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कृषि क्षेत्रका समय सीमा तोकिएका कतिपय अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुको जवाफदेहिता तथा उपलब्धि हासिल गर्न, तीन तहका सरकारवाट सम्पादन हुँदै आएका कार्यक्रमहरुको तथ्याङक संकलन, विश्लेषण र प्रतिवेदनमा सामज्यस्यता कायम हुने र बैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त हुने विप्रेषणको रकम कृषि क्षेत्रको पूँजी निर्माणमा लगाउने वातावरण निर्माण हुनेछ। प्रविधि, मल, गुणस्तरीय बिउको सुलभ आपूर्ति, भरपर्दो सिंचाई प्रणाली, भूमिको उपयोग र एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्तिमा जोखिम रहने आकलन गर्न सकिन्छ।

३.२ भूमि व्यवस्था

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा व्यवस्था भएको सम्पत्तिको हक, खाद्य सुरक्षा र सम्प्रभुताको हक, महिलाको हक र भूमिहीन दलितको हक कार्यान्वयन गर्न तथा सन् २०३० सम्ममा हासिल गरिसक्नुपर्ने दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्त गर्न उपलब्ध सीमित भूमि तथा भूमिस्रोतको दिगो व्यवस्थापन गर्न आवश्यक रहेको छ । भूमि तथा भूमि स्रोतको दिगो सदुपयोग गर्न परिमार्जित भू-उपयोग नीति, २०७२ अनुरुप भूमिको वर्गीकरण र भू-उपयोगसम्बन्धमा राष्ट्रिय भूमि नीति, २०७५ तर्जुमा भईसकेको अवस्था हो । नीतिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी भूमिको समुचित उपयोग सुनिश्चित गर्न भूमि वर्गीकरण गरी भू-उपयोग योजना तयार गर्न, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग मार्फत नापनक्सामा शुद्धता कायम गर्दै भूमि प्रशासनलाई व्यवस्थित,सुरक्षित, पारदर्शी र विश्वसनीय बनाउन र देशको सम्पूर्ण भूमिलाई नापनक्सा तथा भू-सूचना प्रणालीमा आबद्ध गरी अनलाइन सेवा प्रवाह तथा डिजिटल अभिलेख तयार गर्न आवश्यक नीति, कानुन, पूर्वाधार तयारी तथा स्रोत साधन परिचालनमा जोड दिइएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

भू-उपयोग नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न भू(उपयोग ऐन लागू नहुनु, कृषियोग्य जग्गाको खण्डीकरण बढ्दै जानु र गैह्रकृषि क्षेत्रमा प्रयोग बढ्दै जानु, सुकुम्बासी, मोही तथा गुठी किसान, भूमिहीन, अव्यवस्थित बसोबासीहरूको बसोबास सम्बन्धी उचित व्यवस्था हुन नसक्नु, देशको कुल भू-भागको करिब ७० प्रतिशत क्षेत्रलाई भूमि प्रशासनको आधिकारिक अभिलेख भित्र ल्याउन नसकिनु प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् । भूमिमा सबै नागरिकको समन्यायिक पहुँच स्थापित गर्नु, भू-उपयोग योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु, भूमि प्रशासन प्रणालीलाई समयानुकूल बनाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्नु, भूमि सम्बन्धी सम्पूर्ण अभिलेख डिजिटाइज गरी एकीकृत भू-सूचना प्रणाली लागू गर्नु र नापनक्सा कार्यमा समयानुकूल आधुनिक प्रविधिको अवलम्बन, दक्ष जनशक्ति प्राप्त गरी टिकाइराख्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

३. सोच

समन्यायिक, उत्पादनमुखी र दिगो भूमि व्यवस्था ।

४. उद्देश्य

१. भूमिको समुचित उपयोग मार्फत उत्पादन वृद्धि र यसबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरण सुनिश्चित गर्नु ।

२. योजना तर्जुमा र विकास निर्माणको लागि आवश्यक शुद्ध एवम् विश्वसनीय नापनक्सा र भौगोलिक सूचना सर्वसुलभ बनाउनु ।

३. भूमि व्यवस्थालाई आधुनिक प्रविधियुक्त, सरल, र पारदर्शी बनाउनु ।

५. रणनीति

१. भू-उपयोग नीति बमोजिम क्षमता, उपयुक्तता र आवश्यकताको आधारमा भूमिको वर्गीकरण तथा उपयोग सुनिश्चित गरी उत्पादन वृद्धि गर्ने ।

२. भूमिहीन दलित, कृषक, सुकुम्बासी, मोही तथा गुठी किसान, अव्यवस्थित बसोबासी लगायत सीमान्तीकृत वर्गको भूमिमाथिको अधिकार र पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

३. आधुनिक प्रविधिमा आधारित नाप नक्साका आधारभूत पूर्वाधारहरू तयार गर्ने र शुद्ध तथा विश्वसनीय भू-सूचना संकलन गर्ने ।

४. भौगोलिक सूचना पूर्वाधारको अवधारणा बमोजिम आधारभूत भौगोलिक सूचना तथा विभिन्न क्षेत्रका विषयगत सूचना तयार गरी उपलब्ध गराउने ।

५. कित्तानापी हुन बाँकी रहेका भू-भागमा नापनक्सा गरी सम्पूर्ण जमिनलाई जग्गा प्रशासन प्रणालीमा आबद्धगर्ने र सरकारी, सार्वजनिक, सामुदायिक तथा गुठी जग्गाको विस्तृत अभिलेख तयार गरी संरक्षण गर्ने ।

६. वैज्ञानिक सूचकका आधारमा अचल सम्पत्तिको वस्तुपरक मूल्याङ्कन गर्ने प्रणाली स्थापना गर्ने र सबै सरोकारवालाहरूले सोही मूल्याङ्कन प्रयोग गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।

७. आधुनिक प्रविधिमा आधारित भूमि सम्बन्धी अभिलेखहरूको व्यवस्थित भण्डारण गर्ने र जग्गा प्रशासन सेवालाई सहज, सरल, विश्वसनीय र पारदर्शी बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	मालपोत कार्यालयमा कम्प्युटर प्रविष्ट डाटाको परिक्षण	क्षेत्र एवम् जिल्ला	-	-	६०	४०	३१
२	अनलाइन सेवा विस्तार हुने	संख्या	२७	८१	२३	-	-
३	नाप नक्सा तथा भूमि व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त गर्ने कर्मचारी	जना	-	२२५	२५०	२५०	२५०
४	मुक्त कमैया परिवारको पुनःस्थापना (सट्टाभर्ना समेत)	संख्या	२७०११	५५९	स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने भएकोले लक्ष्य नतोकिएको		
५	तालिम प्राप्त गर्ने मुक्त कमैया	जना	१५९३५	२२५	स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने भएकोले लक्ष्य नतोकिएको		
६	मुक्त हलियाका लागि जग्गा खरिद अनुदान	परिवार	१२९१	१२७६	स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने भएकोले लक्ष्य नतोकिएको		
७	मुक्त हलियाका लागि घर निर्माण अनुदान	परिवार	१५२२	१७१८	स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने भएकोले लक्ष्य नतोकिएको		
८	मुक्त हलियाका लागि घर मर्मत अनुदान	परिवार	५७०६	४५०४	स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने भएकोले लक्ष्य नतोकिएको		
९	भवन निर्माण भएको हुने (मालपोत कार्यालयहरु)	संख्या	२३	५	६	७	७
१०	लाइडार (LiDAR) सर्वेक्षण र नक्सांकन	वर्ग कि.मि. (हजार)	-	२० (सुरु)	२२ (सुरू)	४२ (सम्पन्न) २२ (सुरू)	२२ (सम्पन्न) २२ (सुरू)

क्र. सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
११	गा.पा/न.पा. स्तरीय भू-उपयोग नक्सा/ डाटा तयारी	जिल्ला	१०	१८ (सम्झौता)	१८ (सम्पन्न)	-	-
१२	गा.पा/न.पा. स्तरीय भू-उपयोग नक्सा सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग	स्थानीय तह		७	१४	१४	१४
१३	दुर सम्वेदन विधिबाट स्थलरुप नक्सा अद्यावधिक	सिट	१०	२०१	२५०	२४५	-
१४	गाउँ व्लक नापी, पुनः नापी तथा द्वन्द्वबाट क्षतिग्रस्त भूमि लगतको पुनःस्थापना	हेक्टर (हजार)	१६.०४९	१८.४	२२	२३	२७
१५	नापी कार्यालयहरूलाई नमुना कार्यालयको रुपमा विकास	वटा	-	-	७	२८	२८
१६	जियोडोटीक तथा समतलन नापी सर्भेक्षण	कि.मि.	५८	७८	११०	११०	११०
१७	भू-आकर्षण र Global Navigation Satellite System (GNSS) सर्भेक्षण	विन्दु	६	२९५ (भू-आकर्षण) १९३ (GNSS)	९३	९३	९३
१७	GNSS प्रविधिबाट प्रथम दर्जा नियन्त्रण विन्दुमा सर्भेक्षण तथा डाटा प्रशोधन	विन्दु	-	-	२०	३०	३०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६३,७६६	४६,९२१	१६,८४५	–	६३,२९२	४७४	–
२०७७/७८	६६,८५७	४८,८००	१८,०५७	–	६६,३६७	४९१	–
२०७८/७९	७०,११६	५०,७५९	१९,३५७	–	६९,६०८	५०८	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (अर्ब)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१.	३३६०००११	भूमि व्यवस्था सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	भूमि, सहकारी तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी नीति तथा कानुन तर्जुमा	सालबसाली			नीति ऐन कानून तयार भै कार्यान्वयन भएको हुने ।
२.	३३६००१०३	भूमिहीन दलित, सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबास पहिचान तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	भूमिहिन दलित, सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबास पहिचान तथा व्यवस्थापन	२०७६/७७			भूमिहिन दलित, सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबास पहिचान र पुनस्थापना भएको हुने ।
३.	३३६०११०१	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	वैज्ञानिक भू-अभिलेख प्रणाली स्थापना र व्यवस्थापन	२०५६/५७ सालबसाली			मालपोत कार्यालयमा अनलाइन सेवा पूर्वाधारको निर्माण र सेवाको प्रवाह भएको हुने । मालपोत कार्यालयहरुको स्रेस्ता स्क्यानिङ भई विद्युतीय अभिलेख तयार भएको हुने ।
४.	३३६०१०११	भूमि ब्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग	भूमि प्रशासनको आधुनिक, विश्वसनीय, गुणस्तरयुक्त र वस्तुपरक भू-सूचना प्रणालीको विकास	सालवसाली			मालपोत कार्यालयहरूमा अनलाईन सेवा पूर्वाधारको निर्माण भएको हुने । मालपोत कार्यालयहरूबाट अनलाईन सेवाको प्रवाह भएको हुने ।
५.	३३६०१०१२	भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालयहरु	कार्यालयमा रहेका अभिलेख तथा श्रेस्ता व्यवस्थित गरी भू-सूचना प्रणालीको माध्यमबाट सरल र सहज रूपमा सेवा प्रवाह	सालबसाली			प्रत्येक भूमिसुधार र मालपोत कार्यालयहरूलाई सेवाग्राही मैत्री बनाई आफ्नै भवनबाट संचालन भएको हुने। सरकारी सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख व्यवस्थित भएको हुने। कार्यालयमा रहेका अभिलेख डिजिटाईजेसन भएको हुने। कार्यालयहरुमा अनलाइन सेवा विस्तार भएको हुने।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
६.	३३६०२०११	नापी विभाग	देशको कित्तानापी प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गर्दै व्यक्तिगत स्वामित्वका सम्पूर्ण वैध जग्गाहरुलाई कित्तानापीको दायरा भित्र समेट्नु देशको जियोडेटिक पूर्वाधारलाई सुदृढीकरण गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय संजालसँग आवद्ध गराउनु भौगोलिक सूचना पूर्वाधार संरचना स्थापना । अन्तर्राष्ट्रिय सीमाको प्रभावकारी व्यवस्थानका लागि पूर्वाधार निर्माण ।	सालबसाली			१५०० हेक्टर गाँउब्लक नापी सम्पन्न भएको हुने। अभियानको रुपमा पुनः नापी सञ्चालन भएको हुने। ५०० सिट स्थलरुप नक्सा अद्यावधिक सम्पन्न भएको हुने। द्वव्द्वका कारण क्षति भएको भूमि सम्बन्धी लगत तयार भएको हुने । ४२ हजार वर्ग कि.मि. मा लाइडार सर्वेक्षण (LiDAR Surveying and Mapping) भएको हुने। उच्च हिमाली क्षेत्र बाहेक भू-उपयोग नक्सांकन हुन बाँकी २० जिल्लाका गा.पा./न.पा. स्तरीय भू-उपयोग नक्सा डाटा तयार भएको हुने। संघीय प्रदेशको भूमि सम्बन्धी डाटावेस तयार भएको हुने।
७.	३३६०२०१२	नापी कार्यालयहरु	भू-सूचना प्रणालीमा आधारित भएर गुणस्तरीय सेवा प्रवाह	सालबसाली			Online मार्फत सेवा प्रवाहका लागि पूर्वाधारको विकास भएको हुने। दक्ष जनशक्तिको विकास भएको हुने । ३५वटा नापी कार्यालयहरु नमुना कार्यालयको रुपमा विकास भएको हुने
८.	३३६०२१०१	कित्तानापी तथा नापी कार्यालय सुधार कार्यक्रम	कित्ता नापीमार्फत जग्गा प्रशासनका लागि भूमि लगत तयारी।	२०३८ सालवसाली			गाउँब्लक नापी तथा द्वव्द्वबाट क्षतिग्रस्त भूमि लगत तयार भएको हुने ।
९.	३३६०२१०२	स्थलरुप नापी तथा भू उपयोग व्यवस्थापन कार्यक्रम	विभिन्न माननापमा आधार नक्सा, विषयगत नक्सा तथा भौगोलिक सूचना उत्पादन ।	२०३२ सालवसाली			४२ हजार वर्ग कि.मि. मा लाइडार सर्वेक्षण र नक्सांकन भएको हुने। २० जिल्लाका गा.पा./ न.पा. स्तरीय भू-

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			अन्तर्राष्ट्रिय सीमाको सर्भेक्षण ।				उपयोग नक्सा डाटा तयार भएको हुने। ५०० सिट स्थलरुप नक्शा र डाटा दूर सम्बेदन विधि (इमेज) बाट फिचर अद्यावधिक भएको हुने ।
१०.		भौगोलिक सूचना पूर्वाधार कार्यक्रम	नापनक्शा तथा भौगोलिक सूचना उत्पादनमा एकरुपता कायम सरकारी तथा गैह्रसरकारी निकायहरुलाई समन्वय र यससंग सम्बन्धित कार्यको नियमन ।	२०५८ सालवसाली			संघीय संरचना अनुरुप डाटावेस र नक्शा प्रकाशन भएको हुने । जियोपोर्टल व्यवस्थापन, ईमेज म्याप सर्विस तयार भएको हुने ।
११.	३३६०२१०३	खगोल तथा भू–मापन कार्यक्रम	विकास निर्माणको पूर्वाधारका रुपमा रहेको राष्ट्रिय नियन्त्रण बिन्दुहरुको संजालको सुदृढीकरण गरी नवीनतम प्रविधिको अवलम्बन	२०२६ सालवसाली			नियन्त्रण बिन्दूहरुको संजाल सुदृढीकरणभएको हुने। ३३० कि.मि. मा भू-आकर्षण सर्भेक्षण, GNSS सर्भेक्षण र समतलन सर्भेक्षण भएको हुने । Cross-origin Resource Sharing (CORS) स्थापना तथा गुरुयोजना तयार भएको हुने ।
१२.	३३६०४०११	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	दक्ष जनशक्ति उत्पादन तथा क्षमता अभिवृद्धि	२०२५ सालवसाली			नापनक्सा, भौगोलिक सूचना र भूमि प्रशासन तथा व्यवस्थापनको क्षेत्रका दक्ष जनशक्ति विकास भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

तुलनात्मक रूपले न्यून प्राथमिकता प्राप्त भूमि प्रशासन सम्वन्धमा जग्गाको हदबन्दी व्यवस्थापन, द्वैध स्वामित्वको अन्त्य, चुस्त केन्द्रीय अभिलेख व्यवस्थापन, जग्गा रोक्का तथा तामेली व्यवस्थापन आदि पक्ष महत्वपूर्ण हुन् ।आवश्यक स्रोत, साधन, चुस्त व्यवस्थापन र समन्वय हुन नसकेमा सम्भाव्य जोखिमहरूका कारण अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न नकारात्मक असर पर्न सक्दछ ।

३.३ सहकारी तथा गरिबी निवारण

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको मूल आधारको रुपमा आत्मसात गरेको छ। सहकारी क्षेत्रले छरिएर रहेको श्रम, सीप, प्रविधि र पुँजीलाई एकत्रित गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी वृद्धि मार्फत दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न योगदान गर्दछ। वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि, महिला सशक्तीकरण, नेतृत्व विकास तथा क्षमता विकास, सामाजिक एकीकरण, उद्यमशीलता प्रवर्द्धन र गरिबी न्यूनीकरणमा यस क्षेत्रको महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ।यस क्षेत्रमा प्राप्त उपलब्धिको सम्बर्द्धन गर्दै सहकारी आन्दोलनको स्वस्थ विकासलाई प्रोत्साहित गर्नु वाञ्छनीय भएको छ।

संविधानले नै सामाजिक सुरक्षा र सामाजिक न्याय प्रदान गर्दै सबै लिङ्ग, क्षेत्र र समुदायभित्रका आर्थिक रूपले विपन्नलाई प्राथमिकता प्रदान गर्ने नीति अंगीकार गरेको छ। हाल ५० भन्दा बढी गरिब लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका छन्।गरिब लक्षित कार्यक्रम लक्षित वर्गमा केन्द्रित गर्न गरिब घर-परिवार पहिचान तथा परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम अगाडि बढेको छ। गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या १८.७ प्रतिशत र बहुआयामिक गरिबी सूचकांक २८.६ प्रतिशत रहेको छ। दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख गरिए अनुसारको सबै ठाँउबाट सबै प्रकारको गरिबी अन्त्य गर्ने गरी गरिबीका बहु-आयामहरुलाई सम्बोधन गर्दै गरिबहरुको प्रतिव्यक्ति आय वृद्धि गर्नुका साथै भौगोलिक क्षेत्र, लिङ्ग र सामाजिक समूहहरुबीच विद्यमान रहेको आर्थिक असमानता न्यूनीकरण गर्न रूपान्तरणीय प्रयास आवश्यक देखिएको छ। त्यसैगरी गरिबी न्यूनीकरण अन्तरसम्बन्धित विषय भएकाले यसका लागि सरकारी, सहकारी, सामुदायिक, निजी र गैरसरकारी क्षेत्र एवम् विकास साझेदारको एकीकृत र समन्वयात्मक भूमिका अपरिहार्य रहेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

सहकारी सम्बन्धी शिक्षा र चेतनाको विस्तार अपेक्षित रूपमा गर्न नसकिनु, सहकारी क्रियाकलाप बचत तथा ऋणको कारोबारमा बढी केन्द्रित हुनु, कतिपय सहकारी संस्था सुशासनको अभावले गर्दा समस्याग्रस्त अवस्थामा रहनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्। सहकारी संघसंस्थाको संख्यात्मक विस्तारभन्दा गुणात्मक विकास गरी समुदायमा आधारित र सदस्य केन्द्रित बनाउनु, सहकारीमैत्री नीतिहरूको प्रवर्द्धन गर्नु, सहकारीलाई ग्रामीण विपन्न समुदायसम्म विस्तार गर्नु, संविधानले निर्दिष्ट गरे अनुरुप सहकारीलाई मुलुकको समृद्धिको आधारको रूपमा स्थापित गर्नु प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

गरिब लक्षित कार्यक्रम क्षमता विकासभन्दा वितरणमुखी हुनु, वास्तविक गरिबलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसक्नु, विभिन्न निकायहरूबाट सञ्चालित छरिएर रहेका गरिबी निवारणसँग सम्बन्धित कार्यक्रमबीच समन्वयको अभाव रहनु, कृषि क्षेत्र निर्वाहमुखी हुनु, राज्यको स्रोतसाधनमा गरिबहरूको सहज पहुँच पुर्‍याउन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त आर्थिक सामाजिक विप्रेषणको उपयोग उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउन नसक्नु गरिबी निवारणका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्। गरिबी न्यूनीकरणको प्रयासलाई तीव्रता दिँदै भौगोलिक, लैङ्गिक, जातीय र आयवर्ग बीच रहेको गरिबीको गहनता र असमानता कम गर्नु, सीप, पुँजी र प्रविधिमा गरिबीको रेखामुनि रहेका नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गरी स्वरोजगार प्रवर्द्धन गर्नु, कृषिमा आश्रित आवश्यकताभन्दा बढी जनसङ्ख्यालाई क्रमिक रूपले गैरकृषि क्षेत्रमा स्थानान्तरण गराउनु आदि चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

३. सोच

- आर्थिक समृद्धि र सामाजिक रूपान्तरणका लागि गुणात्मक एवम् दिगो सहकारी (सहकारी)।
- सबै प्रकारको गरिबीमुक्त समाज (गरिबी)।

४. उद्देश्य

१. सहकारी मार्फत लक्षित तथा विपन्न वर्गलाई आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरणको प्रक्रियामा सहभागी गराउनु (सहकारी)।

२. सहकारी मूल्य र सिद्धान्तको अनुशरण तथा पारस्पारिकता र स्वावलम्बनको संस्कार विकास र सुशासन कायम गर्नु (सहकारी)।

३. सहकारी संघसंस्थाहरूलाई बहुउत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणतर्फ उन्मुख गराउन ती संस्थाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु (सहकारी)।

४. गरिब पहिचान गर्नु एवम् गरिब लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु (गरिबी)।

५. गरिबवर्ग लक्षित सीप विकास तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु (गरिबी)।

६. राज्यको स्रोत-साधनमा गरिबको सहज पहुँच स्थापित गर्नु (गरिबी)।

५. रणनीति

अ. सहकारी

१. सहकारी क्षेत्रलाईउत्पादनशील क्षेत्रमा केन्द्रित गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

२. सहकारीको माध्यमबाट गरीब तथा विपन्न वर्गको संलग्नतामा सञ्चालन हुने व्यावसायिक आयोजनालाई वित्तीय र प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने ।

३. सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत र संस्थागत प्रबन्ध मजबुत बनाउने ।

४. सहकारी संघसंस्थाको क्षमता अभिवृद्धिका लागि सहकारी शिक्षा, नेतृत्व विकास एवम् व्यवस्थापनतालिमलाई व्यापक तुल्याउने ।

५. सहकारी क्षेत्रको प्रभावकारी नियमनका लागि एकीकृत अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने ।

६. कृषि, बायोग्यास प्लान्ट स्थापना र सहकारी क्षेत्रबाट उत्पादित वस्तुको प्रयोगको लागि प्रोत्साहन गर्ने ।

आ. गरिबी

१. सर्वेक्षण मार्फत गरिब घर-परिवार पहिचान गरी अध्यावधिक विवरण राख्ने ।

२. पहिचान भएका गरिब लक्षित गरी गरिबी निवारण योजना, कार्यक्रम तथा आयोजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्ने ।

३. रोजगार तथा स्वरोजगारमूलक सीप विकास तालिम तथा शिक्षा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

४. उत्पादनमूलक रोजगारी तथा अवसरको अभिवृद्धि गरी यसमा गरिबको पहुँचसुनिश्चित गर्ने ।

५. गरिबी निवारण नीति तर्जुमा गरी उत्पादनका स्रोत-साधनमा गरिबहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

६. आधारभूत आवश्यकताका वस्तु तथा सेवामा गरिबहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	रोजगारी सिर्जना	संख्या हजारमा	६२	६३.५	१७	१७	१७
२	सहकारी संघ संस्थाको कुल बचत	रु. अर्बमा	३२३	३४७	३६८	३९०	४००
३	सहकारी संघ संस्थाको ऋण लगानी	रु. अर्बमा	३००	३३८	३६३	३८०	३९५
४	सहकारी संघसंस्था	संख्या	३४५१२	३४७६३	३५२२५	३५५६०	३५७००
५	सहकारी संघ संस्थाको कुल सदस्यता संख्या	लाखमा	६४.८	६६	६७	७९	८१
६	सहकारी संघ संस्थाको शेयरपुँजी	रु. अर्बमा	७५	७७	८१	८४	९०
७	सहकारी प्रशिक्षण तालिम	जना	७४५	८१०	११७५	१२७५	१४००
८	गरिव परिवारलाई परिचयपत्र वितरण	स्थानीय तह संख्या		२४१	५१२	-	-

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१३,१११	१२,७५०	३६१	–	१३,१११	–	–
२०७७/७८	१३,३४२	१३,००८	३३४	–	१३,३४२	–	–
२०७८/७९	१४,११७	१३,७५७	३५९	–	१४,११७	–	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१.	३३६००१०१	गरिब घरपरिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण कार्यक्रम (गरिब लक्षित विशेष कार्यक्रम)	गरिब घरपरिवार पहिचान सम्बन्धी नीति तथा योजना निर्माण, नियमन र व्यवस्थापन पहिचान गरिएका गरिब घर परिवार लक्षित कार्यक्रम संचालन	सालवसाली			सम्पूर्ण गरिब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण भएको हुने । पहिचान भएका गरिब घर परिवारको जीविकोपार्जनमा वृद्धि भएको हुने । गरिबीको दर घटेको हुने ।
२.	३३६००१०२	गरिबसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम	पहिचान भएका गरिब घरपरिवारको समूह मार्फत जिविकोपार्जन अभिवृद्धि	सालबसाली			पहिचान भएका गरिब घर परिवारहरुको जिविकोपार्जनमा अभिवृद्धि भएको हुने ।
३.	३३६०३०११	सहकारी विभाग	सहकारी सम्बन्धी सङ्घीय नीति निर्माण तथा नियमनमा सहयोग र समन्वय	सालबसाली			सहकारी सम्बन्धी संघीय नीति तथा निर्माण तथा नियमनमा सहयोग र समन्वय हुने।
४.	३३६०३०१२	सहकारी प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्र	अध्ययन अनुसन्धान, प्रशिक्षण, व्यवस्थापन परामर्श र पाठ्यक्रम स्तरोन्नति	सालबसाली			३,८५० जनाले तालिम प्राप्त गरेका हुने। पाठयक्रममा सुधार भएको हुने । सहकारी सम्बन्धी अध्ययन/अनुसन्धान र व्यवस्थापन परामर्श भएको हुने ।
५.	३३६०३१०१	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	सङघीय तहमा सहकारी क्षेत्रका कार्य र उपलब्धिलाई प्रविधिमा आवद्धता	सालबसाली			सहकारी संघसंस्थाबाट सम्पादन हुने समग्र क्रियाकलापको अभिलेखिकरण भएको हुने । सबै सहकारी संस्था व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (COPMIS) प्रणालीमा आबद्ध भई कागजविहिन प्रशासनिक परिपाटी कायम भएको हुने। सहकारी संस्थाबाट संचलित व्यावसायिक आयोजनाबाट उत्पादन, बजारीकरण र रोजगारी वृद्धि भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
६.	३३६३१०११	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	संघीय नीति निर्माणमा सहजीकरण गर्दै सहकारी क्षेत्रको विकासमा सहयोग	सालवसाली			सहकारी सम्बन्धी संघीय नीति निर्माणमा सहयोग पुगेको हुने ।
७.	३३६५१०११	गरिबी निवारण कोष					

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अधिकांश सहकारीलाई उत्पादन र उद्यमशीलताका क्षेत्रमा अग्रसर गराउन, सहकारी संस्थाहरुलाई प्राङ्गारिक खेती, उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणसँग जोड्ने, सहकारी संस्थाका सदस्यलाई बजार माग अनुसारको सीप र प्रविधि प्रदान गर्न, गरिब घर परिवार पहिचान र परिचयपत्र वितरण साथै गरिबहरूको क्षमता विकास र उद्यमशीलता विकासमा ठूलो लगानी जुटाउन, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट सहकारी र गरिबी न्यूनीकरणका कार्यक्रममा प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य आवश्यक पर्दछ।उपर्युक्त बमोजिमका कार्यहरू नभएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कठिन हुने देखिन्छ।

३.४ वन, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन

१. पृष्ठभूमि

नेपालको कुल भू-भागको ४४.७४ प्रतिशत ओगटेको वन क्षेत्र महत्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदा हो र जैविक विविधताको दृष्टिले पनि नेपाल सम्पन्न मुलुक हो। वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता र जलाधार व्यवस्थापनलाई समेट्ने यस क्षेत्रबाट प्राप्त हुने काठ, दाउरा, जडिबुटी, हरित उद्यम र पर्यापर्यटनको विस्तार समृद्धिका आधार हुन् भने स्वच्छ पर्यावरण, हरियाली, जैविक विविधता, प्राकृतिक रमणीयता, समुन्नत जलाधार, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा समुदायको सहभागिता, पहुँच र लाभको निष्पक्ष र न्यायोचित वितरण सुखी नेपालीका महत्वपूर्ण सूचक हुन्। संरक्षित क्षेत्र, सिमसार क्षेत्र, वनस्पति उद्यान, सामुदायिक वन, अन्य समुदायमा आधारित वनहरू र वन बाहिर ग्रामीण महिला, किसान वा परिवारका निजी खेतबारीमा लाखौंको संख्यामा रहेका निजी/पारिवारिक वन, कृषि वनमा जैविक विविधताको संरक्षण भइरहेको छ। सिमसार संरक्षण, नदी किनार संरक्षण, क्षतिग्रस्त भूमिको पुनर्स्थापना र पानीको मुहान संरक्षणवाट बृहत् जलाधार व्यवस्थापनमा समेत टेवा पुगिरहेको छ।

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ। वातावरण संरक्षणलाई टेवा पुऱ्याउन ध्वनि, जल, जमिन र वायुसँग सम्बन्धित प्रदूषण रोकथाम र नियन्त्रणका मापदण्ड निर्धारण भई कार्यान्वयनमा आएका छन् र जलवायु अनुकूलन गाउँ कार्यक्रम पनि सञ्चालनमा आएको छ। वातावरणीय स्वच्छता कायम राख्नका लागि प्रत्येक व्यक्ति, तहगत सरकार, निकाय र क्षेत्रको सहयोग र सहकार्य आवश्यक रहेको छ।

जलवायु परिवर्तन विश्वव्यापी रूपमा देखापरेको एक गम्भीर समस्या हो। वायुमण्डलीय तापक्रम वृद्धिका कारण र भौगर्भिक तथा भौगोलिक रूपमा संवेदनशील भूबनोट भएको हुँदा नेपालमा जलवायु परिवर्तनको असर बढी परेको देखिन्छ। यसको कारणले मानवीय जीवन र प्रकृतिमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न थालेको छ। जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्न नवीकरणीय स्वच्छ ऊर्जाका कार्यक्रम र वातावरण मैत्री विकास प्रक्रियाको साथै वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण गर्नु जरुरी छ।

२.समस्या तथा चुनौती

वन क्षेत्रको अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुग्ने गरी व्यवसायिक व्यवस्थापन र उपयोग गर्न नसक्नु, यस क्षेत्रले प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा समग्र अर्थतन्त्रमा पुऱ्याएको योगदानलाई राष्ट्रिय लेखा प्रणालीमा गणना गर्न नसक्नु, पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणालीबीच योजनाबद्ध तरिकाले सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु, वन अतिक्रमण, वन्यजन्तुको चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार, वन्यजन्तुको प्रकोप र मानव वन्यजन्तु द्वन्द्वलाई प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण एवम् व्यवस्थापन गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका समस्या रहेका छन्। एकीकृत र योजनावद्ध विकास नहुनु, जनसंख्याको बढदो चाप, अव्यवस्थित शहरीकरण बढ्नु, पूर्वाधार विकास र वातावरण बीचको असन्तुलन हुनु, विभिन्न प्रकारका प्रदूषणको मात्रा बढनु वातावरण क्षेत्रका समस्या रहेका छन्। त्यस्तै जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी बुझाईमा एकरूपता नहुनु, जलवायु परिवर्तनका संभावित असर र प्रभाव, सोबाट हुने क्षति सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान र आधारभूत तथ्याङ्कको कमी हुनु जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी क्षेत्रगत समस्या रहेका छन्।

उपलब्ध वन, वनस्पति तथा जैविक विविधताको पूर्ण क्षमतामा सदुपयोग गर्नु, वन, वन्यजन्तु लगायत जैविक विविधता संरक्षण, जलधार व्यवस्थापनका कार्य र मुलुकको भौतिक एवम् आर्थिक विकासबीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु र आनुवंशिक स्रोतमाथि पहुँच र समन्यायिक बाँडफाँट गर्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन्। त्यस्तै जलाधार संरक्षण गर्नु, जलवायु परिवर्तनको असरबाट अनुकूलित हुनु, उद्योग, कलकारखाना, यातायात तथा अन्य मानवीय क्रियाकलापहरुबाट हुने फोहर तथा

हरितगृह ग्यासको उत्सर्जनलाई न्यून गर्नु, जलवायु वित्तमा पहुँच बढाई नतिजामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कार्यक्रमहरुलाई जनस्तरमा नै आन्तरिकीकरण गर्नु र अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा जलवायु परिवर्तनको जोखिममा परेका देशहरूको साझा आवाज स्थापित गर्नु समेत यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

- वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन र उद्यमशीलताबाट समृद्धि र सुखमा योगदान (वन, जैविक विविधता तथा जलाधार)।
- सफा, स्वच्छ र हरित वातावरण (वातावरण)।
- जलवायु उत्थानशील समाजको निर्माण (जलवायु परिवर्तन)।

४. उद्देश्य

अ. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार

१. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार सम्पदाको उत्पादकत्व, उत्पादन र वातावरणीय सेवामा अभिवृद्धि गर्नु।

२. वन, जैविक विविधता र जलाधारको संरक्षण, पुनर्स्थापना र दिगो उपयोग गर्नु।

३. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार सम्पदाबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्नु।

४. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धानलाई प्रवर्द्धन गरी वनमा आधारित उद्यम विकासमा उपयोग गर्नु।

आ. वातावरण

१. जल, वायु, माटो, ध्वनि तथा विद्युतीय लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम र नियन्त्रण गर्नु।

२. भौतिक पूर्वाधारको विकास र प्राकृतिक वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्नु।

३. प्रमुख शहर र औद्योगिक क्षेत्र लगायत सबै क्षेत्रबाट सिर्जित फोहरमैला (घरधुरी, औद्योगिक प्रतिष्ठान र अस्पताल) को व्यवस्थापन, नदीको स्वच्छता कायम र हरियाली विस्तार गर्नु।

४. प्रदूषण नियन्त्रण सहितको वातावरण व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीति, कानुन र प्रभावकारी संरचना निर्माण गर्नुका साथै शोध, अनुसन्धान र क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

इ. जलवायु परिवर्तन

१. जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावलाई पेरिस सम्झौता अनुरूप न्यूनीकरण गर्दै अनुकूलन क्षमताको अभिवृद्धि गर्नु।

२. जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि वातावरण मैत्री, स्वच्छ ऊर्जा र हरित विकास अवधारणा कार्यान्वयन गर्नु।

३. जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र अनुकूलनका लागि पेरिस सम्झौता लगायतका माध्यमबाट उपलब्ध अन्तर्राष्ट्रिय वित्त र प्रविधिमा दाबी गर्दै प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्नु।

५. रणनीति

अ. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार

१. वन क्षेत्रको पूर्ण क्षमताको उपयोग हुने गरी सहभागितामूलक व्यवस्थापन र प्रकृतिमा आधारित पर्यटनको विकासवाट वस्तु र सेवाको विस्तार र विविधीकरण गर्ने।

२. वन, वनस्पति, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताको भूपरिधिस्तर र एकीकृत रूपमा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने।

३. भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि वन क्षेत्रको उपयोग गर्दा एकीकृत प्रणालीको अवलम्बन गर्ने र यसको संरक्षण र विकासमा एकीकृत सोच बनाउने।

४. नदी प्रणालीमा आधारित एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गर्ने।

५. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार व्यवस्थापनमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गरी यस क्षेत्रबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने।

६. अनुसन्धान निकाय, विश्वविद्यालय र गैरसरकारी संस्थाबीच समन्वय तथा सहकार्य गरी शोध, अध्ययन, अनुसन्धान, जनचेतना र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

७. वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय गरी आवश्यक कानुन निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने।

आ. वातावरण

१. जल, वायु, माटो, ध्वनी, विकिरणजन्य, घातक फोहोरमैला, तथा विद्युतीय प्रदूषण तहको राष्ट्रिय मापदण्ड तयार गरी सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम र नियन्त्रण गर्ने साथै प्रदूषण पीडितलाई प्रदूषकबाट क्षतिपूर्ति उपलब्ध व्यवस्था गर्ने।

२. पूर्वाधार विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्न आवश्यक कानुन र संरचना निर्माण गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन र न्यूनीकरणलाई पूर्वाधार विकासको अभिन्न अंग बनाउने।

३. फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि निजी क्षेत्रको सहभागिता सहित नवीन प्रविधिको अवलम्बन गर्ने।

४. शहरी क्षेत्रमा योजनाबद्ध एकीकृत नदी व्यवस्थापन र हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने।

५. विश्वविद्यालय र अन्य निकायको सहकार्यमा प्रदूषण नियन्त्रण लगायत वातावरण व्यवस्थापनका क्षेत्रमा शोध, अध्ययन, अनुसन्धान एवम् सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

इ. जलवायु परिवर्तन

१. जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापनका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा आवश्यक नीतिगत र संस्थागत संरचनामा सुधार एवम् क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

२. समुदायको संकटापन्नता घटाई समानुकूलित तुल्याउन राष्ट्रिय, प्रादेशिक एवम् स्थानीय अनुकूलन योजना कार्यान्वयन गर्ने।

३. जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि हरित विकासको अवधारणा अवलम्बन गर्ने र स्वच्छ ऊर्जा प्रवर्द्धन गर्ने।

४. जलवायु वित्तमा सहज पहुँचको लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पैरवी गर्दै सम्भावित लाभहरूलाई प्रदेश, स्थानीय तह र समुदायसम्म पुऱ्याउने।

५. जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा अध्ययन-अनुसन्धान तथा क्षमता विकासका कार्यहरू गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	वायु प्रदुषणको औसत मात्रा (पि पि एम २.५)	माइक्रोग्राम प्रति घनमिटर	५२.९५	५०	४८	४५	४२
२	लोपोन्मुख, सङ्कटापन्न र जोखिममा परेका प्रजाति/वनस्पति संरक्षण	संख्या	५८९	५८९	५८९	५८९	५८९
३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तयार भई कार्यान्वयन भएका स्थानीय तह	संख्या	२१७	२१७	२८०	३५०	४३०
४	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तयारी र कार्यान्वयन (जम्मा)	संख्या	२१७	३०७	४०७	५०७	६०७
५	वन क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	४४.७४	४४.७४	४४.७४	४४.७४	४४.७४
६	काठ उत्पादन (वार्षिक)	घनफिट (लाखमा)	१५०	१५०	२००	२२५	२५०
७	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	संख्या (हजारमा)	२२.३	२२.३	२२.७	२३	२३.३
८	निजी वन/पारिवारिक वन	हेक्टर (हजारमा)	२.३६	२.५६	५	१०	१५
९	ठूला नदी प्रणालीको एकीकृत बृहत् जलाधार योजना	संख्या	-	-	१ (क्रमागत)	१ (क्रमागत)	१
१०	घाँसे मैदान व्यवस्थापन (वार्षिक)	हेक्टर	३००	३५०	१५००	१५००	१५००
११	संरक्षित क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्र (जम्मा)	प्रतिशत	२३.३९	२३.३९	२३.३९	२३.३९	२३.३९
१२	वन अनुसन्धानको स्थायी नमुना प्लटहरुको पुनः वन मापन	संख्या	४७०	३००	१०००	५००	४००
१३	वन्यजन्तुको पालन थालनी	प्रजाति	-	-	२	२	२
१४	वायु गुणस्तर मापन केन्द्र स्थापना	संख्या	१३	१७	२४	२६	२८
१५	भष्मीकरण प्लाण्ट स्थापना (वार्षिक)	संख्या	-	-	-	१	१
१६	वातावरणीय अध्ययन तथा मापदण्ड कार्यान्वयनको	पटक	१३६	१५०	२००	२००	२००

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
	अनुगमन (वार्षिक)						
१७	जलवायुमैत्री गाउँ कार्यक्रम (वार्षिक)		-	४२	४२	५०	६०
१८	महत्वपूर्ण वन्यजन्तु वाघ गैंडा अर्ना	संख्या	 १९८ ६४५ ४३२	 २३५ ६४५ ४४१	 २३५ ६४५ ४४१	 २३५ ६४५ ४५३	 २५० ६७५ ४६०
१९	हरितगृह ग्यास उत्सर्जनको सन्दर्भ तह, (Reference Level)	ग्यास संख्या	-	१	२	३	४

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१३८,३९३	८२,४०५	५५,९८८	–	१०२,०५८	२६,३३५	१०,०००
२०७७/७८	१४५,५४०	८५,६८३	५९,८५७	–	१०७,०९६	२७,७९५	१०,६४९
२०७८/७९	१५३,०९६	८९,०९८	६३,९९८	–	१११,४१४	३०,३४१	११,३४१

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३२९०००११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	नीति, योजना, मापदण्ड तर्जुमा र नियमन	सालबसाली			वन तथा वातावरण मन्त्रालय संग सम्बन्धित ऐन, नीति नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि निर्माण तथा संशोधन (२५ वटा) भएको हुने।
३२९०१०११	वन तथा भू संरक्षण विभाग	वन तथा सिमसार क्षेत्रको व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति मापदण्ड तयारी तथा समन्वय, वन क्षेत्रको भू-उपयोग परिवर्तन सम्बन्धी नियमन	सालबसाली			नीति, मापदण्डमा समयानुकूल सुधार, वन उद्यम प्रवर्द्धन भएको हुने।
३२९०१०१२	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	वन सम्पदा संरक्षण	सालबसाली			वन पैदावरको चोरी तस्करी र अतिक्रमण न्यूनीकरण भएको हुने।
३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	वनको व्यवस्थापन, वृक्षारोपण, बीउ संकलन, नीति मापदण्ड निर्माण, अनुगमन, समन्वय तथा प्रचार प्रसार	सालबसाली			वन क्षेत्र उपलब्ध गराइएको ३०० वटा राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको अनुगमन, नीति, मापदण्डहरु तयारी तथा परिमार्जन, बीउ बगैंचाहरुको व्यवस्थापन, वृक्षारोपण तथा विरुवा उत्पादन भएको हुने।
३२९०११०२	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	वृहत जलाधार क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	सालबसाली			४ वटा बृहत् जलाधारमा एकीकृत कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।
३२९०११०३	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावबाट प्रभावित समुदायहरुलाई जलस्रोतको उपलब्धता र पहुँचमा सुधार	२०१४ - २०२०	३०.११ मि. यु.एस.डलर		जलवायु अनुकूलनका क्रियाकलापहरू सञ्चालन भएका क्षेत्रमा करिब ४५ हजार घरधुरी लाभान्वित भएको हुने।
३२९०११०४	प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम	संरक्षण क्षेत्र बाहिर र भित्र पर्यटन प्रवर्द्धनका क्रियाकलापहरु सञ्चालन	२०७६/७७ एकिन नभएको			नेपाल आउने पर्यटक मध्ये ७० प्रतिशत भन्दा वढी पर्यटकले संरक्षित क्षेत्र तथा

व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						वन क्षेत्रमा भ्रमण गरेका हुने।
३२९०११०५	जोखिमयुक्त जलाधारमा जलवायु समानुकूलन कार्यक्रम	जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोणबाट प्रभावित पूर्वी पहाडका ३ जिल्लामा अनुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालन	सन् २०१९-२०२३	७ मि.यू.एस.डलर		दुधकोशी जलाधारका ८ वटा स्थानीय तहमा कार्ययोजना सहित अनुकूलन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।
३२९०२०११	वनस्पति विभाग	वनस्पति अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण	सालबसाली			वनस्पतिको अध्ययन अनुसन्धान, प्रमाणीकरण र खेती प्रविधिको विस्तार भएको हुने।
३२९०२१०१	जडिबुटी विकास कार्यक्रम	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण, प्रबर्द्धन	सालबसाली			प्रयोगशाला निर्माण, ३ वटा जडिबुटी पकेट क्षेत्र घोषणा तथा प्रवर्द्धन र १५ वटा अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण भएको हुने।
३२९०२१०२	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	उद्यान विकास तथा व्यवस्थापन	सालबसाली			११ वटा उद्यान विकास र व्यवस्थापन भएको हुने।
३२९०२१०३	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण, प्रवर्द्धन, अध्ययन अनुसन्धान र बजारीकरण	सालबसाली			वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण भएको हुने।
३२९०३०११	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	राष्ट्रिय निकुञ्ज व्यवस्थापन र वन्यजन्तु संरक्षण	सालबसाली			राष्ट्रिय निकुञ्ज व्यवस्थापन र वन्यजन्तु संरक्षण कार्य भएको हुने।
३२९०३०१२	राष्ट्रिय निकुञ्ज सुरक्षा टोली (नेपाली सेना)	राष्ट्रिय निकुञ्ज सुरक्षा	सालबसाली			वन्यजन्तु चोरी तस्करी नियन्त्रण भएको हुने।
३२९०३०१३	हात्तिसारहरु	हात्तीको हेरचाह र व्यवस्थापन	सालबसाली			हात्तीको हेरचाह, व्यवस्थापन तथा तालिम भएको हुने।
३२९०३१०१	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना	संरक्षण क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन	सालबसाली			२१ वटा संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापन, चोरी शिकारी नियन्त्रण भएको हुने। वन्यजन्तु गणना, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धनका

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						लागि संरचना निर्माण भएको हुने।
३२९०३१०२	सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	सिमसार क्षेत्रको संरक्षण तथा बुद्धिमतापूर्ण उपयोग	सालबसाली			सिमसार क्षेत्रहरुको योजना सहितको व्यवस्थापन र संवर्द्धन भएको हुने।
३२९०४०११	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण	सालबसाली			वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण सम्बन्धी कार्य भएको हुने।
३२९०४१०१	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	वन क्षेत्रको अध्ययन अनुसन्धान तथा प्रचार प्रसार	सालबसाली			वन सम्बन्धी ३० वटा अध्ययन अनुसन्धान र ६ वटा वनको जानकारी प्रकाशन भएको हुने।
३२९०५०११	वातावरण विभाग	प्रशासनिक तथा साधारण खर्च साथै वातावरण, प्रदुषण सम्बन्धी क्रियाकलापहरु	सालबसाली			३५ वटा वायु प्रदुषण मापन केन्द्रहरु स्थापना, कम्तीमा ३०० वटा उद्योगको प्रदूषण मापदण्ड अनुगमन भएको हुने।
३२९०६०११	केन्द्रीय वन तालिम केन्द्र	कर्मचारी तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			७०० जना भन्दा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।
३२९८१०११	राष्ट्रपति चुरे संरक्षण विकास कार्यक्रम	चुरे क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	सालबसाली			२९ वटा नदी प्रणालीमा जल तथा भू संरक्षणका एकीकृत कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।
३३९००१०१	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका कार्यक्रम	२०७४/७५ - २०७९/८०	२२ मि. पाउण्ड		आयोजना क्षेत्रमा अनुकूलन योजनाहरु सञ्चालन भई प्रभावकारिता वृद्धि भएको हुने।
३३९००१०२	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	कार्वन व्यापार र दिगो वन व्यवस्थापन	२०१७ - २०१९	५.४५ मि.यू.एस.ड		कार्बन व्यापारका लागि आवश्यक तयारी पूरा भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३९००१०३	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	जलवायु जन्य सङ्कटासन्न न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकुलन	२०१६ - २०२१	३७.६ मि.यू.एस. डलर		२०० वटा स्तरीय अनुकूलन योजना कार्यान्वयन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पर्याप्त बजेटको सुनिश्चितता, बदलिँदो परिस्थितिसँग सामन्जस्यता कायम हुने गरी नीतिगत व्यवस्था, पर्याप्त जनसहभागिता भएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने अनुमान छ तर बढ्दो मानव वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व, जलवायु परिवर्तन जस्ता जोखिम पक्ष रहेका छन्। उल्लेखित जोखिम पक्षको सम्बोधनबाट अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सक्ने देखिन्छ।

परिच्छेद ४

आर्थिक क्षेत्र

४.१ अर्थ

१. पृष्ठभूमि

संघीयता कार्यान्वयनको आधार वर्षको रुपमा कानून निर्माण, एवं संरचनागत सुधार व्यवस्था र सुधार गरिएबाट मुलुक समृद्धिको बाटोमा द्रुत गतिमा अघि बढ्ने सम्भावना रहेको छ। आर्थिक र सामाजिक विकासको जन चाहनालाई सम्बोधन गर्न सीमित स्रोत र साधनको अधिकतम् परिचालन गर्दै समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको अभियानलाई साकार पार्न मुलुकको समष्टिगत आर्थिक र वित्तीय स्थिरता कायम गर्दै तीव्र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नुपर्ने भएको छ। सन् २०२२ भित्र अतिकम विकसित राष्ट्रबाट स्तरोन्नति गर्ने र सन् २०३० मा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न दोहोरो अंकको आर्थिक वृद्धि गर्न सरकारका नीति तथा कार्यक्रम, योजना तथा कार्यक्रमहरू सोही अनुरूप निर्देशित गर्नुपर्ने भएको छ। पन्ध्रौं योजनाले लिएको लक्ष्य अनरूप स्रोत परिचालन, कुशल विनियोजन, नीति र कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नुपरेको छ। यसैगरी संघीय संरचना अनुरूप तीन तहमा राजस्व परिचालन गर्ने क्षमता बढाउन र आन्तरिक ऋण एवं बाह्य सहायतालाई मुलुकको विकासका उद्देश्य र प्राथमिकता अनुरूप अधिकतम प्रतिफल प्राप्त गर्ने गरी वित्तीय सम्भावना (Fiscal Space) को सदुपयोग गर्ने सोच राखिएको छ। बचत वृद्धि तथा राष्ट्रिय पुँजी निर्माण र आन्तरिक उत्पादनमा वृद्धि मार्फत आत्मनिर्भर, सवल र समुन्नत अर्थतन्त्र निर्माण गर्ने तर्फ केन्द्रित हुने गरी कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ।

२. समस्या र चुनौती

अपेक्षित रूपमा पुँजीगत खर्च हुन नसकी पुँजी निर्माण हुन सकिरहेको छैन। कानुनी र संरचनागत र पूर्वाधारका क्षेत्रमा पछिल्लो समयमा व्यापक रुपमा सुधारका प्रयासहरू भएता पनि अपेक्षित रूपमा विदेशी र स्वदेशी लगानी विस्तार भइसकेको छैन। मुलुकको द्रुततर विकासको आकांक्षा पूर्ति गर्न आवश्यक स्रोतको कमी रहेको छ। संघीयता कार्यान्वयनको क्रममा संरचना विस्तारको कारण जनशक्ति र संचालन खर्चमा आएको वृद्धिलाई व्यवस्थापन गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ। पछिल्लो समयमा वित्तीय पहुँच बढेपनि पुँजी बजारको कार्यक्षेत्र विस्तार भइ सकेको छैन। खर्चगर्ने कमजोर क्षमता तथा विनियोजन कुशलता नभएकोले बजेट कार्यान्वयन उपलब्धिमुलक हुन सकेको छैन्। सीमित स्रोतको कुशल उपयोग गर्न कुशल विनियोजनबाट बजेटको पूर्ण कार्यान्वयन गरी सार्वजनिक वित्त र वित्तीय क्षेत्रलाई स्थिरता कायम राख्नुपर्ने चुनौती रहेको छ।

३. सोच

- सार्वजनिक खर्चको कुशल र नतिजामूलक व्यवस्थापनद्वारा समृद्ध अर्थतन्त्र निर्माण (सार्वजनिक खर्च)।
- सुदृढ र प्रगतिशील राजस्व प्रणालीको विकास गरी समृद्ध अर्थतन्त्र निर्माण (राजश्व)।
- अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायताको प्रभावकारी परिचालन मार्फत विकास र समृद्ध अर्थतन्त्र निर्माण (अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता)।
- सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी सबल अर्थतन्त्र निर्माण(सार्वजनिक ऋण)।
- वित्तीय संघीयता मार्फत समृद्ध र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माण (अन्तर-सरकारी वित्त)।
- सबल र प्रतिस्पर्धी सार्वजनिक संस्थान मार्फत आत्मनिर्भर र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माण (सार्वजनिक संस्थान)।

- सुदृढ र विस्तारित बिमा सेवाबाट जोखिम न्यूनीकरण मार्फत उत्थानशील समाज र अर्थतन्त्र निर्माण (बिमा)।
- स्वच्छ, प्रतिष्पर्धी र फराकिलो धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार मार्फत राष्ट्रिय पुँजी निर्माण (पुँजी बजार)।

४. उद्देश्य

अ. सार्वजनिक खर्च

१. सार्वजनिक खर्चको विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु।

आ. राजस्व

१. उत्पादन, लगानी, व्यवसाय तथा करदातामैत्री एवम् स्वच्छ, तटस्थ, पारदर्शी र प्रगतिशील कर प्रणालीको विकास तथा स्वैच्छिक कर सहभागिताबाट अधिकतम राजस्व परिचालन गर्नु।

इ. अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता

१. अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायताको छनोटपूर्ण उपयोग मार्फत उत्पादन, उत्पादकत्व तथा रोजगारी बढाउँदै मुलुकलाई विकास वित्तमा क्रमशः आत्मनिर्भरता उन्मुख बनाउनु।

ई. सार्वजनिक ऋण

१. सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी रोजगारी सिर्जना, राष्ट्रिय पुँजी निर्माण र आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनु।

उ. अन्तर-सरकारी वित्त

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई खर्चको आवश्यकता सम्बोधन हुने गरी न्यायोचित, सन्तुलित र परिपूरक रूपमा स्रोत उपलब्ध गराउनु।
२. तीन तहको वित्तीय आधार (Fiscal Space) वृद्धि गर्नु।

ऊ. सार्वजनिक संस्थान

१. सार्वजनिक संस्थानको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन प्रणालीमा सुधार गरी गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाको उत्पादन, वितरण र उपभोगमा नागरिकको पहुँच स्थापित गर्नु।

ए. बिमा

१. बिमा क्षेत्रलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई दुर्गम तथा न्यून आय भएका वर्ग लगायत समाजका सबै तह र कारोबारमा बिमा सेवाको पहुँच पुऱ्याउनु।

ऐ. पुँजी बजार

१. धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारलाई पहुँचयोग्य, स्वच्छ र विश्वसनीय बनाउनु।

५. रणनीति

अ. सार्वजनिक खर्च

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सार्वजनिक खर्च प्रणाली सुदृढ गरी दक्षता, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गरी नतिजामूलक बनाउने।

२. सार्वजनिक खर्चलाई आर्थिक तथा सामाजिक पुँजी निर्माणका क्षेत्रमा कुशल र प्रभावकारी विनियोजन गर्ने।

३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको विकासको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने गरी न्यायोचित, सन्तुलित र परिपूरक रूपमा अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन गर्ने।

४. सार्वजनिक खर्च प्रणालीलाई आधुनिक सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई थप पारदर्शी बनाउने।

आ. राजस्व

१. सबै किसिमका आर्थिक क्रियाकलापलाई करको दायरामा ल्याई राजस्वको आधार फराकिलो बनाउने।

२. राजस्व प्रशासनको विस्तार तथा आधुनिकीकरण गरी कुशल, व्यावसायिक र स्वच्छ बनाउने।

३. आर्थिक विस्तारमा सहयोग पुग्ने गरी कर प्रणालीलाई थप लगानी/व्यवसायमैत्री बनाउने।

४. कर संरचना र दरमा सामयिक सुधार गरी कर प्रणालीलाई थप सरल र समन्यायिक बनाउने।

५. संघीय प्रणाली अनुरूप राजस्व प्रशासनको संरचनागत र प्रणालीगत पक्षमा सुधार गर्ने।

इ. अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता

१. राष्ट्रिय आवश्यकता, नीति तथा प्राथमिकताका आधारमा अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायताको परिचालन गर्ने।

२. विकास सहायता प्रभावकारिता सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता एवम् राष्ट्रिय नीति अनुरूप विकास सहायताको परिचालन गर्ने।

३. संघीय संरचना बमोजिम विकास सहायता प्रणाली रूपान्तरण गरी प्रादेशिक सन्तुलन र समन्यायिकताको सिद्धान्त अनुरूप विकास सहायता उपयोग गर्ने।

ई. सार्वजनिक ऋण

१. मुलुकले धान्न सक्ने गरी उच्च प्रतिफलयुक्त क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋण परिचालन गर्ने।

२. सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत, कानुनी र संरचनागत सुधार गर्ने।

३. संघीय प्रणाली अनुरूप सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन सम्बन्धी उपकरण तथा स्रोतको विविधीकरण गर्ने।

उ. अन्तर-सरकारी वित्त

१. तीन तहका एकल तथा साझा कार्य जिम्मेवारीहरू सामञ्जस्यपूर्ण ढङ्गबाट पूरा गर्न स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।

२. अन्तर-सरकारी वित्त हस्तान्तरणलाई पारदर्शी, अनुमानयोग्य र न्यायोचित बनाउने।

३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने।

४. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्तीय सुशासन कायम गर्ने।

ऊ. सार्वजनिक संस्थान

१. आवश्यकता र उपादेयताका आधारमा संघीय प्रणाली बमोजिम उपयुक्त ठहरिएका सार्वजनिक संस्थानको पुनर्संरचना र स्थापना तथा सान्दर्भिक नदेखिएका संस्थानको विनिवेश गर्ने।

२. कानुनी तथा संस्थागत सुधार र आधुनिकीकरण गरी सार्वजनिक संस्थानको सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमनलाई प्रभावकारी बनाउने।

ए. बिमा

१. बिमा सेवालाई प्रभावकारी र प्रतिस्पर्धी बनाउन तथा बीमितको हकहित सुनिश्चित गर्न नीतिगत, कानुनी र संस्थागत सुधार गर्ने।

२. बिमा सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन, अभ्यास तथा मापदण्डको आधारमा बिमा सेवा प्रदान गर्ने।

३. सामाजिक संरक्षणको एक महत्वपूर्ण आधारस्तम्भको रूपमा बिमा व्यवसायलाई विकास गर्ने। साथै, बिमा सेवाको विस्तार गरी न्यून आय भएका वर्ग लगायत सम्पूर्ण नागरिक एवम् क्षेत्रमा पहुँच पुऱ्याउनका लागि उपयुक्त संयन्त्रको विकास गर्ने।

ऐ. पुँजी बजार

१. धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजारलाई स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी र विश्वसनीय बनाउनुका साथै यसको क्षेत्र तथा दायरा अभिवृद्धि गर्ने।

२. कानुनी, संस्थागत र संरचनागत सुधार गरी धितोपत्र तथा वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन तथा नियमन प्रणालीलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउने।

३. धितोपत्र बजारमा साना र स्वदेशी तथा विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताको आकर्षण बढाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	बाली सुरक्षण प्रिमियम अनुदान	हेक्टर	१०५०	५२५	१४२०	१४२०	१४२०
२.	सामाजिक /*सामुदायिक कार्यक्रम	संख्या	९७		७८	४५	४५
३.	उद्यमशीलता विकास तालिम	संख्या	११५०		१२६०	१३३०	१३३०
४.	शीतघर निर्माण (ब्याज अनुदान)	मेट्रिक टन	-	-	५०००	८०	८०
५.	साना किसान बैंक (विविध) कार्यक्रम	संख्या	७८७	८००	६७२	६९२	६९२
६.	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशुधन सुरक्षण)	संख्या हजारमा	२२२.६	३६६	४२१	४७७	५२२
७.	पशुधन तथा कर्जा सुरक्षण तालिम	जना	१२२०	८५०	४९५	५४५	६४५
८.	कृषि तथा पशुपन्छी व्याज अनुदान	रू. अर्ब	-	२	५	४.९	५.४

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
९.	लघु वित्त तथा विपन्न वर्ग कर्जा सुरक्षण	संख्या हजारमा	१८२	३४५.८	४००	५००	६००
१०.	कृषि कर्जा सुरक्षण	संख्या	२७७३	३८२९	४५००	५०००	५५००
११.	प्राविधिक शिक्षा तथा शैक्षिक बेरोजगार कर्जा सुरक्षण	संख्या	-	-	१००	११०	१२०
१२.	निर्यात कर्जा सुरक्षण	संख्या	-	-	३००	३३०	३६०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	३२९,७२१	१२३,९६४	१०२,६५७	१०३,१००	२१९,८१३	७०,२९४	३९,६१४
२०७७/७८	४४३,६८१	१४९,९९४	१९०,३१३	१०३,३७५	२८३,१७२	१२०,५१६	३९,९९४
२०७८/७९	४४७,७०४	१५२,३७०	१९१,६७०	१०३,६६४	२८६,३६९	१२०,९४०	४०,३९५

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०५०००११	अर्थ मन्त्रालय					
३०५०००१२	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायाधिकरण					
३०५०००१३	ऋण असुली न्यायाधिकरण					
३०५०००१४	अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध					
३०५००१०१	साना किसान विकास बैंक (वित्तीय संस्था) विविध	साना किसानको क्षमता विकास	२०६३/६४ सालबसाली			२१०० कार्यक्रम सञ्चालन हुने ।
३०५००१०२	लघु बीमा सहयोग कार्यक्रम (पशु बाली स्वास्थ्य)	पशु, बाली तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा लघु बिमाको लागि सहयोग	२०६८/६९ सालबसाली			१५ लाख ३५ हजार पशु सुरक्षण भएको हुने। ४२४० हेक्टर बालीको वीमा भएको हुने।
३०५००१०३	शीतघर निर्माण (ब्याज अनुदान)	शीतघर निर्माण ब्याज अनुदान	२०५५/५६ सालबसाली			१५ हजार मेट्रिक टन क्षमताको शीतघर निर्माणमा व्याज अनुदान प्रवाह भएको हुने ।
३०५००१०५	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	बजेट तथा निवृत्तिभरणको व्यवस्थामा सुधार				बजेट तर्जुमा तथा कार्यन्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास भएको हुने ।
३०५००१०७	पुँजी बजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	पुँजी बजार सम्बन्धी संस्थागत सुदृढीकरण सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति कार्यान्वयन सहजीकरण	सन् २०११ - सन् २०१९	५० करोड		सार्वजनिक निजी साझेदारीमा आयोजना अघि बढेको हुने । पुँजी बजार तथा बण्ड मार्केटको संस्थागत संरचानको विकास भई पुँजी बजार विस्तार भएको हुने ।
३०५००१०८	मिलिनियम च्यालेञ्ज नेपालको कार्यालय	नेपालमा मिलिनियम च्यालेञ्ज कोष परिचालनको सहजीकरण	२०७२/७३ सालबसाली			सबस्टेशन र प्रशारण लाइनको कार्य प्रारम्भ हुने । रणनीतिक सडकको मर्मत संभार शुरु हुने ।
३०५००११०	ब्याज अनुदान (कृषि,	व्यावसायिक कृषि तथा	२०७१/७२			अनुदान प्रदान गरिएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम ⁄ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	पशुपालन तथा अन्य आयआर्जन)	पशुपन्छी कर्जा लगायत विभिन्न ७ प्रकारका कर्जाहरूलाई सहुलियतपूर्ण कर्जाका लागि व्याज अनुदान				
३०५०१०११	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय					
३०५०१०१२	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय					
३०५०१०१३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय					
३०५०१०१४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु					
३०५०११०१	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुदृढीकरण	२०७४/७५ - २०७७/७८	१ अर्ब ८० करोड		संसदीय निगरानीमा वृद्धि, वित्तीय संघीयता सुदृढीकरण र खरिद व्यवस्थापनमा सुधार आई सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सबल भएको हुने ।
३०५०२०११	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन तालिम केन्द्र					
३०५०३०११	भन्सार बिभाग					
३०५०३०१२	भन्सार कार्यालयहरु					
३०५०३१०१	भन्सार सुधार कार्यक्रम	भन्सार प्रक्रिया स्वचालन भौतिक पूर्वाधारको सुधार तथा निर्माण	सन् २००३ - सन् २०२१			भन्सार प्रक्रिया पूर्ण रुपमा स्वचालित भएको हुने ।
३०५०४०११	आन्तरिक राजस्व विभाग	स्टिकर भण्डारण तथा गोदाम निर्माण	२०७५/७६ सालबसाली			अन्तःशुल्क स्टिकर भण्डारण गृह र अन्तःशुल्क प्रयोगशाला निर्माण भएको हुने।
३०५०४०१२	आन्तरिक राजस्व					

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम ⁄ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलव्धि सूचक
	कार्यालयहरू					
३०५०५०११	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन	२०७३/७४ सालबसाली			सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन सम्बन्धी कानुन तर्जुमा भएको हुने।
५०१०५१०२	पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम	मासु तथा दुध र तरकारीजन्य उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात न्यूनीकरण र रोजगारी वृद्धिमा सहयोग	२०६७/६८ सालबसाली			६६ हजार किसानलाई पशुपंक्षी पालन र १०२ हेक्टरमा व्यवसायिक तरकारी खेतीका लागि ९ अर्व ५० करोड कर्जा सहयोग भएको हुने।
५०१०५१०३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	सार्वजनिक संस्थान सुधार	सालबसाली			संस्थानमा शेयर र ऋण लगानी हुने।

९. जोखिम तथा अनुमान पक्ष

कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सम्बन्धित निकाय बीच प्रभावकारी समन्वय, राजस्व चुहावटमा उल्लेख्य कमी, लघु बिमा कार्यक्रममा नागरिक, कृषक तथा उद्यमीको सहभागिता, सार्वजनिक संस्थानको सुधारका कार्यहरुको संस्थानबाट कार्यान्वयन हुनेछ। उक्त कार्यहरु नभएमा अपेक्षित उपलव्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

४.२ उद्योग

१. पृष्ठभूमि

अर्थतन्त्रको विकासका लागि नेपाली श्रम, सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिँदै राष्ट्रिय हित अनुकूल हुने गरी वैदेशिक पुँजी तथा प्रविधिको लगानीलाई आकर्षित गर्दै औद्योगिक पूर्वाधार विकासमा प्रोत्साहान गर्ने नीति अनुरूप समग्र उद्योग क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रको नेतृत्वदायी भूमिका रहने र सरकारले प्रभावकारी उत्प्रेरक, नियामक र सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्दै औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धिका लागि तिव्र रुपमा औद्योगिकिकरण गर्ने नीति लिएको छ। नेपालको तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका क्षेत्रहरूमा लगानी परिचालन गरी आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनको माध्यमबाट अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्दै विप्रेषण र आयातमा आधारित अर्थतन्त्रलाई उत्पादनमुखी र निर्यातमूलक बनाउनु पर्नेछ। साथै लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी ठूलो मात्रामा रोजगारी सिर्जना र गरिबी न्यूनीकरण गर्ने, लगानीमा देखिएका समस्याहरूलाई सहजीकरण गर्ने, औद्योगिक क्षेत्र, औद्योगिक ग्राम, विशेष आर्थिक, अन्तर्देशीय आर्थिक क्षेत्र जस्ता पूर्वाधारहरूको स्थापना र संचालन गर्ने, लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गरी औद्योगिकीकरणलाई तीव्रता दिन विभिन्न ऐन, नियमहरूको परिमार्जन गर्नुका साथै औद्योगिक क्षेत्र, औद्योगिक करिडोर, विशेष आर्थिक क्षेत्र र उद्योग ग्राम लगायतका औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गर्ने गरी यस क्षेत्रका कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ।

२. समस्या तथा चुनौती

उद्यमशील सोचको विकास नहुनु, उत्पादनशील क्षेत्र र उद्योगमा पुँजीको न्यून परिचालन हुनु, औद्योगिक उत्पादनहरू लागत प्रतिस्पर्धी नहुनु, निर्यातयोग्य वस्तुहरूको उत्पादन र विविधीकरण नहुनु, औद्योगिक मूल्य शृंखलाको विकासमा सार्वजनिक-निजी-साझेदारी न्यून हुनु उद्योग क्षेत्रका समस्या हुन्। उद्योग स्थापना र सञ्चालन भन्दा आयात व्यापारमा आकर्षण रहनु, खानि उत्खनन र औद्योगिक पूर्वाधार विकास जस्ता क्षेत्रमा दक्ष प्राविधिक जनशक्ति अपर्याप्त हुनु, उद्योगलाई अन्तनिर्भर क्षेत्रहरू जस्तै कृषि, वन, खानि तथा खनिजजन्य क्षेत्रसँग एकीकृत र समन्वयात्मक रुपमा लैजान नसक्नु, औद्योगिक पूर्वाधारको कमी हुनु, तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमताका आधारमा लगानी आकर्षित गर्नु, व्यापारलाई लगानीसँग आबद्ध गर्नु आदि यस क्षेत्रमा देखिएका प्रमुख चुनौती हुन्।

३. सोच

आर्थिक समृद्धिका लागि दिगो, रोजगारमूलक र उच्च प्रतिफलयुक्त औद्योगिक विकास।

४. उद्देश्य

१. औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउनु।
२. उद्योगको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरी निर्यात प्रवर्द्धन र आयात व्यवस्थापन गर्नु।
३. लगानीमैत्री वातावरण सिर्जनागरी उद्योग क्षेत्रमा स्वदेशी र वैदेशिक लगानी बढाउँदै रोजगारीका थप अवसर सिर्जना गर्नु।

५. रणनीति

४. औद्योगिक क्षेत्रको विकासका लागि नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधार गर्ने।
५. लगानीमैत्री वातावरण तयार गर्न प्रविधि प्रयोग, एकद्वार प्रणालीको विकास र औद्योगिक पूर्वाधार विकास निर्माण गर्ने।
६. उद्योग क्षेत्रलाई अन्य उत्पादनमूलक क्षेत्रको अन्तर सम्बन्धको आधारमा विकास र विस्तार गर्ने।

७. खानि तथा खनिजजन्य उद्योगको लागत प्रभावी र तुलनात्मक लाभका आधारमा विकास गर्ने।

८. प्रतिस्पर्धी क्षमता र तुलनात्मक लाभ भएका स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगमा सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारीमा लगानी परिचालन गर्दै आयात प्रतिस्थापनमा जोड दिने।

९. उद्योग धन्दाको विकास र विस्तारका लागि क्षमता विकास, वित्तीय पहुँच र प्रवर्द्धनात्मक उपाय अवलम्बन गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलव्ध	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	५.६	५.८	५.८	६.०	६.२
२.	औद्योगिक क्षेत्र स्थापना	संख्या	१०	३	३	१	१
३.	विशेष औद्योगिक क्षेत्र स्थापना	संख्या	२	१	१	१	१
४.	औद्योगिक ग्राम स्थापना	संख्या	२	२५	७०	७०	७०
५.	उद्योगको स्थापना र सञ्चालन मार्फत रोजगारीको सिर्जना	संख्या (हजारमा)	२६०६	१५३	१६०	१६५	१७०
६.	ठूला उद्योग दर्ता	वटा	७८३२	३०३	४५०	५००	५५०
७.	मझौला उद्योग दर्ता	वटा	१६९५	५५	८०	९०	१००
८.	घरेलु तथा साना उद्योग दर्ता	वटा (हजारमा)	३४९	३२	३३	३४	३५
९.	लघु उद्यमीको स्तरोन्नति	वटा (हजारमा)	१२०	३२	२५.५	३५.६	४५.७
१०.	लघु उद्यमी सिर्जना	वटा (हजारमा)	१४२.५	२७	३०	३०	३०
११.	खानि अन्वेषणको क्षेत्रफल	वर्ग कि.मि.	२०४५	१६७५	२०००	२०००	२०००
१२.	खनिज अन्वेषणात्मक ड्रिलिङ्ग	मिटर	३१०	६००	६००	६००	६००
१३.	खनिज अन्वेषणात्मक सर्वेक्षण	हेक्टर	४००	४००	४००	५००	५००
१४.	कम्पनी दर्ताको डिजिटाइजेशन	वटा (हजार)	२२.२	२४	२६	२८	३०
१५.	नेपाल गुणस्तर निर्धारण संख्या	वटा	८८०	९३२	१०००	१०५०	११००
१६.	गुणस्तर ईजाजत पत्र प्रदान	वटा	३१०	३७०	४५०	५२५	६००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६४,५४३	२९,१५५	३५,३८८	-	५१,३१६	८,२०७	५,०२०
२०७७/७८	८२,४४८	३०,९७४	५१,४७४	-	६८,०३१	८,९४६	५,४७२
२०७८/७९	९५,८७४	३२,९३६	६२,९३८	-	८०,१५९	९,७५१	५,९६४

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विववरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०७०००११	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रमा योगदान	सालबसाली			उद्योग क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान बढेको हुने।
३०७०००१२	केन्द्रीय कारगार कारखाना	कैदीहरूलाई सीपमूलक तालिम प्रदान	सालबसाली			कैदीहरूको सीप अभिवृद्धि भई क्षमता विकास भएको हुने।
३०७०००१३	सैनिक सामाग्री उत्पादन निर्देशनालय	सैनिक सामाग्री उत्पादन	सालबसाली			सहज रुपमा सैनिक सामाग्री उत्पादन भएको हुने।
३०७००१०१	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	चुनढुङ्गामा आधारित सिमेन्ट उद्योगहरूको खानिस्थल पहुँच मार्ग र विद्युत पहुँच विस्तार विशेष आर्थिक क्षेत्रहरूको स्थापना र सञ्चालन औद्योगिक क्षेत्रहरूको स्थापना र सञ्चालन औद्योगिक ग्रामहरूको स्थापना र सञ्चालन	२०६४/६५ सालबसाली			सिमेन्ट उद्योगहरूमा पहुँच मार्ग र विद्युत प्रशारण लाईन निर्माण भएको हुने। प्रदेश र स्थानीय तहको सहभागितामा प्रत्येक स्थानीय तहमा औद्योगिक ग्रामको स्थापना भएको हुने। भैरहवा विशेष आर्थिक क्षेत्र पूर्ण रुपमा सञ्चालन भएको हुने। सिमरा र पाँचखाल विशेष आर्थिक क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न भएको हुने। नेपालको उत्तरी र दक्षिणी सीमानामा अन्तरदेशीय आर्थिक क्षेत्र स्थापना भएको हुने। घोषणा भइसकेका औद्योगिक क्षेत्रहरू झापाको दमक, बर्दियाको मोतिपुर, मकवानपुरको मयुरधाप, कञ्चनपुरको दैजी, चितवनको शक्तिखोरमा पूर्वाधार निर्माण भई

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						सञ्चालनमा आएको हुने। औद्योगिक क्षेत्रहरूको स्थापना गर्न संभाव्य देखिएका क्षेत्रहरू सर्लाहीको सागरनाथ, तनहुँको चिन्तुटार, दाङको लक्ष्मीपुर, दैलेखको चुप्रा र कैलालीको लम्की नयाँ औद्योगिक क्षेत्रको रुपमा घोषणा भएको हुने।
३०७००१०२	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	औद्योगिक क्षेत्रमा लगानी प्रवर्द्धन सम्वन्धी नीतीगत व्यवस्था कार्यक्रम	सालबसाली			औद्योगिक र लगानी मैत्री वातावरण निर्माणका लागि नीतिगत, कानुनी र संस्थागत सुधार भई वैदेशिक लगानी वृद्धि भएको हुने। औद्योगिक लगानी सम्बन्धी कानुन तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुने।
३०७०१०११	उद्योग विभाग	उद्योग क्षेत्रमा कार्यक्रम संचालन र समन्वय	सालबसाली			एकल विन्दु सेवा केन्द्र सञ्चालन र औद्योगिक प्रशासन सम्बन्धी कार्यको डिजीटाईजेशन भई लगानीकर्ताले सबै प्रकारको सेवा एकद्धारबाट प्राप्त गरी लगानीमा वृद्धि भएको हुने।
३०७०२०११	खानि तथा भू-गर्भ विभाग	खानि क्षेत्रको अन्वेषण	सालबसाली			नयाँ खानि क्षेत्रहरूको अन्वेषण भएको हुने। नवलपरासीको धौवादी फलाम खानिको विस्तृत अन्वेषण भई व्यवसायिक रुपमा उत्पादन भएको हुने। कर्णाली प्रदेश सहित मुलुकको विभिन्न क्षेत्रमा रहेको किम्ती तथा अर्धकिम्ती, बहुमूल्य पत्थरहरूको उत्खन्न र प्रशोधन गरी निर्यात प्रवर्द्धन भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०७०२१०१	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	खनिज पदार्थको उत्खनन क्षमता पहिचान	२०४२/४३ सालबसाली			खनिजमा आधारित उद्योगहरूलाई आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरूको आपूर्ति भएको हुने।
३०७०२१०२	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	पेट्रोलियम अन्वेषण	२०३९/४० सालबसाली			दैलेखमा रहेको पेट्रोलियम खानिको विस्तृत अध्ययन तथा अन्वेषण भई उत्खन्नको कार्य संचालन भएको हुने।
३०७०२१०३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	जियो हजार्ड र अर्बान जियोलोजीको अध्ययन	२०४२/४३ सालबसाली			भौगर्भिक अध्ययन अनुसन्धान सम्वनधी कार्यक्रम संचालन हुने।
३०७०३०११	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	गुणस्तर नियमन	सालबसाली			विभिन्न वस्तुहरूको गुणस्तर निर्धारण भई नियमित बजार अनुगमनबाट बजारमा गुणस्तरीय सामाग्रीहरू उपलव्ध भएको हुने।
३०७०३०१२	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरू	गुणस्तर कायम गर्न कार्यक्रम संचालन	सालबसाली			बजार अनुगमन मार्फत उत्पादित वस्तुहरूको गुणस्तर कायम भएको हुने।
३०७०४०११	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	कम्पनी दर्ता	सालबसाली			कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यहरू अटोमेसन भई सेवाग्राहीहरूले अनलाईन सेवाबाट सेवा प्राप्त गरेको हुने।
३०७६१०११	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	औद्योगिक व्यवसाय प्रवर्द्धन	सालबसाली			व्यवसाय सञ्चालन कोर्समार्फत युवाहरू स्वउद्यमका लागि अभिप्रेरित भएको हुने।
३०७८१०१३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र					लघु उद्यम प्रवर्द्धनका लागि सीप विकास र उद्यमशीलता विकास अन्तर्गत विभिन्न तालिम प्रदान गरी रोजगारी र स्वरोजगारका अवसर सिर्जना भएको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						हुने।
३०७८१०१४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन केन्द्र	घरेलु तथा साना उद्योगहरूको प्रवर्द्धन गर्ने	सालबसाली			लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको तथ्याङ्क संकलन तथा सर्वेक्षण भएको हुने। उद्योगको प्रवर्द्धन, विकास र विस्तारका लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

औद्योगिक क्षेत्रका लागि पर्याप्त मात्रामा ऊर्जाको उपलब्धता, औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण कार्यमा सम्बन्धित निकाय बीच प्रभावकारी समन्वय, उद्योग व्यवस्थापन तथा श्रमिक बीच सौहार्दपूर्ण सम्बन्ध, संघीय औद्योगिक विकासका लागि प्रभावकारी र अधिकार सम्पन्न संस्थागत संयन्त्रको गठन हुनेछ। उक्त कार्यहरू नभएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

४.३ वाणिज्य तथा आपूर्ति

१. पृष्ठभूमि

विश्वव्यापीकरण र यातायात तथा सञ्चार संजालले एकीकृत तथा अन्तनिर्भर वर्तमान विश्व अर्थव्यवस्थामा तीव्र आर्थिक वृद्धि र विकासमा वाणिज्य क्षेत्रले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। उपलब्ध सीप, पुँजी र प्रविधिको उपयोग गरी प्रतिस्पर्धी र तुलनात्मक लाभ भएका वस्तुको उत्पादन, आन्तरिक उपभोग तथा विश्व बजारमा प्रवेश गराउन सकेमा बढ्दो व्यापार घाटा न्यून गर्दै सबल राष्ट्रिय अर्थतन्त्र निर्माण गर्न सकिन्छ। यसका लागि आन्तरिक रूपमा पूर्वाधारको विकास र व्यापार तथा लगानीको वातावरण एवम् बाह्य रूपमा व्यापारिक साझेदार राष्ट्रसँगको द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सम्झौताको कार्यान्वयन मुख्य रूपमा महत्वपूर्ण हुन्छन्।नेपालको क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रणालीमा आबद्धता र कतिपय देशसँग द्विपक्षीय व्यापार सम्झौता भई बजार पहुँचमा विस्तार भए तापनि आन्तरिक अर्थतन्त्रका संरचनागत अवरोधका कारण यी सम्झौताबाट सिर्जित अधिकार र सुविधाको उपयोग गर्न सकिएको छैन। वस्तु तथा सेवा व्यापारलाई अनुसाशित तथा गुणस्तरीय र स्वास्थ्यप्रति जवाफदेही बनाउँदै दैनिक जीवनयापनमा अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाको सहज र निर्वाध आपूर्ति सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो। साथै, कालोबजारी, एकाधिकार, कृत्रिम अभाव सिर्जना, प्रतिस्पर्धा नियन्त्रण जस्ता कार्यको पूर्ण अन्त्य गर्दै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रतिस्पर्धी बनाई व्यापारिक स्वच्छता र अनुशासन कायम गरी उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्नुपनि अपरिहार्य छ।

२. समस्या तथा चुनौती

उपभोग्य सामग्री र विलासिताका वस्तुको माग धान्ने गरी आन्तरिक उत्पादन बढ्न नसक्नु, उत्पादन शृंखलामा अग्र र पृष्ठ सम्बन्ध विकास गर्न नसकिनु, निर्यातजन्य तुलनात्मक तथा प्रतिस्पधी लाभका वस्तु तथा सेवाको अपेक्षित विकास र मूल्य अभिवृद्धि गर्न नसक्नु, औद्योगिक लगानीमा भन्दा आयात व्यापारमा व्यावसायिक आकर्षण बढ्दै जानु प्रमुख समस्या रहेका छन्।साथै, निर्यात प्रवर्द्धन गर्दै उच्च व्यापार घटालाई कम गर्नु, बहुपक्षीय, क्षेत्रीय र द्विपक्षीय व्यापार सम्झौताबाट सिर्जित अवसरबाट अधिकतम लाभ लिँदै त्यसका नकारात्मक असर कम गर्दै जानु, सस्तो श्रम र कच्चा पदार्थको अधिकतम उपयोग गरी प्रतिस्पर्धी वस्तु तथा सेवा उत्पादन वृद्धि गर्नु वाणिज्य क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन्। व्यापार तथा आपूर्ती प्रणालीमा प्रतिस्पर्धा विरोधी क्रियाकलाप विद्यमान रहनु, नियमित र प्रभावकारी रूपमा बजारको अनगुमन गरी व्यापारिक स्वच्छता र अनुशासन कायम गरी प्रतिस्पर्धा कायम गर्नु, खाद्य वस्तु, अत्यावश्यक औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण र पेट्रोलियम पदार्थको सहज आपूर्ति तथा खाद्य सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्नु आपूर्ति क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन्।

३. सोच

- आर्थिक समृद्धिका लागि निर्यात प्रवर्द्धन, आयात व्यवस्थापन र व्यापार सन्तुलन (वाणिज्य)।
- प्रभावकारी, सहज, स्वचालित र जिम्मेवार आपूर्ति प्रणाली तथा उपभोक्ता हकको संरक्षण (आपूर्ति)।

४. उद्देश्य

१. खाद्यान्न तथा आधारभूत उपभोगका वस्तुहरू तथा तुलनात्मक लाभका निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादन वृद्धि गर्नु (वाणिज्य)।

२. आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार लागत कम गर्नु (वाणिज्य)।

३. नेपाली वस्तु तथा सेवाको अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य श्रृंखलामा आबद्धता अभिवृद्धि गर्नु (वाणिज्य)।

४. उपभोग्य वस्तु, अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा, अत्यावश्यक औषधी तथा उपकरण, पेट्रोलियम पदार्थ लगायतका वस्तु तथा सेवाको देशव्यापी सर्वसुलभ आपूर्ती सुनिश्चित गर्नु (आपूर्ति)।

५. बजार प्रणालीलाई स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी र उपभोक्ताप्रति जिम्मेवार बनाउनु (आपूर्ति)।

५. रणनीति

अ. वाणिज्य

१. खाद्यान्न तथा आधारभूत उपभोगका र तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका वस्तु तथा सेवाहरूको पहिचान, विकास, विविधीकरण तथा उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी आयात व्यवस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने।

२. व्यापारजन्य प्रविधि र पूर्वाधारको विकास र उपयोग, सूचना प्रविधीको प्रयोग एवं विस्तार, सुशासन र प्रभावकारी नियमन, व्यापार सहजीकरण र संस्थागत सुदृढकरण गरी आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार लागत कम गर्ने।

३. व्यापार सम्बद्ध बौद्धिक सम्पत्ति सम्बन्धी अधिकारको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने।

४. आर्थिक कुटनीतिलाई सुदृढ तुल्याउँदै व्यापार सम्बद्ध द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय सँयन्त्रको माध्यमबाट व्यापारजन्य क्षमता बढाउँदै अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य शृंखलामा आवद्धता र नेपाली सामानको बजार विस्तार गर्ने।

आ. आपूर्ति

१. आपूर्ति व्यवस्था, प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन र उपभोक्ता हितसँग सम्बन्धित नीति, ऐन कानुनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।

२. आपूर्ती व्यवस्थामा संलग्न संस्थानहरूको संस्थागत तथा संरचनागत सुदृढीकरण गर्ने।

३. आपूर्ति अनुगमन प्रणालीको विकास गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।

४. आधारभूत आवश्यकता तथा अत्यावश्यक वस्तु लगायतका सबै वस्तु तथा सेवाको बजारमा उपलब्धता तथा गुणस्तर, मूल्य र आपूर्तिमा पारदर्शीता कायम गरी कृत्रिम अवरोध र अभावको अन्त्य गर्ने

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्ध	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	निकासीमा वृद्धि	रू. अर्व	८१	९२	१०१	११२	१२०
२	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु तथा सेवा निर्यातको अनुपात	प्रतिशत	९.०	९.०	१०.३	११.६	१३.०
३	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु तथा सेवा आयातको अनुपात	प्रतिशत	५०.८	५०.८	५०.८	५०.९	५१.०
४	कुल आयातमा वस्तु आयातको अंश	प्रतिशत		१४.७	१३.०	११.२	९.०
५	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु निकासीको अनुपात	प्रतिशत	२.६	२.७	२.८	२.८	२.९
६	वस्तु निर्यात आयात अनुपात	अनुपात	१:१५.३	१:१५.२	१:१४.०	१:१२.९	१:११.९
७	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु व्यापार घाटा	प्रतिशत	३८.७	३८.३	३६.४	३३.३	३१.६
८	तोकिएको दुर्गम जिल्लामा	मे.टन	१७२६४	१७५३९	१९२९२	२१२२२	२३३४४

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलव्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलव्ध	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
	खाद्यान्न ढुवानी	हजरमा					
९	राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डारमा खाद्यान्न भण्डारण	मे.टन (हजारमा)	९४९४	१४०००	२५०००	२५०००	२५०००
१०	सार्क खाद्य सुरक्षा बैंकमा खाद्यान्न मौज्दात	मे.टन (हजारमा)	८०००	८०००	८०००	८०००	८०००
११	तोकिएको दुर्गम जिल्लाहरूमा आयोडिनयुक्त नुन ढुवानी	क्विन्टल	७७१६१.१	७१६३०.३२	७१६३०	७१६७०	७१६७०
१२	पेट्रोलियम पर्दाथको भण्डार क्षमता	हजार कि.लि.		-	-	-	५३

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	४१,७३१	११,२२२	३०,५०९	–	१०,१४५	२०,०९९	११,४८७
२०७७/७८	१०,६६२	१०,४०३	२६०	–	१०,६६२	–	–
२०७८/७९	११,२०७	१०,९३३	२७४	–	११,२०७	–	–

८. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	अनुमानित तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०७००१०३	कण्ठरोग नियन्त्रण	कण्ठरोग नियन्त्रण	सालबसाली			७१,६७० मेट्रिक टन आयोडिनयुक्त नुन वितरण भएको हुने।
३०७००१०४	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना	द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यापारमा सहजीकरण र निर्यातमा सहयोग	सालबसाली			विभिन्न देशसँग भएको सन्धि, समझौताहरूको समय समयमा हुने पुनरावलोकनका माध्यमबाट द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यापारमा सहजीकरण भै निर्यात वृद्धि भएको हुने। द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय पारवहन सम्बन्धी नयाँ सम्झौताहरू मार्फत निर्यात प्रवर्द्धनका लागि थप सुविधाहरू उपलब्ध भएको हुने।
३०७००१०५	नेपाल भारत क्षेत्रीय	व्यापारजन्य	सन् २०१३ -	५१		चोभारमा सुख्खा बन्दरगाह निर्माण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाई	अनुमानित तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	व्यापार तथा पारवहन आयोजना	पूर्वाधार विकास र सुदृढीकरण	डिसेम्वर २०१९	मिलियन अमेरिकी डलर		भई सञ्चालनमा आउने र व्यापारजन्य पूर्वाधारको विकास भै निर्यात व्यापारमा सहयोग पुगेको हुने। जीवजन्तु तथा वनस्पति स्वास्थ्य (Sanitary and Phytosanitary, SPS) प्रयोगशालाको निर्माण कार्य सम्पन्न भई ल्याव सुविधा उपलब्ध भएको हुने।
३०७०५०११	वाणिज्य आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभाग	उपभोक्ता हित संरक्षण बजार अनुगमन	सालबसाली			बजार अनुगमन मार्फत गुणस्तरीय वस्तुहरूको उपभोग र उपभोक्ता हित संरक्षण भएको हुने।
३०७०५०१२	वाणिज्य आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण कार्यालयहरू	उपभोक्ता हित संरक्षण बजार अनुगमन	सालबसाली			बजार अनुगमन मार्फत गुणस्तरीय वस्तुहरूको उपभोग र उपभोक्ता हित संरक्षण भएको हुने।
३०७८१०११	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको तथ्यांक संकलन तथा प्रकाशन, वस्तु विकास, गुणस्तर सुधार तथा निर्यात सहयोग	सालबसाली			अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।
३०७०००१४	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	खाद्यान्न ढुवानी गर्ने	सालबसाली			खाद्यान्न न्युन भएका दुर्गम जिल्लाहरूमा २३,३४४ मेट्रिक टन खाद्यान्न वितरण भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा क्रमशः कमी आउने, नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीतिले पहिचान गरेका वस्तुहरूको बजारीकरण हुने, खाद्यान्न तथा विलासिताका वस्तुहरूको आयातमा कमी आई व्यापार घाटा कमी हुनेछ। सूचना प्रविधिमा आधारित बजार अनुगमन प्रणाली कार्यान्वयन र पेट्रोलियम पदार्थको भण्डारण क्षमता वृद्धि हुनेछ।

४.४ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन

१. पृष्ठभूमि

अद्वितीय प्राकृतिक एवम् समृद्ध सांस्कृतिक सम्पदाको कारण तुलनात्मक लाभको क्षेत्रको रुपमा नेपालमा पर्यटनको प्रचुर संभावना रहेको छ। पर्यटकीय गन्तव्य तथा गतिविधिको विविधीकरण गर्दै नयाँ पर्यटकीय स्थल र उपजको पहिचान एवम् प्रवर्द्धन गरी पर्यटन राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको एक प्रमुख आधारको रुपमा विकसित हुने अवस्था रहेको छ।विशिष्ट सम्पदाहरुलाई पर्यटनसँग आबद्ध गरी समृद्ध नेपाल र सुखी नेपालीको सपनालाई साकार पार्न सकिने एक महत्वपूर्ण साधनको रुपमा उपयोग गर्न आवश्यक छ।हाम्रा समृद्ध मूर्त तथा अमूर्त सम्पदाहरु राष्ट्रिय एकता सबलीकरण गर्ने माध्यमका रुपमा रहेका छन्।असल साँस्कृतिक अभ्यास, सांस्कृतिक सहिष्णुता र सहअस्तित्व मार्फत सामाजिक सदभाव सुदृढ गर्न सकिन्छ।"**विविधतामा एकता नेपाली समाजको विशेषता**" भन्ने तथ्यलाई आत्मसात् गरी राष्ट्रिय एकता र अखण्डतालाई मजबुत बनाउनको लागि संस्कृतिको अहम् भूमिका रहेको छ।

नेपालको विशिष्ट भूराजनीतिक अवस्थितिको कारण विश्व बजारमा प्रत्यक्ष पहुँच कायम गर्न हवाई सेवाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ।सुरक्षित, विश्वसनीय र सर्वसुलभ नागरिक उड्डयन सेवाको लागि आधुनिक प्रविधियुक्त पूर्वाधार, चुस्त व्यवस्थापन र प्रभावकारी नियमन अनिवार्य पक्ष हुन्।नेपालको उडान सुरक्षा सन्तोषप्रद रहेको अन्तर्राष्ट्रिय नागरिक उड्डयन संगठनले नेपाललाई गम्भीर सुरक्षा चासोको सूचीबाट हटाएको अवस्थामा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा समेत स्वदेशी वायुसेवाको हिस्सा उल्लेख्य रुपमा बढाउन आवश्यक रहेको छ।गौरवका योजनाहरु गौतमबुद्ध अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल, पोखरा अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल, निजगढ अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल, पशुपति र लुम्बिनी क्षेत्रको विकासलाई तीव्रता दिँदै ग्रेट हिमालयन ट्रेल लगायतका रुपान्तरणकारी योजना कार्यान्वयनलाई जोड दिने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने लाभ स्थानीय जनतासम्म पुर्याउन नसकिनु, पर्यटन पूर्वाधार विकास र विस्तारले अपेक्षित गति लिन नसक्नु, आन्तरिक तथा बाह्य लगानी पर्याप्त नहुनु, सांस्कृतिक धरोहरहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन प्रभावकारी नहुनु, पर्यटकीय गतिविधिलाई प्रविधिमैत्री बनाई सबै मौसममा सञ्चालन गर्न नसकिनु, पर्यटकीय उपजको पर्याप्त मात्रामा विकास, विविधीकरण तथा बजारीकरण गर्न नसक्नु र संघीय संरचना अनुरुप तीनै तहबीच पर्यटन क्षेत्रको राजस्व संकलन र वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन नसकिनु समस्या रहेका छन्।

विश्वव्यापी रूपमा वृद्धि भईरहेको पर्यटन बजारको सापेक्षतामा नेपाललाई एक आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा स्थापित गर्नु, पर्याप्त पर्यटकीय सूचना प्रवाह, हवाई सेवाको विस्तार र विश्वसनीयता वृद्धि, मूर्त तथा अमूर्त सम्पदाहरुको संरक्षण, संस्कृति जगेर्ना गर्नु, पर्यटकलाई प्रदान गरिने सेवा सुविधाको गुणस्तर वृद्धि गर्नु, नयाँ पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरुको पहिचानसँगै पूर्वाधार विकास मार्फत पर्यटकीय उपजको विकास गरी पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण गर्नु, पर्यटकीय पूर्वाधार विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्नु, यसबाट प्राप्त हुने लाभलाई स्थानीय जनताको तहसम्म पुर्याउनु र आवश्यक दक्ष जनशक्तिको पर्याप्तता कायम राख्नु चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

- विविधतामा गौरव गर्ने एकताबद्ध नेपाली समाज (संस्कृति)।
- नेपाल एक आकर्षक, सुरक्षित र मनोरम पर्यटकीय गन्तव्य (पर्यटन)।

- सुरक्षित विश्वसनीय र सर्वसुलभ हवाई यातायात सेवाको सुनिश्चितता (नागरिक उड्डयन)।

४. उद्देश्य

१. सबै जाति/समुदायको सँस्कृति र परम्पराको जगेर्ना गरी मौलिक पहिचान र राष्ट्रिय एकता अभिवृद्धि गर्नु (संस्कृति)।

२. सम्पदाहरुको संरक्षण र प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गर्नु (संस्कृति)।

३. भाषा, साहित्य, लिपि, सङ्गीत, नाट्यकला र ललितकला क्षेत्रको वृहत्तर विकास र प्रवर्द्धन गर्नु (संस्कृति)।

४. नेपाललाई सुरक्षित, गुणस्तरीय र पर्यटनमैत्री बनाई आकर्षक पर्यटन केन्द्रको रुपमा विकास गर्नु (पर्यटन)।

५. पर्यटकीय गन्तव्यस्थल तथा उपजमा विविधीकरण गरी पर्यटन क्षेत्रको अर्थतन्त्रमा योगदान वृद्धि गर्नु (पर्टयन)।

६. पर्यटकीय क्षेत्रबाट प्राप्त लाभलाई समन्यायिक रूपले जनस्तर सम्म पुर्याउनु। (पर्यटन)।

७. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गन्तव्य संजाल विस्तार गरी नागरिक उड्डयन क्षेत्रलाई सर्वसुलभ, पहुँचयोग्य र सुरक्षित बनाउनु (नागरिक उड्डयन)।

५. रणनीति

अ. संस्कृति

१. सबै समुदायको सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक मूल्य मान्यताको कदर, संरक्षण र सम्मान गर्ने।

२. धार्मिक, सांस्कृतिक एवम् पुरातात्विक सम्पदाहरुको संरक्षण र क्षतिग्रस्त संरचनाको पुनर्निर्माण गर्नुका साथै प्रवर्द्धन गरी पर्यटकीय उपजको रुपमा विकास गर्न सरकार, निजी क्षेत्र र समुदायबीच सहकार्य गर्ने।

३. भाषा, कला, साहित्य र संगीत आदि क्षेत्रसँग सम्वद्ध संस्थाहरुको सबलीकरण गर्ने।

४. ऐतिहासिक, धार्मिक एवम् पुरातात्विक सम्पदाहरुको अन्वेषण, उत्खनन्, संरक्षण, जगेर्ना र प्रवर्द्धनमा तहगत सरकारबीच समन्वय र सहकार्य गर्ने।

आ. पर्यटन

१. छिमेकी मुलुक तथा प्रमुख पर्यटन बजारमा नेपाली पर्यटनको व्यापक प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने।

२. पर्यटनको संभावना बोकेका शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकूद जस्ता क्षेत्र समेटेर एकीकृत पर्यटन विकास गर्ने।

३. स्वदेशी तथा विदेशी लगानी प्रोत्साहित गर्दै सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारीको अवधारणा अनुरुप आधुनिक पर्यटन पूर्वाधारको विकास, बजारीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने।

४. पर्यटन क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको संवाहकको रुपमा विकास गरिनेछ। पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको पहिचान, विकास तथा विविधीकरण गर्न प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारले अग्रणी रुपमा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने।

५. पर्यटकीय उपजलाई मूल्य शृंखलामा आबद्ध गरी स्थानीय स्तरसम्म यस क्षेत्रको लाभ वितरण गर्ने।

इ. नागरिक उड्डयन

१. हवाई पूर्वाधारहरुको निर्माण विकास तथा व्यवस्थापनमा सरकार र निजी क्षेत्रको साझेदारी र सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने।

२. सुरक्षा प्रावधान सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको अवलम्वन र नवीन प्रविधिको उच्चतम उपयोग गरी हवाई सेवालाई थप सुरक्षित, गुणस्तरीय र विश्वसनीय बनाउने।

३. हवाई उड्डयन सेवा र हवाई उड्डयन नियमनका लागि नियामक निकायको संरचनात्मक सुदृढीकरण गर्ने।

४. सेवा प्रदायक निकायहरूलाई सक्षम, प्रतिस्पर्धी र प्रभावकारी बनाई हवाई सेवालाई सर्वसुलभ बनाउने।

५. हवाई सम्झौता र हवाई मार्ग विस्तार र बजार प्रवर्द्धन गरी नेपाली वायुसेवा कम्पनीहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारसम्म पँहुच वृद्धि गर्ने।

६.विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	मातृभाषामा पठनपाठन हुने विद्यालय	संख्या	२७०	२७०	२८०	२९०	३००
२.	दुइ पक्षीय हवाई संझौता भएका मुलुक	संख्या	३८	३९	४०	४१	४२
३.	आन्तरिक उडान गर्ने वायु सेवा कम्पनी	संख्या	२०	२०	२१	२२	२४
४.	नेपाल आउने विदेशी विमान कम्पनी	संख्या	२७	२८	२९	३०	३१
५.	विदेशी पर्यटन आगमन	संख्या (हजार)	९४०	१२००	१५५०	२०००	२४५०
६.	औसत बसाई	दिन	१२.६	१२.४	१३	१३.५	१४
७.	प्रति पर्यटक खर्च (प्रति दिन)	अमेरिकी डलर	५४	५४	६४	६६	७२
८.	बाह्रै महिना सञ्चालन हुने विमानस्थल	संख्या	२९	३२	३४	३७	३९
९.	कुल राष्ट्रिय उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२.६	३.०	४.०	४.५	५.५
१०.	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	संख्या (हजार)	३३	४५	६१	७६	७७

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	२११,३१३	२९,६७८	२३,१४६	१५८,४८९	७०,६२३	३,६९०	१३७,०००
२०७७/७८	२०८,२२५	३१,१७५	२५,४१९	१५१,६३१	८४,६२२	२,५५९	१२१,०४४
२०७८/७९	१३३,७२७	३२,७२५	२७,७८९	७३,२१३	८४,०१७	२,७००	४७,००९

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३२५०००११	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	नीति योजना तथा मापदण्ड निर्धारण र विभिन्न निकायबीच पर्यटन प्रवर्द्धन र समन्वय	सालबसाली			संविधान बमोजिम पर्यटन संस्कृति तथा हवाई उड्डयन सम्वन्धी ऐन, नीति, नियम र मापदण्ड निर्माण र निरन्तर परिमार्जन भएको हुने। पर्यटक संख्या २४.५ लाख, औसत बसाइ १५ दिन र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान ५.५ प्रतिशत पुगेको हुने।
३२५००१०१	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना					
३२५००१०१	हवाई सुरक्षा तथा हवाई व्यवस्थापन कार्यक्रम	प्राधिकरण सुपरिवेक्षण, हवाई उड्डयन सुरक्षा र वायुसेवा कम्पनीको व्यवस्थापन	सालबसाली			हवाई सुरक्षामा सुधार आएको हुने। हवाई उद्योगको नियमन प्रभावकारी भएको हुने।
३२५००१०२	दक्षिण एसिया पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	लुम्बिनी तथा आसपासका क्षेत्रमा भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार निर्माण	सालबसाली			लुम्बिनी क्षेत्रमा विद्युतीय सवारी साधन संचालनमा आएको हुने।
३२५००१०३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	मूर्त अमूर्त सम्पदाको संरक्षण संस्कृति प्रवर्द्धन	सालबसाली			मुलुकमा रहेका मूर्त अमूर्त सम्पदाको अनुसन्धान र संरक्षण प्रवर्द्धन भएको हुने। नृत्य, कला र संस्कृतिको जर्गेना र प्रवर्द्धन भएको हुने। नेपाली साहित्यका लेख रचनाहरु प्रकाशन र नेपाली भाषाको प्रवर्द्धन भएको हुने। नेपाली ललितकलाहरुको संरक्षण भएको हुने।नेपाली मौलिक नृत्य कला र संस्कृतिको जर्गेना र प्रवर्द्धन भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३२५०१०११	पर्यटन विभाग	पर्वतारोहणको अनुमति, पर्वतारोहण रोयल्टी संकलन तथा पर्यटन उद्योगहरुको नियमन	सालबसाली			पर्यटकीय गतिविधिहरुबाट राज्यलाई प्राप्त हुने रोयल्टी रकम वृद्धि भएको हुने।
३२५०११०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	नेपालका विभिन्न स्थानमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण	सालबसाली			राष्ट्रिय रणनीतिक योजना अनुरुप ७ वटै प्रदेशमा एकीकृत पर्यटकीय विकास कार्यक्रम संचालन भएको हुने।
३२५०२०११	पुरातत्व विभाग	धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन र पुनर्निर्माण	सालबसाली			भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त ७५३ वटा पुरातात्विक सम्पदाहरुको पुनःनिर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने। थप भएका १७ जिल्लाका पुरातात्विक सम्पदा पुनर्निर्माण ३ वर्षभित्र सम्पन्न हुने।
३२५०२०१२	राष्ट्रिय संग्रहालय, छाउनी	ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक वस्तुहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन	सालबसाली			संग्रहालय भवन लगायत पूर्वाधारको स्तरोन्नति गरी संग्रहालयहरु थप व्यवस्थित भएको हुने।
३२५०२०१३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	देशभरका सम्पदाहरुको रसायन संरक्षण	सालबसाली			३० वटा पुरातात्विक स्थलहरुको रसायन संरक्षण भएको हुने।
३२५०२०१४	नारायणहिटी दरवार संग्रहालय	नारायणहिटी दरबारको संरक्षण	सालबसाली			त्रिभुवन सदनको पुनःनिर्माण, सिसि टिभी जडान, आदि कार्य भई नारायणहिटी दरबार संग्रहालय अन्तर्राष्ट्रिय संग्रहालयको रुपमा विकास भएको हुने।
३२५०२०१५	राष्ट्रिय कला संग्रहालय भक्तपुर	राष्ट्रिय कलाहरुको खोज, संरक्षण र विकास गर्ने	सालबसाली			राष्ट्रिय कलाहरुको जगेर्ना हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३२५०२०१६	क्षेत्रीय संग्रहालय	राष्ट्रिय महत्वका क्षेत्रीय संग्रहालयको संरक्षण र संचालन	सालबसाली			कपिलवस्तु संग्रहालयको लागि जग्गा अधिग्रहण भएको तथा व्यवस्थित रुपमा संचालन हुने।
३२५०२०१७	संग्रहालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	राष्ट्रिय महत्वका संग्रहालयको संरक्षण र संचालन	सालबसाली			गोरखा दरबार संग्रहालय व्यवस्थित भएको हुने। मुद्रा तथा धातु कलाको संरक्षण भएको हुने।
३२५०२०१८	ऐतिहासिक दरबारहरु	ऐतिहासिक दरबारहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन	सालबसाली			गोरखा दरबार, हनुमानढोका दरबार, नुवाकोट दरबार र ललितपुरको स्मारक संरक्षण भएको हुने र व्यवस्थित सेवा प्रवाह हुने।
३२५०२०१९	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय, भक्तपुर	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह	सालबसाली			भक्तपुर क्षेत्रको स्मारक संरक्षण हुनुका साथै पर्यटकलाई दिइने सेवामा सुधार आएको हुने।
३२५०२१०१	पुरातात्विक स्थल संरक्षण आयोजना	पुरातात्विक स्थलहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन	सालबसाली			७ वटै प्रदेशमा प्राचीनकाल देखि अस्तित्वमा रहेका करिब ४०० वटा पुरातात्विक स्थलहरुको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गरिएको हुने।
३२५०२१०२	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	विश्व सम्पदा सूचिमा सूचिकृत क्षेत्रहरुको संरक्षण, जिर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण	सालबसाली			७ वटा विश्व सम्पदाहरुको संरक्षण, संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनःनिर्माणका कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने।
३२५०३०११	राष्ट्रिय अभिलेखालय	अभिलेखहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन	सालबसाली			१५ लाख अभिलेखहरुको डिजिटाइजेशन भएको हुने।
३२५०४०११	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार रजिष्टारको कार्यालय	प्रतिलिपि अधिकार संरक्षण जनचेतना अभिवृद्धि संघ संस्थाको समन्वय	सालबसाली			४५ वटा प्रतिलिपि अधिकार संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलापहरु संचालन गरिएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३२५२१०११	भाषा आयोग	नेपालमा लोप हुन लागेको लिपि तथा भाषाको संरक्षण तथा खोज	सालबसाली			नेपालमा लोप हुन लागेका लिपि तथा भाषाको संरक्षण तथा खोज भएको हुने।
३२५४१०११	बृहत्तर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	बृहत्तर जनकपुर क्षेत्रको सम्पदा संरक्षण र विकास	सालबसाली			रामायण सर्किट निर्माणको कार्य अगाडि बढ्ने। जनकपुर क्षेत्रको सम्पदा पुनःनिर्माण भएको हुने।
३२५५१०११	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	पशुपति क्षेत्रको संरक्षण संभार तथा योजनाबद्ध विकास	सालबसाली		पशुपति क्षेत्रको संरक्षण संभार धार्मिक पर्यटक संख्या बढाउनु पर्ने भएकोले।	पशुपति क्षेत्रको पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने। सो क्षेत्र प्रमुख धार्मिक पर्यटन गन्तव्य स्थलको रुपमा विकास भएको हुने।
३२५५१०१२	लुम्बिनी विकास कोष	लुम्बिनी क्षेत्रको संरक्षण तथा पूर्वाधार विकास	सालबसाली			लुम्बिनी क्षेत्रको संरक्षण र सम्बर्द्धन भई धार्मिक पर्यटकको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।
३२५६१०११	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	पर्यटन तथा होटल सम्बन्धी अध्ययन अध्यापन	सालबसाली			पर्यटन तथा होटल सम्बन्धी अध्ययन अध्यापन अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको भएको हुने।
३२५८१०११	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन गर्ने तथा गुम्बा संरक्षण र विकास	सालबसाली			गुम्बाहरुको वर्गीकरण भएको हुने। राष्ट्रिय महत्वका गुम्बाहरुको निर्माण र संरक्षण हुने।
५०१२५१०१	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण	आन्तरिक तथा अन्तराष्ट्रिय हवाई उड्डयन अनुमति प्रदान र नियमन	सालबसाली			थप २ वटा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण सम्पन्न, थप १ वटा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माण आरम्भ तथा अन्य विमानस्थलहरुको निर्माण सुधार भई संचालनमा आएको हुने।
५०१२५१०२	हवाई यातायात क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल र अन्य	सालबसाली		त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको धावन मार्ग, टर्मिनल भवन विस्तार, ढल फोहर व्यवस्थापन, खानेपानीको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		विमानस्थलहरुको सुधार			विमानस्थल र दुर्गम क्षेत्रको विमानस्थलहरुको सुधार गर्नु पर्ने भएकोले।	सुविधा वृद्धि र ट्याक्सी वे निर्माण भएको हुने।
५०१२५१०३	दक्षिण एसिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नति	सन् २०१५-२०१९	रू. ९.०७ अर्ब		गौतम बुद्ध विमानस्थलको निर्माण कार्य सम्पन्न भई संचालनमा आएको हुने।
५०१२५१०४	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	पोखरामा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण	सन् २०१६-२०२१	रू. २२ अर्ब		ICAO Category 4D स्तरको अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणका सम्पन्न भई संचालनमा आएको हुने।
५०१२५१०५	निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	वैकल्पिक अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण	एकीन भै नसकेको		वैकल्पिक अन्तर्राष्ट्रियस्तरको विमानस्थल निर्माण गर्न जरुरी भएकोले	आयोजना पूर्व तयारी तथा निर्माण मोडालिटी तय भई निर्माण कार्य सुरुवात भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पर्यटन क्षेत्रका कार्यक्रमहरुको प्राथमिकीकरण गरी उपरोक्त कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय तथा मानवीय श्रोत र विकासमैत्री वातावरण कायम रहनेछ। उक्त स्थिति नरहेमा यस क्षेत्रको लक्षित उद्देश्यहरू प्राप्त नहुने जोखिम रहन्छ।

परिच्छेद ५

सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि

१. पृष्ठभूमि

संविधानमा शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गर्नुको साथै राज्यका निर्देशक सिद्धान्तमा शिक्षालाई नागरिकका आधारभूत आवश्यकताको रूपमा वर्गीकरण गरी सबै नागरिकलाई शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनु राज्यको दायित्व रहेको विषय प्रष्ट गरिएको छ। त्यसै गरी विज्ञान तथा प्रविधिलाई देशको विकाससित आवद्ध गर्दै वैज्ञानिक अध्ययन, अनुसन्धान एवम् विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार, उन्नयन र विकासमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने तथा वैज्ञानिक, प्राविधिक, बौद्धिक र विशिष्ट प्रतिभाहरूको संरक्षण गर्ने गरी मार्ग निर्देशन गरेको छ।

सन् २०३० सम्ममा मध्यम आय भएको मुलुकमा रूपान्तरण गर्न एवम् दिगो विकासमा विश्वव्यापी लक्ष्यहरू हासिल गरी समृद्ध नेपाल निर्माणको अभियानलाई साकार पार्न शिक्षा र विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रको उचित विकास गर्न जरूरी देखिन्छ। हालको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को अन्त्यसम्ममा १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको युवा साक्षरता दर ८५ प्रतिशत पुगेको छ। पूर्व प्राथमिक शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको प्रतिशत ६६.३ पुगेको छ। कक्षा १ देखि ८ सम्मको खुद भर्नादर ९२.३ प्रतिशत पुगेको छ। माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा निश्चित उमेर समूहका बालबालिका मध्ये हालसम्म ४३.९ प्रतिशत मात्र बालबालिका भर्ना भएका छन्। यसैगरी विद्यालय शिक्षा र उच्च शिक्षा दुवै तहमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क १.० रहेको छ।

वार्षिक झण्डै पाँच लाख युवा श्रम बजारमा प्रवेश गर्दछन् तर करिव एक लाख पचास हजारले मात्र प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गर्ने गरेका छन्। उत्पादित जनशक्तिलाई प्रतिस्पर्धी र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा समकक्षी बनाउनु, प्राविधिक उच्च शिक्षाको अवसर विस्तार गर्दै ज्ञान र प्रविधिमा आधारित अर्थतन्त्र प्रवर्द्धन गर्ने नवीन सोचलाई वास्तविकतामा उतार्नु तथा उच्च शिक्षामा गुणस्तर, सुशासन, उत्तरदायित्व र सहभागिताको अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक देखिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

शिक्षामा विशेष लक्षित समुहका बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न र विद्यार्थीको निरन्तरता कायम गर्दै लक्षित रूपमा सिकाइ उपलब्धि हासिल हुन नसक्नु, देशको समग्र विकासमा टेवा पुऱ्याउने गरी विज्ञान र प्रविधिको विकास र उपयोगलाई तीव्र बनाउन नसक्नु, तहगत, क्षेत्रगत एवम् विषयगत रूपमा सबै विद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, प्राविधिक शिक्षालाई शिक्षाको मूल धारको रूपमा विकास गर्न नसकिनु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकास एवम् शिक्षा सम्बन्धी अधिकार कार्यान्वयन गर्नका लागि पर्याप्त स्रोतको व्यवस्थापन गर्न नसकिनु, विश्वविद्यालय शिक्षालाई अनुसन्धानमा आधारित बनाई ज्ञानमा आधारित अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउन सक्ने जनशक्ति उत्पादनमा केन्द्रित गर्न नसकिनु, तोकिएको शैक्षिक वर्षमा तह पार गर्नेको सङ्ख्या कम हुनु, उत्पादित जनशक्तिले योग्यता अनुसारको रोजगारी प्राप्त गर्न नसक्नु, पठन संस्कृतिको विकास तथा जीवनपर्यन्त शिक्षा लागि सार्वजनिक पुस्तकालय प्रणालीको विकास नहुनु, शिक्षा क्षेत्रका सबै तहमा सुशासनको प्रत्याभूति गर्न नसकिनु, सार्वजनिक र निजी लगानीका शैक्षिक संस्थाको उचित व्यवस्थापन, प्रतिभाहरूको पलायन नियन्त्रण गर्न नसकिनु जस्ता समस्या शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान रहेका छन्।

त्यसैगरी मुलुकको समग्र विकासका लागि देशभित्र र बाहिर छरिएका हाम्रा जनशक्ति र प्रतिभाहरूको ज्ञान, सीप र क्षमतालाई उपयोग गर्ने वातावरण निर्माण गर्न नसकिनु, सरोकारवाला निकायहरूबाट सम्पादन गरिने कृयाकलापमा समन्वय र सहकार्यका लागि प्रभावकारी नीति तथा स्पष्ट कानुनी व्यवस्थाको कमी हुनु, विज्ञान र प्रविधिको समुचित विकास र उपयोगका लागि यस क्षेत्रमा राज्यको लगानी सिमित हुनु, दक्ष जनशक्ति परिचालन गर्ने दिगो तथा प्रभावकारी माध्यम तयार गर्न नसक्नु, क्षमतावान युवा जनशक्तिलाई स्वदेशमा टिकाइ राख्ने वातावरण तयार नहुनु, विज्ञान तथा प्रविधिको प्रतिफल जनता समक्ष पुर्याउन आवश्यक प्रभावकारी संयन्त्रहरूको विकास नहुनु, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा विभिन्न नियायहरूबाट गरिने लगानीलाई उपलब्धिमुलक बनाउन प्रयास नहुनु जस्ता समस्या विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रमा विद्यमान रहेका छन।

मुलुकको शासकीय संरचनामामा परिवर्तन भई विद्यालय शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय सरकार मातहत रहेको सन्दर्भमा विद्यालय शिक्षाको सर्वसुलभता, समन्यायिकता, गुणस्तरको सुनिश्चिततासहित सार्वजनिक शिक्षाप्रतिको आकर्षण अभिवृद्धि गर्नु, मौलिक हकको रूपमा अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षाको कार्यान्वयन गरी सार्वजनिक शिक्षाको गुणात्मक रुपान्तरण गर्नु शिक्षा क्षेत्रको प्रमुख चुनौती हो।

पारमाणविक प्रविधि, सूचना तथा संचार प्रविधि, नानो प्रविधि, जैविक प्रविधि, आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स लगायतका उदियमान प्रविधिहरूलाई मानव हितका लागि सदुपयोग गर्न प्रोत्साहित गर्नु र त्यसको दुरुपयोगबाट हुनसक्ने नकारात्मक असरहरूलाई न्युनीकरण गर्नु, प्रदेशहरूमा विज्ञान तथा प्रविधिको सन्तुलित विकास गर्न आवश्यक नीतिगत र संरचनात्मक व्यवस्था गर्नु, विज्ञान शिक्षालाई व्यवहारिक र सर्वसुलभ बनाउनु, विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रका बिषयमा उच्च शिक्षा हासिल गरी अनुसन्धानमा संलग्न युवा जनशक्तिलाई स्वदेशमा रहेर वा फर्किएर काम गर्ने वतावरण तयार गर्नु, देशभित्र रहेका वैज्ञानिक तथा प्राविधिक प्रतिभाहरूको क्षमतालाई सदुपयोग गर्नु, अनुसन्धान क्षेत्रलाई पूर्वाधारयुक्त र सवल बनाउनु, लामो अनुसन्धान पश्चात विकसित प्रविधिलाई उद्योग र उद्यमशीलताको विकासमा उपयोग गर्नु, विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा भएका विकासहरूलाई आधारभूत सेवा एवम् उत्पादनमा आवद्ध गर्नु, विभिन्न निकायमा छरिएर रहेका अनुसन्धान तथा विकासका प्रयत्नहरूलाई नतीजामुखी बनाउन समन्वय गर्नु, र विज्ञान-प्रविधि तथा नव-प्रवर्तनको दूरगामी योजना र मार्गचित्र तयार गरी दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्नु विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रका विशेष चुनौती हुन्।

३. सोच

- सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणका लागि मानव संसाधनको विकास (शिक्षा)।
- समाजसँग विज्ञान र उत्पादनसँग प्रविधि र नवप्रवर्तन (विज्ञान तथा प्रविधि)।

४. उद्देश्य

अ. शिक्षा

१. सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित आधारभूत शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधिमैत्री बनाउनु।

२. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक सीप विकासमा समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुनिश्वत गर्नु।

३. पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्च शिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउदै ज्ञानमा आधारित समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु।

४. सबै नागरिकका लागि जीवन पर्यन्त शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु।

५. संघीय संरचना अनुरूप सबै तहका शैक्षिक-प्रशासनिक निकाय र शिक्षण संस्थामा सुशासन कायम गर्नु।

आ. विज्ञान तथा प्रविधि

१. जनताको गुणस्तरीय जीवन प्राप्ति र विज्ञानमा आधारित सोच निर्माण र विश्लेषण गर्न विज्ञान तथा प्रविधिको महत्तम उपयोग गर्नु।

२. विज्ञान शिक्षालाई व्यवहारिक बनाउँदै नवीनतम विज्ञानको उन्नयन र उदीयमान प्रविधिहरूको अंगीकार गर्दै तिनलाई आधारभूत सेवा प्रवाहमा उपयोग गर्नु।

३. उत्पादन वृद्धि तथा औद्योगिक विकासका लागि प्रकृति प्रदत्त स्रोत एवम् परम्परागत प्रविधि तथा नव-प्रवर्तनको उपयोग एवम् विकास गर्नु।

५. रणनीति

अ. शिक्षा

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्गको रूपमा विकास गरी यसलाई सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य गर्ने।

२. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको मापदण्डको आधारमा विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न सरकारका सबै तहलाई क्षमतावान र जवाफदेही बनाउने।

३. विद्यालय शिक्षामा गुणस्तर मापदण्ड र प्रत्यायन प्रणाली (Accreditation System) विकास गरी विद्यालयमा समान गुणस्तर कायम गर्ने।

४. मानव संसाधन, पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास र जीवनोपयोगी ज्ञान र सीपमा आधारित पाठ्यक्रम मार्फत् सबै तहको शिक्षामा गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने।

५. निजी लगानीका विद्यालयको प्रभावकारी नियमन गर्ने व्यवस्था मिलाई नाफामूलकबाट सेवामूलकमा रूपान्तरण गर्ने।

६. युवाका लागि स्थानीय तहमै प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक सीप विकासको अवसर र पहुँच सुनिश्चित गर्न व्यापक रूपमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम कार्यक्रमको विस्तार गर्ने।

७. सिकाइका सबै विधि र मार्गहरू खुला गर्दै राष्ट्रिय योग्यता प्रणाली (National Qualifications System) को माध्यमबाट साधारण शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक सीप विकासको गतिशीलता (MMobility) र पारगम्यता (Permeability) को सिद्धान्तको आधारमा शिक्षा, तालिम, सीप र सिकाइको योग्यता निर्धारण गर्ने।

८. उच्च स्तरको प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न उच्च शिक्षा प्रदायक शिक्षण संस्थालाई प्रतिस्पर्धी एवम् नतिजामुखी बनाउने।

९. शिक्षण पेसामा दक्ष जनशक्ति उत्पादनका लागि विश्वविद्यालय अन्तर्गतका संकायहरू तथा शिक्षण तालिम प्रदायक संस्थाको पुनर्संरचना गर्ने।

१०. ज्ञानमा आधारित अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउन सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न तथा रोजगार प्रवर्द्धन गर्न नवीनतम खोज र अनुसन्धानमा आधारित उच्च शिक्षाको विकास गर्न नतिजामा आधारित लगानी पद्धति विकास गर्ने।

११. ज्ञानको स्थानान्तरण र विकासका लागि उच्च शिक्षा प्रदायक विश्वविद्यालय तथा शिक्षण संस्थाहरूलाई प्रविधियुक्त सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्दै गुणस्तर सुनिश्चितता एवम् प्रत्यायन प्रणाली (Quality Assurance and Accreditation System) लाई सुदृढ, सबल एवम् अनिवार्य बनाउने।

१२.अनौपचारिक शिक्षा तथा वैकल्पिक सिकाइ मार्फत् सिकेका ज्ञान तथा सीपलाई आयमूलक कार्यक्रमसँग आबद्ध गरी जीवन पर्यन्त सिकाइलाई सुनिश्चित गर्ने।

१३.परम्परागत र स्थानीय ज्ञान, सीप र प्रविधिको सम्वर्द्धन र संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक खोज र अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्ने।

१४.संरचना तथा कानुनी आधार तयार गरी सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गर्न शिक्षा र विज्ञान तथा प्रविधि सम्बद्ध सबै तह र निकायलाई तोकिएको कार्य सम्पादन र उपलब्धि प्रति जिम्मेवार बनाउने।

आ विज्ञान तथा प्रविधि

१. समाजमा वैज्ञानिक चेतनाको अभिवृद्धि गर्दै विज्ञानसम्मत विश्लेषण गर्ने संस्कारको विकास गर्ने।

२. विज्ञान तथा प्रविधिका लाभ तथा उपलब्धिलाई आम जनमानसमा पुर्‍याई गुणस्तरीय जीवन हासिल गर्न सघाउने।

३. उदीयमान प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन र प्रवर्द्धन गर्दै नवप्रवर्तनलाई दिगो विकासका लक्ष्यसँग तादाम्यता कायम गर्ने।

४. देशमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतहरूको प्रयोग र अधिमूल्यन (भ्यालु एडिसन) का लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा प्राविधिक जनशक्ति तयार गर्ने।

५. युवा पिढीलाई वैज्ञानिक ज्ञान र प्राविधिक सीप हासिलमा प्रतिस्पर्धी बन्न उत्प्रेरणा दिँदै स्रोतको अधिकतम उपयोग र अनुसन्धानलाई परिणाममुखी बनाउन संस्थागत समन्वय कायम गर्ने।

६. प्राज्ञिक क्षेत्रमा हुने अनुसन्धानलाई औद्योगिक उत्पादनसँग संयोजन गर्ने तथा औद्योगिक उत्पादन वृद्धिका लागि अनुसन्धान तथा विकासमा लगानी बढाउँदै वैज्ञानिक तथा प्राविधिक जनशक्तिमा उद्यमशीलताको विकास गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१.	**साक्षरता दर**						
	(क) १५ वर्ष माथिको साक्षरता दर	प्रतिशत	५८	६३	६९	७४	७९
	(ख) समग्र साक्षरता दर (५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	६५.९	८२	८५	८८	९२
	(ग) युवा साक्षरता दर (१५-२४ वर्ष)	प्रतिशत	८५	८७	९०	९२	९४
२	प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास/पूर्व प्राथमिक शिक्षामा कूल भर्ना दर	प्रतिशत	८४.१	८६	८७.७	९०	९२
३	प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास/पूर्व प्राथमिक शिक्षामा अनुभव भएका कक्षा १ मा नवप्रवेशीको प्रतिशत	प्रतिशत	६६.३	६८.६	७०.८	८०	८५
४	**खुद भर्नादर**						
	(क) आधारभूत तह (१-८) को खुद	प्रतिशत	९२.३	९५	९६	९८	९८.६

क.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
	भर्नादर						
	(ख) माध्यमिक तह (९-१२) को खुद भर्ना दर	प्रतिशत	४३.९	४६.४	४७	५३	६०
५	**टिकाउ दर**						
	(क) कक्षा ८ सम्म	प्रतिशत	७७.४	८६	८८.७	८९	९१
	(ख) कक्षा १२ सम्म	प्रतिशत	१७.२	२२.२	२३	२५	२६
६	**लैङ्गिक समता दर (विद्यालय शिक्षाको खुद भर्नादरमा)**						
	(क) आधारभूत तह (कक्षा १-८)	अनुपात	१.०	१.०३	१.०३	१.०३	१.०३
	(ख) माध्यमिक तह (कक्षा १-१२)	अनुपात	१.०	१.०७	१.०७	१.०७	१.०७
	(ग) उच्च शिक्षा	अनुपात	१.०	१	१	१	१
७	माध्यमिक शिक्षामा अध्ययन गर्नेमध्ये प्राविधिक धारमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी प्रतिशत	प्रतिशत	७.९	१०	१५	१६	१७
८	उच्च शिक्षाको कुल भर्ना दर	प्रतिशत	९.५	११.६	१३.७	१५.८	१७.८
९	प्राविधिक उच्च शिक्षामा विद्यार्थीको सहभागिता	प्रतिशत	२२.१३	२३	२५	२७	३०
१०	उच्च शिक्षा तर्फ गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्राप्त क्याम्पसहरूको संख्या	संख्या	२३	३०	६०	९०	१२०
११	काम गर्ने उमेर समुहका प्राविधिक र व्यावसायिक क्षेत्रमा तालिम प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	२५	३१	३७	४३	४८

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६५२,८१७	६४६,७८०	६,०३७	-	५७३,३९२	२९,४३१	४९,९९४
२०७७/७८	६८४,६८८	६७८,३३०	६,३५८	-	६२२,५५८	३२,५१६	२९,६१४
२०७८/७९	७१६,१९८	७०९,५०२	६,६९६	-	६४८,७८५	३४,८९४	३२,५१८

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३५०००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सबै तह र विषयको शिक्षामा समान पहुँच विस्तार। गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी, सीपमूलक, रोजगारमुखी एवम् समसामयिक शिक्षा। सिर्जनात्मक, व्यावहारिक, समावेशी र समतामूलक शैक्षिक पद्धति। समग्र शिक्षा प्रणालीको दक्षता, प्रभावकारिता र जवाफदेहीमा अभिवृद्धि। वैज्ञानिक अनुसन्धान, अन्वेषण र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पुर्वाधार र क्षमताको विकास। उच्च क्षमतायुक्त प्राविधिक युवा जनशक्तिको विकास गरी मुलुकमै उनीहरूको क्षमता उपयोग।	निरन्तर			राष्ट्रपति छात्रा छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने। छात्रा शिक्षा कोष सञ्चालन भएको हुने। पारमाणविक पदार्थ तथा रेडियोधर्मी पदार्थको नियमन सम्वन्धी ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड तथा कार्यविधि तयार भएको हुने। उच्चस्तरीय जलवायु, जडिबुटी, पर्यटन तथा जलस्रोत सम्बन्धी अनुसन्धान केन्द्र स्थापना भएको हुने। राष्ट्रिय व्यवसायिक योग्यताको प्रारुप विकास भएको हुने। प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा (CTEVT) कोष सञ्चालन भएको हुने। विभिन्न शैक्षिक नीति दस्तावेजको तर्जुमा भएको हुने। विद्यार्थी वित्तीय कोषका लागि अनुदान प्रदान गरिएको हुने। दिगो विकास लक्ष्य ४ सम्बन्धी विभिन्न दस्तावेजीकरण, सूचकहरूको विकास, अध्ययन अनुसन्धान लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने। स्थानीयत तहमा प्राविधिक शिक्षाको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने। प्रत्येक प्रदेशमा विज्ञान अध्ययन केन्द्र स्थापनाको डिपिआर तयार भएको हुने। कर्मचारीहरूको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						हुने। शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न विषय क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने।
३५०००११२	पुस्तकालयहरू — ३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	संकलित एवं उपलब्ध पुस्तक तथा पत्र पत्रिकाहरूको संग्रह तथा सुरक्षात्मक प्रबन्ध। सर्वसाधारणको निमित्त पुस्तकालय सेवाको सुनिश्चितता। मुलुकमा विद्यमान अन्य सार्वजनिक एवं राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पुस्तकालयहरूसंग सम्बन्ध एवं समन्वय कायम।				पुराना तथा नयाँ विषय र ज्ञानका क्षेत्रसँग सम्बन्धि विषयमा अध्ययनको लागि पाठकहरूका लागि सहज रुपमा सुविधा उपलव्ध भई अध्ययन सस्कारको विकास भएको हुने।
३५०००१०१	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम (प्राथमिक शिक्षा पौष्टिक आहार)	विद्यार्थी भर्ना दरमा वृद्धि तथा दैनिक हाजिरी प्रतिशतमा वृद्धि। वद्यालयबाट कक्षाछाडी जाने (भाग्ने) दरमा कमी ल्याउनु। विद्यार्थीहरूको अध्ययन क्षमतामा वृद्धि। विद्यार्थीहरूको पोषण एवम् स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार। सामाजिक विकृतिको रुपमा रहेको छुवाछुतको भावना हटाउन मद्दत। विद्यालय परिवार र समुदायको संयुक्त प्रयासमा लैङ्गिक भेदभाव हटाई कार्यक्रममा आमाहरू (महिलाहरू) को सहभागिता अभिवृद्धि।	सन् २०१९-२०२३	२ अर्व ५७ करोड		विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि तथा दैनिक हाजिरी प्रतिशतमा वृद्धि भएको हुने। विद्यालयबाट कक्षा छाडी जाने (भाग्ने) दरमा कमी आएको हुने। विद्यार्थीहरूको अध्ययन क्षमतामा वृद्धि भएको हुने। विद्यार्थीहरूको पोषण एवम् स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार भएको हुने। सामाजिक विकृतिको रुपमा रहेको छुवाछुतको भावना हटाउन मद्दत पुगेको हुने। कार्यक्रममा आमाहरू (महिलाहरू) को सहभागितामा वृद्धि भएको हुने।
३५०००१०२	सवैका लागि शिक्षा	सीमान्तकृत समूहका बालबालिकाहरूमा				सीमान्तकृत समूहका बालबालिकाहरूमा बालविकास

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	शिशु विकास कार्यक्रम	बालविकास कार्यक्रमहरूको पहुँच विस्तार। विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको भर्नामा वृद्धि।				कार्यक्रमहरूको पहुँच विस्तार भई विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्यामा कमी आएको हुने।
३५०००१०३	व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि आयोजना - दोस्रो	सीपयुक्त तथा रोजगार उन्मुख जनशक्तिको आपूर्ति बढाउन गुणस्तरीय तालिमको पहुँच वृद्धि । सुदृढ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम पद्धति। प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम क्षेत्रको सक्षमता अभिवृद्धि गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय श्रमबजारमा खपत हुन सक्ने उत्पादनशील र सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादनमा सहयोग।	२०७४/७५ २०७८/७९	६ अर्ब ३५ करोड		४६ हजार बेरोजगार युवाले आधारभूत छोटो अवधिको (तह १) को सीपमूलक तालिम प्राप्त गरेका हुने । २४ हजार बेरोजगार युवाले लामो अवधिको (तह २) को सीपमूलक तालिम प्राप्त गरेका हुने।
३५०००१०४	पढाइ सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीका पठन सीप विकासका लागि आवश्यक क्रियाकलापहरू सञ्चालन।	सन् २०१५/१६ देखि २०१९/२०	६४.३९ मिलियन अमेरिकी डलर	प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीका पठन सीप विकासका लागि आवश्यक क्रियाकलापहरू सञ्चालन	प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीहरूको पठन सीपमा अभिवृद्धि भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					गर्न	
३५०००१०८	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम - केन्द्रस्तर	पहुँच र सहभागिता ः विशेष गरी पहुँच, सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिका दृष्टिले पछाडि परेका समूहका बीच हुने विभेदलाई न्यून गरी समावेशी र समतामूलक शिक्षा प्रणालीको सुनिश्चितता। गुणस्तर ः सिकाइ वातावरण, पाठ्यक्रम, शिक्षण सिकाई सामग्री (पाठ्यपुस्तक समेत), विधि, मूल्याङकन तथा परीक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरीयतामा सुधार गरी विद्यार्थीको सिकाईमा अभिवृद्धि। सक्षमता ः समग्रतामा सिकाइ वातावरण तथा शिक्षण सिकाइ पद्धतिका न्यूनत्तम र सर्वस्वीकार्य मापदण्ड स्थापित गरी सुशासन तथा व्यवस्थापकीय प्रणालीको सुदृढीकरण मार्फत स्थानीय सरकारप्रति उत्तरदायी विद्यालय प्रणाली। सुशासन तथा व्यवस्थापन ः पहिचान भएका आवश्यकता तथा सङ्घीय स्वरुपलाई ध्यानमा राख्दै शिक्षा क्षेत्रको राजनीतिक तथा प्रशासनिक पुनः संरचना र केन्द्रीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहबीच लागत साझेदारीको अवधारणा अनुरुप दिगो र सुदृढ आर्थिक व्यवस्थापनको सुनिश्चितता। समता ः समग्रतामा सिकाइ वातावरण तथा	आव २०७३/७४ देखि २०७९/८० सम्म (सन् २०१६ - २०२२)	६४६१ मिलियन अमेरिकी डलर		कक्षा १ मा बालविकासको अनुभव सहित भर्ना हुन आउने बालबालिकाको प्रतिशत ८५ पुगेको हुने। आधारभूत तह कक्षा १-८ मा खूद भर्नादर ९८.६ प्रतिशत पुगको हुने। कक्षा ५ को विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको प्राप्ताङ्क प्रतिशत गणितमा ५६, अंग्रेजीमा ५७ र नेपालीमा ५९ भएको हुने। कक्षा ८ को विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको प्राप्ताङ्क प्रतिशत गणितमा ५५, विज्ञानमा ५५ र नेपालीमा ६२ भएको हुने। कक्षा ९-१२ को खूद भर्नादर ६० प्रतिशत पुगेको हुने। माध्यमिक शिक्षा कक्षा १-१२ मा लैङ्गिक समता सूचकाङ्काको आधारमा खूद भर्नादर १.०७ पुगेको हुने। नमूना विद्यालयको संख्या ५४० पुगेको हुने। आधारभूत तहमा महिला शिक्षकको अनुपात ४५ प्रतिशत पुगेको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		शिक्षण-सिकाइ पद्धतिका न्यूनतम र सर्वस्वीकार्य मापदण्ड स्थापित गरी सुशासन तथा व्यवस्थापकीय प्रणालीको सदृढीकरण मार्फत स्थानीय सरकार प्रति उत्तरदायी विद्यालय प्रणाली।				
३५००१०११	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	निर्धारित नीति-नियमका आधारमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको योजना तथा बजेट तयार गरी शिक्षा मन्त्रालय समक्ष प्रस्तुत तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन। अनुगमन एवम् मूल्याङ्कन तथा प्रगति प्रतिवेदन तयार। कर्मचारीहरूको वृत्ति विकासका लागि योजना तयार गरी शिक्षा मन्त्रालयमा पेश। दातृसंस्थाहरूको सहयोगबाट सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमहरूको बजेट खर्च सम्बन्धित निकायबाट गर्ने/गराउने र त्यसको लेखा परीक्षणको व्यवस्था गरी-गराई समयमै सोधभर्नाको प्राप्ती।				१५-६० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या मध्ये ९५ प्रतिशत भन्दा माथि साक्षर भई साक्षर नेपाल घोषणा भएको हुने। विद्यालय शिक्षासँग सम्बन्धित आवश्यक मापदण्ड, कार्यविधि, निर्देशिकाहरूको विकास र कार्यान्वयन भएको हुने। स्थानीय तहगत रुपमा शिक्षकहरूको दरवन्दी मिलान भइ कार्यान्वयन भएको हुने। संस्थागत समन्वय र सहजीकरण भइ शैक्षिक क्षेत्रको विकासमा योगदान पुगेको हुने। एकीकृत शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र प्रकाशन भई वितरण भएको हुने। शैक्षिक क्षेत्रमा अनुगमन र अनुसन्धान सम्बन्धि कार्य गरी शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि र सेवा प्रवाह सुदृढ भएको हुने।
३५००१०१३	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	व्यवस्थित रुपमा पुराना शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन र प्रयोगको वातावरण तयार। कक्षा १० को एसइइ परीक्षा , शिक्षा सेवा आयोग र कक्षा ११ र १२ को परीक्षा सञ्चालनमा समन्वय।	सालबसाली			व्यवस्थित रुपमा पुराना शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन र प्रमाणित प्रतिलिपि उपलव्ध भएको हुने। कक्षा १० को एसइइ परीक्षा , शिक्षा सेवा आयोग र कक्षा ११ र १२ को परीक्षा सञ्चालनमा समन्वय भई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		जिल्लाभित्रका स्थानीय तहहरू बीच शैक्षिक कार्यक्रम व्यवस्थापन तथा अभिलेख एवं प्रतिवेदन सम्बन्धि कार्यमा समन्वय।				जिल्लाभित्रका स्थानीय तहहरू बीच शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन र व्यवस्थापन तथा अभिलेख एवं प्रतिवेदन सम्बन्धि कार्यमा प्रभावकारी समन्वय भइ कार्यसञ्चालनमा सहजीकरण भएको हुने।
३५००२०११	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	विद्यालय तहका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास, परिमार्जन सम्बन्धी नीति निर्माणमा सहयोग र स्वीकृत नीति अनुसार पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास, परिमार्जन तथा अद्यावधिक। विद्यालय शिक्षाको शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न पाठ्यक्रम तथा पाठ्यक्रम सम्बद्ध सामग्रीहरूको विकास तथा प्रबोधीकरण। विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर मानक निर्धारण। विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्बन्धी ढाँचा, स्वरूप तथा नमुना निर्धारण गरी कार्यान्वयनका लागि सहयोग। विद्यालय शिक्षाका लागि स्थानीय ज्ञान, सीप तथा प्रविधिको समुचित उपयोग र प्रवर्द्धन। स्वीकृत नीति अनुसार पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यक्रम सम्बद्ध सामग्रीहरूको विकासका लागि प्रदेश र स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका लागि स्थानीय तहको क्षमता विकासमा सहयोग। विद्यालय शिक्षा, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी अनुसन्धान।	निरन्तर			स्वीकृत राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप अनुसार कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रम, मार्गदर्शन, निर्देशिका र स्रोत सामग्री (पाठ्यपुस्तक) विकास भएको हुने। स्वीकृत राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप अनुसार माध्यमिक तहको साधारण, संस्कृत र प्राविधिक धारको पाठ्यक्रम, विशिष्टिकरण तालिका र नमूना प्रश्नपत्र विकास तथा परिमार्जन भएको हुने। स्वीकृत राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप अनुसार माध्यमिक तहको साधारण, संस्कृत र प्राविधिक धारको शिक्षक निर्देशिका, स्रोत सामग्री (पाठ्यपुस्तक) विकास तथा परिमार्जन भएको हुने। डिजिटल सिकाई सामग्री विकास भएको हुने। १-१२ को विकसित पाठ्यक्रमको अंग्रेजी अनुवाद भएको हुने। विकसित पाठ्यक्रम तथा पाठ्यक्रम सम्बद्ध सामग्रीहरूको प्रबोधीकरणका लागि प्रदेशहरूको क्षमता विकास भएको हुने। कक्षा १० र १२ को मान्यता तथा समकक्षता निर्धारण भएको हुने। निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयनका लागि Standardrized Tools सहितको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						सहयोग सामग्री तयार भएको हुने। माध्यमिक तहमा लागु भएका अनिवार्य र प्रमुख विषयका विशिष्टीकरण तालिका परिमार्जन र सोही अनुसार स्तरीकृत नमूना प्रश्नपत्र (Standardized Model Question) भएको हुने। स्वीकृत राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप अनुसार आन्तरिक परीक्षा सञ्चालनलाई व्यवस्थित गर्न कार्यविधि तयार भएको हुने। माध्यमिक तहका ऐच्छिक विषयका पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यक्रम सम्बद्ध सामग्रीहरूको विकासका लागि प्रदेश र स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका लागि स्थानीय तहको क्षमता विकास भएको हुने। आधारभूततह ६-८ को पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको अध्ययन तथा अनुसन्धान भएको हुने।
३५००३०११	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण	आवधिक रुपमा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गरी शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका लागि शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय तथा सम्बद्ध निकायलाई पृष्ठपोषण प्रदान। शैक्षिक निकाय, विद्यालय र बालविकास केन्द्रहरूको कार्यसम्पादनस्तरको परीक्षण गरी गुणस्तर सुधारका निम्ति सम्बद्ध निकायहरूलाई प्रमाणमा आधारित पृष्ठपोषण प्रदान। शिक्षा क्षेत्रका समसामयिक मुद्दाहरूमा	सालबसाली			कक्षा ५, ८ र १० मा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण भएको हुने। नमूना विद्यालयको र स्थानीय तथा प्रदेश तहका शैक्षिक व्यवस्थापन सेवा प्रदायक संस्थाको कार्यसम्पादन परीक्षण गरी सुधारका लागि सुझाव प्रदान गर्ने पद्धति स्थापना भई कार्यान्वयन भएको हुने। आगामी ३ वर्षमा सबै सामुदायिक विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण गरी सरकारका सबै तहहरू ९संघ, प्रदेश र स्थानीय तह० मा पृष्ठपोषण प्रदान गरेको हुने। गुणस्तरीय शिक्षासँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी शिक्षामा समता र गुणस्तर अभिवृद्धिका

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		अध्ययन अनुसन्धान गरी शिक्षामा समता र गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रमाणमा आधारित सूचना तथा सुझाव प्रदान।				लागि सुझाव दिएको हुने।
३५००४०११	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकहरूको सेवा तथा सम्पत्ति विवरणको अभिलेख व्यवस्थापन। सेवा निवृत्त शिक्षकलाई निवृत्तभरण, उपदान लगायतका सेवा, सुविधा प्रदान। सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकहरूको तलवि प्रतिवेदन पारित।	सालबसाली			शिक्षकहरूको सिटरोल तथा फायल व्यवस्थापन अध्यावधिक भएको हुने। निवृतभरण अधिकार पत्र प्राप्त गर्नेलाई सहज र प्रभावकारी रुपमा परिचयपत्र वितरण भएको हुने। शिक्षकहरूको अभिलेख तथा सम्पत्ति विवरण व्यवस्थित भएको हुने।
३५००४०१२	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	सेवा निवृत्ती पश्चात शिक्षकहरूले प्राप्त गर्ने निवृत्तिभरण, असक्तवृत्ति, सञ्चित विदा र औषधि उपचारको रकम प्रदान। सेवा निवृत्ति स्थायी/अस्थायी शिक्षकको उपदान प्रदान।	सालबसाली			सेवा निवृत्त शिक्षकहरूको लागि नेपाल सरकारबाट उपलव्ध हुने सेवा सुविधा सहज रुपमा प्राप्त भई सामाजिक सुरक्षा एवं गुणस्तरीय जीवन आपनमा सहयोग पुगेको हुने।
३५०२१०११	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	विश्वविद्यालयहरूको सञ्चालन तथा विकासको लागि विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त अनुदान रकम समुचित तवरले वितरण। विश्वविद्यालयको शैक्षिक स्तर निर्धारण गरी गुणस्तरयुक्त शिक्षा प्रदान गर्न प्रोत्साहन।	२०५०/५१ देखि सालबसाली			विश्वविद्यालय तथा उच्च शैक्षिक संस्था स्थापना गर्ने सम्बन्धमा मापदण्ड तथा नक्शांकनमा आधारित भई नेपाल सरकारलाई परामर्श दिएको हुने। विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त अनुदानको रकम विश्वविद्यालयहरूलाई प्रदान गर्ने सम्बन्धमा नीति निर्धारण गरी मापदण्ड तथा नतिजामा आधारित भएको हुने। विश्वविद्यालयहरूमा सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमको गुणस्तर वृद्धि (कुल भर्ना दर, उत्तीर्णता दर, गुणस्तर प्रत्यायन, जेन्डर प्यारिटी, आदि) भई स्तरयुक्त भएको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						हुने। विश्वविद्यालयहरू बीच समन्वय (क्रेडिट, शिक्षक, विद्यार्थी, पुस्तकालय, प्रयोगशाला आदि) कायम भएको हुने। मुलुक भित्र तथा बाहिरका उच्च शैक्षिक संस्थाहरू बीच छात्रवृत्ति, विद्वत्वृत्ति आदि आदान प्रदान भएको हुने। शैक्षिक स्तर वृद्धिका लागि उपयुक्त कार्यक्रम तर्जुमा भई लागू भएको हुने।
३५०२१०१२	शिक्षक सेवा आयोग	सामुदायिक विद्यालयमा सरकारबाट स्वीकृत दरवन्दी अनुसार रिक्त शिक्षक पदको नियुक्ति तथा त्यस्तो पदमा नियुक्त शिक्षकको वढुवाको लागि सिफारिश, शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्र सम्वन्धी कार्य।	सालबसाली			विद्यालय शिक्षामा योग्य, सक्षम र उपयुक्त शिक्षकहरूको छनौट भइ सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार भएको हुने।
३५०२१०१३	युनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा नेपाली जनताको आर्थिक, सामाजिक एवम् बौद्धिक विकास । आफ्नो देशको गौरवमय संस्कृतिको वैभवलाई विश्वका अन्य राष्ट्रहरू सम्म विस्तार। युनेस्कोको उद्देश्य एवम् कार्यक्रमहरूको बारेमा जनता सम्म प्रचार प्रसार।	सालबसाली			यूनेस्को सदस्य राष्ट्रका हैसियतले अन्तराष्ट्रिय मञ्चमा नेपालको सहभागिता अभिबृद्धि भएको हुने। शैक्षिक र सांस्कृतिक विकासका कार्यहरूमा सरकारी र गैरसरकारी क्षेत्रको भूमिका अभिवृद्धि भएको हुने । जनमानससम्म युनेस्कोको आदर्श पुगेको हुने।
३५०२१०१४	चिकित्सा शिक्षा आयोग	नेपालको राष्ट्रिय आवश्यकता अनुरुप चिकित्सा शिक्षाको विकास। चिकित्सा शिक्षा सम्बन्धी शिक्षण संस्थाको स्थापना र सञ्चालन सम्वन्धी कार्यको प्रभावकारी व्यवस्थापन।	सालबसाली			चिकित्सा शिक्षा आयोग गठन भई सञ्चालनमा आएको हुने। मेडिकल शिक्षा अध्ययनका लागि एकीकृत प्रवेश परीक्षा सञ्चालन भएको हुने। सार्वजनिक शिक्षण संस्थामा एमविविएस अध्ययन गर्ने

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध भएको हुने।
३५०२११०१	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	उच्च शिक्षामा प्रणालीगत र संस्थागत सुधार, शैक्षिक सुधार गरी उच्च शिक्षाको गुणस्तर तथा सान्दर्भिकतामा अभिवृद्धि। गरिब तथा पिछडिएका विद्यार्थीहरूको उच्च शिक्षामा समतामूलक पहुँचका लागि वित्तीय सहायताको व्यवस्था एवम् अनुसन्धान, प्रवर्तन तथा प्राज्ञिक उत्कृष्टताको विकास।	सन २०१४ देखि २०२० जुन	६ अर्ब ८५ करोड		करिब ६० वटा उच्च शैक्षिक संस्थाहरू प्रत्यायनकृत भएको हुने। पहिचान भएका प्राथमिकताको क्षेत्रहरूमा विद्यार्थी भर्ना (स्नातक तहमा १७ र स्नातकोत्तर तहमा २३) प्रतिशतमा वृद्धि भएको हुने। परियोजनाबाट सहयोग प्राप्त गरेका विपन्न वर्गका ९५०० विद्यार्थीको संख्यामा वृद्धि भएको हुने। त्रि.वि. अन्तरगत स्नातक तहको केन्द्रीकृत परीक्षाहरूको नतिजा प्रकाशनमा लागेको औसत समय (३ महिना) कम भएको हुने। अनुसन्धान अनुदान सहयोग प्राप्त गर्नेहरूबाट रेफर्ड जर्नलमा भएको प्रकाशनको संख्यामा वृद्धि भएको हुने। संस्थागत एवम् शैक्षिक स्वायत्तता प्राप्त उच्च शैक्षिक संस्थाको संख्या वृद्धि भएको हुने (८ वटा संस्थालाई शैक्षिक स्वायत्तता र १४ वटा क्याम्पसले संस्थागत स्वायत्तता प्राप्त हुने)। विद्यमान शैक्षिक कार्यक्रममा सुधार एवम् प्रवर्तनात्मक नयाँ कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन (१४० वटा) भएको हुने।
३५०३१०११	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	माध्यमिक शिक्षाको अन्त्यमा हुने कक्षा बाह्रको परीक्षा संचालन, व्यवस्थापन र उन्नयनका लागि कार्य। माध्यमिक शिक्षा परीक्षाको नतिजा प्रकाशन,	सालबसाली			माध्यमिक शिक्षा परीक्षाको विश्वसनीयतामा अभिवृद्धि भएको हुने। माध्यमिक शिक्षा परीक्षा स्तरीकृत प्रश्न पत्रबाट सञ्चालन

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		प्रमाणिकरण र अभिलेखिकरण।				भएको हुने।
३५०४१०११	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	देशको आर्थिक उन्नतिका लागि योग्य, सक्षम, प्रतिस्पर्धी र उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्न र सबैका निम्ति रोजगारी क्षमता सिर्जना गर्न प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका अवसरहरूको व्यापक विस्तार गरी सबै इच्छुक नागरिकहरूको लागि समावेशी र समतामूलक पहुँच स्थापना । परम्परागत सीप, क्षमता र योग्यताको पहिचान, संरक्षण र विकास गर्नुका साथै औपचारिक तथा अनौपचारिक रुपमा सिकेका सीपलाई समेत समेटी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारको माग अनुरुप उपयुक्त, सान्दर्भिक एवम् गुणस्तरीय प्राविधिक शिक्षा तथा तालिम। प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवम् तालिम प्रदायक निकायहरूलाई समन्वयात्मक रुपमा अघि बढाई उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम् उपयोग। सार्वजनिक, सहकारी र औद्योगिक तथा निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा कार्यस्थलको सिकाइ सहित रोजगार सुनिश्चित गर्न औद्योगिक प्रशिक्षार्थी कार्यक्रम (Apprenticeship) विस्तार।	२०४५/४६ सालबसाली			वार्षिक ४२ हजार वेरोजगार युवाहरूले सीपमूलक व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेका हुने। प्राविधिक शिक्षाको पहुँच नपुगेका स्थानीय तहमा प्राविधिक व्यावसायिक शिक्षा एवम् तालिमको पहुँच विस्तार भएको हुने। सीपमूलक तालिम प्राप्त गर्ने सबै व्यक्तिहरूको सीप प्रमाणिकरण भएको हुने। प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवम् तालिम क्षेत्रमा कार्यरत १२००० जना प्रशिक्षक, कर्मचारी तथा व्यवस्थापकहरूको क्षमता अभिवृद्धि हुने। १०,३०० जना (औद्योगिक प्रशिक्षार्थी तालिम -१,२००, कार्यस्थलको सिकाइ - ४,३००, कार्यगत तालिम - ५,८००) युवाले औद्योगिक प्रशिक्षार्थी कार्यक्रममा सहभागी भएको हुने। परिषद्को मानव संसाधन योजना, रणनीतिक योजना तथा गुणस्तर सुनिश्चितताको प्रारुप तयार हुने।
३५०६१०११	नेपाल विज्ञान तथा	विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, अनुसन्धान र	सालबसाली			विज्ञान प्रविधि सम्मेलन (NAST) भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	प्रवर्द्धन।				नमुना वैज्ञानिक गाउँ कार्यक्रम (NAST) सञ्चालन भएको हुने। विश्वविद्यालयहरूसँगको सहकार्यमा विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित विषयमा National Graduate Conference सञ्चालन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संरचनागत स्पष्टता, तिनै तहका सरकार बीचको प्रगति प्रतिवेदन संयन्त्र विकास, समयमै भरपर्दो शैक्षिक तथ्याङ्कको विकास र प्रयोग, जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन जस्ता पक्षमा समयमै ध्यान पुगेको हुनेछ। सो नभएमा तोकिएका उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

५.२ स्वास्थ्य तथा जनसंख्या

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ। देश विकासमा स्वस्थ र उत्पादनशील नागरिकको महत्वलाई दृष्टिगत गरी यस क्षेत्रमा लगानी वृद्धि मार्फत गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवामा समतामुलक पँहुच सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो। यसै सन्दर्भमा लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरुप स्वास्थ्य क्षेत्रलाई नाफामूलकबाट क्रमशः सेवामूलक क्षेत्रमा रूपान्तरण गर्दै लैजानु पर्ने आवश्यकता छ। स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यान्वयन गरिएका विभिन्न कार्यक्रमहरुको फलस्वरुप प्रतिहजार जीवित जन्ममा शिशु मृत्युदर ३२, नवजात शिशु मृत्युदर २१, पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर ३९, प्रति लाख जीवित जन्ममा मातृ मृत्युदर २३९, पाँच वर्ष मुनिका बच्चामा पुड्कोपना ३६ प्रतिशतमा झरेको र जन्मदाको अपेक्षित आयु ६९.७ बर्ष पुगेको छ। त्यसैगरी राष्ट्रिय नीति, कार्यक्रम तथा योजनाबद्ध विकासको फलस्वरुप जनसंख्याको वार्षिक वृद्धिदर १.३५ प्रतिशत, प्रजननशील महिलाको कुल प्रजनन दर २.३ प्रति महिला, जनसांख्यिक लाभांशको रूपमा रहेको उत्पादनशील जनसंख्या ५७ प्रतिशत र विदेशमा रहेको उत्पादनशील जनशक्ति ७.३ प्रतिशत रहेको छ।

नागरिकलाई स्वस्थ बनाउन आधुनिक चिकित्सा, आयुर्वेदिक, पञ्चकर्म, युनानी, योग, होमियोप्याथिक र प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका विशिष्टीकृत सेवा उपलब्ध गराई स्वस्थ नागरिक, स्वस्थ समाज, स्वस्थ जीवन र त्यसका लागि स्वस्थ उत्पादन र स्वस्थ उपभोगमा जोड दिने राष्ट्रिय नीति रहेको छ। साथै स्वास्थ्य सुशासन र अनुसन्धानमा लगानी बढाउदै स्वास्थ्य सेवालाई जनताको घरदैलोसम्मै पुर्याउन राज्यको नेतृत्वदायी र निजी तथा सहकारी क्षेत्रको परिपूरक भूमिका रहने छ। त्यस्तै सबै उमेर समुहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चतता गर्दै परिष्कृत जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालबालिकालाई सशक्त बनाउने दिगो विकासको लक्ष्य रहेको छ। समतामूलक सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक संरचना निर्माणमा योगदान गर्दै हरेक नागरिकलाई स्वस्थ तथा गुणस्तरीय जीवनयापनको सुनिश्चतता गर्ने सरकारको प्राथमिकता एवम् प्रतिवद्धता रहेको छ।

२. समस्या र चुनौती

जनताको अपेक्षा अनुरुप गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र एकरुपता कायम हुन नसक्नु, सेवामूलक तथा जनस्वास्थ्य प्रति उत्तरदायी जनशक्ति पर्याप्त विकास गर्न नसकिनु, सरकारी स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसारको जनशक्ति उत्पादन र उपयोग तथा आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञ चिकित्सकहरूवीचको सामञ्जस्यता हुन नसक्नु, सर्ने तथा नसर्ने रोगहरू, कुपोषण, दुर्घटना तथा विपदजन्य स्वास्थ्य समस्या विद्यमान रहनु, विश्वव्यापीकरणसँगै खानपान तथा जीवनशैलीमा आएको परिवर्तनले नसर्ने रोगहरूको भार तथा मानसिक स्वास्थ्य समस्याहरू बढ्दै जानु प्रमुख समस्याका रुपमा देखा परेका छन्। जलवायु परिवर्तन, बढ्दो खाद्य असुरक्षा तथा प्राकृतिक विपदले हुने मानवीय स्वास्थ्य समस्याहरू उत्पन्न हुनु, एन्टिबायोटिकको समुचित प्रयोग नहुँदा त्यसबाट हुने प्रति-जैविक प्रतिरोध बढ्दै जानु, मातृ मृत्युदर घटने क्रममा भएपनि गति न्यून रहनु, ५ वर्ष मुनिका करिब एक तिहाइ भन्दा बढी बालबालिका र प्रजनन उमेरका महिलामा न्यून पोषण हुनु र समुदायमा प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवामा निजी क्षेत्रको सहभागिता, यथोचित सहकार्य तथा नियमन प्रभावकारी हुन नसक्नु जस्ता समस्या समेत रहेका छन्। गरिबी, अशिक्षा, भौगोलिक विकटता, अव्यवस्थित बसोबास र बसाईसराई तथा आप्रवासन र सामाजिक कुरीतिले जनसंख्या र विकासकाबीच असन्तुलन हुनु, विस्तृत एवम् खण्डीकृत तथ्याङ्क सहितको जनसंख्या व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्थापना हुन नसक्नु, जनसांख्यिक

लाभांशको रूपमा रहेको उत्पादनशील जनशक्तिलाई समष्टिगत देश विकासमा परिचालन गर्न नसक्नु र तीव्र रुपमा बढ्दै गएको बसाईसराई तथा शहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नु जनसंख्या तथा वसाईसराई सम्वन्धी प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन्।

स्वास्थ्यका सबै क्षेत्रमा नागरिकको समतामूलक पँहुच स्थापित गर्नु, गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सबै स्थानीय तहबाट निःशुल्क रुपमा उपलव्ध गराउनु, स्वास्थ्य उपचारमा विद्यमान उच्च दरको व्यक्तिगत खर्च घटाउनु, वित्तीय स्रोतको निर्धारण र उपलब्धताको सुनिश्चतता गर्नु, स्वास्थ्य बीमा मार्फत गुणस्तरीय उपचारात्मक सेवामा जनताको सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित गर्नु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको भूमिकालाई थप सेवामूलक बनाउनु, स्वास्थ्य सेवा र सामाजिक उत्तरदायित्व बहन गर्ने सीप-मिश्रित दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु, औषधी उत्पादनमा आत्मनिर्भरता अभिबृद्धि गर्नु, जलवायु परिवर्तन र बढ्दो शहरीकरणसँगै सृजना भएका जीवनशैलीसँग सम्बन्धित स्वास्थ्य समस्याहरूको समाधान गर्नु, औषधी तथा औषधीजन्य सामाग्रीको प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा नियमन गर्नु, स्वास्थ्य सुचना प्रणालीहरुलाई यथोचित व्यवस्थापन गर्नु आदि प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन्। उत्पादनशील जनशक्तिलाई क्षमतामा आधारित रोजगारीको सुनिश्चितता गर्नु, बढदो आप्रवासनलाई समुचित व्यवस्थापन गर्नु, मृत्युको कारणको अभिलेख राख्ने पद्धतिको विकास र नियमित अनुसन्धान गर्नु, उच्चदरमा बढ्दो ज्येष्ठ नागरिकहरुमा रहेको अनुभव, ज्ञान र सिपलाई अन्तरपुस्ता हस्तान्तरण गर्ने प्रभावकारी व्यवस्था गर्नु, जनसांख्यिकीय सूचना बैंकको निर्माण र विस्तार गरी समग्र स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्नु जस्ता प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

- स्वस्थ, उत्पादनशील, जिम्मेवार र सुखी नागरिक (स्वास्थ्य तथा पोषण)।
- उत्पादनशील जनसांख्यिक स्रोत (जनसंख्या तथा बसाइँसराइ)।

४. उद्देश्य

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा सबै किसिमका स्वास्थ्य सेवाहरूको सन्तुलित विकास र विस्तार गर्नु। (स्वास्थ्य)

२. सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको लागि सरकारको उत्तरदायित्व र प्रभावकारी नियमन अभिवृद्धि गर्दै नाफामूलक स्वास्थ्य क्षेत्रलाई सेवामूलक क्षेत्रको रुपमा क्रमशः रूपान्तरण गर्नु। (स्वास्थ्य)

३. बहुक्षेत्रीय समन्वय तथा साझेदारी सहित स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच तथा उपभोग बढाई सेवा प्रदायक र सेवाग्राहीलाई थप जिम्मेवार बनाउदै स्वस्थ जीवनशैली प्रवर्द्धन गर्नु। (स्वास्थ्य)

४. सबै नागरिकलाई स्वस्थ, सवल र सक्रिय बनाई औसत आयुमा वृद्धि गर्नु। (जनसंख्या)

५. बसाइँसराई तथा सहरीकरणको व्यवस्थापन र जनसांख्यिक लाभांशको सदुपयोग गर्नु। (जनसंख्या)

६. जनसंख्या सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई संस्थागत गर्नु। (जनसंख्या)

५. रणनीति

अ. स्वास्थ्य तथा पोषण

१. प्रतिकारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक तथा प्रशामक (Palliative Care) लगायतका आधारभूतदेखि विशिष्टिकृत र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको पँहुच सुनिश्चित गर्ने।

२. आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा तथा अन्य चिकित्सा पद्धतिहरूको योजनावद्ध विकास र विस्तार गर्ने।

३. जीवनपथको अवधारणा (Life Course Approach) अनुरुप सबै उमेर समूहका नागरिकहरूको स्वास्थ्य आवश्यकतालाई सम्वोधन गरी मातृशिशु, बालबालिका र किशोरकिशोरीको सर्वाङ्गगीण विकास र परिवार व्यवस्थापन सेवालाई थप सुधार तथा विस्तार गर्ने।

४. जनसंख्याको वितरण, भौगोलिक अवस्थिति एवम् आवश्यकताको आधारमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा अस्पताल र स्वास्थ्य संस्थाहरू तथा सीप-मिश्रित सामाजिक उत्तरदायित्व बहन गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको बिकास तथा बिस्तार गर्ने।

५. स्वास्थ्यमा राष्ट्रिय लगानी वृद्धि गर्दै दिगो स्वास्थ्य वित्तीय प्रणालीको विकास गर्ने|

६. स्वास्थ्य सेवामा सरकारको नेतृत्वदायी भूमिका सुनिश्चित गर्दै सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबीचको सहकार्य तथा साझेदारीलाई व्यवस्थापन तथा नियमन गर्ने।

७. नयाँ प्रविधिजन्य स्वास्थ्य सामग्रीहरूका साथै औषधि तथा औषधिजन्य सामाग्रीको उत्पादन, आयात, भण्डारण, वितरण तथा प्रयोगको नियमन तथा व्यवस्थापन गर्ने।

८. सर्ने तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा जनस्वास्थ्य विपद् व्यवस्थापन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि सामुदायिक स्वास्थ्य प्रणाली सहितको एकीकृत उपाय अवलम्बन गर्ने।

९. स्वास्थ्य सूचना प्रणालीहरुलाई थप व्यवस्थित, एकीकृत र प्रविधि मैत्री बनाउँदै सबै तहको स्वास्थ्य सूचनाको मागलाई यथोचित सम्बोधन गरी अनुगमन, मूल्याङ्कन, समीक्षा, नीति निर्माण तथा निर्णय प्रकियामा तथ्याङ्कको प्रयोग बढाउने।

१०. नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्को कार्यक्षेत्रलाई समयानुकुल परिमार्जन गर्दै प्रदेशस्तरसम्म विकास र विस्तार गर्ने।

११. आप्रवास प्रक्रियाबाट जन स्वास्थ्यमा हुनसक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

१२. बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाको समन्वय र साझेदारी मार्फत प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।

१३. बहुक्षेत्रीय समन्वय मार्फत सबै नीतिमा स्वास्थ्यलाई समावेश गर्ने।

आ. जनसंख्या तथा बसाइँसराइ

१. किशोरकिशोरी तथा युवाहरुको सुरक्षित यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य, परिवार नियोजन, सुरक्षित मातृत्व र सुरक्षित गर्भपतन लगायतका सेवालाई अधिकारमुखी कार्यक्रमको रुपमा विकास गर्ने।

२. जनसांख्यिक लाभांश सदुपयोग गर्न ज्ञान र सीपमा आधारित रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्ने।

३. अधिकारमा आधारित लैंगिक समानता र समावेशीकरणको माध्यमबाट जनसङ्ख्या र विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने नीति लिंदै विद्यमान कानुन तथा संस्थागत व्यवस्थामा सुधार गर्ने।

४. ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रमा एकीकृत बस्ती विकासको माध्यमबाट आन्तरिक बसाइँसराई र शहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्ने।

५. जनसंख्या तथा बसाइँसराई सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापनलाई गुणस्तरीय तथा प्रविधिमैत्री बनाई अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण, प्रक्षेपण, विश्लेषण गरी जनसंख्या सूचनालाई व्यवस्थित गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.५७४	०.५८३	०.५९१	०.६०२	०.६११
२	नागरिक सन्तुष्टिको अनुभूति सूचकांक	सूचकांक	४.७	४.८	४.८	४.९	५
३	जन्मदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	६९.७	७०.१	७०.५	७०.९	७१.२
४	मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्ममा)	जना	२३९	२१५	१७५	१२५	११६
५	५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	३९	३०	२८	२८	२७

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
६	५ वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	२७	२६	२५	२४	२३
७	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्म)	जना	२१	२०	१८	१७	१६
८	कूल प्रजनन दर	प्रतिशत	२.३	२.१	२.१	२.१	२.१
९	५ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकामा भएको पुड्कोपन (उमेरअनुसार उचाई कम)	प्रतिशत	३६	३२	३१	३०	२८
१०	परिवार नियोजनको आधुनिक साधन प्रयोग दर	प्रतिशत	४३	५२	५५	५८	६०
११	स्वास्थ्य संस्था मार्फत प्रसुती सेवा लिने महिला	प्रतिशत	५७.४	७०	७०	७२	७४
१२	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीको उपस्थितिमा जन्मिएका बच्चाहरु	प्रतिशत	५८	७१	७२	७३	७५
१३	प्रोटोकल अनुसार चार पटकसम्म गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५९	६०	७१	७३	७५
१४	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने गर्भवती महिला	प्रतिशत	७३	७४	७५	७६	७७
१५	डिपिटी हेप खोप तेस्रो प्राप्त गर्ने वालवालिका	प्रतिशत	८६	>९०	९०	९३	९३
१६	दादुरा खोप प्राप्त गर्ने वालवालिका	प्रतिशत	९०	>९०	९०	९४	९५
१७	तोकिए बमोजिमका सबै खोप पाउने बच्चाहरु	प्रतिशत	८६	>९०	>९०	>९३	>९५
१८	पहिचना भएका क्षयरोगी मध्ये उपचारको सफलता	प्रतिशत	८२	९०	९०	९०	९०
१९	औलो रोग पत्ता लागेको जम्मा विरामी	संख्या	११२०	१०५०	१०००	९५०	९००
२०	औलो रोगबाट संक्रमित व्यक्ति (इन्डोजेनस संक्रमण मात्र)	संख्या	४७५	३५९	२५६	१५३	६४
२१	नयाँ एच आइ भी संक्रमित व्यक्ति	जना	८३३	८०१	७९५	७१०	७००
२२	गर्भवति महिला मध्ये पी एम टी सी टी सेवा पाएका महिला	प्रतिशत	६०	७०	७५	८०	८५
२३	कालाजारको संक्रमण भएका व्यक्ति (प्रति दश हजारमा)	संख्या	<१	<१	<१	<१	<१
२४	हात्ती पाइले रोगको प्रिभालेन्स दर	प्रतिशत	१.५	१.४७	<१	<१	<१
२५	स्वास्थ्य विमामा आवद्ध भएको जनसंख्या	प्रतिशत	५	७	४०	५०	६०
२६	स्वास्थ्य उपचार मा व्यक्तिगत खर्च	प्रतिशत	५५	५३	४७	४५	४३
२७	३० मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य संस्था भएको घरधुरी	प्रतिशत	४९	५०	६५	७०	७५
२८	स्वास्थ्यमा सरकारी लगानी (कुल राष्ट्रिय बजेटमा)	प्रतिशत	५	४.३	५.५	६.५	७

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
२९	५ वर्ष मुनिका वालवालिकाको जन्मदर्ता	प्रतिशत	५६	६३	७१	७८	८५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	४२६,७०९	३४४,९०८	८१,८०१	-	३३८,८२८	४८,१८१	३९,७००
२०७७/७८	४७१,३४२	३८२,३१५	८९,०२७	-	३६५,६७६	६२,३९३	४३,२७३
२०७८/७९	५१७,८११	४२०,९१७	९६,८९४	-	३९८,४३६	७२,२०७	४७,१६८

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	कार्यक्रम आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
३७०००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	नीति व्यवस्थापन तथा नियमन	सालबसाली	संघीय संरचना अनुरुप राष्ट्रिय नीति, रणनीति, मापदण्ड तथा निर्देशिकाहरु तयार भई नियमन तथा व्यवस्थापकीय प्रणाली सुदृढ भई समग्र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता बढेको हुने।
३७०००१२	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	क्षमता विकास	सालबसाली (२०४५ देखि)	स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमतामा वृद्धि भई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा वृद्धि भएको हुने।
३७०००१३	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	सेवा प्रवाह	सालबसाली	पशुपति होमियो चिकित्सा र युनानी सम्बन्धी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भएको हुने।
३७०००१६	रासी स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (२०७६ देखि)	गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुनुका साथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने।
३७०००१७	पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (२०७६ देखि)	गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुनुका साथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने।
३७०००१०१	कान्ति बाल अस्पताल	विशेषज्ञ बाल स्वास्थ्य सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०१६ देखि)	बालबालिकाहरूको विशिष्ट स्वास्थ्य उपचारको पहुँचमा सुधार आई समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार आएको हुने।
३७०००१०२	शुक्रराज ट्रपिकल अस्पताल	सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०४६ देखि)	सरुवा रोग नियन्त्रण र रोकथाम गर्न सघाउ पुर्याई मृत्युदरमा कमी आएको हुने।
३७०००१०३	परोपकार प्रसुती अस्पताल	विशेषज्ञ प्रसुति सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०१६ देखि)	प्रसुति तथा गर्भपतन पश्चातको सेवालगायत प्रजनन् स्वास्थ्य सेवामा जनताको पहुँच पुगेको हुने।
३७०००१०४	नेपाल आखाँ अस्पताल	विशेषज्ञ आखाँ सेवा प्रवाह /उपचार सेवा	सालबसाली (२०३१ देखि)	सुलभ र प्रभावकारी विशेषज्ञ आँखाको उपचार सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००१०५	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०५२ देखि)	देशभित्र सुलभ र गुणस्तरीय क्यान्सर उपचार सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००१०६	मनमोहन कार्डियोथेरासिक भस्कुलर तथा ट्रान्स्प्लान्ट केन्द्र, महाराजगंज	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०६१ देखि)	मुटुरोगीहरूलाई न्यूनतम सेवा शुल्कमा स्तरीय एवम् सुलभ चिकित्सा सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००१०७	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह	सालबसाली	मुटुका रोगीहरूलाई न्यूनतम सेवा शुल्कमा स्तरीय एवम् सुलभ चिकित्सा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	कार्यक्रम आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
			(२०५७ देखि)	सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००१०८	त्रि. वि.शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द समेत)	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०६५ देखि)	त्रि.वि. शिक्षण अस्पतालमा क्यान्सरका बिरामीलाई उपचार सेवा उपलव्ध भएको हुने।
३७०००१०९	स्वास्थ्य कर कोषबाट संचालित कार्यक्रम	उपचार सेवा प्रवाह तथा रोग नियन्त्रणमा सहयोग	सालबसाली (२०५१ देखि)	धुम्रपानले हुने क्यान्सर, मुटुजन्य रोग नियन्त्रणमा थप सहयोग पुगेको हुने।
३७०००११०	आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी	आयुर्वेद सेवा प्रवाह	सालबसाली	गुणस्तरीय आयुर्वेद स्वास्थ्य उपचारमार्फत नागरिकको स्वास्थ्यमा सुधार भएको हुने। आयुर्वेद अस्पतालहरू स्थापना र सुदृढ भई जनतालाई आयुर्वेद सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००१११	सिहंदरबार वैद्यखाना	आर्युवेद औषधिको उपलब्धतता	सालबसाली (२०९४ देखि)	गुणस्तरीय आयुर्वेद औषधिहरू सुलभ रूपमा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००११२	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह, जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (२०५३ देखि)	दक्ष नेत्र विशेषज्ञ उत्पादन भई स्तरीय आँखा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७०००११३	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	आखाँ सम्बन्धी रोगहरुमा न्यूनीकरण	सालबसाली (२०३५ देखि)	आँखा उपचार सम्बन्धी जनचेतना जागृत भई आँखाको रोगमा कमी आएको हुने।
३७०००११४	अनुगमन, मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	अनुगमन, मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	सालबसाली	अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण तथा समन्वयको कार्यहरू थप सुदृढ भई स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुधार भएको हुने।
३७०००११५	शहीद धर्मभक्त प्रत्यारोपण केन्द्र	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह	सालबसाली	स्वदेशमै अंग प्रत्यारोपणको सेवा उपलव्ध हुनुका साथै मुटु, मृगौला, कलेजो लगायतमा सुलभ उपचार सेवा प्रवाह भएको हुने।
३७०००११६	एकीकृत स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास	सालबसाली (२०५७ देखि)	गुणस्तरीय स्वास्थ्य पूर्वाधारको माध्यमबाट सेवा प्रवाहमा थप सुधार भएको हुने।
३७००१०११	स्वास्थ्य सेवा विभाग	अनुगमन, मूल्यांकन, सुपेरिवेक्षण तथा समन्वय	सालबसाली	अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण तथा समन्वयको कार्यहरू थप सुदृढ भई स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुधार भएको हुने।
३७००११०१	महामारी तथा रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	संक्रमण रोग नियन्त्रण तथा सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०३२ देखि)	उपचारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक सेवा प्रदान गरी क्षयरोगीहरूको संख्यामा कमी आएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	कार्यक्रम आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
३७००११०२	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	संक्रमण रोग नियन्त्रण तथा सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०४९ देखि)	उपचारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिकारात्मक सेवा प्रदानमार्फत् एचआई भी एड्स रोगीहरूको संख्यामा कमी आउनुका साथै रोगीहरूको जीवन सहज भएको हुने।
३७००११०३	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार	सालबसाली (२०२५ देखि)	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोगदरमा वृद्धि, महिलाको आङ्ग खस्ने रोगमा कमी, गर्भवती महिलाको जाँचमा वृद्धि, स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूति गराउनेको संख्यामा वृद्धि तथा सुरक्षित गर्भपतनको प्रयोगले महिलाको प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार आई नवजात शिशु मृत्युदर तथा मातृ मृत्युदरमा कमी आएको हुने।
३७००११०४	एकिकृत बाल स्वास्थ्य एवम् पोषण कार्यक्रम	बाल स्वास्थ्यमा सुधार	सालबसाली (२०३६ देखि)	खोप तथा पोषणका कार्यक्रमलगायत अन्य प्रर्वद्धनात्मक, उपचारात्मक, निरोधात्मक तथा प्रतिकारात्मक रोग नियन्त्रणको उपाय अपनाई विभिन्न रोगहरूको संक्रमणबाट पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरू सुरक्षित हुन गई समग्र बाल मृत्युदरमा कमी भएको हुने।
३७००११०५	इपिडेमियोलोजी, औलो, कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	संक्रमण तथा रोग नियन्त्रण	सालबसाली (२०५० देखि)	सर्पदंश, रेबिज, कालाजार, डेंगु, मलेरिया, एभियन इन्फ्लुन्जा तथा अन्य संक्रामक रोगको रोकथाम भई मृत्युदरमा कमी आएको हुने।
३७००११०६	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण	सालबसाली (२०१९ देखि)	कुष्ठरोगीहरूले प्रभावकारी उपचार सेवा प्राप्त गरेको हुने।
३७००११०७	औषधि र उपकरण आपूर्ति	औषधि र उपकरण को सुनिश्चितता	सालबसाली (२०३८ देखि)	स्वास्थ्य संस्थाहरूमा समयमा नै औषधि र उपकरणहरू उपलब्ध भई सेवा प्रवाह प्रभावकारी भएको हुने।
३७००११०८	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	पूर्वाधारको विकास तथा प्रभावकारी सूचना प्रणाली	सालबसाली (२०५७ देखि)	आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको विकास भई स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी भएको हुने।
३७००११०९	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	जनस्वास्थ्यमा सुधार	सालबसाली	स्वास्थ्यका विषयमा जनचेतना अभिवृद्धि भई जनस्वास्थ्यमा सुधार भएको हुने।
३७००१११०	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम कार्यक्रम	स्वास्थ्य जनशक्तिको क्षमता विकास	सालबसाली	स्वास्थ्यकर्मीहरूको थप ज्ञान, सीप तथा क्षमतामा अभिवृद्धि भई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह भएको हुने।
३७००११११	कीटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	रोग निदानमा योगदान	सालबसाली	मलेरिया, हात्तीपाइले, जापानिज इन्सेफलाइटिस, कालाजारलगायतका कीटजन्य रोगहरूबारे अनुसन्धान भई रोग निदानमा योगदान भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	कार्यक्रम आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
३७००१११२	राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	प्रयोगशाला सेवाको सुदृढीकरण	सालबसाली	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रसम्म जनस्वास्थ्य प्रयोगशालाहरू सुदृढ तथा व्यवस्थित भई व्याक्टेरियोलोजी, वायोकेमेष्ट्रि सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७००१११५	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम (उपचारात्मक सेवा महाशाखा)	उपचारात्मक सेवाको व्यवस्थापन तथा समन्वय	सालबसाली (२०७५ देखि)	उपचारात्मक सेवाका लागि आवश्यक मापदण्ड तयार हुनुका साथै तथा व्यवस्थापनमा सुधार भई स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच वृद्धि भएको हुने।
३७००१११६	नर्सिङ्ग तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम (नर्सिङ्ग तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखा)	नर्सिङ्ग सेवाको ब्यव्स्थापन तथा तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा	सालबसाली (२०७५ देखि)	विपन्न नागरिकका लागि उपचारात्मक सेवाको पहुँचमा बृद्दि तथा नर्सिङ्ग सेवामा सुधार भएको हुने।
३७००२०११	औषधि व्यवस्था विभाग	औषधी व्यवस्थापन तथा नियमन	सालबसाली	औषधिको प्रभावकारी नियमनमार्फत् गुणस्तरीय औषधिमा सर्वसाधारणको पहुँच बढेको हुने।
३७००३०११	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग	अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन	सालबसाली	अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरीवेक्षण संस्थागत भै आयुर्वेद लगायत अन्य वैकल्पिक चिकित्सा सेवा प्रभावकारी भएको हुने।
३७००३१०१	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	आयुर्वेद अस्पताल सुदृढीकरण	सालबसाली (२०३८ देखि)	आयुर्वेद अस्पतालहरू स्थापना र सुदृढ भई जनतालाई आयुर्वेद सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३७००३१०२	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	आयुर्वेदिक सेवा प्रवाह	सालबसाली (२०६१ देखि)	गुणस्तरीय आयुर्वेद औषधिहरू सुलभ रूपमा उपलब्ध भएको हुने।
३७०३११०१	सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा (स्वास्थ्य बिमा) कार्यक्रम	स्वास्थ्य सेवामा समानुपातिक तथा समन्यायिक पहुँच विस्तार।	सालबसाली (२०७३ देखि)	सबै नागरिकको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समानुपातिक तथा समन्यायिक तवरले पहुँच बढेको हुने।
३७०४१०११	नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	स्वास्थ्य योजना तथा सेवा प्रवाहमा योगदान	सालबसाली (२०४८ देखि)	स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक अनुसन्धान भै स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउने उपाय पहिचान भएको हुने।
३७०६१०११	केन्द्रिय अस्पताल तथा प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह हुनुका साथै जनशक्ति उत्पादन भै सेवा प्रवाहमा सुधार भएको हुने।
३७०६१०१२	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (१९३६ देखि)	गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुनुका साथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	कार्यक्रम आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
३७०६१०१३	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (२०५० देखि)	गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुनुका साथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने।
३७०६१०१४	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (२०६८ देखि)	गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुनुका साथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने।
३७०६१०१५	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह तथा जनशक्ति उत्पादन	सालबसाली (२०६८ देखि)	गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुनुका साथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने।

९.जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपालको संविधानले आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई प्रत्येक नागरिकको मौलिक अधिकारको रूपमा स्थापित गरेको र संघीय संरचना अनुरुप गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि पन्ध्रौ योजनालाई आधार बनाई यस मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ। कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि यथेष्ट बजेट विनियोजन गर्न नसकेको अवस्थामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा कठिनाइ हुनसक्ने सम्भावना रहन्छ। साथै संघीय संरचना अनुरूप स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास, संगठनात्मक परिमार्जन र स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्थापनमा हुनसक्ने जटिलताले स्वास्थ्य सेवा प्रभावित हुनसक्ने जोखिम रहेको छ।

५.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

१. पृष्ठभूमि

खानेपानी जीवनको लागि अपरिहार्य आवश्यकता हो। नेपालको संविधानले नै सबै नागरिकको स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक र खानेपानी तथा सरसफाइको पहुँचलाई मौलिक हकको रुपमा व्यव्स्था गरेको छ। यस्तैं, दिगो विकासको लक्ष्य नं. ६ मा सन् २०३० सम्म, सबैका निम्ति सुरक्षित र व्यहोर्न सकिने खानेपानीको सर्वव्यापी र समानतामूलक पहुँच पुर्याउनु पर्ने व्यहोरा उल्लिखित छ। खानेपानी तथा सरसफाइ अन्तर्गत राष्ट्रिय जल योजना, २००५, राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३, राष्ट्रिय सरसफाइ गुरुयोजना, २०६८, पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजनाको आधारपत्र, नेपाल सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमलाई समेत दृष्टिगत गर्दै यथासिघ्र सबै नागरिकलाई आधारभूत स्तरको खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा उपलब्ध गराउने लक्ष्य लिइएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

दिन प्रतिदिन बढदै गएको खानेपानी तथा सरसफाइको अत्यधिक मागका बीच निर्माणाधिन आयोजनाहरु समयमै सम्पन्न गर्न नसकिनु, सम्पन्न भएका आयोजनाहरुको उचित मर्मत संभार तथा पुर्नस्थापना गर्न नसकिनु , खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको दिगो विकास लक्ष्य हासिल हुने गरी आवश्यक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न नसकिनु आदि प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन्।

यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरुमा पूर्ण सरसफाइ अभियानलाई आरोग्यपूर्ण र दिगो बनाउनु, प्राकृतिक, मानवीय तथा अन्य कारणहरुले पानीका मुहानहरु सुक्दै जानु, बढ्दो शहरी क्षेत्रमा पानीको माग पुरा गर्न अत्यधिक चाप पर्नु, उत्सर्जित फोहोर पानीको उचित व्यवस्थापन हुन नसकि नदीनाला, ताल तलैया जलशायहरु प्रदुषित बन्दै जानु आदि हुन्।

३. सोच

स्वच्छ, सुरक्षित, सर्वसुलभ र दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा।

४. उद्देश्य

१. खानेपानी र सरसफाइ सेवाको पर्याप्त, सुरक्षित र सर्वसुलभ रूपमा उपलब्धताबाट जनस्वास्थ्यमा सुधार गर्नु।
२. सबै नागरिकलाई आधारभूतस्तरको सरसफाइ सेवामा पहुँच तथा मानव मलमूत्र र फोहोरपानीको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गराउनु।
३. जलवायु परिवर्तन अनुकूल तथा विपद् व्यवस्थापनमैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुनिश्चित गर्नु।
४. खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो सेवा प्रवाहमा संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको भूमिका सबलीकरण गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

५. रणनीति

१. आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाबाट वञ्चित रहेका समुदायको सहभागितामा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा पुऱ्याउने।
२. आयोजना समयमै निर्माण सम्पन्न गर्ने तथा सेवा सञ्चालनमा समस्या भएका आयोजनाको उचित मर्मत—सम्भार, पुनर्स्थापना तथा समयसापेक्ष सेवास्तर अभिवृद्धि गर्दै जाने।
३. सुधारिएको खानेपानी सेवा विस्तारको लागि मागको आधारमा सहलगानी, लागत साझेदारी, लागत उठ्तीको सिद्धान्त अनुरूप खानेपानी आयोजना सञ्चालन गर्ने।
४. फोहोर पानीको उत्सर्जन कम गर्ने र उत्पादित फोहोरपानीको व्यवस्थापन गरी लाभ प्राप्त गर्ने।

५. मानवजन्य फोहोरपानी प्रशोधन सहित व्यवस्थापन तथा दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन गर्दै नदी-नाला, जलाशय, जलाधार तथा ताल-तलैयाको पर्यावरणीय स्वच्छता तथा सौन्दर्यता कायम गर्ने।

६. खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूलाई जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण हुनेगरी दिगोपना कायम गर्ने।

७. खानेपानीका स्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको पहिचान र संरक्षण, भूमिगत पानीको पुनर्भरण तथा जलस्रोतको बहु उपयोग, एकीकृत उपयोग तथा पुनरूपयोगलाई प्रोत्साहन र प्रवर्द्धन गर्ने।

८. खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदायक निकायहरूको समयानुकुल सुधार, सुदृढीकरण तथा समायोजन गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ को वास्तविक उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवाबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८८	८९	९२	९४	९६
२	उच्च मध्यमस्तरको खानेपानी सेवाबाट लाभान्वित जनसंख्या	,,	२०	२१	२५	२९	३३
३	आधारभूत स्तरको सरसफाइ सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	,,	९८	९९	१००	१००	१००
४	प्रशोधन सहितको ढल सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	,,	-	-	३	७	११

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	४०३,५५७	२७,९४४	२२६,०४१	१४९,५७२	२२८,९४७	१९,६७९	१५४,९३१
२०७७/७८	४००,१६८	२७,६७४	२२२,५०२	१४९,९९२	२३५,३८०	१०,९६५	१५३,८२४
२०७८/७९	४१४,१४४	२८,७९७	२२८,७९०	१५६,५५८	२४२,७७२	१०,९८५	१६०,३८७

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम⁄आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१३०००११	खानेपानी मन्त्रालय	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी क्षेत्रगत नीति, ऐन, नियमावलीहरूको तर्जुमा, अनुगमन, मूल्याङ्कन	सालबसाली			नीतिगत तथा नियमनकारी भूमिका पूर्ण रुपमा निर्वाह भएको हुने।
३१३००१०१	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	सिन्धुपाल्चोक जिल्लास्थित मेलम्ची खोलाको पानी काठमाण्डौ उपत्यकामा पथान्तरण गरी काठमाण्डौ उपत्यकामा हाल कायम रहेको खानेपानी समस्या समाधान (प्रथम चरण)	सन् २००० - २०१८	२७७६००	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	प्रथम चरण- सम्पन्न हुने
		सिन्धुपाल्चोक जिल्लास्थीत याङ्ग्री र लार्के खोलाको पानी काठमाण्डौं उपत्यकामा पथान्तरण गरी काठमाण्डौं उपत्यकाको खानेपानी व्यवस्थापनलाई थप सहजीकरण (द्वितीय चरण)	सन् २०१७ - २०२३	२५००००	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	दोस्रो चरण निर्माणाधीन रहने।
३१३०१०११	खानेपानी विभाग	संघीयस्तरका आयोजनाहरू संचालन गर्ने तथा प्रदेश, स्थानीय तहलाई समन्वय तथा सहयोग	सालबसाली	१५७५		कार्यक्रम व्यवस्थापन पूर्ण रुपमा निर्वाह भएको हुने।
३१३०१०१२	जनसाधन विकास कार्यक्रम	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी तालिम संचालन स्रोत केन्द्रको रुपमा नीति निर्माता विश्वविद्यालय र व्यावसायिक संघ संस्थासँग समन्वय गरी अनुसन्धान	सालबसाली	१६४२		३५०० जनाको लागि १२० वटा तालिम सञ्चालन गरी क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको हुने।
३१३०१०१३	संघीय खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन आयोजनाहरु	संघीय खानेपानी विभाग र प्रादेशिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय बीचमा समन्वय तथा संघीय खानेपानी विभागबाट प्रदेशस्तरमा सञ्चालित आयोजना कार्यान्वयन	सालबसाली	१९४६		शतप्रतिशत कार्यक्रम व्यवस्थापन भएको हुने।
३१३०११०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी तथ्यांक संकलन नयाँ-नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्दै सूचना प्रविधिको स्तरोन्नति	सालबसाली	५९७		शत प्रतिशत तथ्यांक अद्यावधिक भएको हुने।
३१३०११०२	खानेपानी सेवा विस्तार तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	उपभोक्ता समितिहरूको व्यवस्थापन, प्राविधिक एवम् आर्थिक क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन, सेवा सुविधाका नियमन, व्यवस्थापन ढाँचा, सहयोग ढाँचा र स्मार्ट खानेपानी व्यवस्थापन ढाँचा, सामुदायिक परिचालन, विपद व्यवस्थापन र खानेपानी सेवाको नियमन	सालबसाली	४९५१९		शतप्रतिशत लाभान्वित जनसंख्यामा सेवा पुगेको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१३०११०३	खानेपानी गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	सम्पन्न भएका ठूला खानेपानी आयोजनाहरूमा गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि संरचनाहरू निर्माण गरी सेवाको स्तर वृद्धि,काठमाण्डौमा आर्सेनिक प्रदुषणको अध्ययन अनुसन्धान, खानेपानी गुणस्तर सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि	सालबसाली	२१०७२		हाल क्रमागत रहेका २२ आयोजाना सम्पन्न गरनुका साथै थप २५ वटा आयोजना सम्पन्न गर्ने।
३१३०११०४	तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	सहरी तथा अर्धसहरी क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुविधा र दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापनको लागि संरचना निर्माण खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई सेवास्तर र गुणस्तर वृद्धि	आ.व.०७०/७१ देखि आ.व. ०७७/७८ सम्म	१६६२३	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	सम्पन्न हुने आयोजना- १२, लाभान्वित जनसंख्या -३९००००
३१३०११५०	जलवायु अनुकुलित वृहत खानेपानी आयोजना	अन्तर प्रादेशिक थोक वितरण प्रणाली, जलाशययुक्त खानेपानी आयोजनाहरू निर्माण, विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरण सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि, उपयुक्त प्रविधि विकासको लागि निर्देशिकाहरू तर्जुमा, खानेपानी अभाव भएका सुख्खा बस्तिहरुमा उच्च र मध्यम स्तरका खानेपानी आयोजनाहरु निर्माण	सालबसाली	१२९८७२		जम्मा आयोजना- ४४,सम्पन्न हुने आयोजना -१२, लाभान्वित जनसंख्या- २४००००
३१३०११०६	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	उच्च जनघनत्व भएका जिल्ला सदरमुकामहरू, नया नगरपालिकाहरू तथा नगरोन्मुख बस्तीहरूमा बृहत ढल निर्माण, प्रशोधन आयोजनाहरू तथा सरसफाइ सुरक्षा योजना लागू गर्न नमुना आयोजनाहरूमा परीक्षण अनुसन्धान, स्थानीय निकाय तथा उपभोक्ता समुदायको सक्रिय सहभागिता तथा आर्थिक साझेदारीमा प्रशोधन केन्द्रसहितको ढल प्रणाली निर्माण, ढल निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड तयारी तथा अद्यावधिक, ढल प्रणाली व्यवस्थापनसम्बन्धी प्रविधि अध्ययन, विकास, अनुसन्धान तथा सूचना व्यवस्थापन, ७ वटा प्रादेशिक सदरमुकाम र न.पा.हरूको एकीकृत खानेपानी र ढल व्यवस्थापन नयाँ नगरपालिका र जिल्ला सदरमुकामहरूको	सालबसाली	३६९९१		१८ वटा ढल प्रशोधन आयोजना सम्पन्न गरी थप १३ वटा आयोजना शुरु गर्ने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१३०११०७	खानेपानी तथा सरसफाइ सहलगानी आयोजना	सहरी तथा अर्धसहरी क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुविधाका विभिन्न संरचनाहरू निर्माण उपभोक्ताहरूको लागत सहभागितामा आधारित खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	सालबसाली	१०४९२९		जम्मा आयोजना- ११०, सम्पन्न हुने आयोजना- ४९, लाभान्वित जनसंख्या- १२६४१९५
३१३०११०८	सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ (क्षेत्रगत) आयोजना	सहरी तथा अर्ध सहरी क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुविधा र दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापनको लागि विभिन्न संरचनाहरू निर्माण खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई सेवास्तर र गुणस्तर बृद्धि गरि जीवनयापनमा आएको परिवर्तन सापेक्ष उपभोक्तालाई छिटो रुपमा सुरक्षित, विश्वसनीय, पर्याप्त र दिगो सेवाको	सन् २०१८-२०२३	११६१९५	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	१७ खानेपानी आयोजना, ३ ड्रेनेज र २ ढल आयोजना कार्यान्वयन भएको हुने।
३१३०१११३	पि आई एफ (फिनल्याड) अन्तर्गत क्षेत्रगत खानेपानी आयोजना					
३१३०१११४	एकिकृत खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन आयोजना					
३१३५१०११	ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाइ कोष	मागमा आधारित सहभागितामूलक विकास अवधारणा अनुरुप ग्रामीण जनतालाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा	सन् २०१४ - २०२०	९००००	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	ब्याच ९,१० र ११ का सबै आयोजनाहरु सम्पन्न हुने।
५०११३१०१	खानेपानी उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम	सेवा क्षेत्र भित्र पानी उत्पादन, भण्डारण तथा प्रशोधन क्षमता वृद्धि	सालबसाली			पानी उत्पादन तर्फ वुटवलको ३२ एम एल डि, नेपालगंजको २५ एम एल डि समेत प्रति वर्ष भुमिगत पानी ६० लाख लिटर प्रति दिन उत्पादन तथा वितरण भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
५०११३१०२	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	सेवा क्षेत्र भित्र पाईपलान विस्तार तथा धारा जडान	सालबसाली			पोखराको पानी प्रशोधन केन्द्रको निर्माण सम्पन्न भई पाइपलाइन विस्तार- ६० कि. मि. हुने
५०११३१०३	काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	काठमाण्डौ उपत्यका भित्र खानेपानी तथा ढल निकास सेवाको समुचित व्यवस्थापन, नियमन तथा सम्पत्तिको संरक्षण	सालबसाली			धारा जडान हुने घरपरिवार- ८३०००
५०११३१०५	काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	थोक वितरण प्रणाली, वितरण संजालको निर्माण, पानी पोखरीको निर्माण लगायतका संरचनाहरूको पुर्नस्थापना तथा विस्तारमार्फत काठमाण्डौं उपत्यका भित्र खानेपानी संरचनाहरूको निर्माण	सन् २०११ -२०२०		विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	चक्रपथ भित्र निर्माणाधीन मुख्य प्रशारण पाइप लाइन जडान, वितरण संजाल निर्माण र १० वटा पानीपोखरी निर्माण कार्य सम्पन्न हुने। साथै, चक्रपथ बाहिरका संरचनाहरु निर्माणाधीन रहने।
५०११३१०६	काठमाण्डौं उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली तथा इन्सेप्टर ढल निर्माण	सन् २०१३ - २०२०		विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	गुहेश्वरी, सल्लाघारी, धोविघाट तथा कोड्कु ढल प्रशोधन केन्द्रको निर्माण कार्य सम्पन्न भई संचालनमा रहने।
५०११३१०७	ढल प्रशोधन केन्द्र	ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि ललितपुरको खोकनामा ६५५ रोपनी जग्गा अधिग्रहण	सालबसाली			६५५ रोपनी जग्गा अधिग्रहण गरी फोहोरपानी प्रशोधन केन्द्र निर्माणाधीन रहने।
५०१४७१०१	नगर विकास कोष- खानेपानी क्षेत्र	खानेपानी क्षेत्रका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुमा लगानी गरी सेवा विस्तारमा सहयोग	सालबसाली			खानेपानी सेवा विस्तार भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्रक्षेपण गरे अनुसारको बजेट सुनिश्चितता भएमा लक्ष्य अनुसारको उपलब्धि हासिल हुने देखिन्छ। यद्यपि, ठेक्का प्रकृयामा ढिलाई हुन सक्ने, प्राकृतिक प्रकोप र भौतिक निर्माण कार्यमा हुने समन्वयको कमीले गर्दा पानीका स्रोतहरूमा असर पर्न गई पानीको मात्रा र गुणस्तरमा कमी हुन सक्ने र कार्यक्रम व्यवस्थापकको सेवा निरन्तरता हुन नसक्ने जस्ता पक्षहरूलाई अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नमा व्यवधान पु-याउने जोखिमका रुपमा आकलन गरिएको छ।

५.४ युवा तथा खेलकुद

१. पृष्ठभूमि

संविधान बमोजिम मुलुकको शासन व्यवस्था संघीय प्रणाली अनुरुप हुने भएको हुँदा युवा तथा खेलकुदको विकास, संगठन संरचना, व्यवस्थापन र क्रियाकलापहरू सोही अनुरुप हुने गरी रुपान्तरण गरिएको छ। युवा तथा खेलकुदको विकास र विस्तार गर्दै समृद्ध राष्ट्र निर्माणका लागि युवा परिचालन गर्न, खेलकुदको माध्यमबाट नागरिकको स्वास्थ्य तथा तन्दुरुस्ती अभिवृद्धिमा मद्दत गर्दै राष्ट्रिय गौरव बढाउन युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयले कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि युवा र खेलकुदको विकास गरी गरिबी न्यूनीकरण, स्वस्थ समाज निर्माण र आर्थिक वृद्धिका लागि युवाको परिचालन गर्नु अपरिहार्य भएको छ। राष्ट्रिय युवा नीति, राष्ट्रिय खेलकुद नीति र दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिलाई मध्यनजर गर्दै युवाको क्षमता विकास गरी परिचालन गर्ने, युवालाई रोजगार र स्वरोजगार बन्न मद्दत गर्ने, सबैलाई खेलकुद अभ्यासको अवसर सिर्जना गर्ने, खेलकुदका पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने र खेलकुदका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिता आयोजना गर्ने कार्यलाई जोड दिइनेछ।

२. समस्या तथा चुनौती

युवाको विकास र परिचालनका लागि प्रदेश, जिल्ला र स्थानीयस्तरमा उपयुक्त संगठन संरचना स्थापित हुन नसक्नु, उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू सीमित हुनु, युवा स्वरोजगारका लागि वित्तीय स्रोतको अभाव हुनु, समग्र मानव स्रोतका साथै युवा विकासको ठोस योजना नहुनु, युवा विशेषका तथ्याङ्कीय आधार (Database) नहुनु युवा विकासका प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन्। प्रतिभावान युवालाई विदेश पलायन हुनबाट रोक्नु, युवा लक्षित जीवनपयोगी, प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा सर्वसुलभ रुपमा उपलब्ध गराउनु, स्वदेशमा रोजगारीका अवसरहरू वृद्धि गर्नु, युवामा सकारात्मक सोचको विकास र श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्नु, वित्तीय स्रोतमा युवाको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु र युवामा स्वयंसेवकीय संस्कृतिको विकास गर्नु युवा विकासका प्रमुख चुनौती हुन्।

खेलकुद विकासका लागि विद्यमान पूर्वाधार आधुनिक र सुविधायुक्त नहुनु, खेलाडी तथा प्रशिक्षकलाई नियमित र आधुनिक प्रशिक्षण नहुनु, खेलकुदका संघ संगठनहरूमा विवाद सिर्जना हुनु, खेलकुदका पूर्वाधार विकास तथा प्रतियोगिता आयोजनामा निजी तथा अन्तर्राष्ट्रिय लगानी आकर्षित गर्न नसकिनु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुकूलका सुविधा सम्पन्न भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्नु, समयसापेक्ष राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको अध्ययन, अनुसन्धान, प्रशिक्षण तथा प्रतियोगिताको व्यवस्था गरी स्वच्छ खेलाडी (Clean Athlete) को विकास, प्रोत्साहन तथा सम्वर्द्धन गर्नु, खेलकुद प्रशिक्षण तथा प्रतियोगिताहरूमा नयाँ शिल्प (Technique) र विज्ञान प्रविधिको प्रयोग गर्नु, खेलकुदलाई जीवनको अभिन्न अङ्गको रुपमा स्थापित गर्दै व्यवसाय (Profession) र रोजगारीको रुपमा विकास गर्नु र खेलकुद सम्बद्ध निकायहरूमा शासकीय, व्यवस्थापकीय र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु खेलकुद विकासका प्रमुख समस्या तथा चुनौती हुन्।

३. सोच

- युवाको सर्वाङ्गगीण विकास राष्ट्र निर्माणको प्रमुख आधार (युवा)।
- स्वच्छ, व्यावसायिक र प्रविधिमैत्री खेलकुद अभिवृद्धि (खेलकुद)।

४. उद्देश्य

अ. युवा

१. युवाको दक्षता र क्षमताको विकास गर्नु।

२. युवालाई उद्यमशील, रोजगार र स्वरोजगार बनाउनु।

३. शासकीय प्रक्रिया एवम् सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक रुपान्तरणमा युवाको सार्थक सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु।

४. युवालाई आत्म निर्भर, स्वावलम्बी र चरित्रवान बनाउनु।

आ.खेलकुद

१. खेलकुद पूर्वाधारको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गर्नु।

२. खेलकुद क्षेत्रलाई प्रतिष्पर्धी र व्यावसायिक बनाउनु।

३. सबै क्षेत्रमा खेलकुदलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नु।

५. रणनीति

अ. युवा

१. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सीप विकासका अवसर विस्तार गर्ने।

२. युवालाई उद्यम र व्यवसाय सञ्चालनमा प्रोत्साहन गर्ने।

३. युवाद्वारा सञ्चालित उद्यम, व्यवसाय तथा उद्योगको प्रवर्द्धन गर्ने।

४. वित्तीय स्रोत साधनमा युवाको पहुँच विस्तार गर्ने।

५. तीन तहको नीति निर्माणदेखि कार्यान्वयनसम्म युवाको समावेशी र सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

६. युवामा स्वयंसेवी संस्कृतिको विकास गर्ने।

७. स्काउटको संरचनालाई विकास र विस्तार गर्ने।

आ.खेलकुद

१. सबै तहसँगको समन्वय र सहकार्यमा खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण, संरक्षण र स्तरोन्नति गर्ने।

२. खेलकुद पूर्वाधारको विकास, व्यवस्थापन र गतिविधि सञ्चालनमा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने।

३. खेलकुद विकासमा आवद्ध संघसंस्थाहरूको क्षमता विकास तथा संस्थाहरूमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने।

४. प्रतिभावान खेलाडीको पहिचान, क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने।

५. समाजको प्रत्येक तह र क्षेत्रमा खेलकुदको महत्व स्थापित गर्दै सबै उमेर समूहका नागरिक सहभागी हुने अवसर सिर्जना गर्ने।

६. आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि खेलकुद गतिविधिलाई प्राथमिकता दिने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	अन्तर्राष्ट्रिय युवा अनुभव आदानप्रदान	जना	३८	५०	१२५	१२५	१२५

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
२	स्काउट तथा विपद व्यवस्थापन तालिममा सहभागी स्काउट	जना	५६२	२८०	२८०	५००	५००
३	परामर्श सेवा प्राप्त गर्ने युवा	जना	८५००	२०००	३६००	३६००	३६००
४	उद्यमशीलता तथा वित्तीय साक्षरता तालिममा सहभागी युवा	जना	१५००	५०	१०००	१२००	१२००
५	युवा नवप्रवर्द्धन केन्द्र	संख्या	०	०	१	३	३
६	कर्जा लगानीबाट स्वरोजगार भएका युवा	जना (हजार)	१७.०३९	१२	१२	१२	१२
७	अभिमुखीकरण तालिम प्राप्त गर्ने स्वरोजगार युवा	जना (हजार)	१७.०३९	१२	१२	१२	१२
८	निर्माण चालु रहने क्रिकेट मैदान	वटा	६	६	१०	१० (निरन्तर)	१० (निरन्तर)
९	निर्माण चालु रहने रंगशालाहरू	वटा	१२	२०	२४	२४ (निरन्तर)	२४ (निरन्तर)
१०	निर्माण चालु रहने कभर्डहल	वटा	२२	१५	२२	२२ (निरन्तर)	२२ (निरन्तर)

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	३४,७५१	१४,१८०	२०,५७१	-	३४,७५१	-	-
२०७७/७८	३६,६०३	१४,९०१	२१,७०२	-	३६,६०३	-	-
२०७८/७९	३८,५५५	१५,६५९	२२,८९६	-	३८,५५५	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि शुरु र समाप्ति	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी ३ वर्षको उपलब्धी सूचक
३४३०००११	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	नीति योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, समन्वय तथा अनुगमन ।	सालबसाली			उद्देश्य अनुरुप लक्ष्य हासिल हुने।
३४३००१०१	राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम	अन्तर्राष्ट्रिय युवा अनुभव आदान प्रदान युवा प्रतिभा सम्मान, स्काउट स्वयंसेवक परिचालन ।	सालबसाली	-	-	युवाहरूद्धारा मित्रराष्ट्रको भ्रमण भएको हुने। युवा उत्प्रेरणा, सिर्जनशीलता र अन्वेषणात्मक क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने प्रतिभावान युवा सम्मानित भएका हुने। सामाजिक कार्य र विपद व्यवस्थापनमा स्काउट परिचालन भएका हुने।
३४३००१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	खेलाडी तथा खेलकर्मीहरूको क्षमता विकास तथा प्रोत्साहन खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन एवम् जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन खेलकुदको क्षेत्रमा उत्कृष्ट कौशल प्रदर्शन गर्ने खेलाडी तथा प्रशिक्षकलाई सम्मान	सालबसाली	-	--	अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगितामा उत्कृष्ट कौशल प्रदर्शन गरी राष्ट्रिय गौरव बढाउने खेलाडी टोलीलाई प्रोत्साहन प्रदान गरिएको हुने। खेलाडी तथा खेलकुदकर्मीहरूलाई खेलकुदमा प्रतिवन्धित औषधि सेवन विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हुने।
३४३४१०११	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोन्नति खेलाडी तथा खेलकर्मीहरूको क्षमता विकास तथा प्रोत्साहन खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन ।	२०७०/७१ देखि २०७६/७७ सम्म	४५०००	--	क्रिकेट मैदान, रंगशाला, कभर्डहल, खेलकुद एकेडेमी भवन र प्रादेशिक रंगशाला निर्माण भएको हुने। हाईअल्टिच्युट ट्रेनिङ सेन्टर निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन भई स्थापना भएको हुने।
३४३४१०१२	राष्ट्रिय युवा परिषद्	युवाहरूलाई विविन्न विषयमा परामर्श प्रदान गर्दै खोज अनुसन्धानमा प्रोत्साहन गरी युवाको सर्वाङ्गिण क्षमता विकास।	सालबसाली	-	--	युवाहरूले विभिन्न विषयमा परामर्श प्राप्त गरेका हुने। उद्यम गर्नको लागि युवाहरूमा वित्तिय पहुँच पुगेको हुने। युवाको नेतृत्व विकास भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि शुरु र समाप्ति	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी ३ वर्षको उपलब्धी सूचक
३४३५१०११	युवा स्वरोजगार कोष	युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउनु।	सालबसाली	-	--	१२,००० जना युवा स्वरोजगार भएका हुने। व्यवसायीको लागि अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन भएको हुने। व्यवसायी र व्यवसायको बिमा भएको हुने। सहकारीका अध्यक्ष, व्यवस्थापकलाई अनुशिक्षण तालिम दिइएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त बजेट व्यवस्था र अन्तर्गत निकायहरूको संगठन संरचना सुदृढीकरण तथा जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि नभएमा अपेक्षित उपलब्धी हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

५.५ महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक

१. पृष्ठभूमि

नेपालले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि, १९७९ लाई सन् १९९१ मा अनुमोदन गरिसकेको सन्दर्भमा यसको कार्यान्वयनका लागि महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। यस मन्त्रालय अन्तर्गत महिला तथा बालबालिका विभाग, केन्द्रीय बालकल्याण समिति, पशुपति वृद्धाश्रम, ८ वटा बाल सुधार गृह र मंगला साहना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र संचालनमा रहेका छन्। यसका साथै यसले समाजकल्याण परिषद्को सम्पर्क निकायको रुपमा काम गर्दै आएको छ। महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयले महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय र राष्ट्रिय संघ-संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय गर्ने, बेवारिस, असहाय र अशक्त नागरिकहरूको संरक्षण तथा कल्याण गर्ने लगायतका कार्य गर्दै आईरहेको छ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकारको "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" को मर्मलाई साकार तुल्याउन लैङ्गिक हिंसा नियन्त्रण, सडक बालबालिकाको व्यवस्थापन, महिलाहरूको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण, अशक्त तथा असहाय ज्येष्ठ नागरिकहरूको कल्याणका लागि संविधान, दिगो विकासको लक्ष्य, पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्रमा उल्लेखित विषयहरू सम्बोधन गर्नेगरी यसक्षेत्रका आगामी कार्यक्रमहरू केन्द्रित गरिएका छन्।

२.समस्या तथा चुनौती

देश संघीयतामा गैसकेको सन्दर्भमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका कार्यक्रमहरूबीच तादात्म्यता तथा समन्वय गरी दोहोरोपना हटाउन नसकिनु, महिलामाथि हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, सार्वजनिक स्थल, सवारी साधन लगायत सरकारबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुलाई महिला मैत्री र अपाङ्गमैत्री बनाउन नसकिनु, देशभरीका सडक बालबालिकाहरूको व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ हुनु, शहरी क्षेत्रमा असहाय, बेवारिस ज्येष्ठ नागरिकको संख्यामा बृद्धि हुँदै जानु, मानसिक रूपमा विक्षिप्त महिला तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई समयमा उद्धार तथा पुनर्स्थापना गर्न नसक्नु जस्ता यस क्षेत्रका समस्या रहेका छन्। त्यसैगरी, बढ्दो लैङ्गिक हिंसाका घटना सम्बोधन गर्नु, लक्षित महिलाहरूको आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक सशक्तीकरण गर्नु, मन्त्रालयको कार्यप्रकृति अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका बीच सहकार्य तथा समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गर्नु जस्ता यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

- लैङ्गिक समानतामूलक राष्ट्र (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)।
- बालअधिकार सुनिश्चित भएको बालमैत्री समाज (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)।
- ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण र सम्मानित जीवनको प्रत्याभूति (ज्येष्ठ नागरिक)।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिको मर्यादित र आत्मनिर्भर जीवन (अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु)।
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारमुक्त मर्यादित समाज (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)।
- व्यावसायिक, जवाफदेही र पारदर्शी सामुदायिक तथा गैरसरकारी संघसंस्था (सामुदायिक र गैरसरकारी संस्था)।

४. उद्देश्य

अ. लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण

१. लैङ्गिक उत्तरदायी शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्दै महिलाको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्नु।

२. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्नु।

३. आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि महिलाको समान अग्रसरता र नेतृत्वदायी भूमिका स्थापित गर्दै स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्नु।

आ. बालबालिका तथा किशोरकिशोरी

१. बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु।

२. बालबालिका तथा किशोरकिशोरीमैत्री वातावरण सृजना गर्नु।

३. बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने शारीरिक र मानसिक लगायत सबै प्रकारका हिंसा, विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण र उपेक्षाको अन्त्य गर्नु।

इ. ज्येष्ठ नागरिक

१. पारिवारिक, आर्थिक र कानुनी संरक्षणको माध्यमबाट ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु।

२. ज्येष्ठ नागरिकलाई आवश्यक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउनु।

३. ज्येष्ठ नागरिकले आर्जन गरेको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण र विकासमा उपयोग गर्नु।

ई. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू

१. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु।

२. सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सहज जीवनयापनको लागि पुनर्स्थापना, स्वास्थ्योपचार र सहायक सामग्रीको व्यवस्था गर्नु।

३. भौतिक संरचना, यातायात, सेवा सुविधा, साधन श्रोत, सूचना तथा सञ्चार र प्रविधिमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु।

उ. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण

१. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको जोखिममा रहेका समूह/समुदायको आर्थिक-सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु।

२. निरोधात्मक अभियान मार्फत मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण गर्नु।

३. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित तथा प्रभावितको उद्धार, संरक्षण, न्यायमा पहुँच र पुनर्स्थापनाका सेवालाई प्रभावकारी बनाउनु।

ऊ. सामुदायिक र गैरसरकारी संस्था

१. राष्ट्रिय प्राथमिकताको क्षेत्रमा संघ संस्थाको परिचालन, व्यवस्थापन र नियमन गर्नु।

२. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने स्रोतको उपयोगलाई जवाफदेही र पारदर्शी बनाउँदै मुलुकको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्नु।

५. रणनीति

अ. लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण

१. राज्यका सबै तह र क्षेत्रले लैङ्गिक समानता सम्बन्धी क्षेत्रगत नीति, कानुन तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने।

२. राज्यका सबै तहको सरकार, क्षेत्र तथा निकायहरुमा लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धति अवलम्बन गर्ने।

३. राज्यका सबै तहको सरकारमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने।

४. लैङ्गिक समानता तथा सशक्तीकरण मापन गर्ने तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने।

५. आर्थिक रूपले विपन्न र सामाजिक रूपले पछाडि परेका महिलालाई विशेष प्राथमिकता दिदैं आर्थिक सशक्तीकरण र सामाजिक रूपान्तरण गर्ने।

६. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदभाव अन्त्यका लागि निरोधात्मक, संरक्षणात्मक उपायद्धारा, न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।

आ. बालबालिका तथा किशोरकिशोरी

१. बाल स्वास्थ्यमा सुधार गरी बाल मृत्युदर घटाउने।

२. बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक विकासका लागि प्रारम्भिक बाल विकासमा पहुँच बढाउने।

३. बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरी उनीहरूको जीवनलाई सुरक्षित बनाउने।

४. असहाय, अनाथ, अपाङ्गता भएका, असक्त तथा बेवारिसे बालबालिका तथा किशोरकिशोरीलाई राज्यबाट संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने।

५. विभिन्न माध्यमबाट बालबालिकालाई सामाजिक जीवनमा सहभागी हुने वातावरण सिर्जना गर्ने।

६. राज्यले सबै प्रकारको बालश्रमको अन्त्य गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने।

७. बालबालिकाको पहुँचयुक्त पूर्वाधारको निर्माण गरी बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्ने।

८. विद्यमान बालगृहको संस्थागत आवासीय संरक्षणलाई निरुत्साहित तथा निःसंस्थाकरण गर्दै अन्तिम विकल्पको रूपमा मात्र संरक्षण गर्ने गरी अन्य वैकल्पिक हेरचाहलाई प्रवर्द्धन गर्ने।

इ. ज्येष्ठ नागरिक

१. पारिवारिक र सामाजिक माध्यमबाट ज्येष्ठ नागरिकको लागि हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने।

२. असहाय, असक्त, एकल र जोखिममा परेका ज्येष्ठ नागरिकको विशेष संरक्षण र सुरक्षाको कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने।

३. ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गर्नका लागि नीति निर्माणमा सहभागिता र श्रोतमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने।

४. ज्येष्ठ नागरिकको सुरक्षा र सहजताको लागि सामाजिक सुरक्षाका सेवालाई वृद्धि गर्ने ।

ई. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु

१. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हक अधिकार संरक्षण गर्न नीति निर्माण तथा कानुनहरूको पुनरावलोकन गर्ने।

२. भौतिक संरचना अपाङ्गतामैत्री बनाई अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सार्वजनिक सेवामा सहज पहुँच, प्राप्ति र अवसरको सिर्जना गर्ने।

३. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि सबै प्रकारको सुविधा सहितको पुनर्स्थापना सेवाको व्यवस्था गर्ने।

४. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिको सुविधामा समेत अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहुँच सुनिश्चित गर्ने गरी सेवाको उपलब्धता र उपकरणको व्यवस्था गर्ने।

५. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूप्रति गरिने विभिन्न प्रकारको अन्धविश्वास, विभेद र हिंसा अन्त्य गर्ने।

उ. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण

१. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको जोखिममा रहेका समूह/समुदायको पहिचान गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्दै बेचबिखन तथा ओसारपसार कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने उपायहरूको अवलम्ब गर्ने।

२. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण, पीडित/प्रभावितको उद्धार, संरक्षण र पुनर्स्थापना गर्न विभिन्न तहका सरकारमा साझेदारी गर्ने संयन्त्र र संरचनाको क्षमता अभिवृद्धि तथा सरोकारवालाबीच प्रभावकारी साझेदारी कायम गर्ने।

३. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित/प्रभावितको संरक्षणका लागि आधारभूत मानव अधिकारको सम्मान गर्दै एकीकृत तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने।

४. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रणका लागि प्रभावकारी फौजदारी न्याय प्रणाली र कानुनी एवम् संस्थागत संरचनाको माध्यमबाट पीडित/प्रभावितको न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।

ऊ. सामुदायिक र गैर सरकारी संस्था

१. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको परिचालनमा सहजीकरण गर्ने निकायलाई सक्षम, सुदृढ, जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने।

२. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरुको पारदर्शिता, जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सहजीकरण, परिचालन, अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने।

३. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको परिचालनलाई तीन तहको सरकारसँगको समन्वय र सहकार्य मार्फत सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा अभिवृद्धि गर्ने।

४. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको कार्य प्रभावकारिता र कार्य कुशलतालाई मापन योग्य बनाउने तथा एकीकृत तथ्याङ्क सूचना प्रणाली विकास गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.९२५	०.९३१	०.९३७	०.९४३	०.९५१
२	जीवन कालमा शारीरिक वा मानसिक वा यौन हिंसा पीडित महिला	प्रतिशत	२६.३	२४.३९	२२.१८	१९.९७	१७.७६
३	हराएका मध्ये फेला परेका बालबालिका	जना	११११०	१५००	१४००	१५००	१५००

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
	संख्या						
४	बेबारिस फेला परेका बालबालिका संख्या	जना	४७४४	५००	४५०	४५०	४५०
५	जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका बालबालिकाको आपत्कालिन उद्धार तथा संरक्षण व्यवस्थापन	जना	१७३२४	३०००	३०००	३०००	३०००
६	बाल हेल्पलाईन नं. १०९८ नेपाल संचालन तथा व्यवस्थापन	प्रदेश/ जिल्ला	६/१२	६/१२	६/१३	७/१४	७/१५
७	सडक बालबालिका उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन	जना	३००	१००	२००	२००	२००
८	दुर्गम क्षेत्रमा ज्यान जोखिममा परेका गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाको हवाई उद्धार	जना	-	२५	५०	५०	५०
९	महिला उद्यमीद्वारा उत्पादित सामाग्रीहरूको प्रदर्शनी (राष्ट्रिय र प्रदेश)	पटक		८	८	८	८
१०	अपाङ्ग सहायक सामग्री उत्पादन तथा वितरण	जना		४५००	५५००	६०००	६५००
११	मानव बेचविखन पीडित प्रभावितहरूका लागि पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन	जिल्ला	८	१०	१०	१०	१०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	७,७५५	७,६२०	१३५	–	७,३९९	३५६	–
२०७७/७८	८,१५४	८,०१०	१४४	–	७,८६९	२८६	–
२०७८/७९	८,५७५	८,४२०	१५४	–	८,२७९	२९६	–

८. कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू.लाखमा)	पुष्टयाईं	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
३४०००११	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र समाजकल्याणका क्षेत्रमा नीतिगत व्यवस्था, समन्वय र सहजीकरण	२०५२/५३			क्षेत्रगत नीतिगत तथा कार्यक्रमगत समन्वय तथा व्यवस्थापन, जनशक्तिको व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह प्रभावकारी भएको हुने।
३४०००१२	समाज कल्याण केन्द्र	असहाय, परित्यक्त एवम् वेवारिसे ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई आश्रय प्रदान र तिनीहरूको कल्याणको लागि पशुपति वृद्धाश्रम संचालन	२०३४/०३५ सालबसाली			गोठाटारमा पशुपति वृद्धाश्रमको भवन निर्माण भएको हुने। देशदर्शन कार्यक्रम संचालन भएको हुने।
३४०००१०१	महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम	महिलाहरुको आर्थिक सामाजिक सशक्तीकरण गर्ने र महिला सम्बन्धमा राष्ट्रिय नीति तर्जुमा	२०५३/०५४ सालबसाली			CEDAW सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार भई सम्बन्धित निकायमा प्रस्तुत भएको हुने। मंगला साहना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन भएको हुने। मानब बेचबिखनका पीडित/प्रभावितको लागि पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन भएको हुने। एकल महिला सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुने। लैङ्गिक सम्पर्क बिन्दुहरुको क्षमता विकास भएको हुने।
३४०००१०२	समाज कल्याण कार्यक्रम (ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिका सम्बन्धमा नीति, नियम तर्जुमा तथा तिनीहरूको हक अधिकारको संरक्षणको क्षेत्रमा काम	२०५३/०५४ सालबसाली			ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धि नीति नियम निर्माण भएको हुने। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी महासन्धिको प्रतिवेदन तयार भएको हुने। प्रदेशस्तरीय ज्येष्ठ नागरिक ग्राम निर्माण भएको

ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू.लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
						हुने। अपाङ्ग ग्राम निर्माण भएको हुने। गोठाटारमा वृद्धाश्रम निर्माण भएको हुने। कुष्ठरोगीहरूको पुनर्स्थापना भएको हुने। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सहायक सामग्री उत्पादन र वितरण भएको हुने।
३४०००१०३	बालकल्याण कार्यक्रम	बालबालिकाको हक अधिकार र सो सम्बन्धी नीति निर्माण	२०५३/०५४ सालबसाली			बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको प्रतिवेदन तयार भएको हुने। शिशु स्याहार केन्द्र संचालन भएको हुने। ८ वटा बाल सुधार गृह संचालन भएको हुने।
३४०००१०५	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम	लैङ्गिक हिंसामा परेका महिलाहरुको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण	२०५९/६०			लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा न्यूनिकरण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुने।
३४०००१०४	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	पिछडिएका समुदाय तथा सिमान्तकृत महिलाहरुको आर्थिक सशक्तीकरण तथा उद्यमशीलताको विकास	२०७३/०७४सालवसाली			मानव विकास सुचकांकमा पछि परेका महिलाहरूको आर्थिक, सामाजिक सशक्तीकरण भएको हुने। ज्यान जोखिममा परेका गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूको हवाई उद्धार भएको हुने। कुरीति विरुद्धको अभियान संचालन भएको हुने।
३४००११०१	महिला विकास कार्यक्रम	महिला विकास कार्यक्रमहरुको सहजीकरण, समन्वय र अनुगमन	२०३८/३९ सालबसाली			महिला तथा बालबालिका विभागको जनशक्ति व्यवस्थापन भएको हुने। लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण, हिंसा निवारण तथा बाल संरक्षण सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने।

ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू.लाखमा)	पुष्टयाईं	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
३४०४१०११	समाज कल्याण परिषद्	राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूको काम कारवाहीमा समन्वय र नियमन	२०३४/०३५			राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा परिचालन भएको हुने। राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू उत्तरदायी एवम् पारदर्शी रूपमा संचालन भएको हुने।
३४०८१०११	बालकल्याण समिति	बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्बोधन	२०५९/०६०			बाल हेल्पलाइन १०९८ संचालन तथा सेवाको विस्तार भएको हुने। बाल बालिका खोजतलास नं. १०४ सबै जिल्लामा विस्तार भएको हुने। काठमाण्डौ उपत्यकाको सडक बालबालिकाको उद्धार तथा व्यवस्थापन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सबै तहका सरकार एवम् सरोकारवाला निकाय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संघ संस्थाहरू बीचमा समन्वय तथा सहकार्य, उपलब्ध भौतिक तथा वित्तीय स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग, नीतिगत,कार्यक्रमगत तथा निकायगत समन्वय, कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी अनुगमन मूल्याङ्कन भएमा प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन भई निर्धारित अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त हुनेछन्।प्रदेश र स्थानीय तहको कानुन र कार्यविधि तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुनमा ढिलाई भएमा संस्थागत संयन्त्र तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा आवरोध खडा हुन सक्ने र नियमित सञ्चालन हुँदै आएका कार्यक्रम समेत प्रभावित भई अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त नहुन सक्दछ।

५.६ श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास मार्फत श्रमको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन उत्पादनको क्रियाशील साधनको रूपमा श्रमको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। कृषिमा रहेको अनुत्पादक र अधिक श्रमशक्तिलाई आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्न उद्योग, व्यापार, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रमा स्थानान्तरण गर्न सकेमा अर्थतन्त्रको संरचनात्मक परिवर्तन सम्भव छ। सरकारले आन्तरिक रोजगारीको प्रवर्द्धनमा जोड दिँदै वैदेशिक रोजगारीलाई शोषणमुक्त, सुरक्षित र व्यवस्थित गर्ने नीति अवलम्वन गरेको छ। साथै श्रमको सृजना गर्ने तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ। लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरूप सबै नागरिकको गुणस्तरीय जीवन सुनिश्चितताका लागि राज्यले सामाजिक सुरक्षा र कमजोर, विपन्न एवम् जोखिममा रहेका लक्षित वर्गको संरक्षण गर्ने नीति अबलम्वन गरेको छ। साथै विभिन्न क्षेत्र तथा निकायमा छरिएर संचालन भएका सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका कार्यक्रमहरुलाई एकीकृत रुपमा विस्तार गरी सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउन प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गराउने नीति समेत अवलम्वन गरेको छ। यसका लागि योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा र सामाजिक संरक्षणका विभिन्न कार्यक्रमलाई सरकारले प्राथमिकताका साथ संचालन गरेको छ।

२. समस्या र चुनौती

उपलब्ध श्रम, सीप र श्रम बजारको मागबीच तादात्म्यता कायम हुन नसक्नु, कामको सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास हुन नसक्नु, अपेक्षित रुपमा उद्यमशीलता विकास र रोजगारीको सृजना हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त सीप र पूँजीको उत्पादनशील परिचालन नहुनु, बालश्रम निवारणका विभिन्न प्रयासका बावजुद बालश्रम पूर्ण रुपमा निवारण हुन नसक्नु, सकारात्मक श्रम सम्बन्ध र रोजगार मैत्री लगानी अपेक्षित रुपमा प्रोत्साहन हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरु यस क्षेत्रमा विद्यमान छन्। श्रम तथा रोजगारीको हकको कार्यान्वयन गर्नु, उत्पादनशील क्षेत्रमा रोजगारीका अवसर पहिचान र सिर्जना गर्नु, अनौपचारिक क्षेत्रको रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रको दायरामा ल्याउनु, श्रम निरीक्षण र नियमनलाई प्रभावकारी बनाउनु, श्रम बजारको माग अनुरूप सीपयुक्त श्रमशक्तिको विकास गर्नु, असल श्रम सम्बन्धको विकास र श्रमको उत्पादकत्व वृद्धि मार्फत आर्थिक विकासका सम्भावनाहरूलाई फराकिलो बनाउनु, गन्तव्य मुलुकमा कामदारको सुरक्षा गर्नु र वैदेशिक रोजगारीबाट सिर्जित संरचनागत जोखिमहरू कम गर्दै यसबाट प्राप्त पुँजी, प्रविधि, ज्ञान र सीपलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा आन्तरिक उपयोग गर्नु मुख्य चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

- सबै नागरिकलाई मर्यादित र उत्पादनशील रोजगारीका अवसरको उपलब्धता (श्रम तथा रोजगारी)।
- सबैका लागि दिगो सामाजिक सुरक्षा प्रणाली, समतामूलक समाज र लोककल्याणकारी राज्य व्यवस्थाको आधार (सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण)।

४. उद्देश्य

अ. श्रम तथा रोजगारी

१. देशभित्र उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारीका अवसर विस्तार गर्नु।

२. असल औद्योगिक श्रम सम्बन्धको विकास गर्नु।

३. बालश्रम लगायत सबै प्रकारका श्रम शोषण अन्त्य गर्नु।

४. वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित गर्नु।

आ. सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

१. सबै नागरिकलाई अनिवार्य र सर्वव्यापी सामाजिक सुरक्षा प्रणालीमा आबद्ध गर्नु।

२. आर्थिक सामाजिक वञ्चितीकरण र जोखिममा परेका समुदायलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्नु।

३. सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण मार्फत नागरिकहरूको आर्थिक, सामाजिक, पर्यावरणीय र अन्य जोखिम न्यूनीकरण गर्नु।

५. रणनीति

अ. श्रम तथा रोजगारी

१. स्थानीय तहदेखि रोजगार कार्यक्रमलाई विस्तार गरी न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूति गर्ने।

२. विद्यमान श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी कानुनहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन र सामाजिक संवादको माध्यमबाट असल औद्योगिक एवम् श्रम सम्बन्धको विकास गर्ने।

३. राष्ट्रिय आवश्यकताका आधारमा तालिम र सीप विकासद्धारा श्रमिकको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने।

४. तीन तहका सरकारबीच रोजगारी सिर्जना र श्रम व्यवस्थापनमा प्रभावकारी समन्वय गर्ने।

५. बैदेशिक रोजगारका चरणलाई सुरक्षित, शोषणमुक्त, मर्यादित र अधिकतम प्रतिफलदायक बनाउने।

६. रोजगारी सृजना गर्न एवम् विभिन्न निकायसँग समन्वय तथा रोजगारी सम्बन्धी कार्यको नियमन गर्न एक अधिकार सम्पन्न उच्चस्तरीय राष्ट्रिय रोजगार प्राधिकरण गठन गर्ने।

आ. सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

१. सामाजिक सहयोग र संरक्षणका कार्यक्रम विस्तार गरी आर्थिक सामाजिक बञ्चितीकरण तथा जोखिममा परेका क्षेत्र, लिङ्ग, वर्ग र समुदायको पहुँच बढाउने।

२. योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा योजनालाई औपचारिक क्षेत्रका साथै अनौपचारिक क्षेत्रमा समेत विस्तार गरी सर्वव्यापी बनाउने।

३. सामाजिक सुरक्षा, सहयोग र संरक्षणमा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी वनाउन अन्तर सरकार सूचना प्रणालीको विकास गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	श्रम सहभागिता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	३८.५	४०.२	४१.८	४३.५	४५.२
२.	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४	१०.५	९.६	८.७	७.८
३.	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	३६.५	३८.८	४१	४३.३	४५.५

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
४.	रोजगारी सिर्जना (सार्वजनिक निजी र विशेष कार्यक्रम समेत)	जना (हजार)	-	-	५००	५००	५००
५.	स्वरोजगारी सिर्जना	जना (हजार)	-	-	१००	१००	१००
६.	रोजगारमूलक तालिम (अल्पकालीन)	जना (हजार)	-	-	५०	७५	१००
७.	श्रम उत्पादकत्व	रू. हजार	१८४.६	१९९.८	२१५.१	२३०.३	२४५.५
८.	आप्रवासी स्रोत केन्द्र स्थापना व्यवस्थापन	जिल्ला	१५	२२	३९	३९	३९
९.	द्विपक्षीय श्रम संझौता/समझदारी भएका मुलुक	मुलुक	६	८	१२	१४	१४
१०.	सीप विकास तालिम केन्द्रहरूको स्तरोन्नति	संख्या	०	०	३	३	३
११.	वैदेशिक रोजगारीका गन्तव्य मुलुकहरूमा दुतावासहरूबाट सेल्टर हाउस सञ्चालन	संख्या	५	५	७	९	११
१२.	बालश्रम निरीक्षण	प्रतिष्ठान संख्या	२००	२००	५००	१०००	२०००
१३.	बालश्रम मुक्त स्थानीय तह	संख्या	-	-	१०	५०	१००
१४.	श्रम अडिट	प्रतिवेदन संख्या	-	२००	१०००	५०००	१००००
१५.	प्रतिष्ठान निरीक्षण (श्रम)	संख्या	-	१०००	३०००	५०००	७०००
१६.	न्युनतम पारिश्रमिक पालना सम्बन्धी निरीक्षण	संख्या	-	६००	३०००	५०००	७०००
१७.	सामाजिक सुरक्षा कोषमा लाभग्राहीको संख्या	जना (हजार)	-	६	२५०	५००	१०००
१८.	सामाजिक सुरक्षा कोषबाट सञ्चालन भएका स्किम	वटा	४	४	४	४	५
१९.	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम	जना (हजार)	-	३.५	८	२०	५०

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
२०.	सामाजिक सुरक्षा योजनामा समावेश हुने प्रतिष्ठान/ रोजगारदाताको संख्या	संख्या (हजार)	-	२.६	२५	५०	७५
२१.	राष्ट्रिय बजेटमा सामाजिक सुरक्षा खर्च	प्रतिशत	११.३	११.७	१२.१	१२.५	१२.९
२२.	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	१७.०	२४	३१	३९	४७
२३.	रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना	स्थानीय तह	-	७५३	७५३	७५३	७५३

७. विषय क्षेत्रगत खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६४,०५२	६२,३८०	१,६७२	-	३४,३९३	३,४५९	२६,२००
२०७७/७८	६९,६६३	६७,८९६	१,७६७	-	३७,१९४	३,६४९	२८,८२०
२०७८/७९	७५,८०२	७३,९३५	१,८६८	-	४०,२५०	३,८५०	३१,७०२

८. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याइँ	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि
३७१०००११	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार (आन्तरिक रोजगारी, स्वरोजगार, वैदेशिक रोजगारी) र श्रमिक तथा कामदारको सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड र नियमन श्रम सम्बन्ध, औद्योगिक विवाद, श्रम तथा व्यवसायजन्य स्वास्थ्य सुरक्षा रोजगारसम्बन्धी तथ्याङ्क, अध्ययन र अनुसन्धान	सालबसाली			श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड तर्जुमा र नियमन हुने।
३७१०००१२	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन	सालबसाली			
३७१००१०१	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	सुरक्षित आप्रवासन	२०७५/७६ देखि २०७९/८०	१ अर्ब ८१ करोड		वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र मर्यादित हुने।
३७१००१०२	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी आगामी पाँच वर्ष भित्रमा कुनै पनि नेपाली नागरिकले वाध्यताले वैदेशिक रोजगारीमा जानुपर्ने अवस्थाको अन्त्य	२०७४/७५ सालबसाली	२१८७३		मुलुक भित्र थप रोजगारीका अवसर सिर्जना भई वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्यामा न्यूनीकरण भएको हुने।
३७१०१०११	श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षा विभाग	श्रम व्यवस्थापन तथा श्रम सम्बन्ध, कार्यस्थलमा कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रशिक्षण तथा परामर्श	२०५२/५३ सालबसाली			श्रम व्यवस्थापन तथा असल श्रम सम्बन्धको विकास भएको हुने। कामदारहरूको व्यवसायजन्य स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको वृद्धि र अनिवार्य बिमा योजना लागू भएको हुने।
३७१०१०१२	श्रम तथा रोजगार कार्यालयहरू					
३७१०११०२	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी आयोजना					
३७१०२०११	वैदेशिक रोजगार विभाग	वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन	सालबसाली			वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र व्यवस्थित भएको हुने।

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याइँ	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि
३७१०३०११	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम प्रतिष्ठान	व्यवसायिक सीप विकास तालिम	२०३३/३४ सालबसाली			व्यवसायिक सीप विकास सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको हुने।
३७१३१०११	वैदेशिक रोजगार बोर्ड	वैदेशिक रोजगार व्यवसायलाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाउने।	साल बसाली			वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी मुद्दाहरू निश्पक्ष र प्रभावकारी सुनुवाइ भएको हुने।
३७१५१०११	सामाजिक सुरक्षा कोष	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको संवैधानिक हकको सुनिश्चितता	२०७६/७७ सालबसाली			योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको संवैधानिक हकको सुनिश्चितता हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

श्रम बजारको माग र जनशक्ति विकासका कार्यक्रमबीच तादात्म्यता भई कृषि, उद्योग, पर्यटन, वन, स्वास्थ्य तथा शिक्षा, खेलकुद र पूर्वाधारका क्षेत्रमा उत्पादनमूलक रोजगारी सिर्जना भएको हुनेछ। आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य र न्यूनतम ज्याला तथा रोजगार सूचना केन्द्रमा निजी क्षेत्र र श्रमिकको आबद्धता भएको हुनेछ। सामाजिक सुरक्षा कोष अनुरूप विभिन्न स्कीमहरू संचालन हुनेछन्। सो नभएमा लक्षित उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहन् ।

परिच्छेद ६

पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ

६.१.१ ऊर्जा

१. पृष्ठभूमि

जलविद्युत आर्थिक वृद्धि र आर्थिक रूपान्तरणको एक महत्वपूर्ण साधन हो। नेपालको विद्युत विकासको यात्रा वि.सं. १९६८ देखि सुरु भएको भएता पनि वित्तीय उत्प्रेरणा सहितको लगानी नीतिको प्रभावकारी समन्वय र निर्माण क्षमताको अभावले संभावित क्षमताको न्यून मात्रामा मात्र उत्पादन सम्भव हुन सकेको छ। आ.व. २०७४/७५ सम्ममा कुल जलविद्युत जडान क्षमता १,०२० मेगावाट पुगेको छ। विद्युत ग्रिडमा जनसंख्याको पहुँच ७० प्रतिशत छ। विद्युत प्रसारण लाइनको ६६ के.भी. वा सो भन्दा माथिको कुल लम्बाई ३,५३८ सर्किट किलोमिटर पुगेको छ। ६२३ स्थानीय तहमा विद्युतीय पूर्वाधार पुगेको छ। साथै, प्रतिव्यक्ति विद्युत खपत उपभोग १९८ किलोवाट घण्टा रहेको छ। हाल करिब २० प्रतिशत रहेको चुहावटलाई न्यूनीकरण गर्दै लैजानु आवश्यक छ। जलविद्युत विकासका लागि स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षण भइरहेको छ। अन्तरसरकार, सार्वजनिक निजी साझेदारीमा हुने लगानी यस क्षेत्रमा थप प्रवाह हुन आवश्यक छ। ऊर्जा मिश्रित गर्ने रणनीति एवम् विकासको आवश्यकता र विद्युत सेवाको माग धान्न सक्नेसम्मका लागि सार्वजनिक लगानीलाई प्राथमिकता दिइएको छ।

साथै, राष्ट्रिय विद्युत प्रसारण लाइन पुर्‍याउन कठिन भएका र छरिएर रहेका विकट ग्रामीण बस्तीहरूमा उर्जाको पहुँच तथा सुरक्षा सुनिश्चितता गर्दै दिगो विकास लक्ष्यबमोजिम सबैका लागि दिगो ऊर्जाको अवधारणा, जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण, लैङ्गिक समानता लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरू कार्यान्वयन गर्न र हरित अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै वातावरणीय सन्तुलन स्थापित गर्न नवीकरणीय उर्जा क्षेत्रको तीव्र विकास हुनु आवश्यक छ। हालसम्म नवीकरणीय उर्जाको स्रोतबाट ५५ मेगावाटभन्दा बढी विद्युत उत्पादन भएको तथा समष्टिगत रुपमा ३६ लाख बढी घरधुरी नवीकरणीय ऊर्जाबाट लाभान्वित भएका छन्। यस क्षेत्रले देशको करिब १८ प्रतिशत जनतामा विद्युत सेवा पुर्‍याउनुका साथै करिब ३० हजार रोजगारी सिर्जना गरेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

धेरै जलविद्युत आयोजना प्राकृतिक नदी प्रणालीमा आधारित रहनु, सुख्खा याममा विद्युतको माग पुरा हुन नसक्नु, विद्युत वितरण प्रणालीको सुदृढीकरण हुन नसक्नु, विद्युत आपूर्ति भरपर्दो र गुणस्तरीय नहुनु, जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी कठिनाइले आयोजना कार्यान्वयनमा ढिलाई हुनु, अन्तरनिकाय समन्वयमा कमी हुनु, प्रसारण लाइन निर्माणका लागि आवश्यक निजी जग्गा प्राप्ति तथा वन क्षेत्रमा निर्माण कार्यमा ढिलाइ र व्यवस्थापनमा कठिनाइ हुनु, जलविद्युत आयोजना निर्माणमैत्री पूर्वाधारको कमी हुनु जलविद्युत विकासका प्रमुख समस्या रहेका छन्। साथै ऊर्जा मिश्रणमा राष्ट्रिय ऊर्जा सुरक्षाको आधारको रूपमा रहेको वैकल्पिक ऊर्जाको योगदानको स्पष्ट लक्ष्य निर्धारण हुन नसक्नु, निजी क्षेत्रले ग्रामीण क्षेत्रमा अपेक्षाकृत लगानी गर्न नसक्नु, स्थानीय तहमा वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधि प्रवर्द्धन तथा प्रयोग सम्बन्धमा क्षमताको कमी हुनु, वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी केन्द्रीय सूचना प्रणाली व्यवस्थित नहुनु र वैकल्पिक ऊर्जा घरायसी आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिमा मात्र केन्द्रित रहनु यस क्षेत्रका समस्या रहेका छन्।

शहरीकरण तथा आर्थिक गतिविधिको विस्तारका कारण बढ्दै गएको विद्युतको माग पुरा गर्नु, ठूला जलाशययुक्त विद्युत आयोजनाहरूको विकास गर्नु, आयोजना निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न गर्नु, सरोकारवाला निकायबीच समन्वय र प्रभावकारी नियमनको व्यवस्थापन गर्नु, प्रसारण तथा वितरण प्रणाली विस्तार र सुदृढीकरण गर्नु, जलविद्युत उत्पादनमा पर्याप्त मात्रामा वैदेशिक र निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्नु, अन्तर्देशीय विद्युत प्रसारण लाईनको निर्माण मोडालिटी विकास गर्नु र संस्थागत संरचनामा उपयुक्त सुधार गर्नु जलविद्युत विकासका प्रमुख चुनौती हुन् । साथै वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधिवाट ऊर्जा उत्पादन, उपयोग र व्यवस्थापनका लागि सबै तहका सरकारबीच आपसी सहकार्य र समन्वय गर्नु र ऊर्जाको पहुँच नपुगेका वास्तविक लक्षित वर्ग तथा क्षेत्रमा पहुँच पुऱ्याउनु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन् ।

३. सोच

- जलविद्युतको दिगो र भरपर्दो विकास मार्फत मुलकको समृद्धिमा योगदान (जलविद्युत) ।
- वैकल्पिक/नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन, विस्तार र दक्षता मार्फत् आधुनिक ऊर्जाको दिगो विकास (वैकल्पिक ऊर्जा)।

४. उद्देश्य

१. गुणस्तरयुक्त, भरपर्दो र सुलभ दरमा विद्युत सेवाको विस्तार गरी सवै घर परिवार र उत्पादनशील क्षेत्रमा विद्युत सेवाको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

२. उर्जा सुरक्षा र उर्जा दक्षता प्रवर्द्धन गरी प्रति व्यक्ति विद्युत खपतमा वृद्धि गर्नु ।

३. विद्युतको विकास गरी क्षेत्रीय उर्जा व्यापारको विस्तार र पेट्रोलियम पदार्थको आयात क्रमशः प्रतिस्थापन गर्दै भुक्तानी सन्तुलनलाई अनुकुल बनाउनु ।

४. राष्ट्रिय प्रशारण प्रणालीको पहुँच बाहिरका क्षेत्रमा दिगो, भरपर्दो, सर्वसुलभ, किफायती, र गुणस्तरीय आधुनिक वैकल्पिक ऊर्जा उपलब्ध गराउनु ।

५. रणनीति

१. जलविद्युतमा आन्तरिक एवम् बाह्य क्षेत्रको लगानी वृद्धि गरी विद्युत उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।

२. विद्युत् आपूर्ति प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्न आन्तरिक र अन्तरदेशीय विद्युत प्रसारणलाई सुदृढ तथा विस्तार गर्ने ।

३. उर्जा दक्षता बढाउन वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी एवं भरपर्दो बनाई विद्युत पहुँच बृद्धि गरी खपत बढाउने ।

४. जलविद्युत उत्पादन सहित सबै प्रकारका उर्जाको समिश्रण र क्षेत्रीय उर्जा व्यापारको माध्यमबाट उर्जा सुरक्षा कायम गर्ने ।

५. स्थानीय र प्रादेशिक सरकारका सरोकारवालाको सहकार्यमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणलाई प्राथमिकता दिदै आधुनिक ऊर्जा र भरपर्दो तथा पर्याप्त ऊर्जा सेवा उपलब्ध नभएका क्षेत्रसम्म वैकल्पिक ऊर्जाको पहुँच बृद्धि गर्ने ।

६. वैकल्पिक ऊर्जाको क्षेत्रमा वैंकिङ तथा वित्तीय क्षेत्रको संलग्नता बृद्धि गर्ने तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रबिधिहरुलाई उपयुक्त कार्वन परियोजना तथा कार्यक्रमको रुपमा बिकास गरी अन्तरराष्ट्रिय कार्वन बजारको साथै आन्तरिक कार्वन बजार संयन्त्र स्थापना गर्ने ।

७. कृषि तथा पशुपंछी पालनमा आधारित कृषक, व्यावसायिक समूह, फार्म र सहकारी संध संस्थाहरू समेतको सहकार्यमा ठूला बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी एल.पी. ग्यासको प्रयोगलाई न्यूनीकरण गर्नुका साथै बायोस्लरीबाट प्रांगारिक मल उत्पादन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ को सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	विद्युत जडित क्षमता	मेगावाट	१,१२९.५४	१,४१७	२४४५	३०००	३७७५
१.१	जलविद्युत	मेगावाट	१,०२०.६३	१,३००	२३००	२७४०	३४००
१.२	थर्मल प्लान्ट	मेगावाट	५३.४१	५३.४१	५३.४१	५३.४१	५३.४१
१.३	लघु जलविद्युत	मेगावाट	३०	३३	३५	३७	४०
१.४	सौर्य ऊर्जा	मेगावाट	२५	३०	५५	१५५	२५५
१.५	सौर्य-वायु मिश्रित ऊर्जा	मेगावाट	०.५०	०.५०	१.५	२.५	३.५
२.	प्रशारण लाइन विस्तार (६६ के.भी.तथा सो भन्दा माथिका)	स.कि.मि	३,५३८	४,२०६	४७८०	५४८०	६२८०
३.	वितरण लाइन विस्तार (३३ के.भी.)	कि.मि	४,५३६	४,९०५	५६५०	६३५०	७१५०
४.	विद्युत पहुँच जनसंख्या*	प्रतिशत	९०.७	९२.१	९३.५	९४.८	९६.२
५	प्रतिव्यक्ति विद्युत खपत	किलोवाट घण्टा	१९८*	२००	२५०	३५०	४५०
६	विद्युत चुहावट	प्रतिशत	२०.४५	१९	१८	१७	१६
७	सुधारिएको पानी घट्ट जडान	संख्या	१०८५७	११०००	११५००	११९००	१२३००
८	सौर्य ऊर्जा प्रणाली जडान						
८.१	घरेलु सौर्य	संख्या (हजारमा)	८५१	८९०	९४०	९९०	१०४०
८.२	संस्थागत सौर्य विद्युत् जडान	संख्या	१७५२	१९५०	२८००	३७००	४६००
८.३	सामुदायिक सौर्य विद्युत जडान	संख्या	७५२	१०३०	१५३०	२०३०	२५३०
८.४	सौर्य मिनी ग्रिड	संख्या	७	१२	३००	६००	९००
८.५	सौर्य ड्रायर तथा कुक्कर जडान	संख्या	२३२५	२४२५	२५२५	२६२५	२७२५
८.६	सौर्य खानेपानी तथा सिंचाइ पम्प जडान	संख्या	४८६	५८०	६८०	७८०	८८०
८.७	कृषि सिंचाइको लागि सिंचाइ पम्प जडान	संख्या	१८८	६८०	२६००	४६००	६६००
९	सुधारिएको चुलो तथा वायोग्याँस						
९.१	सुधारिएको फलामे चुलो	संख्या (हजारमा)	५६	५७	१५७	२५७	२५७

क्र. सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ को सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
९.२	घरायसी वायोग्यासँ जडान	संख्या (हजारमा)	४१६	४४०	४७०	५१०	५५०
९.३	सामुदायिक तथा संस्थागत वायोग्यासँ जडान	संख्या	६१	१६०	२८०	४००	५२०
९.४	शहरी तथा व्यवसायिक वायोग्यासँ जडान	संख्या	११५	२६५	३८०	५००	६२०
१०	ऊर्जा उपभोगमा नवीकरणीय ऊर्जाको अनुपात	प्रतिशत	५	५	६	७.५	९

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	८०६,१५०	४५,३३७	१७३,५६२	५८७,२५१	३०५,६१३	३५,००१	४६५,५३६
२०७७/७८	९०९,९३४	४८,८७६	१८५,८५५	६७५,२०३	३२०,९७७	४२,९६०	५४५,९९७
२०७८/७९	१,०४१,३१३	५२,५७४	१९६,४८७	७९२,२५३	३५८,०७३	४७,१२५	६३६,११६

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०८०००११	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्रालय					
३०८००१०१	बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना	१२०० मे.वा. क्षमताको जलाशययुक्त आयोजना निर्माण गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध	२०६९ समाप्ति अवधि यकिन नभएको	३,००,०० करोड		निर्माणाधीन आवस्थामा हुने।
३०८००१०२	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना आयोजना	दीर्घकालीन रुपमा दिगो विद्युतीय ऊर्जा विकासको माध्यमद्वारा एक दशक भित्र नेपालमा ऊर्जा सुरक्षा प्रत्याभूति				
३०८००१०३	वैकल्पिक उर्जा प्रबर्द्धन केन्द्र	वैकल्पिक/नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको प्रबर्द्धन तथा विस्तार	सालबसाली			राष्ट्रिय विद्युत प्रणाली नपुगेको ठाउँमा वैकल्पिक/नवीकरणीय ऊर्जाबाट ऊर्जाको पहुँच पुगेको हुने।
३०८००१०४	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम					
३०८०१०११	विद्युत विकास विभाग	निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन, प्रवर्द्धन र सहजीकरण गर्ने, जलविद्युत आयोजनाको सम्भाव्यता तथा वातावरणीय अध्ययन, अनुगमन र नियमन	सालबसाली			निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन, प्रवर्द्धन र सहजीकरण भएको हुने। जलविद्युत आयोजनाहरुको सम्भाव्यता तथा वातावरणीय अध्ययन सम्पन्न गरी निर्माणको लागि तयार भएको हुने।
३०८२१०११	विद्युत नियमन आयोग	विद्युत महसुल नियमन, विद्युत उपभोक्ताको हक र हित संरक्षण विद्युतको बजारलाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाउनु विद्युत सेवालाई भरपर्दो, सर्वसुलभ, गुणस्तरयुक्त तथा सुरक्षित बनाउनु	सालबसाली			विद्युत महसुल सम्बन्धी कार्य भएको हुने। विद्युतको बजारलाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाइएको हुने।
३०८०११०१	विद्युत विकासमा निजी	विद्युतमा लगानीको लागि निजी क्षेत्रलाई	सालबसाली			निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन, प्रवर्द्धन र

व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	क्षेत्रको प्रवर्द्धन	प्रोत्साहन, प्रवर्द्धन र सहजीकरण				सहजीकरण भएको हुने।
३०८०११०२	सप्तकोशी बहुउद्देशीय आयोजना	सप्तकोशी बहुउद्देशीय आयोजनाको निर्माण	२०५७/५८ समाप्ति अवधि यकिन नभएको	१४३ करोड		सप्तकोशी बहुउद्देशीय आयोजना तथा सुनकोशी स्टोरेज कम डाईभर्सन आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने।
३०८०११०३	पंचेश्वर बहुउद्देशीय आयोजना	पंचेश्वर बहुउद्देशीय आयोजनाको निर्माण	२०४४/४५ समाप्ति अवधि यकिन नभएको			विस्तृत वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार भएको हुने।
३०८०११०४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	जल विद्युतको अध्ययन र प्रोजेक्ट बैंक निर्माण	सालबसाली			जल विद्युत आयोजनाहरुको सम्भाव्यता अध्ययन तथा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी प्रोजेक्ट बैंकमा समावेश भएको हुने।
३०८०११०५	जलविद्युत आयोजनासम्बन्धी मापदण्ड	जलविद्युत् सम्बन्धी मापदण्डहरू निर्माण	सालबसाली			आवश्यकता बमोजिम जलविद्युत् आयोजना तथा विद्युत् प्रणालीको अध्ययन गर्न तथा त्यससँग सम्बन्धित निर्देशिकाहरू तयार भएको हुने ।
३०८०११०६	बुढी गंगा जलविद्युत आयोजना	२० मे.वा. क्षमताको पिकिंग आयोजना निर्माण गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध	२०६९/७० २०७९/८०	६०० करोड		निर्माणाधीन आवस्थामा हुने।
३०८२१०१२	जल तथा ऊर्जा आयोग	विद्यमान जल तथा ऊर्जा स्रोतको सर्भेक्षण र अन्वेषण, जल तथा उर्जा विकास सम्बन्धी दीर्घकालीन वा अल्पकालीन नीति तर्जुमा	सालबसाली			नेपालको कुल जलविद्युत् सम्भाव्य उत्पादन क्षमताको मूल्याङ्कन तथा आंकलन सम्बन्धी अध्ययन कार्यसम्पन्न भएको हुने ।
३०८२१०१३	नदी बेसिन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरुयोजना तर्जुमा आयोजना	जलस्रोतको एकीकृत विकास एवम् व्यवस्थापन	२०७१/७२ २०७६/७७	४२.८५ करोड		जलस्रोतको एकीकृत विकास एवम् व्यवस्थापनका लागि कर्णाली, गण्डकी, पश्चिम राप्ती र बबई नदी बेसिनहरूको एकीकृत योजना तर्जुमा भएको हुने ।

व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
५०१०८१०१	१३२ के.भी. तथा अन्य प्रसारण लाइन विस्तार	प्रशारण लाइन तथा सब-स्टेसन निर्माण	सालबसाली		७० वटा आयोजना/ कार्यक्रमहरु	गुरुयोजना अनुसार प्रशारण लाइन तथा सब-स्टेसन निर्माण भएको हुने।
५०१०८१०२	थानकोट चापागाउँ भक्तपुर १३२ के.भी. प्रसारण लाईन	प्रशारण लाइन निर्माण	सालबसाली	१०८ करोड		आयोजना सम्पन्न भएको हुने।
५०१०८१०३	अन्य ३३ के.भी. तथा सब-स्टेशन आयोजना	वितरण लाइन तथा वितरण सब-स्टेसन निर्माण/ स्तरोन्नति	सालबसाली		८८ वटा आयोजना/ कार्यक्रमहरु	वितरण प्रणाली सुधार भएको हुने।
५०१०८१०४	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	ने.वि.प्रा. अन्तर्गत रहेका विद्युत केन्द्रहरुको सिभिल, हाईड्रो तथा ईलेक्ट्रोमेकानिकल पुनर्स्थापना, आधुनिकिकरण, मर्मतसम्भार एवम् क्षमता अभिवृद्धि कार्य सञ्चालन गरी भरपर्दो विद्युत आपूर्तिमा पहुँच वृद्धि जलविद्युत केन्द्रको कार्यक्षमता अभिवृद्धि, मेशिनहरुको स्तरोन्नति र पूर्वाधारको विकास	सालबसाली		१५ वटा आयोजनाहरु	जलविद्युत केन्द्रहरुको पुनर्स्थापन, वितरण लाईन तथा सबस्टेसनको स्तरोन्नति भई पूर्वाधारको विकास, जलविद्युत केन्द्रको उपलब्धता, मेशिनहरुको संचालन घण्टा एवम् विद्युत उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने ।
५०१०८१०५	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामीण विद्युतीकरण	विद्युत ऊर्जाको पहुँच	२०७६/७७ २०७९/८०	६००० करोड	३ वटा कार्यक्रमहरु	माग बमोजिम सबैलाई विद्युत ऊर्जाको पहुँच पुगेको हुने।
५०१०८१०६	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना	आ.व. २०७५/७६ मै सम्पन्न	२०६३/६४ २०७५/७६	५०० करोड	भुक्तानी दिन बाँकी रहेकोले	आ.व. २०७५/७६ मा सम्पन्न भई विद्युत उत्पादन सुरु भएको हुने।
५०१०८१०७	चमेलिया जलविद्युत आयोजना	आ.व. २०७४/७५ मै सम्पन्न भई विद्युत उत्पादन सुरु भइसकेको।	सन् २००७ फेब्रुअरी २०१८	१६०० करोड	बाँकी भुक्तानीको लागि	आ.व. २०७४/७५ मै सम्पन्न भई विद्युत उत्पादन सुरु भइसकेको।
५०१०८१०८	जलाशययुक्त आयोजनाहरुको छनौट तथा सम्भाव्यता अध्ययन	जलाशययुक्त आयोजनाहरुको छनौट तथा सम्भाव्यता अध्ययन			६ वटा आयोजनाहरु	अध्ययन भई रहेको जलाशययुक्त आयोजनाहरुको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने।

व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
५०१०८१०९	ठूला तथा मझौला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	ठूला तथा मझौला जलविद्युत आयोजनाहरुको अध्ययन		१३६.६४ करोड		अध्ययन भई रहेको ठुला तथा मझौला जलविद्युत आयोजनाहरुको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने।
५०१०८११०	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना	४५६ मे.वा. क्षमताको आयोजना निर्माण सम्पन्न गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्धता	२०६६/६७ २०७६/७७	४९०० करोड		निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने।
५०१०८१११	माथिल्लो त्रिशुली ३ ए जलविद्युत आयोजना	आ.व. २०७५/७६ सम्पन्न हुने।	२०६७/६८ २०७५/७६	१४०० करोड	भुक्तानी दिन बाँकी रहेकोले	आ.व. २०७५/७६ मा सम्पन्न भई विद्युत उत्पादन शुरु भएको हुने।
५०१०८११२	राहुघाट जलविद्युत आयोजना	४० मे.वा. क्षमताको आयोजना निर्माण सम्पन्न गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्धता	२०७४/७५ २०७९/८०	८६० करोड		निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने।
५०१०८११३	तनहुँ जल विद्युत आयोजना	१४० मे.वा. क्षमताको आयोजना निर्माण सम्पन्न गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्धता	२०७४/७५ २०७९/८०	५५५० करोड		निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने।
५०१०८११४	माथिल्लो मोदी ए जलविद्युत आयोजना	१८ मे.वा. क्षमताको आयोजना निर्माण सम्पन्न गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्धता	२०६७/६८ २०७९/८०	१३९६ करोड		निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने।
५०१०८११५	नेपाल भारत विद्युत प्रसारण			१६८९ करोड		३० कि.मी. सम्पन्न भएको हुने।
५०१०८११६	पुनर्नवीकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	नविकरणीय ऊर्जा उत्पादन, ऊर्जा दक्षता अभिवृद्धि	सालबसाली			२०० मे.वा. को सौर्य विद्युत राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने।
५०१०८११७	तामाकोशी पाचौं जलविद्युत आयोजना	१०० मे.वा. जलविद्युत आयोजना निर्माण गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्धता	२०७५/७६ २०७९/८०	१८०० करोड	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने।
५०१०८११८	जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड	जलविद्युत उत्पादन, प्रशारण तथा वितरण गर्ने परियोजनामा शेयर वा ऋण लगानी	२०७३ सालबसाली			जलविद्युत, प्रशारण तथा वितरण आयोजनामा शेयर वा ऋण लगानी गरिएको हुने।
५०१०८११९	जलविद्युत उत्पादन, प्रशारण र व्यापार सम्बन्धी कम्पनीहरु	विद्युत व्यापार सम्बन्धी कम्पनी स्थापना	सालबसाली			विद्युत व्यापार सम्बन्धी कम्पनी स्थापना भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
५०१०८१२०	विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड	जलविद्युत आयोजनाहरुको सर्वेक्षण, निर्माण, उत्पादन, संचालन र व्यवस्थापन	२०७३ सालबसाली			अध्ययन भैरहेको आयोजनाहरुको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भई निर्माण शुरु भएको हुने।
५०१०८१२१	राष्ट्रिय प्रशारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड	आन्तरिक तथा निर्यातको लागि उच्च भोल्टेजको प्रशारण लाइन ग्रीड निर्माण	२०७३ सालबसाली			अध्ययन भैरहेको आयोजनाहरुको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भई निर्माण शुरु भएको हुने।
५०१०८१२२	अपर अरुण जलविद्युत आयोजना कम्पनी लिमिटेड	माथिल्लो अरूण र इखुवा खोला जलविद्युत आयोजनाको निर्माण	२०६७/६८ २०८२/८३	११३०० करोड		निर्माणाधीन अवस्थामा भएको हुने।
५०१०८१२३	पावरसेक्टर रिफर्म एण्ड सस्टेनेवल हाइड्रोपावर डेभलपमेण्ट प्रोजेक्ट	माथिल्लो अरूण र इखुवा खोला जलविद्युत आयोजनाको निर्माण	२०७३/७४ २०७७/७८	२३२ करोड		माथिल्लो अरूण र इखुवा खोला जलविद्युत आयोजनाको विस्तृत डिजाईन सम्बन्धि कार्य सम्पन्न भएको हुने।
५०१०८१२४	नलगाड हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड	४१० मे.वा. क्षमताको जलाशययुक्त आयोजना निर्माण गरी राष्ट्रिय विद्युत प्रणालीमा आवद्धता	२०६४/६५ २०८२/८३	८००० करोड		निर्माणाधीन अवस्थामा भएको हुने।
५०१०८१२७	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	दीर्घकालीन रुपमा दिगो विद्युतीय ऊर्जा विकासको माध्यमद्वारा एक दशक भित्र नेपालमा ऊर्जा सुरक्षा प्रत्याभूति				

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

जलविद्युत क्षेत्रमा लगानीको लागि पुँजी बजार अभिप्रेरित हुने, विद्युत सेवा उपलब्ध गराउनका लागि पर्याप्त पूर्वाधारको सुनिश्चितता रहने, एकीकृत मुआब्जा वितरण नीति तयार हुने, आयोजना निर्माण कार्य, प्रशारण लाईन तथा वितरण लाईन निर्माण गर्ने कार्य समयमै सम्पन्न हुने र सम्बन्धित निकाय, सरोकारवाला पक्ष तथा जनताबीच उचित समन्वय कायम हुनेछ । उक्त कार्यहरू उचित समयमा व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहनेछ ।

६.१.२ जलस्रोत

१. पृष्ठभूमि

जलस्रोतको समुचित व्यवस्थापन र विकास तथा बहुउपयोग प्रवर्द्धनले मुलुकको विकास र समृद्धिमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदछ। जलस्रोतको उपयोग गरी जलविद्युत, सिंचाइ, खानेपानी जस्ता विकास कार्यलाई दिगो बनाउन जलस्रोतका मुहान, जलप्रवाह, भूमिगत जलस्रोत, हिमनदी र हिमताल सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान सहित तथ्यांकको सुक्ष्म विश्लेषण गर्नु आवश्यक छ। जलउत्पन्न विपद्हरू न्यूनीकरण गर्न वैज्ञानिक अध्ययन, अनुसन्धान गरी नवीन प्रविधिको विकास र विस्तार गर्नु अपरिहार्य रहेको छ। जलस्रोतको गुणस्तर संरक्षण गर्दै यसको व्यवस्थापन र बहुउपयोगका लागि नीतिगत मार्गदर्शन गर्न एकीकृत जलस्रोत नीतिको आवश्यकता रहेको छ। साथै, जलस्रोतको समुचित विकास तथा उपयोगका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सक्रियता, समन्वय एवम् सहकार्यको आवश्यकता रहेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

जलवायु परिवर्तन तथा अन्य प्राकृतिक प्रकोपबाट सृजित असरका कारण पानीको उपलब्धतामा आएको अनिश्चितता, अव्यवस्थित भूउपयोग र सडक सञ्जालको निर्माण तथा बिस्तारले गर्दा पहिरो तथा भु–क्षयमा वृद्धि भई नदीको बहावमा परिवर्तन तथा नदीको पिंधको सतह (रिभर वेड) मा घटबढ भई बाढीजन्य समस्या आउनु र जलस्रोतको उपयोगमा नकरात्मक असर पर्नु, खोला नालाको प्राकृतिक वहावमा अतिक्रमण भई तराइ, भित्री मधेश तथा पहाडी क्षेत्रका शहरी बस्ती बाढी तथा डुवानको जोखिममा पर्नु, एकीकृत जलश्रोत नीति तथा नदी बेसिन गुरु योजनाको अद्यावधिक हुन नसक्दा जलविद्युत, सिंचाइ, खानेपानी लगायतका क्षेत्रमा जलस्रोतको एकीकृत तथा समन्वयात्मक व्यवस्थापन तथा उपयोग नहुनु, बिभिन्न किसिमका जलस्रोतको परिमाण तथा गुणस्तरसम्बन्धी तथ्यांकहरूको संकलन तथा व्यवस्थापन पर्याप्त नभएको कारण अध्ययन, अनुसन्धान तथा योजना कार्यान्वयन प्रभावकारी हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन्।

उपलब्ध जलस्रोतको समुचित, बहुआयामिक र समन्वयात्मक उपयोग सहित एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गर्नु, जलवायु परिवर्तनको असरलाई ध्यानमा राखी जलस्रोतको समुचित उपयोग गर्नु, जलवायु परिवर्तनका नकरात्मक असरलाई न्यूनिकरण गर्ने उपाय समयमै अवलम्बन गरी जोखिम व्यवस्थापन गर्नु, जलउत्पन्न विपद्बाट सिर्जित क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्नु, जलाधार क्षेत्रको बढ्दो क्षयीकरणका कारण गेग्रान बहाव अत्यधिक हुन गई नदीको पिंधको सतह बढ्दै जाने क्रमलाई रोकथाम गर्नु, नदी किनारालाई संरक्षण गर्न रेखाङ्कन गरी जोनिङ्ग गर्नु तथा जोखिमयुक्त स्थानको पहिचान गरी दिगो व्यवस्थापन गर्नु, अध्ययन अनुसन्धानको लागि आवश्यक जनशक्ति र पूर्वाधारको विकास गर्नु नै प्रमुख चुनौती हुन्।

३. सोच

जलस्रोतको दिगो उपयोगबाट समृद्ध नेपाल निर्माणमा योगदान।

४. उद्देश्य

१. जलस्रोतको बहुआयामिक तथा समन्यायिक उपयोग मार्फत आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय क्षेत्रको विकास गर्नु।
२. जलाधार व्यवस्थापन तथा जलउत्पन्न विपद् न्यूनीकरण एवम् व्यवस्थापनबाट आर्थिक तथा सामाजिक क्षति न्यूनीकरण गर्नु।

५. रणनीति

१. जलस्रोतको बहुआयामिक तथा समन्वयात्मक विकासको लागि नीतिगत तथा संरचनागत सुधार गर्ने।

२. अन्तरदेशीय नदीको द्विपक्षीय लाभ हुने गरी व्यवस्थापनमा जोड दिने।

३. जलस्रोत सम्बन्धी अनुसन्धान र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पूर्वाधार र क्षमताको विकास र विभिन्न अनुसन्धानमूलक संस्था र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गर्दै यस क्षेत्रको अध्ययन अनुसन्धान कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने।

४. जलाधार व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनुको साथै बाढी पहिरोजन्य विपद्को दिगो एवम् भरपर्दो व्यवस्थापनका लागि संरचनागत तथा गैरसंरचनागत प्रविधिको उपयोग र जनचेतना अभिवृद्धिका कार्य गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	अध्ययन अनुसन्धान	गोटा	२५	१६	२०	२५	३०
२.	नमुना परीक्षण	गोटा	४	४	६	७	८
३.	तालिम संचालन	गोटा	८	४	४	५	५
४.	ठूला तथा मझौला नदीमा तटबन्ध निर्माण	किलोमिटर	८४५	३४.२६	२०	५०	८०
५.	जग्गा उकास	हेक्टर	११९५२	५०	५०	२००	२५०
६.	ठूला पहिरो व्यवस्थापन	वटा	५	४	४	४	४

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	३६,७७१	९६५	३५,८०६	-	३०,८७१	५,९००	-
२०७७/७८	३९,४९८	१,०११	३८,४८७	-	३३,१५५	६,३४३	-
२०७८/७९	४२,४२८	१,०५९	४१,३६८	-	३५,६१०	६,८१८	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०८०३१०६	नदी नियन्त्रण	भौतिक पूर्वाधार, मानव बस्ती र खेती योग्य जमिनको कटानको रोकथामका संरचना निर्माण ठूला प्रकृतिका पहिरो रोकथाम	सालबसाली	१३०५५०	तटबन्ध तथा संरचना निर्माण	ठूला तथा मझौला नदीमा १५० किलोमिटर तटबन्ध निर्माण, ५०० हेक्टर जग्गा उकास, ठूला तथा मझौला नदीमा ५०० वटा संरचना निर्माण भएको हुने।
३०८०३१०७	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण तथा नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि, गेग्रान वहाव न्यूनीकरण	सालबसाली	५३८३.६८	गेग्रान वहाव न्यूनीकरण संरचना निर्माण तथा जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि	८ वटा जलाधार क्षेत्रमा जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन भएको हुने र ९० वटा संरचना निर्माण भएको हुने।
३०८०३१०८	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (वाग्मती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	खाँडो, बाणगङ्गा, पश्चिम राप्ती नियन्त्रण योजना सञ्चालनबाट तटबन्ध निर्माण गरी जनधनको क्षति न्यूनीकरण, जग्गा उकास	२०६६/६७ २०८०/८१	१९०१०	तटबन्ध तथा संरचना निर्माण	तटबन्ध निर्माण, संरचना निर्माण, जग्गा उकास र जनधनको क्षति न्यूनीकरण भएको हुने।
३०८०३११८	टार – बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	भौतिक पूर्वाधार/संरचना, मानव बस्ती, खेती योग्य जमिनको संरक्षण जल उत्पन्न विपद् न्यूनीकरण मानवीय, भौतिक तथा आर्थिक हानी नोक्सानी न्यूनीकरण पुरातात्विक स्थानहरूको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	२०६६/६७ २०८०/८१	१२१८८.२	तटबन्ध तथा संरचना निर्माण	२५.६० किलोमिटर तटबन्ध निर्माण भई मानव बस्ती, बजार संरक्षण भएको हुने।
३०८०३१२६	नयाँ प्रविधिमा	उपयुक्त प्रविधिमा आधारित व्यवस्थित नदी	२०७५/७६	२४१३५.८४	उपयुक्त प्रविधि	उपयुक्त प्रविधिमा आधारित

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	आधारित नदी नियन्त्रण आयोजना	नियन्त्रण लगायत जल उत्पन्न विपद व्यवस्थापन उपयुक्त प्रविधि पहिचानका लागि अनुसन्धान तथा संस्थागत विकास	२०८०/८१		विकासबाट नदी नियन्त्रण संरचना निर्माण	व्यवस्थित नदी नियन्त्रण तटबन्ध तथा संरचना निर्माण भएको हुने।
३०८०४१०१	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	जलस्रोतको अनुसन्धान, उपर्युक्त प्रविधिको खोज तथा विकास प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास	२०७२/७३ २०८०/८१	६४००	जलस्रोत, सिंचाइ तथा जल विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन	जलस्रोत, सिंचाइ तथा जल विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, अन्वेषण, एवम् नवप्रवर्तनशील प्रविधिको विकास तथा जलस्रोत क्षेत्रमा कार्यरत प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपयुक्त प्रविधि उपयोग र जग्गा प्राप्तिमा सहजता भएमा, आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता भएमा, नदीजन्य निर्माण सामग्रीको उपलब्धता सहज भएमा, उपभोक्ताको सहभागिता र जनशक्ति उपलब्ध भएमा, प्राकृतिक विपद् एवम् अन्य विविध कारणले आयोजनागत लागत बढ्न नगएमा उल्लेखित उपलब्धि हासिल हुनेछन् ।

६.१.३ सिँचाइ

१. पृष्ठभूमि

कृषियोग्य भूमिमा बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा पुर्‍याई कृषिको उत्पादकत्व बढाउन सिँचाइको दिगो व्यवस्था गर्न आवश्यक छ। परम्परागत सिँचाइ प्रणालीको साथै नयाँ प्रविधिमा आधारित सिँचाइ प्रणालीको माध्यमबाट समेत सिँचित कृषि क्षेत्रको विस्तार गर्न ध्यान दिनु जरुरी छ। सिँचाइको थप पूर्वाधार निर्माणमा रणनीतिक महत्वका ठूला सिँचाइ आयोजना संघ, मझौला सिँचाइ आयोजना प्रदेश र साना सिँचाइ आयोजनामा स्थानीय तहबाट लगानी परिचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउन आवश्यक छ। सिँचाइ प्रणालीको निर्माण पछिको मर्मत-सम्भार, व्यवस्थापन एवम् सञ्चालनमा उपभोक्ता समुदायको सक्रिय सहभागितालाई थप सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

२.समस्या तथा चुनौती

अधिकांश सिँचाइ योजना प्राकृतिक नदी प्रणाली (रन अफ द रिभर) अवधारणामा निर्माण गरिएकोले वर्षै भरी एकैनासले सिँचाइको भरपर्दो सेवा पुर्‍याउन नसकिनु, निर्माण सम्पन्न भइसकेका सिँचाइ प्रणालीको पर्याप्त मर्मत-सम्भार हुन नसक्नु, सिँचाइ सुविधा पुगेको वा पुग्नसक्ने भूमिमा खण्डीकरण र अव्यवस्थित शहरीकरण हुनु, सतह सिँचाइ र भूमिगत सिँचाइको संयोजनात्मक उपयोग नहुनु, प्राकृतिक मुल तथा मुहानहरू सुक्दै जानु, उपलब्ध पानीको स्रोत माथिको चाप बढ्नु, सिँचाइ तथा जल उपयोग दक्षता न्यून हुनु, नदी जन्य निर्माण सामग्रीको अत्यधिक दोहन हुनगई नदीको बेड लेभल घट्दै जानु र ठूला तथा बहुउद्देश्यीय आयोजनामा पर्याप्त लगानी हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्। देशको सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने गरी निर्माणाधीन आयोजना समयमै सम्पन्न गर्नु, सिँचाइ पूवार्धार विकासका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले लगानीको प्राथमिकता तय गर्नु, उपयुक्त तथा गुणस्तरिय प्रविधिको विकास एवम् छनोट गर्नु, निर्माण सम्पन्न भएका सिँचाइ प्रणालीहरूको नियमित रूपमा मर्मत–सम्भार गर्नु, सिँचाइ प्रणालीबाट बाह्रै महिना सिँचाइ सेवा उपलब्ध गराउने गरी दीर्घकालीन रूपमा ठूला नदीहरूको जल स्थानान्तरण तथा जलाशययुक्त योजना निर्माण गर्नु, सिँचाइ सुविधा उपलब्ध भएका वा निकट भविष्यमा उपलब्ध हुने कृषिभूमि कृषि क्षेत्रका लागि संरक्षण गर्नु, जलवायु परिवर्तनबाट पानीको उपलब्धतामा हुनसक्ने प्रतिकूल असरलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय समयमै अवलम्बन गरी जोखिम व्यवस्थापन गर्नु र उपलब्ध जलस्रोतको संरक्षण गर्दै सिँचाइ सहितको बहुआयमिक उपयोग गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन्।

३. सोच

दिगो एवम् भरपर्दो सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराई कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा योगदान।

४. उद्देश्य

१. उपयुक्त प्रविधि मार्फत थप कृषि योग्य भूमिमा सिँचाइ सेवा विस्तार गर्नु।

२. ठूला, जलाशययुक्त तथा जल स्थानान्तरण बहुउद्देश्यीय आयोजनाको विकास गरी कृषियोग्य भूमिमा वर्षै भरि भरपर्दो रूपमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउनु।

३. सम्पन्न सिँचाइ प्रणलीको मर्मत-सम्भार एवम् व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याई दिगोपन बढाउनु।

५. रणनीति

१. सिँचाइ विकासको गुरूयोजना र कृषि विकास रणनीति अनुसार जलवायु परिवर्तन अनुकूलन हुने गरी सिँचाइ योजनाहरूको विकास एवम् विस्तार गर्ने।

२. नयाँ प्रविधिमा आधारित सिँचाइको विकास गर्नुका साथै सिँचाइ दक्षता वृद्धि गर्ने।

३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यमा सिँचाइ प्रणालीको विकास गर्ने तथा बाह्रै महिना सिँचाइ सेवा उपलब्ध गराउनका लागि ठूला बहुउद्देश्यीय, अन्तर जलाधार र जलाशययुक्त आयोजनालाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने।

४. भूमिगत सिँचाइ योजनाको विस्तार सहित उपयोगमा जोड दिने।

५. सिँचाइ प्रणालीको मर्मतसम्भार एवम् दिगो व्यवस्थापनका लागि स्रोत सहित उपभोक्ता सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

६. नीतिगत सुधार एवम् विद्यमान संस्थागत संरचनाको क्षमता र जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	सतह सिँचाइ आयोजनाहरूबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	९९२१८४	४१००	१३१००	१८६००	१८५००
२	भूमिगत सिँचाइ आयोजनाहरूबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	४७९४७४	११००	१६४५०	१८६००	१९५००
३	नयाँ प्रविधि सिँचाइ कार्यक्रमबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	१२९८	२२००	५५००	८७४०	१०६००
४	सरकार व्यवस्थित मर्मत संभारबाट हुने सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर	३२४६००	२६१९०९	२६१९०९	२६१९०९	२६१९०९

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१८९,२३३	११,८५७	१७७,३७६	-	१४४,५४९	५,८२५	३८,८५९
२०७७/७८	२०७,३८२	१२,३६५	१९५,०१७	-	१६१,१०६	६,१४५	४०,१३१
२०७८/७९	२२७,२०२	१२,६२१	२१४,५८१	-	१७७,१६७	६,४८३	४३,५५२

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०८०३०११	जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग					
३०८०३०१२	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८					
३०८०३०१३	यान्त्रिक कार्यालय-३					
३०८०३१०१	सिँचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	सिँचाइ विभागको संस्थागत विकासमा सहयोग	सालबसाली			कार्यालयहरूको संस्थागत क्षमता सुदृढ भएको हुने।
३०८०३१०२	सिँचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	कृषक कुलोहरुको पुनर्स्थापना	२०७०/७१ २०७४/७५	५८.१ मि. डलर		कार्यक्रम सम्पन्न भएको। नयाँ चरणको कार्य सुरु भएको हुने।
३०८०३१०३	सिँचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	केही ठूला बहुउद्देश्यीय आयोजनाको अध्ययन तथा थप विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन तयारी	सालबसाली			काली गण्डकी तिनाउ डाईभर्सन आयोजनाको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने। तामोर चिस्याङ डाइभर्सन आयोजनाको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन कार्य शुरु हुने। पश्चिम गण्डक सिंचाइ प्रणालीको थप सिंचाइ क्षेत्र विस्तारको अध्ययन सम्पन्न भएको हुने। पहिचान भएका अन्य जलाशययुक्त, बहुउद्देश्यीय आयोजनाको प्रारम्भिक अध्ययन भएको हुने।
३०८०३१०४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	सिंचाइसँग सम्बन्धित यान्त्रिक उपकरणहरू मर्मत एवम् संचालन	सालबसाली			
३०८०३१०५	समुदाय व्यवस्थित सिचित कृषि क्षेत्र	प्रदेश १,२,३,गण्डकी र कर्णाली क्षेत्रका कृषक व्यवस्थित सिंचाइ प्रणालीमा	२०७१/७२ २०७६/७७	७२.७ मिलियन		१४४ वटा कृषक व्यवस्थित सिचाइ योजनाहरु सम्पन्न भइ २०,०६५ हेक्टर

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	आयोजना	आवद्धता सरकार व्यवस्थित सिंचाइ योजनाहरुको पुर्नस्थापना र कृषकहरूलाई व्यवस्थापन हस्तान्तरण		यु.एस.डलर		जमिनमा व्यवस्थित सिँचाइ सुविधा उपलव्ध हुने। सरकार व्यवस्थित ५ वटा सिँचाइ सरकार व्यवस्थित सिँचाइ प्रणालीहरुको पुर्नस्थापना कार्य सम्पन्न भएको हुने।
३०८०३१०९	मर्मत संभार आयोजना	ठूला सिँचाइ आयोजनाको मर्मत संभार	सालबसाली			सरकार व्यवस्थित २,६१,९०९ हे. सिँचाइ प्रणालीको मर्मत सुधार भएको हुने।
३०८०३११०	बृहत् सरकारी सिँचाइ पुनस्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण आयोजना	बृहत सरकारी सिंचाइ आयोजनाहरुको संरचना पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माण र संचालन ल्याई ९८,५०० हेक्टरमा सिंचाइ सेवा उपलब्धता	२०६१/६२ २०७८/७९	१० अर्ब २४ करोड	स्वीकृत डिपिआर अनुसार	४३,०४० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा पुनर्स्थापना भएको हुने।
३०८०३१११	बागमती सिँचाइ आयोजना	सर्लाही र रौटहट जिल्लाको ४५,९४० हेक्टर जमिनमा भरपर्दो सिचाइ सुविधा उपलव्ध गराउने।	२०३५/३६ सालबसाली			सर्लाही र रौटहट जिल्लाको ४५,९४० हेक्टर जमिनमा भरपर्दो सिचाइ सुविधा उपलव्ध भएको हुने।
३०८०३११२	बबई सिँचाइ आयोजना	बर्दिया जिल्लाको बबई नदीको पूर्वमा २१,००० हे. र पश्चिममा १५,००० हे. खेतीयोग्य जमीनमा पूर्ण रुपले सिँचाइ सुविधा उपलब्धता	२०४५/४६ २०७९/८०	१८ अर्ब ९६.३० करोड	स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	३,५०० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा उपलब्ध हुने।
३०८०३११३	महाकाली सिँचाइ आयोजना, कञ्चनपुर	कैलाली र कंचनपुर जिल्लाको ३३,५२० हेक्टर क्षेत्रमा सिंचाइ सुविधा उपलब्धता	२०६३/६४ २०८४/८५	२६ अर्ब ७७ करोड	सन् २०१५ को अपडेटेड लागत अनुमान अनुसार	८,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३०८०३११४	सुनसरी मोरङ्ग सिँचाइ आयोजना (तेस्रो)	सुनसरी र मोरङ जिल्लाको ६८,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा उपलब्धता	सन् १९६४ सालबसाली			सुनसरी र मोरङ्ग जिल्लाको ६८,००० हे. क्षेत्रमा व्यवस्थित सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने र कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने।
३०८०३११५	प्रगन्ना तथा बडकापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ		२०६८/६९ २०७५/७६	१ अर्ब ९४.३ करोड	डिपिआर परिमार्जन अध्यावधिक	प्रगन्ना सिंचाइ आयोजनाबाट दाङ जिल्लाको ५,८०० हे. जग्गामा वर्षैभरि भरपर्दो सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					हुने क्रममा रहेको	बड्कापथ सिंचाइ आयोजनाबाट दाङ्ग जिल्लाको ४,००० हे. जमीनमा वर्षैभरि सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने। कमाण्ड क्षेत्र वचावटको लागि तटबन्ध विस्तार हुने, प्रगन्नातर्फ शाखा नहरको निर्माण तथा विस्तार भई सिंचाइ उपलब्ध भएको हुने। बड्का पथ तर्फ मूल तथा शाखा नहर निर्माण कार्य भई २,५०० हेक्टर जमिनमा सिचाइ सुविधा उपलव्ध हुने।
३०८०३११६	सिक्टा सिँचाइ आयोजना	बाँके जिल्लाको ४२,७६६ हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा उपलब्धता	२०५९/६० २०७६/७७	२५ अर्ब २ करोड	स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	३०,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा उपलब्ध भएको हुने।
३०८०३११७	पालुङटार—कुण्डुटार सिंचाइ आयोजना	आयोजना क्षेत्रमा सिंचाइ तथा नदि नियन्त्रणका कार्यक्रमहरूबाट उपभोक्ता किसानहरूको आय आर्जनमा वृद्धि भई गरिबी निवारण			डिपिआर तयारीको चरणमा रहेको	पालुङटार—कुण्डुटार सिंचाइ योजनाबाट १,००० हेक्टर जमिनमा सिचाइ सुविधा उपलव्ध हुने।
३०८०३११९	रानी जमरा कुलरिया	कैलाली जिल्लाको ३८,३०० हेक्टर जमीनमा वर्षभरी सिँचाइ सेवा उपलब्धता	२०६८/६९ २०८०/८१	२७ अर्ब ७०.२४ करोड	२०७४/१२/१५ को स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	५,५०० हेक्टर जमीनमा सिंचाई भएको हुने।
३०८०३१२०	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देशीय आयोजना	बाँके र बर्दिया जिल्लाको करिब ५१,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सेवा उपलब्धता र ४८ मेघावाट विद्युत् उत्पादन	२०६८/६९ २०७९/८०	३३ अर्ब १९.६६ करोड	स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	सुरुङ्ग, हेडवर्क्स लगायतका काम सम्पन्न भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०८०३१२१	जल साधन योजना तयारी सुविधा आयोजना		२०६९ - २०८३	१३.८ मि. यु.एस. डलर		मध्यपहाडी तथा तराईका सिँचाइ आयोजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्यान्वयन तयारीको लागि प्रतिवेदनहरू तयार भएको हुने। सिँचाइ गुरुयोजना अध्यावधिक भएको हुने। ७ वटा नदी जलाधारमा बाढी जोखिम व्यवस्थापन आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन कार्य भएको हुने। २५ प्रमुख नदीहरुको बाढीजन्य जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन भै केही जल उत्पन्न प्रकोप न्युनीकरण योजनाहरुको बिस्तृत अध्ययन प्रतिबेदनहरु तयारी भै कार्यान्वयनका लागि तयार भएको हुने।
३०८०३१२२	सिंचाइ पुनरुथापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	५० वटा योजना पुनःनिर्माण ७,६०० हे. जमिनमा सिंचाइ सुविधा	२०७२/७३ २०७६/७७	२.५ अर्ब		सिंचाइ आयोजनाहरूको पुनःनिर्माण भएको हुने। उपभोक्ता कृषकहरूको योजना संचालन तथा व्यवस्थापन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने तालिम कार्यक्रम भएको हुने। कृषि उत्पादन वृद्धि तथा विविधिकरणका लागि आवश्यक सहयोग र तालिम संचालन भएको हुने।
३०८०३१२३	समृद्ध तराई—मधेश सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	भूमिगत स्यालो तथा डीप ट्युववेल, ताल तलैया इनारको निर्माण विद्यमान सिंचाइ प्रणालीहरुको पुनरुथापन तथा सुधार	२०७३/७४ २०७७/७८	२४ अर्ब ८० करोड		भूमिगत स्यालो ट्यूबवेल समेतबाट कृषि योग्य जमिनमा सिँचाइ उपलब्ध हुने। ६९५० हेक्टर जमिनमा थप सिचाइ सुविधा उपलब्ध हुने ।
३०८०३१२४	सुनकोशी मरिन डाईभर्जन बहुउद्देश्यीय आयोजना	सर्लाही र महोतरी जिल्लाको १,२२,००० हेक्टर खेती योग्य जमिनमा पूर्ण रुपले सिंचाइ उपलब्धता	२०७३/७४ २०७७/७८	६७ अर्ब		विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन भई टनेल र हेडवर्कस निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		र ४० मेगावाट विद्युत उत्पादन				
३०८०३१२५	बृहत् दाङ उपत्यका सिचाइ आयोजना	दाङ जिल्लाको करिब ५६,००० हेक्टर जमीनमा सिंचाइ सेवा उपलव्धता	२०७४/७५		डिपिआर परिमार्जनको चरणमा रहेको	सम्भाव्य क्षेत्रमा सोलार लिफ्ट प्रविधीबाट सिंचाइ सेवा उपलव्ध भएको हुने। ससाना जलाशययुक्त सिंचाइ प्रणालीको निर्माण भएको हुने। नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ योजना निर्माण भएको हुने र १४,५०० हेक्टर जमिनमा सिचाइ सुविधा उपलव्ध हुने।
३०८०३१२७	एकीकृत ऊर्जा तथा सिचाइ विशेष कार्यक्रम	मध्य पहाडी टार क्षेत्रमा लिफ्टबाट सिँचाइ सेवा उपलब्धता तराई मधेसमा सौय ऊर्जाबाट लिफ्ट सिँचाइ उपलब्धता	२०७५/७६ २०८०/८१	१८ अर्ब १८ करोड		मध्य पहाडी टार क्षेत्रमा लिफ्टबाट ६,५०० हेक्टर सिँचाइ सेवा उपलब्ध भएको हुने। तराई मधेसमा सौर्य ऊर्जाबाट लिफ्ट सिँचाइ उपलब्ध भएको हुने।
३०८०३१४८	पुर्वी रासी लोथर- सौराहा कङ्क्रिट डाइक निर्माण आयोजना	सतह र भूमिगत सिचाइको संयोजनात्मक उपयोगबाट चितवन जिल्लामा वर्षैभरी सिचाइ सुविधा उपलव्धता	२०७६/७७			विस्तृत अध्ययन कार्य शुरु गरिने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपयुक्त प्रविधिको उपयोग र जग्गा प्राप्तिमा सहजता भएमा, आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता भएमा, नदी जन्य निर्माण सामग्रीको उपलब्धता सहज भएमा, किसानको सहभागिता र जनशक्ति उपलब्ध भएमा, प्राकृतिक विपद् एवम् अन्य विविध कारणले आयोजनागत लागत बढ्न नगएमा उल्लेखित उपलब्धि हासिल हुनेछन्।

६.१.४ जल तथा मौसम विज्ञान

१. पृष्ठभूमि

नेपालको भौगोलिक अवस्थिति तथा भू-धरातलका कारण नेपालमा विषम तथा विविधतायुक्त जलवायु रहेको छ । मौसमी प्रतिकूलता र बाढीका कारण विभिन्न विपद्का घटना हुने गरेको र जलवायु परिवर्तनका कारण मौसम तथा बाढी पूर्वानुमानमा जटिलता थपिँदै गइरहेको छ । हिमक्षेत्र तथा हिमनदीहरूमा संकुचन आएको छ । साथै, ठूला-ठूला हिमतालहरूको निर्माण भएका कारण हिमताल विष्फोटनको जोखिम बढ्दो छ । कृषि प्रणाली सुधार गर्न, हवाई दुर्घटना कम गर्न, बाढी तथा खडेरी लगायत अन्य जल तथा मौसमजन्य प्राकृतिक विपद्ले पुऱ्याउन सक्ने जनधनको क्षतिलाई न्यून गर्न मौसम पूर्वानुमान तथा पूर्वसूचना प्रणाली भरपर्दो, विश्वसनीय र प्रभावकारी हुनु आवश्यक छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

जल, मौसम तथा जलवायु सम्बन्धी नियमित रूपमा र तत्काल (Real Time) गुणस्तरीय तथ्याङ्क प्राप्त गर्न नसक्नु, उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा जल तथा मौसम मापन केन्द्रहरू पर्याप्त संख्यामा नहुनु, जल, मौसम तथा जलवायु सेवालाई व्यवस्थित र निर्देशित गर्ने विशिष्ट कानुनको अभाव हुँदा सो सँग सम्बन्धित कामलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नु, अन्तर्राष्ट्रिय हवाई उड्डयन संगठनको मापदण्ड बमोजिम उड्डयन मौसम सेवालाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न नसकिनु, सरोकारवाला (हवाई उड्डययन, कृषि, पर्यटन, जलस्रोत, विपद् व्यवस्थापन, स्वास्थ्य आदि) को माग बमोजिम जल, मौसम तथा जलवायु सेवा विस्तार गर्न नसकिनु, भूमिगत जल भण्डारका अलावा ताल तलैयामा रहेको पानीको परिमाण र गुणस्तरको तथ्याङ्क नियमित रूपमा संकलन नहुनु र सेडिमेन्ट सम्बन्धी एवम् बाढी-डुबान र क्षति आंकलन तथा निराकरण सन्दर्भमा अध्ययन तथा अनुसन्धान पर्याप्त नहुनु प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

मौसम तथा जलप्रवाह पूर्वानुमान र पूर्वसूचनालाई भरपर्दो बनाई कृषि, हवाई उड्डयन , जलस्रोत, स्वास्थ्य, पर्यटन आदि क्षेत्रको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी वनाउनु, देशैभरको सतह एवम् भूमिगत जल र मौसमसँग सम्बन्धित गुणस्तरीय तथ्याङ्क, सूचना अटूट रूपमा सङ्कलन गर्नु, जल तथा मौसम मापन केन्द्रहरूको सञ्चालन, विस्तार र आधुनिकीकरण गर्नु, हिमताल तथा हिमनदीहरूको सर्वेक्षण गर्नु, जलवायु परिवर्तनबाट हुने जल तथा मौसमजन्य बहुप्रकोपबाट विभिन्न क्षेत्रमा हुनसक्ने असरलाई न्युनिकरण तथा जोखिम व्यवस्थापन गर्नु, अन्तर्राष्ट्रिय हवाई उड्डयन संगठन र विश्व मौसम संगठनले जल तथा मौसम सेवा प्रवाहका लागि निर्धारण गरेका मापदण्डहरू लागू गर्नु, लामो अवधि सम्मको मौसम पूर्वानुमान सेवा उपलब्ध गराउनु, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी समयानुकूल वैज्ञानिक अध्ययन तथा अनुसन्धान गरी क्षेत्रगत तथ्याङ्क/सूचना सरोकारवाला निकायहरूसम्म प्रभावकारी रूपमा सम्प्रेषण गर्नु र अध्ययन तथा अनुसन्धानको लागि आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादन एवम् आधुनिक प्रविधिको विस्तार र प्रभावकारी प्रयोग गर्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

३. सोच

विश्वसनीय र भरपर्दो जल तथा मौसम सेवा मार्फत हवाई उड्डयन, जलस्रोत, कृषि, पर्यटन, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रको दिगो विकास एवम् जलवायु समानुकूलित समाजको निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. जल तथा मौसम सेवालाई समयानुकूल विकास र विस्तार गर्न आवश्यक नीति निर्माण तथा संरचनागत सुधार गर्नु ।
२. जल तथा मौसमजन्य बहुप्रकोपको भरपर्दो पूर्वानुमान तथा पूर्वसूचना प्रवाहबाट नागरिकको जीउधनको सुरक्षा गर्नु ।
३. जल, मौसम तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नु ।

५. रणनीति

१. विश्व मौसम संगठनको मापदण्ड अनुसारको भरपर्दो, विश्वसनीय, गुणस्तरीय जल तथा मौसम सेवा उपलब्ध गराउन नीति तथा कानुन निर्माण गर्ने ।
२. जल तथा मौसम मापन केन्द्रहरूलाई क्रमशः नवीनतम प्रविधि सहितको आधुनिक स्वचालित केन्द्रहरूमा रूपान्तरण र आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने ।
३. नदी बेसिन योजना वमोजिम विकासका पुर्वाधारहरुको लागि जल उपलब्धतामा हुने भिन्नता, बेसिनहरुको पानीको सन्तुलन (Water Balance), थेग्रान अध्ययन तथा आँकलन गर्ने ।
४. मौसम तथा जल प्रवाहको भरपर्दो तथा गुणस्तरीय पूर्वानुमान गर्ने ।
५. विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी सेन्डाई फ्रेमवर्कले तय गरे अनुरूप विभिन्न संघ-संस्थासँग समन्वय गरी जल तथा मौसमजन्य बहु-प्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको विकास गर्ने ।
६. विश्व मौसम संगठन, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तर सरकारी निकाय, अन्तर्राष्ट्रिय हवाई उड्डयन संगठन र अन्य सरोकारवाला संघ-संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०७५/७६ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	स्वचालित जलमापन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन	वटा	४६	९०	११२	१३०	१६०
२	स्वचालित मौसम मापन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन	वटा	३२	९७	१६०	१९०	२२०
३	मौसम राडार (C-band) स्थापना र सञ्चालन	वटा	०	१	१ - २	३	३
४	रेडियोसोन्ड केन्द्र स्थापना र सञ्चालन	वटा	०	१	१	२	३
५	चटयाङ मापन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन	वटा	०	९	९	९	९
६	वाढी पूर्व सूचना प्रणाली सञ्चालनः जलाधार क्षेत्र उप जलाधार क्षेत्र	वटा	 ८ ८	 ९ १०	 ९ १२	 ९ १४	 ९ १६
७	हिमताल विष्फोटन पूर्व सूचना प्रणाली स्थापना र सञ्चालन	वटा	१	२	२	३	३
८	वाढी जोखिम नक्साङ्कन कार्य	वटा	६	८	१०	१४	१८
९	३ दिन सम्मको मौसम पूर्वानुमान	प्रति दिन	२	२	२	३	३
१०	७ दिन सम्मको मौसम पूर्वानुमान	प्रति दिन	-	-	१	१	१
११	मनसुन सिजनमा वाढी पुर्वसूचना तथा पूर्वानुमान	प्रति दिन	२	२	२	२	२
१२	हिम, हिमताल तथा हिमनदी सर्वेक्षण	वटा	३	४	५	६	७
१३	राडार(X-band) स्थापना	वटा	०	०	०	१	२

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१९,९००	४,०८३	१५,८१७	-	१०,९९५	४,१३०	४,७७५
२०७७/७८	२१,१५०	४,२८७	१६,८६३	-	११,७५६	४,३५७	५,०३८
२०७८/७९	२२,४८२	४,५०२	१७,९८०	-	१२,५७१	४,५९७	५,३१५

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब. उ. शि. नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुस्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी
३०८०२०११	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	बाढी तथा मौसम पूर्वानुमान कार्य नियमित गरी बाढी तथा मौसम जन्य प्राकृतिक विपत्तिबाट हुने जनधनको क्षति न्यूनीकरण	सालबसाली	८०१९.७०		अत्याधुनिक उपकरण जडान भई भरपर्दो जल तथा मौसमी सूचना तथा तथ्यांक संकलन हुनुका साथै मौसम तथा बाढी भविष्यवाणीमा गुणात्मक सुधार भएको हुने।
३०८०२१०१	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	देशभरिको जल तथा मौसमी तथ्यांक संकलन	सालबसाली	१४९१.८६		जल तथा मौसम मापन केन्द्रहरु नियमित सञ्चालन भई जल तथा मौसमी तथ्यांक संकलन हुने
३०८०२१०२	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्युनीकरणको लागि विभागको सेवा प्रवाह प्रणालीलाई आधुनिकरण गर्ने।	२०६९/७०देखी २०७६/७७	२६०००		भवन निर्माण तथा स्वचालित जल तथा मौसमी उपकरण, राडार र सुपर कम्प्युटर खरिद तथा स्थापना भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपयुक्त प्रविधिको उपयोग र जग्गा प्राप्तिमा सहजता भएमा, आवश्यक दक्ष जनशक्ति भएमा, आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता भएमा, खरिद प्रक्रिया (प्रस्ताव दर्ता तथा मुल्याङ्कन) सहज भएमा, प्राकृतिक विपद्का घटना एवम् अन्य विविध कारणले आयोजनागत लागत नबढेमा उल्लेखित उपलब्धि हासिल हुनेछन्। ।

६.२ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

१. पृष्ठभूमि

आर्थिक वृद्धि र उन्नतिको संवाहकको रूपमा रहेको यातायात क्षेत्रले भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार विकासमा उल्लेखनीय योगदान गर्दै आएकोले यस क्षेत्रको विकासमा लगानी सुनिश्चित गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। समग्र यातायात प्रणालीको प्रभावकारी विकासका लागि यस क्षेत्रमा हुने लगानी, लगानीको प्राथमिकीकरण, सुरक्षित यातायात सेवा, न्यूनतम ढुवानी खर्च, दिगो संरचना निर्माण र योजनाबद्ध मर्मत-सम्भार हुन जरूरी छ। सडक सञ्जाल विस्तार, हवाई यातायात, अन्तरदेशीय रेल, जल तथा अन्य यातायात समेतको अल्पकालीन र दीर्घकालीन सोचका साथ सहज, सुरक्षित तथा गुणस्तरीय यातायात सेवा प्रदान गर्ने कार्यका लागि एकीकृत यातायात प्रणालीको अध्ययन तथा विकास हुनु अपरिहार्य छ। नेपालको आर्थिक-सामाजिक विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने रणनीतिक महत्वका राष्ट्रिय लोकमार्ग र अन्तरदेशीय व्यापारिक नाका जोड्ने सडकहरू, रेलमार्ग तथा जलमार्ग निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन लगायतका कार्य कार्यान्वयनको लागि विशेष जोड दिन आवश्यक रहेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

यातायातका पूर्वाधारको अपेक्षित एकीकृत विकास नहुनु, मापदण्ड बिना आयोजना पहिचान तथा छनोट हुनु, आवश्यक पूर्वतयारी बिना आयोजना कार्यान्वयनमा लैजानु, निजी क्षेत्रको व्यवसायिक क्षमतामा समयानुकूल वृद्धि नहुनु, दक्ष श्रमिक तथा अन्य विषयगत जनशक्तिको उपलब्धतामा कमि रहनु र गुणस्तरीय निर्माण सामग्रीका साथै स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारमा रहेको नदीजन्य निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता हुन नसक्नु, बजेटको विनियोजन र सञ्चालन कुशलताको अभाव हुनु र संस्थागत, व्यवस्थापकीय तथा प्राविधिक संशाधन क्षमतामा अपेक्षाकृत वृद्धि नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

पूर्वाधार निर्माण कार्यमा अपनाइने प्रविधि, लागत र गुणस्तरमा सन्तुलन कायम गर्नु, चुनौतीपूर्ण भौगर्भिक-भौगोलिक अवस्था रहनु, सानातिना आयोजना कार्यान्वयन गर्नुपर्ने दवावका कारण प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा रणनीतिक गुरूयोजनाले पहिचान गरेका आयोजनाहरूमा मात्र लगानी केन्द्रित गर्नु, तीन तहका सरकारहरूले निर्माण गर्ने सडक पूर्वाधारहरू परिपूरक हुने गरी निर्माण गर्नु, संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, सन्तुलित, सुरक्षित, दिगो, वातावरणमैत्री र गुणस्तरीय सडक पूर्वाधार निर्माण गर्नु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

१. सघन, सन्तुलित, सुलभ, सुरक्षित, गुणस्तरीय एवम् दिगो सडक पूर्वाधारको विकास (सडक)।

२. भरपर्दो, सुरक्षित, पहुँचयोग्य, वातावरणमैत्री रेल यातायात प्रणालीको विकास (रेल यातायात)।

३. सुलभ र किफायती यातायातको भरपर्दो विकल्पको रूपमा जल यातायातको विकास (जल यातायात)।

४. प्रतिस्पर्धी, सर्वसुलभ, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात प्रणालीको विकास (यातायात व्यवस्थापन)।

४. उद्देश्य

अ. सडक

१. कुल यातायात खर्च न्यूनतम हुने गरी सडक सञ्जालको सन्तुलित विकास तथा विस्तार गर्नु।

२. सडक पूर्वाधारहरुको उचित संरक्षण, मर्मत-सम्भार र सुरक्षा गरी सहज सवारी आवागमन सुनिश्चित गर्नु।

आ. रेल यातायात

१. रेल यातायात सुविधा विस्तार गरी अन्तरदेशीय व्यापार सम्बन्ध पहुँचमा विस्तार बढाउँदै आर्थिक सामाजिक एकीकरणमा योगदान गर्नु।

२. भौगोलिक सन्तुलन र विकासमा योगदान पुग्ने गरी भरपर्दो र सुरक्षित रेलसेवा सञ्चालन गर्नु।

इ. जल यातायात

१. आन्तरिक, क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय जलमार्गको प्रयोग गरी देशको उद्योग, व्यापार तथा पर्यटन लगायत राष्ट्रिय अर्थतन्त्रका अन्य आयाममा सकारात्मक योगदान पुऱ्याउनु।

ई. यातायात व्यवस्थापन

१. यातायात सेवालाई प्रतिस्पर्धी, सर्वसुलभ, भरपर्दो, सुरक्षित, समावेशी र अनुशासित बनाई आवागमन र ढुवानीलाई सहज बनाउनु।

५. रणनीति

अ. सडक

१. प्रादेशिक सन्तुलन समेत कायम हुने गरी उच्च क्षमताका द्रुतमार्ग, भूमिगत मार्ग, भाया-डक्ट लगायतका आधुनिक संरचना सहितको गुरूयोजनामा आधारित सडक सञ्जालको विकास गर्ने।

२. संस्थागत क्षमताको विकासलाई उच्च प्राथमिकता दिई आधुनिक प्रविधिको अधिकतम उपयोग गर्ने।

३. सडकको डिजाइन, निर्माण, मर्मत-सम्भार तथा सडक सुरक्षाका लागि आधुनिक प्रविधिको उपयोग तथा यान्त्रिकीकरणमा जोड दिने।

४. प्राकृतिक प्रकोप तथा जलवायु प्रतिकूलताका कारण हुनसक्ने सम्भाव्य असर वा हानीनोक्सानीलाई न्यूनीकरण गर्ने।

आ. रेल यातायात

१. रेलमार्गको सम्भाव्यता अध्ययन गरी राष्ट्रिय आवश्यकता पहिचान, विकास र विस्तार गर्ने।

२. रेल विभागको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

३. रेल यातायातको पूर्वाधार विकास तथा सञ्चालनमा लगानीका भरपर्दो वैकल्पिक स्रोत प्रवर्द्धन गर्ने।

इ. जल यातायात

१. आन्तरिक तथा समुन्द्रसम्म पहुँचका लागि जल यातायातको विकास र विस्तार गर्ने।

२. जल यातायात सेवा विकासको लागि निजी एवम् अन्य क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्ने।

३. जल यातायात विकास र सञ्चालनमा संस्थागत, व्यवस्थापकीय तथा प्राविधिक क्षमताको विकास र अभिवृद्धि गर्ने।

ई. यातायात व्यवस्थापन

१. संस्थागत सुदृढीकरण र प्रक्रियागत सरलीकरण गर्दै यातायात क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने।

२. दिगो तथा वातावरणमैत्री सवारी साधनको उपयोगमा जोड दिने।

३. सार्वजनिक यातायातलाई प्रोत्साहन गर्दै निजी तथा सहकारी क्षेत्रको भूमिकालाई प्रभावकारी एवम् व्यवस्थित गर्ने।

४. यातायात व्यवस्थापनमा प्रविधिको प्रयोग गर्दै सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्दै जाने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९
१.	राष्ट्रिय प्रादेशिक लोकमार्ग (स्तरोन्नति/कालोपत्रे)	कि.मि.	६९७९	८००	१२००	१०००	११००
२.	द्रुत लोकमार्ग (भूमिगत मार्ग समेत)	कि.मि.	०	०	२०	३०	२६
३.	रेलमार्गको निर्मित ट्रयाक लम्बाइ	कि.मि.	४२	७	३८	४०	४०
४.	३० मिनेट सम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	७८.९	३	४	५	१.१
५.	जम्मा सडक निर्माण	कि.मि.	३००८८	११००	२०००	२२००	२५००
६.	सडक स्तरोन्नति, पुनःनिर्माण र सुदृढीकरण	कि.मि.	१३७०७	४५	५५	६०	६५
७.	आवधिक मर्मत सम्भार	कि.मि.	६००	११६४	८००	९००	९००
८.	नियमित मर्मत सम्भार	कि.मि.	९१५५	८२८४	७१७५	८०००	१००००
९.	पुल निर्माण	संख्या	२०७२	१२५	२००	२५०	३००
१०.	सवारी साधन कर	रू. करोड	४७७९	११०७	१२५०	१३५०	१४५०
११.	ट्राफिक चिन्ह र संकेत राख्ने	वटा	६८७३		५००	६००	७००
१२.	सवारी चालक अनुमतिपत्र स्मार्ट कार्ड वितरण	संख्या (लाखमा)	६	४	१२	१२	१३
१३.	इम्बोस्ड नम्बर प्लेट वितरण	संख्या (हजारमा)	४.२७		१५००	१५००	१०००
१४.	स्तरोन्नति भएको रेलमार्गको लम्बाई	कि.मि.	४१	११	९	१०	११
१५.	डि.पि.आर प्रतिवेदन (रेलतर्फ)	कि.मि.	९६६	९०	१३६	१९२	१९२
१६.	मेट्रो रेल डि.पि.आर प्रतिवेदन	कि.मि.	०	०	२२	२३	२३
१७.	रेलमार्गको लागि थप जग्गाको अधिग्रहण	हेक्टर	२६७	५०	१५८	१६८	१६८
१८.	रोजगारी सिर्जना	संख्या (हजारमा)	४५	४५	५५	६०	६५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१,५६६,३३२	११७,४५५	१,४४८,८७७	-	८३५,६७६	७१,८८०	६५८,७७६
२०७७/७८	१,९५५,५८९	१२१,९०२	१,८३३,६८६	-	१,०५६,५६१	७९,७०९	८१९,३१८
२०७८/७९	२,२५८,२५७	१२८,१९७	२,१३०,०६१	-	१,२३५,८८४	९०,४२५	९३१,९४९

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७०००११	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	समन्वय, निर्देशन	सालबसाली			सडक,यातायात, सञ्चाल विस्तार सम्बन्धी नीति तर्जुमा, समन्वय र अनुगमन भएको हुने।
३३७०००१२	नेपाल पानीजहाज कार्यालय	कानुन निर्माण	सालबसाली			कानुन निर्माण भएको हुने।
३३७००१०१	काठमाडौं तराई मधेश फाष्ट ट्र्याक	सडक निर्माण	एकिन नभएको			डिपिआर स्वीकृत भई निर्माण कार्य भएको हुने।
३३७००१०२	जलमार्ग	संभाव्यता अध्ययन तथा अनुसन्धान	२०७५/७६ एकिन नभएको			सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने।
३३७०१०११	सडक विभाग	समन्वय र निर्देशन	सालबसाली			समन्वय र निर्देशन प्रभावकारी भएको हुने।
३३७०१०१२	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	सडक मर्मत तथा आयोजना कार्यान्वयन	सालबसाली			सडक मर्मत तथा नयाँ सडक निर्माण भएको हुने।
३३७०१०१३	हेभी इक्विप्मेन्ट डिभिजनहरू यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत	मेशिनरी मर्मत तथा व्यवस्था	सालबसाली			आधुनिक मेशिन उपकरणको व्यवस्था भएको हुने।
३३७०१०१४	मेकानिकल तालिम	यान्त्रिक तथा प्राविधिक तालिम	सालबसाली			कर्मचारीको क्षमता विकास भएको हुने।
३३७०१०१५	गुणस्तर अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	मेशिनरी परीक्षण	सालबसाली			प्रयोगशालाको स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११०१	सगरमाथा राजमार्ग (गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५१/५२ - २०७८/७९	३४६००	लागत अनुमान डिपिआर	सुनकोशीमा वेलीव्रिज निर्माण,कालो पत्रे, सब वेस निर्माण भएको हुने।
३३७०११०२	वि.पी. राजमार्ग (धुलिखेल-सुर्यविनायक-बनेपा-सिन्धुली -बर्दिबास)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५२/५३-२०७९/८०	२७३३००	लागत अनुमान डिपिआर	Black Top Overlay गरिएको हुने र सडक स्ट्रकचरहरुको मर्मत सम्भार, सुर्यविनायक धुलिखेल खण्डको निर्माण सुरु भएको हुने।
३३७०११०३	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुला घाट-दार्चुला-टिङकर)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०४१/४२ एकिन नभएको	२१७००	लागत अनुमान डिपिआर	पुल निर्माण, खलङ्गा क्षेत्रमा कालोपत्रे भएको हुने।
३३७०११०४	कान्ति राजपथ	सडक निर्माण तथा	२०५५/५६-	३३५००	लागत अनुमान	सडकको सम्पूर्ण लम्वाई कालो पत्रे गरिएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		स्तरोन्नति	२०७६/७७		डिपिआर	
३३७०११०५	गंगटे समुन्द्रटार गल्फुभन्ज्याङ सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०४८/४९ एकिन नभएको	१६६००	लागत अनुमान डिपिआर	सडक ट्र्याक निर्माण भएको हुने।
३३७०११०६	बक्रहवा - रुद्रपुर - सालझण्डी सन्धिखर्क ढोरपाटन सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६५/६६ एकिन नभएको	६५०००	लागत अनुमान डिपिआर	सबवे, सडक ट्र्याक निर्माण भएको हुने।
३३७०११०७	दमक-चिसापानी	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५२/५३ एकिन नभएको	२०५००	लागत अनुमान डिपिआर	सबवे निर्माण तथा सडक स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११०८	मदन भण्डारी राजमार्ग (बाहुनडाँगी देखि रुपाल सम्म)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५४/५५ एकिन नभएको	२६५०००	लागत अनुमान डिपिआर	राजमार्गमा पुल निर्माण, कालोपत्रे, ग्रावेल भएको हुने।
३३७०११०९	गल्छी-त्रिसुली-मैलुङ-स्याफ्रुवेशी- रसुवागढी सडक आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६१/६२ - २०७९/८०	१६५०००	लागत अनुमान डिपिआर	सडक ठेक्कापट्टा, ग्रावेल, कालोपत्रे र चीन सरकारबाट स्तरोन्नति कार्य अगाडि बढाइने।
३३७०१११०	टनकपुर लिंक सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५९/६०- २०७६/७७	६०००	लागत अनुमान डिपिआर	सडक कालोपत्रे र स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११११	सडक सुधार आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६३/६४- २०७९/८०	नखुलेको		एलओसी २ का सडकहरुको निर्माण र स्तरोन्नति भएको हुने । बिस्तृत सर्भेक्षण डिजाइन हुन बाँकी सडक छनोट, सर्भेक्षण, डिजाइन र स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७०१११२	११ किलो छेफेटार -भालुस्वरा — बारपाक सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५- २०७६/७६	नखुलेको		सडक कालोपत्रे र मर्मत सम्भारको कार्य भएको हुने।
३३७०१११३	शहिद मार्ग (घोराइ-नुवागाँउ-तिला-घर्तिगाउ-थवाङ-मुसिकोट-मैकोट)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ एकिन नभएको	३६९९६		सडक कालोपत्रे र मर्मत सम्भारको कार्य भएको हुने।
३३७०१११४	पुष्पलाल राजमार्ग (मध्य-पहाडी राजमार्ग)		२०६४/६५ २०७७/७८	८४३३००	लागत अनुमान डिपिआर	ठेक्का व्यवस्थापन, राजमार्गमा पर्ने पुल निर्माण, सडक कालोपत्रे र स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०१११५	नेपालगंज-सुर्खेत-दैलेख बजार-महाबुलेक-गाल्जे-भातडी , रतडा-नागम-गमगढि-नाक्चेलागना सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७०/७१ २०७८/७९	नखुलेको		ट्र्याक खोल्ने, व्याक कटिङ गर्ने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७०११६	भेरी करिडोर (जाजरकोट दुनै मरिम तिन्जे धो)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५-२०७९/८०	नखुलेको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११७	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ २०७४/७५	७१५०००	लागत अनुमान डिपिआर	पूल निर्माण,मर्मत,पहिरो नियन्त्रण सडक सुधार भएको हुने।
३३७०११८	उत्तर दक्षिण राजमार्ग (कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६५/६६ एकिन नभएको	४७३०००		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११९	बेनीघाट आरुघाट लार्के भन्ज्याङ सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६५/६६ एकिन नभएको	नखुलेको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११२०	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६०/६१ एकिन नभएको	नखुलेको		सडक विस्तार तथा स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११२१	डुम्रे-बेशीशहर-चामे-मनाङ सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५०/५१ एकिन नभएको	नखुलेको		पुल निर्माण, व्याक कटिङ, सव वेश निर्माण भएको हुने।
३३७०११२२	स्थानीय सडक पुल निर्माण	सडक, पुल निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६८/६९ एकिन नभएको	नखुलेको		पुल निर्माण भएको हुने।
३३७०११२३	रणनैतिक सडक पुलहरूको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	सडक तथा पुलहरुको सम्भाव्यता अध्ययन	सालबसाली	नखुलेको		रणनैतिक सडक पुलहरूको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन भएको हुने।
३३७०११२४	काठमाडौ बाहिरी चक्रपथ	बाहिरी चक्रपथ निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ एकिन नभएको	नखुलेको		स्वीकृत डिपिआर अनुसार चक्रपथ निर्माण र स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११२५	महाकाली पुल निर्माण आयोजना	पुल निर्माण गर्ने	२०७३/७४ २०७७/७८	४३०००	लागत अनुमान डिपिआर	पुल निर्माण सम्पन्न भएको हुने।
३३७०११२६	सेती राजमार्ग (टिकापुर -लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६६/६७ एकिन नभएको	नखुलेको		ट्र्याक खोल्ने तथा कालो पत्रे भएको हुने।
३३७०११२७	चेपाङ मार्ग (ठोरी-भण्डारा -लोथर-मलेखु)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६६/६७ एकिन नभएको	नखुलेको		कालो पत्रे तथा मोड सुधार भएको हुने

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७०११२८	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरू समेत)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६७/६८ २०७८/७९	६५२४००	लागत अनुमान डिपिआर	पुल निर्माण तथा कालो पत्रे भएको हुने।
३३७०११३०	औद्योगिक कोरिडोर (व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना)	व्यापारिक मार्ग निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७१/७२ २०७७/७८	३३१०००		व्यापारिक मार्ग निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११३१	यातायात अभिवृद्दि आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६८/६९ २०७६/७७		लागत अनुमान डिपिआर	डिजाइन स्वीकृत हुने ।
३३७०११३२	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	पुलपुलेसा निर्माण तथा संरक्षण	सालबसाली			६५ वटा पुल निर्माण तथा २५०० पुलको संरक्षण भएको हुने ।
३३७०११३३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	सडक स्तरोन्नति	२०६९/७० २०७४/७५	७२२००	लागत अनुमान डिपिआर	सडक स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७०११३४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७०/७१ - २०७९/८०	६००००	लागत अनुमान डिपिआर	७.४ कि.मि सडक ८ लेनमा स्तरोन्नति हुने बाँकि ८.२ कि.मि. सडक सिमाङ्कन तथा अध्ययन भएको हुने।
३३७०११३५	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	सडक स्तरोन्नति	२०७०/७१ - २०७६/७७	५३०००	लागत अनुमान डिपिआर	निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने ।
३३७०११३६	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा (सडक सुरक्षा आयोजना)	सडक सुरक्षा	२०७०/७१ एकिन नभएको	नखुलेको		अध्ययन अनुसन्धान तथा तालिम संचालन भएको हुने ।
३३७०११३७	सडक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७१/७२ नखुलेको	नखुलेको		राजमार्गहरुको आवश्यकता अनुसार पुनर्स्थापना भएको हुने।
३३७०११३८	राजमार्ग स्तरोन्नति तथा पुनरोत्थान कार्यक्रम	राजमार्ग सुधार तथा स्तरोन्नति	सालवसाली	नखुलेको		राजमार्ग सुधार तथा स्तरोन्नति भएको हुने।
३३७०११३९	नागढुङ्गा सुरुङमार्ग निर्माण आयोजना	सुरुङ्ग मार्ग बनाउने	२०७१/७२- २०८०/८१	२२००००	लागत अनुमान डिपिआर	ठेक्का व्यवस्थापन,एप्रोच सडक निर्माण,साइट क्याम्प भवन निर्माण र सुरुङमार्ग निर्माण कार्य भएको हुने।
३३७०११४०	सासेक सडक सुधार आयोजना	सडक सम्भार तथा मर्मत	२०७३/७४ २०८२/८३	२५६०००	लागत अनुमान डिपिआर	४ लेनमा स्तरोन्नति भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७०११४१	मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडक		२०७३/७४ एकिन नभएको	नखुलेको		अध्ययन कार्य सम्पन्न भई निर्माण कार्य सुरु भएको हुने।
३३७०११४२	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुंगा-सोलु सल्लेरी-खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुंगा)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ एकिन नभएको	नखुलेको		ट्र्याक निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने।
३३७०११४३	तराई मधेश सडक पूर्वाधार बिशेष कार्यक्रम	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ एकिन नभएको	नखुलेको		५२ कि.मि. कालोपत्रे स्तरमा निर्माण भएको हुने।
३३७०११४४	साँघुटार-ओखलढुङ्गा-कुइभिर सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ २०७७/७८	नखुलेको		२५ कि.मि ट्र्याक खुलेको हुने।
३३७०११४५	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना	राजमार्ग सुधार	२०७५/७६ २०८४/८५	२४६०००		सासेक अन्तरगतका राजमार्ग स्तरोन्नति भएको हुने
३३७०११४६	दोस्रो पुल सुधार तथा संभार आयोजना	पुल सुधार तथा संभार	२०७५/७६-२०७८/७९	नखुलेको		पुल मर्मत संभार भएको हुने।
३३७०११६७	क्षेत्रीय व्यापारिक मार्ग विस्तार आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७५/७६ एकिन नभएको	नखुलेको		ठेक्का व्यवस्थापन गरी निर्माण कार्य सुरु गरिने।
३३७०११६८	सुरुङ मार्ग विकास कार्यक्रम	सुरुङ निर्माण	२०७६/७७ एकिन नभएको	नखुलेको		डिपिआर सम्पन्न भएका सुरुङमार्गको निर्माण कार्यको लागि ठेक्का व्यवस्थापन गरिने ।
३३७०११६९	वैकल्पिक सहायक राजमार्ग विकास कार्यक्रम	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७६/७७ एकिन नभएको	नखुलेको		संघमा हस्तान्तरण भएका सडकहरुको निर्माण कार्य अगाडि बढाइएको हुने।
३३७०१९०४	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजन दोस्रो चरण	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७६/७७ एकिन नभएको	नखुलेको		दोश्रो चरण अन्तर्गतको सडकहरुको निर्माण कार्य सुरु गरिने।
३३७०२०११	रेल्वे विभाग	समन्वय निर्देशन	सालबसाली			सम्भाव्यता अध्ययन, पूर्वाधार निर्माण, समन्य तथा अनुगमन कार्य भएको हुने।
३३७०२१०१	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	रेलवे निर्माण गर्ने	२०६६/६७ एकिन नभएको	६९५१००	लागत अनुमान डिपिआर	पूर्व पश्चिम रेलमार्गको डि.पी. आर, जग्गा प्रप्ति, रेलमार्ग निर्माण भएको हुने।
३३७०३०११	यातायात व्यवस्था विभाग	समन्वय, निर्देशन		सालबसाली		यातायात क्षेत्र व्यवस्थित भएको हुने।
३३७०३१०१	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	यातायात क्षेत्र	२०५७/५८	नखुलेको		यातायात क्षेत्र व्यवस्थित भएको हुने

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		व्यवस्थापन	सालबसाली			
३३७०३०१३	सवारी परीक्षण कार्यालयहरू	सवारी परिक्षण	२०७५/७६ एकिन नभएको	नखुलेको		सवै प्रदेशमा सवरी परिक्षण कार्यालयहरु स्थापना भएको हुने।
३३७३१०११	सडक वोर्ड	सडक मर्मत तथा सम्भार	सालबसाली			तोकिएका सडक मर्मत भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

निर्माण कार्यको तयारी अवस्था तथा विनियोजित बजेट बमोजिम स्रोतको व्यवस्थापन समयमा नै हुन नसके आयोजनाको चौमासिक लक्ष्य तथा प्रगतिमा सन्तुलन हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ । बढ्दो सडक निर्माणको लागि प्राकृतिक स्रोत-साधनहरुको उपलब्धताको आधारमा निर्माणको प्रगति आश्रित हुने हुँदा उचित व्यवस्थापनको अभावमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन नसक्ने र आयोजनाको समय र लागत बढ्ने जोखिम रहन्छ। यसबाट त्रिवर्षीय खर्च संरचनाले प्रक्षेपण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्त गर्नमा जोखिम रहन्छ ।

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता, वाक तथा प्रकाशन स्वतन्त्रता, सञ्चार एवम् सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरेको छ। सञ्चार तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रमा विकास भैरहेका नवीनतम् प्रविधिले सामाजिक, आर्थिक रुपान्तरण र सुशासनमा गतिशीलता प्रदान गर्न सक्ने देखिन्छ। यस क्षेत्रको विश्वव्यापी विकास एवम् उपलब्धि अनुरूप नेपाली जनतालाई सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित सेवाहरू पुऱ्याउँदै मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास र लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्नका लागि आर्थिक विकासका समग्र पक्षहरूमा सूचना प्रविधि तथा सञ्चारको अधिकतम उपयोग बढाउन सञ्चार र सूचना प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान, सीप र क्षमताको विकास गरी विद्युतीय खाडल कम गर्नु आजको आवश्यकता हो।

यस पृष्ठभूमिमा सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा भइरहेका विश्वव्यापी प्रभाव, विकास एवम् उपलब्धि अनुरूप नेपाली जनतालाई प्रभावकारी सेवाहरू पुऱ्याउँदै मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थानुरुप आर्थिक विकासका समग्र पक्षहरूमा सूचना प्रविधि तथा सञ्चारको अधिकतम उपयोग गर्दै **"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली"** को मर्मलाई साकार बनाउनको लागि पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्रले लिएको लक्ष्य एवम् उद्देश्य र नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई सम्बोधन गर्न सञ्चार तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका हुने गरी आगामी तीन वर्षको मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

आम सञ्चारका माध्यममा भ्रामक तथा असत्य समाचारको बढोत्तरी हुनु, सामाजिक संजालको दुरुपयोग हुनु, बढ्दो साइवर थ्रेटको सामना गर्नु, सूचना प्रविधिको विकाससँगै हुलाक सेवाको सेवा प्रवाह प्रतिस्पर्धी हुन नसक्नु जस्ता समस्या रहेका छन्। आम सञ्चारका माध्यममा प्रसारित समाचार मर्यादित र विश्वसनीय बनाउनु, असत्य समाचारको नियमन एवम् नियन्त्रण गर्नु, सामाजिक सञ्जालको बृद्धिसँगै यसमा बढ्दै गएको दुरुपयोग नियन्त्रण गर्नु, सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा विकसित नविनतम प्रविधिको समय सापेक्ष प्रयोग गर्नु, बढ्दो साइवर अपराधको सामना गर्नु, सुचना प्रविधिमा आधारित उद्योगहरुलाई प्रतिस्पर्धी बनाउनु, परम्परागत हुलाक सेवालाई विविधिकरण गर्नु, यस क्षेत्रको अनुसन्धान तथा विकासमा लगानी बृद्धि गर्नु, सुरक्षण मुद्रणमा रहेको परनिर्भरता हटाउनु, सेवा प्रवाहको लागि बस्तीहरू छरिएर रहनु, चलचित्र क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाई उद्योगको रुपमा विकास गर्नु र दूरसञ्चार पूर्वाधारमा सहप्रयोगको अवस्था सृजना गर्नु यस क्षेत्रमा चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

सूचना प्रविधियुक्त राष्ट्र।

४. उद्देश्य

१. सबै नागरिकमा सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको सहज पहुँच तथा उपयोग विस्तार गर्नु।

२. सञ्चार र सूचना प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउनु।

३. सञ्चार र सूचना प्रविधिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी वृद्धि गर्नु।

५. रणनीति

१. सबै नागरिकको पहुँच तथा उपयोग सुनिश्चित गर्ने।

२. पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रताको सुनिश्चतता गर्दै आमसञ्चारमा सबै नागरिकको पहुँच विस्तार गर्ने।

३. दूरसञ्चार एवम् ब्रोडव्याण्ड सेवाको पहुँच देशभर पुर्याउने।

४. डिजिटाईजेसन मार्फत सामाजिक, आर्थिक र शासकीय व्यवस्थामा सुधार गर्ने।

५. हुलाक सेवालाई संस्थागत पूनर्संरचना गरी स्वायत्त, प्रतिस्पर्धी र व्यावसायिक बनाउने।

६. चलचित्र क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गरी उद्योगको रूपमा विकास तथा प्रर्वद्धन गर्ने।

७. मुद्रणको व्यवस्था गर्ने।

८. विज्ञापन बजार व्यवस्थित बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९
१	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता (कुल जनसंख्या)	प्रतिशत	५५.४	५७.६	६०.५	६४	६८
२	टेलिफोन घनत्व	प्रतिशत	१३३.८३	१३७.०८	१३९	१४०	१४०
३	आधारभूत टेलिफोनका ग्राहक संख्या वृद्धि	जना लाखमा	८.६१	८	८	८	८
४	मोबाइल टेलिफोन ग्राहक संख्या	जना लाखमा	३८३	३९६.५	३९८	३९८	३९८
५	रेडियोको राष्ट्रिय पहुँच	प्रतिशत	८३	८६	९०	९२	९६
६	डिजिटल टेलिभिजनमा पहुँच	घरधुरी प्रतिशत	४०	७२	७८	८४	९०
७	काउन्टर अटोमेशन भएका हुलाक कार्यालय/ हुलाक सेवामा अनलाईन ट्र्याकिङ्ग प्रणाली	जिल्ला	६०	७५	७५	७७	७७
८	अनलाइनमार्फत् सरकारी सेवा प्रवाह	निकाय	०	१०	१३	१६	२०
९	डाटा सेन्टरको स्थापना	वटा	१	१	१	३	३
१०	इन्टरनेट एक्सचेन्ज सेन्टर	वटा	-	-	-	२	२

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६४,३९३	४८,०६२	१५,५३१	८००	६४,३९३	–	–
२०७७/७८	६८,७८३	४९,७६७	१६,४८६	२,५३०	६८,७८३	–	–
२०७८/७९	७१,५६४	५१,५३२	१७,५०२	२,५३०	७१,५६४	–	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३५८०००११	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	सञ्चार तथा सूचना प्रविधिका क्षेत्रमा नीति कानुन तर्जुमा र नियमन	सालबसाली			आमसञ्चार डिजिटल कन्भर्जेन्समा रुपान्तरण भएको हुने। दूरसञ्चार सेवा तथा आमसञ्चारसँग सम्बन्धित नीतिगत र कानुनी पूर्वाधार विकास भएको हुने। सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी विद्युतीय सुशासन तथा सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवसायको प्रवर्द्धन भएको हुने। चलचित्र क्षेत्र उद्योगको रुपमा विकास भएको र नेपाली चलचित्रको प्रवर्द्धन भएको हुने।
३५८८१०१३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	राज्यले अवलम्बन गरेको नीतिको सम्प्रेषण	सालबसाली			प्रदेश नं. २ महोत्तरी जिल्लाको बर्दिबास र प्रदेश नं. ५ दाङ्ग जिल्लाको तुलसीपुरमा प्रादेशिक प्रसारण केन्द्र स्थापना भएको हुने। नेपाल टेलिभिजनको पहुँचलाई भौगोलिक प्रविधिगतरुपमा सुधार गरी दर्शक सहभागितामा बृद्धि भएको हुने। भि-स्याट लिन्कको स्तरोन्नति भएको हुने।
३५८०५०११	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	सूचना प्रविधिको सुरक्षा तथा विद्युतीय हस्ताक्षरको प्रचार प्रसार र उपयोग	सालबसाली			विभिन्न निकायका सूचना प्रणालीहरूलाई विद्युतीय हस्ताक्षर मैत्री बनाइएको हुने।
३५८००१०१	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	नेपाल सरकारको सूचना बैंकको रुपमा स्थापना	सालबसाली			दुई वटा स्थानमा डाटा सेन्टर स्थापना भएको हुने। दुई वटा ईन्टरनेट एक्सचेन्ज सेन्टर स्थापना भएको हुने। सरकारी विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली सञ्चालनमा आएको हुने। नेशनल कम्प्युटर इमरजेन्सी रेस्पोन्स टिम सञ्चालन भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
५०१५८१०१	नेपाल टेलिभिजन	राष्ट्रिय प्रसारण संस्थाको हैसियतले सरकारी सूचना प्रसारण	सालबसाली			इटहरी प्रसारण केन्द्रबाट प्रसारण शुरू भएको हुने। अन्तर्राष्ट्रिय च्यानल प्रसारण शुरू भएको हुने। नयाँ मिडिया अन्तर्गत अनलाइन, मोवाईल एप, सोसल मिडिया, यूटुब बाट सबै च्यानलका प्रसारण तथा भिडियो अन डिमाण्ड मा राखिएको हुने। नेपाल टेलिभिजनको आर्काईब पूर्णरूपले डिजिटाईट भएको हुने। नेपाल टेलिभिजनका कार्यक्रमहरू थप समावेशी तथा प्रभावकारी भएको हुने।
३५८०१०११	मुद्रण विभाग	नेपाल सरकार तथा सबै सरकारी निकायका आवश्यक छपाई कार्य	सालबसाली			राजपत्र ग्राहकको अनलाइन दर्ता तथा लेखापालनको सफ्टवेयर निर्माण भएको हुने।
३५८८१०१४	सुरक्षण मुद्रण केन्द्र	नेपाल सरकारको सुरक्षण मुद्रणको रुपमा स्थापना	सालबसाली			सुरक्षण मुद्रण मुलुकभित्रै गर्नका लागि कानुनी तथा संस्थागत पूर्वाधार विकास भएको हुने।
३५८०२०११	सूचना तथा प्रशारण विभाग	समष्टिगत सूचनाको हवको रूपमा विकास गरी सूचना संकलन एवं वितरण प्रेस प्रतिनिधि प्रमाणपत्र तथा परिचयपत्र प्रदान र नवीकरण	सालबसाली			डिजिटल केबल प्रसारण संस्थाहरुले प्रयोग गर्ने CAS/SMS को केन्द्रीय निगरानी इकाई जडान गरी अनुगमन भएको हुने। दुर्गम क्षेत्रमा कार्यरत पत्रकारहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने। पत्रकार दुर्घटना विमा भएको हुने। लोक कल्याणकारी विज्ञापनको लागि अनुदान (छापाका लागि) वितरण भएको हुने।
३५८०२०१२	संचार केन्द्र	सञ्चार/सूचना प्रविधि सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			यस केन्द्रले गर्ने काम हुलाक सेवा विभाग अन्तर्गत हस्तान्तरण भएको हुने।
३५८०३०११	हुलाक सेवा विभाग	हुलाक सेवा विभाग अन्तर्गतका सम्पूर्ण कार्यालयहरुको अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण, समन्वय तथा	सालबसाली			हुलाक सेवालाई पुनसंरचना गरी स्वायत्त, प्रतिस्पर्धी र व्यावसायिक भएको हुने। सात स्थानमा विद्युतीय भुक्तानी सम्बन्धी अध्ययन भएको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		सहकार्य र नीतिगत व्यवस्थापन				हुने।
३५८०३०१२	हुलाक निर्देशनालयहरु	क्षेत्र, जिल्ला भित्रका डाँक, बचत बैंक, टेलिसेन्टर संचालन गर्ने र मातहतका जि.हु.का. हरुको अनुगमन, मुल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण, समन्वय र सहकार्य	सालबसाली			जिल्ला हुलाक कार्यालयहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण, समन्वय र सहकार्य प्रभावकारी रुपमा भएको हुने।
३५८०३०१३	गोश्वरा हुलाक	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय डाँक, पार्सल आदानप्रदान र व्यवस्थापन	सालबसाली			हुलाक टिकट जाँच व्यवस्था प्रभावकारी भई नक्कली हुलाक टिकट नियन्त्रण भएको हुने। अन्तर्राष्ट्रिय डाँक लेखा प्रणाली विस्तार भएको हुने।
३५८०३०१४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	जिल्ला भित्रका डाँक, बचत बैंक, टेलिसेन्टर संचालन र चिठ्ठीपत्र अदानप्रदान टेलिसेन्टर संचालन	सालबसाली			जिल्ला भित्रका डाँक आदान प्रदान एवम् चिठ्ठीपत्रको प्रभावकारी रुपमा वितरण भएको हुने। स्थानीय तह भित्रका डाँक आदान प्रदान एवम् चिठ्ठीपत्रको वितरण भएको हुने।
३५८०३०१५	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			देशभरका हुलाकमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।
३५८०३०१६	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	हुलाक बचत बैंकको अनुगमन, मूल्याङ्कन र व्यवस्थापनका र धनादेश	सालबसाली			आन्तरिक धनादेश सेवा संचालन भएको हुने। बचत बैंक सुधार (सघन अनुगमन, बचत तथा लगानीमा सुधार, ऋण असुली अभियान संचालन तथा प्रचार प्रसार) भएको हुने। तीन जिल्लामा एनी ब्रान्च बैंकिंग सर्भिस सेवा संचालन भएको हुने।
३५८०३०१७	केन्द्रीय टिकट भण्डार तथा फिलाटेलिक ब्यूरो	टिकट वितरण, व्यवस्थापन र भण्डारण हुलाक टिकट प्रचलनमा ल्याउने र प्रचार प्रसार, तथा अन्तर्राष्ट्रिय	सालबसाली			टिकट वितरण, व्यवस्थापन र भण्डारण भएको हुने। टिकटको प्रचार प्रसार, प्रवर्द्धनात्मक कार्य तथा अन्तर्राष्ट्रिय विक्री वितरण प्रभावकारी रुपमा भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		बिक्री वितरण				
३५८०४०११	सुचना प्रविधि विभाग	नेपालमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई बिस्तार गर्दै यसलाई सुरक्षित एवम् दिगो बनाउने	सालबसाली			सूचना प्रविधिमा आधारित उद्योग व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा रोजगारी सिर्जना गर्न राष्ट्रिय ज्ञान पार्क स्थापना भएको हुने। संघीय संरचनामा सरकारी उद्यम वास्तुकला (Government Enterprise Architecture) को कार्यान्यिन भएको हुने। स्थानीय निकायको कमन मोबाइल एप टेम्पलेट को विस्तार तथा सहयोग र मर्मत भएको हुने।
३५८२१०११	राष्ट्रिय सूचना आयोग	सूचनाको हकको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलन	सालबसाली			नेपाल टेलिभिजन र रेडियो नेपालमार्फत सूचनाको हकसम्बन्धी कार्यक्रम उत्पादन र प्रसारण भएको हुने। सूचनाको हक परिपालना सम्बन्धी परीक्षण (RTI Audit) भएको हुने।
३५८४१०११	प्रेस काउन्सिल	पत्रकार आचारसंहिता निर्माण र सोको अनुगमन, आचारसंहिता सम्बन्धी सचेतना, पत्रकारिता क्षेत्रको विकासको लागि नीति निर्माणमा सहयोग	सालबसाली			पत्रकार आचारसंहिता जागरण/ मिडियाप्रतिको जनगुनासो सुनुवाई भएको हुने। आचारसंहिताका सैद्धान्तिक/ व्यवहारिक विषयमा लेख सहित पुस्तक प्रकाशन भएको हुने। मिडियामा आउने गम्भीर प्रकृतिका विषयहरुको विशेषज्ञहरूबाट अध्ययन अनुसन्धान एवम् आचारसंहिता पालनाको अवस्थाको सन्दर्भमा समेत अध्ययन भएको हुने। मिडियाको अनुगमन, मिडियाको कन्टेन्ट आदिको बारेमा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने।
३५८८१०११	राष्ट्रिय समाचार समिति	नेपाल राज्यभित्र र बाहिरका निष्पक्ष एवम् आधिकारिक समाचार तथा सूचना स्वदेश तथा विदेशमा	सालबसाली			केन्द्रीय तथा सबै प्रदेश कार्यालयबाट समाचारसहित भिडियो क्लिप सङ्कलन र सम्प्रेषण भएको हुने। खोजमूलक भिडियो फिचर संप्रेषण गर्न आलेख

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		समुचित प्रवाह, पूर्ण तथा वास्तविक समाचार एवम् सूचनाको खोजी गरी प्राप्त भएको समाचार तथा सूचनाको आदान प्रदान				समाचारसहित स्थलगत (खोजी) समाचार सङ्कलनका लागि समाचारदाता परिचालन भएको हुने।
३५८८१०१२	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	देशभर कार्यरत सञ्चार प्रतिष्ठानहरु छापा माध्यम, एफएम रेडियो तथा टेलिभिजन प्रसारण सेवाको अनुगमन	सालबसाली			सञ्चार उद्यमीसँग अन्तरक्रिया भएको हुने। जिल्लाहरूमा मिडिया अनुगमन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सञ्चार तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रको कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक कानूनी, वित्तीय, मानवीय जनशक्ति उपलब्ध हुने र विकासमैत्री वातावरण कायम हुनेछ। उक्त स्थिति नरहेमा लक्ष्य हासिल नहुने जोखिम रहनेछ।

६.४ शहरी विकास, भवन तथा बस्ती विकास

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले राज्यको सन्तुलित र समावेशी विकासको परिकल्पना गर्दै आवासको हकलाई मौलिक हकको रुपमा अंगिकार गरी सबै नागरिकको सुरक्षित, उपयुक्त र वातावरणमैत्री आवासको अधिकारको सम्मान, संरक्षण तथा परिपूर्ति गर्ने तथा आवासविहिन नागरिकलाई आवास सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरेको छ । साथै, संविधानले अव्यवस्थित बसोबासलाई व्यवस्थापन गर्न योजनाबद्ध व्यवस्थित बस्ती विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । नेपालको अवस्थिति भूकम्प लगायत बहुविपद् जोखिमयुक्त रहेकोले विपद् पूर्वतयारी कार्यलाई सुदृढ गरी प्रभावकारी प्रतिकार्य र पुनर्लाभ गर्न तथा पुनर्स्थापना र पुननिर्माण कार्यमा "विल्ड ब्याक बेटर"को अवधारणा अनुसार भवन निर्माण गर्नु समेत आवश्यक छ । **समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली**को राष्ट्रिय सोच पुरा गर्न आधुनिक पूर्वाधारयुक्त योजनावद्ध वातावरणमैत्री विपद् प्रतिरोधी, व्यवस्थित, समावेशी, आर्थिक रुपमा गतिशील र सुरम्य शहर निर्माण गर्नुपर्दछ । सबैको लागि दिगो मानव बस्ती र शहरको घोषणा समेत गर्नुपर्नेछ । दिगो विकास लक्ष्य ११ ले लिएको लक्ष्य बमोजिम शहर एवम् मानव बस्तीलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील एवम् दिगो बनाउनु पर्नेछ । त्यसैगरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्को आर्थिक, मानवीय एवम् पूर्वाधारको क्षति र आधारभूत सेवामा अवरोध सारभूत रुपमा घटाउनु पर्नेछ।

२. समस्या र चुनौती

हालसम्म पनि शहरी प्रणालीको तहगत खाका निर्धारण गरी सो अनुरुप शहरी पूर्वाधार तथा सेवा सुविधा निर्धारण नहुनु, शहरी विकास पूर्वाधार निर्माण कार्यमा सम्बन्धित निकायबीचको समन्वय र सहकार्यको कमि हुनु, शहरी सुविधाहरूको उपलब्धता र गुणस्तर पर्याप्त नहुनु, व्यक्तिगत प्रयासबाट आवास निर्माण गर्ने परम्परा खर्चिलो रहनु र राष्ट्रिय भवन संहिता पालनामा सरोकारवालाको अपेक्षित सहभागिता नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

एकीकृत शहरी भौतिक पूर्वाधार विकास निर्माणका लागि सम्बन्धित निकायबीच समन्वय र सहकार्यको बाध्यकारी व्यवस्था गर्दै भू-उपयोग योजनामा आधारित व्यवस्थित, नियोजित र योजनावद्ध शहरी विकास गर्नु, राष्ट्रिय शहरी नीति तथा रणनीतिले अबलम्बन गरेका शहरी प्रणाली र अन्तरसम्बन्धलाई जीवन्तता प्रदान गर्न साधनश्रोतको पहिचान गरी निर्देशित ठूलो लगानी गर्नु, जोखिमयुक्त असुरक्षित स्थानमा छरिएर रहेका बस्तीलाई वैज्ञानिक भू-उपयोगमा आधारित रही एकीकृत बस्ती विकास गर्नु र राष्ट्रिय भवन संहिताको समयानुकूल परिमार्जन गरी सम्पूर्ण भवन सुरक्षित तवरले निर्माण गर्नु प्रमुख चुनौती हुन् ।

३. सोच

- व्यवस्थित शहरीकरण मार्फत दिगो आर्थिक सामाजिक समृद्धि (शहरी विकास) ।
- सुलभ, सुरक्षित, उत्थानशील र एकीकृत आवास तथा बस्ती (आवास तथा बस्ती विकास)।
- सुरक्षित, किफायती र वातावरणमैत्री भवन (भवन निर्माण)।

४. उद्देश्य

१. विपद् प्रतिरोधी, मानव केन्द्रित, सुरक्षित, आर्थिक रुपमा गतिशील, स्वच्छ, सफा र व्यवस्थित शहर निर्माण गर्नु (शहरी विकास) ।

२. सन्तुलित राष्ट्रिय शहरी प्रणाली र परिष्कृत शहरी बनोट विकासका लागि हरित अर्थतन्त्र मार्फत शहर एवम् ग्रामीण-शहरी अन्तरसम्बन्धलाई जीवन्तता प्रदान गर्नु (शहरी विकास) ।

३. शहरको योजना, निर्माण, व्यवस्थापन, सुधार तथा विस्तारका लागि प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि र शहरी पूर्वाधार सुशासनको संस्थागत विकास गर्नु (शहरी विकास) ।

४. सबै आय वर्गका निम्ति उपयुक्त, सुरक्षित, वातावरणमैत्री, सुलभ र उत्थानशील आवास निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्नु (आवास तथा बस्ती विकास) ।

५. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यमा एकीकृत बस्ती विकास गर्नु (आवास तथा बस्ती विकास) ।

६. भवन निर्माणमा उपयुक्त आधुनिक प्रविधि र स्थानीय वास्तुकलाको मिश्रणबाट नयाँ निर्माण सामग्रीको प्रयोग समेतलाई प्रोत्साहन गरी सुरक्षित, टिकाउ, सुलभ र किफायती भवनहरूको निर्माण गर्नु (भवन निर्माण) ।

७. एकीकृत सरकारी भवन डिजाईन, निर्माण, प्रयोग तथा मर्मत-सम्भार सम्बन्धमा एकद्वार नीति सहित भवन क्षेत्रको सँस्थागत तथा कानुनी संरचनाको सुधार गर्नु (भवन निर्माण) ।

५. रणनीति

अ. शहरी विकास

१. विद्यमान शहरको वातावरणीय सुधारका लागि सामाजिक, भौतिक र आर्थिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने ।

२. राष्ट्रिय शहरी प्रणाली विकासको लागि सबै प्रकारका स्रोत-साधनहरूको पहिचान र समुचित उपयोग गरी निर्देशित लगानी गर्ने ।

३. तीन तहको समन्वयात्मक सहकार्यमा एकीकृत शहरी पूर्वाधार विकास र शहरी सेवा प्रवाहमा शहरी सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।

४. काठमाडौं उपत्यकालाई आकर्षक, समृद्ध र वातावरणमैत्री अत्याधुनिक सुविधायुक्त सांस्कृतिक राजधानी शहरको रूपमा विकास गर्ने

आ. आवास तथा बस्ती विकास

१. संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको क्षेत्रगत भूमिका स्पष्ट पार्दै संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

२. भौगोलिक रूपमा विकट, विकासको लागि बाधक, अपायक र विपद्को उच्च जोखिमयुक्त स्थानमा रहेका बस्तीहरूलाई निरुत्साहित गर्ने ।

३. वातावरणीय दृष्टिले सन्तुलित, वित्तीय दृष्टिले सम्भाव्य र प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त एवम् सुरक्षित तथा व्यवस्थित एकीकृत बस्तीहरूको विकास गर्ने ।

४. कमजोर आर्थिक अवस्थामा रहेका, दलित, मुस्लिम, लोपोन्मुख र सीमान्तीकृत जातजाति तथा समुदाय एवम् विपद्को उच्च जोखिममा रहेका नागरीकका लागि सुरक्षित, किफायती र वातावरणमैत्री आवासको व्यवस्था गर्ने ।

५. जमिनको प्रभावकारी उपयोग हुने गरी आवासको लागि आवश्यक जग्गा लगायत योजनाबद्ध भौतिक पूर्वाधार सेवाको एकीकृत रूपमा विकास गर्ने ।

भवन निर्माण

१. संस्थागत क्षमता विकास गर्दै सरकारी कार्यलाई सेवामूलक तथा कार्यमूलक बनाउन एकीकृत सरकारी भवनको निर्माण गर्ने ।

२. एकीकृत सरकारी भवन डिजाइन, निर्माण, प्रयोग तथा मर्मत-संभार सम्बन्धमा एकद्वार नीति सहित भवन क्षेत्रको संस्थागत तथा कानुनी संरचनाको सुधार गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	एक शहर एक पहिचान अन्तर्गत एकीकृत शहरी विकास	सङ्ख्या (क्रमागत)	२०	२०	२०	२०	२०
२.	स्मार्ट सिटीका रुपमा शहरहरूलाई विकास	सङ्ख्या (क्रमागत)	१३	१३	१३	१३	१३
३.	नगरपालिकाहरूको एकीकृत शहरी विकास	संख्या (क्रमागत)	१८५	१८५ (अध्ययन सम्पन्न)	१८५ (क्रमागत)	१८५ (क्रमागत)	१८५ (क्रमागत)
४.	हरित पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत शहरी पार्क एवम् पोखरी निर्माण	सङ्ख्या	१५ (क्रमागत)	१५ (क्रमागत)	१५ (क्रमागत)	५ (सम्पन्न)	
५.	शहरी आर्थिक कोरिडोर विकास	संख्या	३ (अध्ययन क्रमागत)	३ (अध्ययन सम्पन्न)	३ (क्रमागत)	३ (क्रमागत)	३ (क्रमागत)
६.	ढल निर्माण	कि.मि.	६०	४	५	१०	१०
७.	सतह नाली निर्माण	कि.मि.	४७४	२५०	२५०	२५०	२५०
८.	बसपार्क निर्माण	वटा	२५ (क्रमागत)	५ (सम्पन्न) २० (क्रमागत)	१०	१०	१०
९.	शहरी सडक स्तरोन्नति	कि.मि.	३०३	१५०	२५०	२५०	२५०
१०.	जग्गा विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन	हेक्टर	३१२	८५	८५	८५	८५
११.	फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र निर्माण	संख्या	४ (क्रमागत)	२ (सम्पन्न) ३ (क्रमागत)	४	२	२
१२.	वृहत शहरी क्षेत्र विकास कार्यक्रम (मेगा सिटि)	संख्या	३ अध्ययन (क्रमागत)	३ (अध्ययन सम्पन्न)	३ (क्रमागत)	३ (क्रमागत)	३ (क्रमागत)
१३.	हिमाली शहर विकास	संख्या	५ (अध्ययन क्रमागत)	५ (अध्ययन सम्पन्न)	५ (क्रमागत)	५ (क्रमागत)	५ (क्रमागत)
१४.	नयाँ शहर विकास	संख्या (क्रमागत)	२७	२७	२७	२७	२७
१५.	सघन शहरी अन्तर्गत पूर्वाधार निर्माण भएका नगरपालिका	संख्या	२० (क्रमागत)	२० (क्रमागत)	१२	१३	१०
१६.	नमुना एकीकृत बस्ती विकास	सङ्ख्या	७५ (क्रमागत)	२०	२०	२०	१५
१७.	सुरक्षित नागरिक आवास	सङ्ख्या		१००००	१५०००	२००००	२५०००

क्र. सं.	सूचक	एकाइ	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१८.	बस्ती स्थानान्तरणका लागि पूर्वाधार सहितको एकीकृत बस्ती विकास	संख्या		८ (क्रमागत)	८	१२	१५
१९.	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३७.८	४०	४५	५०	५४
२०.	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८५.३	८६	८६.८	८७.४	८८
२१.	शहरी गरीब आवास एकाई	संख्या	२५०	२५०	७५०	१५००	१०००
२२.	सरकारी कार्यालय भवन निर्माण	सङ्ख्या	१७३	१०	१२	१५	१५
२३.	एकीकृत सरकारी कार्यालय भवन निर्माण	सङ्ख्या	५	८	७	७	५
२४.	विशेष आवास (प्रधानमन्त्री, प्रधानन्यायधिश, अति विशिष्ट तथा विशिष्ट पदाधिकारीको लागि आवास)	सङ्ख्या	६१	१६	१६	१५	१५
२५.	सभाहल तथा सम्मेलन केन्द्र निर्माण	सङ्ख्या	३	५	७	७	७
२६.	रोजगारी सिर्जना	हजार	९५	३५	३५	३५	३५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	३७७,१७६	७९,६५६	२८४,५२०	१३,०००	२५८,०३६	५,७२३	११३,४१७
२०७७/७८	३८४,६३१	७०,६७४	३०२,९३२	११,०२५	२७०,१५०	५२९	११३,९५२
२०७८/७९	४०९,३१३	७४,४५०	३२३,२८६	११,५७६	२८६,१०८	५५६	१२२,६४९

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू. अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३४७०००११	शहरी विकास मन्त्रालय	नीति, कानून तर्जुमा, नियमन	सालबसाली			
३४७००१०१	वागमती सुधार आयोजना	बागमती नदी र यसका सहायक नदीहरुमा ढल, सडक र नदी तटबन्ध निर्माण, काठमाडौं उपत्यकालाई हराभरा, सुन्दर, मनोरम र प्रदुषणमुक्त बनाँउदै साँस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका धरोहरहरुको मर्मत संभार	२०७०/७१ २०७६/७७	६.३०		वागमती नदी र यसका सहायक नदीहरुको व्यवस्थापन सहित ३० कि.मि ढल निर्माण, १२ कि.मि सडक निर्माण, ३० कि.मि नदि नियन्त्रण, र नदीमा स्वच्छ सफा पानीको वहाव भएको हुने ।
३४७०१०११	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	शहरी विकास र भवन निर्माण व्यवस्थापन	सालवसाली			
३४७०१०१२	संघीय सचिवालय निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यालय	अति विशिष्ट तथा विशिष्ट व्यक्तित्वहरुको आवास भवन व्यवस्थापन तथा निर्माण	सालवसाली	२२	उपत्यका भित्रका विभिन्न विभागीय सरकारी भवनहरु, सिंहदरबार सचिवालयका भवनहरु निर्माण तथा मर्मत सम्भार र परिसर सुधार गर्न । विशिष्ट महानुभावहरुको निवासमा सरकारले उपलव्ध गराउनु पर्ने सुविधाहरु उपलव्ध गर्न ।	अति विशिष्ट तथा विशिष्ट व्यक्तित्वहरुको निवास, ५५ वटा केन्द्रीय कार्यालय र ५१ वटा विभागीय कार्यालयको मर्मत भएको हुने ।
३४७०१०१३	संघीय शहरी विकास आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	निर्माण र अनुगमन	सालवसाली			संघबाट कार्यान्वयन हुने संघीय आयोजनाहरुको निर्माण अनुगमन, सुपरिवेक्षण भएको हुने ।
३४७०११०१	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	गरिबीको रेखामुनि रहेका घरपरिवारहरूका निम्ति सुरक्षित	सालवसाली	६	सुरक्षित आवास निर्माणका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने	गरिबीको रेखामुनी रहेका ,पराल वा खरको छाना भएका र

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू. अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		आवास				भूमीहिन तथा प्रकोपका कारण घरबारविहिन भएका ६० हजार घरपरिवारलाई सुरक्षित आवास निर्माण भएको हुने ।
३४७०११०२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	नगरपालिकाहरुको एकीकृत विकास योजना तर्जुमा	सालबसाली	१	प्राथमिकता प्राप्त योजनाहरुको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार गरी आयोजना बैंक बनाउने जि.आइ.एस. बेस म्याप तयार गर्ने	१८५ वटा नगरपालिकाहरूको एकीकृत विकास योजना तर्जुमा भई आयोजना बैंक तयार हुने ।
३४७०११०३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	तराई मधेस लगायतका विभिन्न जिल्ला सदरमुकाम रहेका शहरहरुको शहरी पूर्वाधार निर्माण र स्मार्ट सिटि, मेगा सिटि, शहरी आर्थिक करिडोरहरुको पूर्वाधार विकास	सालबसाली	१००	ठूला शहरी कोरीडोर खण्डको शहरी पूर्वाधार विकास गर्न	तराईका विभिन्न जिल्लाका सदरमुकाम समेत रहेका नगरपालिकाहरु लगायत अन्य स्मार्ट सिटि, मेगा सिटि, शहरी आर्थिक करिडोरहरुको पूर्वाधार विकास हुने ।
३४७०११०४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट शहरी वातावरण सुधार	२०६७/६८ २०७६/७७	७.७०	शहरी वातावरणमा सुधार गर्न	४ वटा नगरपालिकाहरुको वातावरणीय सुधार भएको हुने ।
३४७०११०५	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	सरकारी भवन, एकीकृत सरकारी भवन, राष्ट्रिय/अन्तराष्ट्रिय/क्षेत्रीय सभाहल तथा सम्मेलन केन्द्र निर्माण	सालबसाली	२०		६१ वटा संघीय सरकारी भवन, १९ वटा सभाहल, ५००० र ३००० क्षमताको अन्तराष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्र निर्माण भएको हुने ।
३४७०११०६	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ निर्माण	२०६६/६७ २०७६/७७	२.३३		गणतन्त्र स्मारक सम्पन्न भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू. अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३४७०११०७	नेपाल- भारत एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	नेपाल भारत एकीकृत जाँच चौकी निर्माण	२०६५/६६	०.५		३ वटा एकीकृत जाँच चौकी निर्माण सम्पन्न भएको हुने ।
३४७०११०८	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	नगरपालिकाहरुको शहरी शासकीय क्षमता अभिवृद्धि	सन् २०१७ सन् २०१९ डिसेम्बर	०.५		२१ वटा नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
३४७०११०९	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	नगरपालिकाहरुमा शहरी वातावरणमा सुधार हुने	२०६९/७० २०७६/७७	७.१५		४ वटा नगरपालिकाहरुको शहरी पूर्वाधार विकास तथा वातावरणीय सुधार भई सन् डिसेम्बर २०१९ मा आयोजना सम्पन्न भएको हुने ।
३४७०१११०	नयाँ शहर आयोजना	नयाँ शहरहरुको एकीकृत रुपमा शहरी पूर्वाधारको विकास	२०६७/६८	५६		मध्य पहाडी लोकमार्ग, हुलाकी लोकमार्ग र तराई मधेशका २७ वटा शहरहरुमा अधिकतम १/१ लाख सम्मको जनसंख्या बसोबास गर्ने गरी नयाँ शहरहरुको एकीकृत रुपमा शहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
३४७०११११	क्षेत्रीय शहरी विकास कार्यक्रम	नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट शहरी वातावरण सुधार	२०७३/७४ २०७८/७९	२१.४०		सुदूरपश्चिम प्रदेशका ४ वटा नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
३४७०१११४	एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम	एकीकृत बस्ती विकास र घनाबस्ती विकासको लागि एकीकृत पूर्वाधार विकास	सालबसाली			७५ नमुना बस्तीहरु र ३५ वटा एकीकृत बस्ती विकासको लागि भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न भएको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू. अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						हुने ।
५०१४७१०२	नगर विकास कोष - मझौला शहरी ३३७१८७	नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधारको माध्यमबाट शहरी वातावरणमा सुधार	सन् २०१२ सन् २०१९	१.२	ऋण लगानी	४ वटा नगरपालिकाको वातावरणीय सुधार भई आयोजना सम्पन्न भएको हुने ।
५०१४७१०५	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	नेपालगंज, सिद्धार्थनगर, जनकपुर र धरान नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधारको माध्यमबाट शहरी वातावरणमा सुधार	सन् २०१२ सन् २०१९	१.२६	ऋण लगानी	४ वटा न.पा.हरुमा वातावरणीय सुधार तथा खानेपानी व्यवस्था सम्बन्धी आयोजना निर्माण सम्पन्न भएको हुने ।
५०१४७१०६	नगर विकास कोष (वित्तीय लगानी)	शहरी विकास क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यक्रम तथा आयोजनामा लगानी गरी शहरी पूर्वाधार विकासमा सहयोग	सालबसाली		ऋण लगानी	शहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
३४७७११०१	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	काठमाडौं उपत्यकामा निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम मार्फत व्यवस्थित शहरीकरण तथा शहरी सडक विस्तार, सार्वजनिक जग्गा संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन पार्कको निर्माण तथा काठमाडौं उपत्यकाको एकीकृत भौतिक विकास योजना तर्जुमा	सालबसाली			१६ वटा विपद् व्यवस्थापन पार्कको निर्माण भएको हुने, काठमाडौं उपत्यकामा १ लाख ३० हजार रोपनीमा ४ वटा नयां शहर निर्माणका लागि विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन सम्पन्न गरी पूर्वाधार निर्माण सुरु भएको हुने ।
५०१४७१०४	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम, शहरी सडक विकास कार्यक्रम, सार्वजनिक जग्गा संरक्षण कार्यक्रम	सालबसाली			४ वटा नयाँ नगर विकास कार्यक्रमको (अध्ययन सम्पन्न) भई कार्यान्वयन सुरु भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (रू. अर्ब)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३४७७११०२	धोविखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	धोविखोलाको दुबै किनारमा लिङ्क रोड निर्माण गरी काठमाडौं उपत्यकाको सवारी चाप न्यूनीकरण	२०६६/६७ २०७७/७८	४.६		धोबीखोला कोरिडोरमा १२ कि.मि. सडक निर्माण भएको हुने ।
३४७०१११७	विशेष भवन निर्माण आयोजना	संघीय संसद भवन लगायत ठूला तथा बिशेष प्रकृतिका राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका विशेष भवनहरुको निर्माण	२०७६/७७	३०		संघीय संसद भवन, प्रधानमन्त्री आवास, मन्त्री आवास, प्रदेश तथा मुख्यमन्त्री सम्पर्क कार्यालय / आवास, राजकीय अतिथि गृह/आवासको लागि ४६ वटा भवन निर्माण सम्पन्न भएको हुने ।
३४७५११०१	नगर विकास कोष	शहरी गरीबी न्यूनीकरण	सन् २००१ सन् २०१९	२.११२	ऋण लगानी	विभिन्न नगरपालिकाहरुमा शहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

विनियोजित बजेट अनुरुप संस्थागत खर्च गर्ने क्षमतामा समयानुकूल वृद्धिको साथै आयोजनाहरूको चौमासिक लक्ष्य तथा प्रगतिमा सन्तुलन हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन नसक्ने, विकास आयोजनाहरूको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्यांकन हुन नसके गुणस्तरीय कार्य नहुने, करार सम्झौताको कार्यान्वयनमा शिथिलताका साथ् बाधा अड्चन आउनसक्ने र आयोजनामा जनस्तरबाट समान धारणा नबन्दा सहयोग नमिल्ने, करार व्यवस्थापन कमजोर भई जोखिम सिर्जना हुने देखिएको छ ।

६.५ पुनर्निर्माण

१. पृष्ठभूमि

नेपालमा २०७२ साल वैशाख १२ को विनाशकारी भूकम्प तथा तत्पश्चातका पराकम्पका कारण पूर्वी तथा मध्य नेपालका १४ जिल्ला गम्भीर र १८ जिल्ला आंशिक रुपमा प्रभावित भई ठूलो परिमाणमा धनजनको क्षति हुन पुग्यो । उक्त भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाको पुनर्निर्माण गर्न/ गराउन नीतिगत, कानुनी र संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्ने क्रममा राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणको गठन भई भूकम्पबाट भएको क्षति एकिन गरी सोही आधारमा सरकारी संरचना, निजी आवास, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको पुनर्निर्माण तथा जोखिमयुक्त वस्ती स्थानान्तरण, एकिकृत वस्ती विकास साथै पुनर्स्थापना सम्बन्धी कार्य भइरहेका छन् । पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्य क्रमशः स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्दै उक्त तहको अपनत्व सहित सबैको सहकार्यमा पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापनाको कार्य अगाडि वढाउनु पर्ने आवश्यकता टड्कारो रूपमा देखिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

भूकम्प पीडितको गुनासो व्यवस्थापन यथोचित रुपमा गर्न नसकिनु, श्रोत-साधनको व्यवस्थापनमा समस्या हुनु, सार्वजनिक संरचना निर्माणमा जग्गा सम्बन्धी समस्या हुनु, अन्तरनिकाय समन्वय तथा सहकार्य प्रभावकारी हुन नसक्दा ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा पुनर्निर्माणमा प्रकृया र निकायगत अन्यौलता तथा विवाद रहनु, पुनर्निर्माणमा संलग्न कर्मचारीलाई उत्प्रेरणा जगाई स्थायी रुपमा राखी राख्न कठिनाई हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् । विकास साझेदारवाट प्रतिवद्धता वमोजिमको सहयोग प्राप्ति, प्रयोग र परिचालन हुन नसक्नु, पुनर्निर्माण पछिको पुनर्स्थापनाका लागि भूकम्प पीडितलाई जीविकोपार्जनमुखी कार्यक्रम सञ्चालन गरी जीवनस्तर उकास्नु र स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था एवम् कार्यान्वयन क्षमता विकास गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

३. सोच

सुरक्षित र योजनावद्ध पुनर्निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. निजी आवास तथा सार्वजनिक भौतिक संरचनाको शीघ्र पुनर्निर्माण गरी सम्पन्न गर्नु ।

२. जोखिमयुक्त बस्ती स्थानान्तरण, एकीकृत बस्ती विकास एवम् पुनर्स्थापनाको कार्य गर्नु ।

५. रणनीति

१. भुकम्पबाट क्षतिग्रस्त निजी आवास र सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरुको भुकम्प प्रतिरोधी हुनेगरी पुनर्निर्माण र सुधार

२. गर्ने ।

३. जोखिमयुक्त बस्ती स्थानान्तरण एवम् एकीकृत बस्ती विकास गर्ने ।

४. भूकम्प पीडित (मूलत : जोखिममा परेका) को जिविकोपार्जनका लागि आय-आर्जनका अवसर सिर्जना गर्ने ।

५. विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तह देखि नै आवश्यक क्षमता र प्रभावकारिता सुदृढ गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
पहिचान गरिएका लाभग्राही संख्या	जना	८०७४८६	१८२१३	४९८३३	-	-
अनुदान सम्झौता संख्या	जना	७२२०१९	४२२७८	१११०३५	-	-
प्रवलीकरण लाभग्राही संख्या	जना	५२०५४	९८३६	-	-	-
निजी आवास निर्माण सम्पन्न भएका घर	संख्या	२४९०९३	१५०९०७	३७५०००	१००५३२	-
जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	संख्या	१०२	१	१७२	८१	-
एकिकृत वस्ती विकास	संख्या	-	२	३८	३५	-
विद्यालय/विश्वविद्यालय भवन पुनर्निर्माण	संख्या	३८१६	६६८२	१७६६	१३३५	-
स्वास्थ्य भवन पुनर्निर्माण	संख्या	६४३	०	१४५	४०९	-
पुरातात्विक एवं सम्पदा पुनर्निर्माण (गुम्बा समेत)	संख्या	१९३	१०७	७३०	१२५२	-
सरकारी एवं सुरक्षा निकायका भवन पुनर्निर्माण	संख्या	३४१	१८४	२३०	१११	-
रणनैतिक एवं ग्रामिण सडक पुनर्निर्माण	संख्या	३	८	१९	१४	-

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१,४११,५४६	६७१,३६३	७४०,१८३	-	४५२,४२४	७३,१५७	८८५,९६५
२०७७/७८	३७१,१६०	५३,१६२	३१७,९९८	-	८१,६३७	४१,७४४	२४७,७७९
२०७८/७९	३७१,१६८	५३,१६२	३१८,००६	-	८४,६४५	३८,७४४	२४७,७७९

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत रु लाखमा	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३९२०००११	राष्ट्रिय पुनर्निमाण प्राधिकरण					
३९२०००१२	राष्ट्रिय पुनर्निमाण प्राधिकरण कोष	निजी आवास अनुदान वितरण, एकिकृत वस्ती विकास जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण, विद्यालय भवन स्वास्थ्य, पुरातात्विक सम्पदा सरकारी भवन र सुरक्षा निकायका भवन एवं रणनैतिक एवं ग्रामिण सडक पुनर्निर्माण				स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निमाण भएको हुने। विद्यालय भवनहरूको पुनर्निमाण भएको हुने । पुरातात्विक सम्पदाहरुको पुनर्निमाण भएको हुने। सरकारी भवनहरुको पुनर्निमाण भएको हुने। जोखिमयुक्त बस्तीबाट सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तर भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

ऐलानी, गुठी जग्गा, सुकुम्वासीहरुको लालपुर्जा सम्वन्धी, समस्याको समाधान नभएमा, निजी आवास पुनर्निर्माणमा स्वयं लाभग्राहीले तत्परता नदेखाएमा, दाताहरुबाट प्रतिवद्धता जनाएअनुसारको स्रोत सहज रुपमा प्राप्त हुन नसकेमा र पुरातात्विक सम्पदाको पुनर्निर्माण सम्वन्धी विवाद समाधान समयमै हुन नसकेमा लक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

परिच्छेद ७

शासकीय व्यवस्था र अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्र

७.१ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले मुलुकको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता र स्वाधिनतालाई अक्षुण्ण राख्दै मौलिक हक तथा मानव अधिकारको संरक्षण र संवर्द्धन, राज्यका निर्देशक सिद्धान्तहरुको अनुसरण तथा राज्यका नीतिहरुको क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै नेपाललाई समृद्ध तथा समुन्नत बनाउने राज्यको दायित्वको रुपमा उल्लेख गरेको छ र विभिन्न जात, जाति, धर्म, भाषा, संसकृति र सम्प्रदायबीच पारस्परिक सद्भाव, सहिष्णुता र ऐक्यबद्धता कायम गरी संघीय इकाइबीच परस्परमा सहयोगात्मक सम्बन्ध विकास गर्दै राष्ट्रिय एकता प्रवर्द्धन गर्ने नीति अंगिकार गरेको छ। यस जिम्मेवारीलाई पुरा गर्ने सन्दर्भमा नागरिकका सामाजिक-आर्थिक आकांक्षा पूरा गर्दै अगाडि बढ्न शासन सञ्चालनका लागि प्रयुक्त पद्धति र औजारलाई निरन्तर परिष्कृत गर्दै लैजानु आवश्यक पर्दछ। नागरिकले संविधान प्रदत्त आधारभूत मौलिक हकको वास्तविक अनुभूति गर्न सक्ने वातावरण विकास गर्न समेत यो अपरिहार्य हुन्छ। राज्यका नीति अन्तर्गत सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने व्यवस्था रहेको छ। संघीय गणतन्त्रात्मक नेपालको समृद्धिको मूल कडी स्थानीय तथा प्रदेशको सन्तुलित विकास नै हो। यसलाई आत्मसात गर्दै सरकारले संघीय शासन प्रणाली अनुरूप सेवा प्रवाहका लागि आधार तयार भएसँगै नयाँ प्रकृतिको अभ्यासलाई व्यवस्थित गर्ने, आवश्यक कानुनी ढाँचा विकास गर्ने, संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप सहकारीता, सहअस्तित्व र समन्वयका सिद्धान्तका आधारमा तहगत एवम् अन्तरसरकार सम्बन्ध र समन्वयलाई अझ मजबुत बनाउँदै राष्ट्रिय विकासमा सबैको योगदान अभिवृद्धि गर्न सुशासन कायम गर्ने गराउने, भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने, न्याय प्रशासनलाई सुदृढ बनाउने, सार्वजिनक सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउने लगायतका काम भइरहेका छन्। स्थानीय तहलाई संविधान निर्देशित उत्तरदायित्व पूरा गर्न सक्षम तुल्याउन विधायिकी, व्यवस्थापकीय र न्यायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, विकासको व्यवस्थापन गर्न सक्षम तुल्याउने र आवश्यक सहयोग, समन्वय र अनुगमन सम्बन्धी कार्य हुँदै आइरहेका छन्।

शासकीय व्यवस्था क्षेत्र सम्बद्ध निकाय "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" को गन्तव्यलाई सार्थक बनाउन नीति निर्माण र तिनको कार्यान्वयन मार्फत परिवर्तनकारी भूमिकाका लागि जिम्मेवार हुन्छन्। नियमित कार्यका अतिरिक्त मूलभूत रूपमा शासकीय सुधार तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण, प्रशासनिक पुनर्संरचना, द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि, सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयनको अनुगमन, मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन, केन्द्रीय स्तरमा शासकीय सुधारका लागि विज्ञ समूह (थिंक ट्याङ्क) को व्यवस्था तथा व्यवस्थापन, प्रत्यक्ष संवाद कक्ष (Action Room) को स्थापना गरी राष्ट्रिय गौरव तथा प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरूमा आइपर्ने समस्या समाधान एवम् ११ वटा राष्ट्रिय गौरवका आयोजनामा जडान हुने Surveillance System मार्फत निरन्तर सघन अनुगमन, नीति तथा कार्यक्रम एवम् बजेट कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन, हेलो सरकारको गुनासो व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित र थप प्रभावकारी बनाउने लगायतका कार्ययोजना सहित आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

सुशासन ऐन तथा नियमावलीले सुशासन कायम गर्न गरेका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको पुनरावलोकन हुन नसक्नु, स्थानीय तहमा अनुभवको कमी र कर्मचारीको अभावमा समयानुकूल गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न नसकिनु, सेवा प्रदायक निकायमा कार्यरत व्यक्तिहरूमा सकारात्मक सोचको कमी हुनु, नतिजामूलक तथा सहभागितामूलक अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न कठिन हुनु, कार्यक्रमहरुको उचित प्राथमिकीकरण नगरिनु एवम् कार्यान्वयनको लागि पर्याप्त गृहकार्य हुन नसक्नु, नवीनतम प्रविधिको कम उपयोय हुनु जस्ता समस्या रहेका छन्। राजनीति र सरकारी प्रशासनबीच रहने लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यतामा आधारित आपसी सम्बन्धका सर्वमान्य सिद्धान्त अवलम्बनद्वारा सार्वजनिक नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा तालमेल मिलाई कुशल र प्रभावकारी प्रशासनको माध्यमवाट मुलुकको आर्थिक, सामाजिक रूपान्तरण गर्नु प्रमुख चुनौती रहेको छ।

३. सोच

- राष्ट्रिय एकताको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन (राष्ट्रिय एकता)।
- निष्ठावान, सक्षम, इमान्दार र गतिशील नेतृत्व विकास (नेतृत्व निर्माण)।
- मजबुत संघीय शासन प्रणालीमा आधारित समृद्ध नेपाल (प्रदेश तथा स्थानीय तहको सन्तुलित विकास)।
- पारदर्शिता, जवाफदेहिता, जनउत्तरदायी, सदाचारयुक्त र आधुनिक प्रविधिमा आधारित विधिको शासन (शासकीय सुधार)।
- सदाचारयुक्त समाज निर्माण (भ्रष्टाचार नियन्त्रण)।
- सुदृढ तहगत सम्बन्ध र उपलब्धिमुखी अन्तरसरकार समन्वय (तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय)।

४. उद्देश्य

अ. राष्ट्रिय एकता

१. विविधताको उचित सम्बोधन र सम्मान मार्फत राष्ट्रिय एकता सुदृढ बनाउनु।

आ. नेतृत्व निर्माण

१. मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास र सुशासनका लागि राजनैतिक, प्रशासनिक, सामाजिक, व्यावसायिक लगायत सबै क्षेत्रमा सक्षम तथा कुशल नेतृत्व विकास गर्नु।

२. विभिन्न तहको नेतृत्व बीचको अन्तर्सम्बन्धलाई प्रगाढ बनाउँदै सहभागितात्मक एवम् सहकार्यात्मक नेतृत्वशैली विकास गर्नु।

इ. प्रदेश तथा स्थानीय तहको सन्तुलित विकास

१. प्रदेश तथा स्थानीय शासन प्रणालीको सन्तुलित र दिगो विकास गर्नु।

ई. शासकीय सुधार

१. सार्वजनिक निकायका काम कारवाहीहरूलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सदाचारयुक्त र प्रविधिमैत्री बनाई जनसहभागिता र जनविश्वासमा अभिवृद्धि गर्नु।

उ. भ्रष्टाचार नियन्त्रण

१. भ्रष्टाचारजन्य कार्य नियन्त्रण गरी सुशासनको अनुभूति दिलाउनु।

ऊ. तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय

१. संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनमा देखिएका अन्यौलता हटाउन अन्तरसरकार समन्वय मार्फत विकास र सुशासनमा टेवा पुऱ्याउनु।

२. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारको बुझाइमा एकरूपता ल्याई अन्तरसरकार समन्वय सुदृढ गर्नु।

३. प्रभावकारी एवम् उपलब्धिमूलक तहगत सम्बन्धको लागि आवश्यक कानुनी तथा संस्थागत संयन्त्रको निर्माण गर्नु।

४. स्रोत वितरण एवम् बाँडफाँट, विकास र कार्यान्वयनमा स्पष्टता ल्याई नागरिकमा संघीय शासनको अनुभूति गराउनु।

५. रणनीति

अ. राष्ट्रिय एकता

१. विविधतायुक्त नेपालको विशेषता र यसका सबल पक्षको सम्बन्धमा नागरिकमा जनचेतना फैलाउने।

२. आपसी सद्भाव र मेलमिलापको माध्यमबाट सभ्य समाज निर्माण गर्न नागरिकलाई प्रेरित गर्ने।

३. समाजमा द्वेष र अन्तरद्वन्द्व फैलाउने आन्तरिक तथा बाह्य गतिविधिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने।

आ. नेतृत्व निर्माण

१. सक्षम र प्रभावकारी नेतृत्व विकासका लागि योजना तयार गर्ने।

२. विभिन्न तहको नेतृत्व बीचको अन्तर्सम्बन्धलाई प्रभावकारी बनाउन साझेदारी र सहकार्यको विकास गर्ने।

३. पदमा मात्र आधारित नभई क्षमतामा आधारित नेतृत्व विकासलाई प्राथमिकता दिने।

इ. प्रदेश तथा स्थानीय तहको सन्तुलित विकास

१. संघीय सरकारको सहयोग र समन्वयमा प्रदेश र स्थानीय तहले आ-आफ्नो भौगोलिक क्षेत्रको वस्तुस्थिति विश्लेषण गरी सोको सही सदुपयोग गर्ने गरी विविध उपायको अवलम्बन गर्ने।

२. स्थानीय तह र प्रदेशको स्रोत-साधन र क्षमता अभिवृद्धि गरी विकासशील जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

३. आ-आफ्नो क्षेत्रको विकासको लागि एक-आपसमा समन्वय तथा सहकार्य गर्दै प्रतिस्पर्धात्मक हुन संघीय सरकारले सबै स्थानीय तथा प्रदेश सरकारलाई उत्प्रेरित गर्ने।

ई. शासकीय सुधार

१. सरकारका काम कारवाहीलाई पारदर्शी तथा प्रभावकारी बनाउन सांगठनिक, कानुनी, प्रणालीगत तथा व्यवहारगत सुधार गर्ने।

२. विकास आयोजनाको कार्यन्वयनमा आइपर्ने समस्यालाई सम्बोधन गर्न प्रविधिमा आधारित तत्काल समस्या समाधान प्रणाली अवलम्बन गर्ने।

३. राजनीतिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रका जिम्मेवार पदाधिकारीको कार्यसम्पादनको स्तरलाई मापनयोग्य बनाई लागू गर्ने।

४. सार्वजनिक निकायका काम कारवाहीप्रति सकारात्मक छवि निर्माण गर्ने।

उ. भ्रष्टाचार नियन्त्रण

५. विद्यमान नीति तथा कानुनमा समयानुकूल परिमार्जन तथा कार्यान्वयन गर्ने।

६. भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलतासहित सदाचारयुक्त समाज निर्माण गर्ने।

७. भ्रष्टाचार विरुद्धका चेतनामूलक,निरोधात्मक एवम् दण्डात्मक काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउने।

८. सार्वजनिक सेवामा लाग्ने खर्च, समायवधि तथा प्रक्रिया एवम् कार्यविधिको सम्बन्धमा स्पष्टता ल्याई सार्वजनिक सेवालाई जवाफदेही एवम् पारदर्शी बनाउने।

९. सार्वजनिक, निजी, गैरसरकारी, सहकारी, बैंकिङ्ग क्षेत्रमा हुने आर्थिक अनियमितताको नियन्त्रण गरी निजी क्षेत्रको सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय एवम् सेवामूलक बनाउने।

ऊ. तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले संविधान प्रदत्त अधिकारको प्रयोगमा तीव्रता दिने।

२. तीन तहको सरकार बीचको समन्वयमा अभिवृद्धि गरी विकास निर्माण, सेवाप्रवाह तथा जनतासँग प्रत्यक्ष सरोकारका विषयलाई प्रभावकारी बनाउने।

३. आ-आफ्नो तहको विकास र सुशासन अभिवृद्धि गर्नको लागि सरकारहरूबीच प्रतिस्पर्धात्मक वातावरण सिर्जना गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	भ्रष्टाचार सम्बन्धीसूचकांक (Corruption Perception Index)	स्थान	१२४	१२०	११५	१०५	९८
		सूचकांक	३१	३३	३५	३७	४०
२.	सरकारी प्रभाबकारिता (Governance Effectiveness)	स्थान	१८.७५	२०	२२	२४	२६
३.	कानुनको शासन (Rule of Law)	स्थान	२७.४०	२८	२९	३०	३१
४.	आवाज र उत्तरदायित्व (Voice and Accountability	स्थान	३८.९२	४०	४२	४४	४६
५.	भ्रष्टाचार नियन्त्रण (Control of corruption)	स्थान	२३.५६	२५	२७	२९	३१
६.	राजनीतिक स्थायित्व/ हिंसाको अन्त्य (Political Stability/ No Violence)	स्थान	२२.३८	२५	३०	३५	४०
७.	नियामक गुणस्तर (Regularity Quality)	स्थान	२५.९६	२८	३०	३२	३४

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	४६,५६८	३६,९८७	९,५८१	-	४४,०३०	२,५३८	-
२०७७/७८	४८,३९०	३८,२८२	१०,१०८	-	४५,७६३	२,६२७	-
२०७८/७९	५०,२८५	३९,६२१	१०,६६४	-	४७,५६७	२,७१९	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाख)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०१०००११	मन्त्रिपरिषद्	सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व	सालबसाली			नेपाल सरकारको शासकीय व्यवस्था संचालन तथा व्यवस्थापनको उपल्लो निकायको रुपमा समग्र सार्वजनिक प्रशासन, न्याय व्यवस्था, वित्तीय व्यवस्था तथा जनता प्रतिको उत्तरदायित्व प्रवर्द्धनमा सुशासन कायम भएको हुने। सार्वजनिक सेवामा जनसहभागिता अभिबृद्धि गर्दै आर्थिक सामाजिक विकास एवम् समृद्ध नेपाल निमार्णको लक्ष्य हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख प्रशासन संयन्त्र विकास भएको हुने।
३०१०००१२	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व	सालबसाली			
३०१०२०११	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			
३०१०३०११	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व	सालबसाली			
३०१०४०११ ३०१०४०११	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	सुशासन प्रवर्द्धन	सालबसाली			
३०१३१०११	लगानी बोर्डको कार्यालय	वैदेशिक लगानीलाई आकर्षित गरी पूँजी एवम् नयाँ प्रविधी तथा सीप भित्राएर व्यापार घाटा कम गर्ने	सालबसाली			प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानीको प्रभावकारी परिचालन भई ठूला आयोजनाका लागि पुँजी व्यवस्था भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाख)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०१०१०११ ३०१०५०११	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको सिद्धान्त प्रत्याभूत भई सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सार्वजनिक क्षेत्रबाट हुने विसङ्गति र अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण भएको हुने।
३०१०१०१२	उच्च सरकारी वकिल कार्यालयहरू	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			
३०१०१०१३	विशेष सरकारी वकिल कार्यालय	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			
३०१०१०१३	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयहरू	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			
३०१०५०११	राजस्व अनुसन्धान विभाग	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			सार्वजनिक क्षेत्रको वित्तीय सुशासन कायम भएको हुने।
३०१०५०१२	राजस्व अनुसन्धान एकाइ कार्यालयहरू	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			
३०१०६०११	सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			
३०१०७०११	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	अनुसन्धानमा आधारित सुरक्षा व्यवस्था	सालबसाली			अनुसन्धानमा आधारित न्याय व्यवस्था भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय संरचना अनुसार स्थापित भएका निकायहरूको प्रभावकारिताका लागि अनुभवी नेतृत्व तथा पर्याप्त मानव संशाधनको व्यवस्थापन गर्ने, सुशासन कायम गर्ने, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र मानव अधिकारको प्रत्याभूति एवम् प्रवर्द्धन गर्ने कार्य प्रभावकारी रुपमा सम्पादन भए अपेक्षित नतिजा समयमै हासिल भई तीन वटै तहको सरकारको काम छिटो, छरितो, पारदर्शी, मितव्ययी तथा गुणस्तरीय हुने अनुमान गर्न सकिन्छ। शासकीय व्यवस्थाका आधारभूत आवश्यकता पुरा गर्न साधन स्रोत तथा क्षमता एवम् प्रविधिको उपयोग समयानुकूल हुन नसकेमा विषय क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

७.२ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको शासन प्रणालीलाई अवलम्बन गरेको छ। तीनै तहका सरकारहरुवीचको अन्तरतह समन्वय, सहयोग र सहकार्य नै समृद्ध नेपाल निर्माणको मूल आधार हो। शासन प्रणालीमा सबै क्षेत्र, वर्ग र समुदायको सहभागिता र पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै बिबिधता बीचको एकता कायम गर्ने दिशातर्फ सार्वजनिक सेवा प्रवाह र विकास कार्य केन्द्रित गरिनु पर्दछ।

योजना प्रणाली र स-साना विकास निर्माणका लागि पनि केन्द्रमुखी हुनुपर्ने अबस्थाले गर्दा स्थानीय विकास निर्माणमा जनताको आवश्यकता प्रतिबिम्बित हुन नसकेको बिगतलाई चिर्दै सबल स्थानीय सरकार सञ्चालन आजको आवश्यकता हो। साथै, विकासमा साझेदारी पद्धति विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा सन्निकटताको सिद्धान्त अनुसार स्थानीय तहबाट जनताको घर दैलोको सरकारको रुपमा जनचाहना अनुसार सरोकारवालाहरुको सहभागितामा स्थानीय पूर्बाधारको विकास गर्ने कार्य संघीय प्रणालीको अभ्यासमार्फत थप प्रभावकारी हुनुपर्ने अवस्था रहेको छ।

योजनाबद्ध विकासको प्रयासबाट आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा उल्लेख्य प्रगति हासिल भए तापनि नागरिकको बढ्दो आकांक्षा, प्रविधिको प्रयोग र विश्वव्यापीकरणको प्रभावका कारण प्राप्त भएका उपलब्धिहरूबाट सन्तोष मान्न सकिने अवस्था छैन। उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, रोजगारीका अवसरहरुको सृजना, स्थानीय उत्पादनलाई बजारसँग आवद्धता, सीमान्तकृत समूहका नागरिकहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता र विकासको प्रतिफलको समन्यायिक वितरणका माध्यमबाट शहर र ग्रामीण क्षेत्रको विकासको अन्तर आबद्धतामा अभिवृद्धि गर्दै गुणस्तरीय जीवनको सुनिश्चितता गर्नुका साथै स्थानीय युवाहरुलाई स्वदेश मै उत्पादनशील कार्यमा उत्प्रेरित गर्दै विकासमा युवा जनशक्तिको उपयोग गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

साथै शासन प्रणालीलाई जनमुखी, सक्षम, सुदृढ, सेवामुलक र उत्तरदायी बनाउँदै यसमा लक्षित समुदायको पहुँच र सहभागितालाई समावेशीताको वैज्ञानिक एवम् न्यायोचित प्रणालीको अवलम्बन मार्फत सुनिश्चित गर्न आवश्यक छ। संघीय प्रणालीमा आधारित लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थालाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्दै यो व्यवस्थाले परिलक्षित गरेका राष्ट्रिय गन्तव्यमा पुग्न सक्ने प्रशासकीय क्षमता, तत्परताको अभिवृद्धि गर्दै प्रशासकीय सुशासन कायम गर्नु समेत आवश्यक छ।

२. समस्या तथा चुनौती

संघीयता कार्यान्वयनको अनुभवको कमी हुनु, संघीयता कार्यान्वयनको स्पष्ट मार्गचित्र चित्र तयार भै नसक्नु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकार बीचको अन्तरसम्बन्ध स्पष्ट भइनसक्नु, प्रदेश र स्थानीय तहको क्षमता विकासको योजना नहुनु प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन्। साथै, समग्र योजना प्रणाली र आवश्यकतालाई प्राथमिकीकरण गर्न नसक्नु, स्थानीय आयोजनाहरुको प्रगति मापन, अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने कार्यमा अन्यौलता देखिनु, स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा पूर्वाधार विकास हुन नसक्नु, निर्माण सम्पन्न पूर्वाधारहरुको गुणस्तर एवम् दिगोपना कायम हुन नसक्नु, विकट भौगोलिक अबस्थिति र छरिएको बस्तीका कारण पूर्बाधार विकास खर्चिलो हुनु तथा वातावरणमैत्री हुन नसक्नु र विनियोजित स्रोत तथा लगानीको महत्तम उपयोग हुन नसक्नु प्रमुख समस्या रहेका छन्।

संघीयता अभ्यासको क्रममा सबै तहमा प्रशासन र राजनीति बीचको अन्तरसम्बन्ध परिभाषित गर्नु, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा पर्याप्त कर्मचारी व्यवस्थापन गर्नु, केन्द्रिकृत मनोवृत्तिबाट मुक्त भई वित्तीय संघीयताको कार्यान्वयन गर्नु, सहकारी संघीयताको मूल्य र मान्यतालाई आत्मसात गर्नु, सबै प्रदेशलाई एउटै दिशामा अग्रसर गराउनु र सबैका बीचमा समन्वय

स्थापित गरी संविधानले तोकेका अधिकारहरुको तत् तत् तहमा अभ्यास गर्नु प्रमुख चुनौतीको रुपमा देखिएका छन्। साथै, एकीकृत बस्ती विकास गर्नु, स्थानीय भौतिक पूर्वाधारको गुणस्तर कायम तथा दिगोपना अभिवृद्धि गर्नु, राष्ट्रिय प्राथमिकता तथा अन्तराष्ट्रिय मञ्चहरुमा गरेका प्रतिबद्धताहरुलाई स्थानीय योजना तथा कार्यक्रममा आन्तरिकीकरण गर्नु, विनियोजित रकमको उचित प्रयोग गर्नु, संघीय शासन प्रणालीले अपेक्षा गरे बमोजिमको नतिजा हासिल गर्न सक्ने संस्थागत पूर्वाधार र जनशक्तिको क्षमता वृद्धि गर्नु समेत चुनौती देखिएका छन्। यसैगरी स्थानीय पूर्वाधारको छनोट, निर्माण र व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरुको सहयोग, सहभागिता एवम् अपनत्व स्थापित गर्नु, स्थानीय सेवा प्रवाहमा सहजता ल्याउनु, अत्यावश्यक पूर्वाधार विकासका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु चुनौती रहेका छन्। लक्षित वर्गले लाभ लिन सक्ने गरी समावेशीकरण नीतिमा पुनरावलोकन गर्नु, जनताको बढ्दो अपेक्षा संबोधन गर्ने गरी सेवा प्रवाहमा सुधार गर्नु, सरकारका तीनै तहबीच प्रभावकारी प्रशासनीय समन्वय कायम गर्ने गरी संरचनागत एवम् नीतिगत व्यवस्था गर्नु र सबै स्थानीय तहको केन्द्रमा मापदण्ड अनुरुपको पक्की सडक पुऱ्याउनु पनि चुनौतीका रहेका छन्।

३. सोच

१. समन्वय, सहयोग र सहकार्यमा आधारित समावेशी संघीय शासन प्रणाली (संघीय शासन प्रणाली)।

२. भरपर्दो, सुलभ एवम् पहुँचयोग्य स्थानीय पूर्वाधार विकास (स्थानीय पूर्वाधार)।

३. आधुनिक आधारभूत मापदण्ड र पूर्वाधार सहितका ग्रामिण बस्ती (ग्रामीण विकास)।

४. परिणाममुखी र जनसेवी सार्वजनिक प्रशासन तथा विकास व्यवस्थापन (प्रशासकीय सुशासन)।

४. उद्देश्य

अ. संघीय शासन प्रणाली

१. लोकतन्त्रबाट प्राप्त हुने लाभको समानुपातिक, समावेशी र न्यायोचित वितरणको अवस्था सिर्जना गर्नु।

२. सन्निकटताको सिद्धान्त अनुसार कार्यसम्पादन हुने अवस्था सिर्जना गर्नु।

३. स्थानीय तहबाट राजनैतिक एवम् प्रशासनिक नेतृत्व विकास गर्नु।

आ. स्थानीय पूर्वाधार

१. ग्रामीण पूर्वाधार विकासलाई सन्तुलित, दिगो र वातावरणमैत्री बनाउनुका साथै स्थानीय बजार र उत्पादनलाई जोडी ग्रामीण जीवनलाई सरल, सहज र उत्पादनमूलक बनाउनु।

२. मितव्ययी र प्रभावकारी स्थानीय सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक आधारभूत पूर्वाधारको विकास गर्नु।

३. सघन बस्ती विकास गर्दै क्रमशः नगरोन्मुख बनाई सार्वजनिक सेवालाई सहज बनाउनु।

इ. ग्रामीण विकास

१. सन्तुलित र दीगो ग्रामीण पूर्वाधार विकास गर्नु।

२. ग्रामीण जीवनलाई सरल, सहज र उत्पादनमूलक बनाउनु।

३. बसाइँसराइलाई व्यवस्थित र न्यूनीकरण गर्दै गुणस्तरीय जीवनको प्रवर्द्धन गर्नु।

ई. प्रशासकीय सुशासन

१. सार्वजनिक प्रशासनलाई संघीय संरचना अनुरुप सबल, सक्षम र सुदृढ बनाई दक्ष, सेवाग्राहिमुखी र व्यवसायिक बनाउनु।

२. सार्वजनिक सेवालाई भरपर्दो, सुलभ, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य बनाई विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु।

३. सेवा प्रवाह र शासन प्रणालीमा बहुपक्षीय साझेदारीको विकास गर्नु।

५. रणनीति

उ. संघीय शासन प्रणाली

१. तहगत सम्बन्धलाई परिभाषित गर्न आवश्यक कानुनी र संस्थागत आधार तयार गर्ने।

२. तीन तहका सरकारहरुलाई सहज रुपले सञ्चालन गर्न योजना, नीति र रणनीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने।

३. भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक विविधतालाई जीवन्तता प्रदान गर्ने।

ऊ. स्थानीय पूर्वाधार

१. सेवाप्रवाह र विकास व्यवस्थापनको लागि आवश्यक कानुन, कार्यविधि र मापदण्ड तयार गर्नुका साथै प्रत्येक स्थानीय तहको वडा स्तरसम्म न्यूनतम पूर्वाधार सहितको नीतिगत तथा संस्थागत प्रबन्ध गर्ने।

२. स्थानीय विकास व्यवस्थापनमा नागरिक र सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चित गर्दै क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरी तालिम दिने संस्थाको एकीकृत रुपमा पारदर्शिता एवम् जवाफदेहिता प्रवर्द्धन र क्षमता विकास गर्ने संयन्त्र र पद्धतिको विकास गर्ने।

३. स्थानीय तहको नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनमा समावेशी सहभागिता सुनिश्चितताका साथै स्थानीय स्रोत परिचालन दक्षता अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहलाई स्वावलम्वी बनाउने।

४. निजी तथा सहकारी क्षेत्रसँगको सहकार्य, कार्य सम्पादनमा स्तरीकरण र नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गर्दै स्थानीय तहलाई व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउने।

ऋ. ग्रामीण विकास

१. ग्रामीण विकास गुरुयोजना तथा स्थानीय स्रोत-साधन र प्रविधिमा आधारित उत्पादनशील पूर्वाधारको विकास, व्यवस्थापन दिगोपनामा प्राथमिकता दिने।

२. आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित हुने गरी स्थानीय संभाव्यताको आधारमा क्षेत्रगत प्राथमिकता निर्धारण गर्ने र ग्रामीण पूर्वाधारको विकास गर्ने। स्थानीय पूर्वाधार विकासको माध्यमद्वारा सेवाप्रवाहलाई मितव्ययी र प्रभावकारी बनाउने।

३. आय-आर्जन र रोजगारी सुनिश्चितता गर्दै बसाइँसरालाई व्यवस्थित र न्यूनीकरण गर्ने।

४. जोखिमयुक्त बस्तीको व्यवस्थापन गरी नदी किनारा, भीरपाखा र खेतीयोग्य ठाउँमा हुने बस्ती विस्तारलाई निरुत्साहित गर्ने।

ऌ. प्रशासकीय सुशासन

१. निजामती सेवाको राष्ट्रिय नीति तथा मानव संसाधन विकास योजना बनाई कर्मचारी एवम् तालिम प्रदायक संस्थाहरुको क्षमता विकास गर्ने।

२. अन्तरसरकार समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी एवम् व्यवस्थित बनाउने।

३. सेवा प्रवाहलाई नागरिक र बिकासमैत्री बनाई विकास व्यवस्थापनमा सहकारी तथा निजी क्षेत्रलाइ आवद्ध गर्ने।

४. राष्ट्रसेवकलाई आफ्नो कार्य जिम्मेवारीप्रति थप परिणामुखी र उत्तरदायी बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१	स्थानीय तहमा रोजगारी सिर्जना	जना (हजारमा)/ श्रमदिन	२० हजार जना	२५ हजार जना	२० लाख श्रम दिन	२३ लाख श्रम दिन	२५ लाख श्रम दिन
२	तराईमा एक घण्टा र पहाडमा दुई घण्टा भित्र यातायात सेवामा पहुँच पुगेको जनसंख्या (हिउँदमा)	प्रतिशत	५५	६५	६८	७२	७७
३	सुधारिएको खानेपानी श्रोत माथि दिगो पहुँच भएका ग्रामीण घरधुरी	प्रतिशत/ संख्या	७३ प्रतिशत	७८ प्रतिशत	६० हजार जना	७० हजार जना	८० हजार जना
४	सरसफाइ सुविधा पाएका थप ग्रामीण जनसंख्या	लाख	४	४	५	५	६
५	ग्रामीण सडक कालोपत्रे	कि.मि.	१७०	१५०	३७०	४००	५००
६	स्थानीय सडक पुल निर्माण	संख्या	६९	१५०	६०	५०	५०
७	झोलुङ्गेपुल निर्माण	संख्या	७,६६०	८,२१०	८,८१०	९,४१०	१०,०१०
८	साना सिँचाइ सुविधा पुगेको क्षेत्रफल	हेक्टर (हजारमा)	१३.५	२२	३.५	४	५
९	स्थानीय तहको प्रशासकीय भवन निर्माण	वटा	-	-	१००	-	-
१०	सडक पुगेका स्थानीय तहको केन्द्र	संख्या	७०७	७११	७१९	-	-
११	सार्वजनिक सुनुवाई गरेका स्थानीय तह	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००

क्र.सं.	सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१२	स्थानीय तह नमुना कानुन/निर्देशिका/मापदण्ड तयारी	गोटा	४१	२०	१५	१५	१५
१३	स्थानीय तहका पदाधिकारीको क्षमता विकास (तालिम)	जना (हजारमा)	३७	३७	३७	३७	३७
१४	कर्मचारी तालिम (राजपत्र अनंकित)	जना (हजारमा)	२३	११	१४	१४.५	१५
१५	कर्मचारी प्रशिक्षण/तालिम (अधिकृतस्तर भन्दा माथि)	जना (हजारमा)	१.७	१.५	१.६	१.६	१.६
१६	अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	१७	१०	१०	१०	१०
१७	निजामती अस्पतालमा ओ.पि.डी. सेवा प्रतिदिन	जना	६८३	५२०	७०६	८४७	९३१
१८	स्थानीय तहको क्षमता विकास योजना निर्माण	संख्या	०	०	२००	२५०	३०३
१९	व्यवस्थापन परीक्षण	संख्या	४०	२५	३०	३०	३०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय प्रक्षेपण

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	३१८,२४२	२१७,८८८	१००,३५४	-	२१६,५१३	३४,८६०	६६,८६९
२०७७/७८	५५१,३१४	२६८,६९८	२८२,६१५	-	४४८,३१०	५४,७६३	४८,२४१
२०७८/७९	६५५,४३६	३४४,६४१	३१०,७९४	-	५१५,५४६	५२,५६६	८७,३२४

८. कार्यक्रम / आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
३६५०००११	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	स्थानीय सुशासनको संस्थागत विकास, स्थानीय सेवा प्रवाहमा सहजीकरण	सालबसाली			स्थानीय शासन तथा सेवा प्रवाहमा थप सुधार आई संघीयता कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि भएको हुने।
३६५०१०११	स्थानीय पूर्वाधार विभाग	स्थानीय तहको पूर्वाधारको विकासमा प्राविधिक सहयोग र सहजीकरण	सालबसाली			स्थानीय पूर्वाधार विकास सम्बन्धी स्पष्ट नीति, मापदण्ड तयार भई प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुलाई प्रविधिक सहयोग पुगी तत् तत् तहबाट स्थानीय पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सहज एवम् थप प्रभावकारी रुपमा संचालन भएको हुने।
३६५६१०१२	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	निजामती सेवाका राजपत्रांकित कर्मचारीको प्रशिक्षण, तालिम र प्रशासनिक खोज अध्ययन	२०३९ देखि सालबसाली			निजामती सेवाका राजपत्रांकित कार्मचारीको प्रशिक्षण, तालिम तथा प्रशासनिक खोज अध्ययन भएको हुने।
३६५०००१२	अतिरिक्त समूह	अतिरिक्त समूहमा रहेका निजामती कर्मचारीहरुको अनिवार्य दायित्व व्यवस्थापन	सालबसाली			अतिरिक्त समूहमा रहेका निजामती कर्मचारीहरुको अनिबार्य दायित्व व्यवस्थापन भएको हुने।
३६५०२०११	निजामती किताबखाना	निजामती कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन	सालबसाली			निजामती कर्मचारीहरुको अभिलेख व्यवस्थापन भएको हुने।
३६५६१०१३	आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान	आदिवासी जनजाति उत्थान र क्षमता विकास	२०५३/५४ सालबसाली			आदिवासी जनजातिको भाषा, कला र संस्कृतिको संरक्षण र पैरवी भएको हुने।
३६५६१०११	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	प्रदेश र स्थानीय तहका कर्मचारी एवम् पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास	सन् २००९ सालबसाली			प्रदेश र स्थानीय तहका कर्मचारी एवम् पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
३६५००१०२	सङ्घीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	संघीय शासन प्रणालीलाई व्यवस्थापन र सहजीकरण	२०७२/७३ सालबसाली			संघीय शासन प्रणालीलाई व्यवस्थापन गर्न सहजीकरण भएको हुने।
३६५८१०११	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	निजामती कर्मचारी र आश्रित परिवारलाई सहुलियतपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रवाह	२०६७/६८ सालबसाली			निजामती कर्मचारी र आश्रित परिवारलाई सहुलियतपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्राप्त भएको हुने।
३६५००१०४	स्थानीय पूर्वाधार विकास साझेदारी कार्यक्रम					
३६५००१०५	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयहरु	स्थानीय तह र प्रदेश एवम् संघीय तहवीच समन्वय, विकास कार्यको अनुगमन गरी गुणस्तर सुनिश्चितता	२०५५/५६ सालबसाली			स्थानीय तहहरुलाई समन्वय भएको हुने।
३६५०११०१	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	परियोजना सञ्चालित क्षेत्रका जनताको जीवनस्तरमा सुधार कार्यको निरन्तरता तथा दिगोपना,वातावरणीय अवस्थामा सुधार र ग्रामीण जीविकोपार्जनका अवसरमा वृद्धि स्थानीय तह स्तरमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि, पानीको माध्यमवाट परियोजना सन्चालित स्थानीय तहमा सम्पन्नतामा वृद्धि गर्दै गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान	२०७२/७३ – २०७७/७८	३.७५		आयोजना संचालित क्षेत्रमा जलाधार संरक्षण, पानीको उचित ब्यवस्थापन भई पानीको बहुउपयोग भएको हुने।
३६५०११०२	ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना	ग्रामीण सडक पुनर्निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७४/७५ – २०७९/८०	१३.५		स्थानीयस्तरको सडक स्तरोन्नति ६०१ कि.मी. कालोपत्रे भएको हुने
३६५०११०३	झोलुङ्गे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	साना तथा मझौला झोलुंगे पुल निर्माण गरी स्थानीय स्तरमा यातायातको पहुँचमा सहजता	सालबसाली			करिब २४०० झोलुङ्गे पुल निर्माण भएको हुने। तुइन विस्थापन भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
३६५०११०४	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	ग्रामीण सडक निर्माण स्तरोन्नति तथा जीविकोपार्जन सुधार	२०६६/६७ - २०७७/०७८	६६		९७ कि.मि. सडक निर्माण भएको हुने। २१०० कि.मि. नियमित मर्मत संभार भएको हुने।
३६५०११०६	स्थानीय स्तरका सडक पुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	स्थानीय यातायात संजालमा सडक पुल निर्माण, ग्रामीण भेगका जनताहरुको सेवा केन्द्र सम्मको पहुँचमा सहजता	२०६२/६३ सालबसाली			करिव ३१५ वटा सडक पुल निर्माण सम्पन्न भएको हुने।
३६५०११०७	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	पूर्वी चितवनका जनताको जीविकोपार्जन, प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण	२०७१ — २०७६/७७	०.९९		पूर्वी चितवनका जनताको जीविकोपार्जनमा सुधार भएको हुने। प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण कार्यमा सहयोग भएको हुने।
३६५०११०८	राष्ट्रिय ग्रामीण यातायत सुदृढीकरण कार्यक्रम	सडक पूर्वाधार निर्माण नियमित मर्मत संभार	२०७१/७२ - २०७६/७७	१७.५		१२१५.५ कि.मि. सडक स्तरोन्नति भएको हुने। नयाँ पुल निर्माण ४० वटा (१२७० मि.) भएको हुने ।
३६५०११०९	साना सिँचाइ कार्यक्रम	कृषक व्यवस्थित साना सिँचाइ योजना निर्माण गर्ने।	२०७१/७२ - २०७६/७७	३.०६		सिँचाइ सुविधा वृद्धि गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढेको हुने।
३६५००१०६	वहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	महिला तथा बालबालिका किशोरीहरुको पोषण अवस्थामा सुधार	२०७१/७२ - २०७७/७८	२.७५		महिला तथा बालबालिका किशोरीहरुको पोषण अवस्थामा सुधार भएको हुने।
३६५००१०७	तराई मधेश समृद्धि कार्यक्रम	सार्वजनिक सेवामा सर्वसाधारणको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय जनताको जीवनस्तरमा सुधार	२०७२/७३ सालबसाली			नेपालको तराई मधेश क्षेत्रमा स्थानीय पूर्वाधार निर्माण र सामाजिक परिचालन मार्फत सन्तुलित विकास एवम् राष्ट्रियताको प्रवर्द्धन भएको हुने।
३६५००१०८	प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम	प्रदेश र स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि गरी सेवा प्रबाह र सुशासन प्रवर्द्धन गरी संघीयता कार्यान्वयनमा सहयोग	२०७६/७७ - २०७९/८०	१३.३०		प्रदेश तथा स्थानीय तहरुको क्षमता विकास तालिम, सीप विकास लगायतका प्रशिक्षण, गोष्ठी, सेमिनार भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
३६५०१११	स्थानीय तह प्रशासकीय भवन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको (वडा कार्यालय सहित) ६३०० प्रशासकीय भवन निर्माण	२०७६/७७ - २०७९/८०	१३६		स्थानीय तहका २ हजार कार्यालय/प्रशासकीय भवनहरु (वडा भवन सहित) निर्माण सम्पन्न भएको हुने।
३६५०१११२	प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	प्रदेश राजधानीदेखि सडक पहुँच नपुगेका स्थानीय तहहरुको केन्द्रसम्म पक्की सडक	२०७६/७७ - २०८०/८१	२००		३०० स्थानीय तहको केन्द्रसम्म मापदण्ड बमोजिमको पक्की सडक पुगेको हुने।
३६५००१०९	हिमाली क्षेत्र जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	हिमाली क्षेत्रको जनताको जीविकोपार्जनमा सुधार	२०७६/७७	१		हिमाली क्षेत्रको जनताको जीविकोपार्जनमा सुधार भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीयता कार्यान्वयनसँगै संविधान बमोजिम तीन तहका सरकारवीच साधन स्रोतको बाँडफाँट, नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्य विस्तृतीकरण, अधिकार क्षेत्र तथा कार्य जिम्मेवारीको सन्दर्भमा समन्वय र सहकार्यमा असामञ्जस्यता उत्पन्न हुन सक्ने देखिन्छ। सङ्घीय शासन प्रणाली सञ्चालन सम्वन्धमा प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहको क्षमता विकासमा उचित ध्यान पुग्न नसकेमा, स्थानीय तहको प्राविधिक क्षमता विकासलाई प्राथमिकतामा राख्न नसकेमा संघीय शासन प्रणाली प्रतिको जनभावनामा नैराश्यता उत्पन्न हुन सक्ने देखिन्छ। सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण तथा पञ्जिकरण कार्यक्रमलाई पूर्ण रुपमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्न सवै स्थानीय तहहरुमा बैकिङ्ग सुविधा, सुरक्षा निकायको उपस्थिति, इन्टरनेट सुविधा तथा विद्युतीय सुविधा लगायतका पूर्वाधारहरुको अभावमा आशातित सफलता प्राप्त गर्न नसकिने जोखिम रहने देखिन्छ।

७.३ कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला

१. पृष्ठभूमि

संविधानले सुनिश्चित गरेको कानूनी राज्यको अवधारणा अनुरुप कानुनको तर्जुमा, मौजुदा कानुनमा समसामयिक संशोधन लगायत न्याय प्रशासनसँग सम्बन्धित कार्यहरु सम्पादन गर्ने जिम्मेवारीका साथ संघीय निकायको रुपमा कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयले कार्य गर्दै आएको छ। कानुन कार्यान्वयको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, मानव अधिकार, लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था, कानुनको सर्वोच्चता र स्वतन्त्र न्यायपालिकाका मूलभूत मान्यतालाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै उपयुक्त कानुन निर्माण गर्न र त्यसको पालना गराउन न्याय प्रशासनको थप सुदृढीकरण र आधुनिकीकरण आवश्यक छ। कानूनी शासनको प्रतिफल जनतामा पुऱ्याउन, समाजमा अपराध नियन्त्रण गरी शान्ति अमनचैन स्थापना गर्न, दण्डहिनताको संस्कृतिको अन्त्य गर्न र जनतालाई कानुनी व्यवस्थासँग सुसूचित गर्न न्याय प्रशासनलाई सक्षम, प्रभावकारी र व्यावसायिक बनाउने गरी आगामी वर्षहरुमा कार्यक्रमहरु संचालित गरिनेछ।

२. समस्या तथा चुनौती

संघीय लोकतान्त्रिक व्यवस्थामा सहजीकरण र विधिको शासन कायम गर्न आवश्यक कानुन निर्माण गर्नका लागि पर्याप्त ज्ञान, सीप र क्षमता सहितको दक्ष जनशक्तिको कमी रहनु, कानुनको परिपालना गर्ने संस्कृतिको पर्याप्त विकास नहुनु, मुद्दा प्रवाह व्यवस्थापन पद्धति सूचना प्रविधिसँग आबद्ध हुन नसकेकोले न्यायिक प्रक्रिया छिटो छरितो, सहज र पूर्व-अनुमानयोग्य हुन नसक्नु, फैसला कार्यान्वयनको स्वचालित पद्धति विकास गर्न नसक्नु, न्याय प्रक्रियामा साक्षी प्रमाणको प्रस्तुति प्रभावकारी नहुनु, साक्षी र पीडितको सुरक्षा व्यवस्थापन कमजोर हुनु, विकासका नविनतम आयामसँग सम्बन्धित विषयहरूमा कानुनी शिक्षालाई आवश्यकता अनुसार विशिष्टीकृत र विविधीकरण गर्न नसक्नु र कानुनी शिक्षा र शिक्षण प्रणालीलाई निर्देशित, व्यवस्थापन र नियमन गर्ने विशेषज्ञ निकायको अभाव हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

नेपालको संविधान कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने सबै कानुन तर्जुमा गर्नु, स्थानीय न्यायिक समितिको काम कारवाहीलाई गुणस्तरीय एवम् प्रभावकारी बनाउनु, निःशुल्क कानुनी सहायता सेवा सम्बन्धित सबैलाई उपलब्ध गराई न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्नु, फौजदारी एवम् देवानी कार्यविधि संहिताको पूर्ण परिपालनाका लागि सबै तह र निकायमा पर्याप्त नागरिक शिक्षा, सचेतना र दक्षता अभिवृद्धि गर्नु, अपराध पीडित तथा साक्षीको संरक्षण गरी कसुरदारलाई सजाय दिलाउनु, सरकारी सरोकारका मुद्दा सशक्तरूपमा प्रतिरक्षा गर्न पर्याप्त स्रोतसाधन र क्षमता विकास जस्ता विषय प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

- स्वतन्त्र, निष्पक्ष, पहुँचयोग्य, सक्षम र विश्वसनीय न्याय प्रणाली। (न्याय प्रणाली)
- समावेशी, मर्यादित, समतामूलक र स्वअनुशासित समाज निर्माण। (मानव अधिकार)

४. उद्देश्य

अ. न्याय प्रणाली

१. न्याय प्रशासनलाई छिटो, छरितो, निष्पक्ष, प्रभावकारी र जनउत्तरदायी तथा न्यायिक प्रक्रियालाई सरल, अनुमानयोग्य, जवाफदेही, पारदर्शी र सूचना प्रविधिमैत्री बनाई सबैका लागि न्याय सुनिश्चित गर्दै न्यायपालिकाप्रतिको जनआस्था र विश्वासमा अभिवृद्धि एवम् न्यायपूर्ण समाज निर्माण गर्नु।

२. नेपालको संविधान, नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौताअनुरूप सबै पक्षबाट अपनत्व हुने सरल र गुणस्तरीय कानुनको तर्जुमा गर्नु तथा मौलिक हक तथा मानव अधिकारको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्दै न्यायमा सबैको सहज पहुँच स्थापित गराउनु।

३. न्याय सम्पादनमा क्रियाशील जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै वस्तुगत र वैज्ञानिक प्रमाणमा आधारित अपराध अनुसन्धान, अभियोजन र प्रतिरक्षा प्रणाली विकास गरी पीडित पक्ष र सरकारी पक्षका साक्षीको संरक्षण एवम् अपराध पीडितलाई न्याय दिई दण्डहीनताको अन्त्य गर्नु।

४. कानुनी शिक्षा र शिक्षण प्रणालीलाई राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धी एवम् समाजको आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरी विकास गर्नु।

आ. मानव अधिकार

१. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूप मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र संवर्द्धन गर्नु।

२. सिमान्तीकृत, विपन्नवर्ग, अपाङ्गता भएका एवम् पिछडिएका क्षेत्र, लैङ्गिक अल्पसंख्यक वर्ग र समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्नु।

३. मानव अधिकार प्रवर्द्धनको सुदृढीकरण एवम् मानव अधिकारमैत्री शासनपद्धतिको विस्तार गर्नु।

५. रणनीति

अ. न्याय प्रणाली

१. सूचना प्रविधिमैत्री मुद्दा प्रवाह व्यवस्थापन र स्वचालित फैसला कार्यान्वयन पद्धतिको विकास एवम् न्यायपालिकाको संस्थागत सुदृढीकरण र न्यायिक जनशक्तिको क्षमता विकास गरी न्यायिक प्रक्रियालाई छिटोछरितो, प्रभावकारी, अनुमानयोग्य र सहज पहुँचयुक्त बनाउने।

२. संविधान अनुकूलको कानुन निर्माण गर्ने।

३. निःशुल्क कानुनी सहायता सेवालाई सवैको पहुँचयोग्य र प्रभावकारी बनाउने।

४. अपराध अनुसन्धान, अभियोजन र प्रतिरक्षा प्रणालीलाई वैज्ञानिक र वस्तुगत प्रमाणमा आधारित बनाउने तथा संस्थागत सुदृढिकरण गर्ने।

५. न्याय सेवाका कर्मचारी र सरकारी वकिलहरू एवम् स्थानीय न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरूको न्याय सम्पादन एवम् मुद्दा व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

६. पीडित पक्ष र सरकारी पक्षका साक्षीको संरक्षण तथा मुद्दाका साक्षी र प्रमाणको प्रस्तुतिलाई प्रभावकारी बनाउने।

७. कानुनी शिक्षा र शिक्षण प्रणालीलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र आधुनिक बनाउने।

आ. मानव अधिकार

१. मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न निर्माण भएका कानुन प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।

२. समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका भेदभाव, छुवाछुत, हिंसा तथा कुप्रथाको अन्त्य गर्ने।

३. मानव अधिकार उल्लङ्घनको घटनामा दण्डहीनताको अन्त्य गरी पीडितलाई क्षतिपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने।

४. मानव अधिकार संस्कृति विकास गरी मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि तथा प्रतिबद्धताबाट सिर्जित दायित्व कार्यान्वयन गर्ने।

५. तीन तहका सरकारबाट सम्पन्न गरिने योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा मानव अधिकारमुखी पद्धति अपनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
कानुनी शासन सूचकांक		०.५३	०.५४	०.५५	०.५६	०.५७
एकीकृत कानुनी सहायता नीति तर्जुमा	संख्या	-	मस्यौदा तयार	स्वीकृत भई लागु हुने	-	-
सन्धि सम्पन्न गर्ने निर्देशिका तर्जुमा	संख्या	-	मस्यौदा तयार	स्वीकृत भई लागु हुने	-	-
कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि तालिम	तालिम संख्या	१	२	४	४	४
अपराध सर्वेक्षण	संख्या	१	-	-	-	१
कानुनी शिक्षा र सचेतना अभिवृद्धि	संख्या	३०	२८	२१	२५	३०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५,०९१	५,०३१	६०	–	५,०९१	–	–
२०७७/७८	५,४५०	५,३८५	६६	–	५,४५०	–	–
२०७८/७९	५,८३३	५,७६४	६९	–	५,८३३	–	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाख)	पुस्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३११०००११	कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	न्याय	सालबसाली	-	-	विभिन्न विषयहरुमा कानुन निर्माण भएको हुने। १२ वटा क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम, ६३ वटा सचेतना सम्बन्धी कार्यक्र सञ्चालन भएको हुने। वार्षिक प्रतिवेदन लगायतका दस्तावेजहरु निर्दिष्ठ समयमा नै प्रकाशन भएको हुने। भ्रष्टाचारमा कमी भएको तथा विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन भएको हुने।
३११२१०११	नेपाल कानुन आयोग	न्याय	सालबसाली	-	-	
३११०१०११	न्याय सेवा तालीम केन्द्र	क्षमता बृद्धि/न्याय	सालबसाली	-	-	

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सरोकारवाला निकायहरुवीचको समन्वय प्रभावकारी भएमा र स्रोत-साधन र दक्ष जनशक्तिको सहज उपलब्धता रहेमा अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा सूचकहरु हासिल हुने। सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वयको अभाव एवम् आवश्यक स्रोत-साधन र दक्ष जनशक्तिको कमी भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न कठिनाई हुने जोखिम रहेको छ।

७.४ गृह

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले राष्ट्रिय सुरक्षा प्रणालीको विकास गरी शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने, सर्वाङ्गीण मानवीय सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने तथा राष्ट्रिय सुरक्षा नीतिका आधारमा नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल लगायत सबै सुरक्षा निकायलाई सबल, सुदृढ, व्यावसायिक, समावेशी र जनउत्तरदायी बनाउने नीतिलाई आत्मसात गरेको छ। नागरिकको जीउ, धन, समानता र स्वतन्त्रताको संरक्षण, शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको सुनिश्चितता, व्यापार-व्यवसाय र उद्यमको सुरक्षाको प्रभावकारी प्रवन्ध, कानुनको प्रभावकारी कार्यान्वयन र अपराध नियन्त्रण मार्फत प्रत्येक नेपालीलाई सुख र खुशीको अनुभूति दिलाउने जिम्मेवारीका साथ गृह मन्त्रालय र अन्तर्गतको नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल तथा मातहतका विभागहरूले कार्य गर्दै आएका छन्।यसका अतिरिक्त नेपाली नागरिकहरुको राष्ट्रिय पहिचानको प्रवर्द्धन गर्ने, विपद् पूर्व तयारी, उद्दार, राहत र पुनर्लाभका साथै प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई प्रभावकारी रुपमा सम्पादन गर्ने र आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थालाई मजबुत बनाई राष्ट्रिय एकता, सामाजिक सदभाव, सहिष्णुता र सहकार्यको संस्कृतिलाई सुदृढ गर्दै सम्मुन्नत एवम् आत्मनिर्भरता उन्मुख दिगो आर्थिक विकासका लागि शान्ति सुरक्षाको भरपर्दो वातावरण निर्माण गर्न गृह मन्त्रालय क्रियाशील रहँदै आएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

मानवीय सुरक्षाको सर्वाङ्गीण प्रत्याभूतिका लागि सबै पक्ष समेट्ने गरी राष्ट्रिय सुरक्षा प्रणालीलाई समायानुकूल विकास गर्न नसकिनु, शान्ति सुव्यवस्था कायम राख्ने कार्यमा जनस्तरमा अपेक्षाकृत दायित्वबोध हुन नसक्नु, शान्ति सुरक्षालाई सामाजिक-आर्थिक विकासका क्षेत्रगत क्रियाकलापमा आन्तरिकीकरण गर्न नसकिनु, शान्ति सुरक्षा एवम् विपद्को पूर्व सजगता, पूर्व-तयारी र पर्याप्त सावधानी अपनाउन नसक्नु, सुरक्षाका आन्तरिक तथा बाह्य दुवै पक्षमा सूचना एवम् नवीनतम प्रविधिको उच्चतम उपयोग गर्न नसकिनु प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्। द्वन्द्वका स्रोतको समयमै आँकलन गरी व्यवस्थापन गर्नु, सामाजिक विकृति, विभेद, बहिष्करण र सामाजिक/आर्थिक असुरक्षाका कारण उत्पन्न हुनसक्ने सुरक्षा चुनौती निराकरण गर्न यसलाई सबै क्षेत्रगत विषयमा समेट्नु, सुरक्षा चुनौतीको बदलिँदो स्वरूप र प्रकृतिसँग जुध्न सुरक्षा निकायको आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्नु, खुल्ला सिमाना र भूमण्डलीकरणका कारण बढ्दो संगठित अपराध नियन्त्रणका लागि आवश्यक संख्यामा नतिजामुखी, जिम्मेवार र उत्प्रेरित जनशक्ति उपलब्ध गराई मुलुकको समग्र सुरक्षा व्यवस्थामा सुधार ल्याउनु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

- स्वतन्त्र, अखण्ड, सुरक्षित, सार्वभौम र शान्तिपूर्ण नेपाल (शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा)।
- विपद् जोखिमबाट सुरक्षित र उत्थानशील नेपाल (विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन)।

४. उद्देश्य

अ. शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहने सबै सुरक्षा निकायबीच शान्ति-सुरक्षाका विषयमा सहयोग र समन्वय सुदृढ गर्दै विश्वसनीय र भरपर्दो सुरक्षा प्रणाली विकास गर्नु।

२. सामाजिक विकृति, द्वन्द, अपराध र हिंसा नियन्त्रण गर्दै दिगो शान्ति प्रवर्द्धन गर्नु।

३. शान्तिमैत्री विकास प्रणाली तथा संवेदनशील विकास प्रकृयालाई अवलम्बन गर्दै सामाजिक-आर्थिक विकासका क्षेत्रगत विषयमा शान्ति सुरक्षाको विषयलाई आन्तरिकीकरण गर्नु।

४. सबै सुरक्षा निकायलाई समयानुकूल चुस्त, दक्ष, व्यावसायिक र साधन-स्रोत सम्पन्न तुल्याउनु।

५. अन्तर्राष्ट्रिय सिमाना र सीमा नाकाको सुरक्षा व्यवस्था र अध्यागमन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्नु।

६. विद्युतीय माध्यममा आधारित व्यक्तिगत घटना दर्ता र नागरिकको सबै प्रकारका सूचना र विवरण सहितको एकीकृत राष्ट्रिय परिचय व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरी राज्यबाट प्रवाह हुने सेवासुविधालाई समेत एकीकृत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्नु।

७. सबै सुरक्षा निकायको व्यावसायिक क्षमता अभिवृद्धि गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति स्थापनामा योगदान पुर्‍याउनु।

(ख) विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन

१. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न विपद् उत्थानमैत्री शासन पद्धतिको सुदृढीकरण गर्नु।

२. तीन तहमा बहुप्रकोप जोखिम नक्साङ्कन/सूचनामा आधारित विपद् जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनर्लाभ सम्बन्धी क्षमता विकाससँगै विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण प्रकृया सुनिश्चित गर्नु।

३. विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी बृद्धि गरी समुदाय स्तरदेखि नै उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

४. विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका लागि बृहत् सहभागिता सुनिश्चित गरी सचेतना अभिवृद्धि गर्दै विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ, पुनःस्थापना, पुनर्निमाण र नवनिर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाउनु।

५. रणनीति

(क) शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा

१. राष्ट्रिय सुरक्षा र प्रतिरक्षा सम्बन्धी नीति, रणनीति र कानुन तथा संगठनात्मक पक्षमा समसामयिक सुधार गरी राष्ट्रिय सुरक्षा व्यवस्थालाई सुदृढ बनाउने।

२. कानूनको परिपालना, सामाजिक न्याय र द्वन्द्व व्यवस्थापन मार्फत दिगो शान्ति प्रवर्द्धन गर्ने।

३. विकासका सबै आयामहरूमा सुरक्षा चासोलाई आन्तरिकीकरण गर्ने।

४. शान्ति सुरक्षा, अपराध अनुसन्धान र नियन्त्रणका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग तथा गुप्तचर सुरक्षा सूचना प्रणालीको (Security Intelligence) संस्थागत एवं प्राविधिक सुदृढिकरण गर्ने।

५. विकासका सबै आयाममा सुरक्षा चासोलाई सम्बोधन गर्दै सुरक्षा निकायको कार्यक्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

६. नागरिक-मैत्री सुरक्षा व्यवस्था सुदृढ गर्ने तथा नागरिक र सुरक्षा अङ्गबीचको सम्बन्धलाई सुदृढ बनाउने।

७. सबै सुरक्षा निकायलाई समयानुकूल दक्ष, आधुनिक, व्यावसायिक तथा साधन-स्रोत सम्पन्न बनाई सबै किसिमका सुरक्षा चुनौतिलाई सामना गर्न सक्षम बनाउने।

८. सीमा सुरक्षा र अध्यागमन प्रणालीलाई द्विपक्षीय एवम् बहुपक्षीय कुटनीतिक पहल तथा संस्थागत सुदृढिकरणका आधारमा व्यवस्थित र सुदृढ गर्ने।

९. कारागार सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड समयसापेक्ष रुपमा परिमार्जन गरी प्रविधिमैत्री सेवासुविधा सहितको सुधार गृहको रुपमा विकास गर्ने।

१०. बहुपयोगी तथा प्रविधियुक्त एकीकृत राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरी सबै नागरिकको विवरण र राज्यबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा समेतको अभिलेख एकीकृत रुपमा क्रमशः आवद्ध गर्दै लैजाने।

११. सुरक्षा निकायको व्यावसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा शान्ति स्थापना कार्यमा योगदान पुऱ्याउने।

(ख) विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन

१. विपद् जोखिम न्यूनीकरणमैत्री शासन पद्दती सुदृढ बनाउन आवश्यक नीतिगत, संस्थागत र कार्यपद्दतीमा सुधार गर्ने।

२. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका विषयगत विकास प्रक्रियाहरूमा जोखिम न्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने र विपद् जोखिम न्यूनीकरण एवम् उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्न सार्वजनिक तथा निजी लगानी, साझेदारी र सहकार्य अभिवृद्धि गर्ने।

३. समुदायदेखि राष्ट्रिय स्तरसम्म बहुप्रकोप जोखिम आँकलन/नक्शाङ्कनमा आधारित पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्लाभ सम्बन्धी क्षमता विकास र पर्याप्त साधन स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने।

४. विपद् जोखिमको पूर्वानुमान, अनुगमन, पूर्वतयारी र प्रभावकारी प्रतिकार्य गर्न आवश्यक पूर्वाधार, जनशक्ति, क्षमता र प्रविधिको विकास र सुदृढीकरण गर्ने।

५. प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त आयलाई समुदायको विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा न्यायोचित रुपमा उपयोग गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
सुरक्षाको अनुभूति भएको जनसंख्या	प्रतिशत			सर्वेक्षण गरी वेसलाइन निर्धारण	१० प्रतिशतले वृद्धि	२० प्रतिशतले वृद्धि
दर्ता भएका लैङ्गिक हिंसा लगायतका अपराधका घटना र अनुसन्धान प्रतिशत	प्रतिशत	८६.७	८८.९	९१.१	९३.३	९५
प्रहरी सेवामा नागरिकको सहज पहुँच	अनुपात (जनता र प्रहरी बीचको)	१:४००	१:३९५	१:३८०	१:३६५	१:३५०
उपत्यकाका प्रवेश नाका र सिंहदरबार प्रवेशद्वारमा भेहिकल स्क्यानर जडान	संख्या	०	०	२	२	२
सुरक्षा जोखिम मूल्यांकन (Security Risk Assessment- SRA) कार्यान्वयन भएका आयोजना र उद्योग	संख्या			कानुन र कार्यविधि तर्जुमा गरी लागू गर्ने	वेसलाइन निर्धारण गर्ने	प्रतिवर्ष ३ प्रतिशतले वृद्धि
दक्षिणी सीमा सुरक्षा निगरानी कभरेज	प्रति इकाइ दूरी किमि		१८ कि. मि.	१५	१३	११
लागु औषध निषेध तथा मदिरा बिक्री वितरण व्यवस्थित गर्न रोकथाममूलक कार्यक्रम लागू भएका स्थानीय तह	संख्या		०	२००	५००	७५३
विपदका घटनाबाट प्रभावित परिवार संख्या	प्रति हजार	२१.३	१७.१	१४.७	१२.३	९.८
विपदका घटनाबाट मृत्यु हुने जनसंख्या	प्रति लाख	१.७	१.६	१.४५	१.३३	१.२५
राष्ट्रिय परिचयपत्र लागू हुने जिल्ला	संख्या	१	१५	४०	७६	सबै र निरन्तर
राष्ट्रिय परिचयपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिक	प्रतिशत	-	०.३३	१७	३३	५०
पाँच वर्षमुनिका बालकालिकाको जन्म दर्ता	प्रतिशत	५६	६३	७१	७८	८५
लागू औषध दुर्व्यसन दर घटाउने	प्रतिशत	११	११	१०	८	६

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
नेपाल प्रवेश गर्ने र बाहिरिने विदेशीको जैविक सूचना सहितको अध्यागमन प्रणाली स्थापना भई लागू भएका अध्यागमन कार्यालय	पोर्ट संख्या	०	प्रणाली स्थापना	२	५	७
न्यूनतम मानवोचित सुविधा सहितको कारागारको भौतिक पूर्वाधार क्षमता वृद्धि	सुविधाप्राप्त कैदी बन्दी प्रतिशत	नयाँ	६८	८०	९०	९५
सीपमूलक/रोजगारमूलक तालिम प्राप्त कैदी बन्दी	वृद्धि (प्रतिशत)	नयाँ	२०%	१०	१०	१०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१,३५५,९३४	१,२५४,२९२	१०१,६४२	-	१,३२२,६६१	-	३३,२७३
२०७७/७८	१,३६७,९३८	१,२७५,६४१	९२,२९७	-	१,३३३,५००	-	३४,४३८
२०७८/७९	१,४२३,९९०	१,३२९,९८९	९४,००१	-	१,३८८,३४७	-	३५,६४३

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१४०००११	गृह मन्त्रालय	शान्ति सुरक्षा	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमन चयन कायम भएको हुने। जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने। दर्ता भएका लैङ्गिक हिंसा लगायका अपराध घटना र अनुसन्धानको अनुपात ५% ले वृद्धि भएको हुने। दर्ता भएका अपराध घटनाको सफल अनुसन्धान दर १०% ले वृद्धि भएको हुने। विपदका घटनाबाट प्रभावित परिवार संख्य र मृत्यु हुने जनसंख्या उल्लेख्य रुपमा घटेको हुने।
३१४९१०११	समरजंग कम्पनी कार्यालय	आवश्यकता अनुसारका सेवा प्रवाह र शान्ति सुरक्षा कायम	सालबसाली			
३१४९२०११	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने, नागरिकता र राहदानी वितरण	सालबसाली			
३१४९२०१२	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	नागरिकता र राहदानी वितरण	सालबसाली			
३१४९२०१३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरु	नागरिकता र राहदानी वितरण	सालबसाली			
३१४०२०११	कारागार व्यवस्थापन विभाग	कैदीहरुलाई सुरक्षित राख्न आवश्यक सेवा सुविधाको व्यवस्था मिलाउने	सालबसाली			
३१४०२०१२	कारागार कार्यालयहरु	कैदीबन्दीलाई सुरक्षित राख्ने र नियमानुसारको सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने	सालबसाली			कैदीबन्दीहरुलाई सुरक्षित राख्न आवश्यक सेवा सुविधाको व्यवस्था मिलाइएको हुने। ९५% कैदी वन्दीले न्यूनतम मानवोचित सुविधा सहितको भौतिक पूर्वाधार प्राप्त गरेको हुनेद।
३१४०१०१२	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण					
३१४०३०११	अध्यागमन विभाग	प्रवेशाज्ञा जारी	सालबसाली			नेपाल प्रवेश गर्ने र बाहिरिने विदेशीको जैविक सूचना सहितको अध्यागमन प्रणाली ७ वटा अध्यागमन कार्यालयमा स्थापना भई लागू भएको हुने। विदेशी नागरिकहरुको आवागमन सहज र व्यवस्थित भएको हुने।
३१४०३०१२	अध्यागमन कार्यालयहरु	विदेशी नागरिकहरुको अध्यागमनलाई व्यवस्थित	सालबसाली			

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१४९३०११	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	आवश्यकता अनुसारको सेवा प्रवाह र विपद् प्रतिकार्य	सालबसाली			प्रहरी सेवामा नागरिकको पहुँचको अनुपात १:३५० पुगेको हुनेछ।
३१४०४०११	प्रहरी प्रधान कार्यालय	नागरिक सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमन चयन कायम भएको हुने। जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने।
३१४१००१५	नेपाल प्रहरी अस्पताल	प्रहरी परिवार तथा सर्वसाधारणलाई उपचार	सालबसाली			प्रहरी परिवारले उचित उपचार पाएको हुने।
३१४१००१३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	प्रहरी कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			प्रहरी कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।
३१४०४०१४	प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरु	सुरक्षा समन्वय	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमन चयन कायम भएको हुने। जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने। सीमा सुरक्षा निगरानी कभरेज प्रति इकाइ दूरी ११ किमि पुगेको हुने।
३१४०४०१६	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०४०१२	महानगरीय प्रहरी	सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०५०११	सशस्त्र प्रहरी बल	सीमा औद्योगिक सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०६०११	प्रहरी किताबखाना	प्रहरी कर्मचारिको अभिलेख व्यवस्थापन	सालबसाली			प्रहरी कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन भएको हुने।
३१४०१०११	राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण विभाग	नेपाली नागरिकलाई राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण	सालबसाली			पाँच वर्षमुनिका बालकालिकाको जन्म दर्ता भएको २२% ले वृद्धि भएको हुने। नेपाली नागरिकलाई राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण गरिएको हुने।
३१४०५०१४	सशस्त्र प्रहरीबल तालिम केन्द्रहरु	सशस्त्र प्रहरी बल कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			शान्तिसुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने, जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने। सशस्त्र प्रहरी बल, प्रहरी परिवार तथा सर्वसाधारणलाई स्वास्थ्योपचार सेवा उपलब्ध गराईएको हुने।
३१४०५०१५	नेपाल एपिएफ अस्पताल	सशस्त्र प्रहरी बल परिवार तथा सर्वसाधारणलाई स्वास्थ्योपचार उपलब्ध गराउने	सालबसाली			

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१४०५०१३	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	सुरक्षा व्यवस्थाको प्रवन्ध	सालबसाली			उद्योग, कलकारखाना र व्यवसायहरुमा सुरक्षा जोखिम मूल्याङ्कन (Security Risk Assessment-SRA) कार्यान्वयन भई शान्ति सुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने। जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने।
३१४०५०१६	सशस्त्र प्रहरी बल राजस्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	राजश्व तथा भन्सार सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४००१०२	लागु औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	लागुऔषध आपुर्ति घटाउने र सचेतना अभिवृद्धि	निरन्तर			लागू औषध आपूर्ति घटेको र सचेतना अभिवृद्धि भएको हुने। लागू औषध दुर्व्यसन दर ६% मा घटेको हुने।
३१४०४१०३	त्रिबर्षीय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	अपराध नियन्त्रण तथा दण्डहीनताको अन्य	निरन्तर			अपराध नियन्त्रण तथा दण्डहीनताको अन्त्य भएको हुने।
३१४००१०१	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम	राहत तथा पुर्नस्थापना सम्बन्धी कार्य	निरन्तर			प्रभावकारी राहत वितरण भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नागरिकको जीउ, धन, स्वतन्त्रता र सार्वजनिक सम्पतिको सुरक्षा हुने, इन्टरनेट इमेल जस्ता नवीन प्रविधिले निम्त्याउने साइवर अपराधको नियन्त्रण हुने, अन्तर्राष्ट्रिय आपराधिक क्रियाकलापहरु नियन्त्रण तथा सूचना आदानप्रदान हुनुका साथै सुरक्षा निकायको आधुनिकीकरण हुनेछ। यी उपलब्धिहरु हासिल गर्नका लागि आवश्यक परिमाणमा साधनस्रोत उपलब्ध हुन नसकेको अवस्थामा लक्षित उद्देश्यहरु पूर्णतामा हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

७.५ रक्षा

१. पृष्ठभूमि

मुलुकको सुरक्षा एवम् प्रतिरक्षा सम्बन्धी नीति, रणनीति तथा कानुनको तर्जुमा र तिनको कार्यान्वयन, व्यवस्थापन, अनुगमन, नियन्त्रण तथा निर्देशन गर्ने कर्तव्य पूरा गर्दै नेपाली सेनालाई देश र जनताको हितमा प्रभावकारी तवरले परिचालन गर्ने दायित्व रक्षा मन्त्रालयको रही आएको छ। नेपालको संविधानको भाग २८, धारा २६७ मा नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता र राष्ट्रिय एकताको रक्षाको लागि संविधानप्रति प्रतिबद्ध समावेशी नेपाली सेनाको एक संगठन रहने व्यवस्था रहेको छ। मुलुकलाई आन्तरिक तथा बाह्य सुरक्षा चुनौतीहरूबाट स्वतन्त्र र सुरक्षित राख्दै नेपाली जनताको जिउ धनको सुरक्षा र संरक्षण गर्न, शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने नैसर्गिक अधिकारलाई सुनिश्चत गर्न र नेपालको भौगोलिक अखण्डता र एकतालाई अटल र अक्षुण्ण राख्न रक्षा मन्त्रालय र यस अन्तर्गतको नेपाली सेना अहोरात्र क्रियाशील रही आएका छन्। संविधानद्वारा प्रदत्त दायित्वहरू निर्वाह गर्ने क्रममा हालका दिनमा नेपाली सेनाले मूलतः बाह्य सुरक्षा, प्रतिरक्षा, आन्तरिक सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन, प्रकृति संरक्षण, राष्ट्रिय पहिचान बोकेका ठूला एवम् रणनैतिक महत्त्वका विकास निर्माण, मुलुकका महत्वपूर्ण ऐतिहासिक सांस्कृतिक संरचना तथा अति विशिष्ट र विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा एवम् संयुक्त राष्ट्रसंघको आह्वान अनुसार विभिन्न देशमा शान्ति स्थापना जस्ता नेपाल सरकारले सुम्पेको जिम्मेवारी कुशलतापूर्वक सम्पादन गर्दै आइरहेको छ। मुलुकमा संघीय गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको स्थापना पश्चात् सेनामाथि नागरिक नियन्त्रण, सेनाको आधुनिकीकरण र पुनर्संरचना, सेना-नागरिक सम्बन्ध जस्ता विषयहरु शासकीय प्रणालीभित्र प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन भैरहेका छन्।

२. समस्या तथा चुनौती

नेपाली सेनालाई समयको परिवर्तनसँगै थप सबल, चुस्त, दक्ष र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउन एवम् हालका दिनमा सुम्पिएको विकास निर्माण तथा विपद् व्यवस्थापनको कार्य कुशलतापूर्वक सम्पादन गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक संरचना, मेसिनरी औजार, प्रविधि तथा आधुनिक सैनिक उपकरणहरू पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नहुनु, नेपाली सेनालाई आवश्यक पर्ने हातहतियार, गोलीगठ्ठा लगायतका सुरक्षा सामग्री स्वदेशभित्रै पर्याप्त मात्रामा उत्पादन गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका केही प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन्। समयानुकूल वृत्ति विकासका अवसर सन्तुलित र न्यायपूर्ण तरिकाले उपलब्ध गराई नेपाली सेनामा कार्यरत जनशक्तिको मनोबल उच्च राख्नु, मन्त्रालय तथा नेपाली सेनाको कामकारवाहीलाई क्रमशः आधुनिकीकरण गर्दै सूचना प्रविधिमा आधारित चुस्त र नतिजामुखी बनाउनु, सेना र अन्य विभिन्न सुरक्षा संयन्त्रहरूबीच समन्वय र कार्यात्मक सम्बन्ध सुदृढ तुल्याई मुलुकको समग्र सुरक्षा व्यवस्थामा सुधार ल्याउनु सुरक्षा क्षेत्रको प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

स्वतन्त्र, अखण्ड, सुरक्षित, सार्वभौम र शान्तिपूर्ण नेपाल।

४. उद्देश्य

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहने सबै सुरक्षा निकायबीच शान्ति-सुरक्षाका विषयमा सहयोग र समन्वय सुदृढ गर्दै विश्वसनीय र भरपर्दो सुरक्षा प्रणाली विकास गर्नु।

२. सुदृढ र सबल आन्तरिक तथा बाह्य सुरक्षा प्रणाली अवलम्बन गरी मुलुकलाई सुरक्षित राख्नु तथा समुन्नत बनाउनु।

३. नेपाली जनता, नेपालको सिमाना, भूमि, जल, अर्थतन्त्र, प्राकृतिक-सांस्कृतिक सम्पदा र पर्यावरणको प्रभावकारी सुरक्षा गर्नु।

४. नेपाली सेना तथा रक्षा मन्त्रालयका निजामती कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी दक्ष, आधुनिक र व्यावसायिक तुल्याउनु।

५. विकास निर्माण तथा विपद् व्यवस्थापनमा नेपाली सेनाको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउनु।

६. मुलुकमा शान्ति स्थिरता कायम गर्दै मानव अधिकारको संरक्षणमा योगदान पुऱ्याउनु।

७. आधारभूत राष्ट्रिय मूल्य मान्यताहरूको संरक्षण र राष्ट्रिय एकता तथा सामाजिक सद्भावलाई अभिवृद्धि गर्दै नागरिक-सैनिक सम्बन्धलाई सुदृढ तुल्याउनु।

८. सैनिक कूटनीतिलाई प्रभावकारी बनाउँदै अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति स्थापनामा मुलुकको योगदानलाई अभिवृद्धि गर्नु।

५. रणनीति

१. राष्ट्रिय सुरक्षा र प्रतिरक्षा सम्बन्धी नीति, रणनीति र कानुन तथा संगठनात्मक पक्षमा समसामयिक सुधार गरी राष्ट्रिय सुरक्षा व्यवस्थालाई सुदृढ बनाउने।

२. सरकारका तीनवटै तह तथा नेपाली सेनाबीच उचित संयन्त्र निर्माण र समन्वय सुदृढ गरी मुलुकमा विश्वसनीय र भरपर्दो सुरक्षा प्रणालीको विकास गर्ने।

३. नेपाली सेनालाई समयानुकूल दक्ष, आधुनिक, व्यावसायिक, प्रविधि-मैत्री तथा साधनस्रोत सम्पन्न बनाउने एवम् कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

४. नेपाली सेनालाई मुलुकको अन्तर्राष्ट्रिय सिमानाको सुरक्षा, नदी, खानी, वनजङ्गल र प्रकृति संरक्षण कार्यमा सहभागी गराउने तथा ठूला एवम् रणनैतिक महत्वका विकास आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गर्दा राज्यको सुरक्षामा पर्ने प्रभावबारे सुरक्षा प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने।

५. राष्ट्रिय स्वार्थ र हित विपरितका क्रियाकलापहरूलाई नियन्त्रण र निरुत्साहित गर्ने।

६. नेपाली सेनामा वृत्ति विकासका नवीन पक्षहरूलाई समावेश गरी क्षमतावान् र उच्च मनोबलयुक्त जनशक्ति निर्माण गर्ने।

७. नेपाली सेनाको सामरिक र रणनैतिक महत्त्वका विकास निर्माण कार्यहरू सम्पादन गर्ने तथा विपद् व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

८. नेपाली सेना सम्बन्धी कानुनमा समसामयिक सुधार गरी मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनमा योगदान पुऱ्याउने।

९. आधारभूत राष्ट्रिय मूल्य मान्यताहरूको जगेर्ना तथा राष्ट्र र राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्तिको निर्माण गर्दै नागरिक-सैनिक सम्बन्धलाई सौहार्द्रपूर्ण तुल्याउने।

१०. नेपाली सेना र अन्य सुरक्षा निकायबीच समन्वय र सहकार्य विस्तार गर्दै विश्व शान्ति स्थापनामा नेपालको भूमिका वृद्धि गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व.२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व.२०७५/७६ सम्मको उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				आ.व. २०७६/७७	आ.व.२०७७/७८	आ.व.२०७८/७९
बङ्करदेखि ब्यारेकसम्म भौतिक संरचना निर्माण (कुल संरचना ५,९७३)	संख्या	३,०४२	थप १६९	थप १०३	थप १५०	थप १५०
भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण	संख्या	५७	१६ निर्माणाधीन	८३	६६	—
विपद् व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि उपकरण खरिद	वटा	विपद् व्यवस्थापन गणलाई आवश्यक न्यूनतम Personal Protective Equipment लगायतका सामग्री खरिद।	लाइट हेलिकप्टर २ र मिडियम हेलिकप्टर १ लगायत विपद् व्यवस्थापन सामग्री प्राप्ति	Fire Fighting, CSSR, Waterman ship र Mountaineering सामग्री खरिद	प्राथमिकताका आधारमा सूचीमा रहेको सामाग्री उपलब्ध बजेट अनुसार	प्राथमिकताका आधारमा सूचीमा रहेको सामाग्री उपलब्ध बजेट अनुसार
नेपाली सेनाको जमिनी तथा हवाई परिवहन क्षमता अभिवृद्धि	वटा	नेपाली सेनाका युनिटहरुको न्यूनतम सवारी साधनको दरबन्दी पुरा गर्ने क्रममा केही सवारी साधन खरिद	९५ वटा सवारी साधन खरिद	१६३ वटा सवारी साधन १ वटा फिक्स्ड विङ्ग हवाई जहाज	३८५ वटा सवारी साधन १ वटा हवाई साधन	४०९ वटा सवारी साधन १ वटा हवाई साधन
राष्ट्रिय सेवा दल तालिम	जना हजार		४३.६	७.७	११.५५	११.५५
सुरक्षा एवम् प्रतिरक्षा सम्बन्धी विषयमा उच्च तहको अध्ययनका लागि उपयुक्त शिक्षण संरचना निर्माण		--	राष्ट्रिय प्रतिरक्षा विश्वविद्यालय स्थापना सम्बन्धमा प्रारम्भिक अवधारणा पत्र तयार भएको।	विस्तृत अवधारणा पत्र तयार, राष्ट्रिय प्रतिरक्षा विश्वविद्यालयको ऐनको मस्यौदा	भौतिक संरचना तयारीका लागि जग्गा प्राप्ति/नक्सा तयारी/ प्रारम्भिक कार्य	भौतिक संरचना तयार सञ्चालन तयारीको कार्य सम्पन्न

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५०२,७११	४२४,६४१	७८,०७०	-	५०२,७११	-	-
२०७७/७८	५२१,८६९	४३९,५०३	८२,३६६	-	५२१,८६९	-	-
२०७८/७९	५४१,७८८	४५४,८८६	८६,९०२	-	५४१,७८८	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३४५०००११	रक्षा मन्त्रालय	सुरक्षा	सालबसाली	-	-	बाह्य तथा आन्तरिक सुरक्षा प्रणाली प्रभावकारी भई नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता र राष्ट्रिय एकता सबल र सुदृढ भएको हुने।
३४५०००१२	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्को सचिवालय	सुरक्षा	सालबसाली	-	-	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्को काम कारवाही चुस्त, दुरुस्त भएको हुने।
३४५०१०१३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सिडेन्ट)	स्वास्थ्य सेवा प्रवाह	सालबसाली	-	-	आम नागरिक तथा सैनिकहरुलाई प्रभावकारी तवरले स्वास्थ्योपचार सेवा उपलब्ध हुनुका साथै विपद्का समयमा सेवा पु-याउने गरी क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।
३४५०१०१४	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली	-	-	नेपाली सेनाका सकल दर्जाका सैनिक तथा अन्य कर्मचारीहरुको क्षमता र व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने।
३४५०१०१५	राष्ट्रिय सेवा दल	छात्रछात्रामा राष्ट्रिय भावना अभिवृद्धि	सालबसाली	-	-	राष्ट्रप्रति समर्पित, अनुशासित, बफादार र राष्ट्रको सेवा गर्न तत्पर एवम् सक्षम नागरिकको विकास भएको हुने।
३४५०१०१६	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	सुरक्षा प्रवन्ध	सालबसाली	-	-	३०८०० जना युवाहरूलाई राष्ट्रिय सेवादल तालिम प्राप्त भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्टयाँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						अति विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा व्यवस्था थप चुस्त, भरपर्दो र प्रभावकारी भएको हुने।
३४५०१०११	जंगी अड्डा	सुरक्षा	सालबसाली	-	-	राष्ट्रिय सुरक्षा र प्रतिरक्षाप्रति समर्पित सक्षम, सबल,व्यावसायिक एवम् उच्च मनोबलयुक्त नेपाली सेनाको प्रभावकारी परिचालन भएको हुने।
३४५०१०१२	सैनिक हवाई महानिर्देशनालय	सुरक्षा	सालबसाली	-	-	नेपाली सेनाको हवाई क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाली सेनाको आधुनिकीकरण,व्यवसायीकरण र क्षमता अभिवृद्धिका लागि पर्याप्त मात्रामा स्रोत साधनको व्यवस्था हुनेछ। नेपाली सेनामा कार्यरत सकल दर्जाको हौसला र मनोबल उच्च राख्न आवश्यक कार्यक्रम संचालन हुनुका साथै नेपाली सेना र अन्य सुरक्षा निकायहरूबीच समन्वय तथा सहकार्य सुदृढ हुनेछ। पर्याप्त बजेट र अन्तर निकाय समन्वयको अभावमा लक्षित उद्देश्यहरू हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

७.६ परराष्ट्र

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानद्वारा निर्देशित सिद्धान्त र मान्यता अनुसार विश्व समुदाय समक्ष सद्भाव, मैत्रीपूर्ण सम्बन्धको स्थापना, द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय सम्बन्धको विस्तार तथा सुदृढीकरण गरी नेपालको राष्ट्रिय हित प्रवर्द्धन गर्नु परराष्ट्र मन्त्रालयको प्रमुख कार्य हो। परराष्ट्र मन्त्रालयले आर्थिक कूटनीति परिचालन गरी नेपालको समृद्धि र विकासमा सघाउ पुऱ्याउने कार्य गर्दै आएको छ। विदेशमा रहेका नेपालीलाई राज्यको तर्फबाट उपलब्ध गराउनुपर्ने सेवा प्रवाह गर्नुको साथै गैरआवासीय नेपालीको ज्ञान, सीप, पुँजी र प्रविधि नेपालको विकासमा परिचालन गर्ने कार्यमा समेत परराष्ट्र मन्त्रालय तल्लिन रहेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

नेपालको विकास प्रयासलाई असर पार्न सक्ने बाह्य राजनीतिक, रणनीतिक एवम् नीतिगत परिवर्तनलाई उपयुक्त तवरले विश्लेषण गरी सम्बोधन गर्न सक्ने जनशक्ति तथा संस्थागत व्यवस्थाको पर्याप्त विकास हुन नसक्नु, बहुस्तरमा सञ्चालन हुने अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध अभिवृद्धिका लागि आवश्यक श्रोत तथा साधनसहितको रणनीतिक बाँडफाँटको समन्वय नहुनु, अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको सञ्चालनमा आबद्ध हुने निकायबीचमा सहकार्य र समन्वय प्रभावकारीरुपमा बढाउन नसक्नु, आर्थिक कूटनीतिलाई देशगत तथा क्षेत्रगतरुपमा लक्षित गरी परिचालन गर्न नसक्नु लगायतका समस्या छन्।

विश्वको परिवर्तनशील वातावरणमा राष्ट्रिय हित संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्ने सक्षम कूटनीतिक क्षमताको स्थापना गर्नु, अन्तर्राष्ट्रिय प्रणालीमा देखा परेका अवसर तथा चुनौती पहिचान गरी यसमा रहेको नीतिगत दायरा (Policy Space) निर्धारण गर्नु, छिमेकी मुलुकले हासिल गरेको अभूतपूर्व विकासबाट लाभ लिनु, मित्र राष्ट्रहरू तथा अन्य विकास साझेदारको सहयोग प्राप्त गर्नका लागि द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय तहमा अझ बढी कूटनीतिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु, विश्वमा देखा परिरहेका भू-राजनीतिक तथा भू-आर्थिक परिवर्तनलाई राष्ट्र विकासको पक्षमा उपयोग गर्नु, परराष्ट्र नीति र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको प्रवर्द्धनमा राष्ट्रिय आर्थिक हितको प्राप्तिको मूलप्रवाहीकरण गर्ने जस्ता विषयहरु प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

समुन्नत र समन्यायिक विकास एवं राष्ट्रिय सम्मानका लागि अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध।

४. उद्देश्य

अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नेपालको राष्ट्रिय हित प्रवर्द्धन गर्दै तीव्र आर्थिक वृद्धि, गरिबी न्यूनीकरण तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउन अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको महत्तम परिचालन गर्नु।

५. रणनीति

१. अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा नेपालको राष्ट्रिय हित, राष्ट्रिय छवि, राष्ट्रिय पहिचान र प्रतिष्ठाको प्रवर्द्धन गर्ने।
२. नेपालको आर्थिक कूटनीतिलाई रणनीतिक तथा नतिजामूलक रूपमा परिचालन गर्ने।
३. राष्ट्रिय हित अनुकुल हुने गरी विद्यमान सन्धि, सम्झौता र समझदारीको विश्लेषण गरी पुनरावलोकन गर्ने।
४. कूटनीतिक दक्षतामा अभिवृद्धि गरी गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७४/७५ को उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
विदेशस्थित नियोगमा भवन/जग्गा खरिद	संख्या	२	०	४	४	४
आर्थिक कूटनीतिका कार्यक्रमहरूको सञ्चालन	पटक	१२०	१३०	१३०	१३०	१३०
द्विपक्षीय परामर्श संयन्त्रको स्थापना र बैठक	वटा	८	१२	१६	१२	१६
अन्तर्राष्ट्रिय संगठनहरुको कार्यकारी तहमा उम्मेदवारी र प्रतिनिधित्व	वटा	-	२	२	२	२
द्विपक्षीय कूटनीतिक सम्बन्धको स्थापना	वटा	४	७	७	७	७
कूटनीति सम्बन्धी तालिम सञ्चालन	वटा		३	६	३	६

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६०,५८४	४३,१२०	१७,४६४	–	६०,५८४	–	–
२०७७/७८	६२,६४४	४४,६६९	१७,९७५	–	६२,६४४	–	–
२०७८/७९	६४,२३५	४६,१७५	१८,०६०	–	६४,२३५	–	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३२६०००११	परराष्ट्र मन्त्रालय	राष्ट्रिय हित प्रवर्द्धन अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध सवलीकरण	सालबसाली			अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध थप मजबुत भएको हुने।
३२६०००१२	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु, महावाणिज्य दूतावासहरु	राष्ट्रिय हित र राष्ट्रिय छवीको प्रवर्द्धन, आर्थिक कूटनीतिका कार्यक्रम संचालन	सालबसाली			राष्ट्रिय हित र राष्ट्रिय छविको प्रवर्द्धन भएको हुने। आर्थिक कूटनीतिको देशगत र क्षेत्रगत रणनीतिको कार्यान्वयन भएको हुने।
३२६०००१३	सीमा नापी टोली	सीमा व्यवस्थापन	सालबसाली			नेपालको सिमाना थप व्यवस्थित भएको हुने।
३२६०१०११	राहदानी विभाग	राहदानी व्यवस्थापन/वितरण	सालबसाली			अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको राहदानी वितरणमा थप प्रभावकारिता आएको हुने।
३२६०२०११	कन्सुलर सेवा विभाग	प्रभावकारी कन्सुलर सेवा प्रवाह	सालबसाली			कन्सुलर सेवा वितरणमा थप प्रभावकारिता आएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय सम्बन्धको विस्तार र सुदृढीकरण गरी राष्ट्रिय हितको प्रवर्द्धन, आर्थिक कूटनीतिको परिचालन मार्फत वैदेशिक व्यापार, प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी, पर्यटन र वैदेशिक रोजगारीमा सकरात्मक योगदान, विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूको लागि घर जग्गा खरिद गरी राष्ट्रिय गौरव कायम र विदेशमा रहेका समस्याग्रस्त नेपालीलाई आवश्यक सहयोग र सहजीकरण परराष्ट्र मन्त्रालयका महत्वपूर्ण कार्यहरू हुन् । सरोकारवाला निकायहरूबिच निरन्तर र प्रभावकारी समन्वय, सम्बन्धित देशको कानुन अनुसार खरिद योजना र बजेट सहित जनशक्तिको व्यवस्थापन समयमा हुन नसकेमा क्षेत्रगत लक्ष्य हासिल हुन नसक्ने जोखिम देखिन्छ।

७.७ योजना तथा तथ्यांक

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेअनुरुप सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता तथा विकासमार्फत् उपलब्ध साधन स्रोतको उचित परिचालनद्वारा तीव्र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै दिगो आर्थिक विकास गर्न र प्राप्त उपलब्धिहरूको न्यायोचित वितरणका निमित्त दीर्घकालीन सोच सहितको योजना प्रक्रियाको महत्व रहन्छ। सङ्घीयताको सन्दर्भमा पनि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा बन्ने योजनाहरूबीच अन्तरसम्बन्ध कायम गर्न, तहगत सरकारहरुका योजना प्रकृया र कार्यान्वयनमा समन्वय गर्नका निमित्त केन्द्रीय योजना संगठनका रुपमा रहेको राष्ट्रिय योजना आयोगको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ। नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा प्रतिवद्धता जनाएको दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी दीर्घकालीन सोचको तयारी, सोबाट निर्देशित हुँदै पन्ध्रौं योजना आधारपत्रको विस्तृतीकरण, तयार भएको र वार्षिक रुपमा परिमार्जन गर्दै तयार गरिने तीन वर्षे मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा र आयोगका तत्कालीन प्राथमिकताका विषयहरू हुन्। यसका अतिरिक्त, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, तथ्यांक प्रणलीको विकास, व्यवस्थापन र अनुसन्धानमार्फत् महत्वपूर्ण तथ्यहरूको सिर्जना र त्यसलाई नीति निर्माणमा प्रयोग गराउने विषय आयोगका आगामी प्राथमिकताहरू हुन्। योजना प्रक्रियालाई तथ्यपरक नतिजामुखी र यथार्थपरक बनाउन विभिन्न नीतिगत, कानूनी, संस्थागत एवम् प्रकृयागत प्रयास गरिनुको साथै विकास योजना नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयन पक्षलाई प्रभावकारी, नतिजामुखी र जवाफदेहीपूर्ण बनाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास र कार्यान्वयन गर्दै लगिएको छ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई वस्तुनिष्ठ एवम् नतिजामूलक बनाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधेयकको मस्यौदा तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन र सूचना प्रविधिमा आधारित आयोजना व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको कार्यान्वयन र महत्वपूर्ण आयोजनाहरूको आन्तरिक तथा तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन लगायतका महत्वपूर्ण प्रयासहरू हुँदै आएका छन्।

यसैगरी, अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुकूल राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको विकास, दिगो विकास लक्ष्यको अनुगमनका निमित्त आवश्यक तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउन विभिन्न गणनाहरू, सर्वेक्षणहरू र प्रशासनिक अभिलेखहरू समेतको उपयोग गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्दै जानुपर्ने साथै राष्ट्रिय नीतिहरूको सान्दर्भिकता, विकास योजना तथा कार्यक्रमका विविध पक्ष र विषयगत क्षेत्रका उत्पादन तथा व्यवसायको संरचना, ढाँचा तथा प्रविधिमा रुपान्तरण गर्नुपर्ने विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने विशिष्टीकृत निकायका रुपमा आयोगलाई विकास गरिँदै लगिने गरी कार्यहरू अघि बढाइएको छ। यीनै तथ्यहरूलाई मनन गर्दै आगामी तीन वर्षको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

विकासको दीर्घकालीन सोच तर्जुमा गरी सोअनुसार योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु, स्रोत साधनको सुनिश्चितता गरी आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच सामञ्जस्यता कायम गर्नु, पुनर्निर्माण कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउनु, सङ्घीयताअनुरूप तहगत योजनाबीच अन्तरसम्बन्ध कायम गर्नु र योजना तर्जुमासम्बन्धी जनशक्तिको क्षमता विकास गरी संस्थागत सुदृढीकरण गर्नु, योजना तर्जुमा प्रक्रियामा देखिएका समस्या हुन्। त्यस्तै, योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कार्यान्वयन पक्षलाई सुधारमा सहयोग गर्नु र सार्वजनिक खरिद तथा जग्गा प्राप्तिसम्बन्धी कानूनी तथा प्रक्रियागत जटिलता हटाउनु योजना कार्यान्वयनसम्बन्धी मुख्य समस्या हुन्।

सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहमा योजना प्रक्रिया तथा अन्तरसम्बन्धित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिलाई संस्थागत गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्य लगायतका असर तथा प्रभाव तहका सूचकहरूको खण्डीकृत एवम् सर्वेक्षणमा आधारित सूचना सिर्जना गर्नु र विभिन्न तह तथा निकायमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु र दक्ष जनशक्तिलाई यस कार्यमा आकर्षित

गरी राख्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन्। समयसापेक्ष तथ्याङ्क ऐनको तर्जुमा गर्नु, केन्द्रीय र स्थानीय स्तरका तथ्याङ्कीय क्रियाकलापहरूबीच समन्वय गर्नु, सङ्घीय र स्थानीय निकायहरूको तथ्याङ्क व्यवस्थापन र संरचना निर्माण गर्नु, उत्पादित तथ्याङ्कमा दोहोरोपना हटाउनु, तथ्याङ्कको उपयोग वृद्धि गर्नु, जनशक्तिको दक्षता वृद्धि गर्नु र अनाधिकृत तथ्याङ्कको प्रयोग हटाउनु प्रमुख चुनौती हुन्। त्यस्तै, दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त भए नभएको प्रगति मापनका लागि निर्धारित सूचकहरूका लागि आवश्यक पर्ने तथ्यांक स्थानीय तहसम्म खण्डीकृत रुपमा प्राप्त गर्ने विषय आगामी दिनका चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

३. सोच

- संघीय संरचना अनुरुप तथ्यपरक र नतिजामुखी योजना तर्जुमा प्रणालीको विकास (योजना)।
- नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्थामार्फत शासकिय सुधार (अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)।
- सवल,क्रियाशील र समन्वयात्मक राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको विकास (तथ्याङ्क)।
- आयोजना तर्जुमा तथा व्यवस्थापनमा सुशासन अभिवृद्धि गरी तीव्र सन्तुलित र दिगो विकास (राष्ट्रिय आयोजना बैंक)।
- तथ्य र ज्ञानमा आधारित विकासका माध्यमबाट समृद्ध राष्ट्र निर्माण (अनुसन्धान र विकास)।

४. उद्देश्य

अ. योजना

१. राष्ट्रिय सोच र लक्ष्य हासिल हुने गरी संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा समन्वयात्मक, नतिजामुखी र सबल योजना तर्जुमा पद्धतिको विकास गर्नु।

आ. अनुगमन तथा मूल्यांकन

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु।

इ. तथ्याङ्क

१. विश्वसनीय, गुणस्तरीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा तुलनायोग्य तथ्याङ्क उत्पादन गरी नियमित आपूर्तिको व्यवस्था गर्नु। (तथ्याङ्क)

२. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा निकायगत तथा तहगत समन्वय स्थापना गरी संघीय संरचना अनुरूपको तथ्याङ्क प्रणाली विकास गर्नु (तथ्याङ्क)

ई. राष्ट्रिय आयोजना बैंक

१. तथ्यपरक र मापदण्डमा आधारित आयोजना पहिचान, छनोट तथा मूल्यांङ्कन प्रक्रिया तथा प्राथमिकीकरण गर्ने प्रणालीको विकास र अभ्यास गर्नु गराउनु।

२. आयोजना बैंकका सिद्धान्त र मान्यता अनुरूप प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा समेत त्यस्तो प्रणालीको स्थापना गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्नु।

उ. अनुसन्धान र विकास

१. अनुसन्धान तथा विकासको माध्यमबाट भविष्यको लागि ज्ञानमा आधारित र सिर्जनशील नागरिक तयार गर्नु।

२. अनुसन्धान तथा विकासको उपलब्धिलाई राष्ट्र हित, राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रममा अवलम्बन गर्नु।

३. अनुसन्धान तथा विकासको माध्यमबाट राष्ट्रिय नीति निर्माण तथा कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

५. रणनीति

अ. योजना

१. दीर्घकालीन सोच र राष्ट्रिय प्राथमिकताका आधारमा योजना तर्जुमा गर्ने।

२. योजना तर्जुमाको प्रक्रियागत पक्षमा सुधार गर्ने।

३. संघीय संरचना अनुकूल हुनेगरी विद्यमान योजना प्रणालीको सुदृढीकरण तथा विकास गर्ने।

४. योजना तर्जुमामा संलग्न सार्वजनिक निकाय एवम् निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रको क्षमता विकास तथा सुदृढीकरण गरी ग्रहण क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

५. योजना कार्यान्वयनको प्रक्रियागत पक्षमा सुधार गर्ने।

६. संघीय संरचना अनुकुल योजना कार्यान्वयनको लागि संस्थागत संरचनाको व्यवस्थापन गर्ने।

७. आयोजनाको व्यस्थापन र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सुधार गर्ने।

आ. अनुगमन तथा मूल्यांकन

१. कानुनी र नीतिगत व्यवस्था गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सबल र सुदृढ बनाउने।

२. नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई स्थापित गर्न अन्तर निकायगत तथा अन्तर सरकारी समन्वय र सहकार्यको विकास गर्ने।

३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा आबद्ध सबै तहका जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने।

४. विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको समस्याहरू तत्कालरसमयमै समाधान गराउने संरचनाको विकास गर्ने।

इ. तथ्याङ्क

१. संघीय पद्धति बमोजिम तथ्याङ्कीय कार्य व्यवस्थापनका लागि नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था गर्ने।

२. नीति, योजना, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र दिगो विकास लक्ष्य लगायतका उपयुक्त सूचकहरूको पहिचान र प्राथमिकीकरण गरी अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा प्रचलित विधि र गुणस्तर मापदण्ड अनुरूपको तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्ति गर्ने।

३. तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्तिमा सबै तथ्याङ्कीय स्रोतहरू (गणना, सर्वेक्षण तथा प्रशासनिक अभिलेख)को उपयोग गर्ने।

४. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउने र नवीनतम प्रविधिहरू अवलम्बन गर्ने।

ई. राष्ट्रिय आयोजना बैंक

१. तथ्यपरक र मापदण्डमा आधारित आयोजना पहिचान, मूल्यांङ्कन, छनोट तथा प्राथमिकीकरण गरी राष्ट्रिय आयोजना बैंकको स्थापना गर्ने।

२. प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा आयोजना बैंक प्रणालीको स्थापना गर्ने तर्फ आवश्यक कार्यहरू गर्न गराउन सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने।

३. कार्यान्वयनका लागि तयारी अवस्थामा रहेका आयोजनाहरूको पोर्टफोलियो तयार गरी स्वदेशी तथा विदेशी निजी क्षेत्रको लगानी र सहायता परिचालन गर्ने।

उ. अनुसन्धान र विकास

१. नेपालको शैक्षिक प्रणालीलाई व्यवहारिक प्रयोगात्मक र अनुसन्धानमूलक बनाउन जोड दिने।

२. तालिम र विकासलाई सैद्धान्तिक ज्ञान र व्यावहारिक अभ्यासमा प्रतिबिम्बित गरी अनुसन्धान तथा विकाससँग आबद्ध गर्ने।

३. अनुसन्धान तथा विकासलाई राष्ट्रिय प्राथमिकतामा राखी निजी क्षेत्रको भूमिका सहित विगतका विषय क्षेत्रगत नीतिहरूको पुनरावलोकन गरी पृष्ठपोषण लिने।

४. अनुसन्धान तथा विकासलाई अनुसन्धान आयोजना (Research Project) को रूपमा विकास गर्ने।

५. अनुसन्धान तथा विकासको माध्यमबाट मानव संशाधन विकासमा जोड दिने।

६. नीति निर्माणकर्तालाई व्यावसायिक तथा क्षेत्रगत विषय विज्ञ बनाउने वातावरण तयार गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	पन्ध्रौं योजना पूर्व दस्तावेज तयारी तथा प्रकाशन	पुस्तक प्रति		५००० (आधार-पत्र)	५०००	२०००	२०००
२.	दीर्घकालीन सोच दस्तावेज तयारी तथा प्रकाशन	पुस्तक प्रति		प्रारम्भिक खाका तयार	५०००		
३.	विषय क्षेत्रगत अध्ययन अनुसन्धान	वटा	५	८	१०	११	१३
४.	योजना सम्बन्धी तालिम	जना	१५०	२००	२००	२५०	३००
५.	अनुगमनसम्बन्धी तालिम	जना	१५०	२००	२००	२००	२००
६.	तेस्रो पक्षबाट गरिने मूल्याङ्कन	संख्या	३	३	४	५	६
७.	आन्तरिक मूल्यांकन	संख्या	२	२	१	७	१०
८.	राष्ट्रियस्तरको गणना	संख्या	२	१	०	०	१
९.	राष्ट्रियस्तरको सर्वेक्षण	संख्या	२	२	३	४	५
१०.	तथ्यांक प्रशोधन	वटा	५	६	७	७	७
११.	तालिम (क्षमता विकास)	जना	१२५	७६०	१५०	२००	२००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१०,१५६	९,४४८	७०८	-	९,८९४	२६२	-
२०७७/७८	४६,७३१	४५,९७०	७६१	-	४५,७३१	१,०००	-
२०७८/७९	१५,१२५	१४,३१२	८१३	-	१४,१२५	१,०००	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३९१०००११	राष्ट्रिय योजना आयोग	दीर्घकालीन सोच रविकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयमा सहजीकरण अनुगमन तथा मूल्यांकन नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमामा सहजीकरण, नीति विश्लेषण, अध्ययन तथा अनुसन्धान प्रादेशिक एवं स्थानीय योजना संगठनबीच समन्वय	सालबसाली			नेपालको दीर्घकालीन सोच तयार भएको हुने। विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरूका ३० वटा अध्ययन अनुसन्धान सम्पन्न भएको हुने। १८२० जनालाई योजना पद्धति सम्बन्धी तालिम दिइएको हुने। १२ वटा आन्तरिक मूल्याङ्कन तथा १० वटा आयोजनाहरूको तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन सम्पन्न हुने।
३९१००१०१	योजना तथा जनशक्ति विकास कार्यक्रम		सालबसाली			तथ्याङ्क सम्बन्धी ६ वटा राष्ट्रियस्तरको सर्वेक्षण सम्पन्न भएको हुने। २७५ जनालाई तथ्याङ्क सम्बन्धी तालिम दिइएको हुने।
३९१०१०११	केन्द्रीय तथ्याङ्क	तथ्याङ्क उत्पादन,प्रशोधन र वितरण	सालबसाली			तथ्यांकीय गतिविधि सम्बन्धी नीति,योजना, तर्जुमा तथा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत	पुष्ट्याँई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	विभाग					कार्यान्वन गरी आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, उत्पादन, सम्प्रेषण तथा सो सम्बन्धमा समन्वय भएको हुने।
३९१०१०१२	जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालयहरू	तथ्यांकहरु संकलन	सालबसाली			तथ्यांकीय गतिविधि सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम तथा कृयाकलापहरु सञ्चालन भई आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, उत्पादन, सम्प्रेषण भएको हुने।
३९१०११०१	आर्थिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	आर्थिक तथ्यांक उत्पादन				राष्ट्रिय आर्थिक गणनाको नतिजा सार्वजनिक भएको हुने।
३९१०११०२	सामाजिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	जनसांख्यिक तथ्यांक उत्पादन				जनगणनाको प्रारम्भिक तयारी भइ स्थलगत जनगणना सम्पन्न भइ प्रारम्भिक तथ्यांक संकलन भएको हुने।
	नेपाल बहुसूचकांक सर्वेक्षण	महिला र बालबालिकाको अवस्थासम्बन्धी तथ्यांक उत्पादन				नेपाल बहुसूचकांक सर्वेक्षणको नतिजा प्राप्त भएको हुने।
	चौथो नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण	जीवनस्तर सम्बन्धी तथ्यांक उत्पादन (गरिबी मापन)				चौथो नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण सम्पन भइ नतिजा प्राप्त भएको हुने।
३९१०११०३	राष्ट्रिय जनगणना २०७८		आ.व. २०७६/७७-२०७८/७९	५ अर्ब ५० करोड		राष्ट्रिय जनगणना सम्पन्न भइ नतिजा प्राप्त भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सङ्घीय शासकीय व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश एवम् स्थानीय तहमा निर्माण हुने आवधिक योजना तथा कार्यक्रमलाई राष्ट्रिय योजना तथा कार्यक्रम बमोजिम तादम्यता कायम गर्नुका साथै ती योजनाहरूमा दिगो विकास लक्ष्यहरू समाहित भएका हुनेछन्। संघ, प्रदेश र स्थानीय तीन तहमा विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकनसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछन्। सो नभएमा राष्ट्रिय लक्ष्यहरू हासिल गर्न कठिनाई हुनसक्ने जोखिम रहन्छ। तथ्यांक सम्बन्धी कार्यक्रम गणना, सर्वेक्षण, तथ्यांक उत्पादन लगायतका कार्यमा पर्याप्त वित्तीय स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धता, विकास साझेदारसँग भएको प्राविधिक वा वित्तीय सहायता सम्बन्धी सम्झौता बमोजिम समय मै सहयोग प्राप्ति र तथ्यांक संकलनका क्रममा स्थानीय तह वा उत्तरदाताहरूबाट सहयोग हुनेछ। सो नभएमा निर्धारित उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

परिच्छेद ८

संवैधानिक अंग तथा निकाय

८.१ राष्ट्रपतिको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संघीय संरचना अनुरुप संविधानको धारा ६१ बमोजिम नेपालमा एक राष्ट्रपति रहने व्यवस्था रहेको छ । संवैधानिक व्यवस्था अनुसार राष्ट्र प्रमुखबाट सम्पादन हुने कार्यहरुलाई सहयोग पुऱ्याउन राष्ट्रपतिको कार्यालय रहने र कार्यालयको काम कारवाही सञ्चालन गर्न आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य नेपाल सरकारबाट हुँदै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

राष्ट्रपति कार्यालयले सम्पन्न गर्नुपर्ने औपचारिक तथा अनौपचारिक कार्यक्रमहरुको निर्धारित संख्या पूर्वानुमान हुन नसक्नु, कर्मचारीहरुको समयमै पदपूर्ति नहुनु, कर्मचारीहरुको छिटो छिटो सरुवा हुनु र भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनमा कठिनाई यस कार्यालयका प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरु हुन् ।

३. सोच

संविधानद्वारा निर्दिष्ट गरिएका कार्य छिटो, पारदर्शी र प्रभावकारी रुपमा सम्पादन ।

४. उद्देश्य

राष्ट्रपतिको कार्यालयको संस्थागत क्षमता विकास तथा निकायहरुसंग प्रभावकारी समन्वय कायम गर्दै तोकिएको जिम्मेवारी प्रभावकारी रुपमा निभाउनु ।

५. रणनीति

१. संविधान प्रदत्त कार्यहरु गर्न सक्ने गरी काम कारवाहीलाई प्रविधि मैत्री बनाउने ।

२. सम्बद्ध निकायहरूसंगको समन्वय र सहकार्यलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य सम्पादन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	२,५२८	१,१९२	१,३३६	-	२,५२८	-	-
२०७७/७८	२,७३१	१,२९५	१,४३६	-	२,७३१	-	-
२०७८/७९	२,८५५	१,३४०	१,५१५	-	२,८५५	-	-

७. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
१०१००००१	राष्ट्रपति		सालबसाली			
१०१०००११	राष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	भौतिक रुपमा सुविधा सम्पन्न एवम् क्षमतायुक्त कार्यालय ।	सालबसाली			विद्युतीय सवारी साधन खरिद भएको हुने। मुख्य प्रवेशद्वार निर्माण भएको हुने ।

८. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पर्याप्त बजेटको विनियोजन गर्न नसकिएमा, दरवन्दी अनुसार कर्मचारी व्यवस्थापन नभै कार्यालयको संस्थागत क्षमता विकास हुन नसकेमा यस कार्यालयले आफूलाई तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसक्ने जोखिम रहन्छ।

८.२ उपराष्ट्रपतिको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

संविधानको धारा ६७ मा नेपालमा एक उपराष्ट्रपति रहने र धारा ७३ मा उपराष्ट्रपतिको कार्य सम्पादनका लागि उपराष्ट्रपतिको कार्यालय रहने व्यवस्था गरिएको छ । यस कार्यालयले उपराष्ट्रपतिको कार्यको सुरक्षा व्यवस्थापन, भेटघाट व्यवस्थापन, सवारी व्यवस्थापनका कामहरू सम्पादन गर्दै दैनिक प्रशासन सञ्चालन लगायतका विभिन्न क्षेत्र/निकाय/संस्था/नागरिक समाजसँग अन्तरक्रिया/सयकार्य गर्दै कार्यालयलाई थप मर्यादित र व्यवस्थित गर्दै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

पर्याप्त बजेटको व्यवस्था हुन नसक्नु, प्रविधिमैत्री सुरक्षा व्यवस्थापन नहुनु, राष्ट्रिय एकतालाई अक्षुण्ण राख्नु, राष्ट्र र राष्ट्रियता कुनै व्यक्ति, समुदाय वा क्षेत्रीयता भन्दा माथि हो भन्ने भावना जागृत गराउने विषय यस क्षेत्रका समस्या र चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

उपराष्ट्रपतिको कार्यालयलाई संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राज्य नेपालको मर्यादित उच्च संस्थाको रूपमा विकास।

४. उद्देश्य

१. राष्ट्र प्रमुखको अनुपस्थितिमा राष्ट्रप्रमुख भै कार्य गर्नुपर्ने भएकोले उपराष्ट्रपतिको कामकारवाहीलाई मर्यादित रूपमा सम्पन्न गर्न व्यवस्थापकीय सहयोग गर्नु ।

२. संविधानको पालना र संरक्षण तथा राष्ट्रिय एकता प्रवर्द्धनमा उपराष्ट्रपतिलाई सहजीकरण गर्नु ।

३. उच्च मर्यादायुक्त कार्यालयको हैसियतमा सुशासनमैत्री कार्यसञ्चालन सुनिश्चित गर्नु ।

५. रणनीति

१. गणतन्त्र नेपालको उच्च मर्यादित संस्थाको रुपमा उपराष्ट्रपतिको कार्यालयलाई विकास गर्ने।

२. उपराष्ट्रपतिको कार्यालय तथा निवासको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने।

३. स्मार्ट अफिसको मान्यताअनुरुप कार्यालय सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	४५९	४४३	१६	-	४५९	-	-
२०७७/७८	४९६	४७९	१७	-	४९६	-	-
२०७८/७९	५१४	४९६	१८	-	५१४	-	-

७. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
१०२०००० १	उपराष्ट्रपति		सालबसाली			
१०२००० ११	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	कार्यालय र कर्मचारीको क्षमता विकास कार्यालयको प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन स्मार्ट अफिसको स्थापना	सालबसाली			कर्मचारीको क्षमता विकास भएको हुने । कार्यालयको क्षमता स्तरोन्नति भएको हुने । कार्यालयको प्रभावकारी सञ्चालन भएको हुने । स्मार्ट अफिस स्थापना भएको हुने ।

८. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कार्यालय सञ्चालन गर्नका लागि आवश्यक स्रोत साधन उपलब्ध भएमा कार्यालयबाट सम्पादन हुने काम कारवाही गुणस्तरीय हुनेछ। सो हुन नसकेमा उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहने छ।

८.३ संघीय संसद

१. पृष्ठभूमि

संविधानको धारा ८३ ले संघीय व्यवस्थापिकाको रुपमा संघीय संसद रहने व्यवस्था गरेको छ । उक्त संघीय संसदमा २७५ सदस्यीय प्रतिनिधि सभा र ५९ सदस्यीय राष्ट्रिय सभा सहित दुई सदन रहने व्यवस्था संविधानले गरेको छ । शक्ति पृथकीकरणको सिद्धान्तलाई अंगिकार गरेका हरेक मुलुकमा व्यवस्थापिकाले कानूनको निर्माण गर्ने जिम्मेवारी पाएको हुन्छ । लोकतान्त्रिक व्यवस्थाको पहिलो आधारको रुपमा रहेको जनप्रतिनिधिहरु मार्फत कानुन निर्माण गर्ने प्रणालीलाई संस्थागत गर्नुका अतिरिक्त संघीय संसदले संवैधानिक जिम्मेवारी अन्तर्गत सरकार निर्माणसँग सम्बन्धित कार्यहरु गर्ने र सदन तथा विषयगत समितिहरु मार्फत सरकारको जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गरी सुशासन कायम गर्ने जिम्मेवारी पनि पुरा गर्नुपर्ने हुन्छ । संघीय संसदलाई व्यवस्थापकीय, प्रशासनिक लगायत सहयोग पुऱ्याउने र सुचारु रुपमा संचालन गर्ने जिम्मेवारी संघीय संसद सचिवालयको रहेको छ ।

२. समस्या र चुनौती

संघीय संसदको आफ्नो भवन नभएकोले भाडामा लिइएको अन्तरार्ष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्रको भवनमा दुवै सदनका बैठकहरु सञ्चालन गर्नु, संघीय संसद सचिवालय सिंहदरबारमा हुनु, विषयगत समितिहरुका बैठक कक्ष र सचिवालयहरुमा पर्याप्त पूर्वाधार नहुनु, विधि निर्माण प्रक्रिया र संसदीय निगरानीलाई अनुसन्धानमुखी बनाउन नसकिनु, समितिहरुका वीचमा कार्यक्षेत्र र गतिविधिमा समन्वय स्थापित नहुनु, संसदीय दलका कार्यालयहरुमा पर्याप्त पूर्वाधारको अभाव हुनु, संसदीय गतिविधिहरुमा सूचना प्रविधिको पर्याप्त उपयोग हुन नसक्नु, संघीय संसद सचिवालयमा जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिका कार्यहरु पर्याप्त मात्रामा संचालन गर्न नसकिनु जस्ता समस्या तथा चुनौती रहेका छन् ।

३. सोच

जनमुखी, स्वच्छ र जवाफदेही संघीय संसद ।

४. उद्देश्य

१. लोकतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्न संविधानको मर्म र भावना अनुरुप देशको आवश्यकता तथा जनसरोकारसँग सम्बन्धित बिषयमा कानून निर्माण गर्नु ।
२. सरकारलाई पूर्णतः पारदर्शी, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने कार्यमा सहयोग गर्नु ।
३. व्यापक अनुसन्धान र बहसमा आधारित तथा दिगो विकासमा सहयोगी हुने गरी विधि निर्माण गर्नु ।
४. भौतिक, प्राविधिक र मानव संशाधनको पक्षमा चुस्त र प्रभावकारी संसद सचिवालयको निर्माण गर्नु ।

५. रणनीति

१. विधानको कार्यान्वयन सम्बन्धी कानून निर्माण गर्ने।
२. संसद र नागरिक वीचको सम्बन्धलाई सुमधुर बनाउने क्रियाकलापहरु संचालन गर्ने।
३. आर्थिक विकासलाई सहयोग पुग्ने गरी संसदीय निगरानी राख्ने।
४. विषयगत समितिहरुलाई अनुसन्धान गर्ने र विकासका एजेण्डाहरुमा व्यापक छलफल हुने मञ्चको रुपमा विकास गर्ने।
५. प्रदेश र स्थानीय तहका विधायिकी कार्यमा सहजीकरण गर्ने, ज्ञानको हस्तान्तरण गर्ने।
६. संघीय संसदका माननीय सदस्यहरुको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।
७. संघीय संसदको लागि आधुनिक र सुविधायुक्त पूर्वाधार विकास गर्ने।

८. संघीय संसद सचिवालयलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य वा नतिजा सूचक

सूचक	एकाई	२०७४/०७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धी	२०७५/७६ को संशोधित उपलब्धी	मध्यमकालिन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
संविधान कार्यान्वयनका लागि कानून निर्माण	संख्या	१९०	१४	६०	४३	४५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१३,०८८	१२,७१०	३७८	-	१३,०८८	-	-
२०७७/७८	१३,७५२	१३,३४६	४०६	-	१३,७५२	-	-
२०७८/७९	१४,२४२	१३,८१३	४२९	-	१४,२४२	-	-

८. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरणः

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रू लाख)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
२०२००००१	संघीय संसद	संसदका पदाधिकारीहरु (चार जना) लाई आवश्यक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने	सालवसाली			
२०२०००११	संघीय संसद	संसदका संसदीय समितिका कार्यक्रम र संसदका सदस्यहरुलाई आवश्यक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने र सचिवालय संचालन	सालवसाली			संघीय संसद्ले गर्ने काम कारवाही थप व्यवस्थित भएको हुने ।
२०२०००१२	संघीय संसद सचिवालय	सचिवालय संचालन खर्च	सालवसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संसदीय गतिविधिहरुको खर्च पूर्वानुमानयोग्य बनाउने, संसदीय अध्ययन र निगरानीका कार्यक्रमहरु परिस्थितिमा आधारित हुनु, आधुनिक प्रविधिको उपयोग गर्ने, विधायिकी प्रक्रियालाई निश्चित समय तालिकामा आवद्ध गर्ने जस्ता कार्य हुन नसकेमा तोकिएका उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

८.४ अदालत

१. पृष्ठभूमि

लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीको दिगो आधार न्यायको सुनिश्चितता हो। न्यायको सुनिश्चतता गर्न संविधानले स्वतन्त्र, सक्षम र निष्पक्ष न्यायपालिकाको परिकल्पना गरेको छ । स्वतन्त्र, सक्षम, स्वच्छ र प्रभावकारी न्याय व्यवस्था कायम गर्न नसकिएसम्म व्यक्तिका मौलिक हक एवम् मानव अधिकारको संरक्षण गर्न र कानूनको शासनप्रति सम्मानको भाव कायम गर्न सकिने अवस्था रहदैंन। सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक परिवेशमा बढदै गएको जटिलता, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका नविनतम् प्रयासहरू ल्याएका विभिन्न आयामहरुसंगै न्यायपालिकाको कामकारवाही, कार्यशैलीमा परिवर्तनको आवश्यकता अपरिहार्य भएको छ । यी पक्षहरुलाई मध्यनजर गर्दै विगतको योजनावद्ध सुधारको प्रक्रियाको निरन्तरता स्वरुप न्यायपालिकाको चौथो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना (२०७६/७७ - २०८०/८१) तर्जुमाको प्रक्रियामा रहेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

नेपालको संविधान बमोजिम संघीय शासन व्यवस्था अनुरुप न्यायपालिकालाई रुपान्तरण गर्नको लागी पर्याप्त ज्ञान, सिप र क्षमता सहितको दक्ष जनशक्तिको कमी, अदालतको कार्यबोझ वृद्धि, निःशुल्क कानुनी सेवाको प्रभावकारिता, अन्तरनिकाय र बहुनिकाय समन्वय, रणनीतिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, जनशक्ति व्यवस्थापन, न्यायाधीश तथा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, न्याय सेवाप्रतिको आकर्षणमा वृद्धि, सूचना प्रविधिमैत्री मुद्दा व्यवस्थापन पद्धतिको विकास एवम् सेवाग्राहीमैत्री व्यवहार लगायतका विषय न्यायापालिकाका समस्याका रुपमा रहेका छन। न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गरी मानव अधिकार, मौलिक हकको संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै कानूनी शासन कायम राख्नु, सम्बन्धित सबै पक्षको सहयोग र समन्वयलाई थप प्रभावकारी बनाउन र आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्ने जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

स्वतन्त्र, निष्पक्ष, पहुँचयोग्य, सक्षम र विश्वशनीय न्याय प्रणाली।

४. उद्देश्य

१. न्याय प्रशासनलाई छिटो, छरितो, निष्पक्ष, प्रभावकारी र जनउत्तरदायी तथा न्यायिक प्रक्रियालाई सरल, अनुमानयोग्य, जवाफदेही, पारदर्शी र सूचना प्रविधिमैत्री बनाई न्यायपालिकाप्रति जनआस्था र विश्वासमा अभिवृद्धि एवम् न्यायपूर्ण समाज निर्माण गर्नु।

२. कानूनी शिक्षा र शिक्षण प्रणालीलाई राष्ट्रिय एवम् अन्तराष्ट्रिय स्तरमा गुणस्तरीय, प्रतिष्पर्धी एवम् समाजको आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरी विकास गर्नु।

३. कानुनी शिक्षा र शिक्षण प्रणालीलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र आधुनिक बनाउने ।

५. रणनीति

१. सूचना प्रविधिमैत्री मुद्दा प्रवाह व्यस्थापन र स्वचालित फैसला कार्यान्वयन पद्धतिको विकास एवम् न्यायपालिकाको संस्थागत सुदृढीकरण गरिने ।

२. न्यायिक जनशक्तिको क्षमता विकास गरी न्यायिक प्रक्रियालाई छिटोछरितो, प्रभावकारी, अनुमानयोग्य र सहज पहुँचयोग्य बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
कानुनी शासन सूचकांक	सूचकांक	०.५३	०.५४	०.५५	०.५६	०.५६
मुद्दा फैसला	प्रतिशत	६५.९	४२.३६	६०	६०	६०
फैसला कार्यान्वयन	प्रतिशत	३२.६३	२८.००	६०	६०	६०
भवन निर्माण (अदालत तथा सुरक्षा भवन)	संख्या	२७	२२	२५	२०	२०
भवन मर्मत	संख्या	२०	-	२०	२०	२०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	६२,०७६	४४,९१६	१७,१६०	–	६२,०७६	–	–
२०७७/७८	६७,४६३	४७,४१२	२०,०५१	–	६७,४६३	–	–
२०७८/७९	७०,२२५	४९,०७२	२१,१५४	–	७०,२२५	–	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि
२०४००००१	सर्वोच्च अदालत	छिटो, छरितो, सर्वसुलभ, निष्पक्ष, प्रभावकारी र उत्तरदायी न्याय प्रशासन । प्रविधिमैत्री न्याय प्रशासन । कानुन परिपालनाको संस्कारमा वृद्धि । न्यायपालिकाको रणनीतिक योजना र सूचना प्रविधि सम्बन्धी गुरुयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	सालवसाली			स्वतन्त्र, सक्षम एवम् प्रभावकारी न्यायप्रणालीको स्थापना भई कानूनको शासन एवम् नागरिक अधिकार र स्वतन्त्रताको संरक्षण हुने । न्याय प्रशासन प्रविधिमैत्री भई छिटो छरितो र थप प्रभावकारी भई जनताको सहज पँहुच एवम् न्यायिक सुशासन कायम हुने । कानुन परिपालनाको संस्कारमा वृद्धि भई जनताका आधारभूत मौलिक हकको संरक्षण र प्रवर्द्धन प्रभावकारी हुने । संस्थागत सुधारको लागि न्यायपालिकाको चौथो पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजना र सूचना प्रविधि सम्बन्धी गुरुयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने ।
२०४०००११	सर्वोच्च अदालत (प्रशासनिक खर्च समेत)	प्रशासनिक कामकारवाहीमा सुशासन ।	सालवसाली			सम्पूर्ण अदालतहरुको प्रशासनिक खर्चमा सुशासन कायम भएको हुने । न्यायिक जनशक्तिको क्षमता अभिबृद्धि भएको हुने।
२०४०००१२	मेलमिलाप परिषद	मेलमिलापलाई विवाद समाधानको वैकल्पिक र भरपर्दो उपायको रुपमा विकास ।	सालवसाली			मेलमिलाप पद्धति प्रभावकारी भएको हुने। मेलमिलाप विवाद समाधानको वैकल्पिक र भरपर्दो उपायको रुपमा स्थापित भएको हुने।
२०४६१०११	राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान	क्षमता विकासको लागि तालिम, गोष्ठी, प्रशिक्षण, अनुसन्धान तथा अन्तर्क्रिया सञ्चालन ।				न्यायिक जनशक्तिको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएको हुने। अध्ययन अनुसन्धानमुलक कार्यमा न्यायिक जनशक्तिको बढि भन्दा बढी सहभागितामा वृद्धि भएको हुने।
२०४९१०११	उच्च अदालतहरु	प्रविधिमैत्री न्याय प्रशासन । कानुन परिपालनाको संस्कारमा वृद्धि । न्यायपालिकाको रणनीतिक योजना र सूचना	सालवसाली			सेवा प्रवाहको निश्चित पद्धति एवम् मापदण्डको विकास भई न्यायप्रणाली पूर्ण रुपमा पूर्व अनुमानयोग्य र सहज पहुँचयोग्य एवम् जनआस्थामा आधारित हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि
		प्रविधि सम्बन्धी गुरुयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन ।				स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको प्रत्याभुति हुने । विसंगती र अनियमितताको गुनासो न्यूनीकरण भएको हुने। सरोकारवाला निकायहरु विच समन्वय गरि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुने। दण्ड र पुरस्कार पद्धतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको
२०४९२०११	विशेष अदालत	भ्रष्टाचारमुक्त कानुनी राज्य, सुशासन र न्यायपूर्ण समाजको स्थापना ।	सालवसाली			विसंगती र अनियमितताको गुनासो न्यूनीकरण भएको हुने।
२०४९३०११	प्रशासकीय अदालत	कर्मचारीहरुको विभागीय कारवाही सम्वन्धी विवादको निरुपण ।	सालवसाली			कर्मचारीहरुको विभागीय कारवाही सम्वन्धी विवादहरु समयमै फछ्र्यौट भएको हुने।
२०४९४०११	श्रम अदालत	श्रम सम्बन्धी विवादको निरुपण ।	सालवसाली			श्रम सम्बन्धी विवादको प्रभावकारी रुपमा समाधान भएको हुने।
२०४९५०११	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय	फैसला कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाई न्यायको अनुभुति ।	सालवसाली			फैसला कार्यान्वयन पद्धति प्रभावकारी भएको हुने। विसालसम्ममा वि २०८० .स..स सम्मका २०३० . दण्ड लगत शुन्यमा झार्ने। जरिवानापुराना कैद र फैसला कार्यान्वयनका लागि परेका दुनियावादी निवेदनहरु १ वर्ष नाघ्न नदिने। कैद लागेका व्यक्ति पक्राउ बापतको पुरस्कार कार्यक्रम सञ्चालनमा आउने।
२०४९६०११	राजस्व न्यायाधीकरणहरु	कर सम्बन्धी विवादहरुको निरुपण ।	सालवसाली			कर सम्बन्धी विवादहरुको समयमा नै फछ्र्यौट भएको हुने।
२०४९७०११	जिल्ला अदालतहरु	प्रविधिमैत्री न्याय प्रशासन । कानुन परिपालनाको संस्कारमा वृद्धि । न्यायपालिकाको रणनीतिक योजना र सूचना प्रविधि सम्बन्धी गुरुयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	सालवसाली			सेवा प्रवाहको निश्चित पद्धति एवम् मापदण्डको विकास भई न्यायप्रणाली पूर्ण रुपमा पूर्व अनुमानयोग्य र सहज पहुँचयोग्य एवम् जनआस्थामा आधारित हुने। स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको प्रत्याभुति हुने। विसंगती र अनियमितताको गुनासो न्यूनीकरण भएको हुने। सरोकारवाला निकायहरु विच समन्वय गरि बिभिन्न

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि
						कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुने। दण्ड र पुरस्कार पद्धतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

न्यायपालिकाप्रतिको जनआस्थामा वृद्धि गर्ने लक्ष्य पूरा गर्नका लागि योजनामा प्रक्षेपण गरिए अनुसार श्रोत साधनको उपलब्धता नभएमा, कानून एवम् कार्यविधिगत सुधार गर्न ढिलाई भएमा, सरोकारवाला निकायहरुसंगको समन्वय प्रभावकारी हुन नसकेमा, कार्यसम्पादन प्रति प्रतिबद्ध जनशक्तिको अभाव भएमा स्वतन्त्र, सक्षम, निष्पक्ष र सूचना प्रविधिमैत्री न्यायापालिका स्थापना गर्न नसकिने जोखिम रहन्छ । उक्त जोखिमहरुको न्यूनिकरण गर्दै संवैधानिक लक्ष्य पुरा गर्नका लागि न्यायपालिकालाई आवश्यक पर्ने स्रोत साधन लगायतका विषयहरुलाई सम्बोधन गर्न सकेमा योजनाले तय गरेको लक्ष्य पुरा हुन सक्दछ।

८.५ अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोग

१. पृष्ठभूमि

सेवाप्रवाहमा सुशासन र विकासनिर्माणमा आर्थिक अनुशासन कायम गरी मुलुकमा समृद्धि हासिल गर्नको लागि भ्रष्टाचार नियन्त्रण अपरिहार्य भएकोले नेपालको संविधानमा निर्देशक सिद्धान्त अन्तर्गत राजनीतिक, प्रशासनिक, न्यायिक, सामाजिक लगायत सबै क्षेत्रको भ्रष्टाचार र अनियमितता नियन्त्रणमा जोड दिइएको छ। संविधानले सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरूपयोग गरेको सम्बन्धमा कानूनबमोजिम अनुसन्धान गरी अधिकार प्राप्त अदालतमा मुद्दा दायर गर्ने महत्वपूर्ण जिम्मेवारी अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई सुम्पेको छ भने सुशासनको प्रवर्द्धन र भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि अन्य निकायहरूको समेत स्थापना गरेको छ। नेपाल भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र भईसकेको सन्दर्भमा महासन्धिले सिर्जना गरेका दायित्व पूरा गर्नसमेत भ्रष्टाचारको निवारण आवश्यक छ। यसका लागि भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा क्रियाशील निकायहरूको क्षमता सुदृढीकरण गरी भ्रष्टाचारविरुद्ध दण्डात्मक, निरोधात्मक र प्रवर्द्धनात्मक रणनीतिहरू एकसाथ प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न जरुरी छ।

२. समस्या तथा चुनौती

भ्रष्टाचारजन्य कार्यको प्रमुख श्रोतको रुपमा रहेको अनुचित कार्य जस्तो कसुरलाई कानूनी कारबाहीको दायरा भन्दा वाहिर पारिनु, निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, बैंकिङ क्षेत्र, न्यायालय तथा सेना जस्ता भ्रष्टाचारजन्य कार्यको प्रवल संभावित क्षेत्रलाई भ्रष्टाचारको अनुसन्धान गर्ने निकायको क्षेत्राधिकार भन्दा वाहिर पारिनु, निकायगत भ्रष्टाचार निवारणका लागि नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायले ठोस योजना सहित पहलकदमी नलिनु समस्याका रुपमा रहेका छन् ।त्यस्तै, भ्रष्टाचारको उजुरी दिने सूचनादाताहरूको संरक्षण तथा साक्षी बस्ने व्यक्तिहरुको सुरक्षाको लागि कानूनको अभाव रहनु, भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि स्थापित विभिन्न निकायहरु बीच समन्वयको कमी हुनु, आयोगबाट भएका निर्णय र सुझावहरू सम्बन्धित निकायबाट कार्यान्वयन नहुनु, भ्रष्टाचारजन्य अपराधले पनि नयाँ स्वरुप र आयाम लिदै गएको भए पनि सो अनुरुपको अनुसन्धान र तहकिकात क्षमता विकास गर्न नसक्नु, अनुसन्धानमा धेरै समय लाग्नु, आयोगमा दक्ष कर्मचारीलाई टिकाई राख्न कठिनाई हुनु समेत भ्रष्टाचार नियन्त्रण कार्यमा समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

भ्रष्टाचार विरुद्धको नागरिक चेतनाको कमजोर अवस्था, आत्मकेन्द्रित सोच, भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि राजनीतिक नेतृत्वको इच्छाशक्ति र प्रतिबद्धताको कमी, भड्किलो सामाजिक व्यवहार, खर्चिलो निर्वाचन प्रणाली, भ्रष्टाचारजन्य अपराधमा नयाँ नयाँ शैली र प्रविधिको प्रयोग, भ्रष्टाचारबाट आर्जित रकमको संगठित अपराधमा प्रयोग भ्रष्टाचारविरुद्धको अभियान सामु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

सदाचारयुक्त समाजको निर्माण ।

४. उद्देश्य

भ्रष्टाचारजन्य कार्य नियन्त्रण गरी सुशासनको अनुभूति दिलाउनु ।

५. रणनीति

१. भ्रष्टाचार विरुद्धका चेतनामुलक, निरोधात्मक एवम् दण्डात्मक काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउने ।

२. सार्वजनिक सेवामा लाग्ने खर्च, समायवधि तथा प्रकृया एवं कार्यविधिको सम्बन्धमा स्पष्टता ल्याई सार्वजनिक सेवालाई अनुमानयोग्य बनाउने ।

३. सार्वजनिक, निजी, गैर सरकारी, सहकारी, वैङ्किङ क्षेत्रमा हुने आर्थिक अनियमितताको नियन्त्रण गरी निजी क्षेत्रको सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय एवम् सेवामूलक वनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानि उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
भ्रष्टाचार अनुभूति सूचकांक	सूचकांक	३१	३३	३४	३६	३८
उजुरी फछ्र्यौटको प्रतिशत	प्रतिशत	६४	७१	७३	७५	७६
मुद्दामा सफलताको प्रतिशत	प्रतिशत	६८	७५	७६	७७	७८

७. आगामी तीन वर्षको स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१३,३८८	९,७७५	३,६१३	-	१३,३८८	-	-
२०७७/७८	१४,५३४	१०,६५०	३,८८४	-	१४,५३४	-	-
२०७८/७९	१५,१२०	११,०२३	४,०९८	-	१५,१२०	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाख)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२०६०००01	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग					
२०६०००११	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	भ्रष्टाचारजन्य कार्य नियन्त्रण गरी सुशासनको अनुभूति दिलाउनु	सालबसाली			बर्दिवास, पोखरा र सुर्खेतमा भवन निर्माण हुने। नेपालगञ्ज र इटहरीको लागि इन्जिनियरिङ ल्याब जडान अन्य उपकरण खरिद हुने । प्रवर्द्धनात्मक तथा निरोधात्मक कार्यक्रम संचालन हुने ।

९.जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आयोगको भवन निर्माण कार्यमा अनपेक्षित अवरोध नभएमा, निर्माण सामाग्री र जनशक्तिको उपलव्धता भएमा र निर्माण व्यवसायीबाट अपेक्षित कार्य सम्पादन भएमा कार्यक्रम तोकिएको समयावधि भित्रै कार्य सम्पादन हुने, आयोगको प्रवर्द्धनात्मक र निरोधात्मक कार्यक्रमहरुमा सवै सरोकालवालाको सहयोग, सहभागिता र सहकार्य प्राप्त हुने, भ्रष्टाचारका विरुद्धमा आमजनतामा सचेतना अभिवृद्धि हुने र भ्रष्टाचार विरुद्धको अभियानले व्यापकता पाउने, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र सदाचार प्रवर्द्धनकालागि सवै मन्त्रालय र निकायहरुबाट प्रभावकारी नीति कार्यान्वयन र असल पद्धतिको अवलम्बन भई सुशासन कायम हुने, आयोगको संगठन संरचना र दरवन्दी अनुरुपको कर्मचारीहरुको पदपूर्ति भई निजहरुको क्षमता अभिवृद्धि भई आयोगका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा सहजता हुनेछ । अन्यथा लक्ष्य प्राप्ति नहुने जोखिम रहन्छ ।

८.६ महालेखापरीक्षकको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

संविधानको भाग २२ मा नेपालमा एक महालेखा परीक्षक हुने व्यवस्था रहेको छ । संविधानको धारा २४१ मा राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको कार्यालय, सर्वोच्च अदालत, संघीय संसद, प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, संवैधानिक निकाय वा सोको कार्यालय, अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी वा सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल लगायतका सबै संघीय र प्रदेश सरकारी कार्यालयको लेखा कानुनबमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्य समेतको विचार गरी महालेखा परीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुने उल्लेख छ । महालेखापरीक्षकले आफूले गरेको कामको वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्ने र राष्ट्रपतिले प्रधानमन्त्रीमार्फत उक्त प्रतिवेदन व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष पेश गर्ने साथै संसद र सार्वजनिक लेखा समितिमा छलफल हुने गरेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक स्रोत साधनमा कमी हुनु, विद्यमान संगठन संरचना अनुसार विभिन्न विषय विज्ञ कर्मचारीको परिचालन व्यवस्था तथा वृत्ति विकासका लागि दीर्घकालीन जनशक्ति योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु लेखा परीक्षणका क्रममा औंल्याइएका बेरुजु प्रभावकारी रुपमा फछ्र्यौट हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या तथा चुनौती हुन् ।

३. सोच

जनहितका लागि जवाफदेहिता, पारदर्शिता र निष्ठा प्रवर्धन गर्ने विश्वसनीय संस्थाको रुपमा स्थापित।

४. उद्देश्य

सार्वजनिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा उपयोगको लागि राष्ट्रलाई गुणस्तरीय लेखापरीक्षण सेवा प्रदान गर्नु ।

५. रणनीति

१. सार्वजनिक निकायका पदाधिकारीलाई बढी भन्दा बढी जवाफदेही बनाइ राजश्व परिचालन, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने तर्फ संगठनलाई उन्मुख बनाउने।

२. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनलाई अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड अनुरुप बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/ ७८	२०७८/ ७९
लेखापरीक्षण म्यानुअल अनुरुप विद्युतीय कार्यपत्र तयारी सम्बन्धी तालिम	जना	६०	४७०	१४०	१६५	१६५
स्थानीय निकाय लेखापरीक्षण नीति तयार गरी लेखापरीक्षण कार्यान्वयन	प्रतिशत	—	१००	१००	१००	१००
वित्तीय लेखापरीक्षण सम्बन्धी प्रशिक्षक तालिम	जना	—	१२०	३५	३५	५०

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/ ७८	२०७८/ ७९
वित्तीय लेखापरीक्षण सम्बन्धी तालिम	जना	—	३००	१००	१००	१००
कार्यमूलक लेखापरीक्षण तालिम	जना	—	६०	२०	२०	२०
लेखापरीक्षणको प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी अध्ययन	गोटा	—	१	१	—	—
लेखापरीक्षण गुणस्तर नियन्त्रण तथा गुणस्तर आश्वस्तता सम्बन्धी तालिम	जना	३५	१५०	५०	५०	५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	७,०६८	४,७२६	२,३४२	-	७,०६८	-	-
२०७७/७८	७,६६८	५,१५०	२,५१८	-	७,६६८	-	-
२०७८/७९	७,९८६	५,३३०	२,६५६	-	७,९८६	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
२०८००००१	महालेखा परीक्षकको कार्यालय					वित्तीय सुशासन कायम भएको हुने ।
२०८०००११	महालेखा परीक्षकको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	क्षमता विकास				

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नयाँ संगठन संरचना अनुसार विभिन्न विषय विज्ञ कर्मचारीको परिचालन गरी गुणस्तरीय लेखापरीक्षण सेवा प्रदान गर्न कठिनाइ हुनुका साथै बजेटको सैद्धान्तिक आधार विपरित खर्च गर्ने परिपाटीले गुणस्तरीय लेखापरीक्षण गर्ने कार्य जोखिममा पर्ने अवस्था रहन्छ ।

८.७ लोक सेवा आयोग

१. पृष्ठभूमि

निजामती सेवाको पदका साथै सुरक्षा निकाय, अन्य संघीय सरकारी सेवा र संगठित संस्थाहरुका लागि योग्य उम्मेदवार छनौट गरी विभिन्न पदहरुमा नियुक्तिको लागि सिफारिश गर्ने संवैधानिक अंगको रुपमा लोक सेवा आयोगको महत्वपूर्ण स्थान रहँदै आएको छ । आयोगको मुख्य उद्देश्य निष्पक्ष रुपमा सेवाका लागि गुणस्तरीय उम्मेदवार छनौट गर्नु रहेको छ । साथै संविधानमा उल्लेखित समानताको हकलाई व्यवहारमा उतार्न उत्कृष्टता, निष्पक्षताप्रति समर्पित रही योग्यता प्रणालीलाई आफ्नो मुख्य आदर्श मान्दै यसको संरक्षण गर्ने अभिभारा समेत यसले लिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

विभिन्न विज्ञापनहरुमा परीक्षार्थीहरुको दरखास्त संख्यामा अत्यधिक वृद्धिको कारण परीक्षा सञ्चालन लगायत खर्चमा अत्यधिक वृद्धि भएकोले बजेटको अभाव हुनु, कम्प्युटर सीप परीक्षणको पाठ्यक्रम अनुसार केन्द्र, क्षेत्र तथा अञ्चल कार्यालयहरुमा कम्प्युटर ल्याब स्थापना हुन नसक्नु, भौतिक स्रोत साधनको कमी हुनु, सुरक्षा निकाय तथा संगठित संघ संस्थानहरुको परीक्षा सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउनु, आयोगले दिएका परामर्शहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने वातारण तयार गर्नु, प्रदेश लोक सेवा आयोग सम्बन्धी आधार, मापदण्ड तथा नमूना कानुनको तर्जुमा गर्नु र प्रदेश लोक सेवा आयोगको सबलीकरण एवं पद्धति विकास गर्नु जस्ता समस्या तथा चुनौती रहेका छन् ।

३. सोच

निजामती सेवाको पदका साथै विभिन्न सुरक्षा निकाय (नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी वल, राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग) अन्य संघीय सरकारी सेवा र संगठित संस्थाको पदमा छनौट गर्ने कार्यलाई निष्पक्ष छिटो, छरितो र विश्वसनीय, पारदर्शी एवम् आयोगबाट दिने परामर्शमा गुणस्तरीयता र प्रभावकारिता ।

४. उद्देश्य

१. संविधान उल्लेखित समानताको हकलाई व्यवहारमा उतार्न उत्कृष्टता र निष्पक्षता प्रति समर्पित रहनु ।
२. निजामती सेवा लगायत विभिन्न सुरक्षा निकाय र अन्य संगठित संस्थाहरुको पदमा उम्मेदवार छनौट गर्ने कार्यलाई निष्पक्ष, छिटो, छरितो र विश्वसनीय बनाउनु ।
३. निजामती कर्मचारीहरुको सुरक्षा र प्रतिरक्षाको लागि दरिलो माध्यम बन्नु ।

५. रणनीति

१. स्वच्छताको सिद्धान्तमा आधारित भई कार्यहरु सम्पादन गर्ने ।
२. निष्पक्षताको सिद्धान्तमा आधारित भई निर्णय लिने ।
३. समान अवसरको सिद्धान्तमा आधारित रही परीक्षा सञ्चालन गराउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
भवन निर्माण	संख्या	३	२	२	१	१
कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि तालिम	पटक	५	७	१५	२०	३०
पाठ्यक्रम निर्माण	संख्या	३०	१०	१५	१८	२२

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	७,५३४	७,१३८	३९६	-	७,५३४	-	-
२०७७/७८	८,२०२	७,७७६	४२६	-	८,२०२	-	-
२०७८/७९	८,४९७	८,०४८	४४९	-	८,४९७	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत रू लाख	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२१०००००१	लोक सेवा आयोग	संवैधानिक निकायको हैसियतले कार्य सम्पादन	सालवसाली			जुम्ला र वुटवलमा भवन निर्माण भएको हुने । विभिन्न सेवा समूहहरुको पाठ्यक्रम निर्माण भएको हुने । दक्ष जनशक्ति उत्पादन भएको हुने ।
२१००००११	लोक सेवा आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	स्वीकृत बार्षिक कार्यतालिका अनुसार परीक्षा सञ्चालन देखि सिफारिश सम्म कार्य सम्पन्न	सालवसाली			
२१०९१०११	लोक सेवा आयोग, कार्यालयहरू	स्वीकृत बार्षिक कार्यतालिका अनुसार परीक्षा सञ्चालन देखि सिफारिश सम्म कार्य सम्पन्न	सालवसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

लोक सेवा आयोगबाट सञ्चालन हुने परीक्षाहरु समयमै सञ्चालन हुन नसकेमा तथा भौगोलिक दृष्टिले विकट स्थानका योग्यता पुगेका नागरिकसम्म परीक्षा प्रणालीको पहुँच पुग्न नसकेमा आयोगले लिएको उद्देश्य पुरा गर्न कठिन हुने देखिन्छ

८.८ निर्वाचन आयोग

१. पृष्ठभूमि

निर्वाचनका माध्यमबाट तीनै तहका कार्यपालिका र व्यवस्थापिका निर्माण भई संविधानको प्रावधान बमोजिम देशमा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था सुदृढ गराउनमा निर्वाचनले उल्लेख्य योगदान पुऱ्याएको छ। निर्वाचन आयोगले संघीय कानूनहरुको परिधिभित्र रही २०७४ सालमा राष्ट्रपति, उपराराष्ट्रपति संघीय संसदका सदस्य, प्रदेश सभाका सदस्य, स्थानीय तहका सदस्यको निर्वाचनहरु स्वतन्त्र एवं निष्पक्ष रुपमा सफलता पूर्वक सम्पन्न गरेको छ । समावेशी र समानुपातिक रुपमा विभिन्न क्षेत्र, वर्ग, लिङ्ग, समुदाय, धर्म, जातजाति समेटिने गरी जम्मा ३५,९२७ जना जनप्रतिनिधिहरु जनताद्वारा निर्वाचित भई लोकतान्त्रिक अधिकारको अभ्यासको थालनी भएकोछ। निर्वाचन शिक्षाका माध्यमबाट मतदातालाई जनचेतनामूलक कार्यक्रमका माध्यमबाट सुसूचित गर्दै निर्वाचनमा सम्पूर्ण मतदाताको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चतता गर्न आवश्यक छ । निर्वाचन व्यवस्थापन र सञ्चालनको वर्तमान पद्धतिमा समय सापेक्ष सुधार गर्दै भविस्यमा हुने आवधिक निर्वाचनमा गुणस्तरीय प्रविधिलाई समेत आत्मसात गरी प्रयोगमा ल्याउन जरुरी भैसकेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

आयोगको संस्थागत स्मरणलाई मजबूत गराउन नसक्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई वस्तुनिष्ठ नतिजामा आधारित र विश्वसनीय बनाउन नसक्नु, मतदाता परिचय पत्रलाई स्थायी प्रकृतिको बनाउन नसक्नु, आयोग र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा स्थायित्व कायम गर्न नसक्नु, जिल्ला निर्वाचन कार्यालयहरूको भवन निर्माण गर्ने कार्य प्रभावकारी हुन नसक्नु, जिन्सी सामग्री तथा उपकरणको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न कठिन हुनु, पर्याप्त स्रोत साधन उपलब्ध नहुनु जस्ता समस्या रहेका छन् । मतदाता नामावली दर्ता तथा अद्यावधिक कार्य थप प्रभावकारी बनाउने, विदेशमा रहेको मतदाताहरूको नाम दर्ता गरी निर्वाचनमा सहभागी गराउने, निर्वाचन व्यवस्थापनमा नवीन प्रविधिको प्रयोग गर्ने तथा सोलाई निरन्तरता दिने, राजनीतिक दलको नियमन तथा व्यवस्थापन जस्ता विषयहरु चुनौतिको रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

स्वच्छ, स्वतन्त्र, निष्पक्ष, विश्वसनीय एवम् मितव्ययी निर्वाचनको सञ्चालन एवम् व्यवस्थापन ।

४. उद्देश्य

१. निर्वाचन सम्बन्धी ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकामा समसामयिक सुधार एवम् निर्वाचन चक्रका सम्पूर्ण क्रियाकलापलाई प्रविधियुक्त र मितव्ययी बनाई स्वच्छ, निष्पक्ष, स्वतन्त्र, विश्वसनीय एवम् भयरहित निर्वाचन प्रणालीको माध्यमबाट नागरिकको मताधिकारको सुनिश्चितता गर्दै लोकतन्त्रको संस्थागत विकासमा योगदान गर्नु ।

२. सरोकारवालाहरू बीचको आपसी सम्बन्धलाई समन्वयात्मक, सहयोगात्मक र सुदृढ बनाउँदै निर्वाचन कार्यक्रम र प्रक्रियामा महसुस हुने गरी सुधार गर्दै लैजानु ।

३. निर्वाचन शिक्षा मार्फत मतदातालाई सशक्तीकरण गरी निर्वाचनलाई बढीभन्दा बढी सहभागितामूलक बनाउनु ।

५. रणनीति

१. निर्वाचन सम्बन्धी कानुनमा थप परिमार्जन तथा परिष्कृत गर्दै नीतिगत सुधार गर्ने ।

२. प्रभावकारी निर्वाचन शिक्षा सञ्चालन तथा नवीनतम प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गरी मतदाता नामावली दर्ता, अद्यावधिक, मतदान र मतगणना गर्ने ।

३. सबै राजनीतिक दल, सरोकारवाला र सुरक्षा निकायबीचको आपसी समन्वयबाट विश्वासिलो वातावरण सिर्जना गरी निर्वाचन सुरक्षालाई मजबुत र भरपर्दो बनाउने ।

४. निर्वाचन आयोगको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

६. विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को संशोधित उपलब्धि	मध्यकालिन खर्च अनुमान		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
भवन निर्माण	गोटा	१५	३	२	२	२
मर्मत सुधार	गोटा	७८	७८	७८	७८	७८
एकीकृत डाटावेस सफ्टवेयर	गोटा	०	१	१	०	०
निर्वाचन कानुनको तर्जुमा	गोटा	२८				
मतदाता नामावली संकलन र दर्ता अद्यावधिक	जना लाख	-	५	५.५	६	६.५
निर्वाचन शिक्षा विषयक प्रशिक्षण	जना	२१८८७	३५००	४०००	४५००	५०००
विभिन्न मोड्यूलमा ब्रिज कार्यशाला	जना	-	३००	३००	३५०	४००
सामाजिक शिक्षा अध्ययन शिक्षक प्रशिक्षण	जिल्ला	-	१०	७८	७८	७८
कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	जना	३२	५०	८०	१००	१२०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५,२२३	४,६५२	५७१	–	५,२२३	–	–
२०७७/७८	५,४६४	४,८५३	६१०	–	५,४६४	–	–
२०७८/७९	५,६६७	५,०२३	६४४	–	५,६६७	–	–

८. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत रु. लाखमा	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
२१२०००01	निर्वाचन आयोग	नियमित कार्य	सालवसाली			
२१२०००११	निर्वाचन आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	नियमित कार्य	सालवसाली			
२१२०००१२	मतदाता नामावली अद्यावधिक संकलन परिचयपत्र समेत	मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक ।	सालवसाली			मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक भएको हुने ।
२१२९१०११	निर्वाचन कार्यालयहरु (प्रशासनिक खर्च समेत)	नियमित कार्य	सालवसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मतदाता नामावली दर्ता, मतदान, मतगणना लगायतका निर्वाचन सम्बन्धी क्रियाकलापहरूमा प्रविधिको प्रयोग, सरोकारवालाहरुबाट निर्वाचन आचार संहिताको पूर्ण परिपालना एवम् आवश्यक पूर्वाधार निर्माण हुन नसकेमा आयोगले लक्ष्य अनुसारको काम गर्न नसक्ने जोखिम देखिन्छ ।

८.९ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

१. पृष्ठभूमि

संविधानको धारा २४८ मा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको व्यवस्था गरिएको छ। धारा २४९ मा मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, संवर्धन तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यन्वयनलाई सुनिश्चित गर्नु राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको कर्तव्य हुने उल्लेख छ। नेपालले मानव अधिकारको सम्मान संरक्षण र प्रवर्धनमा निरन्तर अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता जनाउँदै कार्यान्वियनका लागि संवैधानिक, कानुनी, नीतिगत एवम् संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्दै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

समाजमा रहेको भेदभाव, छुवाछुत, लैङिगक हिंसा जस्ता कुप्रथा, मुलुकको भौगोलिक संरचना पर्याप्त पूर्वाधार एवम् सेवा सुविधाको उपलब्धता नहुनु, राजनीतिक सामाजिक एवम् मानव अधिकारको आधारभूत ज्ञान, मूल्य मान्यता र संस्कारको पद्धति स्थापित हुन नसक्नु जस्ता विषयहरु मानव अधिकारको प्रत्याभूतिका लागि प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन् ।

मानव अधिकार प्रतिको सचेतनामा अभिवृद्धी भएको भएतापनि सेवाग्राही नागरिक अधिकारका वाहक हुन भने मानव अधिकार संस्कृतिको विकास गराउनु, संरचनागत रुपमा रहेको सामाजिक विभेदलाई अन्त्य गर्नु र दण्डहिनतालाई अन्त्य गर्नु प्रमुख चुनौतीको रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

समावेशी, मर्यादित, समतामूलक र स्वअनुशासित समाज निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूप मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र संवर्द्धन गर्नु ।

२. सिमान्तीकृत, विपन्न, लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका एवम् पिछडिएका क्षेत्र, वर्ग, र समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्नु ।

३. मानव अधिकार प्रवर्द्धनको सदृढीकरण एवम् मानव अधिकारमैत्री शासन पद्धतिको विस्तार गर्नु ।

५. रणनीति

१. मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न निर्माण भएका कानुन प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।

२. समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका भेदभाव, छुवाछुत, हिंसा तथा कुप्रथाको अन्त्य गर्ने।

३. मानव अधिकार उल्लङ्घनको घटनामा दण्डहीनताको अन्त्य गरी पीडितलाई क्षतिपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने।

४. मानव अधिकार संस्कृतिको विकास गरी मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि तथा प्रतिबद्धताबाट सिर्जित दायित्व कार्यान्वयन गर्ने।

५. तीन तहका सरकारबाट सम्पन्न गरिने योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा मानव अधिकारमुखी पद्धति अपनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
अनुसन्धान	मिसन	६५	६०	१५०	५०	५०
अनुगमन	संख्या	४६३	३००	१००	११०	१२०
प्रवर्द्धन	संख्या	३२४	३३०	४०००	४००	४००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	२,५५८	२,५२३	३५	-	२,५५८	-	-
२०७७/७८	२,६४८	२,६११	३७	-	२,६४८	-	-
२०७८/७९	२,७४२	२,७०३	३९	-	२,७४२	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
२१४००००१	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	मानवअधिकारको सम्मान, संरक्षण र संवर्द्धन तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता	सालबसाली			आयोगको सिफारिस कार्यान्वयनमा वृद्धि भएको हुने ।
२१४०००११	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)		सालबसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आयोगमा उपलब्ध भौतिक श्रोत साधन तथा मानविय श्रोत साधनको कमी, मानव अधिकार सम्बन्धी सूचना, ज्ञान र जानकारी आम नागरिक र सबै निकायका अधिकारीसम्म पुर्याई सचेत नबनाउँदासम्म मानव अधिकारको संरक्षण गर्ने कार्य जोखिमपूर्ण हुन सक्छ ।

८.१० राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

१. पृष्ठभूमि

संघीय शासन प्रणालीमा तीन तहका सरकारहरुबीच गरिएको राज्यशक्तिको बाँडफाँटलाई वास्तविक अर्थमा कार्यान्वयन गर्नका लागि देशमा उपलब्ध प्राकृतिक एवम् वित्तीय स्रोतहरूको न्यायोचित वितरण सुनिश्चित गर्न नेपालको संविधानको भाग-२६, धारा २५० मा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको व्यवस्था गरिएको छ। मूलतः यस आयोगले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरूबीच हुने राजस्वको बाँडफाँट, वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान तथा आन्तरिक ऋण र प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँटफाँटका सम्बन्धमा सिफारीस गर्ने कार्य गर्दछ। त्यस्तै, नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहले राजस्व असुलीमा गर्नुपर्ने सुधारका सम्बन्धमा सुझाव दिने, प्राकृतिक स्रोतको परिचालनका तीन तहका सरकारले गर्ने लगानीको हिस्सा निर्धारण गरी सिफारिस गर्ने, प्राकृतिक स्रोत परिचालनमा सरकारहरूबीच हुन सक्ने सम्भावित विवाद निरुपणमा भुमिका निर्वाह गर्ने तथा प्राकृतिक स्रोत परिचालन र बाँडफाँटबाट वातावरणमा पर्ने असरका सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने आयोगको संवैधानिक जिम्मेवारी रहेको छ।

२. समस्या र चुनौती

प्रदेश र स्थानीय तहसम्मको खण्डीकृत तथ्याङ्क नहुनु, प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्त व्यवस्थापनसम्बन्धी क्षमता कमजोर रहनु, स्थानीय र प्रदेश तहको खर्चको आवश्यकता पहिचान गर्न तिनले गर्नुपर्ने कार्यहरूको सर्वस्वीकार्य लागत विश्लेषण नहुनु, स्थानीय र प्रदेश तहलाई राजस्व अधिकार भएतापनि तिनको वास्तविक राजस्व क्षमता पहिचान नहुनु, प्राकृतिक स्रोत परिचालन र यसको प्रतिफलको बाँडफाँटमा सरकारका तह र स्थानीय समुदायलाई बाँडफाँट गर्नका लागि एकिकृत संघीय कानुनको अभाव रहनु जस्ता समस्या सहेका छन्। तीनै तहले संविधानप्रदत्त कार्य जिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक स्रोतको पहिचान गरी व्यवस्थापन गर्ने, प्रदेश र स्थानीय तहको तथ्याङ्कलाई विश्वसनीय र भरपर्दो बनाउने, प्रदेश र स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता पूर्ति गर्नका लागि विभिन्न प्रकारका वित्तीय हस्तान्तरणको उपयोग तत् तत् प्रयोजनका लागि हुने सुनिश्चित गर्ने, प्रदेश र स्थानीय तहमा खर्च र स्रोतको उपयोगसम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने,देशमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, संवर्द्धन र दीगो प्रयोग गर्ने र यसबाट प्राप्त प्रतिफलको न्यायोचित वितरण गर्ने संवैधानिक नीतिअनुरूप क्षेत्रगत कानुनहरूलाई परिमार्जन गरी एकरुपता ल्याउने, वृहत् सार्वजनिक हित प्रवर्द्धन गर्दै प्राकृतिक स्रोत परिचालन गर्ने सन्दर्भमा सरकारका तहहरू तथा सरोकारवालहरू बीच विवाद हुन नदिनु जस्ता चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

वित्तीय संघीयता मार्फत समृद्ध र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माण (अन्तर-सरकारी वित्त)।

४. उद्देश्य

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई खर्चको आवश्यकता सम्बोधन हुने गरी न्यायोचित, सन्तुलित र परिपूरक रूपमा स्रोत उपलब्ध गराउनु।

२. तीन तहको वित्तीय आधार (Fiscal Space) वृद्धि गर्नु।

५. रणनीति

१. तीन तहका एकल तथा साझा कार्य जिम्मेवारीहरू सामञ्जस्यपूर्ण ढङ्गबाट पूरा गर्न स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।

२. अन्तर-सरकारी वित्त हस्तान्तरणलाई पारदर्शी, अनुमानयोग्य र न्यायोचित बनाउने ।
३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने ।
४. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्तीय सुशासन कायम गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
अन्तरक्रिया कार्यक्रम	वटा	१५	९	१७	१५	१५
अध्ययन कार्यक्रम	संख्या	३	९	८	१३	१५
प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या	-	२	१५	१७	१७
कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धी		-	५	५	७	८
प्रदेश र स्थानिय तहको अनुगमन	पटक	-	१०	१०	१५	१५
तथ्याङ्क अध्यावधिक कार्यक्रम	वटा	-	०	४	७	७
प्राकृतिक स्रोत परिचालन	वटा	-	९	२	५	८

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक बर्ष	विनियोजन				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	११६६	१०३१	१३५	-	११६६	-	-
२०७७/७८	१२७९	११३०	१४९	-	१२७९	-	-
२०७८/७९	१४७८	१३१५	१६३	-	१४७८	-	-

८. कार्यक्रम /आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधी शुरू र समाप्ति	लागत रू. लाखमा	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धी सूचक
२२०००००१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	संवैधानिक कार्य जिम्मेवारी पूरा गर्ने,	सालबसाली			तीन तहका सरकारलाई आवश्यक सिफारिस गरिने

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधी शुरू र समाप्ति	लागत रू. लाखमा	पुष्ट्याई	आगामी तीन बर्षको उपलब्धी सूचक
२२०००११	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम अध्ययन/अनुसान्धान र परामर्श गरी नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँट, अन्तर-सरकारी वित्त हस्तान्तरण, प्राकतिक स्रोत परिचालन सम्बन्धी सिफारिस गर्ने,	सालबसाली			अध्ययन अनुसन्धान तथा परामर्श भएको हुने

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगका काम कारवाही प्रदेश तथा स्थानीय तहको वित्तीय तथ्याङ्कमा भर पर्ने हुनाले तथ्याङ्कको भरपर्दो स्रोत अपरिहार्य छ। समयमै पर्याप्त र सही तथ्याङ्क प्राप्त नहुने र त्यसबाट समानीकरण अनुदान तथा राजस्व बाँडपाँटको सूत्र प्रभावित हुने जोखिम हुनेछ। स्थानीय तह र प्रदेशको वित्तीय पक्षलाई यथार्थ रुपमा प्रस्तुत गर्न सक्ने तथ्याङ्क स्रोत निर्माणका क्रममा मानवीय तथा प्राविधिक त्रुटी हुन सक्ने जोखिम रहेको छ। त्यसैगरी प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति, परिचालनको विद्यमान अवस्था र प्राकृतिक स्रोत माथिको स्थानीय निर्भरतालाई यथार्थ रुपमा पहिचान गर्न नसकिएमा त्यसबाट विवाद हुने सम्भावना रहन्छ। प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्य रोयल्टी बाँडफाँटमा लाभग्राही स्थानीय तह पहिचानमा समेत गहिरो अध्ययन र विश्लेषणको आवश्यकता छ ।

८.११ राष्ट्रिय महिला आयोग

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्नु, महिला हिंसा लगायतका महिला सम्बन्धी मुद्दाहरूको बारेमा सरकारलाई राय सुझाव दिनु, सो सँग सम्बन्धित कानुनी व्यवस्थाको अध्ययन, अनुसन्धान गरी भविष्यमा गर्नुपर्ने सुधारका सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्नु, महिला अधिकारसँग सम्बन्धित नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि/सम्झौतामा भएको व्यवस्था बमोजिम नेपालले पठाउनु पर्ने प्रतिवेदन तयारीका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिनु जस्ता यस आयोगको काम कर्तव्य निर्धारण गरको छ ।आयोगले महिला हिंसा न्यूनिकरण सम्बन्धी उजुरीको लागि हेल्पलाइन ११४५ संचालन, जनचेतनामूलक कार्यक्रम, क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ । संविधान एवम् राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०७४ बमोजिमका काम, कर्तव्य पुरा गर्न र महिला समानता तथा सशक्तीकरणका विषयमा नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि/ सम्झौताको कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन, महिला हिंसा न्यूनीकरण तर्फ आगामी दिनका कार्यक्रमहरू केन्द्रित गरिएका छन्।

२. समस्या र चुनौती

आयोग लामो समयदेखि पदाधिकारीविहिन रहेको कारण नीतिगत निर्णय हुन नसक्नु, सरकारलाई सिफारिस गर्न र विज्ञप्ति प्रकाशन गर्न नसकिनु, आयोगको प्रादेशिक कार्यालय खोल्न तथा हेल्पलाइन सेवाको विस्तार गर्न बजेट अपुग हुनु, महिलामाथि व्यवहारगत विभेद र हिंसा कायम रहनु, हिंसा पीडित महिलालाई संरक्षण, पुनर्स्थापना, सशक्तीकरण, स्वाबलम्वी बनाउन नसकिनु यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

३. सोच

लैङ्गिक समानतामूलक राष्ट्र निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. लैङ्गिक उत्तरदायी शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्दै महिलाको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्नु ।

२. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्नु ।

३. आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि महिलाको समान अग्रसरता र नेतृत्वदायी भूमिका स्थापित गर्दै स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

५. रणनीति

१. राज्यका सबै तह र क्षेत्रले लैङ्गिक समानता सम्बन्धी क्षेत्रगत नीति, कानुन तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

२. राज्यका सबै तहको सरकार, क्षेत्र तथा निकायहरुमा लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धति अवलम्बन गर्ने ।

३. राज्यका सबै तहको सरकारमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने ।

४. लैङ्गिक समानता तथा सशक्तीकरण मापन गर्ने तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने ।

५. आर्थिक रूपले विपन्न र सामाजिक रूपले पछाडि परेका महिलालाई विशेष प्राथमिकता दिंदै आर्थिक सशक्तीकरण र सामाजिक रूपान्तरण गर्ने ।

६. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदभाव अन्त्यका लागि निरोधात्मक, संरक्षणात्मक उपायद्वारा न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाइ	आ.व. २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
					२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१.	महिला सचेतनामुलक तालिम	वटा	०	५	७	१०	१५
२.	आश्रयस्थल, महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र, लगायतको अनुगमन	पटक	१०	१०	१०	१५	१५
३.	जिल्ला प्रहरी कार्यालयको महिला बालबालिका सेवा केन्द्रका कर्मचारीहरूका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	वटा	५	२	१०	१०	१०

७. बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	१,२०३	१,१३२	७१	-	५०३	७००	-
२०७७/७८	१,२४७	१,१७२	७५	-	५०९	७३७	-
२०७८/७९	१,२९२	१,२१३	७९	-	५१५	७७७	-

८. कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याईं	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
२२२००००१	राष्ट्रिय महिला आयोग	संवैधानिक पदाधिकारीहरुको तलबभत्ता तथा सेवा सुविधाको व्यवस्थापन ।	साल बसाली			संवैधानिक पदाधिकारीहरुको पारिश्रमिक र सेवा सुविधाको व्यवस्थापन भएको हुने ।
२२२०००११	राष्ट्रिय महिला आयोग	महिलाको समग्र विकास गरी लैङ्गिक न्याय कायम गर्नु ।	साल बसाली			आयोगको कर्मचारीको क्षमता अभिबृद्धि भएको हुने । प्रदेश कार्यालय स्थापना भएको हुने । हेल्पलाइन सेवा विस्तार भएको हुने । नीति र कानुनमा भएका महिला हिंसा सम्बन्धी कमजोरी पहिचान भएको हुने । CEDAW र वेइजिङ्ग प्लेटफर्मको प्रतिवेदन पठाइएको हुने। समानुपातिक प्रतिनिधित्वको व्यवस्था र सकारात्मक विभेद सम्बन्धी व्यवस्थाको अनुगमन गरी सुधारका लागि सरकारलाई सिफारिस भएको हुने ।

९ .जोखिम पक्ष तथा अनुमान

राष्ट्रिय महिला आयोगमा पदाधिकारीहरूको नियुक्ति, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास, सरोकारवालासँगको सहकार्य र सरकार, अन्य संवैधानिक निकाय, राजनीतिक दल, नागरिक समाज एवम् दातृ निकायसँगको सहकार्य हुन सकेमा मात्र यस आयोगले निर्धारित लक्ष्य प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

८.१२ राष्ट्रिय दलित आयोग

१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय दलित आयोग नेपालको संविधानको धारा २५५ बमोजिम गठन भएको एक संवैधानिक आयोग हो । यस आयोगमा एक अध्यक्ष र अन्य चार जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ । आयोगको प्रमुख कार्य दलित समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन तथा अन्वेषण गरी तत्.सम्बन्धमा गर्नु पर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषय पहिचान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने र जातीय छुवाछूत तथा विभेदको अन्त्य गर्न नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने रहेको छ । साथै दलितको हक प्रयोग गर्न नदिएको वा वन्चित गरेको विषयमा मुद्दा दायर गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएमा सम्बन्धित निकाय समक्ष वा नेपाल सरकार समक्ष राय सुझाव तथा सिफारिस गर्ने उद्धेश्यले यस आयोगको स्थापना भएको हो । सोही बमोजिम आयोगले आफ्ना काम कारवाहीहरु अगाडि बढाएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

संवैधानिक जिम्मेवारी बमोजिम कार्य गर्न दरवन्दी पदपूर्ति हुन नसक्नु बजेट बिनियोजन न्युन हुनु, सुविधा सम्पन्न भौतिक संरचनाको अभाव हुनु, समाजमा व्याप्त रहेको छुवाछूत तथा विभेदबाट समाजलाई मुक्त गर्नु जस्ता विषयहरु यस क्षेत्रमा समस्या तथा चुनौतीको रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

दलित समुदायको मानव अधिकारको सम्मान तथा हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि जातीय भेदभाव र छुवाछूतको अन्त्य गरी समतामूलक र सम्वृद्ध समाज निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. आर्थिक, सामाजिक तथा राजनैतिक अवसरबाट बञ्चितीमा परेका दलितहरुका लागि मुलुकमा उपलब्ध साधन स्रोत तथा सुविधामा समानुपातिक समावेशी पँहुचको सुनिश्चितता गर्नु।
२. दलित समुदायको मानवअधिकारको संरक्षण तथा प्रर्वद्धन गर्नु।
३. विभेद तथा छुवाछूत अन्त्य गरी सामाजिक एकता कायम गर्नु।

५. रणनीति

१. मुलुकको उपलब्ध स्रोत साधनहरुमा दलित वर्गको समानुपातिक पँहुच बढाउने ।
२. राज्यका तिनै तहमा हुने निर्णय प्रक्रिया तथा प्रशासनिक संरचनामा सकारात्मक विभेद र आरक्षणको माध्यमबाट अर्थपूण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
३. जातीय भेदभाव र छुवाछूत व्यवहार अन्त्यका लागि विद्यमान कानुनी व्यवस्थाहरुको आश्यकता अनुसार संसोधन गर्न सिफारिस गर्ने ।
४. सबै किसिमका जातीय भेदभाव र छुवाछूत व्यवहारलाई पूर्ण अन्त्यका लागि सामाजिक चेतनामुलक कार्यक्रम चलाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/ ७८	२०७८/ ७९
जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य गर्ने सम्बन्धी घटनाहरुको अनुसन्धान तथा अनुगमन	वटा	-	७	१५	२०	२०
जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य गर्ने सम्बन्धी अधिकार प्रर्वद्धन कार्यक्रम	वटा	-	५	२२	१०	१०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५०३	४४९	५४	–	५०३	–	–
२०७७/७८	५२२	४६५	५७	–	५२२	–	–
२०७८/७९	५४१	४८१	६०	–	५४१	–	–

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
२२४००००१	राष्ट्रिय दलित आयोग					
२२४०००११	राष्ट्रिय दलित आयोग	दलित आयोग संस्थागत सुदृढीकरण				दलित समुदायको सशक्तिकरण भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आयोगको लागि आवश्यक नियम समयमै निर्माण तथा मुलुकका विभिन्न दुर्गम तथा भौगोलिक रुपले विकट क्षेत्रमा रहेका दलितको समस्याहरुको अनुगमन, अनुसन्धान तथा प्रवर्द्धनात्मक लगायतका कार्यक्रमहरु गर्न प्रयाप्त साधन स्रोतको व्यवस्थापन नभएमा आयोगले लिएको उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहेको छ।

८.१३ राष्ट्रिय समावेशी आयोग

१. पृष्ठभूमि

संविधानको धारा २५८ मा राष्ट्रिय समावेशी आयोगको व्यवस्था गरिएको छ । धारा २५९ बमोजिम यस आयोगले खस आर्य, पिछडा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, किसान, अल्पसंख्यक एवं सीमान्तीकृत समुदाय तथा पिछडिएका वर्ग र कर्णाली तथा आर्थिक रुपले विपन्न वर्ग लगायतका समुदायको हक अधिकार संरक्षणका लागि अवलम्वन गरिएका नीति तथा कानुनको सूचकका आधारमा कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन गरी अवलम्बन गर्नु पर्ने नीति कार्यक्रमका सम्बन्धमा सरकारलाई सुझाव दिने तथा सिफारिस गर्ने संवैधानिक व्यवस्था छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी अनुसार काम गर्न आफ्नै छुट्टै कार्यालय भवन सहितको संरचना, जनशक्ति लगायत अन्य श्रोत साधन न्यून हुनु, सरोकारवालाहरुका हक अधिकारहरुको संरक्षणका लागि के-कस्ता मुद्धाहरुहरुमा प्राथमिकता दिने, अध्ययन अनुसन्धानको क्षेत्र व्यापक हुनु जस्ता विषय समस्या तथा चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

३. सोच

विभिन्न वर्ग, क्षेत्र र समुदायको हक अधिकारको संरक्षण, समावेशीकरण तथा सूचिकृत विषयमा अध्ययन अनुसन्धान मार्फत समावेशी समाज निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. खस आर्य, पिछडा वर्ग अपाङ्गता भएका व्यक्ति जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, किसान, अल्पसंख्यक लगायतका समुदायको हक अधिकारको संरक्षणको लागि अध्ययन अनुसन्धान गर्नु।

२. कानुन परिमार्जनका सन्दर्भमा उल्लेखित वर्गहरुका लागि सरकारले अवलम्बन गर्नुपर्ने नीति कार्यहरुको बारेमा सिफारिस गर्नु।

५. रणनीति

१. खस आर्य, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक श्रमिक, किसान, अल्पसंख्यक एवं सिमान्तीकृत समुदायको हक अधिकारको संरक्षणका लागि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।

२. अल्पसंख्यक तथा सिमान्तीकृत समुदायका लागि प्रत्याभुत हक अधिकारका सम्बन्धमा तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गरिएका कानुनमा जनगणना तथा मानव विकास सूचकांक प्रतिवेदनका आधारमा पुनरावलोकन गरि समयानुकुल परिमार्जनका लागि सिफारिस गर्ने ।

३. कर्णाली र बिपन्न तथा पिछडिएका वर्गको विकास र सम्बृद्धिका लागि अवलम्बन गर्नु पर्ने नीति र कार्यक्रमको सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने।

६. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५०१	४१०	९१	–	५०१	–	–
२०७७/७८	५२०	४२४	९६	–	५२०	–	–
२०७८/७९	५४०	४३९	१०१	–	५४०	–	–

७. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्टयाईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
२२६००००१	राष्ट्रिय समावेशी आयोग		सालवसाली			
२२६०००११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	आयोगको सम्बन्धमा संविधानले व्यवस्था गरे बमोजिम कार्य सम्पादन	सालवसाली			उद्देश्य अनुरुप कार्य सम्पादन भएको हुने ।

८. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आर्थिक स्रोत, भौतिक पूर्वाधार र समयमा जनशक्ति परिपूर्ति हुन नसकेमा आयोगले उद्देश्य अनुसारको कार्य गर्न नसक्ने जोखिम रहने देखिन्छ ।

८.१४ आदिवासी जनजाति आयोग

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले बहुजातीय, वहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसाँस्कृतिक विशेषतालाई स्वीकार गरी विविधता वीचको एकता, सामाजिक साँस्कृतिक ऐक्यवद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्ने, वर्गीय, जातीय र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तको आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरे अनुसार आदिवासी जनजाति समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्वर्द्धन र सशक्तिकरण गर्नको लागि आदिवासी जनजाति आयोगको गठन गरिएको हो। नेपालको संविधानको धारा २६१ मा आदिवासी जनजाति आयोग सम्वन्धी व्यवस्था रहेको छ। आदिवासी जनजाति आयोग ऐन २०७४ मा यस आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्वन्धी व्यवस्था रहेको छ। नेपालको कूल जनसंख्याको ३५.४ प्रतिशत नागरिकहरु आदिवासी जनजाति समुदायको परिभाषा भित्र रहेको देखिन्छ।

२. समस्या तथा चुनौती

संविधान तथा ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिमका काम कारवाही अगाडि बढाउन समयमा नै पदाधिकारीको नियुक्ती गर्नु, विविधतायुक्त भौगोलिक क्षेत्र, जाति, भाषाभाषी र सांस्कृतिक परम्परामा रहेका आदिवासीहरुको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन गरी समतामूलक समाज निर्माण गर्नु, लक्षित/ आदिवासी जनजाति समुदायमा व्याप्त गरिवी घटाउनु, राज्यको स्रोत साधन तथा सेवा सुविधामा यस समुदायको न्यायोचित पहुँच स्थापित गर्नु यस क्षेत्रमा समस्या तथा चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

राज्यका सवै नागरिकको उपस्थिति र अर्थपूर्ण सहभागितामा समावेशी विकास।

४. उद्देश्य

१. आदिवासी जनजाति समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन/अनुगमन गरी तत्सम्वन्धमा गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका उपायहरुको खोजी एवं सिफारिश गर्नु ।

२. आदिवासी जनजाति समुदायको भाषा, कला, साहित्य क्षेत्रको उत्थान गर्नु ।

३. आदिवासी जनजाति समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस समुदायको सशक्तिकरणका लागि राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि सरकार समक्ष सिफारिश गर्नु।

५. रणनीति

१. मुलुकमा उपलब्ध स्रोत साधनमा आदिवासी जनजाति समुदायको पहुँच वढाउने ।

२. राज्यको तीनै तहमा आदिवासी जनजाति समुदायको अर्थपूर्ण सहभागीता सुनिश्चित गर्ने ।

३. आदिवासी जनजाति समुदायलाई सशक्तिकरणको माध्यम द्धारा रोजगारीको लागि सक्षम वनाउने।

४. आदिवासी जनजाति समुदायभित्रका विभिन्न भाषा, लिपि, सँस्कृति, इतिहास, परम्परा, साहित्य, कलाको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५०२	३८४	११८	-	५०२	-	-
२०७७/७८	५२२	३९७	१२४	-	५२२	-	-
२०७८/७९	५४३	४११	१३१	-	५४३	-	-

७. कार्यक्रम आयोजनाको सक्षिप्त विवरण

ब उ शी न	कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत रु लाखमा	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२२८०००01	आदिवासी जनजाति आयोग		२०७५/७६ सालवसाली			
२२८०००११	आदिवासी जनजाति आयोग	आदिवासी जनजाति आयोग संस्थागत सुदृढिकरण	२०७५/७६ सालवसाली			आदिवासी जनजातिको भाषा लिपीको संरक्षण र सम्वर्द्धनको लागि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने । आदिवासी जनजातिको सांस्कृतिक सामाजिक विषयमा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने।

९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आर्थिक श्रोत, भौतिक पूर्वाधार र जनशक्ति समयमा परिपूर्ति भएमा तथा सरोकारवालाहरुको सकारात्मक सहयोग प्राप्त हुन नसकेमा आयोगले आफ्नो उद्देश्य अनुसारको कार्य पूरा हुन कठिन हुने देखिन्छ।

८.१५ मधेशी आयोग

१. पृष्ठभूमि

मधेशी समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक, हितको संरक्षण र सम्वर्धन तथा मधेशी समुदायको सशक्तीकरण गर्नको लागि मधेशी आयोग संवैधानिक निकायको रुपमा स्थापित भएको हो । आयोगले आफ्नो स्थापनाकाल देखि संवैधानिक परिधि तथा ऐन कानुन भित्र रही कार्यसम्पादन गर्दै आएको छ । मधेशी समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालनमा यो आयोग सक्रिय रहँदै आएको छ । आयोगले मधेशी समुदायको अधिकार उल्लङ्घन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाका विरुद्ध उजुरी संकलन गरी सो उपर छानविन तथा तहकिकात गर्न सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने गरेको छ । संघीय संरचनामा आयोगको भूमिका अझै महत्वपूर्ण छ। आयोगले आवश्यकता अनुसार प्रदेश तहमा समेत कार्यालय स्थापना गर्न सक्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ । मूलत यस आयोगले मधेशी समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन गरी तत्सम्बन्धमा गर्नु पर्ने नीतिगत, कानुनी र संस्थागत सुधारका विषयमा नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने कार्य गर्दछ ।

२. समस्या तथा चुनौती

आयोगमा अध्यक्षको नियुक्ति भए पनि अन्य पदाधिकारी नियुक्त नहुनु, कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी अनुसार काम गर्न आफ्नै छुट्टै कार्यालय भवन सहितको संरचना, जनशक्ति लगायत अन्य स्रोत साधन न्यून हुनु, अध्ययन अनुसन्धान र विश्लेषणमा आधारित काम कारवाही गर्नु पर्ने भएता पनि आवश्यक तथ्यांकको अभाव हुनु, मधेशी समुदायको अधिकार संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं सशक्तीकरण गर्नु र समुदायमाथि हुने सबै प्रकारका भेदभाव र हिंसाको न्यूनीकरण गर्ने कार्य समस्या तथा चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

मधेशी समुदायको अधिकारको संरक्षण, सम्वर्धन र सशक्तीकरणका लागि सबै प्रकारका विभेदहरु अन्त्य गरी समावेशी, मर्यादित र समतामूलक समाज निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. मधेशी समुदायको हकहितको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु ।

२. मधेशी समुदायको अधिकारप्रतिको प्रतिवद्धता व्यावहारिक रुपमा सुनिश्चित गर्नु ।

५. रणनीति

१. सबै तह र तप्काका मधेशीहरुको मानव अधिकारको संरक्षण,सम्वर्द्धन गर्दै उनीहरुको समग्र विकास गर्ने ।

२. विभिन्न क्षेत्र तथा तहमा मधेशीहरुको समानुपातिक, सामाजिक समावेशी तथा अर्थपूर्ण सहभागिता साथै लैंगिक एवं फरक क्षमताका व्यक्तिहरूको मूलप्रवाहीकरण सुनिश्चित गर्ने ।

३. मधेशी समुदायको अधिकारलाई विकासका मुद्दासंग संरचनागत र कार्यात्मक रुपले जोड्ने ।

४. प्रदेशगत एवं जिल्लागत प्रतिनिधित्व व्यवस्थित गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
तालिम	संख्या	०	१०	१	५	५
अनुगमन	पटक	०	८	१५	२०	२०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५०१	४१६	८५	-	५०१	-	-
२०७७/७८	५२०	४३१	९०	-	५२०	-	-
२०७८/७९	५४०	४४६	९५	-	५४०	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू. लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
२३०००००१	मधेशी आयोग		सालबसाली			
२३००००११	मधेशी आयोग		सालबसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पर्याप्त बजेटको विनियोजन गर्न नसकिएमा, दरवन्दी अनुसार कर्मचारी व्यवस्थापन नभै कार्यालयको संस्थागत क्षमता विकास हुन नसकेमा यस कार्यालयले आफूलाई तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसक्ने जोखिम रहन्छ ।

८.१६ थारु आयोग

१. पृष्ठभूमि

थारु समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा थारु समुदायको सशक्तीकरण गर्नको लागि एक संवैधानिक निकायको रुपमा यस आयोगको स्थापना भएको हो | हालैमात्र स्थापित आयोगले संवैधानिक प्रावधान तथा संघीय कानून अन्तर्गत रहेर कार्यसम्पादन गर्दै आएको छ | थारु समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तिकरणको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालनका साथै नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्न आयोग क्रियाशील छ । संघीय संरचनामा आयोगको भूमिका अझै प्रभावकारी बनाउन आवश्यकतानुसार प्रदेश तहमा समेत कार्यालय स्थापना गर्न सक्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ |

२. समस्या तथा चुनौती

थारु आयोगमा अध्यक्षको नियुक्ति भए पनि अन्य पदाधिकारीहरु नियुक्त नहुनु, कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी अनुसार काम गर्न आफ्नै छुट्टै कार्यालय भवन सहितको संरचना, जनशक्ति लगायत अन्य श्रोत साधन न्यून हुनु, समुदाय सम्बद्ध खण्डिकृत तथ्यांकहरुको अभाव हुनु, आयोगका काम कारवाहीहरु पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान र विश्लेषणबाट हुनुपर्ने भएकाले आगामी दिनमा सम्बन्धित विषयमा गहन अध्ययन अनुसन्धान गर्नु गराउनु, थारु समुदायको अधिकार संरक्षण गर्नु, थारु समुदाय माथि हुने सबै प्रकारका भेदभाव र हिंसाको प्रभावकारी रुपमा न्यूनीकरण गर्नु जस्ता पक्षहरु यस क्षेत्रमा समस्या तथा चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

थारु समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान गर्ने तथा हक अधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धनका लागि सबै प्रकारका विभेदहरु अन्त्य गरी समावेशी, मर्यादित र समतामूलक समाजको निर्माण |

४. उद्देश्य

१. थारु समुदायको हकहितको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु |

२. थारु समुदायको अधिकारप्रतिको प्रतिबद्धतालाई व्यवहारिक रुपमा सुनिश्चित गर्नु |

५. रणनीति

१. सबै तह र तप्काका थारुहरुको मानव अधिकारको संरक्षण र विकास गर्ने |

२. विभिन्न क्षेत्र तथा तहहरुमा थारुहरुको समानुपातिक, सामाजिक समावेशी तथा अर्थपूर्ण सहभागिता मार्फत मूलप्रवाहीकरण सुनिश्चित गर्ने |

३. थारु समुदायको सम्बन्धमा नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने |

४. थारु समुदायको अधिकारलाई विकासका मुद्दाहरुसंग संरचनागत र कार्यात्मक रुपले जोड्ने |

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
अन्तर्क्रिया कार्यक्रम (चेतनामूलक कार्यक्रम सहित)	जिल्ला		७	७	६	६

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	४९९	३९६	१०३	-	४९९	-	-
२०७७/७८	५१९	४१०	१०९	-	५१९	-	-
२०७८/७९	५३९	४२४	११५	-	५३९	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
२३२०००01	थारु आयोग	आयोगको प्रभावकारीता अभिवृद्धि	सालबसाली			सरोकारवाला निकायहरुसंग प्रभावकारी समन्वय भएको हुने ।
२३२०००११	थारु आयोग	थारू समुदायको सशक्तिकरण	सालबसाली			जनचेतनामूलक तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आयोग प्रति थारु समुदायको अपेक्षा बढी भएको सन्दर्भमा आवश्यकता अनुसार कर्मचारीको व्यवस्था र बजेट विनियोजन हुन सकेमा आयोगले संविधानको परिधिभित्र रही आफ्नो उद्देश्य अनुरुप कार्य गर्न सक्षम हुनेछ । सो हुन नसकेमा आयोगले अपेक्षा अनुसार कार्य गर्न जोखिम रहने छ ।

८.१७ मुस्लिम आयोग

१. पृष्ठभूमि

मुस्लिम समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा सशक्तीकरणका लागि संविधानको धारा २६४ मा संवैधानिक आयोगको रुपमा मुस्लिम आयोगको व्यवस्था भएको र मुस्लिम आयोग ऐन, २०७४ अनुसार मुस्लिम आयोग गठन भई संचालनमा रहेको छ। यस आयोगको मुख्य कार्य मुस्लिम समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा सशक्तीकरणका लागि नेपाल सरकारलाई नीतिगत, कानूनी तथा संस्थागत सुझाव दिने, आयोगले गरेका सिफारिस वा दिएका सुझाव कार्यान्वयनको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने, मुस्लिम समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा सशक्तिकरणको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नु रहेका छन्। मुस्लिम समुदाय नेपालको सन्दर्भमा मानव विकास सूचकाङ्कको दृष्टिकोणले सबैभन्दा दयनीय अवस्थामा रहेको छ। सो समुदाय तथा व्यक्तिहरूको उत्थान एवम् विकासका लागि सीप विकास तालिम, छात्रवृत्ति, कर्जा र रोजगारमूलक लक्षित कार्यक्रम, शिक्षा तथा सार्वजनिक क्षेत्रको रोजगारीमा आरक्षण, मातृभाषाको संरक्षण र सम्वर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु अत्यावश्यक रहेको छ। अतः यस समुदायको सामाजिक आर्थिक एवम् सास्कृतिक विकासका लागि रणनैतिक कार्ययोजना बनाई प्रभावकारी रुपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ।

२. समस्या तथा चुनौती

विभिन्न वर्ग र क्षेत्रका समुदाय र मुस्लिम समुदाय वीच आर्थिक, सामाजिक तथा शैक्षिक क्षेत्रमा ठुलो अन्तर रहनु, राज्यको स्रोत, साधन, अवसर र लाभमा मुस्लिम समुदायको न्यायोचित पहुँच नहुनु, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचनामा मुस्लिम समुदायको उचित प्रतिनिधित्व नहुनु, मुस्लिम समुदायका अधिकांश जनता गरिवीको रेखामुनी रहेकाले आर्थिक सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा पछाडि पर्नु, मुस्लिम समुदाय भित्रको नकरात्मक सामाजिक मूल्य मान्यता र लैङ्गिक हिसांको अन्त्य गर्नु प्रमुख समस्या र चुनौती हुन्।

३. सोच

सुखी, समृद्ध र गुणस्तरीय जीवन भएका मुस्लिम जनता।

४. उद्देश्य

१. मुस्लिम समुदायको हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा सशक्तिकरण गर्नु।
२. मुस्लिम समुदायको आर्थिक सामाजिक र भौतिक विकास गर्नु।
३. मदरसा शिक्षाको गुणस्तरीयता एवम् संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु।
४. लैङ्गिक विभेद तथा हिंसाको अन्त्य गर्नु।

५. रणनीति

१. मुलुकमा उपलब्ध स्रोत साधनहरुमा मुस्लिम समुदायको समानुपातिक पहुँच बढाउने।
२. मुस्लिम समुदायको हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा सशक्तीकरण गर्ने।
३. राज्यका तीनै तहमा हुने निर्णय प्रक्रिया तथा यसका प्रशासनिक संरचनामा सकारात्मक विभेद र आरक्षणको माध्यमबाट मुस्लिम समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

४. मुस्लिम समुदायको क्षमता विकास लागि सीप विकास सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी मुलुकमा उपलब्ध रोजगारीका अवसर उपयोग गर्न सक्ने सक्षम जनशक्तिको विकास गर्ने।

५. मुस्लिम समुदायको मातृभाषा एवम् मदरसा शिक्षा र संस्कृतिको संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५०१	३७८	१२३	-	५०१	-	-
२०७७/७८	५२१	३९१	१३०	-	५२१	-	-
२०७८/७९	५४२	४०५	१३७	-	५४२	-	-

७. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति)	लागत रू लाखमा	पुष्ट्याईं	तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि
२३४००००१	मुस्लिम आयोग	उपलब्ध स्रोत साधनहरुमा मुस्लिम समुदायको पहुँच, उनीहरुको हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा सशक्तिकरण गर्नु, राज्यका तीनै तहमा हुने निर्णय प्रक्रिया तथा प्रशासनिक संरचनामा सकारात्मक विभेद र आरक्षणको माध्यमबाट मुस्लिम समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,	सालवसाली			
२३४०००११	मुस्लिम आयोग		सालवसाली			मुस्लिम समुदायको मातृभाषा एवम् मदरसा शिक्षा र संस्कृतिको संरक्षण एवम् संम्बर्द्धन भएको हुने, मुस्लिम समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक विकास भएको हुने, मुस्लिम समुदाय भित्रको गरिवी न्यूनिकरण भएको हुने।

८. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

दरबन्दी अनुसार कर्मचारी नभएको तथा सांगठनिक संरचनाको अभावको कारण समयमै फिल्डमा कार्यसम्पादन हुन नसकेकोले लक्ष्य अनुसार काम हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

८.१८ न्याय परिषद

१. पृष्ठभूमि

स्वतन्त्र न्यायपालिका लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीको आधारस्तम्भ हो। न्यायिक स्वतन्त्रताको संवर्द्धनका लागि संविधानले धारा १५३ मा न्याय परिषदको व्यवस्था गरेको छ। परिषदले नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेको ३ तहका अदालतहरूमा रहने अब्बल न्यायाधीशहरूको छनौट गरी जनशक्तिको नियुक्ति, कारवाही र बर्खास्ती आदिको कार्य गर्दै आएको छ।साथै न्याय सेवाका राजपत्रांकित अधिकृतहरूको नियुक्ति, सरुवा बढुवा र कारवाही सम्बन्धि कार्य गर्ने संविधानको धारा १५४ ले व्यवस्था गरेको न्याय सेवा आयोगको सचिवालयको भूमिका समेत यसै न्याय परिषद सचिवालयले निर्वाह गर्दै आएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

न्याय परिषदमा आवश्यक दक्ष जनशक्ति र स्रोत साधनको अभाव रहनु, समय सापेक्ष तालिमको अभावले सन्तोषजनक नतिजा दिन नसक्नु,न्याय परिषदले न्यायाधीशहरूको काम कारवाहीको अनुगमन र निगरानी व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउनु पर्ने जिम्मेवारी अनुरूप सो कार्य दक्ष जनशक्ति र उचित स्रोत साधनको अभावमा नियमित र प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न नसक्नु लगायतका समस्याहरू रहेका छन्। यी समस्याहरूको वावजुद अन्य निकायहरूको समन्वयमा सिमित स्रोत साधनबाट समाधान गर्दै न्याय परिषदको काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने चुनौती रहेको छ।

३. सोच

स्वतन्त्र, सक्षम, स्वच्छ, निष्पक्ष एवं प्रभावकारी न्याय प्रणाली मार्फत सबैका लागि न्याय।

४. उद्देश्य

१. न्याय प्रशासनलाई छरितो, सर्वसुलभ, मितव्ययी, निष्पक्ष, प्रभावकारी र जनउत्तरदायी बनाउनु।

२. सबैका लागि न्याय सुनिश्चित गर्न न्यायमा सहज पहुँच बनाउनु।

५.रणनीति

१. समावेशी लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता अनुरूपको सक्षम न्याय प्रशासनको विकास गरी नागरिक उन्मुख कानुनी शासन स्थापना गर्नुका साथै सर्वसाधारणको न्यायमा पहुँच स्थापित गरी मानव अधिकारको संरक्षण गरिने।

२. न्यायालयमा कार्यबोझको अनुपातमा आवश्यक जनशक्ति उपलब्ध गराई न्याय प्रशासनलाई व्यवसायिक रूपमा दक्ष बनाउन न्याय सेवालाई प्रतिस्पर्धात्मक र आकर्षक हुने विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व २०७४/७५ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
गोष्ठी, सेमिनार	पटक	९	९	९	१०	८
अनुगमन निगरानी	पटक	-	१०	१२	११	१२
जिल्ला न्यायाधिश परिक्षा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१

सूचक	एकाई	आ.व २०७४/७५ सम्मको उपलब्धि	आ.व २०७४/७५ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
न्यायाधिश उपर उजुरी छानविन	संख्या	१२	१२	११	१२	१०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	विनियोजन तथा प्रक्षेपण				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७६/७७	५२१	४९४	२७	-	५२१	-	-
२०७७/७८	५४०	५११	२८	-	५४०	-	-
२०७८/७९	५५९	५२९	३०	-	५५९	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरू र समाप्ति	लागत रु लाखमा	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपब्धि ससुच
२१८०००01	न्याय परिषद		सालवसाली			
२१८०००११	न्याय परिषद	सक्षम न्याय प्रणालीको सुनिश्चतता	सालवसाली			प्रतिष्पर्धाबाट न्यायाधीश नियुक्ति भएको हुने, जिल्ला न्यायाधीश नियुक्ति भएको हुने, न्यायाधीश उपर उजुरी छानविन भएको हुने।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपालको संविधान, न्याय परिषद ऐन, २०७३ ले न्याय परिषद सचिवालयको कार्यक्षेत्र विस्तार गरे पश्चात गठित संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गर्नगठित समितिले सिफारिस गरे बमोजिमको दरबन्दी स्वीकृत भएमा सचिवालयको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू पुरा हुने देखिन्छ। सो हुन नसकेमा लक्ष्य हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १.१
मन्त्रालय/निकायगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
१	राष्ट्रपतिको कार्यालय	२२५६	२,५२८	१,१९२	१,३३६	०	२,७३१	१,२९५	१,४३६	०	२,८५५	१,३४०	१,५१५	०
२	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	३७८	४५९	४४३	१६	०	४९६	४७९	१७	०	५१४	४९६	१८	०
३	प्रदेश प्रमुखहरु	२९२६	२,४७५	२,२९७	१७८	०	२,५६५	२,३७७	१८८	०	२,६५९	२,४६१	१९८	०
४	संघीय संसद	१२३९८	१३,०८८	१२,७१०	३७८	०	१३,७५२	१३,३४६	४०६	०	१४,२४२	१३,८१३	४२९	०
५	अदालत	४५०३२	६२,०७६	४४,९१६	१७,१६०	०	६७,४६३	४७,४१२	२०,०५१	०	७०,२२५	४९,०७२	२१,१५४	०
६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	७८३३	१३,३८८	९,७७५	३,६१३	०	१४,५३४	१०,६५०	३,८८४	०	१५,१२०	११,०२३	४,०९८	०
७	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	८०१२	७,०६८	४,७२६	२,३४२	०	७,६६८	५,१५०	२,५१८	०	७,९८६	५,३३०	२,६५६	०
८	लोक सेवा आयोग	७५१८	७,५३४	७,१३८	३९६	०	८,२०२	७,७७६	४२६	०	८,४९७	८,०४८	४४९	०
९	निर्वाचन आयोग	५२२३	५,२२३	४,६५२	५७१	०	५,४६४	४,८५३	६१०	०	५,६६७	५,०२३	६४४	०
१०	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२०५१	२,५५८	२,५२३	३५	०	२,६४८	२,६११	३७	०	२,७४२	२,७०३	३९	०
११	न्याय परिषद्	१०२९	५२१	४९४	२७	०	५४०	५११	२८	०	५५९	५२९	३०	०
१२	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	९२४	१,०२०	९५०	७०	०	१,०५७	९८३	७४	०	१,०९६	१,०१८	७८	०
१३	राष्ट्रिय महिला आयोग	१२१५	१,२०३	१,१३२	७१	०	१,२४७	१,१७२	७५	०	१,२९२	१,२१३	७९	०
१४	राष्ट्रिय दलित आयोग	४०१	५०३	४४९	५४	०	५२२	४६५	५७	०	५४१	४८१	६०	०
१५	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	७४६	५०१	४१०	९१	०	५२०	४२४	९६	०	५४०	४३९	१०१	०
१६	आदिवासी जनजाति आयोग	४०१	५०२	३८४	११८	०	५२२	३९७	१२४	०	५४३	४११	१३१	०
१७	मधेशी आयोग	४०१	५०१	४१६	८५	०	५२०	४३१	९०	०	५४०	४४६	९५	०
१८	थारू आयोग	४०१	४९९	३९६	१०३	०	५१९	४१०	१०९	०	५३९	४२४	११५	०
१९	मुस्लिम आयोग	४०१	५०१	३७८	१२३	०	५२१	३९१	१३०	०	५४२	४०५	१३७	०
२०	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	४८७४१	४६,५६८	३६,९८७	९,५८१	०	४८,३९०	३८,२८२	१०,१०८	०	५०,२८५	३९,६२१	१०,६६४	०
२१	अर्थ मन्त्रालय	२४०५२३	३२९,७२१	१२३,९६४	१०२,६५७	१०३,१००	४४३,६८१	१४९,९९४	१९०,३१३	१०३,३७५	४४७,७०४	१५२,३७०	१९१,६७०	१०३,६६४
२२	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	७२९८४	१०६,२७४	४०,३७७	६५,८९७	०	९३,१११	४१,३७७	५१,७३३	०	१०७,०८१	४३,८६९	६३,२१२	०
२३	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	९९०२९७	१,०५२,०५४	६२,२४२	४०२,५६१	५८७,२५१	१,१७७,९६५	६६,५३९	४३६,२२३	६७५,२०३	१,३३३,४२५	७०,७५७	४७०,४१६	७९२,२५३
२४	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	४५०७	५,०९१	५,०३१	६०	०	५,४५०	५,३८५	६६	०	५,८३३	५,७६४	६९	०
२५	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२३२१९८	२८०,९३४	२५२,१६६	२८,७६८	०	३०७,५०२	२६९,३८४	३८,११७	०	३४६,३७२	३०३,६३६	४२,७३६	०
२६	खानेपानी मन्त्रालय	२६७९२९	४०३,५५७	२७,९४४	२२६,०४१	१४९,५७२	४००,१६८	२७,६७४	२२२,५०२	१४९,९९२	४१४,१४४	२८,७९७	२२८,७९०	१५६,५५८
२७	गृह मन्त्रालय	९५००४६	१,३५५,९३४	१,२५४,२९२	१०१,६४२	०	१,३६७,९३८	१,२७५,६४१	९२,२९७	०	१,४२३,९९०	१,३२९,९८९	९४,००१	०
२८	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२२८२४७	२११,३१३	२९,६७८	२३,१४६	१५८,४८९	२०८,२२५	३१,१७५	२५,४१९	१५१,६३१	१३३,७२७	३२,७२५	२७,७८९	७३,२१३
२९	परराष्ट्र मन्त्रालय	५२३६४	६०,५८४	४३,१२०	१७,४६४	०	६२,६४४	४४,६६९	१७,९७५	०	६४,२३५	४६,१७५	१८,०६०	०
३०	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१३७१४९	१३८,३९३	८२,४०५	५५,९८८	०	१४५,५४०	८५,६८३	५९,८५७	०	१५३,०९६	८९,०९८	६३,९९८	०
३१	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	९७७४८	७६,८७७	५९,६७१	१७,२०६	०	८०,१९९	६१,८०८	१८,३९१	०	८४,२३२	६४,५१६	१९,७१६	०
३२	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	९११२०१	१,५६६,३३२	११७,४५५	१,४४८,८७७	०	१,९५५,५८९	१२१,९०२	१,८३३,६८६	०	२,२५८,२५७	१२८,१९७	२,१३०,०६१	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
३३	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	९३९८	७,७५५	७,६२०	१३५	०	८,१५४	८,०१०	१४४	०	८,५७५	८,४२०	१५४	०
३४	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	३७५५४	३४,७५१	१४,१८०	२०,५७१	०	३६,६०३	१४,९०१	२१,७०२	०	३८,५५५	१५,६५९	२२,८९६	०
३५	रक्षा मन्त्रालय	४५१०८२	५०२,७११	४२४,६४१	७८,०७०	०	५२१,८६९	४३९,५०३	८२,३६६	०	५४१,७८८	४५४,८८६	८६,९०२	०
३६	शहरी विकास मन्त्रालय	२०८२६१	३७७,१७६	७९,६५६	२८४,५२०	१३,०००	३८४,६३१	७०,६७४	३०२,९३२	११,०२५	४०९,३१३	७४,४५०	३२३,२८६	११,५७६
३७	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	४६५३५०	६५२,८१७	६४६,७८०	६,०३७	०	६८४,६८८	६७८,३३०	६,३५८	०	७१६,१९८	७०९,५०२	६,६९६	०
३८	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	५८८५८	६४,३९३	४८,०६२	१५,५३१	८००	६८,७८३	४९,७६७	१६,४८६	२,५३०	७१,५६४	५१,५३२	१७,५०२	२,५३०
३९	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१९१८१९	३१८,२४२	२१७,८८८	१००,३५४	०	५५१,३१४	२६८,६९८	२८२,६१५	०	६५५,४३६	३४४,६४१	३१०,७९४	०
४०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	३१५९६२	४२६,७०९	३४४,९०८	८१,८०१	०	४७१,३४२	३८२,३१५	८९,०२७	०	५१७,८११	४२०,९१७	९६,८९४	०
४१	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	३८९४५	६४,०५२	६२,३८०	१,६७२	०	६९,६६३	६७,८९६	१,७६७	०	७५,८०२	७३,९३५	१,८६८	०
४२	राष्ट्रिय योजना आयोग	६४९५	१०,१५६	९,४४८	७०८	०	४६,७३१	४५,९७०	७६१	०	१५,१२५	१४,३१२	८१३	०
४३	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१३१९०२४	१,४११,५४६	६७१,३६३	७४०,१८३	०	३७१,१६०	५३,१६२	३१७,९९८	०	३७१,१६८	५३,१६२	३१८,००६	०
४४	अर्थ मन्त्रालय- आन्तरिक ऋण भुक्तानी	५७१९०१	६२४,३५१	२२६,१२०	०	३९८,२३१	८२८,८६७	२७१,३४४	०	५५७,५२३	१,१०६,१४६	३२५,६१३	०	७८०,५३३
४५	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	२३८६९५	२४७,३८८	३८,३३७	०	२०९,०५१	३०५,२०५	४३,८९१	०	२६१,३१४	३७६,९१४	५०,२७२	०	३२६,६४२
४६	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	४०७७१	६३,६८४	४,५८०	०	५९,१०४	७९,१३६	५,२५६	०	७३,८८०	९८,३७८	६,०२८	०	९२,३५०
४७	अर्थ मन्त्रालय- कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत सुविधा	६१००००	८६१,०००	८६१,०००	०	०	८९१,१३५	८९१,१३५	०	०	९२२,३२५	९२२,३२५	०	०
४८	अर्थ मन्त्रालय- विविध	६५४६१९	७७०,५०५	५४६,६८३	२२३,८२२	०	८११,६३५	५७३,०१८	२३८,६१६	०	८५५,०८२	६००,६७२	२५४,४१०	०
४९	प्रदेश	९३२३११	९९८,४४४	९९८,४४४	०	०	१,०८३,१०४	१,०८३,१०४	०	०	१,१७५,७३१	१,१७५,७३१	०	०
५०	स्थानीय तह	१५९९१५१	२,१३८,२११	२,१३८,२११	०	०	२,३०३,४२५	२,३०३,४२५	०	०	२,४८३,०६९	२,४८३,०६९	०	०
५१	नयाँ कार्यक्रम		०	०	०	०	१,६४५,३६०	१६४,५३६	१,३४९,१९५	१३१,६२९	३,१३०,८२०	३७५,६९८	२,४४२,०४०	३१३,०८२
जम्मा		**१२,०८३,६७६**	**१५,३२९,६७१**	**९,५७१,०१४**	**४,०८०,०५९**	**१,६७८,५९८**	**१७,५९०,६९६**	**९,७३५,५८४**	**५,७३७,०११**	**२,११८,१०२**	**२०,५२८,८८०**	**१०,६०१,०१२**	**७,२७५,४६८**	**२,६५२,४००**

अनुसूची १.२

मन्त्रालय/निकायगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
		कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	राष्ट्रपतिको कार्यालय	२,५२८	२,५२८	०	०	२,७३१	२,७३१	०	०	२,८५५	२,८५५	०	०
२	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	४५९	४५९	०	०	४९६	४९६	०	०	५१४	५१४	०	०
३	प्रदेश प्रमुखहरु	२,४७५	२,४७५	०	०	२,५६५	२,५६५	०	०	२,६५९	२,६५९	०	०
४	संघीय संसद	१३,०८८	१३,०८८	०	०	१३,७५२	१३,७५२	०	०	१४,२४२	१४,२४२	०	०
५	अदालत	६२,०७६	६२,०७६	०	०	६७,४६३	६७,४६३	०	०	७०,२२५	७०,२२५	०	०
६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१३,३८८	१३,३८८	०	०	१४,५३४	१४,५३४	०	०	१५,१२०	१५,१२०	०	०
७	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	७,०६८	७,०६८	०	०	७,६६८	७,६६८	०	०	७,९८६	७,९८६	०	०
८	लोक सेवा आयोग	७,५३४	७,५३४	०	०	८,२०२	८,२०२	०	०	८,४९७	८,४९७	०	०
९	निर्वाचन आयोग	५,२२३	५,२२३	०	०	५,४६४	५,४६४	०	०	५,६६७	५,६६७	०	०
१०	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२,५५८	२,५५८	०	०	२,६४८	२,६४८	०	०	२,७४२	२,५१३	२२८	०
११	न्याय परिषद्	५२१	५२१	०	०	५४०	५४०	०	०	५५९	५५९	०	०
१२	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	१,०२०	१,०२०	०	०	१,०५७	१,०५७	०	०	१,०९६	१,०९६	०	०
१३	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,२०३	५०३	७००	०	१,२४७	५०९	७३७	०	१,२९२	५१५	७७७	०
१४	राष्ट्रिय दलित आयोग	५०३	५०३	०	०	५२२	५२२	०	०	५४१	५४१	०	०
१५	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	५०१	५०१	०	०	५२०	५२०	०	०	५४०	५४०	०	०
१६	आदिवासी जनजाति आयोग	५०२	५०२	०	०	५२२	५२२	०	०	५४३	५४३	०	०
१७	मधेशी आयोग	५०१	५०१	०	०	५२०	५२०	०	०	५४०	५४०	०	०
१८	थारू आयोग	४९९	४९९	०	०	५१९	५१९	०	०	५३९	५३९	०	०
१९	मुस्लिम आयोग	५०१	५०१	०	०	५२१	५२१	०	०	५४२	५४२	०	०
२०	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	४६,५६८	४४,०३०	२,५३८	०	४८,३९०	४५,७६३	२,६२७	०	५०,२८५	४७,५६७	२,७१९	०
२१	अर्थ मन्त्रालय	३२९,७२१	२१९,८१३	७०,२९४	३९,६१४	४४३,६८१	२८३,१७२	१२०,५१६	३९,९९४	४४७,७०४	२८६,३६९	१२०,९४०	४०,३९५
२२	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१०६,२७४	६१,४६१	२८,३०६	१६,५०७	९३,१११	७८,६९३	८,९४६	५,४७२	१०७,०८१	९१,३६६	९,७५१	५,९६४
२३	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	१,०५२,०५४	४९२,०२८	५०,८५६	५०९,१७०	१,१७७,९६५	५२६,९९४	५९,८०५	५९१,१६६	१,३३३,४२५	५८३,४२०	६५,०२३	६८४,९८२
२४	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	५,०९१	५,०९१	०	०	५,४५०	५,४५०	०	०	५,८३३	५,८३३	०	०
२५	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२८०,९३४	१९९,०२४	३०,२९२	५१,६१८	३०७,५०२	२१६,२६२	३०,७७७	६०,४६४	३४६,३७२	२४६,२७९	३२,४५७	६७,६३६
२६	खानेपानी मन्त्रालय	४०३,५५७	२२८,९४७	१९,६७९	१५४,९३१	४००,१६८	२३५,३८०	१०,९६५	१५३,८२४	४१४,१४४	२४२,७७२	१०,९८५	१६०,३८७
२७	गृह मन्त्रालय	१,३५५,९३४	१,३२२,६६१	०	३३,२७३	१,३६७,९३८	१,३३३,५००	०	३४,४३८	१,४२३,९९०	१,३८८,३४७	०	३५,६४३
२८	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२११,३१३	७०,६२३	३,६९०	१३७,०००	२०८,२२५	८४,६२२	२,५५९	१२१,०४४	१३३,७२७	८४,०१७	२,७००	४७,००९
२९	परराष्ट्र मन्त्रालय	६०,५८४	६०,५८४	०	०	६२,६४४	६२,६४४	०	०	६४,२३५	६४,२३५	०	०
३०	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१३८,३९३	१०२,०५८	२६,३३५	१०,०००	१४५,५४०	१०७,०९६	२७,७९५	१०,६४९	१५३,०९६	१११,४१४	३०,३४१	११,३४१

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	मन्त्रालय/निकाय	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
		कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३१	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	७६,८७७	७६,४०३	४७४	०	८०,१९९	७९,७०९	४९१	०	८४,२३२	८३,७२४	५०८	०
३२	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	१,५६६,३३२	८३५,६७६	७१,८८०	६५८,७७६	१,९५५,५८९	१,०५६,५६१	७९,७०९	८१९,३१८	२,२५८,२५७	१,२३५,८८४	९०,४२५	९३१,९४९
३३	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	७,७५५	७,३९९	३५६	०	८,१५४	७,८६९	२८६	०	८,५७५	८,२७९	२९६	०
३४	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	३४,७५१	३४,७५१	०	०	३६,६०३	३६,६०३	०	०	३८,५५५	३८,५५५	०	०
३५	रक्षा मन्त्रालय	५०२,७११	५०२,७११	०	०	५२१,८६९	५२१,८६९	०	०	५४१,७८८	५४१,७८८	०	०
३६	शहरी विकास मन्त्रालय	३७७,१७६	२५८,०३६	५,७२३	११३,४१७	३८४,६३१	२७०,१५०	५२९	११३,९५२	४०९,३१३	२८६,१०८	५५६	१२२,६४९
३७	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	६५२,८१७	५७३,३९२	२९,४३१	४९,९९४	६८४,६८८	६२२,५५८	३२,५१६	२९,६१४	७१६,१९८	६४८,७८५	३४,८९४	३२,५१८
३८	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	६४,३९३	६४,३९३	०	०	६८,७८३	६८,७८३	०	०	७१,५६४	७१,५६४	०	०
३९	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	३१८,२४२	२१६,५१३	३४,८६०	६६,८६९	५५१,३१४	४४८,३१०	५४,७६३	४८,२४१	६५५,४३६	५१५,५४६	५२,५६६	८७,३२४
४०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	४२६,७०९	३३८,८२८	४८,१८१	३९,७००	४७१,३४२	३६५,६७६	६२,३९३	४३,२७३	५१७,८११	३९८,४३६	७२,२०७	४७,१६८
४१	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	६४,०५२	३४,३९३	३,४५९	२६,२००	६९,६६३	३७,१९४	३,६४९	२८,८२०	७५,८०२	४०,२५०	३,८५०	३१,७०२
४२	राष्ट्रिय योजना आयोग	१०,१५६	९,८९४	२६२	०	४६,७३१	४५,७३१	१,०००	०	१५,१२५	१४,१२५	१,०००	०
४३	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१,४११,५४६	४५२,४२४	७३,१५७	८८५,९६५	३७१,१६०	८१,६३७	४१,७४४	२४७,७७९	३७१,१६८	८४,६४५	३८,७४४	२४७,७७९
४४	अर्थ मन्त्रालय- आन्तरिक ऋण भुक्तानी	६२४,३५१	६२४,३५१	०	०	८२८,८६७	८२८,८६७	०	०	१,१०६,१४६	१,१०६,१४६	०	०
४५	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	२४७,३८८	२४७,३८८	०	०	३०५,२०५	३०५,२०५	०	०	३७६,९१४	३७६,९१४	०	०
४६	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	६३,६८४	६३,६८४	०	०	७९,१३६	७९,१३६	०	०	९८,३७८	९८,३७८	०	०
४७	अर्थ मन्त्रालय- कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत सुविधा	८६१,०००	८६१,०००	०	०	८९१,१३५	८९१,१३५	०	०	९२२,३२५	९२२,३२५	०	०
४८	अर्थ मन्त्रालय- विविध	७७०,५०५	६५४,८२६	०	११५,६७९	८११,६३५	६८८,४९३	०	१२३,१४१	८५५,०८२	७२३,९८६	०	१३१,०९७
४९	प्रदेश	९९८,४४४	९५७,०३३	२३,४५७	१७,९५४	१,०८३,१०४	१,०३९,४७८	२४,७१२	१८,९१५	१,१७५,७३१	१,१२९,७७१	२६,०३४	१९,९२६
५०	स्थानीय तह	२,१३८,२११	२,०२०,५२०	५६,०२५	६१,६६६	२,३०३,४२५	२,१९४,९७८	४३,४८२	६४,९६५	२,४८३,०६९	२,३६८,८१९	४५,८०९	६८,४४१
५१	नयाँ कार्यक्रम	०	०	०	०	१,६४५,३६०	७९०,४२८	२०,०००	८३४,९३२	३,१३०,८२०	२,०७२,२८८	१८,६९२	१,०३९,८४०
जम्मा		**१५,३२९,६७१**	**११,७६१,३८३**	**५७९,९५५**	**२,९८८,३३३**	**१७,५९०,६९६**	**१३,५७०,६९७**	**६३०,०००**	**३,३९०,०००**	**२०,५२८,८८०**	**१६,०५३,६३०**	**६६१,५००**	**३,८१३,७५०**

अनुसूची २.१

विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	विषय क्षेत्र	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
१	कृषि तथा पशुपन्छी विकास	२३२,१९८	२८०,९३४	२५२,१६६	२८,७६८	०	३०७,५०२	२६९,३८४	३८,११७	०	३४६,३७२	३०३,६३६	४२,७३६	०
२	भूमि व्यवस्था	८४,६६२	६३,७६६	४६,९२१	१६,८४५	०	६६,८५७	४८,८००	१८,०५७	०	७०,११६	५०,७५९	१९,३५७	०
३	सहकारी तथा गरिबी निवारण	१३,०८६	१३,१११	१२,७५०	३६१	०	१३,३४२	१३,००८	३३४	०	१४,११७	१३,७५७	३५९	०
४	वन तथा वातावरण	१३७,१४९	१३८,३९३	८२,४०५	५५,९८८	०	१४५,५४०	८५,६८३	५९,८५७	०	१५३,०९६	८९,०९८	६३,९९८	०
५	अर्थ	२४०,५२३	३२९,७२१	१२३,९६४	१०२,६५७	१०३,१००	४४३,६८१	१४९,९९४	१९०,३१३	१०३,३७५	४४७,७०४	१५२,३७०	१९१,६७०	१०३,६६४
६	उद्योग	४७,६७८	६४,५४३	२९,१५५	३५,३८८	०	८२,४४८	३०,९७४	५१,४७४	०	९५,८७४	३२,९३६	६२,९३८	०
७	वाणिज्य तथा आपुर्ति	२५,३०६	४१,७३१	११,२२२	३०,५०९	०	१०,६६२	१०,४०३	२६०	०	११,२०७	१०,९३३	२७४	०
८	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	२२८,२४७	२११,३१३	२९,६७८	२३,१४६	१५८,४८९	२०८,२२५	३१,१७५	२५,४१९	१५१,६३१	१३३,७२७	३२,७२५	२७,७८९	७३,२१३
९	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	४६५,३५०	६५२,८१७	६४६,७८०	६,०३७	०	६८४,६८८	६७८,३३०	६,३५८	०	७१६,१९८	७०९,५०२	६,६९६	०
१०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	३१५,९६२	४२६,७०९	३४४,९०८	८१,८०१	०	४७१,३४२	३८२,३१५	८९,०२७	०	५१७,८११	४२०,९१७	९६,८९४	०
११	खानेपानी	२६७,९२९	४०३,५५७	२७,९४४	२२६,०४१	१४९,५७२	४००,१६८	२७,६७४	२२२,५०२	१४९,९९२	४१४,१४४	२८,७९७	२२८,७९०	१५६,५५८
१२	युवा तथा खेलकुद	३७,५५४	३४,७५१	१४,१८०	२०,५७१	०	३६,६०३	१४,९०१	२१,७०२	०	३८,५५५	१५,६५९	२२,८९६	०
१३	महिला,बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक	९,३९८	७,७५५	७,६२०	१३५	०	८,१५४	८,०१०	१४४	०	८,५७५	८,४२०	१५४	०
१४	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा	३८,९४५	६४,०५२	६२,३८०	१,६७२	०	६९,६६३	६७,८९६	१,७६७	०	७५,८०२	७३,९३५	१,८६८	०
१५	ऊर्जा	७९९,९०७	८०६,१५०	४५,३३७	१७३,५६२	५८७,२५१	९०९,९३४	४८,८७६	१८५,८५५	६७५,२०३	१,०४१,३१३	५२,५७४	१९६,४८७	७९२,२५३
१६	जलस्रोत	३७,८१४	३६,७७१	९६५	३५,८०६	०	३९,४९८	१,०११	३८,४८७	०	४२,४२८	१,०५९	४१,३६८	०
१७	सिँचाइ	१३८,१३३	१८९,२३३	११,८५७	१७७,३७६	०	२०७,३८२	१२,३६५	१९५,०१७	०	२२७,२०२	१२,६२१	२१४,५८१	०
१८	जल तथा मौसम विज्ञान	१४,४४३	१९,९००	४,०८३	१५,८१७	०	२१,१५०	४,२८७	१६,८६३	०	२२,४८२	४,५०२	१७,९८०	०
१९	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात	९११,२०१	१,५६६,३३२	११७,४५५	१,४४८,८७७	०	१,९५५,५८९	१२१,९०२	१,८३३,६८६	०	२,२५८,२५७	१२८,१९७	२,१३०,०६१	०
२०	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	५८,८५८	६४,३९३	४८,०६२	१५,५३१	८००	६८,७८३	४९,७६७	१६,४८६	२,५३०	७१,५६४	५१,५३२	१७,५०२	२,५३०
२१	शहरी विकास	२०८,२६१	३७७,१७६	७९,६५६	२८४,५२०	१३,०००	३८४,६३१	७०,६७४	३०२,९३२	११,०२५	४०९,३१३	७४,४५०	३२३,२८६	११,५७६
२२	पुनर्निर्माण	१,३१९,०२४	१,४११,५४६	६७१,३६३	७४०,१८३	०	३७१,१६०	५३,१६२	३१७,९९८	०	३७१,१६८	५३,१६२	३१८,००६	०
२३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्	४८,७४१	४६,५६८	३६,९८७	९,५८१	०	४८,३९०	३८,२८२	१०,१०८	०	५०,२८५	३९,६२१	१०,६६४	०
२४	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन	१९१,८१९	३१८,२४२	२१७,८८८	१००,३५४	०	५५१,३१४	२६८,६९८	२८२,६१५	०	६५५,४३६	३४४,६४१	३१०,७९४	०
२५	कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला	४,५०७	५,०९१	५,०३१	६०	०	५,४५०	५,३८५	६६	०	५,८३३	५,७६४	६९	०
२६	गृह	९५०,०४६	१,३५५,९३४	१,२५४,२९२	१०१,६४२	०	१,३६७,९३८	१,२७५,६४१	९२,२९७	०	१,४२३,९९०	१,३२९,९८९	९४,००१	०
२७	रक्षा	४५१,०८२	५०२,७११	४२४,६४१	७८,०७०	०	५२१,८६९	४३९,५०३	८२,३६६	०	५४१,७८८	४५४,८८६	८६,९०२	०
२८	परराष्ट्र	५२,३६४	६०,५८४	४३,१२०	१७,४६४	०	६२,६४४	४४,६६९	१७,९७५	०	६४,२३५	४६,१७५	१८,०६०	०
२९	राष्ट्रिय योजना आयोग	६,४९५	१०,१५६	९,४४८	७०८	०	४६,७३१	४५,९७०	७६१	०	१५,१२५	१४,३१२	८१३	०
३०	राष्ट्रपतिको कार्यालय	२,२५६	२,५२८	१,१९२	१,३३६	०	२,७३१	१,२९५	१,४३६	०	२,८५५	१,३४०	१,५१५	०
३१	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	३७८	४५९	४४३	१६	०	४९६	४७९	१७	०	५१४	४९६	१८	०
३२	संघीय संसद	१२,३९८	१३,०८८	१२,७१०	३७८	०	१३,७५२	१३,३४६	४०६	०	१४,२४२	१३,८१३	४२९	०
३३	अदालत	४५,०३२	६२,०७६	४४,९१६	१७,१६०	०	६७,४६३	४७,४१२	२०,०५१	०	७०,२२५	४९,०७२	२१,१५४	०
३४	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	७,८३३	१३,३८८	९,७७५	३,६१३	०	१४,५३४	१०,६५०	३,८८४	०	१५,१२०	११,०२३	४,०९८	०
३५	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	८,०१२	७,०६८	४,७२६	२,३४२	०	७,६६८	५,१५०	२,५१८	०	७,९८६	५,३३०	२,६५६	०
३६	लोक सेवा आयोग	७,५१८	७,५३४	७,१३८	३९६	०	८,२०२	७,७७६	४२६	०	८,४९७	८,०४८	४४९	०
३७	निर्वाचन आयोग	५,२२३	५,२२३	४,६५२	५७१	०	५,४६४	४,८५३	६१०	०	५,६६७	५,०२३	६४४	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
३८	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२,०५१	२,५५८	२,५२३	३५	०	२,६४८	२,६११	३७	०	२,७४२	२,७०३	३९	०
३९	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	९२४	१,०२०	९५०	७०	०	१,०५७	९८३	७४	०	१,०९६	१,०१८	७८	०
४०	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,२१५	१,२०३	१,१३२	७१	०	१,२४७	१,१७२	७५	०	१,२९२	१,२१३	७९	०
४१	राष्ट्रिय दलित आयोग	४०१	५०३	४४९	५४	०	५२२	४६५	५७	०	५४१	४८१	६०	०
४२	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	७४६	५०१	४१०	९१	०	५२०	४२४	९६	०	५४०	४३९	१०१	०
४३	आदिवासी जनजाति आयोग	४०१	५०२	३८४	११८	०	५२२	३९७	१२४	०	५४३	४११	१३१	०
४४	मधेशी आयोग	४०१	५०१	४१६	८५	०	५२०	४३१	९०	०	५४०	४४६	९५	०
४५	थारू आयोग	४०१	४९९	३९६	१०३	०	५१९	४१०	१०९	०	५३९	४२४	११५	०
४६	मुस्लिम आयोग	४०१	५०१	३७८	१२३	०	५२१	३९१	१३०	०	५४२	४०५	१३७	०
४७	न्याय परिषद्	१,०२९	५२१	४९४	२७	०	५४०	५११	२८	०	५५९	५२९	३०	०
४८	प्रदेश प्रमुख	२,९२६	२,४७५	२,२९७	१७८	०	२,५६५	२,३७७	१८८	०	२,६५९	२,४६१	१९८	०
४९	प्रदेश	९३२,३११	९९८,४४४	९९८,४४४	०	०	१,०८३,१०४	१,०८३,१०४	०	०	१,१७५,७३१	१,१७५,७३१	०	०
५०	स्थानीय तह	१,५९९,१५१	२,१३८,२११	२,१३८,२११	०	०	२,३०३,४२५	२,३०३,४२५	०	०	२,४८३,०६९	२,४८३,०६९	०	०
५१	अर्थ मन्त्रालय - ऋणको साँवा तथा ब्याज भुक्तानी	८५१,३६७	९३५,४२३	२६९,०३७	०	६६६,३८६	१,२१३,२०८	३२०,४९१	०	८९२,७१७	१,५८१,४३७	३८१,९१२	०	१,१९९,५२५
५२	अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)	८६०,७८९	१,११७,७४५	१,०४२,६०४	७५,१४१	०	१,१५८,३६९	१,०७९,०९५	७९,२७४	०	१,२००,४९७	१,११६,८६३	८३,६३४	०
५३	अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)	४०३,८३०	५१३,७६०	३६५,०७९	१४८,६८१	०	६८३,४०१	५२४,०५८	१५९,३४२	०	७६६,८०५	५९६,०२८	१७०,७७७	०
५४	नयाँ कार्यक्रम/आयोजना		०	०	०	०	१,५०६,३६०	३०३,५३६	१,०७१,१९५	१३१,६२९	२,९४०,९२५	३५२,९११	२,२७४,९३२	३१३,०८३
जम्मा		**१२,०८३,६७६**	**१५,३२९,६७१**	**९,५७१,०१४**	**४,०८०,०५९**	**१,६७८,५९८**	**१७,५९०,६९६**	**१०,०१३,५८४**	**५,४५९,०११**	**२,११८,१०२**	**२०,५२८,८८०**	**१०,७६८,१२०**	**७,१०८,३५९**	**२,६५२,४००**

अनुसूची २.२

विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
		कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	कृषि तथा पशुपन्छी विकास	२८०,९३४	१९९,०२४	३०,२९२	५१,६१८	३०७,५०२	२१६,२६२	३०,७७७	६०,४६४	३४६,३७२	२४६,२७९	३२,४५७	६७,६३६
२	भूमि व्यवस्था	६३,७६६	६३,२९२	४७४	०	६६,८५७	६६,३६७	४९१	०	७०,११६	६९,६०८	५०८	०
३	सहकारी तथा गरिबी निवारण	१३,१११	१३,१११	०	०	१३,३४२	१३,३४२	०	०	१४,११७	१४,११७	०	०
४	वन तथा वातावरण	१३८,३९३	१०२,०५८	२६,३३५	१०,०००	१४५,५४०	१०७,०९६	२७,७९५	१०,६४९	१५३,०९६	१११,४१४	३०,३४१	११,३४१
५	अर्थ	३२९,७२१	२१९,८१३	७०,२९४	३९,६१४	४४३,६८१	२८३,१७२	१२०,५१६	३९,९९४	४४७,७०४	२८६,३६९	१२०,९४०	४०,३९५
६	उद्योग	६४,५४३	५१,३१६	८,२०७	५,०२०	८२,४४८	६८,०३१	८,९४६	५,४७२	९५,८७४	८०,१५९	९,७५१	५,९६४
७	वाणिज्य तथा आपुर्ति	४१,७३१	१०,१४५	२०,०९९	११,४८७	१०,६६२	१०,६६२	०	०	११,२०७	११,२०७	०	०
८	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	२११,३१३	७०,६२३	३,६९०	१३७,०००	२०८,२२५	८४,६२२	२,५५९	१२१,०४४	१३३,७२७	८४,०१७	२,७००	४७,००९
९	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	६५२,८१७	५७३,३९२	२९,४३१	४९,९९४	६८४,६८८	६२२,५५८	३२,५१६	२९,६१४	७१६,१९८	६४८,७८५	३४,८९४	३२,५१८
१०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	४२६,७०९	३३८,८२८	४८,१८१	३९,७००	४७१,३४२	३६५,६७६	६२,३९३	४३,२७३	५१७,८११	३९८,४३६	७२,२०७	४७,१६८
११	खानेपानी	४०३,५५७	२२८,९४७	१९,६७९	१५४,९३१	४००,१६८	२३५,३८०	१०,९६५	१५३,८२४	४१४,१४४	२४२,७७२	१०,९८५	१६०,३८७
१२	युवा तथा खेलकुद	३४,७५१	३४,७५१	०	०	३६,६०३	३६,६०३	०	०	३८,५५५	३८,५५५	०	०
१३	महिला,बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक	७,७५५	७,३९९	३५६	०	८,१५४	७,८६९	२८६	०	८,५७५	८,२७९	२९६	०
१४	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा	६४,०५२	३४,३९३	३,४५९	२६,२००	६९,६६३	३७,१९४	३,६४९	२८,८२०	७५,८०२	४०,२५०	३,८५०	३१,७०२
१५	ऊर्जा	८०६,१५०	३०५,६१३	३५,००१	४६५,५३६	९०९,९३४	३२०,९७७	४२,९६०	५४५,९९७	१,०४१,३१३	३५८,०७३	४७,१२५	६३६,११६
१६	जलस्रोत	३६,७७१	३०,८७१	५,९००	०	३९,४९८	३३,१५५	६,३४३	०	४२,४२८	३५,६१०	६,८१८	०
१७	सिँचाइ	१८९,२३३	१४४,५४९	५,८२५	३८,८५९	२०७,३८२	१६१,१०६	६,१४५	४०,१३१	२२७,२०२	१७७,१६७	६,४८३	४३,५५२
१८	जल तथा मौसम विज्ञान	१९,९००	१०,९९५	४,१३०	४,७७५	२१,१५०	११,७५६	४,३५७	५,०३८	२२,४८२	१२,५७१	४,५९७	५,३१५
१९	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात	१,५६६,३३२	८३५,६७६	७१,८८०	६५८,७७६	१,९५५,५८९	१,०५६,५६१	७९,७०९	८१९,३१८	२,२५८,२५७	१,२३५,८८४	९०,४२५	९३१,९४९
२०	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	६४,३९३	६४,३९३	०	०	६८,७८३	६८,७८३	०	०	७१,५६४	७१,५६४	०	०
२१	शहरी विकास	३७७,१७६	२५८,०३६	५,७२३	११३,४१७	३८४,६३१	२७०,१५०	५२९	११३,९५२	४०९,३१३	२८६,१०८	५५६	१२२,६४९
२२	पुनर्निर्माण	१,४११,५४६	४५२,४२४	७३,१५७	८८५,९६५	३७१,१६०	८१,६३७	४१,७४४	२४७,७७९	३७१,१६८	८४,६४५	३८,७४४	२४७,७७९
२३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्	४६,५६८	४४,०३०	२,५३८	०	४८,३९०	४५,७६३	२,६२७	०	५०,२८५	४७,५६७	२,७१९	०
२४	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन	३१८,२४२	२१६,५१३	३४,८६०	६६,८६९	५५१,३१४	४४८,३१०	५४,७६३	४८,२४१	६५५,४३६	५१५,५४६	५२,५६६	८७,३२४
२५	कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला	५,०९१	५,०९१	०	०	५,४५०	५,४५०	०	०	५,८३३	५,८३३	०	०
२६	गृह	१,३५५,९३४	१,३२२,६६१	०	३३,२७३	१,३६७,९३८	१,३३३,५००	०	३४,४३८	१,४२३,९९०	१,३८८,३४७	०	३५,६४३
२७	रक्षा	५०२,७११	५०२,७११	०	०	५२१,८६९	५२१,८६९	०	०	५४१,७८८	५४१,७८८	०	०
२८	परराष्ट्र	६०,५८४	६०,५८४	०	०	६२,६४४	६२,६४४	०	०	६४,२३५	६४,२३५	०	०
२९	राष्ट्रिय योजना आयोग	१०,१५६	९,८९४	२६२	०	४६,७३१	४५,७३१	१,०००	०	१५,१२५	१४,१२५	१,०००	०
३०	राष्ट्रपतिको कार्यालय	२,५२८	२,५२८	०	०	२,७३१	२,७३१	०	०	२,८५५	२,८५५	०	०
३१	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	४५९	४५९	०	०	४९६	४९६	०	०	५१४	५१४	०	०
३२	संघीय संसद	१३,०८८	१३,०८८	०	०	१३,७५२	१३,७५२	०	०	१४,२४२	१४,२४२	०	०
३३	अदालत	६२,०७६	६२,०७६	०	०	६७,४६३	६७,४६३	०	०	७०,२२५	७०,२२५	०	०
३४	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१३,३८८	१३,३८८	०	०	१४,५३४	१४,५३४	०	०	१५,१२०	१५,१२०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
		कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३५	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	७,०६८	७,०६८	०	०	७,६६८	७,६६८	०	०	७,९८६	७,९८६	०	०
३६	लोक सेवा आयोग	७,५३४	७,५३४	०	०	८,२०२	८,२०२	०	०	८,४९७	८,४९७	०	०
३७	निर्वाचन आयोग	५,२२३	५,२२३	०	०	५,४६४	५,४६४	०	०	५,६६७	५,६६७	०	०
३८	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२,५५८	२,५५८	०	०	२,६४८	२,६४८	०	०	२,७४२	२,७४२	०	०
३९	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	१,०२०	१,०२०	०	०	१,०५७	१,०५७	०	०	१,०९६	१,०९६	०	०
४०	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,२०३	५०३	७००	०	१,२४७	५०९	७३७	०	१,२९२	५१५	७७७	०
४१	राष्ट्रिय दलित आयोग	५०३	५०३	०	०	५२२	५२२	०	०	५४१	५४१	०	०
४२	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	५०१	५०१	०	०	५२०	५२०	०	०	५४०	५४०	०	०
४३	आदिवासी जनजाति आयोग	५०२	५०२	०	०	५२२	५२२	०	०	५४३	५४३	०	०
४४	मधेशी आयोग	५०१	५०१	०	०	५२०	५२०	०	०	५४०	५४०	०	०
४५	थारू आयोग	४९९	४९९	०	०	५१९	५१९	०	०	५३९	५३९	०	०
४६	मुस्लिम आयोग	५०१	५०१	०	०	५२१	५२१	०	०	५४२	५४२	०	०
४७	न्याय परिषद्	५२१	५२१	०	०	५४०	५४०	०	०	५५९	५५९	०	०
४८	प्रदेश प्रमुख	२,४७५	२,४७५	०	०	२,५६५	२,५६५	०	०	२,६५९	२,६५९	०	०
४९	प्रदेश	९९८,४४४	९५७,०३३	२३,४५७	१७,९५४	१,०८३,१०४	१,०३९,४७८	२४,७१२	१८,९१५	१,१७५,७३१	१,१२९,७७१	२६,०३४	१९,९२६
५०	स्थानीय तह	२,१३८,२११	२,०२०,५२०	५६,०२५	६१,६६६	२,३०३,४२५	२,१९४,९७८	४३,४८२	६४,९६५	२,४८३,०६९	२,३६८,८१९	४५,८०९	६८,४४१
५१	अर्थ मन्त्रालय - ऋणको साँवा तथा ब्याज भुक्तानी	९३५,४२३	९३५,४२३	०	०	१,२१३,२०८	१,२१३,२०८	०	०	१,५८१,४३७	१,५८१,४३७	०	०
५२	अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)	१,११७,७४५	१,११७,७४५	०	०	१,१५८,३६९	१,१५८,३६९	०	०	१,२००,४९७	१,२००,४९७	०	०
५३	अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)	५१३,७६०	३९८,०८१	०	११५,६७९	६८३,४०१	५६०,२५९	०	१२३,१४१	७६६,८०५	६३५,७०८	०	१३१,०९७
५४	नयाँ कार्यक्रम/आयोजना	०	०	०	०	१,५०६,३६०	६५१,४२८	२०,०००	८३४,९३२	२,९४०,९२५	१,८८२,१६५	१८,९२०	१,०३९,८४०
जम्मा		**१५,३२९,६७१**	**११,७६१,३८३**	**५७९,९५५**	**२,९८८,३३३**	**१७,५९०,६९६**	**१३,५७०,६९७**	**६३०,०००**	**३,३९०,०००**	**२०,५२८,८८०**	**१६,०५३,६३०**	**६६१,५००**	**३,८१३,७५०**

अनुसूची ३.१

कृषि, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	३.१	**कृषि तथा पशुपन्छी विकास**																		
१	३१२०००११	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२४२८०	६,३९४	४,६६४	१,७३०	०	६,६५२	४,८२७	१,८२५	०	६,९२२	४,९९६	१,९२६	०	९	१	२	२	३
२	३१२००१०१	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	३७२९	२६,२९४	२६,२९४	०	०	२७,७४०	२७,७४०	०	०	२९,२६६	२९,२६६	०	०	४	१	२	२	३
३	३१२००१०२	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	६०००२	९०,०७६	९०,०७६	०	०	९९,९८४	९९,९८४	०	०	११०,९८३	११०,९८३	०	०	४	१	२	२	२
४	३१२००१०३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	३१४	३१६	२७९	३७	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३११	४३	०	४	१	२	२	२
५	३१२००१०४	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादि व्यवस्थापन कार्यक्रम	९९७	१,१५३	१,०९६	५७	०	१,२३९	१,१७८	६१	०	१,३३२	१,२६७	६६	०	४	१	२	२	२
६	३१२००१०५	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	१६५३	१,३९२	१,२७०	१२२	०	१,४७१	१,३४०	१३१	०	१,५५५	१,४१४	१४१	०	८	१	२	२	३
७	३१२००१०६	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	३२३०४	३७,५८६	३५,३४२	२,२४४	०	४१,९३७	३८,७४७	३,१९१	०	५३,९७६	५०,३७०	३,६०६	०	१	१	२	२	२
८	३१२००१०७	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	८६४४	१५,४५६	७,६९७	७,७५९	०	१९,१६७	४,५८१	१४,५८६	०	२२,४३८	५,९५६	१६,४८२	०	१	१	२	३	३
९	३१२००१०८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	२४८४	५,०८४	४,७७९	३०५	०	५,३७०	५,०४२	३२८	०	५,६७२	५,३१९	३५२	०	५	१	२	१	१
१०	३१२००१०९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	२११६	६,८५७	६,६८७	१७०	०	७,२३८	७,०५५	१८३	०	७,६३९	७,४४३	१९६	०	४	१	२	१	१
११	३१२००११०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	३४७१	१,३६१	१,३२१	४०	०	१,४३७	१,३९४	४३	०	१,५१७	१,४७०	४६	०	४	१	२	२	३
१२	३१२००१११	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	७८३	२२३	२२३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	७	१	२	२	३
१३	३१२००११२	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	१७६७	२,८८२	२,८८२	०	०	३,०४१	३,०४१	०	०	३,२०८	३,२०८	०	०	४	१	२	१	३
१४	३१२००११३	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	७४८	१,९००	१,९००	०	०	२,००५	२,००५	०	०	२,११५	२,११५	०	०	४	१	२	२	२
१५	३१२००११४	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	२५८७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१६	३१२००११५	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	७४२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१७	३१२०१०११	कृषि विभाग	१०४७९	११,८२९	११,७९२	३७	०	१२,२४४	१२,२०५	३९	०	१२,६७३	१२,६३२	४१	०	४	१	२	२	३
१८	३१२०१०१३	कृषि ज्ञान केन्द्र	५५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१९	३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	२९८५	३,२४०	२,८०१	४३९	०	३,५३२	३,०५३	४७९	०	४,०६१	३,५११	५५०	०	४	१	२	१	२
२०	३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	२३११	३,७१७	२,८०२	९१५	०	३,९४०	२,९५६	९८४	०	४,१७६	३,११९	१,०५७	०	४	१	२	२	२
२१	३१२०११०३	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	५१४	८५४	७२२	१३२	०	९०४	७६२	१४२	०	९५६	८०४	१५३	०	४	२	२	२	३
२२	३१२०११०४	वाली बिकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	५१४	३,३०४	२,६१६	६८८	०	३,४९९	२,७६०	७४०	०	३,७०७	२,९१२	७९५	०	७	१	२	२	२
२३	३१२०११०५	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३०२	५५६	५०८	४८	०	५८८	५३६	५२	०	६२१	५६५	५५	०	४	२	२	२	३
२४	३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्धन कार्यक्रम	६१९५	५,४४६	१,५३८	३,९०८	०	५,८२४	१,६२३	४,२०१	०	६,२२८	१,७१२	४,५१६	०	४	१	२	१	३
२५	३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना–प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	१४३१	२,३४९	२,२३८	१११	०	२,४८०	२,३६१	११९	०	२,६१९	२,४९१	१२८	०	४	१	२	२	३
२६	३१२०११०८	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	१३७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२७	३१२०११०९	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	३७७६	१५०	१५०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४	१	२	१	२

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२८	३१२०१११९	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	०	२९९	१९७	१०२	०	३१७	२०८	११०	०	३३७	२१९	११८	०	४	१	२	१	२
२९	३१२०१८०२	कृषि प्रसार कार्यक्रम	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
३०	३१२०२०११	पशु सेवा विभाग	५६४९	५,५५२	५,२९९	२५३	०	५,७५१	५,४८४	२६७	०	५,९५८	५,६७६	२८२	०	४	१	२	१	३
३१	३१२०२१०१	मत्स्य विकास कार्यक्रम	९३९	१,२९९	१,०६७	२३२	०	१,४२९	१,१७४	२५५	०	१,५७२	१,२९१	२८१	०	४	१	२	२	२
३२	३१२०२१०२	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	५७३५	५,८२५	४,२०५	१,६२०	०	६,१७८	४,४३६	१,७४२	०	६,५५२	४,६८०	१,८७२	०	४	१	२	१	२
३३	३१२०२१०३	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५८६८	५,२८९	४,२५३	१,०३६	०	५,६०१	४,४८७	१,११४	०	५,९३१	४,७३४	१,१९७	०	४	१	२	१	२
३४	३१२०२१०४	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन कार्यक्रम	६९३	४२२	३२४	९८	०	४४७	३४२	१०५	०	४७४	३६१	११३	०	४	१	२	१	२
३५	३१२०२१०५	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	१८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
३६	३१२०२१०६	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
३७	३१२०३१०१	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	४४२३	४,३७५	३,४२६	९४९	०	४,६३५	३,६१४	१,०२०	०	४,९१०	३,८१३	१,०९७	०	८	१	२	१	२
३८	३१२२१०११	राष्ट्रिय किसान आयोग	५६८	५०६	४८८	१८	०	५२४	५०५	१९	०	५४३	५२३	२०	०	५	१	१६	२	२
३९	३१२३१०११	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास बोर्ड	९१०	९४९	८८७	६२	०	९८३	९१८	६५	०	१,०१९	९५०	६९	०	४	२	२	२	३
४०	३१२३१०१२	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	४५४	५७६	५७४	२	०	५९६	५९४	२	०	६१७	६१५	२	०	४	२	२	२	३
४१	३१२४१०११	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	८०	९९	९९	०	०	१०२	१०२	०	०	१०६	१०६	०	०	८	२	२	३	३
४२	३१२४११०१	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	२३७७८	२७,१००	२१,४४६	५,६५४	०	३०,०८१	२३,८०५	६,२७६	०	३६,०९७	२८,५६६	७,५३१	०	४	१	२	२	२
४३	३१२८१०११	कपास विकास समिति	१९९	२२४	२२४	०	०	२३२	२३२	०	०	२४०	२४०	०	०	४	२	२	२	३
४४	३१२८१०१२	चिनी तथा उखु बिकास समिति	८६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
		जम्मा	**२३२,१९८**	**२८०,९३४**	**२५२,१६६**	**२८,७६८**	**०**	**३०७,५०२**	**२६९,३८४**	**३८,११७**	**०**	**३४६,३७२**	**३०३,६३६**	**४२,७३६**	**०**					

३.२ भूमि व्यवस्था

१	३३६०००११	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	०	३,५७३	३,५४६	२७	०	३,६९९	३,६७०	२८	०	३,८२९	३,७९९	३०	०	९	१	२	२	३
२	३३६००१०३	भूमिहीन, दलित, सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबास पहिचान तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	३८९०२	१००	१००	०	०	१००	१००	०	०	१००	१००	०	०	५	१	१	१	३
३	३३६०१०११	भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग	९८९	७९५	७११	८४	०	८२५	७३६	८९	०	८५५	७६२	९३	०	७	१	२	३	३
४	३३६०१०१२	भूमि सुधार तथा मालपोत कार्यालयहरु	१३३४५	१६,२०१	१५,६१४	५८७	०	१६,७८०	१६,१६०	६१९	०	१७,३७९	१६,७२६	६५३	०	८	१	२	३	३
५	३३६०११०१	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	४८८७	४,८८५	१,४०७	३,४७८	०	५,२२३	१,४८४	३,७३९	०	५,५८५	१,५६६	४,०१९	०	८	१	२	२	३
६	३३६०२०११	नापी विभाग	३४१	७१५	५०९	२०६	०	७४४	५२७	२१७	०	७७५	५४५	२२९	०	८	१	२	३	३
७	३३६०२०१२	नापी कार्यालयहरु	१०९५२	१४,९४२	१३,५३०	१,४१२	०	१५,४९३	१४,००४	१,४९०	०	१६,०६५	१४,४९४	१,५७२	०	८	१	२	३	३
८	३३६०२१०१	कित्ता नापी तथा नापी कार्यालय सुधार कार्यक्रम	५०४४	५,६३६	२,८३४	२,८०२	०	६,००२	२,९९०	३,०१२	०	६,३९२	३,१५४	३,२३८	०	८	१	२	३	३
९	३३६०२१०२	स्थलरुप नापी तथा भू-उपयोग व्यवस्थापन कार्यक्रम	७१४४	१४,६८१	७,००६	७,६७५	०	१५,६४२	७,३९१	८,२५१	०	१६,६६७	७,७९८	८,८६९	०	४	१	२	३	३
१०	३३६०२१०३	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	२२४२	१,१०४	७८४	३२०	०	१,१७१	८२७	३४४	०	१,२४२	८७३	३७०	०	४	१	१५	२	३
११	३३६०४०११	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	८१६	१,१३४	८८०	२५४	०	१,१७९	९११	२६८	०	१,२२५	९४३	२८३	०	८	२	१	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
		जम्मा	**८४,६६२**	**६३,७६६**	**४६,९२१**	**१६,८४५**	**०**	**६६,८५७**	**४८,८००**	**१८,०५७**	**०**	**७०,११६**	**५०,७५९**	**१९,३५७**	**०**					
	३.३	**सहकारी तथा गरिबी निवारण**																		
१	३३६००१०१	गरिब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण कार्यक्रम (गरिव लक्षित विशेष कार्यक्रम)	६३७३	६,४००	६,४००	०	०	६,७५२	६,७५२	०	०	७,१२३	७,१२३	०	०	६	१	१	३	३
२	३३६००१०२	गरिबसंग विश्वेश्वर कार्यक्रम	२५३४	२,४९४	२,४९१	३	०	२,६३१	२,६२८	३	०	२,७७६	२,७७३	३	०	६	२	९	२	३
३	३३६०३०११	सहकारी विभाग	२२२	२७६	२७६	०	०	२८६	२८६	०	०	२९६	२९६	०	०	८	१	१	३	३
४	३३६०३०१२	सहकारी प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्र	४३३	५५२	४९४	५८	०	५९३	५३१	६२	०	६३८	५७१	६७	०	८	१	१	१	३
५	३३६०३१०१	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण तथा प्रणाली सुधार कार्यक्रम	२५९०	२,२३७	१,९८७	२५०	०	२,४०५	२,१३६	२६९	०	२,५८५	२,२९६	२८९	०	४	१	१	२	३
६	३३६३१०११	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	९३४	६५२	६५२	०	०	६७५	६७५	०	०	६९८	६९८	०	०	८	२	१	३	३
७	३३६५१०११	गरिबी निवारण कोष	०	५००	४५०	५०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५	१	९	१	२
		जम्मा	**१३,०८६**	**१३,१११**	**१२,७५०**	**३६१**	**०**	**१३,३४२**	**१३,००८**	**३३४**	**०**	**१४,११७**	**१३,७५७**	**३५९**	**०**					
	३.४	**वन तथा वातावरण**																		
१	३२९०००११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	७४८९	२,११५	१,८३६	२७९	०	२,१९५	१,९००	२९४	०	२,२७७	१,९६७	३११	०	९	१	१५	३	३
२	३२९००१०१	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	१४४४	५,३३३	५,३३३	०	०	५,६२६	५,६२६	०	०	५,९३६	५,९३६	०	०	७	१	१३	२	१
३	३२९००१०२	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	३१९४	४,८३१	४,६९१	१४०	०	५,१००	४,९४९	१५१	०	५,३८३	५,२२१	१६२	०	७	१	१३	२	१
४	३२९००१०३	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	६५१३	१०,७८३	८०२	९,९८१	०	११,५७६	८४६	१०,७३०	०	१२,४२७	८९३	११,५३४	०	७	१	१३	२	२
५	३२९००१०४	राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	१३६२२	१७,३६९	१,१८६	१६,१८३	०	१८,६४८	१,२५१	१७,३९७	०	२०,०२२	१,३२०	१८,७०१	०	७	१	१५	१	१
६	३२९०१०११	वन तथा भू-संरक्षण विभाग	५३१३	४,३७९	४,२०७	१७२	०	४,५३६	४,३५४	१८१	०	४,६९८	४,५०७	१९१	०	७	१	१५	२	३
७	३२९०१०१२	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	३०५७८	५,४६३	४,३१६	१,१४७	०	५,६७७	४,४६७	१,२१०	०	५,९००	४,६२३	१,२७७	०	७	१	१५	२	३
८	३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	६६९	४,३७३	१,८५७	२,५१६	०	४,६६४	१,९५९	२,७०५	०	४,९७४	२,०६७	२,९०८	०	७	१	१५	१	१
९	३२९०११०२	जलाधार संरक्षण तथा ब्यवस्थापन कार्यक्रम	४१६	१,४४५	१००	१,३४५	०	१,५५१	१०६	१,४४६	०	१,६६६	१११	१,५५४	०	७	१	१५	२	१
१०	३२९०११०३	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	६५४१	७,२९३	१,९००	५,३९३	०	७,८०२	२,००५	५,७९७	०	८,३४७	२,११५	६,२३२	०	७	१	१५	२	१
११	३२९०११०४	प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम	०	१,१५१	२४१	९१०	०	१,२३३	२५४	९७८	०	१,३२०	२६८	१,०५२	०	४	१	९	१	१
१२	३२९०११०५	जोखिमयुक्त जलाधारमा जलवायु समानुकुलन कार्यक्रम	०	१,७५५	५७८	१,१७७	०	१,८७५	६१०	१,२६५	०	२,००३	६४३	१,३६०	०	७	१	९	१	१
१३	३२९०२०११	वनस्पति विभाग	१८५९	२,२७४	२,२५८	१६	०	२,३५४	२,३३७	१७	०	२,४३७	२,४१९	१८	०	७	१	१५	२	३
१४	३२९०२१०१	जडिबुटी विकास कार्यक्रम	७०७	१,७५२	९३७	८१५	०	१,८६५	९८९	८७६	०	१,९८५	१,०४३	९४२	०	४	१	१५	२	१
१५	३२९०२१०२	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	५६२	७२८	२६७	४६१	०	७७७	२८२	४९६	०	८३०	२९७	५३३	०	४	२	१५	२	१
१६	३२९०२१०३	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	१८५	३४०	१९५	१४५	०	३६२	२०६	१५६	०	३८५	२१७	१६८	०	७	१	१५	३	१
१७	३२९०३०११	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	४२९७	६,८६९	४,१९०	२,६७९	०	७,१६३	४,३३७	२,८२६	०	७,४७०	४,४८८	२,९८२	०	७	१	१५	३	३
१८	३२९०३०१२	राष्ट्रिय निकुन्ज सुरक्षा टोली (नेपाली सेना)	३३२२१	३२,९५६	३१,८९१	१,०६५	०	३४,१३१	३३,००७	१,१२४	०	३५,३४८	३४,१६२	१,१८५	०	८	२	१५	२	३
१९	३२९०३०१३	हात्तिसारहरु	१३३०	१,६१०	१,५०२	१०८	०	१,६६९	१,५५५	११४	०	१,७२९	१,६०९	१२०	०	७	२	१५	३	३
२०	३२९०३१०१	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा आरक्ष आयोजना	१४१४०	१६,८०२	९,०५३	७,७४९	०	१७,५४५	९,३७०	८,१७५	०	१८,३२३	९,६९८	८,६२५	०	७	१	१५	१	२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२१	३२९०३१०२	सीमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम	५२०	४००	१००	३००	०	४२८	१०६	३२३	०	४५८	१११	३४७	०	७	१	१५	२	२
२२	३२९०४०११	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	१९८८	५५२	५०२	५०	०	५७२	५२०	५३	०	५९३	५३८	५६	०	७	१	१५	२	३
२३	३२९०४१०१	बन अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण आयोजना	२९४	१,६२५	१,५१५	११०	०	१,७१७	१,५९८	११८	०	१,८१३	१,६८६	१२७	०	७	२	१५	२	१
२४	३२९०५०११	वातावरण विभाग	१६६५	६,०९०	२,८५८	३,२३२	०	६,३६८	२,९५८	३,४१०	०	६,६५९	३,०६२	३,५९७	०	७	१	१३	३	१
२५	३२९०६०११	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	६०२	१०५	९०	१५	०	१०९	९३	१६	०	११३	९६	१७	०	८	२	१५	२	२
जम्मा			**१३७,१४९**	**१३८,३९३**	**८२,४०५**	**५५,९८८**	०	**१४५,५४०**	**८५,६८३**	**५९,८५७**	०	**१५३,०९६**	**८९,०९८**	**६३,९९८**	०					
कुल जम्मा			**४६७,०९५**	**४९६,२०४**	**३९४,२४२**	**१०१,९६२**	०	**५३३,२४१**	**४१६,८७५**	**११६,३६६**	०	**५८३,७००**	**४५७,२४९**	**१२६,४५०**	०					

अनुसूची ३.२

कृषि, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	३.१	**कृषि तथा पशुपन्छी विकास**												
१	३१२०००११	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	६,३९४	६,३९४	०	०	६,६५२	५,८१२	१५८	६८३	६,९२२	६,०४०	१६५	७१७
२	३१२००१०१	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	२६,२९४	६,२९४	२०,०००	०	२७,७४०	६,६४०	२१,१००	०	२९,२६६	७,००५	२२,२६१	०
३	३१२००१०२	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	९०,०७६	६०,०७६	०	३०,०००	९९,९८४	६६,६८४	०	३३,३००	११०,९८३	७४,०२०	०	३६,९६३
४	३१२००१०३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	३१६	३१६	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
५	३१२००१०४	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादि व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,१५३	१,१५३	०	०	१,२३९	१,२३९	०	०	१,३३२	१,३३२	०	०
६	३१२००१०५	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	१,३९२	१,३९२	०	०	१,४७१	१,४७१	०	०	१,५५५	१,५५५	०	०
७	३१२००१०६	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	३७,५८६	३७,५८६	०	०	४१,९३७	४१,९३७	०	०	५३,९७६	५३,९७६	०	०
८	३१२००१०७	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	१५,४५६	२,३५८	०	१३,०९८	१९,१६७	१,६७०	०	१७,४९७	२२,४३८	१,९५५	०	२०,४८२
९	३१२००१०८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	५,०८४	७६२	४,३२२	०	५,३७०	८८७	४,४८३	०	५,६७२	१,१८९	४,४८३	०
१०	३१२००१०९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	६,८५७	७७८	१७२	५,९०७	७,२३८	८२४	१८१	६,२३२	७,६३९	८७३	१९१	६,५७५
११	३१२००११०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	१,३६१	३५१	८८५	१२५	१,४३७	३७१	९३४	१३२	१,५१७	३९२	९८५	१३९
१२	३१२००१११	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	२२३	९०	१३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	३१२००११२	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	२,८८२	२	२,८८०	०	३,०४१	७२२	२,३१८	०	३,२०८	६२३	२,५८५	०
१४	३१२००११३	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	१,९००	०	१,९००	०	२,००५	४०२	१,६०३	०	२,११५	३२७	१,७८७	०
१५	३१२००११४	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१६	३१२००११५	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१७	३१२०१०११	कृषि विभाग	११,८२९	११,८२९	०	०	१२,२४४	१२,२४४	०	०	१२,६७३	१२,६७३	०	०
१८	३१२०१०१३	कृषि ज्ञान केन्द्र	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९	३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३,२४०	३,२४०	०	०	३,५३२	३,५३२	०	०	४,०६१	४,०६१	०	०
२०	३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३,७१७	३,७१७	०	०	३,९४०	३,९४०	०	०	४,१७६	४,१७६	०	०
२१	३१२०११०३	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	८५४	८५४	०	०	९०४	९०४	०	०	९५६	९५६	०	०
२२	३१२०११०४	वाली बिकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३,३०४	३,३०४	०	०	३,४९९	३,४९९	०	०	३,७०७	३,७०७	०	०
२३	३१२०११०५	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	५५६	५५६	०	०	५८८	५८८	०	०	६२१	६२१	०	०
२४	३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्धन कार्यक्रम	५,४४६	५,४४६	०	०	५,८२४	५,८२४	०	०	६,२२८	६,२२८	०	०
२५	३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना—प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	२,३४९	८६	०	२,२६३	२,४८०	९३	०	२,३८७	२,६१९	१००	०	२,५१९
२६	३१२०११०८	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२७	३१२०११०९	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	१५०	१५०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२८	३१२०११११	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	२९९	७४	०	२२५	३१७	८५	०	२३३	३३७	९६	०	२४१
२९	३१२०१८०२	कृषि प्रसार कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३०	३१२०२०११	पशु सेवा विभाग	५,५५२	५,५५२	०	०	५,७५१	५,७५१	०	०	५,९५८	५,९५८	०	०
३१	३१२०२१०१	मत्स्य विकास कार्यक्रम	१,२९९	१,२९९	०	०	१,४२९	१,४२९	०	०	१,५७२	१,५७२	०	०
३२	३१२०२१०२	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	५,८२५	५,८२५	०	०	६,१७८	६,१७८	०	०	६,५५२	६,५५२	०	०
३३	३१२०२१०३	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५,२८९	५,२८९	०	०	५,६०१	५,६०१	०	०	५,९३१	५,९३१	०	०
३४	३१२०२१०४	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन कार्यक्रम	४२२	४२२	०	०	४४७	४४७	०	०	४७४	४७४	०	०
३५	३१२०२१०५	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३६	३१२०२१०६	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३७	३१२०३१०१	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	४,३७५	४,३७५	०	०	४,६३५	४,६३५	०	०	४,९१०	४,९१०	०	०
३८	३१२२१०११	राष्ट्रिय किसान आयोग	५०६	५०६	०	०	५२४	५२४	०	०	५४३	५४३	०	०
३९	३१२३१०११	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास बोर्ड	९४९	९४९	०	०	९८३	९८३	०	०	१,०१९	१,०१९	०	०
४०	३१२३१०१२	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	५७६	५७६	०	०	५९६	५९६	०	०	६१७	६१७	०	०
४१	३१२४१०११	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	९९	९९	०	०	१०२	१०२	०	०	१०६	१०६	०	०
४२	३१२४११०१	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	२७,१००	२७,१००	०	०	३०,०८१	३०,०८१	०	०	३६,०९७	३६,०९७	०	०
४३	३१२८१०११	कपास विकास समिति	२२४	२२४	०	०	२३२	२३२	०	०	२४०	२४०	०	०
४४	३१२८१०१२	चिनी तथा उखु बिकास समिति	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		जम्मा	**२८०,९३४**	**१९९,०२४**	**३०,२९२**	**५१,६१८**	**३०७,५०२**	**२१६,२६२**	**३०,७७७**	**६०,४६४**	**३४६,३७२**	**२४६,२७९**	**३२,४५७**	**६७,६३६**

३.२ भूमि व्यवस्था

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	३३६०००११	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	३,५७३	३,०९९	४७४	०	३,६९९	३,२०८	४९१	०	३,८२९	३,३२१	५०८	०
२	३३६००१०३	भूमिहीन, दलित, सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबास पहिचान तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१००	१००	०	०	१००	१००	०	०	१००	१००	०	०
३	३३६०१०११	भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग	७९५	७९५	०	०	८२५	८२५	०	०	८५५	८५५	०	०
४	३३६०१०१२	भूमि सुधार तथा मालपोत कार्यालयहरु	१६,२०१	१६,२०१	०	०	१६,७८०	१६,७८०	०	०	१७,३७९	१७,३७९	०	०
५	३३६०११०१	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	४,८८५	४,८८५	०	०	५,२२३	५,२२३	०	०	५,५८५	५,५८५	०	०
६	३३६०२०११	नापी विभाग	७१५	७१५	०	०	७४४	७४४	०	०	७७५	७७५	०	०
७	३३६०२०१२	नापी कार्यालयहरु	१४,९४२	१४,९४२	०	०	१५,४९३	१५,४९३	०	०	१६,०६५	१६,०६५	०	०
८	३३६०२१०१	कित्ता नापी तथा नापी कार्यालय सुधार कार्यक्रम	५,६३६	५,६३६	०	०	६,००२	६,००२	०	०	६,३९२	६,३९२	०	०
९	३३६०२१०२	स्थलरुप नापी तथा भू-उपयोग व्यवस्थापन कार्यक्रम	१४,६८१	१४,६८१	०	०	१५,६४२	१५,६४२	०	०	१६,६६७	१६,६६७	०	०
१०	३३६०२१०३	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	१,१०४	१,१०४	०	०	१,१७१	१,१७१	०	०	१,२४२	१,२४२	०	०
११	३३६०४०११	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	१,१३४	१,१३४	०	०	१,१७९	१,१७९	०	०	१,२२५	१,२२५	०	०
		जम्मा	**६३,७६६**	**६३,२९२**	**४७४**	**०**	**६६,८५७**	**६६,३६७**	**४९१**	**०**	**७०,११६**	**६९,६०८**	**५०८**	**०**

३.३ सहकारी तथा गरिबी निवारण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	३३६००१०१	गरिब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण कार्यक्रम (गरिव लक्षित विशेष कार्यक्रम)	६,४००	६,४००	०	०	६,७५२	६,७५२	०	०	७,१२३	७,१२३	०	०
२	३३६००१०२	गरिबसंग विश्वेश्वर कार्यक्रम	२,४९४	२,४९४	०	०	२,६३१	२,६३१	०	०	२,७७६	२,७७६	०	०
३	३३६०३०११	सहकारी विभाग	२७६	२७६	०	०	२८६	२८६	०	०	२९६	२९६	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
४	३३६०३०१२	सहकारी प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्र	५५२	५५२	०	०	५९३	५९३	०	०	६३८	६३८	०	०
५	३३६०३१०१	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण तथा प्रणाली सुधार कार्यक्रम	२,२३७	२,२३७	०	०	२,४०५	२,४०५	०	०	२,५८५	२,५८५	०	०
६	३३६३१०११	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	६५२	६५२	०	०	६७५	६७५	०	०	६९८	६९८	०	०
७	३३६५१०११	गरिबी निवारण कोष	५००	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा			**१३,१११**	**१३,१११**	**०**	**०**	**१३,३४२**	**१३,३४२**	**०**	**०**	**१४,११७**	**१४,११७**	**०**	**०**
	३.४	**वन तथा वातावरण**												
१	३२९०००११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२,११५	२,११५	०	०	२,१९५	२,१९५	०	०	२,२७७	२,२७७	०	०
२	३२९००१०१	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	५,३३३	०	५,३३३	०	५,६२६	५२९	५,०९७	०	५,९३६	२५२	५,६८४	०
३	३२९००१०२	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	४,८३१	९८	४,७३३	०	५,१००	१०६	४,९९३	०	५,३८३	११५	५,२६८	०
४	३२९००१०३	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	१०,७८३	२,६५६	८,१२७	०	११,५७६	२,८३९	८,७३७	०	१२,४२७	३,०३५	९,३९२	०
५	३२९००१०४	राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	१७,३६९	११,३१४	०	६,०५५	१८,६४८	१२,१६९	०	६,४७९	२०,०२२	१३,०८९	०	६,९३२
६	३२९०१०११	वन तथा भू-संरक्षण विभाग	४,३७९	४,३७९	०	०	४,५३६	४,५३६	०	०	४,६९८	४,६९८	०	०
७	३२९०१०१२	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	५,४६३	५,४६३	०	०	५,६७७	५,६७७	०	०	५,९००	५,९००	०	०
८	३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	४,३७३	४,३७३	०	०	४,६६४	४,६६४	०	०	४,९७४	४,९७४	०	०
९	३२९०११०२	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,४४५	१,४४५	०	०	१,५५१	१,५५१	०	०	१,६६६	१,६६६	०	०
१०	३२९०११०३	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	७,२९३	७०२	६,५९१	०	७,८०२	४६२	७,३४०	०	८,३४७	५९	८,२८८	०
११	३२९०११०४	प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम	१,१५१	४२१	०	७३०	१,२३३	४४८	०	७८५	१,३२०	४७६	०	८४४
१२	३२९०११०५	जोखिमयुक्त जलाधारमा जलवायु समानुकुलन कार्यक्रम	१,७५५	२०४	१,५५१	०	१,८७५	२४७	१,६२९	०	२,००३	२९४	१,७१०	०
१३	३२९०२०११	वनस्पति विभाग	२,२७४	२,२७४	०	०	२,३५४	२,३५४	०	०	२,४३७	२,४३७	०	०
१४	३२९०२१०१	जडिबुटी विकास कार्यक्रम	१,७५२	१,७५२	०	०	१,८६५	१,८६५	०	०	१,९८५	१,९८५	०	०
१५	३२९०२१०२	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	७२८	७२८	०	०	७७७	७७७	०	०	८३०	८३०	०	०
१६	३२९०२१०३	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	३४०	३४०	०	०	३६२	३६२	०	०	३८५	३८५	०	०
१७	३२९०३०११	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	६,८६९	४,८१९	०	२,०५०	७,१६३	५,०००	०	२,१६३	७,४७०	५,१८९	०	२,२८२
१८	३२९०३०१२	राष्ट्रिय निकुन्ज सुरक्षा टोली (नेपाली सेना)	३२,९५६	३२,९५६	०	०	३४,१३१	३४,१३१	०	०	३५,३४८	३५,३४८	०	०
१९	३२९०३०१३	हात्तिसारहरु	१,६१०	१,६१०	०	०	१,६६९	१,६६९	०	०	१,७२९	१,७२९	०	०
२०	३२९०३१०१	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा आरक्ष आयोजना	१६,८०२	१६,४८७	०	३१५	१७,५४५	१७,२१९	०	३२६	१८,३२३	१७,९८५	०	३३७
२१	३२९०३१०२	सीमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम	४००	३००	०	१००	४२८	३२३	०	१०६	४५८	३४७	०	१११
२२	३२९०४०११	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	५५२	५५२	०	०	५७२	५७२	०	०	५९३	५९३	०	०
२३	३२९०४१०१	बन अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण आयोजना	१,६२५	८७५	०	७५०	१,७१७	९२५	०	७९१	१,८१३	९७९	०	८३५
२४	३२९०५०११	वातावरण विभाग	६,०९०	६,०९०	०	०	६,३६८	६,३६८	०	०	६,६५९	६,६५९	०	०
२५	३२९०६०११	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	१०५	१०५	०	०	१०९	१०९	०	०	११३	११३	०	०
जम्मा			**१३८,३९३**	**१०२,०५८**	**२६,३३५**	**१०,०००**	**१४५,५४०**	**१०७,०९६**	**२७,७९५**	**१०,६४९**	**१५३,०९६**	**१११,४१४**	**३०,३४१**	**११,३४१**
कुल जम्मा			**६३४,५९७**	**४७९,५४३**	**८३,४३६**	**७१,६१८**	**६७८,७८१**	**५१०,१६२**	**८६,८५८**	**८१,७६२**	**७३६,७९५**	**५५२,८३१**	**९३,६४६**	**९०,३१८**

अनुसूची ४.१

आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	४.१	**अर्थ**																		
१	३०५०००११	अर्थ मन्त्रालय	२२८४	३,८६६	३,५४८	३१८	०	४,००८	३,६७२	३३५	०	४,१५५	३,८०१	३५४	०	९	१	१	३	३
२	३०५०००१२	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	१०४	११८	११२	६	०	१२२	११६	६	०	१२७	१२०	७	०	८	१	१६	३	३
३	३०५०००१३	ऋण असुली न्यायधिकरण	३१३	३११	३०१	१०	०	३२२	३१२	११	०	३३४	३२२	११	०	८	१	१६	३	३
४	३०५०००१४	अन्तर्राष्ट्रीय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	४०००	४,०००	४,०००	०	०	४,१४०	४,१४०	०	०	४,२८५	४,२८५	०	०	९	१	१६	३	३
५	३०५००१०१	साना किसान विकास बैंक (बित्तिय संस्था), विविध	१७७९	१,२९०	१,२९०	०	०	१,३६१	१,३६१	०	०	१,४३६	१,४३६	०	०	४	२	२	३	३
६	३०५००१०२	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशु, बाली, स्वास्थ्य)	१८७०	२,९५१	२,९५१	०	०	३,११३	३,११३	०	०	३,२८५	३,२८५	०	०	४	१	२	२	३
७	३०५००१०३	शीत घर निर्माण (ब्याज अनुदान)	३३	५०	५०	०	०	५३	५३	०	०	५६	५६	०	०	४	२	२	३	३
८	३०५००१०५	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१५०	१५०	१५०	०	०	१५८	१५८	०	०	१६७	१६७	०	०	८	२	१६	२	३
९	३०५००१०७	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	२७६५	१८१	१६१	२०	०	१९१	१७०	२२	०	२०२	१७९	२३	०	८	१	८	३	३
१०	३०५००१०८	मिलिनियम च्यालेन्ज नेपालको कार्यालय	६०८००	१००,३२७	१६,७१२	८३,६१५	०	१९०,४६०	२०,४६०	१७०,०००	०	१९०,४६०	२०,४६०	१७०,०००	०	३	१	८	३	२
११	३०५००११०	ब्याज अनुदान (कृषी, पशुपालन तथा अन्य आयआर्जन)	५००००	५०,०००	५०,०००	०	०	७०,०००	७०,०००	०	०	७०,०००	७०,०००	०	०	४	१	२	३	३
१२	३०५०१०११	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	१४७४	१,५१४	१,४३०	८४	०	१,५६९	१,४८०	८९	०	१,६२५	१,५३२	९३	०	८	१	१६	३	३
१३	३०५०१०१२	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	४९६	४९१	४६०	३१	०	५०९	४७६	३३	०	५२७	४९३	३५	०	८	१	१६	३	३
१४	३०५०१०१३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१८७	१८४	१७६	८	०	१९१	१८२	८	०	१९७	१८९	९	०	८	१	१६	३	३
१५	३०५०१०१४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु	६९६५	६,५७१	५,५७२	९९९	०	६,८२१	५,७६७	१,०५४	०	७,०८१	५,९६९	१,११२	०	८	१	१६	३	३
१६	३०५०११०१	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	७५२०	९,७३७	७,७३१	२,००६	०	१०,३१३	८,१५६	२,१५६	०	१०,९२३	८,६०५	२,३१८	०	८	१	८	३	३
१७	३०५०२०११	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन तालिम केन्द्र	६२५	६३६	५६६	७०	०	६६०	५८६	७४	०	६८४	६०६	७८	०	८	१	१६	३	३
१८	३०५०३०११	भन्सार बिभाग	१२३८	१,२४५	१,१८५	६०	०	१,२९०	१,२२६	६३	०	१,३३६	१,२६९	६७	०	८	१	१६	३	३
१९	३०५०३०१२	भन्सार कार्यालयहरु	८८०९	९,५०६	७,४४६	२,०६०	०	९,८८०	७,७०७	२,१७३	०	१०,२६९	७,९७६	२,२९३	०	८	१	१६	३	३
२०	३०५०३१०१	भन्सार सुधार कार्यक्रम	६९१४	१०,७०३	१,५५५	९,१४८	०	११,४७५	१,६४१	९,८३४	०	१२,३०२	१,७३१	१०,५७२	०	८	१	१७	३	३
२१	३०५०४०११	आन्तरिक राजस्व विभाग	८९७८	९,६८६	७,४७६	२,२१०	०	१०,०६९	७,७३८	२,३३२	०	१०,४६८	८,००८	२,४६०	०	८	१	१६	३	३
२२	३०५०४०१२	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	११०८२	१२,३५१	१०,५५०	१,८०१	०	१२,८१९	१०,९१९	१,९००	०	१३,३०६	११,३०१	२,००५	०	८	१	१६	३	३
२३	३०५०५०११	सार्वजनिक ऋण ब्यवस्थापन कार्यालय	१९१	७५३	५४२	२११	०	७८४	५६१	२२३	०	८१५	५८१	२३५	०	८	१	८	३	३
२४	३०५३१०११	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	९६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
२५	५०१०५१०१	लगानी -विविध	३९०००	७६,६००	०	०	७६,६००	७६,६००	०	०	७६,६००	७६,६००	०	०	७६,६००	४	२	९	३	३
२६	५०१०५१०२	पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम	१७८५०	२१,०००	०	०	२१,०००	२१,०००	०	०	२१,०००	२१,०००	०	०	२१,०००	४	१	२	२	२
२७	५०१०५१०३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	५०००	५,५००	०	०	५,५००	५,७७५	०	०	५,७७५	६,०६४	०	०	६,०६४	८	२	१६	३	३
		जम्मा	**२४०,५२३**	**३२९,७२१**	**१२३,९६४**	**१०२,६५७**	**१०३,१००**	**४४३,६८१**	**१४९,९९४**	**१९०,३१३**	**१०३,३७५**	**४४७,७०४**	**१५२,३७०**	**१९१,६७०**	**१०३,६६४**					
	४.२	**उद्योग**																		
१	३०७०००११	उद्योग, वाणिज्य तथा आपुर्ति मन्त्रालय	१२०७	१,३५२	१,२४४	१०८	०	१,४०१	१,२८८	११४	०	१,४५३	१,३३३	१२०	०	९	१	९	१	३
२	३०७०००१२	केन्द्रिय कारागार कारखाना	१२७	११९	१०४	१५	०	१२३	१०८	१६	०	१२८	१११	१७	०	४	१	१६	२	३
३	३०७०००१३	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशानलय	३५४८	३,७९३	१,४२७	२,३६६	०	३,९७३	१,४७७	२,४९६	०	४,१६२	१,५२९	२,६३३	०	४	१	९	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
४	३०७००१०१	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	२८४७३	२८,६८७	२३६	२८,४५१	०	४४,३८६	२५६	४४,१३०	०	५५,४४८	२८६	५५,१६२	०	१	१	९	३	३
५	३०७००१०२	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	९५	२१५	२१५	०	०	२२७	२२७	०	०	२३९	२३९	०	०	४	१	९	२	३
६	३०७००१०९	ग्रामीण उद्यम तथा विप्रेषण परियोजना (समृद्धि)	०	१४,११७	१४,११७	०	०	१५,३८८	१५,३८८	०	०	१६,७७२	१६,७७२	०	०	४	१	५	१	२
७	३०७०१०११	उद्योग विभाग	८८३८	८,९४६	७,२७३	१,६७३	०	९,२९३	७,५२८	१,७६५	०	९,६५३	७,७९१	१,८६२	०	४	१	९	३	३
८	३०७०२०११	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१,२२५	१,१८४	९१७	२६७	०	१,२३१	९४९	२८२	०	१,२७९	९८२	२९७	०	७	१	९	३	३
९	३०७०२१०१	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१०७९	१,१६१	९२	१,०६९	०	१,२४६	९७	१,१४९	०	१,३३८	१०२	१,२३५	०	७	१	९	३	३
१०	३०७०२१०२	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	१४१	१४९	९९	५०	०	१५८	१०४	५४	०	१६८	११०	५८	०	७	१	९	३	३
११	३०७०२१०३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	२०८	२७५	१०८	१६७	०	२९३	११४	१८०	०	३१३	१२०	१९३	०	७	१	९	३	३
१२	३०७०३०११	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	९४३	९६९	६९७	२७२	०	१,००८	७२१	२८७	०	१,०४९	७४७	३०३	०	८	१	९	३	३
१३	३०७०३०१२	गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	११०७	१,०७२	८०७	२६५	०	१,११५	८३५	२८०	०	१,१५९	८६४	२९५	०	८	१	९	३	३
१४	३०७०४०११	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	५३१	५९४	४५०	१४४	०	६१८	४६६	१५२	०	६४२	४८२	१६०	०	८	१	९	३	३
१५	३०७६१०११	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१५६	१५६	१५१	५	०	१६२	१५६	५	०	१६७	१६२	६	०	४	२	१	१	३
१६	३०७८१०१३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	०	५७५	५४५	३०	०	५९६	५६४	३२	०	६१७	५८४	३३	०	८	१	८	१	३
१७	३०७८१०१४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रर्वद्धन केन्द्र	०	१,१७९	६७३	५०६	०	१,२३०	६९७	५३४	०	१,२८४	७२१	५६३	०	४	१	९	३	३
		जम्मा	**४७,६७८**	**६४,५४३**	**२९,१५५**	**३५,३८८**	**०**	**८२,४४८**	**३०,९७४**	**५१,४७४**	**०**	**९५,८७४**	**३२,९३६**	**६२,९३८**	**०**					
	४.३	**वाणिज्य तथा आपूर्ति**																		
१	३०७०००१४	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	५७६०	५,८७५	५,८७५	०	०	६,१९८	६,१९८	०	०	६,५३९	६,५३९	०	०	५	१	१	३	३
२	३०७००१०३	कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (नेपाल साल्ट ट्रेडिङ्ग लिमिटेड)	१५९५	१,६२७	१,६२७	०	०	१,७१६	१,७१६	०	०	१,८११	१,८११	०	०	२	१	३	२	३
३	३०७००१०४	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना- बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	७००	३७३	३७३	०	०	३९४	३९४	०	०	४१५	४१५	०	०	३	१	८	२	३
४	३०७००१०५	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१४९०८	३१,५८६	१,३२३	३०,२६३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	८	२	३
५	३०७०५०११	वाणिज्य, आपुर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभाग	७७२	८०७	६१५	१९२	०	८३९	६३७	२०३	०	८७३	६५९	२१४	०	८	१	८	२	३
६	३०७०५०१२	वाणिज्य, आपुर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण कार्यालयहरू	४०३	४०१	३८२	१९	०	४१५	३९५	२०	०	४३०	४०९	२१	०	८	१	८	२	३
७	३०७८१०११	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	१,१६८	१,०६२	१,०२७	३५	०	१,१००	१,०६३	३७	०	१,१३९	१,१००	३९	०	४	१	८	२	३
		जम्मा	**२५,३०६**	**४१,७३१**	**११,२२२**	**३०,५०९**	**०**	**१०,६६२**	**१०,४०३**	**२६०**	**०**	**११,२०७**	**१०,९३३**	**२७४**	**०**					
	४.४	**सस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन**																		
१	३२५०००११	सस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२५४४	२,०२०	१,९८०	४०	०	२,०९२	२,०४९	४२	०	२,१६६	२,१२१	४५	०	९	१	८	३	३
२	३२५००१०१	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	७७	१४३	१३८	५	०	२१०	१७५	३५	०	२२५	१९०	३५	०	४	२	८	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३	३२५००१०२	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	**४,०३२**	२,६४४	२,५४६	९८	०	२,७९१	२,६८६	१०५	०	२,९४७	२,८३४	११३	०	१	२	८	३	३
४	३२५००१०३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	**३४६९**	४,०४०	४,०३६	४	०	४,२६२	४,२५८	४	०	४,४९७	४,४९२	५	०	६	२	११	१	३
५	३२५००१०४	यातायात(हवाई) आयोजना तयारी सुविधा	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
६	३२५००१०५	सांस्कृतिक संस्थान	८१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
७	३२५०१०११	पर्यटन विभाग	१४७३	१,४१७	१,३८८	२९	०	१,४६७	१,४३७	३१	०	१,५१९	१,४८७	३२	०	४	१	८	३	३
८	३२५०११०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	८८३९	१८,९४७	१,१८९	१७,७५८	०	२०,७८८	१,२५४	१९,५३४	०	२२,८११	१,३२३	२१,४८७	०	३	१	८	१	३
९	३२५०२०११	पुरातत्व विभाग	१४५४	१,३३७	३४०	९९७	०	१,४२४	३५२	१,०७२	०	१,५१६	३६४	१,१५२	०	६	१	८	३	३
१०	३२५०२०१२	राष्ट्रिय संग्राहालय (छाउनी)	३९१	४१७	२८८	१२९	०	४३४	२९८	१३६	०	४५२	३०९	१४४	०	६	१	८	३	३
११	३२५०२०१३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	१४८	६०	२६	३४	०	६३	२७	३६	०	६६	२८	३८	०	६	१	८	३	३
१२	३२५०२०१४	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	९७०	९३६	८३४	१०२	०	९७१	८६३	१०८	०	१,००७	८९३	११४	०	६	१	८	३	३
१३	३२५०२०१५	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	०	१६४	१२९	३५	०	१७०	१३४	३७	०	१७७	१३८	३९	०	६	१	८	१	३
१४	३२५०२०१६	क्षेत्रीय संग्रहालयहरु	०	१३५	६३	७२	०	१४१	६५	७६	०	१४८	६७	८०	०	६	१	८	१	३
१५	३२५०२०१७	संग्रहालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	०	२५५	२०६	४९	०	२६५	२१३	५२	०	२७५	२२१	५५	०	६	१	८	१	३
१६	३२५०२०१८	ऐतिहासिक दरवारहरु	०	७७८	७३०	४८	०	८५६	७५६	१००	०	८८७	७८२	१०६	०	६	१	८	१	३
१७	३२५०२०१९	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	०	१११	९८	१३	०	११५	१०१	१४	०	११९	१०५	१४	०	६	१	८	१	३
१८	३२५०२१०१	पुरातात्विक स्थल संरक्षण आयोजना	२८९४	३,२९८	३४	३,२६४	०	३,५४५	३६	३,५०९	०	३,८१०	३८	३,७७२	०	६	१	११	१	३
१९	३२५०२१०२	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१७०	१७१	१२	१५९	०	१८४	१३	१७१	०	१९७	१३	१८४	०	६	१	११	३	३
२०	३२५०३०११	राष्ट्रिय अभिलेखालय	४८४	४९५	२०५	२९०	०	५१८	२१२	३०६	०	५४२	२२०	३२३	०	६	१	८	३	३
२१	३२५०४०११	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार रजिष्ट्रारको कार्यालय	१०८	१२०	११४	६	०	१२४	११८	६	०	१२९	१२२	७	०	८	१	८	३	३
२२	३२५२१०११	भाषा आयोग	६७५	६२२	६०८	१४	०	६७५	६२९	४६	०	६९७	६५१	४६	०	६	१	१६	३	३
२३	३२५४१०११	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	०	४२०	४२०	०	०	४३५	४३५	०	०	४५०	४५०	०	०	६	१	११	१	३
२४	३२५५१०११	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	३४८७	३,५००	३,५००	०	०	३,६९३	३,६९३	०	०	३,८९६	३,८९६	०	०	६	१	११	३	३
२५	३२५५१०१२	लुम्बिनी विकास कोष	५७७१	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,५५०	१०,५५०	०	०	११,१३०	११,१३०	०	०	६	१	११	३	३
२६	३२५६१०११	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	२३६	२६०	२६०	०	०	२६९	२६९	०	०	२७९	२७९	०	०	२	२	८	२	३
२७	३२५६१०१२	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	१२००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२८	३२५६१०१३	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४०८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२९	३२५६१०१४	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	६०१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
३०	३२५८१०११	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	५३४	५३४	५३४	०	०	५५३	५५३	०	०	५७२	५७२	०	०	६	१	१६	२	२
३१	५०१२५१०१	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण	१२५००	१२,५००	०	०	१२,५००	१३,१२५	०	०	१३,१२५	१३,७८१	०	०	१३,७८१	३	१	९	३	३
३२	५०१२५१०२	हवाई यातायात क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	२९०८६	१७,६२५	०	०	१७,६२५	१८,५०६	०	०	१८,५०६	१९,४३२	०	०	१९,४३२	३	२	९	३	३
३३	५०१२५१०३	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	६६९६५	३३,३६४	०	०	३३,३६४	०	०	०	०	०	०	०	०	१	२	९	२	२
३४	५०१२५१०४	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	६४८५०	८०,०००	०	०	८०,०००	८०,०००	०	०	८०,०००	०	०	०	०	३	१	९	३	३
३५	५०१२५१०५	दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा	१४३००	१५,०००	०	०	१५,०००	४०,०००	०	०	४०,०००	४०,०००	०	०	४०,०००	३	१	९	३	३
जम्मा			**२२८,२४७**	**२११,३१३**	**२९,६७८**	**२३,१४६**	**१५८,४८९**	**२०८,२२५**	**३१,१७५**	**२५,४१९**	**१५१,६३१**	**१३३,७२७**	**३२,७२५**	**२७,७८९**	**७३,२१३**					
कुल जम्मा			**५४१,७५४**	**६४७,३०८**	**१९४,०१९**	**१९१,७००**	**२६१,५८९**	**७४५,०१८**	**२२२,५४६**	**२६७,४६५**	**२५५,००६**	**६८८,५१२**	**२२८,९६५**	**२८२,६७१**	**१७६,८७७**					

अनुसूची ४.२

आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	४.१	**अर्थ**												
१	३०५०००११	अर्थ मन्त्रालय	३,८६६	३,८६६	०	०	४,००८	४,००८	०	०	४,१५५	४,१५५	०	०
२	३०५०००१२	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	११८	११८	०	०	१२२	१२२	०	०	१२७	१२७	०	०
३	३०५०००१३	ऋण असुली न्यायधिकरण	३११	३११	०	०	३२२	३२२	०	०	३३४	३३४	०	०
४	३०५०००१४	अन्तर्राष्ट्रीय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	४,०००	४,०००	०	०	४,१४०	४,१४०	०	०	४,२८५	४,२८५	०	०
५	३०५००१०१	साना किसान विकास बैंक (बित्तिय संस्था), विविध	१,२९०	१,१२८	१६२	०	१,३६१	१,१९०	१७१	०	१,४३६	१,२५५	१८०	०
६	३०५००१०२	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशु, बाली, स्वास्थ्य)	२,९५१	२,९५१	०	०	३,११३	३,११३	०	०	३,२८५	३,२८५	०	०
७	३०५००१०३	शीत घर निर्माण (ब्याज अनुदान)	५०	५०	०	०	५३	५३	०	०	५६	५६	०	०
८	३०५००१०५	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१५०	१५०	०	०	१५८	१५८	०	०	१६७	१६७	०	०
९	३०५००१०७	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	१८१	३५	१४६	०	१९१	४५	१४६	०	२०२	२०२	०	०
१०	३०५००१०८	मिलिनियम च्यालेन्ज नेपालको कार्यालय	१००,३२७	४०,००८	६०,३१९	०	१९०,४६०	८०,४६०	११०,०००	०	१९०,४६०	८०,४६०	११०,०००	०
११	३०५००११०	ब्याज अनुदान (कृषी, पशुपालन तथा अन्य आयआर्जन)	५०,०००	५०,०००	०	०	७०,०००	७०,०००	०	०	७०,०००	७०,०००	०	०
१२	३०५०१०११	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	१,५१४	१,५१४	०	०	१,५६९	१,५६९	०	०	१,६२५	१,६२५	०	०
१३	३०५०१०१२	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	४९१	४९१	०	०	५०९	५०९	०	०	५२७	५२७	०	०
१४	३०५०१०१३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१८४	१८४	०	०	१९१	१९१	०	०	१९७	१९७	०	०
१५	३०५०१०१४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु	६,५७१	६,५७१	०	०	६,८२१	६,८२१	०	०	७,०८१	७,०८१	०	०
१६	३०५०११०१	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	९,७३७	२,०७०	७,६६७	०	१०,३१३	२,२२४	८,०८९	०	१०,९२३	२,३८९	८,५३४	०
१७	३०५०२०११	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन तालिम केन्द्र	६३६	६३६	०	०	६६०	६६०	०	०	६८४	६८४	०	०
१८	३०५०३०११	भन्सार बिभाग	१,२४५	१,२४५	०	०	१,२९०	१,२९०	०	०	१,३३६	१,३३६	०	०
१९	३०५०३०१२	भन्सार कार्यालयहरु	९,५०६	९,५०६	०	०	९,८८०	९,८८०	०	०	१०,२६९	१०,२६९	०	०
२०	३०५०३१०१	भन्सार सुधार कार्यक्रम	१०,७०३	१,७८९	२,०००	६,९१४	११,४७५	२,०७०	२,११०	७,२९४	१२,३०२	२,३८१	२,२२६	७,६९५
२१	३०५०४०११	आन्तरिक राजस्व विभाग	९,६८६	९,६८६	०	०	१०,०६९	१०,०६९	०	०	१०,४६८	१०,४६८	०	०
२२	३०५०४०१२	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	१२,३५१	१२,३५१	०	०	१२,८१९	१२,८१९	०	०	१३,३०६	१३,३०६	०	०
२३	३०५०५०११	सार्वजनिक ऋण ब्यवस्थापन कार्यालय	७५३	७५३	०	०	७८४	७८४	०	०	८१५	८१५	०	०
२४	३०५३१०११	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२५	५०१०५१०१	लगानी -विविध	७६,६००	४३,९००	०	३२,७००	७६,६००	४३,९००	०	३२,७००	७६,६००	४३,९००	०	३२,७००
२६	५०१०५१०२	पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम	२१,०००	२१,०००	०	०	२१,०००	२१,०००	०	०	२१,०००	२१,०००	०	०
२७	५०१०५१०३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	५,५००	५,५००	०	०	५,७७५	५,७७५	०	०	६,०६४	६,०६४	०	०
		जम्मा	**३२९,७२१**	**२१९,८१३**	**७०,२९४**	**३९,६१४**	**४४३,६८१**	**२८३,१७२**	**१२०,५१६**	**३९,९९४**	**४४७,७०४**	**२८६,३६९**	**१२०,९४०**	**४०,३९५**

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	४.२	**उद्योग**												
१	३०७०००११	उद्योग, वाणिज्य तथा आपुर्ति मन्त्रालय	१,३५२	१,३५२	०	०	१,४०१	१,४०१	०	०	१,४५३	१,४५३	०	०
२	३०७०००१२	केन्द्रिय कारागार कारखाना	११९	११९	०	०	१२३	१२३	०	०	१२८	१२८	०	०
३	३०७०००१३	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशानलय	३,७९३	३,७९३	०	०	३,९७३	३,९७३	०	०	४,१६२	४,१६२	०	०
४	३०७००१०१	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	२८,६८७	२८,६८७	०	०	४४,३८६	४४,३८६	०	०	५५,४४८	५५,४४८	०	०
५	३०७००१०२	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२१५	२१५	०	०	२२७	२२७	०	०	२३९	२३९	०	०
६	३०७००१०९	ग्रामीण उद्यम तथा विप्रेषण परियोजना (समृद्धि)	१४,११७	८९०	८,२०७	५,०२०	१५,३८८	९७०	८,९४६	५,४७२	१६,७७२	१,०५७	९,७५१	५,९६४
७	३०७०१०११	उद्योग विभाग	८,९४६	८,९४६	०	०	९,२९३	९,२९३	०	०	९,६५३	९,६५३	०	०
८	३०७०२०११	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१,१८४	१,१८४	०	०	१,२३१	१,२३१	०	०	१,२७९	१,२७९	०	०
९	३०७०२१०१	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१,१६१	१,१६१	०	०	१,२४६	१,२४६	०	०	१,३३८	१,३३८	०	०
१०	३०७०२१०२	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	१४९	१४९	०	०	१५८	१५८	०	०	१६८	१६८	०	०
११	३०७०२१०३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	२७५	२७५	०	०	२९३	२९३	०	०	३१३	३१३	०	०
१२	३०७०३०११	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	९६९	९६९	०	०	१,००८	१,००८	०	०	१,०४९	१,०४९	०	०
१३	३०७०३०१२	गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	१,०७२	१,०७२	०	०	१,११५	१,११५	०	०	१,१५९	१,१५९	०	०
१४	३०७०४०११	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	५९४	५९४	०	०	६१८	६१८	०	०	६४२	६४२	०	०
१५	३०७६१०११	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१५६	१५६	०	०	१६२	१६२	०	०	१६७	१६७	०	०
१६	३०७८१०१३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	५७५	५७५	०	०	५९६	५९६	०	०	६१७	६१७	०	०
१७	३०७८१०१४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रर्वद्धन केन्द्र	१,१७९	१,१७९	०	०	१,२३०	१,२३०	०	०	१,२८४	१,२८४	०	०
		जम्मा	**६४,५४३**	**५१,३१६**	**८,२०७**	**५,०२०**	**८२,४४८**	**६८,०३१**	**८,९४६**	**५,४७२**	**९५,८७४**	**८०,१५९**	**९,७५१**	**५,९६४**
	४.३	**वाणिज्य तथा आपूर्ति**												
१	३०७०००१४	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	५,८७५	५,८७५	०	०	६,१९८	६,१९८	०	०	६,५३९	६,५३९	०	०
२	३०७००१०३	कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (नेपाल साल्ट ट्रेडिङ्ग लिमिटेड)	१,६२७	१,६२७	०	०	१,७१६	१,७१६	०	०	१,८११	१,८११	०	०
३	३०७००१०४	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	३७३	३७३	०	०	३९४	३९४	०	०	४१५	४१५	०	०
४	३०७००१०५	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	३१,५८६	०	२०,०९९	११,४८७	०	०	०	०	०	०	०	०
५	३०७०५०११	वाणिज्य, आपुर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभाग	८०७	८०७	०	०	८३९	८३९	०	०	८७३	८७३	०	०
६	३०७०५०१२	वाणिज्य, आपुर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण कार्यालयहरू	४०१	४०१	०	०	४१५	४१५	०	०	४३०	४३०	०	०
७	३०७८१०११	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	१,०६२	१,०६२	०	०	१,१००	१,१००	०	०	१,१३९	१,१३९	०	०
		जम्मा	**४१,७३१**	**१०,१४५**	**२०,०९९**	**११,४८७**	**१०,६६२**	**१०,६६२**	**०**	**०**	**११,२०७**	**११,२०७**	**०**	**०**

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	४.४	**सस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन**												
१	३२५०००११	सस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२,०२०	२,०२०	०	०	२,०९२	२,०९२	०	०	२,१६६	२,१६६	०	०
२	३२५००१०१	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	१४३	१४३	०	०	२१०	२१०	०	०	२२५	२२५	०	०
३	३२५००१०२	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	२,६४४	२१८	२,४२६	०	२,७९१	२३२	२,५५९	०	२,९४७	२४७	२,७००	०
४	३२५००१०३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४,०४०	४,०४०	०	०	४,२६२	४,२६२	०	०	४,४९७	४,४९७	०	०
५	३२५००१०४	यातायात(हवाई) आयोजना तयारी सुविधा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	३२५००१०५	सांस्कृतिक संस्थान	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	३२५०१०११	पर्यटन विभाग	१,४१७	१,४१७	०	०	१,४६७	१,४६७	०	०	१,५१९	१,५१९	०	०
८	३२५०११०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१८,९४७	१८,९४७	०	०	२०,७८८	२०,७८८	०	०	२२,८११	२२,८११	०	०
९	३२५०२०११	पुरातत्व विभाग	१,३३७	१,३३७	०	०	१,४२४	१,४२४	०	०	१,५१६	१,५१६	०	०
१०	३२५०२०१२	राष्ट्रिय संग्राहालय (छाउनी)	४१७	४१७	०	०	४३४	४३४	०	०	४५२	४५२	०	०
११	३२५०२०१३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	६०	६०	०	०	६३	६३	०	०	६६	६६	०	०
१२	३२५०२०१४	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	९३६	९३६	०	०	९७१	९७१	०	०	१,००७	१,००७	०	०
१३	३२५०२०१५	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	१६४	१६४	०	०	१७०	१७०	०	०	१७७	१७७	०	०
१४	३२५०२०१६	क्षेत्रीय संग्रहालयहरु	१३५	१३५	०	०	१४१	१४१	०	०	१४८	१४८	०	०
१५	३२५०२०१७	संग्रहालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	२५५	२५५	०	०	२६५	२६५	०	०	२७५	२७५	०	०
१६	३२५०२०१८	ऐतिहासिक दरबारहरु	७७८	७७८	०	०	८५६	८५६	०	०	८८७	८८७	०	०
१७	३२५०२०१९	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	१११	१११	०	०	११५	११५	०	०	११९	११९	०	०
१८	३२५०२१०१	पुरातात्विक स्थल संरक्षण आयोजना	३,२९८	३,२९८	०	०	३,५४५	३,५४५	०	०	३,८१०	३,८१०	०	०
१९	३२५०२१०२	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१७१	१७१	०	०	१८४	१८४	०	०	१९७	१९७	०	०
२०	३२५०३०११	राष्ट्रिय अभिलेखालय	४९५	४९५	०	०	५१८	५१८	०	०	५४२	५४२	०	०
२१	३२५०४०११	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार रजिष्ट्रारको कार्यालय	१२०	१२०	०	०	१२४	१२४	०	०	१२९	१२९	०	०
२२	३२५२१०११	भाषा आयोग	६२२	६२२	०	०	६७५	६७५	०	०	६९७	६९७	०	०
२३	३२५४१०११	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	४२०	४२०	०	०	४३५	४३५	०	०	४५०	४५०	०	०
२४	३२५५१०११	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	३,५००	३,५००	०	०	३,६९३	३,६९३	०	०	३,८९६	३,८९६	०	०
२५	३२५५१०१२	लुम्बिनी विकास कोष	१०,०००	७,५००	०	२,५००	१०,५५०	७,९१३	०	२,६३८	११,१३०	८,३४८	०	२,७८३
२६	३२५६१०११	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	२६०	२६०	०	०	२६९	२६९	०	०	२७९	२७९	०	०
२७	३२५६१०१२	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२८	३२५६१०१३	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२९	३२५६१०१४	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३०	३२५८१०११	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	५३४	५३४	०	०	५५३	५५३	०	०	५७२	५७२	०	०
३१	५०१२५१०१	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण	१२,५००	६,६२५	०	५,८७५	१३,१२५	७,१२५	०	६,०००	१३,७८१	७,७८१	०	६,०००
३२	५०१२५१०२	हवाई यातायात क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	१७,६२५	२,०००	०	१५,६२५	१८,५०६	२,१००	०	१६,४०६	१९,४३२	२,२०५	०	१७,२२७

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३३	५०१२५१०३	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	३३,३६४	२,६००	१,२६४	२९,५००	०	०	०	०	०	०	०	०
३४	५०१२५१०४	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	८०,०००	५,०००	०	७५,०००	८०,०००	५,०००	०	७५,०००	०	०	०	०
३५	५०१२५१०५	दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा	१५,०००	६,५००	०	८,५००	४०,०००	१९,०००	०	२१,०००	४०,०००	१९,०००	०	२१,०००
		जम्मा	**२११,३१३**	**७०,६२३**	**३,६९०**	**१३७,०००**	**२०८,२२५**	**८४,६२२**	**२,५५९**	**१२१,०४४**	**१३३,७२७**	**८४,०१७**	**२,७००**	**४७,००९**
		कुल जम्मा	**६४७,३०८**	**३५१,८९७**	**१०२,२९०**	**१९३,१२१**	**७४५,०१८**	**४४६,४८७**	**१३२,०२१**	**१६६,५१०**	**६८८,५१२**	**४६१,७५२**	**१३३,३९१**	**९३,३६९**

अनुसूची ५.१

सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	५.१	**शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि**																		
१	३५०००० ११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१३३३५	१६८,३१३	१६७,८२७	४८६	०	१७४,२१४	१७३,७०१	५१३	०	१८०,३२१	१७९,७८०	५४१	०	९	१	४	२	३
२	३५००००१२	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	२६९	७६९	२६५	५०४	०	८०६	२७४	५३२	०	८४५	२८४	५६१	०	२	२	४	१	३
३	३५०००१०१	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	४००	४,९५६	४,९३९	१७	०	५,२२९	५,२११	१८	०	५,५१७	५,४९७	२०	०	२	२	१	१	३
४	३५०००१०२	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	२३०	१६४	१६४	०	०	१७३	१७३	०	०	१८३	१८३	०	०	२	२	४	१	३
५	३५०००१०३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना- दोस्रो	१४०७३	१८,२३०	१८,२२३	७	०	२०,४१८	२०,४१०	८	०	२२,८६८	२२,८५९	९	०	२	१	४	१	३
६	३५०००१०४	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५०२	१,५३५	१,५३५	०	०	१,६१९	१,६१९	०	०	१,७०८	१,७०८	०	०	२	२	४	१	३
७	३५०००१०८	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- केन्द्र स्तर	७५५४२	४५,०२०	४४,८९०	१३०	०	४७,२७१	४७,१३५	१३७	०	४९,६३५	४९,४९१	१४३	०	२	१	४	१	३
८	३५००१०११	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	२४०४	९६४	९५९	५	०	९९८	९९३	५	०	१,०३३	१,०२७	६	०	२	१	४	२	३
९	३५००१०१२	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरु	८०६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१०	३५००१०१३	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	४५१३	६,०९९	५,४७८	६२१	०	६,३२५	५,६७०	६५५	०	६,५५९	५,८६८	६९१	०	२	१	४	२	३
११	३५००२०११	पाठ्यक्रम बिकास केन्द्र	६१६	५५८	५५६	२	०	५७८	५७५	२	०	५९८	५९६	२	०	२	२	४	२	३
१२	३५००३०११	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र	१५३	१७३	१७३	०	०	१७९	१७९	०	०	१८५	१८५	०	०	२	१	४	३	३
१३	३५००४०११	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	२९६	२५६	२५२	४	०	२६५	२६१	४	०	२७४	२७०	४	०	८	१	४	२	३
१४	३५००४०१२	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	१७७५००	१९१,२४२	१९१,२४२	०	०	१९७,९३५	१९७,९३५	०	०	२०४,८६३	२०४,८६३	०	०	५	१	४	२	३
१५	३५०२१०११	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	१३२४७७	१५३,३८४	१५१,१४४	२,२४०	०	१६१,०५३	१५८,७०१	२,३५२	०	१६९,१०६	१६६,६३६	२,४७०	०	२	२	४	२	३
१६	३५०२१०१२	शिक्षक सेवा आयोग	२०२८	१,७६५	१,७४२	२३	०	१,८२७	१,८०३	२४	०	१,८९२	१,८६६	२६	०	२	२	४	२	३
१७	३५०२१०१३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१४९	१५२	१५२	०	०	१५७	१५७	०	०	१६३	१६३	०	०	२	२	४	२	३
१८	३५०२१०१४	चिकित्सा शिक्षा आयोग	१४००	९,०००	८,५००	५००	०	९,३२५	८,७९८	५२८	०	९,६६२	९,१०५	५५७	०	२	१	४	२	२
१९	३५०२११०१	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	११०८६	२३,०००	२३,०००	०	०	२४,२६५	२४,२६५	०	०	२५,६००	२५,६००	०	०	२	१	४	१	३
२०	३५०३१०११	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	२७११	२,७११	२,७११	०	०	२,८०६	२,८०६	०	०	२,९०४	२,९०४	०	०	२	२	४	१	३
२१	३५०४१०११	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१७२२५	२०,२४२	२०,२४२	०	०	२४,७८१	२४,७८१	०	०	२७,६३१	२७,६३१	०	०	२	२	४	१	३
२२	३५०४११०१	सीप विकास परियोजना	४४२३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२३	३५०६१०११	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	३२१२	४,२८४	२,७८६	१,४९८	०	४,४६४	२,८८४	१,५८०	०	४,६५२	२,९८४	१,६६७	०	४	२	९	३	३
		जम्मा	**४६५,३५०**	**६५२,८१७**	**६४६,७८०**	**६,०३७**	**०**	**६८४,६८८**	**६७८,३३०**	**६,३५८**	**०**	**७१६,१९८**	**७०९,५०२**	**६,६९६**	**०**					
	५.२	**स्वास्थ्य तथा जनसंख्या**																		
१	३७००००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	८०९	२७,००४	२७,००४	०	०	२७,९४९	२७,९४९	०	०	२८,९२७	२८,९२७	०	०	९	१	३	२	३
२	३७००००१२	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	५००	२२५	२२५	०	०	२३३	२३३	०	०	२४१	२४१	०	०	२	२	३	१	३
३	३७००००१३	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	१५६	१७२	१५१	२१	०	१७८	१५६	२२	०	१८५	१६२	२३	०	२	२	३	२	३
४	३७०००१०१	कान्ति बाल अस्पताल	१९२०	३,३७९	३,३७९	०	०	३,५६५	३,५६५	०	०	३,७६१	३,७६१	०	०	२	२	३	१	३
५	३७०००१०२	शुक्रराज ट्रपिकल अस्पताल	११४०	१,२३८	१,२३८	०	०	१,३०६	१,३०६	०	०	१,३७८	१,३७८	०	०	२	२	३	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
६	३७०००१०३	परोपकार प्रसुती अस्पताल	२९६०	४,३६५	४,३६५	०	०	४,६०५	४,६०५	०	०	४,८५८	४,८५८	०	०	२	२	३	१	३
७	३७०००१०४	नेपाल आखाँ अस्पताल	२८५	३३०	३३०	०	०	३४८	३४८	०	०	३६७	३६७	०	०	२	२	३	२	३
८	३७०००१०५	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	३१६०	३,६३९	३,६३९	०	०	३,८३९	३,८३९	०	०	४,०५०	४,०५०	०	०	२	२	३	२	३
९	३७०००१०६	मनमोहन कार्डियोथेरासिक भस्कुलर तथा ट्रान्स्प्लान्ट केन्द्र, महाराजगंज	३७४०	५,२४०	५,२४०	०	०	५,५२८	५,५२८	०	०	५,८३२	५,८३२	०	०	२	२	३	२	३
१०	३७०००१०७	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	५७१०	५,७१०	५,७१०	०	०	६,०२४	६,०२४	०	०	६,३५५	६,३५५	०	०	२	२	३	२	३
११	३७०००१०८	त्रि. वि.शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द समेत)	२६१०	२,६१०	२,६१०	०	०	२,७५४	२,७५४	०	०	२,९०५	२,९०५	०	०	२	२	३	२	३
१२	३७०००१०९	स्वास्थ्य कर कोषबाट संचालित कार्यक्रमहरु	४०००	४,०००	४,०००	०	०	४,२२०	४,२२०	०	०	४,४५२	४,४५२	०	०	२	२	३	२	३
१३	३७०००११०	आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी	४८३	५८३	५८३	०	०	६१५	६१५	०	०	६४९	६४९	०	०	२	२	३	१	३
१४	३७०००१११	सिहंदरबार वैद्यखाना	२९४	२८९	२८९	०	०	३०५	३०५	०	०	३२२	३२२	०	०	२	२	३	२	३
१५	३७०००११२	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	२२०	१६०	१६०	०	०	१६९	१६९	०	०	१७८	१७८	०	०	२	२	३	२	३
१६	३७०००११३	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	५८०	५८०	५८०	०	०	६१२	६१२	०	०	६४६	६४६	०	०	२	२	३	२	३
१७	३७०००११४	अनुगमन, मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	६३९४७	९३,१५६	९१,८१८	१,३३८	०	१०१,५४०	१००,०८२	१,४५८	०	११०,६७९	१०९,०८९	१,५९०	०	२	१	३	२	३
१८	३७०००११५	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	१६०५	१,७५५	१,७५५	०	०	१,८५२	१,८५२	०	०	१,९५३	१,९५३	०	०	२	१	३	१	३
१९	३७०००११६	एकिकृत स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४९३०८	७२,११०	०	७२,११०	०	७८,६००	०	७८,६००	०	८५,६७४	०	८५,६७४	०	२	१	३	२	२
२०	३७००१०११	स्वास्थ्य सेवा विभाग	१३९०	१,३०१	१,३०१	०	०	१,३४७	१,३४७	०	०	१,३९४	१,३९४	०	०	२	१	३	२	३
२१	३७००१०१२	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा	११०३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२२	३७००११०१	क्षयरोग नियन्त्रण	६८१२	६,९८६	५,४८६	१,५००	०	७,४००	५,७८८	१,६१३	०	७,८३९	६,१०६	१,७३३	०	२	१	३	२	३
२३	३७००११०२	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५४०२	५,४६९	५,१८९	२८०	०	५,७७५	५,४७४	३०१	०	६,०९९	५,७७५	३२४	०	२	१	३	१	३
२४	३७००११०३	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	४८५०	४,७४४	४,६४५	९९	०	५,००७	४,९००	१०६	०	५,२८४	५,१७०	११४	०	२	१	३	१	३
२५	३७००११०४	एकिकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	२११२५	३२,३०५	२९,६०२	२,७०३	०	३४,१३६	३१,२३०	२,९०६	०	३६,०७१	३२,९४८	३,१२४	०	२	१	३	१	३
२६	३७००११०५	महामारी तथा रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	४२१२	४,६२५	४,३३६	२८९	०	४,८८५	४,५७४	३११	०	५,१६०	४,८२६	३३४	०	२	१	३	२	३
२७	३७००११०६	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२८३	२५५	२४३	१२	०	२६९	२५६	१३	०	२८४	२७०	१४	०	२	१	३	२	३
२८	३७००११०७	औषधि र उपकरण आपूर्ति	२५८६	२,४५५	१,११४	१,३४१	०	२,६१७	१,१७५	१,४४२	०	२,७९०	१,२४०	१,५५०	०	२	१	३	२	३
२९	३७००११०८	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१३१९०	१,८१७	१,७५९	५८	०	१,९१८	१,८५६	६२	०	२,०२५	१,९५८	६७	०	२	१	३	२	३
३०	३७००११०९	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	११४१	१,१३६	१,१३१	५	०	१,१९९	१,१९३	५	०	१,२६५	१,२५९	६	०	२	२	३	१	३
३१	३७००१११०	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१०३७	९२५	९०३	२२	०	९७६	९५३	२४	०	१,०३०	१,००५	२५	०	२	२	३	२	३
३२	३७००११११	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	२१९	२२०	२२०	०	०	२३२	२३२	०	०	२४५	२४५	०	०	२	२	३	२	३
३३	३७००१११२	राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	१९८१	२,०८७	१,७४२	३४५	०	२,२०९	१,८३८	३७१	०	२,३३८	१,९३९	३९९	०	२	२	३	२	३
३४	३७००१११३	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनजार्गरण कार्यक्रम	५११६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
३५	३७००१११५	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम	०	६,१३६	६,०६५	७१	०	६,४७५	६,३९९	७६	०	६,८३३	६,७५०	८२	०	२	१	३	१	३

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३६	३७००१११६	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कयिक्रम	०	२२,७५९	२२,७२७	३२	०	२४,०११	२३,९७७	३४	०	२५,३३३	२५,२९६	३७	०	२	१	३	१	३
३७	३७००२०११	औषधि व्यवस्था विभाग	१६७६	१,९०६	१,३९२	५१४	०	१,९८३	१,४४१	५४२	०	२,०६३	१,४९१	५७२	०	२	१	३	२	३
३८	३७००३०११	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग	१६९	२४५	२४५	०	०	२५४	२५४	०	०	२६२	२६२	०	०	२	२	३	२	३
३९	३७००३१०१	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३३९	३१९	२५६	६३	०	३३८	२७०	६८	०	३५८	२८५	७३	०	२	२	३	२	३
४०	३७००३१०२	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	११५०	९९८	०	९९८	०	१,०७३	०	१,०७३	०	१,१५३	०	१,१५३	०	२	१	३	२	३
४१	३७०३११०१	स्वास्थ्य वीमा बोर्ड	६००००	६०,००१	६०,००१	०	०	८०,०००	८०,०००	०	०	१००,०००	१००,०००	०	०	५	१	३	१	३
४२	३७०४१०११	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	९५०	९५०	९५०	०	०	९८३	९८३	०	०	१,०१८	१,०१८	०	०	२	२	३	२	३
४३	३७०६१०११	केन्द्रिय अस्पताल तथा प्रतिष्ठान	२२६४	१०,९२५	१०,९२५	०	०	११,३०७	११,३०७	०	०	११,७०३	११,७०३	०	०	२	१	३	१	३
४४	३७०६१०१२	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	१४७३०	१८,७२३	१८,७२३	०	०	१९,३७८	१९,३७८	०	०	२०,०५७	२०,०५७	०	०	२	२	३	२	३
४५	३७०६१०१३	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	५८७०	४,३७०	४,३७०	०	०	४,५२३	४,५२३	०	०	४,६८१	४,६८१	०	०	२	२	३	२	३
४६	३७०६१०१४	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४५१३	४,५०६	४,५०६	०	०	४,६६४	४,६६४	०	०	४,८२७	४,८२७	०	०	२	२	३	१	३
४७	३७०६१०१५	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	५००	६५०	६५०	०	०	६७३	६७३	०	०	६९६	६९६	०	०	२	२	३	१	३
४८	३७०६१०१६	राप्ती स्वास्थ्य विज्ञान प्ष्तिठान	०	१,२४१	१,२४१	०	०	१,२८४	१,२८४	०	०	१,३२९	१,३२९	०	०	२	१	३	१	३
४९	३७०६१०१७	पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्ष्तिठान	०	२,११०	२,११०	०	०	२,१८४	२,१८४	०	०	२,२६०	२,२६०	०	०	२	१	३	१	३
		जम्मा	**३१५,९६२**	**४२६,७०९**	**३४४,९०८**	**८१,८०१**	**०**	**४७१,३४२**	**३८२,३१५**	**८९,०२७**	**०**	**५१७,८११**	**४२०,९१७**	**९६,८९४**	**०**					
	५.३	**खानेपानी तथा सरसफाई**																		
१	३१३०००११	खानेपानी मन्त्रालय	७६०	८४२	७३७	१०५	०	८७४	७६३	१११	०	९०६	७८९	११७	०	९	१	६	२	१
२	३१३००१०१	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	६११९१	७३,८९५	५२८	७३,३६७	०	७९,९००	९८७	७८,९१३	०	७४,८००	१,१००	७३,७००	०	१	१	६	२	१
३	३१३०१०११	खानेपानी विभाग	१४५९	२१,५३८	२१,२७०	२६८	०	२२,२९७	२२,०१४	२८३	०	२३,०८३	२२,७८५	२९८	०	२	१	६	२	२
४	३१३०१०१२	जनसाधन विकास कार्यक्रम	४८३	५३५	२४४	२९१	०	५७०	२५७	३१३	०	६०८	२७२	३३६	०	८	२	१६	१	२
५	३१३०१०१३	संघीय खानेपानी तथा ढल ब्यवस्थापन आयोजनाहरु	५००	१,५१५	१,३११	२०४	०	१,६०२	१,३८३	२१९	०	१,६९५	१,४५९	२३६	०	२	१	६	३	३
६	३१३०११०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१३९	१८०	१७०	१०	०	१९०	१७९	११	०	२०१	१८९	१२	०	८	२	६	२	१
७	३१३०११०२	खानेपानी सेवा विस्तार तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	५०८८	२३,१७३	४८	२३,१२५	०	२४,९१०	५१	२४,८५९	०	२६,७७७	५३	२६,७२४	०	२	१	६	२	१
८	३१३०११०३	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	१७८९	३,५७३	९५	३,४७८	०	३,८३९	१००	३,७३९	०	४,१२५	१०६	४,०१९	०	२	१	६	१	१
९	३१३०११०४	तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	२३१०७	१५,२८७	२५२	१५,०३५	०	१६,०५१	२६५	१५,७८७	०	१६,८५४	२७८	१६,५७६	०	२	१	६	१	२
१०	३१३०११०५	जलवायु अनुकुलित वृहत खानेपानी आयोजना	२२५५५	२९,५१४	३१८	२९,१९६	०	३२,७४१	३३४	३२,४०८	०	३६,३२३	३५१	३५,९७२	०	२	२	५	१	१
११	३१३०११०६	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	४२२८	८,५३०	१४६	८,३८४	०	९,१६७	१५४	९,०१३	०	९,८५१	१६३	९,६८९	०	२	२	६	२	२
१२	३१३०११०७	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	९८७१	१९,७३५	३१४	१९,४२१	०	२१,२०९	३३१	२०,८७८	०	२२,७९३	३४९	२२,४४३	०	२	१	६	१	१
१३	३१३०११०८	सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ (क्षेत्रगत) आयोजना	६९८४	३४,१६९	८०९	३३,३६०	०	३६,७१५	८५३	३५,८६२	०	३९,४५२	९००	३८,५५२	०	२	१	६	३	३
१४	३१३०१११३	सहरी खानेपानी व्यवस्थापन सुधार आयोजना	०	१०२	२	१००	०	११०	२	१०८	०	११८	२	११६	०	२	१	६	१	२
१५	३१३५१०११	ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाइ कोष	१८५१८	२१,३९७	१,७००	१९,६९७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	६	२	१

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
१६	५०११३१०१	खानेपानी उत्पादन बृद्धि कार्यक्रम	७५००	११,६००	०	०	११,६००	१२,२३८	०	०	१२,२३८	१२,९११	०	०	१२,९११	२	२	६	२	२
१७	५०११३१०२	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	१०५००	१४,०००	०	०	१४,०००	१२,१२८	०	०	१२,१२८	१२,७३४	०	०	१२,७३४	२	२	६	२	१
१८	५०११३१०३	काठमांडौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	५०००	११,०००	०	०	११,०००	५,५१३	०	०	५,५१३	५,७८८	०	०	५,७८८	२	१	६	२	२
१९	५०११३१०५	काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	३८६९१	४६,१७२	०	०	४६,१७२	४८,४८१	०	०	४८,४८१	५०,९०५	०	०	५०,९०५	२	१	६	२	२
२०	५०११३१०६	काठमाडौं उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	४०४३६	३९,४००	०	०	३९,४००	४१,३७०	०	०	४१,३७०	४३,४३९	०	०	४३,४३९	२	१	६	२	१
२१	५०११३१०७	ढल प्रशोधन केन्द्र	२००	१९,९००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०	१९,९००	२	१	६	३	१
२२	५०१४७१०१	नगर विकास कोष - खानेपानी क्षेत्र	८९३०	७,५००	०	०	७,५००	१०,३६४	०	०	१०,३६४	१०,८८२	०	०	१०,८८२	३	१	६	३	२
		जम्मा	**२६७,९२९**	**४०३,५५७**	**२७,९४४**	**२२६,०४१**	**१४९,५७२**	**४००,१६८**	**२७,६७४**	**२२२,५०२**	**१४९,९९२**	**४१४,१४४**	**२८,७९७**	**२२८,७९०**	**१५६,५५८**					
	५.४	**युवा तथा खेलकूद**																		
१	३४३०००११	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	३०७	४२३	४१६	७	०	४३८	४३१	७	०	४५३	४४६	८	०	९	१	४	२	३
२	३४३००१०१	राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम	२१९	९०९	९०९	०	०	९५९	९५९	०	०	१,०१२	१,०१२	०	०	३	१	४	२	३
३	३४३००१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	५८६	३२६	३२६	०	०	३४४	३४४	०	०	३६३	३६३	०	०	३	१	४	२	३
४	३४३४१०११	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	३३५८५	३०,५१८	९,९८३	२०,५३५	०	३२,१९६	१०,५३२	२१,६६४	०	३३,९६७	११,१११	२२,८५६	०	६	१	४	२	३
५	३४३४१०१२	राष्ट्रिय युवा परिषद्	११०५	१,०६०	१,०४५	१५	०	१,०९७	१,०८२	१६	०	१,१३६	१,११९	१७	०	६	१	४	३	३
६	३४३५१०११	युवा स्वरोजगार कोष	१७५२	१,५१५	१,५०१	१४	०	१,५६८	१,५५४	१५	०	१,६२३	१,६०८	१६	०	१	१	१	२	३
		जम्मा	**३७,५५४**	**३४,७५१**	**१४,१८०**	**२०,५७१**	**०**	**३६,६०३**	**१४,९०१**	**२१,७०२**	**०**	**३८,५५५**	**१५,६५९**	**२२,८९६**	**०**					
	५.५	**महिला,बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक**																		
१	३४००००११	महिला,बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	५८३	७०८	६९१	१७	०	७३३	७१५	१८	०	७५९	७४०	१९	०	९	१	५	१	३
२	३४००००१२	समाज कल्याण केन्द्रहरु	२६४	२६३	२६१	२	०	२७२	२७०	२	०	२८२	२८०	२	०	५	१	१६	२	३
३	३४०००१०१	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	४०८	५०४	४९९	५	०	५३२	५२६	५	०	५६१	५५५	६	०	६	१	५	१	३
४	३४०००१०२	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	५६५	१,७३०	१,७२८	२	०	१,८२५	१,८२३	२	०	१,९२६	१,९२३	२	०	५	१	१	२	३
५	३४०००१०३	बाल कल्याण कार्यक्रम	३४१	१,४४४	१,४१४	३०	०	१,५२४	१,४९२	३२	०	१,६०८	१,५७४	३५	०	६	१	१	२	३
६	३४०००१०४	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम	३०५५	८०	८०	०	०	८४	८४	०	०	८९	८९	०	०	६	१	५	१	३
७	३४०००१०५	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	२९५७	२,२५५	२,२०५	५०	०	२,३८०	२,३२६	५४	०	२,५१२	२,४५४	५८	०	१	१	५	१	३
८	३४००११०१	महिला विकास कार्यक्रम	२८७	२४२	२३८	४	०	२५५	२५१	४	०	२७०	२६५	५	०	६	१	५	१	३
९	३४०४१०११	समाज कल्याण परिषद्	२५	५०	२५	२५	०	५२	२६	२६	०	५५	२७	२८	०	६	२	१६	२	३
१०	३४०८१०११	बाल कल्याण समिति	९१३	४७९	४७९	०	०	४९६	४९६	०	०	५१३	५१३	०	०	६	२	१	२	३
		जम्मा	**९,३९८**	**७,७५५**	**७,६२०**	**१३५**	**०**	**८,१५४**	**८,०१०**	**१४४**	**०**	**८,५७५**	**८,४२०**	**१५४**	**०**					

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	५.६	**श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा**																		
१	३७१०००११	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	३७४७	२,७०४	२,३९४	३१०	०	२,८०५	२,४७८	३२७	०	२,९१०	२,५६५	३४५	०	९	१	८	२	३
२	३७१०००१२	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	१२८	१४८	१२९	१९	०	१५४	१३४	२०	०	१५९	१३८	२१	०	६	२	८	२	३
३	३७१००१०१	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	११९५	३,४५९	३,३०९	१५०	०	३,६५२	३,४९१	१६१	०	३,८५६	३,६८३	१७३	०	१	२	८	२	३
४	३७१००१०२	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३१०००	५०,१००	५०,१००	०	०	५५,११०	५५,११०	०	०	६०,६२१	६०,६२१	०	०	५	१	८	३	३
५	३७१०१०११	श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षा विभाग	२६३	१७६	१६८	८	०	१८२	१७४	८	०	१८९	१८०	९	०	५	१	८	२	३
६	३७१०१०१२	श्रम तथा रोजगार कार्यालयहरु	०	१,११८	९०७	२११	०	१,१६१	९३९	२२३	०	१,२०६	९७२	२३५	०	५	१	८	२	३
७	३७१०११०२	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य केन्द्र	०	४९९	४९४	५	०	५२७	५२१	५	०	५५६	५५०	६	०	२	१	८	२	३
८	३७१०२०११	वैदेशिक रोजगार विभाग	१५००	१,९७२	१,८८५	८७	०	२,०४३	१,९५१	९२	०	२,११६	२,०१९	९७	०	८	१	८	२	३
९	३७१०३०११	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम प्रतिष्ठान	६६८	२,३८९	२,१००	२८९	०	२,४७८	२,१७४	३०५	०	२,५७१	२,२५०	३२२	०	२	१	८	१	३
१०	३७१३१०११	वैदेशिक रोजगार बोर्ड	१०७	१५०	१५०	०	०	१५५	१५५	०	०	१६१	१६१	०	०	५	२	८	३	२
११	३७१५१०११	सामाजिक सुरक्षा कोष	३३७	१,३३७	७४४	५९३	०	१,३९६	७७०	६२६	०	१,४५७	७९७	६६०	०	५	१	१	२	३
		जम्मा	**३८,९४५**	**६४,०५२**	**६२,३८०**	**१,६७२**	**०**	**६९,६६३**	**६७,८९६**	**१,७६७**	**०**	**७५,८०२**	**७३,९३५**	**१,८६८**	**०**					
		कुल जम्मा	**१,१३५,१३८**	**१,५८९,६४१**	**१,१०३,८१२**	**३३६,२५७**	**१४९,५७२**	**१,६७०,६१८**	**१,१७९,१२५**	**३४१,५०१**	**१४९,९९२**	**१,७७१,०८५**	**१,२५७,२३०**	**३५७,२९७**	**१५६,५५८**					

अनुसूची ५.२

सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	५.१	**शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि**												
१	३५०००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१६८,३१३	१६८,३१३	०	०	१७४,२१४	१७४,२१४	०	०	१८०,३२१	१८०,३२१	०	०
२	३५०००१२	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	७६९	७६९	०	०	८०६	८०६	०	०	८४५	८४५	०	०
३	३५०००१०१	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	४,९५६	१,१५२	३,८०४	०	५,२२९	१,२१६	४,०१३	०	५,५१७	१,२८३	४,२३४	०
४	३५०००१०२	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	१६४	०	१६४	०	१७३	०	१७३	०	१८३	०	१८३	०
५	३५०००१०३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना- दोस्रो	१८,२३०	८०	०	१८,१५०	२०,४१८	९०	०	२०,३२८	२२,८६८	१००	०	२२,७६७
६	३५०००१०४	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१,५३५	१५४	१,३८१	०	१,६१९	१६२	१,४५७	०	१,७०८	१७१	१,५३७	०
७	३५०००१०८	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- केन्द्र स्तर	४५,०२०	३१,२००	४,९७६	८,८४४	४७,२७१	३२,७६०	५,२२५	९,२८६	४९,६३५	३४,३९८	५,४८६	९,७५१
८	३५००१०११	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	९६४	९६४	०	०	९९८	९९८	०	०	१,०३३	१,०३३	०	०
९	३५००१०१२	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	३५००१०१३	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	६,०९९	६,०९९	०	०	६,३२५	६,३२५	०	०	६,५५९	६,५५९	०	०
११	३५००२०११	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	५५८	५५८	०	०	५७८	५७८	०	०	५९८	५९८	०	०
१२	३५००३०११	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र	१७३	१७३	०	०	१७९	१७९	०	०	१८५	१८५	०	०
१३	३५००४०११	विद्यालय शिक्षक किताबखाना	२५६	२५६	०	०	२६५	२६५	०	०	२७४	२७४	०	०
१४	३५००४०१२	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	१९१,२४२	१९१,२४२	०	०	१९७,९३५	१९७,९३५	०	०	२०४,८६३	२०४,८६३	०	०
१५	३५०२१०११	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	१५३,३८४	१४३,३८४	१०,०००	०	१६१,०५३	१५०,५५३	१०,५००	०	१६९,१०६	१५८,०८१	११,०२५	०
१६	३५०२१०१२	शिक्षक सेवा आयोग	१,७६५	१,७६५	०	०	१,८२७	१,८२७	०	०	१,८९२	१,८९२	०	०
१७	३५०२१०१३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१५२	१५२	०	०	१५७	१५७	०	०	१६३	१६३	०	०
१८	३५०२१०१४	चिकित्सा शिक्षा आयोग	९,०००	९,०००	०	०	९,३२५	९,३२५	०	०	९,६६२	९,६६२	०	०
१९	३५०२११०१	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	२३,०००	०	०	२३,०००	२४,२६५	२४,२६५	०	०	२५,६००	२५,६००	०	०
२०	३५०३१०११	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	२,७११	२,७११	०	०	२,८०६	२,८०६	०	०	२,९०४	२,९०४	०	०
२१	३५०४१०११	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	२०,२४२	११,१३६	९,१०६	०	२४,७८१	१३,६३३	११,१४८	०	२७,६३१	१५,२०१	१२,४३०	०
२२	३५०४११०१	सीप विकास परियोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२३	३५०६१०११	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४,२८४	४,२८४	०	०	४,४६४	४,४६४	०	०	४,६५२	४,६५२	०	०
		जम्मा	**६५२,८१७**	**५७३,३९२**	**२९,४३१**	**४९,९९४**	**६८४,६८८**	**६२२,५५८**	**३२,५१६**	**२९,६१४**	**७१६,१९८**	**६४८,७८५**	**३४,८९४**	**३२,५१८**
	५.३	**स्वास्थ्य तथा जनसंख्या**												
१	३७०००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	२७,००४	२७,००४	०	०	२७,९४९	२७,९४९	०	०	२८,९२७	२८,९२७	०	०
२	३७०००१२	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	२२५	२२५	०	०	२३३	२३३	०	०	२४१	२४१	०	०
३	३७०००१३	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	१७२	१७२	०	०	१७८	१७८	०	०	१८५	१८५	०	०
४	३७०००१०१	कान्ति बाल अस्पताल	३,३७९	३,३७९	०	०	३,५६५	३,५६५	०	०	३,७६१	३,७६१	०	०
५	३७०००१०२	शुक्रराज ट्रपिकल अस्पताल	१,२३८	१,२३८	०	०	१,३०६	१,३०६	०	०	१,३७८	१,३७८	०	०
६	३७०००१०३	परोपकार प्रसुती अस्पताल	४,३६५	४,३६५	०	०	४,६०५	४,६०५	०	०	४,८५८	४,८५८	०	०
७	३७०००१०४	नेपाल आखाँ अस्पताल	३३०	३३०	०	०	३४८	३४८	०	०	३६७	३६७	०	०
८	३७०००१०५	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	३,६३९	३,६३९	०	०	३,८३९	३,८३९	०	०	४,०५०	४,०५०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
९	३७०००१०६	मनमोहन कार्डियोथेरासिक भस्कुलर तथा ट्रान्स्प्लान्ट केन्द्र, महाराजगंज	५,२४०	५,२४०	०	०	५,५२८	५,५२८	०	०	५,८३२	५,८३२	०	०
१०	३७०००१०७	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	५,७१०	५,७१०	०	०	६,०२४	६,०२४	०	०	६,३५५	६,३५५	०	०
११	३७०००१०८	त्रि. वि.शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द समेत)	२,६१०	२,६१०	०	०	२,७५४	२,७५४	०	०	२,९०५	२,९०५	०	०
१२	३७०००१०९	स्वास्थ्य कर कोषबाट संचालित कार्यक्रमहरु	४,०००	४,०००	०	०	४,२२०	४,२२०	०	०	४,४५२	४,४५२	०	०
१३	३७०००११०	आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी	५८३	५८३	०	०	६१५	६१५	०	०	६४९	६४९	०	०
१४	३७०००१११	सिहंदरबार वैद्यखाना	२८९	२८९	०	०	३०५	३०५	०	०	३२२	३२२	०	०
१५	३७०००११२	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	१६०	१६०	०	०	१६९	१६९	०	०	१७८	१७८	०	०
१६	३७०००११३	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	५८०	५८०	०	०	६१२	६१२	०	०	६४६	६४६	०	०
१७	३७०००११४	अनुगमन, मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	९३,१५६	९३,१२५	३१	०	१०१,५४०	१०१,५०६	३४	०	११०,६७९	११०,६४२	३७	०
१८	३७०००११५	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	१,७५५	१,७५५	०	०	१,८५२	१,८५२	०	०	१,९५३	१,९५३	०	०
१९	३७०००११६	एकिकृत स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	७२,११०	३१,२१८	१,१९२	३९,७००	७८,६००	३४,०२८	१,२९९	४३,२७३	८५,६७४	३७,०९०	१,४१६	४७,१६८
२०	३७००१०११	स्वास्थ्य सेवा विभाग	१,३०१	१,३०१	०	०	१,३४७	१,३४७	०	०	१,३९४	१,३९४	०	०
२१	३७००१०१२	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२२	३७००११०१	क्षयरोग नियन्त्रण	६,९८६	५,९३१	१,०५५	०	७,४००	५,६९६	१,७०५	०	७,८३९	५,९३३	१,९०६	०
२३	३७००११०२	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५,४६९	२,८४४	२,६२५	०	५,७७५	१,४६७	४,३०८	०	६,०९९	१,२९२	४,८०७	०
२४	३७००११०३	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	४,७४४	२,०७१	२,६७३	०	५,००७	७५०	४,२५७	०	५,२८४	१,०२७	४,२५७	०
२५	३७००११०४	एकिकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	३२,३०५	१३,९५०	१८,३५५	०	३४,१३६	१३,८६२	२०,२७४	०	३६,०७१	१३,४३९	२२,६३२	०
२६	३७००११०५	महामारी तथा रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	४,६२५	४,१८९	४३६	०	४,८८५	४,१५०	७३५	०	५,१६०	४,३४१	८१९	०
२७	३७००११०६	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२५५	१७८	७७	०	२६९	१८८	८१	०	२८४	१९९	८६	०
२८	३७००११०७	औषधि र उपकरण आपूर्ति	२,४५५	२,०३६	४१९	०	२,६१७	६३९	१,९७८	०	२,७९०	५६८	२,२२२	०
२९	३७००११०८	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१,८१७	१,५१८	२९९	०	१,९१८	१,६०३	३१५	०	२,०२५	१,६९२	३३३	०
३०	३७००११०९	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१,१३६	९१५	२२१	०	१,१९९	८६६	३३२	०	१,२६५	८९४	३७१	०
३१	३७००१११०	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	९२५	६५०	२७५	०	९७६	६५१	३२६	०	१,०३०	६६७	३६३	०
३२	३७००११११	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	२२०	२२०	०	०	२३२	२३२	०	०	२४५	२४५	०	०
३३	३७००१११२	राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	२,०८७	२,०८७	०	०	२,२०९	२,२०९	०	०	२,३३८	२,३३८	०	०
३४	३७००१११३	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनजार्गरण कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३५	३७००१११५	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम	६,१३६	६,११६	२०	०	६,४७५	६,४५३	२२	०	६,८३३	६,८०९	२३	०
३६	३७००१११६	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा र्कायक्रम	२२,७५९	२२,७५९	०	०	२४,०११	२४,०११	०	०	२५,३३३	२५,३३३	०	०
३७	३७००२०११	औषधि व्यवस्था विभाग	१,९०६	१,८५९	४७	०	१,९८३	१,९१०	७३	०	२,०६३	१,९८५	७८	०
३८	३७००३०११	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग	२४५	२४५	०	०	२५४	२५४	०	०	२६२	२६२	०	०
३९	३७००३१०१	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३१९	३१९	०	०	३३८	३३८	०	०	३५८	३५८	०	०
४०	३७००३१०२	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	९९८	९९८	०	०	१,०७३	१,०७३	०	०	१,१५३	१,१५३	०	०
४१	३७०३११०१	स्वास्थ्य वीमा बोर्ड	६०,००१	४१,६२३	१८,३७८	०	८०,०००	५५,४९६	२४,५०४	०	१००,०००	६९,३७१	३०,६२९	०
४२	३७०४१०११	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	९५०	९५०	०	०	९८३	९८३	०	०	१,०१८	१,०१८	०	०
४३	३७०६१०११	केन्द्रिय अस्पताल तथा प्रतिष्ठान	१०,९२५	१०,९२५	०	०	११,३०७	११,३०७	०	०	११,७०३	११,७०३	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
४४	३७०६१०१२	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	१८,७२३	१६,६४५	२,०७८	०	१९,३७८	१७,२२८	२,१५१	०	२०,०५७	१७,८३१	२,२२६	०
४५	३७०६१०१३	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४,३७०	४,३७०	०	०	४,५२३	४,५२३	०	०	४,६८१	४,६८१	०	०
४६	३७०६१०१४	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४,५०६	४,५०६	०	०	४,६६४	४,६६४	०	०	४,८२७	४,८२७	०	०
४७	३७०६१०१५	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	६५०	६५०	०	०	६७३	६७३	०	०	६९६	६९६	०	०
४८	३७०६१०१६	राप्ती स्वास्थ्य विज्ञान प्रष्तिठान	१,२४१	१,२४१	०	०	१,२८४	१,२८४	०	०	१,३२९	१,३२९	०	०
४९	३७०६१०१७	पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रष्तिठान	२,११०	२,११०	०	०	२,१८४	२,१८४	०	०	२,२६०	२,२६०	०	०
		जम्मा	**४२६,७०९**	**३३८,८२८**	**४८,१८१**	**३९,७००**	**४७१,३४२**	**३६५,६७६**	**६२,३९३**	**४३,२७३**	**५१७,८११**	**३९८,४३६**	**७२,२०७**	**४७,१६८**

५.४ खानेपानी तथा सरसफाई

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	३१३०००११	खानेपानी मन्त्रालय	८४२	८४२	०	०	८७४	८७४	०	०	९०६	९०६	०	०
२	३१३००१०१	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	७३,८९५	४१,५९३	०	३२,३०२	७९,९००	४४,९७३	०	३४,९२७	७४,८००	३९,९००	०	३४,९००
३	३१३०१०११	खानेपानी विभाग	२१,५३८	२१,४९४	४४	०	२२,२९७	२२,२९७	०	०	२३,०८३	२३,०८३	०	०
४	३१३०१०१२	जनसाधन विकास कार्यक्रम	५३५	४९८	३७	०	५७०	५७०	०	०	६०८	६०८	०	०
५	३१३०१०१३	संघीय खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन आयोजनाहरु	१,५१५	१,५१५	०	०	१,६०२	१,६०२	०	०	१,६९५	१,६९५	०	०
६	३१३०११०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१८०	१८०	०	०	१९०	१९०	०	०	२०१	२०१	०	०
७	३१३०११०२	खानेपानी सेवा विस्तार तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	२३,१७३	२३,१७३	०	०	२४,९१०	२४,९१०	०	०	२६,७७७	२६,७७७	०	०
८	३१३०११०३	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	३,५७३	३,५३९	३४	०	३,८३९	३,८३९	०	०	४,१२५	४,१२५	०	०
९	३१३०११०४	तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	१५,२८७	३,१९२	३९५	११,७००	१६,०५१	३,३५२	४१५	१२,२८५	१६,८५४	३,५१९	४३५	१२,८९९
१०	३१३०११०५	जलवायु अनुकुलित वृहत खानेपानी आयोजना	२९,५१४	२९,५१४	०	०	३२,७४१	३२,७४१	०	०	३६,३२३	३६,३२३	०	०
११	३१३०११०६	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	८,५३०	८,४९५	३५	०	९,१६७	९,१६७	०	०	९,८५१	९,८५१	०	०
१२	३१३०११०७	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	१९,७३५	१९,७३५	०	०	२१,२०९	२१,२०९	०	०	२२,७९३	२२,७९३	०	०
१३	३१३०११०८	सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ (क्षेत्रगत) आयोजना	३४,१६९	१०,१४७	०	२४,०२२	३६,७१५	१०,८९२	०	२५,८२४	३९,४५२	११,६९२	०	२७,७६०
१४	३१३०१११३	सहरी खानेपानी व्यवस्थापन सुधार आयोजना	१०२	१०२	०	०	११०	११०	०	०	११८	११८	०	०
१५	३१३५१०११	ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाइ कोष	२१,३९७	२,५२७	६,५३४	१२,३३६	०	०	०	०	०	०	०	०
१६	५०११३१०१	खानेपानी उत्पादन बृद्धि कार्यक्रम	११,६००	११,६००	०	०	१२,२३८	१२,२३८	०	०	१२,९११	१२,९११	०	०
१७	५०११३१०२	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	१४,०००	१,५००	१२,५००	०	१२,१२८	१,६२८	१०,५००	०	१२,७३४	२,२३४	१०,५००	०
१८	५०११३१०३	काठमांडौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	११,०००	१०,९००	१००	०	५,५१३	५,४६३	५०	०	५,७८८	५,७३८	५०	०
१९	५०११३१०५	काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	४६,१७२	१२,२००	०	३३,९७२	४८,४८१	१२,८१०	०	३५,६७१	५०,९०५	१३,४५१	०	३७,४५४
२०	५०११३१०६	काठमाडौं उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	३९,४००	६,३०१	०	३३,०९९	४१,३७०	६,६१६	०	३४,७५४	४३,४३९	६,९४७	०	३६,४९२
२१	५०११३१०७	ढल प्रशोधन केन्द्र	१९,९००	१९,९००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०
२२	५०१४७१०१	नगर विकास कोष - खानेपानी क्षेत्र	७,५००	०	०	७,५००	१०,३६४	०	०	१०,३६४	१०,८८२	०	०	१०,८८२
		जम्मा	**४०३,५५७**	**२२८,९४७**	**१९,६७९**	**१५४,९३१**	**४००,१६८**	**२३५,३८०**	**१०,९६५**	**१५३,८२४**	**४१४,१४४**	**२४२,७७२**	**१०,९८५**	**१६०,३८७**

अनुसूची ६.१

पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	६.१.१	**ऊर्जा**																		
१	३०८०००११	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	१७१०	८,७१९	८,४२८	२९१	०	९,०३०	८,७२३	३०७	०	९,३५२	९,०२८	३२४	०	९	१	७	३	३
२	३०८००१०१	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना	१७९९९६	१३५,७५६	३१६	१३५,४४०	०	१४५,३८६	३८६	१४५,०००	०	१५३,०००	३००	१५२,७००	०	१	१	७	१	१
३	३०८००१०२	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	१८६८२	१,९५०	१५७	१,७९३	०	२,०९३	१६६	१,९२७	०	२,२४७	१७५	२,०७२	०	४	१	७	३	३
४	३०८००१०३	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	१२५४४	१३,२१८	१३,०६७	१५१	०	१३,९४८	१३,७८६	१६२	०	१४,७१८	१४,५४४	१७४	०	४	१	७	१	१
५	३०८००१०४	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	२२२२०	२१,५५९	२१,५५९	०	०	२३,९३०	२३,९३०	०	०	२६,५६३	२६,५६३	०	०	४	१	७	१	१
६	३०८०१०११	विद्युत विकास विभाग	२८०८	१,७८०	७४२	१,०३८	०	१,८६३	७६८	१,०९५	०	१,९५०	७९५	१,१५५	०	४	१	७	३	३
७	३०८०११०१	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	१४	३०	३०	०	०	३२	३२	०	०	३३	३३	०	०	४	१	७	१	१
८	३०८०११०२	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१००६	१,०५५	२२९	८२६	०	१,१३०	२४२	८८८	०	१,२०९	२५५	९५५	०	१	२	७	२	१
९	३०८०११०३	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१७७	८२	५२	३०	०	८७	५५	३२	०	९३	५८	३५	०	१	२	७	२	१
१०	३०८०११०४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	७०२५	८,९४६	०	८,९४६	०	९,६१७	०	९,६१७	०	१०,३३८	०	१०,३३८	०	३	१	७	१	१
११	३०८०११०५	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	८४	८५	०	८५	०	९१	०	९१	०	९८	०	९८	०	८	२	७	२	१
१२	३०८०११०६	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२४०३	२०,२९२	२८७	२०,००५	०	२१,८०८	३०३	२१,५०५	०	२३,४३८	३१९	२३,११८	०	४	१	७	१	१
१३	३०८२१०११	विद्युत नियमन आयोग	५९	५४३	१३४	४०९	०	५७०	१३९	४३१	०	५९९	१४४	४५५	०	८	२	७	३	२
१४	३०८२१०१२	जल तथा ऊर्जा आयोग	६३१	६७०	३०९	३६१	०	७०१	३२०	३८१	०	७३३	३३१	४०२	०	८	१	७	२	३
१५	३०८२१०१३	नदि बेसिन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरुयोजना तर्जुमा आयोजना	७४२	४,२१४	२७	४,१८७	०	४,४४५	२८	४,४१७	०	४,६८९	२९	४,६६०	०	७	१	७	२	१
१६	५०१०८१०१	१३२ के.भी. तथा अन्य प्रसारण लाईन विस्तार	२३७५०३	१९८,४७८	०	०	१९८,४७८	२३८,१७४	०	०	२३८,१७४	२८५,८०८	०	०	२८५,८०८	३	१	७	२	३
१७	५०१०८१०२	थानकोट-चापागाउं-भक्तपुर १३२ के.भी	१००	२,०००	०	०	२,०००	२,१००	०	०	२,१००	२,२०५	०	०	२,२०५	३	१	७	३	३
१८	५०१०८१०३	अन्य ३३ के.भी. तथा सव-स्टेशन आयोजनाहरु	२४०३८	२४,७५४	०	०	२४,७५४	२९,७०५	०	०	२९,७०५	३५,६४६	०	०	३५,६४६	३	१	७	३	३
१९	५०१०८१०४	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	३३२३	३,६४५	०	०	३,६४५	३,६८२	०	०	३,६८२	३,८६६	०	०	३,८६६	४	१	७	३	२
२०	५०१०८१०५	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामीण विद्युतीकरण	४९०००	४५,०००	०	०	४५,०००	७२,०००	०	०	७२,०००	८६,४००	०	०	८६,४००	३	१	७	३	२
२१	५०१०८१०६	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.)	१४००	१,५००	०	०	१,५००	०	०	०	०	०	०	०	०	४	१	७	२	२
२२	५०१०८१०७	चमेलियागाड जल विद्युत आयोजना (३० मे.वा.)	८७५०	२,६००	०	०	२,६००	२,६२५	०	०	२,६२५	२,७५६	०	०	२,७५६	४	१	७	२	२
२३	५०१०८१०८	जलाशययुक्त आयोजनाहरुको छनौट तथा संभाव्यता अध्ययन	१०६१०	८,५००	०	०	८,५००	८,०००	०	०	८,०००	८,०००	०	०	८,०००	७	१	७	२	१
२४	५०१०८१०९	ठुला तथा मझौला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	१०४२	६००	०	०	६००	१,१४९	०	०	१,१४९	१,२०६	०	०	१,२०६	४	१	७	२	२
२५	५०१०८११०	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे. वा.)	५०००	१०,०००	०	०	१०,०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	७	२	२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२६	५०१०८१११	माथिल्लो त्रिशुली (३ए) जलविद्युत आयोजना (६० मे.वा.)	२४९१०	७,०००	०	०	७,०००	०	०	०	०	०	०	०	०	४	१	७	३	२
२७	५०१०८११२	राहुघाट जलविद्युत आयोजना (२७ मे.वा.)	१४१८८	१५,५००	०	०	१५,५००	१६,३६४	०	०	१६,३६४	१७,१८३	०	०	१७,१८३	४	१	७	२	२
२८	५०१०८११३	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१४० मे.वा.)	४४८००	८९,०००	०	०	८९,०००	१०२,३५०	०	०	१०२,३५०	११७,७०३	०	०	११७,७०३	१	१	७	२	२
२९	५०१०८११४	माथिल्लो मोदी जल विद्युत आयोजना	२०००	२,०००	०	०	२,०००	२,२०५	०	०	२,२०५	२,३१५	०	०	२,३१५	४	१	७	३	२
३०	५०१०८११५	नेपाल भारत विद्युत प्रशारण	२३७९४	२४,८००	०	०	२४,८००	२४,७५४	०	०	२४,७५४	३३,०३३	०	०	३३,०३३	३	१	७	३	३
३१	५०१०८११६	पुर्ननविकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	४८९४८	७०,१७०	०	०	७०,१७०	७७,८८९	०	०	७७,८८९	८६,४५६	०	०	८६,४५६	३	१	१२	२	२
३२	५०१०८११७	तामाकोशी पाचौं जलविद्युत आयोजना	३९००	१८,५००	०	०	१८,५००	२१,८३०	०	०	२१,८३०	२५,७५९	०	०	२५,७५९	१	१	७	२	२
३३	५०१०८११८	जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड	१५३१५	२१,२४७	०	०	२१,२४७	२३,४८९	०	०	२३,४८९	२५,९६७	०	०	२५,९६७	४	१	१६	३	३
३४	५०१०८११९	जलविद्युत उत्पादन, प्रशारण र व्यापार सम्बन्धी कम्पनीहरु	२००	२१०	०	०	२१०	२२१	०	०	२२१	२३२	०	०	२३२	४	१	७	२	१
३५	५०१०८१२०	विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड	५०००	२,५००	०	०	२,५००	५,२५०	०	०	५,२५०	५,५१३	०	०	५,५१३	४	१	७	३	३
३६	५०१०८१२१	राष्ट्रिय प्रशारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड	५०००	५,०००	०	०	५,०००	५,२५०	०	०	५,२५०	५,५१३	०	०	५,५१३	३	१	७	३	३
३७	५०१०८१२२	अपर अरुण जलविद्युत आयोजना कम्पनी लिमिटेड	४०००	५,०००	०	०	५,०००	५,९००	०	०	५,९००	४,६३१	०	०	४,६३१	१	१	७	३	२
३८	५०१०८१२३	पावर सेक्टर रिर्फम ऐण्ड सस्टेनबल हाईड्रोपावर डेभलपमेन्ट प्रोजेक्ट	११५४४	१०,९९०	०	०	१०,९९०	११,१३०	०	०	११,१३०	११,६८७	०	०	११,६८७	४	१	७	३	३
३९	५०१०८१२४	नलगाड हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड	५४४१	२,२३७	०	०	२,२३७	२,६८४	०	०	२,६८४	११,०००	०	०	११,०००	४	१	७	२	१
४०	५०१०८१२७	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	०	१६,०२०	०	०	१६,०२०	१८,४५३	०	०	१८,४५३	१९,३७५	०	०	१९,३७५	४	१	७	३	३
		जम्मा	**७९९,९०७**	**८०६,१५०**	**४५,३३७**	**१७३,५६२**	**५८७,२५१**	**९०९,९३४**	**४८,८७६**	**१८५,८५५**	**६७५,२०३**	**१,०४१,३१३**	**५२,५७४**	**१९६,४८७**	**७९२,२५३**					
	६.१.२	**जलस्रोत**																		
१	३०८०३१०६	नदी नियन्त्रण	२६२२५	१९,९९५	२१५	१९,७८०	०	२१,४९०	२२७	२१,२६४	०	२३,०९८	२३९	२२,८५८	०	७	१	११	२	१
२	३०८०३१०७	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	७८०	७५५	५३	७०२	०	८११	५६	७५५	०	८७०	५९	८११	०	७	२	११	२	१
३	३०८०३१०८	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरु (बागमती,कमला,खाँडो र लालबकैया समेत)	३८७८	५,९००	०	५,९००	०	६,३४३	०	६,३४३	०	६,८१८	०	६,८१८	०	७	१	११	२	२
४	३०८०३११८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	३९८०	२,५७८	०	२,५७८	०	२,७७१	०	२,७७१	०	२,९७९	०	२,९७९	०	७	१	११	२	१

(रकम रु. लाखमा)

क.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
५	३०८०३१२६	नयाँ प्रविधिमा आधारित नदि नियन्त्रण कार्यक्रम	२००८	४,९८९	७०	४,९१९	०	५,३६२	७४	५,२८८	०	५,७६२	७८	५,६८५	०	७	१	१३	२	१
६	३०८०४१०१	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	५६७	१,९६८	२७५	१,६९३	०	२,११०	२९०	१,८२०	०	२,२६३	३०६	१,९५६	०	७	१	२	३	३
७	३०८८१०११	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	३७६	५८६	३५२	२३४	०	६११	३६४	२४७	०	६३८	३७७	२६०	०	७	२	२	२	२
जम्मा			**३७,८१४**	**३६,७७१**	**९६५**	**३५,८०६**	**०**	**३९,४९८**	**१,०११**	**३८,४८७**	**०**	**४२,४२८**	**१,०५९**	**४१,३६८**	**०**					

६.१.३ सिँचाइ

क.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	२०७६/७७ कुल	२०७६/७७ चालु	२०७६/७७ पुँजीगत	२०७६/७७ वित्तीय व्यवस्था	२०७७/७८ कुल	२०७७/७८ चालु	२०७७/७८ पुँजीगत	२०७७/७८ वित्तीय व्यवस्था	२०७८/७९ कुल	२०७८/७९ चालु	२०७८/७९ पुँजीगत	२०७८/७९ वित्तीय व्यवस्था	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	३०८०३०११	जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग	२२५०	७,११९	७,१०३	१६	०	७,३६८	७,३५२	१७	०	७,६२७	७,६०९	१८	०	७	१	२	२	३
२	३०८०३०१२	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	१०७५	१,०८८	९६८	१२०	०	१,१२८	१,००२	१२७	०	१,१७१	१,०३७	१३४	०	८	१	२	२	३
३	३०८०३०१३	यान्त्रिक कार्यालय-३	१९८	२२५	१८१	४४	०	२३४	१८७	४६	०	२४३	१९४	४९	०	८	२	२	१	१
४	३०८०३१०१	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	३०३	२८८	१२५	१६३	०	३०७	१३२	१७५	०	३२७	१३९	१८८	०	४	२	२	२	१
५	३०८०३१०२	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	५८२	४०१	१६९	२३२	०	४२८	१७८	२४९	०	४५६	१८८	२६८	०	४	१	२	१	१
६	३०८०३१०३	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	११५५	९४०	१४	९२६	०	१,०१०	१५	९९५	०	१,०८६	१६	१,०७०	०	४	२	२	१	१
७	३०८०३१०४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	१२१	२०७	७	२००	०	२२२	७	२१५	०	२३९	८	२३१	०	४	२	२	२	३
८	३०८०३१०५	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	१६८०	३,८९७	२११	३,६८६	०	४,१८५	२२३	३,९६२	०	४,४९४	२३५	४,२६०	०	४	१	२	१	१
९	३०८०३१०९	मर्मत संभार आयोजनाहरु	२४९१	२,४१०	१३०	२,२८०	०	२,५८८	१३७	२,४५१	०	२,७८०	१४५	२,६३५	०	४	१	२	१	१
१०	३०८०३११०	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	४५३२	४,०७९	९५	३,९८४	०	४,३८३	१००	४,२८३	०	४,७१०	१०६	४,६०४	०	४	१	२	१	२
११	३०८०३१११	बागमती सिंचाइ आयोजना	४३८२	४,८०१	२६८	४,५३३	०	५,१५६	२८३	४,८७३	०	५,५३७	२९८	५,२३८	०	४	१	२	२	२
१२	३०८०३११२	बबई सिंचाइ आयोजना	१२४९७	१४,९८६	२५५	१४,७३१	०	१६,१०५	२६९	१५,८३६	०	१७,३०७	२८४	१७,०२४	०	१	१	२	१	१
१३	३०८०३११३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	३१८१	४,३९६	२२४	४,१७२	०	४,७२१	२३६	४,४८५	०	५,०७१	२४९	४,८२१	०	४	१	२	२	३
१४	३०८०३११४	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	३६०२	४,००१	३१३	३,६८८	०	४,२९५	३३०	३,९६५	०	४,६१०	३४८	४,२६२	०	४	१	२	२	२
१५	३०८०३११५	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	२००२	२,०२२	६७	१,९५५	०	२,१७२	७१	२,१०२	०	२,३३४	७५	२,२५९	०	४	१	२	२	२
१६	३०८०३११६	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१३३८७	१५,२०३	२७८	१४,९२५	०	१६,६९६	२७८	१६,४१८	०	१८,०५९	०	१८,०५९	०	१	१	२	२	२
१७	३०८०३११७	पालुङटार- कुण्डुटार सिंचाइ आयोजना	४०२	४४३	४९	३९४	०	४७५	५२	४२४	०	५१०	५५	४५५	०	४	१	२	२	२
१८	३०८०३११९	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	१६८२७	२४,२३४	४४५	२३,७८९	०	२६,९००	४९४	२६,४०६	०	२९,८५९	५४८	२९,३१०	०	१	१	२	२	२
१९	३०८०३१२०	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	५३९७४	४२,०२८	२१५	४१,८१३	०	४८,३२४	२३९	४८,०८५	०	५५,५६३	२६५	५५,२९८	०	१	१	२	२	२
२०	३०८०३१२१	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	४०१६	६,३१३	२०६	६,१०७	०	६,७८२	२१७	६,५६५	०	७,२८७	२२९	७,०५७	०	४	१	२	२	१
२१	३०८०३१२२	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	१९७७	३,५२१	७६	३,४४५	०	३,७८४	८०	३,७०३	०	४,०६६	८५	३,९८१	०	४	१	२	१	२

(रकम रु. लाखमा)

क.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२२	३०८०३१२३	समृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	२३०४	९,६२७	१०२	९,५२५	०	१०,३४७	१०८	१०,२३९	०	११,१२१	११४	११,००७	०	४	१	२	१	१
२३	३०८०३१२४	सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देशिय आयोजना	६७९	२०,५५४	१३१	२०,४२३	०	२२,०९३	१३८	२१,९५५	०	२३,७४७	१४६	२३,६०१	०	१	१	२	३	३
२४	३०८०३१२५	बृहद् दाङ उपत्यका सिंचाई आयोजना	२०१६	९३१	८१	८५०	०	९९९	८५	९१४	०	१,०७२	९०	९८२	०	४	१	२	२	२
२५	३०८०३१२७	एकीकृत उर्जा तथा सिंचाई विषेश कार्यक्रम	२५००	१५,३१९	१४४	१५,१७५	०	१६,४६५	१५२	१६,३१३	०	१७,६९७	१६०	१७,५३७	०	४	१	२	२	२
२६	३०८०३१४८	पुर्वी राप्ती लोथर- सौराहा कङ्क्रिट डाइक निर्माण आयोजना	०	२००	०	२००	०	२१५	०	२१५	०	२३१	०	२३१	०	४	१	१३	२	२
		जम्मा	**१३८,१३३**	**१८९,२३३**	**११,८५७**	**१७७,३७६**	**०**	**२०७,३८२**	**१२,३६५**	**१९५,०१७**	**०**	**२२७,२०२**	**१२,६२१**	**२१४,५८१**	**०**					
	६.१.३	**जल तथा मौसम विज्ञान**																		
१	३०८०२०११	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	३५०२	८,०२२	१,००९	७,०१३	०	८,४४३	१,०४४	७,३९९	०	८,८८७	१,०८१	७,८०६	०	७	१	१३	१	१
२	३०८०२१०१	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	११२६	१,४९७	१,०३३	४६४	०	१,५८९	१,०९०	४९९	०	१,६८६	१,१५०	५३६	०	७	१	१३	३	३
३	३०८०२१०२	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	९८१५	१०,३८१	२,०४१	८,३४०	०	११,११९	२,१५३	८,९६६	०	११,९१०	२,२७२	९,६३८	०	७	१	१३	२	१
		जम्मा	**१४,४४३**	**१९,९००**	**४,०८३**	**१५,८१७**	**०**	**२१,१५०**	**४,२८७**	**१६,८६३**	**०**	**२२,४८२**	**४,५०२**	**१७,९८०**	**०**					

६.२ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

१	३३७०००११	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	७४४	९४७	८२७	१२०	०	९८३	८५६	१२७	०	१,०१९	८८६	१३४	०	९	१	१६	१	३
२	३३७०००१२	नेपाल पानीजहाज कार्यालय	०	९७२	२०९	७६३	०	१,०२१	२१६	८०५	०	१,०७३	२२४	८४९	०	३	१	९	३	३
३	३३७००१०१	काठमांडौ-तराई मधेश फाष्ट ट्र्याक	१३४४७८	१५०,०७२	२,०२२	१४८,०५०	०	३०२,०२२	२,०२२	३००,०००	०	३६२,०२२	२,०२२	३६०,०००	०	१	१	९	२	३
४	३३७००१०२	जल मार्ग	१६१	२६२	५४	२०८	०	२८१	५७	२२४	०	३००	६०	२४०	०	३	१	९	१	३
५	३३७०१०११	सडक विभाग	४२४६	१३,४०७	१०,२९८	३,१०९	०	१३,९३८	१०,६५८	३,२८०	०	१४,४९२	११,०३१	३,४६०	०	३	१	११	१	३
६	३३७०१०१२	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	५६२९	३,०२७	२,८६७	१६०	०	३,१३६	२,९६७	१६९	०	३,२४९	३,०७१	१७८	०	३	१	११	१	३
७	३३७०१०१३	हेभी इक्विप्मेन्ट डिभिजनहरु	२८३५	४,४५३	३,६६८	७८५	०	४,६२५	३,७९६	८२८	०	४,८०३	३,९२९	८७४	०	३	२	११	१	३
८	३३७०१०१४	मेकानिकल तालिम	२१५	१७८	१७८	०	०	१८४	१८४	०	०	१९१	१९१	०	०	२	२	११	१	३
९	३३७०१०१५	गुणस्तर अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	४१६	४३९	२४१	१९८	०	५९९	२४९	३५०	०	७००	२५८	४४२	०	४	२	११	३	३
१०	३३७०११०१	सगरमाथा राजमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	३९९८	४,४०३	९५	४,३०८	०	४,७३१	१००	४,६३१	०	५,०८४	१०६	४,९७८	०	३	१	९	२	३
११	३३७०११०२	वी.पी. राजमार्ग (सुर्यविनायक-धुलिखेल, धुलिखेल-सिन्धुली-बर्दिवास सडक आयोजना)	१६६३	९,६१८	११८	९,५००	०	१०,३३७	१२४	१०,२१३	०	११,११०	१३१	१०,९७८	०	३	१	९	२	३
१२	३३७०११०३	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुलाघाट-दार्चुला-टिङकर)	३१०४	३,२६८	१०८	३,१६०	०	४,५११	११४	४,३९७	०	५,०००	१२०	४,८८०	०	३	१	९	२	३
१३	३३७०११०४	कान्ति राजपथ	६०७८	६,०८०	१२०	५,९६०	०	६,५३४	१२७	६,४०७	०	७,०२१	१३४	६,८८८	०	३	१	१	२	३
१४	३३७०११०५	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	६३०	६४०	०	६४०	०	६८८	०	६८८	०	७४०	०	७४०	०	३	१	१	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
१५	३३७०११०६	कक्रहवा- रुद्रपुर- सालझण्डी- सन्धिखर्क- ढोरपाटन सडक	२३०५	२,५३८	८८	२,४५०	०	२,७२७	९३	२,६३४	०	२,९२९	९८	२,८३१	०	३	१	१	२	३
१६	३३७०११०७	दमक-चिसापानी सडक	१२५०	५,०००	०	५,०००	०	५,३७५	०	५,३७५	०	५,७७८	०	५,७७८	०	३	२	१	२	३
१७	३३७०११०८	मदन भण्डारी राजमार्ग (बाहुनडाँगी देखि रुपाल सम्म)	४१०००	४८,२०१	४६८	४७,७३३	०	५२,९९८	४९१	५२,५०६	०	५८,२७३	५१६	५७,७५७	०	१	१	९	२	३
१८	३३७०११०९	गल्छी-त्रिशुली-मैलुङ्ग-स्याफ्रुवेशी-रसुवागढी सडक आयोजना	१०५७२	१५,७८६	९५	१५,६९१	०	३१,३७५	९१	३१,२८३	०	४७,३४०	१०२	४७,२३८	०	१	१	९	२	३
१९	३३७०१११०	टनकपुर लिंक सडक	९००	८६५	०	८६५	०	९३०	०	९३०	०	१,०००	०	१,०००	०	३	२	९	२	३
२०	३३७०११११	सडक सुधार आयोजना	४०५९५	७६,७४०	५९०	७६,१५०	०	८६,६६९	६२०	८६,०५०	०	९७,८८६	६५०	९७,२३६	०	३	२	९	२	३
२१	३३७०१११२	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक सडक	१७००	२,६६४	१०४	२,५६०	०	२,८६२	११०	२,७५२	०	३,०७४	११६	२,९५८	०	३	१	१	२	३
२२	३३७०१११३	शहिद मार्ग (घोराही- नुवागाउँ- तिला- घर्तिगाउ- थवाङ- मुसिकोट- मैकोट)	२६०४	३,११५	११५	३,०००	०	३,३४६	१२१	३,२२५	०	३,५९५	१२८	३,४६७	०	३	१	१	२	३
२३	३३७०१११४	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	५१५०२	१२१,९९२	८४८	१२१,१४४	०	१४३,७३३	५२६	१४३,२०७	०	१६५,२७५	५८७	१६४,६८८	०	१	१	९	२	३
२४	३३७०१११५	नेपालगंज- सुर्खेत- दैलेख बजार- महावुलेक- गाल्जे भात्तडी, रतडा- नाग्म- गमगढी- नाक्चेलाग्ना सडक	१०००	५,२००	०	५,२००	०	५,५९०	०	५,५९०	०	६,००९	०	६,००९	०	३	१	९	२	३
२५	३३७०१११६	भेरी करिडोर (जाजरकोट-दुनै-मरिम-तिन्जे धो)	२४५०	२,६९५	०	२,६९५	०	२,८९७	०	२,८९७	०	३,११४	०	३,११४	०	३	१	९	२	३
२६	३३७०१११७	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	२६२५४	२१,५४५	१८४	२१,३६१	०	२४,३३१	१९३	२४,१३८	०	२७,४७९	२०३	२७,२७६	०	३	१	९	२	३
२७	३३७०१११८	उत्तर दक्षिण राजमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	२३०५१	५०,०९६	६६१	४९,४३५	०	७३,०११	४०७	७२,६०४	०	९५,२०२	४५४	९४,७४८	०	१	१	९	२	३
२८	३३७०१११९	बेनीघाट-आरुघाट-लार्के भन्ज्याङ सडक	८००	८२०	०	८२०	०	८८२	०	८८२	०	९४८	०	९४८	०	३	१	१	२	३
२९	३३७०११२०	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१५०७९	१५,४९७	२०९	१५,२८८	०	१७,२६३	२००	१७,०६३	०	१९,५०४	२२३	१९,२८१	०	३	२	९	२	३
३०	३३७०११२१	डुम्रे- बेशीशहर- चामे -मनाङ सडक	९००	३,२२८	०	३,२२८	०	३,४७०	०	३,४७०	०	३,७३०	०	३,७३०	०	३	१	९	२	३
३१	३३७०११२२	स्थानिय सडक पुल निर्माण	२८९९६	४५,७१३	०	४५,७१३	०	५०,२८४	०	५०,२८४	०	५५,३१३	०	५५,३१३	०	३	१	१	२	३
३२	३३७०११२३	रणनैतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	३९००	४,९७५	०	४,९७५	०	५,३४८	०	५,३४८	०	५,७४९	०	५,७४९	०	३	२	९	२	३
३३	३३७०११२४	काठमाडौं बाहिरी चक्रपथ	४००	४००	०	४००	०	४३०	०	४३०	०	४६२	०	४६२	०	३	२	९	३	३
३४	३३७०११२५	महाकाली पुल निर्माण आयोजना	७९५५	९,०३०	७७	८,९५३	०	९,७०६	८१	९,६२४	०	१०,४३२	८६	१०,३४६	०	३	१	९	२	३
३५	३३७०११२६	सेती राजमार्ग(टिकापुर-लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	४२०३	४,२९९	१४९	४,१५०	०	५,७६०	१५७	५,६०३	०	७,१६९	१६६	७,००३	०	३	१	९	२	३
३६	३३७०११२७	चेपाङ मार्ग (ठोरी-भण्डारा-लोथर-मलेखु)	१२००	१,३२०	०	१,३२०	०	१,४१९	०	१,४१९	०	१,५२५	०	१,५२५	०	३	१	१	२	३
३७	३३७०११२८	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	४९६२२	१३६,३०७	१,२२६	१३५,०८१	०	१८०,७०७	५३०	१८०,१७८	०	२१७,७०५	५९१	२१७,११४	०	३	१	९	२	३
३८	३३७०११२९	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
३९	३३७०११३०	औद्योगिक कोरिडोर (व्यापारीक मार्ग) विस्तार आयोजना	२५४१३	५०,४३०	४४०	४९,९९०	०	५५,४५१	४६२	५४,९८९	०	६०,९७३	४८५	६०,४८८	०	३	१	९	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
४०	३३७०११३१	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
४१	३३७०११३२	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	३९४७६	३०,५०१	४९९	३०,००२	०	३३,५२६	५२४	३३,००२	०	३६,८५३	५५०	३६,३०२	०	३	१	९	२	३
४२	३३७०११३३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१४२८०	१४,९८४	१३३	१४,८५१	०	१६,४७६	१४०	१६,३३६	०	१८,११६	१४७	१७,९७०	०	३	१	९	३	३
४३	३३७०११३४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	१२५९४	१८,०५२	५२	१८,०००	०	१९,८५५	५५	१९,८००	०	२१,८३७	५७	२१,७८०	०	३	१	९	३	३
४४	३३७०११३५	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजनाः मुग्लिङ नारायणगढ सडक खण्ड	५०९२	७,१००	८९	७,०११	०	७,६३१	९४	७,५३७	०	८,२०१	९९	८,१०२	०	३	१	९	३	३
४५	३३७०११३६	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१६६४	३,६८०	६५	३,६१५	०	३,९५५	६९	३,८८६	०	४,२५०	७२	४,१७८	०	८	१	११	३	२
४६	३३७०११३७	सडक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	११०००	४४,५२०	०	४४,५२०	०	४७,८५९	०	४७,८५९	०	५१,४४८	०	५१,४४८	०	३	१	९	२	३
४७	३३७०११३८	राजमार्ग स्तरोन्नती तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	२१०६३	१०९,६७८	०	१०९,६७८	०	१२०,६४६	०	१२०,६४६	०	१३२,७१०	०	१३२,७१०	०	३	१	९	३	३
४८	३३७०११३९	नागढुङ्गा सुरुङमार्ग निर्माण आयोजना	५३६६३	६२,६६२	१५२	६२,५१०	०	६८,९२१	१६०	६८,७६१	०	७५,८०५	१६८	७५,६३७	०	१	१	९	३	३
४९	३३७०११४०	सासेक सडक सुधार आयोजना	५९३८८	८४,९९९	४२०	८४,५७९	०	९३,४७८	४४१	९३,०३७	०	१०२,८०४	४६३	१०२,३४१	०	३	१	९	३	२
५०	३३७०११४१	मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडक	८००	२,५००	०	२,५००	०	२,६८८	०	२,६८८	०	२,८८९	०	२,८८९	०	३	१	१	३	२
५१	३३७०११४२	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुंगा-सोलु सल्लेरी- खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुंगा)	१२००	१,३२०	०	१,३२०	०	१,४१९	०	१,४१९	०	१,५२५	०	१,५२५	०	३	१	१	३	२
५२	३३७०११४३	तराई मधेस सडक पुर्वाधार विशेष कार्यक्रम	३५३००	४०,४००	०	४०,४००	०	४०,४००	०	४०,४००	०	४०,४००	०	४०,४००	०	३	१	९	३	२
५३	३३७०११४४	साँघुटार- ओखलढुङ्गा- कुइभिर सडक	२५००	२,७५०	०	२,७५०	०	२,९५६	०	२,९५६	०	३,१७८	०	३,१७८	०	३	१	९	२	२
५४	३३७०११४५	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना	३०४५०	६४,६९२	३२५	६४,३६७	०	७१,१४५	३४१	७०,८०४	०	७८,२४२	३५८	७७,८८४	०	३	१	९	३	३
५५	३३७०११४६	दोश्रो पुल सुधार तथा संभार आयोजना	५६००	२२,०००	०	२२,०००	०	२३,६५०	०	२३,६५०	०	२५,४२४	०	२५,४२४	०	३	१	९	२	२
५६	३३७०११६७	क्षेत्रीय व्यापारिक मार्ग विस्तार आयोजना	०	३,६००	०	३,६००	०	३,८७०	०	३,८७०	०	४,१६०	०	४,१६०	०	३	१	९	२	२
५७	३३७०११६८	सुरुङ्ग मार्ग विकास कार्यक्रम	०	५,९००	०	५,९००	०	६,३४३	०	६,३४३	०	६,८१८	०	६,८१८	०	१	१	९	३	१
५८	३३७०११६९	बैकल्पिक सहायक राजमार्ग विकास कार्यक्रम	०	१८,६७५	२६५	१८,४१०	०	४०,०७१	२८०	३९,७९१	०	५७,९२०	२९५	५७,६२५	०	३	१	९	२	२
५९	३३७०११७०	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना दोस्रो चरण	०	२८,३८०	६३	२८,३१७	०	३०,५०७	६६	३०,४४१	०	३२,७९४	७०	३२,७२४	०	३	१	९	२	२
६०	३३७०२०११	रेलवे विभाग	६३९	७२८	१७८	५५०	०	७६४	१८४	५८०	०	८०३	१९१	६१२	०	३	१	११	१	३
६१	३३७०२१०१	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	३९००३	७६,९६९	१८९	७६,७८०	०	९७,८५०	१४९	९७,७००	०	१२७,६६५	१६७	१२७,४९९	०	१	१	९	२	३
६२	३३७०३०११	यातायात व्यवस्था विभाग	२३४	३८७	३८७	०	०	४०१	४०१	०	०	४१५	४१५	०	०	८	१	११	१	३
६३	३३७०३०१३	सवारी परीक्षण कार्यालयहरु	०	२९०	२९०	०	०	३००	३००	०	०	३११	३११	०	०	८	१	१६	३	१
६४	३३७०३१०१	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	१४३८४	१५,३४३	८,२८९	७,०५४	०	१६,३२८	८,७४५	७,५८३	०	१७,३७८	९,२२६	८,१५२	०	३	१	११	२	३
६५	३३७३१०११	सडक बोर्ड	५५०००	८०,०००	८०,०००	०	०	८४,४००	८४,४००	०	०	८९,०४२	८९,०४२	०	०	३	१	९	२	३
जम्मा			**९११,२०१**	**१,५६६,३३२**	**११७,४५५**	**१,४४८,८७७**	**०**	**१,९५५,५८९**	**१२१,९०२**	**१,८३३,६८६**	**०**	**२,२५८,२५७**	**१२८,१९७**	**२,१३०,०६१**	**०**					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	६.३	**सञ्चार तथा सूचना प्रविधि**																		
१	३५८०००११	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	११६७७	४,९७१	४,७०१	२७०	०	५,१५०	४,८६६	२८५	०	५,३३६	५,०३६	३०१	०	९	१	१६	२	३
२	३५८००१०१	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	४०४२	६,१७८	१,१२०	५,०५८	०	६,६१९	१,१८२	५,४३७	०	७,०९२	१,२४७	५,८४५	०	३	१	९	३	३
३	३५८०१०११	मुद्रण विभाग	१६९४	१,०८६	६८२	४०४	०	१,१३२	७०६	४२६	०	१,१८०	७३१	४५०	०	४	२	१६	३	३
४	३५८०२०११	सूचना तथा प्रशारण विभाग	१९९०	२,३५०	१,९७५	३७५	०	२,४४०	२,०४४	३९६	०	२,५३३	२,११६	४१७	०	८	१	१६	२	३
५	३५८०२०१२	संचार केन्द्रहरु	१३१	१२८	१२२	६	०	१३३	१२६	६	०	१३७	१३१	७	०	३	१	१६	२	३
६	३५८०३०११	हुलाक सेवा विभाग	१२३३	३,८७९	३,००३	८७६	०	४,०३२	३,१०८	९२४	०	४,१९२	३,२१७	९७५	०	८	१	१६	३	३
७	३५८०३०१२	हुलाक निर्देशनालयहरु	२१९१	२,०४२	१,९३९	१०३	०	२,११६	२,००७	१०९	०	२,१९२	२,०७७	११५	०	८	२	१६	३	३
८	३५८०३०१३	गोश्वारा हुलाक	१६५३	२,२७२	१,९४२	३३०	०	२,३५८	२,०१०	३४८	०	२,४४८	२,०८०	३६७	०	८	१	१६	३	३
९	३५८०३०१४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	२५२९७	२७,०४६	२६,७०४	३४२	०	२७,९९९	२७,६३९	३६१	०	२८,९८७	२८,६०६	३८१	०	८	१	१६	३	३
१०	३५८०३०१५	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१४०	२८३	१५४	१२९	०	२९५	१५९	१३६	०	३०९	१६५	१४४	०	८	२	१६	३	३
११	३५८०३०१६	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	१४६	१३७	१२६	११	०	१४२	१३०	१२	०	१४७	१३५	१२	०	८	२	१६	३	३
१२	३५८०३०१७	केन्द्रीय टिकट भण्डार तथा फिलाटेलिक ब्यूरो	४७९	४६९	४२४	४५	०	४८६	४३९	४७	०	५०४	४५४	५०	०	८	२	१६	२	३
१३	३५८०४०११	सुचना प्रविधि विभाग	१३२२	१,५८८	५२८	१,०६०	०	१,६६५	५४६	१,११८	०	१,७४५	५६६	१,१८०	०	३	१	१	२	३
१४	३५८०५०११	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	२०४	९९५	१२६	८६९	०	१,०४७	१३०	९१७	०	१,१०२	१३५	९६७	०	८	२	९	३	३
१५	३५८२१०११	राष्ट्रिय सूचना आयोग	४९९	६१८	४९८	१२०	०	६४२	५१५	१२७	०	६६७	५३३	१३४	०	८	२	१६	२	३
१६	३५८४१०११	प्रेस काउन्सिल	४६९	४६९	४६९	०	०	४८५	४८५	०	०	५०२	५०२	०	०	८	२	१६	२	३
१७	३५८८१०११	राष्ट्रिय समाचार समिति	११३०	१,२८४	१,२८४	०	०	१,३२९	१,३२९	०	०	१,३७५	१,३७५	०	०	८	२	१६	२	३
१८	३५८८१०१२	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	६१	७२	६२	१०	०	७५	६४	११	०	७८	६६	११	०	५	२	१६	३	३
१९	३५८८१०१३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	२१००	२,०००	२,०००	०	०	२,०७०	२,०७०	०	०	२,१४२	२,१४२	०	०	८	१	९	२	३
२०	३५८८१०१४	सुरक्षण मुद्रण केन्द्र	०	५,७२६	२०३	५,५२३	०	६,०३७	२१०	५,८२७	०	६,३६५	२१७	६,१४७	०	८	१	९	३	३
२१	५०१५८१०१	नेपाल टेलीभिजन	२४००	८००	०	०	८००	२,५३०	०	०	२,५३०	२,५३०	०	०	२,५३०	८	१	९	३	३
		जम्मा	**५८,८५८**	**६४,३९३**	**४८,०६२**	**१५,५३१**	**८००**	**६८,७८३**	**४९,७६७**	**१६,४८६**	**२,५३०**	**७१,५६४**	**५१,५३२**	**१७,५०२**	**२,५३०**					
	६.४	**शहरी विकास**																		
१	३४७०००११	शहरी विकास मन्त्रालय	६४०	१,४३०	१,३४१	८९	०	१,४८२	१,३८८	९४	०	१,५३६	१,४३७	९९	०	९	१	११	२	३
२	३४७००१०१	बागमती सुधार आयोजना	१६१३०	४८,९४७	१,३७५	४७,५७२	०	५१,३९४	१,४४४	४९,९५१	०	५३,९६४	१,५१६	५२,४४८	०	३	१	१५	२	१
३	३४७००१०२	गरिबी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	८५१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
४	३४७०१०११	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	९१८	९१३	९१३	०	०	९४५	९४५	०	०	९७८	९७८	०	०	३	१	११	३	३
५	३४७०१०१२	संघीय सचिवालय निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यालय	५४६९	५,१७५	१,७५४	३,४२१	०	५,४२५	१,८१५	३,६०९	०	५,६८७	१,८७९	३,८०८	०	८	१	११	३	३
६	३४७०१०१३	संघिय सहरी विकास आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	५००	१,२५४	९६४	२९०	०	१,३०४	९९८	३०६	०	१,३५५	१,०३३	३२३	०	३	१	११	२	२
७	३४७०११०१	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	१२५००	७,३४७	५,९८७	१,३६०	०	७,७७८	६,३१६	१,४६२	०	८,२३५	६,६६४	१,५७२	०	३	२	११	१	२
८	३४७०११०२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	६३९	४,०८४	५	४,०७९	०	४,३९०	५	४,३८५	०	४,७१९	६	४,७१४	०	८	२	११	२	३
९	३४७०११०३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	८९७०७	९१,९५३	७२७	९१,२२६	०	९७,४७०	७७१	९६,७००	०	१०३,३१८	८१७	१०२,५०२	०	३	१	११	२	३
१०	३४७०११०४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	१०९७०	३,९६९	३,९६९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	११	२	२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
११	३४७०११०५	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	२१३७७	२०,१०२	८३९	१९,२६३	०	२१,५९३	८८५	२०,७०८	०	२३,६०४	९२९	२२,६७५	०	८	१	११	३	३
१२	३४७०११०६	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	२००	२	१९८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	८	१	११	३	३
१३	३४७०११०७	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	३७८	९०२	३३	८६९	०	९६९	३५	९३४	०	१,०४१	३७	१,००४	०	८	२	१७	२	३
१४	३४७०११०८	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	१४७०	२८०	५९	२२१	०	३००	६२	२३८	०	३२१	६६	२५५	०	८	१	१६	२	३
१५	३४७०११०९	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	८७६१	४,०७३	३,९९८	७५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	११	२	३
१६	३४७०१११०	नयाँ सहर आयोजना	१२०८	१९,७९७	१,२४१	१८,५५६	०	२१,२५७	१,३०९	१९,९४८	०	२२,८२५	१,३८१	२१,४४४	०	३	२	११	२	३
१७	३४७०११११	क्षेत्रीय शहरी विकास कार्यक्रम	१५५५	७९,४८६	५०,८५६	२८,६३०	०	८४,४३०	५३,६५३	३०,७७७	०	८९,६९०	५६,६०४	३३,०८६	०	३	१	११	१	२
१८	३४७०१११२	सहरी पूर्वाधार लगानी आयोजना	१२१६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१९	३४७०१११४	एकिकृत बस्ती विकास कार्यक्रम	०	५,०००	०	५,०००	०	५,३७५	०	५,३७५	०	५,७७८	०	५,७७८	०	७	१	११	२	३
२०	३४७०१११७	विशेष भवन निर्माण आयोजना	०	५०,२८०	१०१	५०,१७९	०	५४,०४९	१०७	५३,९४२	०	५८,१०१	११२	५७,९८८	०	८	१	११	१	३
२१	३४७५११०१	नगर विकास कोष	६९३३	४,६००	४,६००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	२	११	२	३
२२	३४७७११०१	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	५८४६	११,१७९	८४०	१०,३३९	०	१२,००१	८८६	११,११४	०	१२,८८३	९३५	११,९४८	०	३	१	११	३	३
२३	३४७७११०२	धोविखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	४८६७	३,२०५	५२	३,१५३	०	३,४४४	५५	३,३८९	०	३,७०२	५८	३,६४४	०	३	२	९	२	२
२४	५०१४७१०२	नगर विकास कोष -मझौला शहरी ३३७१८७	२८५०	१,५००	०	०	१,५००	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	११	३	३
२५	५०१४७१०३	नगर विकास कोष - शहरी शासकीय सुधार ३३७३१६	४९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२६	५०१४७१०४	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
२७	५०१४७१०५	एकिकृत शहरी विकास आयोजना	२७२७	१,५००	०	०	१,५००	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	११	२	३
२८	५०१४७१०६	नगर विकास कोष	१००००	१०,०००	०	०	१०,०००	११,०२५	०	०	११,०२५	११,५७६	०	०	११,५७६	३	२	११	२	३
		जम्मा	**२०८,२६१**	**३७७,१७६**	**७९,६५६**	**२८४,५२०**	**१३,०००**	**३८४,६३१**	**७०,६७४**	**३०२,९३२**	**११,०२५**	**४०९,३१३**	**७४,४५०**	**३२३,२८६**	**११,५७६**					
	६.५	**पुनर्निर्माण**																		
१	३९२०००११	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१५७८	१,५४३	१,४६८	७५	०	७१३	६३०	८३	०	७२१	६३०	९१	०	७	१	११	३	३
२	३९२०००१२	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण कोष	१३१७४४६	१,४१०,००३	६६९,८९५	७४०,१०८	०	३७०,४४७	५२,५३२	३१७,९१५	०	३७०,४४७	५२,५३२	३१७,९१५	०	१	१	११	१	३
		जम्मा	**१,३१९,०२४**	**१,४११,५४६**	**६७१,३६३**	**७४०,१८३**	**०**	**३७१,१६०**	**५३,१६२**	**३१७,९९८**	**०**	**३७१,१६८**	**५३,१६२**	**३१८,००६**	**०**					
		कुल जम्मा	**३,४८७,६४१**	**४,४७१,५०१**	**९७८,७७८**	**२,८९१,६७२**	**६०१,०५१**	**३,९५८,१२७**	**३६२,०४४**	**२,९०७,३२४**	**६८८,७५८**	**४,४४३,७२७**	**३७८,०९८**	**३,२५९,२७१**	**८०६,३५९**					

अनुसूची ६.२
पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	६.१.१	**ऊर्जा**												
१	३०८०००११	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	८,७१९	८,७१९	०	०	९,०३०	९,०३०	०	०	९,३५२	९,३५२	०	०
२	३०८००१०१	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना	१३५,७५६	१३५,७५६	०	०	१४५,३८६	१४५,३८६	०	०	१५३,०००	१५३,०००	०	०
३	३०८००१०२	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	१,९५०	१,९५०	०	०	२,०९३	२,०९३	०	०	२,२४७	२,२४७	०	०
४	३०८००१०३	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	१३,२१८	१३,२१८	०	०	१३,९४८	१३,९४८	०	०	१४,७१८	१४,७१८	०	०
५	३०८००१०४	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	२१,५५९	११,९४३	८,६१६	१,०००	२३,९३०	१३,२५७	९,५६४	१,११०	२६,५६३	१४,७१५	१०,६१६	१,२३२
६	३०८०१०११	विद्युत विकास विभाग	१,७८०	१,७८०	०	०	१,८६३	१,८६३	०	०	१,९५०	१,९५०	०	०
७	३०८०११०१	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	३०	३०	०	०	३२	३२	०	०	३३	३३	०	०
८	३०८०११०२	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१,०५५	४५५	६००	०	१,१३०	४८५	६४५	०	१,२०९	५१६	६९३	०
९	३०८०११०३	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	८२	८२	०	०	८७	८७	०	०	९३	९३	०	०
१०	३०८०११०४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	८,९४६	७,८५२	१,०९४	०	९,६१७	८,४६३	१,१५४	०	१०,३३८	९,१२१	१,२१८	०
११	३०८०११०५	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	८५	८५	०	०	९१	९१	०	०	९८	९८	०	०
१२	३०८०११०६	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२०,२९२	५,३०६	०	१४,९८६	२१,८०८	५,६९८	०	१६,११०	२३,४३८	६,१२०	०	१७,३१८
१३	३०८२१०११	विद्युत नियमन आयोग	५४३	५४३	०	०	५७०	५७०	०	०	५९९	५९९	०	०
१४	३०८२१०१२	जल तथा ऊर्जा आयोग	६७०	६७०	०	०	७०१	७०१	०	०	७३३	७३३	०	०
१५	३०८२१०१३	नदि बेसिन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरुयोजना तर्जुमा आयोजना	४,२१४	४,२१४	०	०	४,४४५	४,४४५	०	०	४,६८९	४,६८९	०	०
१६	५०१०८१०१	१३२ के.भी. तथा अन्य प्रसारण लाईन विस्तार	१९८,४७८	१८,६३५	१६,४००	१६३,४४३	२३८,१७४	२२,३६२	१९,६८०	१९६,१३२	२८५,८०८	२६,८३४	२३,६१६	२३५,३५८
१७	५०१०८१०२	थानकोट-चापागाउं-भक्तपुर १३२ के.भी	२,०००	२,०००	०	०	२,१००	२,१००	०	०	२,२०५	२,२०५	०	०
१८	५०१०८१०३	अन्य ३३ के.भी. तथा सव-स्टेशन आयोजनाहरु	२४,७५४	२२,२५४	२,५००	०	२९,७०५	२६,७०५	३,०००	०	३५,६४६	३२,०४६	३,६००	०
१९	५०१०८१०४	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	३,६४५	३,२९५	०	३५०	३,६८२	३,३१५	०	३६८	३,८६६	३,४८१	०	३८६
२०	५०१०८१०५	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामीण विद्युतीकरण	४५,०००	५,०००	०	४०,०००	७२,०००	५,०००	०	६७,०००	८६,४००	११,४००	०	७५,०००
२१	५०१०८१०६	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.)	१,५००	१,५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२२	५०१०८१०७	चमेलियागाड जल विद्युत आयोजना (३० मे.वा.)	२,६००	१००	०	२,५००	२,६२५	५०	०	२,५७५	२,७५६	१०६	०	२,६५०
२३	५०१०८१०८	जलाशययुक्त आयोजनाहरुको छनौट तथा संभाव्यता अध्ययन	८,५००	५,५००	३,०००	०	८,०००	४,२६७	३,७३३	०	८,०००	४,२६७	३,७३३	०
२४	५०१०८१०९	ठुला तथा मझौला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	६००	६००	०	०	१,१४९	१,१४९	०	०	१,२०६	१,२०६	०	०
२५	५०१०८११०	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे. वा.)	१०,०००	१०,०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२६	५०१०८१११	माथिल्लो त्रिशुली (३ए) जलविद्युत आयोजना (६० मे.वा.)	७,०००	१,०००	०	६,०००	०	०	०	०	०	०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२७	५०१०८११२	राहुघाट जलविद्युत आयोजना (२७ मे.वा.)	१५,५००	५००	०	१५,०००	१६,३६४	२३२	०	१६,१३३	१७,१८३	२४३	०	१६,९३९
२८	५०१०८११३	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१४० मे.वा.)	८९,०००	३,५००	०	८५,५००	१०२,३५०	४,०२५	०	९८,३२५	११७,७०३	४,६२९	०	११३,०७४
२९	५०१०८११४	माथिल्लो मोदी जल विद्युत आयोजना	२,०००	२,०००	०	०	२,२०५	२,२०५	०	०	२,३१५	२,३१५	०	०
३०	५०१०८११५	नेपाल भारत विद्युत प्रशारण	२४,८००	२,३५९	१,७९१	२०,६५०	२४,७५४	२,२५४	२,५००	२०,०००	३३,०३३	१,०५३	६७८	३१,३०३
३१	५०१०८११६	पुर्ननविकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	७०,१७०	१,२००	०	६८,९७०	७७,८८९	१,३३२	०	७६,५५७	८६,४५६	१,४७९	०	८४,९७८
३२	५०१०८११७	तामाकोशी पाचौं जलविद्युत आयोजना	१८,५००	२,५००	१,०००	१५,०००	२१,८३०	२,९५०	१,१८०	१७,७००	२५,७५९	३,४८१	१,३९२	२०,८८६
३३	५०१०८११८	जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड	२१,२४७	०	०	२१,२४७	२३,४८९	०	०	२३,४८९	२५,९६७	०	०	२५,९६७
३४	५०१०८११९	जलविद्युत उत्पादन, प्रशारण र व्यापार सम्बन्धी कम्पनीहरु	२१०	२१०	०	०	२२१	२२१	०	०	२३२	२३२	०	०
३५	५०१०८१२०	विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड	२,५००	२,५००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	५,५१३	५,५१३	०	०
३६	५०१०८१२१	राष्ट्रिय प्रशारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड	५,०००	५,०००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	५,५१३	५,५१३	०	०
३७	५०१०८१२२	अपर अरुण जलविद्युत आयोजना कम्पनी लिमिटेड	५,०००	५,०००	०	०	५,९००	५,९००	०	०	४,६३१	४,६३१	०	०
३८	५०१०८१२३	पावर सेक्टर रिर्फम ऐण्ड सस्टेनबल हाईड्रोपावर डेभलपमेन्ट प्रोजेक्ट	१०,९९०	१००	०	१०,८९०	११,१३०	६३०	०	१०,५००	११,६८७	६६२	०	११,०२५
३९	५०१०८१२४	नलगाड हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड	२,२३७	२,२३७	०	०	२,६८४	२,६८४	०	०	११,०००	११,०००	०	०
४०	५०१०८१२७	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	१६,०२०	१६,०२०	०	०	१८,४५३	१६,९४९	१,५०३	०	१९,३७५	१७,७९७	१,५७९	०
		जम्मा	**८०६,१५०**	**३०५,६१३**	**३५,००१**	**४६५,५३६**	**९०९,९३४**	**३२०,९७७**	**४२,९६०**	**५४५,९९७**	**१,०४१,३१३**	**३५८,०७३**	**४७,१२५**	**६३६,११६**
	६.१.२	**जलस्रोत**												
१	३०८०३१०६	नदी नियन्त्रण	१९,९९५	१९,९९५	०	०	२१,४९०	२१,४९०	०	०	२३,०९८	२३,०९८	०	०
२	३०८०३१०७	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	७५५	७५५	०	०	८११	८११	०	०	८७०	८७०	०	०
३	३०८०३१०८	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरु (बागमती,कमला,खाँडो र लालबकैया समेत)	५,९००	०	५,९००	०	६,३४३	०	६,३४३	०	६,८१८	०	६,८१८	०
४	३०८०३११८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	२,५७८	२,५७८	०	०	२,७७१	२,७७१	०	०	२,९७९	२,९७९	०	०
५	३०८०३१२६	नयाँ प्रविधिमा आधारित नदि नियन्त्रण कार्यक्रम	४,९८९	४,९८९	०	०	५,३६२	५,३६२	०	०	५,७६२	५,७६२	०	०
६	३०८०४१०१	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	१,९६८	१,९६८	०	०	२,११०	२,११०	०	०	२,२६३	२,२६३	०	०
७	३०८८१०११	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	५८६	५८६	०	०	६११	६११	०	०	६३८	६३८	०	०
		जम्मा	**३६,७७१**	**३०,८७१**	**५,९००**	**०**	**३९,४९८**	**३३,१५५**	**६,३४३**	**०**	**४२,४२८**	**३५,६१०**	**६,८१८**	**०**
	६.१.३	**सिंचाइ**												
१	३०८०३०११	जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग	७,११९	७,११९	०	०	७,३६८	७,३६८	०	०	७,६२७	७,६२७	०	०
२	३०८०३०१२	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	१,०८८	१,०८८	०	०	१,१२८	१,१२८	०	०	१,१७१	१,१७१	०	०
३	३०८०३०१३	यान्त्रिक कार्यालय-३	२२५	२२५	०	०	२३४	२३४	०	०	२४३	२४३	०	०
४	३०८०३१०१	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	२८८	२८८	०	०	३०७	३०७	०	०	३२७	३२७	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५	३०८०३१०२	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	४०१	४०१	०	०	४२८	४२८	०	०	४५६	४५६	०	०
६	३०८०३१०३	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	९४०	९४०	०	०	१,०१०	१,०१०	०	०	१,०८६	१,०८६	०	०
७	३०८०३१०४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	२०७	२०७	०	०	२२२	२२२	०	०	२३९	२३९	०	०
८	३०८०३१०५	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	३,८९७	५५८	०	३,३३९	४,१८५	५९६	०	३,५८९	४,४९४	६३६	०	३,८५९
९	३०८०३१०९	मर्मत संभार आयोजनाहरु	२,४१०	२,४१०	०	०	२,५८८	२,५८८	०	०	२,७८०	२,७८०	०	०
१०	३०८०३११०	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	४,०७९	४,०७९	०	०	४,३८३	४,३८३	०	०	४,७१०	४,७१०	०	०
११	३०८०३१११	बागमती सिंचाइ आयोजना	४,८०१	३,३०१	०	१,५००	५,१५६	५,१५६	०	०	५,५३७	५,५३७	०	०
१२	३०८०३११२	बबई सिंचाइ आयोजना	१४,९८६	१४,९८६	०	०	१६,१०५	१६,१०५	०	०	१७,३०७	१७,३०७	०	०
१३	३०८०३११३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	४,३९६	४,३९६	०	०	४,७२१	४,७२१	०	०	५,०७१	५,०७१	०	०
१४	३०८०३११४	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	४,००१	४,००१	०	०	४,२९५	४,२९५	०	०	४,६१०	४,६१०	०	०
१५	३०८०३११५	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	२,०२२	२,०२२	०	०	२,१७२	२,१७२	०	०	२,३३४	२,३३४	०	०
१६	३०८०३११६	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१५,२०३	१३,७०३	०	१,५००	१६,६९६	१५,०४६	०	१,६५०	१८,०५९	१६,२४४	०	१,८१५
१७	३०८०३११७	पालुङटार- कुण्डुटार सिंचाइ आयोजना	४४३	४४३	०	०	४७५	४७५	०	०	५१०	५१०	०	०
१८	३०८०३११९	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	२४,२३४	१४,७२१	०	९,५१३	२६,९००	१६,३४०	०	१०,५५९	२९,८५९	१८,१३८	०	११,७२१
१९	३०८०३१२०	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	४२,०२८	४२,०२८	०	०	४८,३२४	४८,३२४	०	०	५५,५६३	५५,५६३	०	०
२०	३०८०३१२१	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	६,३१३	४८८	५,८२५	०	६,७८२	६३७	६,१४५	०	७,२८७	८०३	६,४८३	०
२१	३०८०३१२२	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	३,५२१	५१४	०	३,००७	३,७८४	५५१	०	३,२३३	४,०६६	५९१	०	३,४७५
२२	३०८०३१२३	समृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	९,६२७	९,६२७	०	०	१०,३४७	१०,३४७	०	०	११,१२१	११,१२१	०	०
२३	३०८०३१२४	सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देशिय आयोजना	२०,५५४	५५४	०	२०,०००	२२,०९३	९९३	०	२१,१००	२३,७४७	१,०६५	०	२२,६८३
२४	३०८०३१२५	बृहद् दाङ उपत्यका सिंचाई आयोजना	९३१	९३१	०	०	९९९	९९९	०	०	१,०७२	१,०७२	०	०
२५	३०८०३१२७	एकीकृत उर्जा तथा सिंचाई विषेश कार्यक्रम	१५,३१९	१५,३१९	०	०	१६,४६५	१६,४६५	०	०	१७,६९७	१७,६९७	०	०
२६	३०८०३१४८	पुर्वी राप्ती लोथर- सौराहा कङ्क्रिट डाइक निर्माण आयोजना	२००	२००	०	०	२१५	२१५	०	०	२३१	२३१	०	०
		जम्मा	**१८९,२३३**	**१४४,५४९**	**५,८२५**	**३८,८५९**	**२०७,३८२**	**१६१,१०६**	**६,१४५**	**४०,१३१**	**२२७,२०२**	**१७७,१६७**	**६,४८३**	**४३,५५२**
	६.१.३	**जल तथा मौसम विज्ञान**												
१	३०८०२०११	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	८,०२२	८,०२२	०	०	८,४४३	८,४४३	०	०	८,८८७	८,८८७	०	०
२	३०८०२१०१	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	१,४९७	१,४९७	०	०	१,५८९	१,५८९	०	०	१,६८६	१,६८६	०	०
३	३०८०२१०२	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	१०,३८१	१,४७६	४,१३०	४,७७५	११,११९	१,७२४	४,३५७	५,०३८	११,९१०	१,९९८	४,५९७	५,३१५
		जम्मा	**१९,९००**	**१०,९९५**	**४,१३०**	**४,७७५**	**२१,१५०**	**११,७५६**	**४,३५७**	**५,०३८**	**२२,४८२**	**१२,५७१**	**४,५९७**	**५,३१५**

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	६.२	**भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात**												
१	३३७०००११	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	९४७	९४७	०	०	९८३	९८३	०	०	१,०१९	१,०१९	०	०
२	३३७०००१२	नेपाल पानीजहाज कार्यालय	९७२	९७२	०	०	१,०२१	१,०२१	०	०	१,०७३	१,०७३	०	०
३	३३७००१०१	काठमांडौ-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	१५०,०७२	९०,२१२	०	५९,८६०	३०२,०२२	१८८,२८८	०	११३,७३४	३६२,०२२	२२५,५४१	०	१३६,४८१
४	३३७००१०२	जल मार्ग	२६२	२६२	०	०	२८१	२८१	०	०	३००	३००	०	०
५	३३७०१०११	सडक विभाग	१३,४०७	१३,४०७	०	०	१३,९३८	१३,९३८	०	०	१४,४९२	१४,४९२	०	०
६	३३७०१०१२	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	३,०२७	३,०२७	०	०	३,१३६	३,१३६	०	०	३,२४९	३,२४९	०	०
७	३३७०१०१३	हेभी इक्विप्मेन्ट डिभिजनहरु	४,४५३	४,४५३	०	०	४,६२५	४,६२५	०	०	४,८०३	४,८०३	०	०
८	३३७०१०१४	मेकानिकल तालिम	१७८	१७८	०	०	१८४	१८४	०	०	१९१	१९१	०	०
९	३३७०१०१५	गुणस्तर अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	४३९	४३९	०	०	५९९	५९९	०	०	७००	७००	०	०
१०	३३७०११०१	सगरमाथा राजमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	४,४०३	४,४०३	०	०	४,७३१	४,७३१	०	०	५,०८४	५,०८४	०	०
११	३३७०११०२	वी.पी. राजमार्ग (सुर्यविनायक-धुलिखेल, धुलिखेल-सिन्धुली- बर्दिवास सडक आयोजना)	९,६१८	४,६१८	५,०००	०	१०,३३७	५,३३७	५,०००	०	११,११०	६,११०	५,०००	०
१२	३३७०११०३	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुलाघाट-दार्चुला-टिङकर)	३,२६८	३,२६८	०	०	४,५११	४,५११	०	०	५,०००	५,०००	०	०
१३	३३७०११०४	कान्ति राजपथ	६,०८०	६,०८०	०	०	६,५३४	६,५३४	०	०	७,०२१	७,०२१	०	०
१४	३३७०११०५	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	६४०	६४०	०	०	६८८	६८८	०	०	७४०	७४०	०	०
१५	३३७०११०६	कक्रहवा- रुद्रपुर- सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	२,५३८	२,५३८	०	०	२,७२७	२,७२७	०	०	२,९२९	२,९२९	०	०
१६	३३७०११०७	दमक-चिसापानी सडक	५,०००	५,०००	०	०	५,३७५	५,३७५	०	०	५,७७८	५,७७८	०	०
१७	३३७०११०८	मदन भण्डारी राजमार्ग (बाहुनडाँगी देखि रुपाल सम्म)	४८,२०१	२४,९१३	०	२३,२८८	५२,९९८	२७,३८१	०	२५,६१७	५८,२७३	३०,०९४	०	२८,१७८
१८	३३७०११०९	गल्छी-त्रिशुली-मैलुङ्ग-स्याफ्रुवेशी-रसुवागढी सडक आयोजना	१५,७८६	१५,७८६	०	०	३१,३७५	३१,३७५	०	०	४७,३४०	४७,३४०	०	०
१९	३३७०१११०	टनकपुर लिंक सडक	८६५	८६५	०	०	९३०	९३०	०	०	१,०००	१,०००	०	०
२०	३३७०११११	सडक सुधार आयोजना	७६,७४०	१३,६३७	०	६३,१०३	८६,६६९	१५,३६३	०	७१,३०६	९७,८८६	१७,३१०	०	८०,५७६
२१	३३७०१११२	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक सडक	२,६६४	२,६६४	०	०	२,८६२	२,८६२	०	०	३,०७४	३,०७४	०	०
२२	३३७०१११३	शहिद मार्ग (घोराही- नुवागाउँ- तिला- घर्तिगाउ-थवाङ- मुसिकोट-मैकोट)	३,११५	३,११५	०	०	३,३४६	३,३४६	०	०	३,५९५	३,५९५	०	०
२३	३३७०१११४	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	१२१,९९२	६१,६२९	०	६०,३६३	१४३,७३३	७३,३७०	०	७०,३६३	१६५,२७५	८४,९१२	०	८०,३६३
२४	३३७०१११५	नेपालगंज- सुर्खेत- दैलेख बजार- महावुलेक-गाल्जे भात्तडी, रतडा- नाग्म- गमगढी-नाक्चेलाग्ना सडक	५,२००	५,२००	०	०	५,५९०	५,५९०	०	०	६,००९	६,००९	०	०
२५	३३७०१११६	भेरी करिडोर (जाजरकोट-दुनै-मरिम-तिन्जे धो)	२,६९५	२,६९५	०	०	२,८९७	२,८९७	०	०	३,११४	३,११४	०	०
२६	३३७०१११७	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	२१,५४५	१०,०४५	०	११,५००	२४,३३१	११,३३६	०	१२,९९५	२७,४७९	१२,७९४	०	१४,६८४
२७	३३७०१११८	उत्तर दक्षिण राजमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	५०,०९६	५०,०९६	०	०	७३,०११	७३,०११	०	०	९५,२०२	९५,२०२	०	०
२८	३३७०१११९	बेनीघाट-आरुघाट-लार्के भन्ज्याङ सडक	८२०	८२०	०	०	८८२	८८२	०	०	९४८	९४८	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२९	३३७०११२०	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१५,४९७	१५,४९७	०	०	१७,२६३	१७,२६३	०	०	१९,५०४	१९,५०४	०	०
३०	३३७०११२१	डुम्रे- वेशीशहर- चामे -मनाङ सडक	३,२२८	३,२२८	०	०	३,४७०	३,४७०	०	०	३,७३०	३,७३०	०	०
३१	३३७०११२२	स्थानिय सडक पुल निर्माण	४५,७१३	४५,७१३	०	०	५०,२८४	५०,२८४	०	०	५५,३१३	५५,३१३	०	०
३२	३३७०११२३	रणनैतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	४,९७५	४,९७५	०	०	५,३४८	५,३४८	०	०	५,७४९	५,७४९	०	०
३३	३३७०११२४	काठमाडौं बाहिरी चक्रपथ	४००	४००	०	०	४३०	४३०	०	०	४६२	४६२	०	०
३४	३३७०११२५	महाकाली पुल निर्माण आयोजना	९,०३०	४,२३०	०	४,८००	९,७०६	४,५४६	०	५,१६०	१०,४३२	४,८८५	०	५,५४७
३५	३३७०११२६	सेती राजमार्ग(टिकापुर-लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	४,२९९	४,२९९	०	०	५,७६०	५,७६०	०	०	७,१६९	७,१६९	०	०
३६	३३७०११२७	चेपाङ मार्ग (ठोरी-भण्डारा-लोथर-मलेखु)	१,३२०	१,३२०	०	०	१,४१९	१,४१९	०	०	१,५२५	१,५२५	०	०
३७	३३७०११२८	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	१३६,३०७	५६,३०७	३०,०००	५०,०००	१८०,७०७	६४,५६६	३६,१४१	८०,०००	२१७,७०५	९०,२०५	३७,५००	९०,०००
३८	३३७०११२९	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३९	३३७०११३०	औद्योगिक कोरिडोर (व्यापारीक मार्ग) विस्तार आयोजना	५०,४३०	२०,६०४	०	२९,८२६	५५,४५१	२२,६४२	०	३२,८०९	६०,९७३	२४,८८४	०	३६,०८९
४०	३३७०११३१	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४१	३३७०११३२	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	३०,५०१	११,०००	०	१९,५०१	३३,५२६	१२,०७५	०	२१,४५१	३६,८५३	१३,२५६	०	२३,५९६
४२	३३७०११३३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१४,९८४	७६४	०	१४,२२०	१६,४७६	८३४	०	१५,६४२	१८,११६	९१०	०	१७,२०६
४३	३३७०११३४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	१८,०५२	१,०५२	१६,८८०	१२०	१९,८५५	१,१५५	१८,५६८	१३२	२१,८३७	१,२६७	२०,४२५	१४५
४४	३३७०११३५	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजनाः मुग्लिङ नारायणगढ सडक खण्ड	७,१००	१,१००	०	६,०००	७,६३१	१,१८१	०	६,४५०	८,२०१	१,२६७	०	६,९३४
४५	३३७०११३६	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	३,६८०	३,६८०	०	०	३,९५५	३,९५५	०	०	४,२५०	४,२५०	०	०
४६	३३७०११३७	सडक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४४,५२०	४४,५२०	०	०	४७,८५९	४७,८५९	०	०	५१,४४८	५१,४४८	०	०
४७	३३७०११३८	राजमार्ग स्तरोन्नती तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	१०९,६७८	४९,६७८	०	६०,०००	१२०,६४६	५४,६४६	०	६६,०००	१३२,७१०	६०,११०	०	७२,६००
४८	३३७०११३९	नागढुङ्गा सुरुङमार्ग निर्माण आयोजना	६२,६६२	१०,३१२	०	५२,३५०	६८,९२१	११,३३६	०	५७,५८५	७५,८०५	१२,४६१	०	६३,३४४
४९	३३७०११४०	सासेक सडक सुधार आयोजना	८४,९९९	८,७२८	०	७६,२७१	९३,४७८	९,५८०	०	८३,८९८	१०२,८०४	१०,५१६	०	९२,२८८
५०	३३७०११४१	मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडक	२,५००	२,५००	०	०	२,६८८	२,६८८	०	०	२,८८९	२,८८९	०	०
५१	३३७०११४२	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुंगा-सोलु सल्लेरी- खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुंगा)	१,३२०	१,३२०	०	०	१,४१९	१,४१९	०	०	१,५२५	१,५२५	०	०
५२	३३७०११४३	तराई मधेस सडक पुर्वाधार विशेष कार्यक्रम	४०,४००	४०,४००	०	०	४०,४००	४०,४००	०	०	४०,४००	४०,४००	०	०
५३	३३७०११४४	साँघुटार- ओखलढुङ्गा- कुइभिर सडक	२,७५०	२,७५०	०	०	२,९५६	२,९५६	०	०	३,१७८	३,१७८	०	०
५४	३३७०११४५	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना	६४,६९२	२४,५९२	०	४०,१००	७१,१४५	२७,०३५	०	४४,११०	७८,२४२	२९,७२१	०	४८,५२१
५५	३३७०११४६	दोश्रो पुल सुधार तथा संभार आयोजना	२२,०००	०	०	२२,०००	२३,६५०	०	०	२३,६५०	२५,४२४	०	०	२५,४२४
५६	३३७०११६७	क्षेत्रीय ब्यापारिक मार्ग विस्तार आयोजना	३,६००	१,६००	०	२,०००	३,८७०	१,६३०	०	२,२४०	४,१६०	१,६५१	०	२,५०९
५७	३३७०११६८	सुरुङ्ग मार्ग विकास कार्यक्रम	५,९००	५,९००	०	०	६,३४३	६,३४३	०	०	६,८१८	६,८१८	०	०
५८	३३७०११६९	बैकल्पिक सहायक राजमार्ग विकास कार्यक्रम	१८,६७५	८,६७५	०	१०,०००	४०,०७१	१९,२३४	०	२०,८३७	५७,९२०	२७,८०२	०	३०,११८
५९	३३७०११७०	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना दोस्रो चरण	२८,३८०	३,५०६	०	२४,८७४	३०,५०७	३,७६८	०	२६,७४०	३२,७९४	४,०४९	०	२८,७४५
६०	३३७०२०११	रलवे विभाग	७२८	७२८	०	०	७६४	७६४	०	०	८०३	८०३	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
६१	३३७०२१०१	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	७६,९६९	२८,३६९	२०,०००	२८,६००	९७,८५०	३९,२५०	२०,०००	३८,६००	१२७,६६५	५१,५६५	२७,५००	४८,६००
६२	३३७०३०११	यातायात व्यवस्था विभाग	३८७	३८७	०	०	४०१	४०१	०	०	४१५	४१५	०	०
६३	३३७०३०१३	सवारी परीक्षण कार्यालयहरु	२९०	२९०	०	०	३००	३००	०	०	३११	३११	०	०
६४	३३७०३१०१	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	१५,३४३	१५,३४३	०	०	१६,३२८	१६,३२८	०	०	१७,३७८	१७,३७८	०	०
६५	३३७३१०११	सडक बोर्ड	८०,०००	८०,०००	०	०	८४,४००	८४,४००	०	०	८९,०४२	८९,०४२	०	०
		जम्मा	**१,५६६,३३२**	**८३५,६७६**	**७१,८८०**	**६५८,७७६**	**१,९५५,५८९**	**१,०५६,५६१**	**७९,७०९**	**८१९,३१८**	**२,२५८,२५७**	**१,२३५,८८४**	**९०,४२५**	**९३१,९४९**
	६.३	**सञ्चार तथा सूचना प्रविधि**												
१	३५८०००११	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	४,९७१	४,९७१	०	०	५,१५०	५,१५०	०	०	५,३३६	५,३३६	०	०
२	३५८००१०१	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	६,१७८	६,१७८	०	०	६,६१९	६,६१९	०	०	७,०९२	७,०९२	०	०
३	३५८०१०११	मुद्रण विभाग	१,०८६	१,०८६	०	०	१,१३२	१,१३२	०	०	१,१८०	१,१८०	०	०
४	३५८०२०११	सूचना तथा प्रशारण विभाग	२,३५०	२,३५०	०	०	२,४४०	२,४४०	०	०	२,५३३	२,५३३	०	०
५	३५८०२०१२	संचार केन्द्रहरु	१२८	१२८	०	०	१३३	१३३	०	०	१३७	१३७	०	०
६	३५८०३०११	हुलाक सेवा विभाग	३,८७९	३,८७९	०	०	४,०३२	४,०३२	०	०	४,१९२	४,१९२	०	०
७	३५८०३०१२	हुलाक निर्देशनालयहरु	२,०४२	२,०४२	०	०	२,११६	२,११६	०	०	२,१९२	२,१९२	०	०
८	३५८०३०१३	गोश्वारा हुलाक	२,२७२	२,२७२	०	०	२,३५८	२,३५८	०	०	२,४४८	२,४४८	०	०
९	३५८०३०१४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	२७,०४६	२७,०४६	०	०	२७,९९९	२७,९९९	०	०	२८,९८७	२८,९८७	०	०
१०	३५८०३०१५	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	२८३	२८३	०	०	२९५	२९५	०	०	३०९	३०९	०	०
११	३५८०३०१६	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	१३७	१३७	०	०	१४२	१४२	०	०	१४७	१४७	०	०
१२	३५८०३०१७	केन्द्रीय टिकट भण्डार तथा फिलाटेलिक ब्यूरो	४६९	४६९	०	०	४८६	४८६	०	०	५०४	५०४	०	०
१३	३५८०४०११	सुचना प्रविधि विभाग	१,५८८	१,५८८	०	०	१,६६५	१,६६५	०	०	१,७४५	१,७४५	०	०
१४	३५८०५०११	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	९९५	९९५	०	०	१,०४७	१,०४७	०	०	१,१०२	१,१०२	०	०
१५	३५८२१०११	राष्ट्रिय सूचना आयोग	६१८	६१८	०	०	६४२	६४२	०	०	६६७	६६७	०	०
१६	३५८४१०११	प्रेस काउन्सिल	४६९	४६९	०	०	४८५	४८५	०	०	५०२	५०२	०	०
१७	३५८८१०११	राष्ट्रिय समाचार समिति	१,२८४	१,२८४	०	०	१,३२९	१,३२९	०	०	१,३७५	१,३७५	०	०
१८	३५८८१०१२	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	७२	७२	०	०	७५	७५	०	०	७८	७८	०	०
१९	३५८८१०१३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	२,०००	२,०००	०	०	२,०७०	२,०७०	०	०	२,१४२	२,१४२	०	०
२०	३५८८१०१४	सुरक्षण मुद्रण केन्द्र	५,७२६	५,७२६	०	०	६,०३७	६,०३७	०	०	६,३६५	६,३६५	०	०
२१	५०१५८१०१	नेपाल टेलीभिजन	८००	८००	०	०	२,५३०	२,५३०	०	०	२,५३०	२,५३०	०	०
		जम्मा	**६४,३९३**	**६४,३९३**	**०**	**०**	**६८,७८३**	**६८,७८३**	**०**	**०**	**७१,५६४**	**७१,५६४**	**०**	**०**
	६.४	**शहरी विकास**												
१	३४७०००११	शहरी विकास मन्त्रालय	१,४३०	१,४३०	०	०	१,४८२	१,४८२	०	०	१,५३६	१,५३६	०	०
२	३४७००१०१	बागमती सुधार आयोजना	४८,९४७	२८,०१८	५०४	२०,४२५	५१,३९४	२९,४१९	५२९	२१,४४६	५३,९६४	३०,८९०	५५६	२२,५१९
३	३४७००१०२	गरिबी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	३४७०१०११	शहरी विकास तथा भवन निर्माण बिभाग	९१३	९१३	०	०	९४५	९४५	०	०	९७८	९७८	०	०
५	३४७०१०१२	संघीय सचिवालय निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यालय	५,१७५	५,१७५	०	०	५,४२५	५,४२५	०	०	५,६८७	५,६८७	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
६	३४७०१०१३	संघिय सहरी विकास आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	१,२५४	१,२५४	०	०	१,३०४	१,३०४	०	०	१,३५५	१,३५५	०	०
७	३४७०११०१	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	७,३४७	७,३४७	०	०	७,७७८	७,७७८	०	०	८,२३५	८,२३५	०	०
८	३४७०११०२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	४,०८४	४,०८४	०	०	४,३९०	४,३९०	०	०	४,७१९	४,७१९	०	०
९	३४७०११०३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	९१,९५३	९१,९५३	०	०	९७,४७०	९७,४७०	०	०	१०३,३१८	१०३,३१८	०	०
१०	३४७०११०४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	३,९६९	१,११५	०	२,८५४	०	०	०	०	०	०	०	०
११	३४७०११०५	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	२०,१०२	२०,१०२	०	०	२१,५९३	२१,५९३	०	०	२३,६०४	२३,६०४	०	०
१२	३४७०११०६	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	२००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	३४७०११०७	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	९०२	९०२	०	०	९६९	९६९	०	०	१,०४१	१,०४१	०	०
१४	३४७०११०८	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	२८०	२८०	०	०	३००	३००	०	०	३२१	३२१	०	०
१५	३४७०११०९	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	४,०७३	८८६	१,५१९	१,६६८	०	०	०	०	०	०	०	०
१६	३४७०१११०	नयाँ सहर आयोजना	१९,७९७	१९,७९७	०	०	२१,२५७	२१,२५७	०	०	२२,८२५	२२,८२५	०	०
१७	३४७०११११	क्षेत्रीय शहरी विकास कार्यक्रम	७९,४८६	१९,०१६	०	६०,४७०	८४,४३०	१९,४२५	०	६५,००५	८९,६९०	१९,८०९	०	६९,८८१
१८	३४७०१११२	सहरी पूर्वाधार लगानी आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९	३४७०१११४	एकिकृत बस्ती विकास कार्यक्रम	५,०००	५,०००	०	०	५,३७५	५,३७५	०	०	५,७७८	५,७७८	०	०
२०	३४७०१११७	विशेष भवन निर्माण आयोजना	५०,२८०	२५,२८०	०	२५,०००	५४,०४९	२६,५४९	०	२७,५००	५८,१०१	२७,८५१	०	३०,२५०
२१	३४७५११०१	नगर विकास कोष	४,६००	९००	३,७००	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२२	३४७७११०१	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	११,१७९	११,१७९	०	०	१२,००१	१२,००१	०	०	१२,८८३	१२,८८३	०	०
२३	३४७७११०२	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	३,२०५	३,२०५	०	०	३,४४४	३,४४४	०	०	३,७०२	३,७०२	०	०
२४	५०१४७१०२	नगर विकास कोष -मझौला शहरी ३३७१८७	१,५००	०	०	१,५००	०	०	०	०	०	०	०	०
२५	५०१४७१०३	नगर विकास कोष - शहरी शासकीय सुधार ३३७३१६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२६	५०१४७१०४	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२७	५०१४७१०५	एकिकृत शहरी विकास आयोजना	१,५००	०	०	१,५००	०	०	०	०	०	०	०	०
२८	५०१४७१०६	नगर विकास कोष	१०,०००	१०,०००	०	०	११,०२५	११,०२५	०	०	११,५७६	११,५७६	०	०
		जम्मा	**३७७,१७६**	**२५८,०३६**	**५,७२३**	**११३,४१७**	**३८४,६३१**	**२७०,१५०**	**५२९**	**११३,९५२**	**४०९,३१३**	**२८६,१०८**	**५५६**	**१२२,६४९**
	६.६	**पुनर्निर्माण**												
१	३९२०००११	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१,५४३	१,५४३	०	०	७१३	७१३	०	०	७२१	७२१	०	०
२	३९२०००१२	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण कोष	१,४१०,००३	४५०,८८१	७३,१५७	८८५,९६५	३७०,४४७	८०,९२५	४१,७४४	२४७,७७९	३७०,४४७	८३,९२५	३८,७४४	२४७,७७९
		जम्मा	**१,४११,५४६**	**४५२,४२४**	**७३,१५७**	**८८५,९६५**	**३७१,१६०**	**८१,६३७**	**४१,७४४**	**२४७,७७९**	**३७१,१६८**	**८४,६४५**	**३८,७४४**	**२४७,७७९**
		कुल जम्मा	**४,४७१,५०१**	**२,१०२,५५७**	**२०१,६१६**	**२,१६७,३२८**	**३,९५८,१२७**	**२,००४,१२५**	**१८१,७८७**	**१,७७२,२१५**	**४,४४३,७२७**	**२,२६१,६२१**	**१९४,७४७**	**१,९८७,३५९**

अनुसूची ७.१

शासकीय व्यवस्था तथा अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	७.१	**प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्**																		
१	३०१०००११	मन्त्रिपरिषद्	१५०६	९४५	९४५	०	०	९७८	९७८	०	०	१,०१२	१,०१२	०	०	९	१	१६	३	३
२	३०१०००१२	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३७६४	८,२५१	७,८६५	३८६	०	८,५४८	८,१४०	४०७	०	८,८५५	८,४२५	४३०	०	९	१	१६	३	३
३	३०१००१०१	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	२७१४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
४	३०१०१०११	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१६०१	१,६८२	१,४१७	२६५	०	१,७४६	१,४६७	२८०	०	१,८१३	१,५१८	२९५	०	६	१	१६	३	३
५	३०१०१०१२	उच्च सरकारी वकिल कार्यालयहरु	२०९१	२,१२२	१,७८७	३३५	०	२,२०३	१,८५०	३५३	०	२,२८७	१,९१४	३७३	०	६	१	१६	३	३
६	३०१०१०१३	विशेष सरकारी वकील कार्यालय	२३४	२३५	२२४	११	०	२४३	२३२	१२	०	२५२	२४०	१२	०	६	१	१६	३	३
७	३०१०१०१४	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयहरु	५४६०	५,९५३	४,१५६	१,७९७	०	६,१९७	४,३०१	१,८९६	०	६,४५२	४,४५२	२,०००	०	६	१	१६	३	३
८	३०१०२०११	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१५८८	१,४२०	८३०	५९०	०	१,४८२	८५९	६२२	०	१,५४६	८८९	६५७	०	८	१	१६	३	३
९	३०१०३०११	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	४३९	४४०	४३१	९	०	४५६	४४६	९	०	४७२	४६२	१०	०	९	१	१६	३	३
१०	३०१०४०११	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१०४८	१,००१	९००	१०१	०	१,०३८	९३२	१०७	०	१,०७७	९६४	११२	०	८	१	१६	३	३
११	३०१०५०११	राजस्व अनुसन्धान विभाग	७०४	९६२	९२६	३६	०	९९६	९५८	३८	०	१,०३२	९९२	४०	०	८	१	१६	३	३
१२	३०१०५०१२	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरु	७२८	७९९	७६९	३०	०	८२८	७९६	३२	०	८५७	८२४	३३	०	८	१	१६	३	३
१३	३०१०६०११	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	९७४	९९७	९४०	५७	०	१,०३३	९७३	६०	०	१,०७०	१,००७	६३	०	८	१	१६	३	३
१४	३०१०७०११	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	१२६४७	१६,७२१	११,२६६	५,४५५	०	१७,४१५	११,६६०	५,७५५	०	१८,१४०	१२,०६८	६,०७२	०	८	१	१६	३	३
१५	३०१३१०११	लगानी बोर्डको कार्यालय	३७१५	५,०४०	४,५३१	५०९	०	५,२२७	४,६९०	५३७	०	५,४२०	४,८५४	५६७	०	८	१	९	३	३
१६	३०१५१०११	गरिबी निवारण कोष	९५२८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
		जम्मा	**४८,७४१**	**४६,५६८**	**३६,९८७**	**९,५८१**	**०**	**४८,३९०**	**३८,२८२**	**१०,१०८**	**०**	**५०,२८५**	**३९,६२१**	**१०,६६४**	**०**					
	७.२	**संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन**																		
१	३६५०००११	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	२३१७९	४,६७३	४,४५४	२१९	०	४,८४१	४,६१०	२३१	०	५,०१५	४,७७१	२४४	०	९	१	१६	२	३
२	३६५०००१२	अतिरिक्त समूह	८०१	८००	८००	०	०	८२८	८२८	०	०	८५७	८५७	०	०	९	२	१६	२	३
३	३६५००१०१	फोहरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	१५०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
४	३६५००१०२	संघीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	१०८१	८४	८४	०	०	८९	८९	०	०	९३	९३	०	०	८	२	१६	१	३
५	३६५००१०३	प्रदेश तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम	२५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
६	३६५००१०४	स्थानीय पूर्वाधार विकास साझेदारी कार्यक्रम	६६०००	९९,०००	९९,०००	०	०	९९,०००	९९,०००	०	०	९९,०००	९९,०००	०	०	३	१	९	१	३
७	३६५००१०५	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयहरु	८६९३	९,८२२	९,८२२	०	०	१०,३६२	१०,३६२	०	०	१०,९३२	१०,९३२	०	०	८	२	९	२	३
८	३६५००१०६	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	५३३६	५,५९८	५,५९८	०	०	५,९०६	५,९०६	०	०	६,२३१	६,२३१	०	०	२	१	३	१	२
९	३६५००१०७	तराई मधेस समृद्धि कार्यक्रम	२०३०६	१६,००२	१५,९९२	१०	०	१६,८०२	१६,७९२	११	०	१७,६४२	१७,६३१	११	०	६	१	९	३	३
१०	३६५००१०८	प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम	०	१५,०००	११,०००	४,०००	०	४०,५००	२९,७००	१०,८००	०	४४,५५०	३२,६७०	११,८८०	०	८	१	१६	२	३
११	३६५००१०९	हिमाली-क्षेत्र जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	०	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,५५०	१०,५५०	०	०	११,१३०	११,१३०	०	०	३	१	१	२	२
१२	३६५०१०११	स्थानीय पूर्वाधार विभाग	२७९	१,२८१	२७१	१,०१०	०	१,३४६	२८०	१,०६६	०	१,४१४	२९०	१,१२४	०	३	१	८	१	३
१३	३६५०११०१	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१४२	१८५	१७६	९	०	१९५	१८६	१०	०	२०६	१९६	१०	०	३	१	६	१	१
१४	३६५०११०२	ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना	३७३१	५६,२१२	१,०१०	५५,२०२	०	६०,४०८	१,०६६	५९,३४२	०	६४,९१७	१,१२४	६३,७९३	०	३	१	९	२	३
१५	३६५०११०३	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	३०१४०	२२,७३७	२४३	२२,४९४	०	२२,७३७	२४३	२२,४९४	०	९,०६०	२६०	८,८००	०	३	१	९	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
१६	३६५०११०४	ग्रामीण पहुंच कार्यक्रम	४८९	२५६	२५६	०	०	२७०	२७०	०	०	२८५	२८५	०	०	३	१	१	२	३
१७	३६५०११०५	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	६८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१८	३६५०११०६	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुंच सुधार परियोजना	१८९९३	१०,९२६	२७	१०,८९९	०	४,९२६	२६	४,९००	०	४,९२९	२९	४,९००	०	३	२	९	२	३
१९	३६५०११०७	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१११	२३८	८३	१५५	०	२५४	८८	१६७	०	२७२	९२	१७९	०	६	१	१	२	२
२०	३६५०११०८	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	२६८२	२,४५२	८५९	१,५९३	०	२,६१९	९०६	१,७१२	०	२,७९७	९५६	१,८४१	०	३	१	९	२	३
२१	३६५०११०९	साना सिंचाई कार्यक्रम	७००	८४१	१६६	६७५	०	९०१	१७५	७२६	०	९६५	१८५	७८०	०	४	१	२	२	२
२२	३६५०११११	स्थानीय तह प्रशासकीय भवन पूर्वाधार बिकास कार्यक्रम	०	३,०५२	५२	३,०००	०	१८०,०५५	५५	१८०,०००	०	२१६,०५८	५८	२१६,०००	०	८	१	११	२	३
२३	३६५०१११२	प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	०	५०,७००	५०,२००	५००	०	८०,०३८	७९,५००	५३८	०	१५०,०७८	१४९,५००	५७८	०	३	१	९	२	३
२४	३६५०२०११	निजामती किताबखाना	४९८	८७७	४१६	४६१	०	९१७	४३१	४८६	०	९५९	४४६	५१३	०	८	१	१६	२	३
२५	३६५६१०११	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	८१०	१,२४९	१,१८५	६४	०	१,२९४	१,२२६	६८	०	१,३४१	१,२६९	७१	०	८	२	४	२	३
२६	३६५६१०१२	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२१००	२,३७५	२,३७५	०	०	२,४५८	२,४५८	०	०	२,५४४	२,५४४	०	०	८	२	१६	२	३
२७	३६५६१०१३	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	३६५	६८४	६२१	६३	०	७०९	६४३	६६	०	७३५	६६५	७०	०	६	१	१०	२	३
२८	३६५८१०११	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२६६५	३,१९८	३,१९८	०	०	३,३१०	३,३१०	०	०	३,४२६	३,४२६	०	०	२	१	३	२	३
		जम्मा	**१९१,८१९**	**३१८,२४२**	**२१७,८८८**	**१००,३५४**	**०**	**५५१,३१४**	**२६८,६९८**	**२८२,६१५**	**०**	**६५५,४३६**	**३४४,६४१**	**३१०,७९४**	**०**					
	७.३	**कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला**																		
१	३११०००११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	३९११	४,४८९	४,४४०	४९	०	४,८२७	४,७७३	५४	०	५,१८८	५,१३१	५७	०	९	१	१६	३	३
२	३११०१०११	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	२८३	२८६	२७७	९	०	२९६	२८७	९	०	३०७	२९७	१०	०	८	२	१६	२	३
३	३११२१०११	नेपाल कानून आयोग	३१३	३१६	३१४	२	०	३२७	३२५	२	०	३३९	३३६	२	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**४,५०७**	**५,०९१**	**५,०३१**	**६०**	**०**	**५,४५०**	**५,३८५**	**६६**	**०**	**५,८३३**	**५,७६४**	**६९**	**०**					
	७.४	**गृह**																		
१	३१४०००११	गृह मन्त्रालय	४३७०	५,१९३	३,१७८	२,०१५	०	५,४१५	३,२८९	२,१२६	०	५,६४७	३,४०४	२,२४३	०	९	१	१६	३	३
२	३१४००१०१	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम	१०००	९८१	९८१	०	०	१,०३५	१,०३५	०	०	१,०९२	१,०९२	०	०	६	१	१६	३	३
३	३१४००१०२	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१२२	११७	१०९	८	०	१२४	११५	९	०	१३१	१२१	९	०	६	१	३	२	३
४	३१४०१०११	राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण विभाग	२३८४	७४,९५२	५२,३४४	२२,६०८	०	६३,०७६	५४,१७६	८,९००	०	६२,०७२	५६,०७२	६,०००	०	८	१	१६	२	३
५	३१४०१०१२	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	४११५००	६४५,०००	६४५,०००	०	०	६४५,०००	६४५,०००	०	०	६७७,२५०	६७७,२५०	०	०	५	१	१०	१	२
६	३१४०२०११	कारागार व्यवस्थापन विभाग	४४९१	५,४१८	२२०	५,१९८	०	५,७१२	२२८	५,४८४	०	६,०२१	२३६	५,७८६	०	८	१	१६	२	३
७	३१४०२०१२	कारागार कार्यालयहरु	१४६१२	१६,५३३	१५,१४६	१,३८७	०	१७,१३९	१५,६७६	१,४६३	०	१७,७६९	१६,२२५	१,५४४	०	८	१	१६	३	३
८	३१४०३०११	अध्यागमन विभाग	८५२	२,११६	७४८	१,३६८	०	२,२१७	७७४	१,४४३	०	२,३२४	८०१	१,५२३	०	८	१	१६	३	३
९	३१४०३०१२	अध्यागमन कार्यालयहरु	१९९७	१,९७६	१,८७२	१०४	०	२,०४७	१,९३८	११०	०	२,१२१	२,००५	११६	०	८	१	१६	३	३
१०	३१४०४०११	प्रहरी प्रधान कार्यालय	३९८४०	७५,२३८	६१,३६३	१३,८७५	०	७८,१४९	६३,५११	१४,६३८	०	८१,१७७	६५,७३४	१५,४४३	०	६	१	१६	३	३
११	३१४०४०१२	महानगरीय प्रहरी	४५४७९	५०,१७१	४४,९५६	५,२१५	०	५२,०३१	४६,५२९	५,५०२	०	५३,९६२	४८,१५८	५,८०४	०	६	१	१६	२	३
१२	३१४०४०१३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	३२१२५	१९,५४०	६,३९९	१३,१४१	०	२०,४८७	६,६२३	१३,८६४	०	२१,४८१	६,८५५	१४,६२६	०	८	१	१६	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
१३	३१४०४०१४	प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरु	४५९५०	५३,७५६	४९,८५३	३,९०३	०	५५,७१६	५१,५९८	४,११८	०	५७,७४८	५३,४०४	४,३४४	०	६	१	१६	२	३
१४	३१४०४०१५	नेपाल प्रहरी अस्पताल	५४३७	७,५१४	४,६१३	२,९०१	०	७,८३५	४,७७४	३,०६१	०	८,१७०	४,९४२	३,२२९	०	२	२	१६	२	३
१५	३१४०४०१६	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	१६२८२२	१८४,२०९	१६८,६६८	१५,५४१	०	१९०,९६७	१७४,५७१	१६,३९६	०	१९७,९७९	१८०,६८१	१७,२९८	०	६	१	१६	२	३
१६	३१४०४१०२	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	३१३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
१७	३१४०४१०३	त्रि-वर्षिय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	८१४	८९७	१०६	७९१	०	९६२	११२	८५०	०	१,०३२	११८	९१४	०	६	१	१६	३	३
१८	३१४०५०११	सशस्त्र प्रहरी बल	१९८७५	३२,०७१	२९,२२७	२,८४४	०	३३,२५०	३०,२५०	३,०००	०	३४,४७४	३१,३०९	३,१६५	०	८	१	१६	२	३
१९	३१४०५०१३	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	११९५८१	१२७,८१४	१२४,४४३	३,३७१	०	१३२,३५५	१२८,७९९	३,५५६	०	१३७,०५८	१३३,३०६	३,७५२	०	८	१	१६	३	३
२०	३१४०५०१४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरु	४५२३	८,९९४	७,८०४	१,१९०	०	९,३३३	८,०७७	१,२५५	०	९,६८४	८,३६०	१,३२४	०	८	१	१६	३	३
२१	३१४०५०१५	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	२६७८	४,२७२	२,५२५	१,७४७	०	४,४५६	२,६१३	१,८४३	०	४,६४९	२,७०५	१,९४४	०	२	१	१६	३	३
२२	३१४०५०१६	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	८९३०	१९,३५१	१९,१७२	१७९	०	२०,०३२	१९,८४३	१८९	०	२०,७३७	२०,५३८	१९९	०	८	१	१६	३	३
२३	३१४०६०११	प्रहरी किताबखाना	२१५	२१४	२०३	११	०	२२२	२१०	१२	०	२३०	२१७	१२	०	८	१	१६	२	३
२४	३१४९१०११	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१२७	१२८	१२५	३	०	१३३	१२९	३	०	१३७	१३४	३	०	८	२	१६	३	३
२५	३१४९२०११	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	१६११०	१५,४२४	११,८२६	३,५९८	०	१६,०३६	१२,२४०	३,७९६	०	१६,६७३	१२,६६८	४,००५	०	८	१	१६	३	३
२६	३१४९२०१२	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	२३५	२३४	२३१	३	०	२४२	२३९	३	०	२५१	२४७	३	०	८	१	१६	२	३
२७	३१४९२०१३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरु	३५१५	३,६६८	३,०३३	६३५	०	३,८०९	३,१३९	६७०	०	३,९५६	३,२४९	७०७	०	८	१	१६	२	३
२८	३१४९३०११	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	१४९	१५३	१४७	६	०	१५८	१५२	६	०	१६४	१५७	७	०	७	१	११	३	३
जम्मा			**९५०,०४६**	**१,३५५,९३४**	**१,२५४,२९२**	**१०१,६४२**	**०**	**१,३६७,९३८**	**१,२७५,६४१**	**९२,२९७**	**०**	**१,४२३,९९०**	**१,३२९,९८९**	**९४,००१**	**०**					
	७.५	**रक्षा**																		
१	३४५०००११	रक्षा मन्त्रालय	१९००	१,३८६	७४६	६४०	०	१,४४७	७७२	६७५	०	१,५११	७९९	७१२	०	९	१	१६	३	३
२	३४५०००१२	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	४२८	४७८	४५०	२८	०	४९५	४६६	३०	०	५१३	४८२	३१	०	८	१	१६	३	३
३	३४५०१०११	जंगी अड्डा	४२९६१९	४८१,२७५	४०६,२३८	७५,०३७	०	४९९,६२०	४२०,४५६	७९,१६४	०	५१८,६९०	४३५,१७२	८३,५१८	०	८	१	१६	२	३
४	३४५०१०१२	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	५८९६	५,९४०	५,१५०	७९०	०	६,१६४	५,३३०	८३३	०	६,३९६	५,५१७	८७९	०	८	१	१६	३	३
५	३४५०१०१३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	७५३७	७,२४२	७,१४२	१००	०	७,४९९	७,३९२	१०८	०	७,७७०	७,६५१	११९	०	२	२	१६	२	३
६	३४५०१०१४	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	८७४	८९०	८१५	७५	०	९२३	८४४	७९	०	९५७	८७३	८३	०	८	१	१६	२	३
७	३४५०१०१५	राष्ट्रिय सेवा दल	४६९८	५,३७०	३,९७०	१,४००	०	५,५८६	४,१०९	१,४७७	०	५,८११	४,२५३	१,५५८	०	८	२	१६	३	३
८	३४५०१०१६	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	१३०	१३०	१३०	०	०	१३५	१३५	०	०	१३९	१३९	०	०	८	१	१६	३	३
जम्मा			**४५१,०८२**	**५०२,७११**	**४२४,६४१**	**७८,०७०**	**०**	**५२१,८६९**	**४३९,५०३**	**८२,३६६**	**०**	**५४१,७८८**	**४५४,८८६**	**८६,९०२**	**०**					
	७.६	**परराष्ट्र**																		
१	३२६०००११	परराष्ट्र मन्त्रालय	१०८३१	९,१४५	३,६३०	५,५१५	०	९,५७५	३,७५७	५,८१८	०	१०,०२७	३,८८९	६,१३८	०	९	१	१७	३	३
२	३२६०००१२	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु र महावाणिज्य दूतावासहरु	३९४५७	४२,६९२	३१,१७६	११,५१६	०	४४,००६	३२,३०६	११,७००	०	४४,८२०	३३,३८०	११,४४०	०	८	१	१७	३	३
३	३२६०००१३	सीमा नापी टोली	८३१	६६८	३००	३६८	०	६९९	३११	३८८	०	७३१	३२१	४१०	०	८	२	१७	३	३
४	३२६०१०११	राहदानी विभाग	१०५४	७,८७२	७,८१७	५५	०	८,१४९	८,०९१	५८	०	८,४३५	८,३७४	६१	०	८	२	१७	२	३
५	३२६०२०११	कन्सुलर सेवा विभाग	१९१	२०७	१९७	१०	०	२१४	२०४	११	०	२२२	२११	११	०	८	१	१७	३	३
जम्मा			**५२,३६४**	**६०,५८४**	**४३,१२०**	**१७,४६४**	**०**	**६२,६४४**	**४४,६६९**	**१७,९७५**	**०**	**६४,२३५**	**४६,१७५**	**१८,०६०**	**०**					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	७.७	**योजना तथा तथ्यांक**																		
१	३९१०००११	राष्ट्रिय योजना आयोग	२४७४	२,४८०	२,२४५	२३५	०	२,५७६	२,३२४	२५३	०	२,७६४	२,४९८	२६७	०	८	१	१	२	३
२	३९१००१०१	योजना तथा जनशक्ति विकास कार्यक्रम	२१४	१७५	१५२	२३	०	१८५	१६०	२५	०	१९६	१६९	२७	०	८	२	१	२	३
३	३९१०१०११	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग	७९८	८४५	८४३	२	०	८७५	८७३	२	०	९०५	९०३	२	०	८	१	१	३	३
४	३९१०१०१२	जिल्ला तथ्यांक कार्यालयहरु	१९३०	२,०६०	२,०५१	९	०	२,१३२	२,१२३	९	०	२,२०७	२,१९७	१०	०	८	१	१	३	३
५	३९१०११०१	आर्थिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	६४९	४९१	४८३	८	०	५१८	५१०	९	०	५४७	५३८	९	०	८	२	१	३	३
६	३९१०११०२	सामाजिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	४३०	४७८	४५६	२२	०	५०५	४८१	२४	०	५३३	५०८	२५	०	८	१	१	२	३
७	३९१०११०३	राष्ट्रिय जनगणना, २०७८	०	३,६२७	३,२१८	४०९	०	३९,९४०	३९,५००	४४०	०	७,९७३	७,५००	४७३	०	८	१	१६	१	३
जम्मा			**६,४९५**	**१०,१५६**	**९,४४८**	**७०८**	**०**	**४६,७३१**	**४५,९७०**	**७६१**	**०**	**१५,१२५**	**१४,३१२**	**८१३**	**०**					
कुल जम्मा			**१,७०५,०५४**	**२,२९९,२८६**	**१,९९१,४०७**	**३०७,८७९**	**०**	**२,६०४,३३५**	**२,११८,१४७**	**४८६,१८८**	**०**	**२,७५६,६९२**	**२,२३५,३८९**	**५२१,३०३**	**०**					

अनुसूची ७.२
शासकीय व्यवस्था तथा अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	७.१	**प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्**												
१	३०१०००११	मन्त्रिपरिषद्	९४५	९४५	०	०	९७८	९७८	०	०	१,०१२	१,०१२	०	०
२	३०१०००१२	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	८,२५१	८,२५१	०	०	८,५४८	८,५४८	०	०	८,८५५	८,८५५	०	०
३	३०१००१०१	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	३०१०१०११	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१,६८२	१,६८२	०	०	१,७४६	१,७४६	०	०	१,८१३	१,८१३	०	०
५	३०१०१०१२	उच्च सरकारी वकिल कार्यालयहरु	२,१२२	२,१२२	०	०	२,२०३	२,२०३	०	०	२,२८७	२,२८७	०	०
६	३०१०१०१३	विशेष सरकारी वकील कार्यालय	२३५	२३५	०	०	२४३	२४३	०	०	२५२	२५२	०	०
७	३०१०१०१४	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयहरु	५,९५३	५,९५३	०	०	६,१९७	६,१९७	०	०	६,४५२	६,४५२	०	०
८	३०१०२०११	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१,४२०	१,४२०	०	०	१,४८२	१,४८२	०	०	१,५४६	१,५४६	०	०
९	३०१०३०११	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	४४०	४४०	०	०	४५६	४५६	०	०	४७२	४७२	०	०
१०	३०१०४०११	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१,००१	१,००१	०	०	१,०३८	१,०३८	०	०	१,०७७	१,०७७	०	०
११	३०१०५०११	राजस्व अनुसन्धान विभाग	९६२	९६२	०	०	९९६	९९६	०	०	१,०३२	१,०३२	०	०
१२	३०१०५०१२	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरु	७९९	७९९	०	०	८२८	८२८	०	०	८५७	८५७	०	०
१३	३०१०६०११	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	९९७	९९७	०	०	१,०३३	१,०३३	०	०	१,०७०	१,०७०	०	०
१४	३०१०७०११	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	१६,७२१	१६,७२१	०	०	१७,४१५	१७,४१५	०	०	१८,१४०	१८,१४०	०	०
१५	३०१३१०११	लगानी बोर्डको कार्यालय	५,०४०	२,५०२	२,५३८	०	५,२२७	२,६००	२,६२७	०	५,४२०	२,७०१	२,७१९	०
१६	३०१५१०११	गरिबी निवारण कोष	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		जम्मा	**४६,५६८**	**४४,०३०**	**२,५३८**	**०**	**४८,३९०**	**४५,७६३**	**२,६२७**	**०**	**५०,२८५**	**४७,५६७**	**२,७१९**	**०**
	७.२	**संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन**												
१	३६५०००११	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	४,६७३	४,६७३	०	०	४,८४१	४,८४१	०	०	५,०१५	५,०१५	०	०
२	३६५०००१२	अतिरिक्त समूह	८००	८००	०	०	८२८	८२८	०	०	८५७	८५७	०	०
३	३६५००१०१	फोहरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	३६५००१०२	संघीय शासन प्रणाली ब्यवस्थापन कार्यक्रम	८४	८४	०	०	८९	८९	०	०	९३	९३	०	०
५	३६५००१०३	प्रदेश तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	३६५००१०४	स्थानीय पूर्वाधार विकास साझेदारी कार्यक्रम	९९,०००	९९,०००	०	०	९९,०००	९९,०००	०	०	९९,०००	९९,०००	०	०
७	३६५००१०५	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयहरु	९,८२२	९,८२२	०	०	१०,३६२	१०,३६२	०	०	१०,९३२	१०,९३२	०	०
८	३६५००१०६	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	५,५९८	१,५९१	४,००७	०	५,९०६	३३१	५,५७५	०	६,२३१	१५	६,२१६	०
९	३६५००१०७	तराई मधेस समृद्धि कार्यक्रम	१६,००२	१६,००२	०	०	१६,८०२	१६,८०२	०	०	१७,६४२	१७,६४२	०	०
१०	३६५००१०८	प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम	१५,०००	३,०००	१२,०००	०	४०,५००	९,३१५	३१,१८५	०	४४,५५०	१४,५५०	३०,०००	०
११	३६५००१०९	हिमाली-क्षेत्र जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१०,०००	०	१०,०००	०	१०,५५०	०	१०,५५०	०	११,१३०	०	११,१३०	०
१२	३६५०१०११	स्थानीय पूर्वाधार विभाग	१,२८१	१,२८१	०	०	१,३४६	१,३४६	०	०	१,४१४	१,४१४	०	०
१३	३६५०११०१	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१८५	१८५	०	०	१९५	१९५	०	०	२०६	२०६	०	०
१४	३६५०११०२	ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना	५६,२१२	१९,३४३	०	३६,८६९	६०,४०८	५५,८९२	०	४,५१६	६४,९१७	५९,८१८	०	५,०९९
१५	३६५०११०३	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	२२,७३७	२०,२३७	२,५००	०	२२,७३७	२०,२३७	२,५००	०	९,०६०	९,०६०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१६	३६५०११०४	ग्रामीण पहुंच कार्यक्रम	२५६	५६	२००	०	२७०	५९	२११	०	२८५	६२	२२३	०
१७	३६५०११०५	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१८	३६५०११०६	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुंच सुधार परियोजना	१०,९२६	७,९२६	३,०००	०	४,९२६	३,५७३	१,३५२	०	४,९२९	३,५७५	१,३५३	०
१९	३६५०११०७	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	२३८	४०	१९८	०	२५४	४१	२१३	०	२७२	४३	२२९	०
२०	३६५०११०८	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	२,४५२	३०२	२,१५०	०	२,६१९	३०७	२,३११	०	२,७९७	३१२	२,४८५	०
२१	३६५०११०९	साना सिंचाई कार्यक्रम	८४१	३६	८०५	०	९०१	३५	८६५	०	९६५	३५	९३०	०
२२	३६५०११११	स्थानीय तह प्रशासकीय भवन पूर्वाधार बिकास कार्यक्रम	३,०५२	३,०५२	०	०	१८०,०५५	१८०,०५५	०	०	२१६,०५८	२१६,०५८	०	०
२३	३६५०१११२	प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	५०,७००	२०,७००	०	३०,०००	८०,०३८	३६,३१३	०	४३,७२५	१५०,०७८	६७,८५३	०	८२,२२५
२४	३६५०२०११	निजामती किताबखाना	८७७	८७७	०	०	९१७	९१७	०	०	९५९	९५९	०	०
२५	३६५६१०११	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	१,२४९	१,२४९	०	०	१,२९४	१,२९४	०	०	१,३४१	१,३४१	०	०
२६	३६५६१०१२	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२,३७५	२,३७५	०	०	२,४५८	२,४५८	०	०	२,५४४	२,५४४	०	०
२७	३६५६१०१३	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	६८४	६८४	०	०	७०९	७०९	०	०	७३५	७३५	०	०
२८	३६५८१०११	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	३,१९८	३,१९८	०	०	३,३१०	३,३१०	०	०	३,४२६	३,४२६	०	०
		जम्मा	**३१८,२४२**	**२१६,५१३**	**३४,८६०**	**६६,८६९**	**५५१,३१४**	**४४८,३१०**	**५४,७६३**	**४८,२४१**	**६५५,४३६**	**५१५,५४६**	**५२,५६६**	**८७,३२४**
	७.३	**कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला**												
१	३११०००११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	४,४८९	४,४८९	०	०	४,८२७	४,८२७	०	०	५,१८८	५,१८८	०	०
२	३११०१०११	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	२८६	२८६	०	०	२९६	२९६	०	०	३०७	३०७	०	०
३	३११२१०११	नेपाल कानून आयोग	३१६	३१६	०	०	३२७	३२७	०	०	३३९	३३९	०	०
		जम्मा	**५,०९१**	**५,०९१**	**०**	**०**	**५,४५०**	**५,४५०**	**०**	**०**	**५,८३३**	**५,८३३**	**०**	**०**
	७.४	**गृह**												
१	३१४०००११	गृह मन्त्रालय	५,१९३	५,१९३	०	०	५,४१५	५,४१५	०	०	५,६४७	५,६४७	०	०
२	३१४००१०१	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम	९८१	९८१	०	०	१,०३५	१,०३५	०	०	१,०९२	१,०९२	०	०
३	३१४००१०२	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	११७	११७	०	०	१२४	१२४	०	०	१३१	१३१	०	०
४	३१४०१०११	राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण विभाग	७४,९५२	४१,६७९	०	३३,२७३	६३,०७६	२८,६३८	०	३४,४३८	६२,०७२	२६,४२९	०	३५,६४३
५	३१४०१०१२	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	६४५,०००	६४५,०००	०	०	६४५,०००	६४५,०००	०	०	६७७,२५०	६७७,२५०	०	०
६	३१४०२०११	कारागार व्यवस्थापन विभाग	५,४१८	५,४१८	०	०	५,७१२	५,७१२	०	०	६,०२१	६,०२१	०	०
७	३१४०२०१२	कारागार कार्यालयहरु	१६,५३३	१६,५३३	०	०	१७,१३९	१७,१३९	०	०	१७,७६९	१७,७६९	०	०
८	३१४०३०११	अध्यागमन विभाग	२,११६	२,११६	०	०	२,२१७	२,२१७	०	०	२,३२४	२,३२४	०	०
९	३१४०३०१२	अध्यागमन कार्यालयहरु	१,९७६	१,९७६	०	०	२,०४७	२,०४७	०	०	२,१२१	२,१२१	०	०
१०	३१४०४०११	प्रहरी प्रधान कार्यालय	७५,२३८	७५,२३८	०	०	७८,१४९	७८,१४९	०	०	८१,१७७	८१,१७७	०	०
११	३१४०४०१२	महानगरीय प्रहरी	५०,१७१	५०,१७१	०	०	५२,०३१	५२,०३१	०	०	५३,९६२	५३,९६२	०	०
१२	३१४०४०१३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	१९,५४०	१९,५४०	०	०	२०,४८७	२०,४८७	०	०	२१,४८१	२१,४८१	०	०
१३	३१४०४०१४	प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरु	५३,७५६	५३,७५६	०	०	५५,७१६	५५,७१६	०	०	५७,७४८	५७,७४८	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१४	३१४०४०१५	नेपाल प्रहरी अस्पताल	७,५१४	७,५१४	०	०	७,८३५	७,८३५	०	०	८,१७०	८,१७०	०	०
१५	३१४०४०१६	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	१८४,२०९	१८४,२०९	०	०	१९०,९६७	१९०,९६७	०	०	१९७,९७९	१९७,९७९	०	०
१६	३१४०४१०२	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१७	३१४०४१०३	त्रि-वर्षिय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	८९७	८९७	०	०	९६२	९६२	०	०	१,०३२	१,०३२	०	०
१८	३१४०५०११	सशस्त्र प्रहरी बल	३२,०७१	३२,०७१	०	०	३३,२५०	३३,२५०	०	०	३४,४७४	३४,४७४	०	०
१९	३१४०५०१३	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	१२७,८१४	१२७,८१४	०	०	१३२,३५५	१३२,३५५	०	०	१३७,०५८	१३७,०५८	०	०
२०	३१४०५०१४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरु	८,९९४	८,९९४	०	०	९,३३३	९,३३३	०	०	९,६८४	९,६८४	०	०
२१	३१४०५०१५	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	४,२७२	४,२७२	०	०	४,४५६	४,४५६	०	०	४,६४९	४,६४९	०	०
२२	३१४०५०१६	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	१९,३५१	१९,३५१	०	०	२०,०३२	२०,०३२	०	०	२०,७३७	२०,७३७	०	०
२३	३१४०६०११	प्रहरी किताबखाना	२१४	२१४	०	०	२२२	२२२	०	०	२३०	२३०	०	०
२४	३१४९१०११	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१२८	१२८	०	०	१३३	१३३	०	०	१३७	१३७	०	०
२५	३१४९२०११	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	१५,४२४	१५,४२४	०	०	१६,०३६	१६,०३६	०	०	१६,६७३	१६,६७३	०	०
२६	३१४९२०१२	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	२३४	२३४	०	०	२४२	२४२	०	०	२५१	२५१	०	०
२७	३१४९२०१३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरु	३,६६८	३,६६८	०	०	३,८०९	३,८०९	०	०	३,९५६	३,९५६	०	०
२८	३१४९३०११	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	१५३	१५३	०	०	१५८	१५८	०	०	१६४	१६४	०	०
		जम्मा	**१,३५५,९३४**	**१,३२२,६६१**	**०**	**३३,२७३**	**१,३६७,९३८**	**१,३३३,५००**	**०**	**३४,४३८**	**१,४२३,९९०**	**१,३८८,३४७**	**०**	**३५,६४३**
	७.५	**रक्षा**												
१	३४५०००११	रक्षा मन्त्रालय	१,३८६	१,३८६	०	०	१,४४७	१,४४७	०	०	१,५११	१,५११	०	०
२	३४५०००१२	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	४७८	४७८	०	०	४९५	४९५	०	०	५१३	५१३	०	०
३	३४५०१०११	जंगी अड्डा	४८१,२७५	४८१,२७५	०	०	४९९,६२०	४९९,६२०	०	०	५१८,६९०	५१८,६९०	०	०
४	३४५०१०१२	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	५,९४०	५,९४०	०	०	६,१६४	६,१६४	०	०	६,३९६	६,३९६	०	०
५	३४५०१०१३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	७,२४२	७,२४२	०	०	७,४९९	७,४९९	०	०	७,७७०	७,७७०	०	०
६	३४५०१०१४	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	८९०	८९०	०	०	९२३	९२३	०	०	९५७	९५७	०	०
७	३४५०१०१५	राष्ट्रिय सेवा दल	५,३७०	५,३७०	०	०	५,५८६	५,५८६	०	०	५,८११	५,८११	०	०
८	३४५०१०१६	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	१३०	१३०	०	०	१३५	१३५	०	०	१३९	१३९	०	०
		जम्मा	**५०२,७११**	**५०२,७११**	**०**	**०**	**५२१,८६९**	**५२१,८६९**	**०**	**०**	**५४१,७८८**	**५४१,७८८**	**०**	**०**
	७.६	**परराष्ट्र**												
१	३२६०००११	परराष्ट्र मन्त्रालय	९,१४५	९,१४५	०	०	९,५७५	९,५७५	०	०	१०,०२७	१०,०२७	०	०
२	३२६०००१२	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु र महावाणिज्य दूताबासहरु	४२,६९२	४२,६९२	०	०	४४,००६	४४,००६	०	०	४४,८२०	४४,८२०	०	०
३	३२६०००१३	सीमा नापी टोली	६६८	६६८	०	०	६९९	६९९	०	०	७३१	७३१	०	०
४	३२६०१०११	राहदानी विभाग	७,८७२	७,८७२	०	०	८,१४९	८,१४९	०	०	८,४३५	८,४३५	०	०
५	३२६०२०११	कन्सुलर सेवा विभाग	२०७	२०७	०	०	२१४	२१४	०	०	२२२	२२२	०	०
		जम्मा	**६०,५८४**	**६०,५८४**	**०**	**०**	**६२,६४४**	**६२,६४४**	**०**	**०**	**६४,२३५**	**६४,२३५**	**०**	**०**

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	७.७	**योजना तथा तथ्यांक**												
१	३९१०००११	राष्ट्रिय योजना आयोग	२,४८०	२,४८०	०	०	२,५७६	२,५७६	०	०	२,७६४	२,७६४	०	०
२	३९१००१०१	योजना तथा जनशक्ति विकास कार्यक्रम	१७५	१७५	०	०	१८५	१८५	०	०	१९६	१९६	०	०
३	३९१०१०११	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग	८४५	८४५	०	०	८७५	८७५	०	०	९०५	९०५	०	०
४	३९१०१०१२	जिल्ला तथ्यांक कार्यालयहरु	२,०६०	२,०६०	०	०	२,१३२	२,१३२	०	०	२,२०७	२,२०७	०	०
५	३९१०११०१	आर्थिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	४९१	४९१	०	०	५१८	५१८	०	०	५४७	५४७	०	०
६	३९१०११०२	सामाजिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	४७८	३५४	१२४	०	५०५	५०५	०	०	५३३	५३३	०	०
७	३९१०११०३	राष्ट्रिय जनगणना, २०७८	३,६२७	३,४८९	१३८	०	३९,९४०	३८,९४०	१,०००	०	७,९७३	६,९७३	१,०००	०
जम्मा			**१०,१५६**	**९,८९४**	**२६२**	**०**	**४६,७३१**	**४५,७३१**	**१,०००**	**०**	**१५,१२५**	**१४,१२५**	**१,०००**	**०**
कुल जम्मा			**२,२९९,२८६**	**२,१६१,४८४**	**३७,६६०**	**१००,१४२**	**२,६०४,३३५**	**२,४६३,२६७**	**५८,३९०**	**८२,६७९**	**२,७५६,६९२**	**२,५७७,४४१**	**५६,२८५**	**१२२,९६७**

अनुसूची ८.१

संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	८.१	**राष्ट्रपतिको कार्यालय**																		
१	१०१००००१	राष्ट्रपति	८०	८१	८१	०	०	८४	८४	०	०	८७	८७	०	०	९	१	१६	३	३
२	१०१०००११	राष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	२१७६	२,४४७	१,१११	१,३३६	०	२,६४७	१,२११	१,४३६	०	२,७६९	१,२५३	१,५१५	०	९	१	१६	३	३
		जम्मा	**२,२५६**	**२,५२८**	**१,१९२**	**१,३३६**	**०**	**२,७३१**	**१,२९५**	**१,४३६**	**०**	**२,८५५**	**१,३४०**	**१,५१५**	**०**					
	८.२	**उपराष्ट्रपतिको कार्यालय**																		
१	१०२००००१	उपराष्ट्रपति	६०	६७	६७	०	०	६९	६९	०	०	७२	७२	०	०	९	१	१६	३	३
२	१०२०००११	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	३१८	३९२	३७६	१६	०	४२७	४१०	१७	०	४४२	४२४	१८	०	९	१	१६	३	३
		जम्मा	**३७८**	**४५९**	**४४३**	**१६**	**०**	**४९६**	**४७९**	**१७**	**०**	**५१४**	**४९६**	**१८**	**०**					
	८.३	**संघीय संसद**																		
१	२०२००००१	संघीय संसद	२१८	२१९	२१९	०	०	२२७	२२७	०	०	२३५	२३५	०	०	९	१	१६	३	३
२	२०२०००११	संघीय संसद	८५३६	९,०१६	९,०१६	०	०	९,३३२	९,३३२	०	०	९,६५८	९,६५८	०	०	८	१	१६	३	३
३	२०२०००१२	संघीय संसद सचिवालय	३६४४	३,८५३	३,४७५	३७८	०	४,१९४	३,७८८	४०६	०	४,३४९	३,९२०	४२९	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**१२,३९८**	**१३,०८८**	**१२,७१०**	**३७८**	**०**	**१३,७५२**	**१३,३४६**	**४०६**	**०**	**१४,२४२**	**१३,८१३**	**४२९**	**०**					
	८.४	**अदालत**																		
१	२०४००००१	सर्वोच्च अदालत	४१२	४३३	४३३	०	०	४४८	४४८	०	०	४६४	४६४	०	०	९	१	१६	३	३
२	२०४०००११	सर्वोच्च अदालत (प्रशासनिक खर्च समेत)	७२३३	१३,६९५	५,९१८	७,७७७	०	१६,५६१	६,४५१	१०,११०	०	१७,३४३	६,६७६	१०,६६६	०	६	१	१६	३	३
३	२०४०००१२	मेलमिलाप परिषद	२५२	२५४	२४४	१०	०	२६३	२५३	११	०	२७३	२६१	११	०	६	२	१६	३	३
४	२०४००१०१	अदालत सुरक्षा	४१८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०					
५	२०४६१०११	राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान	८००	८५०	८५०	०	०	८८०	८८०	०	०	९११	९११	०	०	८	२	१६	३	३
६	२०४९१०११	उच्च अदालतहरु	९९२४	१२,९६८	१०,८८६	२,०८२	०	१४,१०४	११,८६६	२,२३८	०	१४,६४२	१२,२८१	२,३६१	०	६	१	१६	३	३
७	२०४९२०११	विशेष अदालत	३८६	३८७	३८२	५	०	४०१	३९५	५	०	४१५	४०९	६	०	६	१	१६	३	३
८	२०४९३०११	प्रशासकीय अदालत	१७०	१७३	१६४	९	०	१७९	१७०	९	०	१८६	१७६	१०	०	६	१	१६	३	३
९	२०४९४०११	श्रम अदालत	९२	१०९	१०७	२	०	११३	१११	२	०	११७	११५	२	०	६	१	१६	३	३
१०	२०४९५०११	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय	११६	१३५	१३२	३	०	१४०	१३७	३	०	१४५	१४१	३	०	६	१	१६	३	३
११	२०४९६०११	राजस्व न्यायाधिकरणहरु	३२७	३४७	३२८	१९	०	३६०	३३९	२०	०	३७३	३५१	२१	०	६	१	१६	३	३
१२	२०४९७०११	जिल्ला अदालतहरु	२४९०२	३२,७२५	२५,४७२	७,२५३	०	३४,०१५	२६,३६४	७,६५२	०	३५,३५९	२७,२८६	८,०७३	०	६	१	१६	३	३
		जम्मा	**४५,०३२**	**६२,०७६**	**४४,९१६**	**१७,१६०**	**०**	**६७,४६३**	**४७,४१२**	**२०,०५१**	**०**	**७०,२२५**	**४९,०७२**	**२१,१५४**	**०**					
	८.५	**अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग**																		
१	२०६००००१	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	५२	८६	८६	०	०	८९	८९	०	०	९२	९२	०	०	९	१	१६	३	३
२	२०६०००११	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	७७८१	१३,३०२	९,६८९	३,६१३	०	१४,४४५	१०,५६१	३,८८४	०	१५,०२८	१०,९३१	४,०९८	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**७,८३३**	**१३,३८८**	**९,७७५**	**३,६१३**	**०**	**१४,५३४**	**१०,६५०**	**३,८८४**	**०**	**१५,१२०**	**११,०२३**	**४,०९८**	**०**					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	८.६	**महालेखा परीक्षकको कार्यालय**																		
१	२०८००००१	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	२४	२४	२४	०	०	२५	२५	०	०	२६	२६	०	०	९	१	१६	३	३
२	२०८०००११	महालेखा परीक्षकको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	७९८८	७,०४४	४,७०२	२,३४२	०	७,६४३	५,१२५	२,५१८	०	७,९६१	५,३०५	२,६५६	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**८,०१२**	**७,०६८**	**४,७२६**	**२,३४२**	**०**	**७,६६८**	**५,१५०**	**२,५१८**	**०**	**७,९८६**	**५,३३०**	**२,६५६**	**०**					
	८.७	**लोक सेवा आयोग**																		
१	२१००००០१	लोक सेवा आयोग	९१	७७	७७	०	०	८०	८०	०	०	८२	८२	०	०	९	१	१६	१	३
२	२१०००० ११	लोक सेवा आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	३५७०	३,८०४	३,७१५	८९	०	४,१४५	४,०४९	९६	०	४,२९२	४,१९१	१०१	०	८	१	१६	१	३
३	२१०९१०११	लोक सेवा आयोग, कार्यालयहरु	३८५७	३,६५३	३,३४६	३०७	०	३,९७७	३,६४७	३३०	०	४,१२३	३,७७५	३४८	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**७,५१८**	**७,५३४**	**७,१३८**	**३९६**	**०**	**८,२०२**	**७,७७६**	**४२६**	**०**	**८,४९७**	**८,०४८**	**४४९**	**०**					
	८.८	**निर्वाचन आयोग**																		
१	२१२००००१	निर्वाचन आयोग	६५	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	७०	७०	०	०	९	१	१६	३	३
२	२१२०००११	निर्वाचन आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	११९४	१,०९५	६९९	३९६	०	१,१८८	७६२	४२६	०	१,२३८	७८९	४४९	०	८	१	१६	३	३
३	२१२०००१२	मतदाता नामावली अध्यावधिक संकलन - मतदाता परिचय पत्र समेत	१०९२	१,२५७	१,२५७	०	०	१,३०१	१,३०१	०	०	१,३४७	१,३४७	०	०	८	१	१६	३	३
४	२१२९१०११	निर्वाचन कार्यालयहरु (प्रशासनिक खर्च समेत)	२८७२	२,८०६	२,६३१	१७५	०	२,९०८	२,७२३	१८५	०	३,०१३	२,८१८	१९५	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**५,२२३**	**५,२२३**	**४,६५२**	**५७१**	**०**	**५,४६४**	**४,८५३**	**६१०**	**०**	**५,६६७**	**५,०२३**	**६४४**	**०**					
	८.९	**राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग**																		
१	२१४००००१	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	६४	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	९	१	१६	१	३
२	२१४०००११	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	१९८७	२,४९५	२,४६०	३५	०	२,५८३	२,५४६	३७	०	२,६७४	२,६३५	३९	०	६	१	१६	१	३
		जम्मा	**२,०५१**	**२,५५८**	**२,५२३**	**३५**	**०**	**२,६४८**	**२,६११**	**३७**	**०**	**२,७४२**	**२,७०३**	**३९**	**०**					
	८.१०	**राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग**																		
१	२२०००००१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	५९	६८	६८	०	०	७०	७०	०	०	७३	७३	०	०	९	१	१६	३	३
२	२२००००११	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	८६५	९५२	८८२	७०	०	९८७	९१३	७४	०	१,०२३	९४५	७८	०	८	१	१६	३	३
		जम्मा	**९२४**	**१,०२०**	**९५०**	**७०**	**०**	**१,०५७**	**९८३**	**७४**	**०**	**१,०९६**	**१,०१८**	**७८**	**०**					
	८.११	**राष्ट्रिय महिला आयोग**																		
१	२२२००००१	राष्ट्रिय महिला आयोग	९१	७३	७३	०	०	७६	७६	०	०	७८	७८	०	०	९	१	५	१	३
२	२२२०००११	राष्ट्रिय महिला आयोग	११२४	१,१३०	१,०५९	७१	०	१,१७१	१,०९६	७५	०	१,२१३	१,१३४	७९	०	६	१	५	१	३
		जम्मा	**१,२१५**	**१,२०३**	**१,१३२**	**७१**	**०**	**१,२४७**	**१,१७२**	**७५**	**०**	**१,२९२**	**१,२१३**	**७९**	**०**					
	८.१२	**राष्ट्रिय दलित आयोग**																		
१	२२४००००१	राष्ट्रिय दलित आयोग	५६	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	९	१	१६	२	३
२	२२४०००११	राष्ट्रिय दलित आयोग	३४५	४४०	३८६	५४	०	४५६	४००	५७	०	४७४	४१३	६०	०	६	१	१६	२	३
		जम्मा	**४०१**	**५०३**	**४४९**	**५४**	**०**	**५२२**	**४६५**	**५७**	**०**	**५४१**	**४८१**	**६०**	**०**					
	८.१३	**राष्ट्रिय समावेशी आयोग**																		
१	२२६००००१	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	५६	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	९	१	१६	२	३
	२२६०००११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	३४५	४३८	३४७	९१	०	४५५	३५९	९६	०	४७३	३७२	१०१	०	६	१	१६	२	३
२	२२६०००११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	३४५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	६	१	१६	२	३
		जम्मा	**७४६**	**५०१**	**४१०**	**९१**	**०**	**५२०**	**४२४**	**९६**	**०**	**५४०**	**४३९**	**१०१**	**०**					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	८.१४	**आदिवासी जनजाति आयोग**																		
१	२२८००००१	आदिवासी जनजाति आयोग	५६	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	९	१	१६	२	३
२	२२८०००११	आदिवासी जनजाति आयोग	३४५	४३९	३२१	११८	०	४५७	३३२	१२४	०	४७५	३४४	१३१	०	६	१	१६	२	३
		जम्मा	**४०१**	**५०२**	**३८४**	**११८**	**०**	**५२२**	**३९७**	**१२४**	**०**	**५४३**	**४११**	**१३१**	**०**					
	८.१५	**मधेशी आयोग**																		
१	२३००००0१	मधेशी आयोग	५६	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	९	१	१६	२	३
२	२३०००0११	मधेशी आयोग	३४५	४३८	३५३	८५	०	४५५	३६५	९०	०	४७३	३७८	९५	०	६	१	१६	२	३
		जम्मा	**४०१**	**५०१**	**४१६**	**८५**	**०**	**५२०**	**४३१**	**९०**	**०**	**५४०**	**४४६**	**९५**	**०**					
	८.१६	**थारू आयोग**																		
१	२३२००००१	थारू आयोग	५६	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	९	१	१६	२	३
२	२३२०००११	थारू आयोग	३४५	४३६	३३३	१०३	०	४५३	३४५	१०९	०	४७१	३५७	११५	०	६	१	१६	२	३
		जम्मा	**४०१**	**४९९**	**३९६**	**१०३**	**०**	**५१९**	**४१०**	**१०९**	**०**	**५३९**	**४२४**	**११५**	**०**					
	८.१७	**मुस्लिम आयोग**																		
१	२३४००००१	मुस्लिम आयोग	५६	६४	६४	०	०	६६	६६	०	०	६९	६९	०	०	९	१	१६	२	३
२	२३४०००११	मुस्लिम आयोग	३४५	४३७	३१४	१२३	०	४५५	३२५	१३०	०	४७३	३३६	१३७	०	६	१	१६	२	३
		जम्मा	**४०१**	**५०१**	**३७८**	**१२३**	**०**	**५२१**	**३९१**	**१३०**	**०**	**५४२**	**४०५**	**१३७**	**०**					
	८.१८	**न्याय परिषद्**																		
१	२१८००००१	न्याय परिषद्	१७	१७	१७	०	०	१८	१८	०	०	१८	१८	०	०	९	१	१६	३	३
	२१८०००११	न्याय परिषद्	५०६	५०४	४७७	२७	०	५२२	४९४	२८	०	५४१	५११	३०	०	९	१	१६	३	३
२	२१८०००११	न्याय परिषद्	५०६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	९	१	१६	३	३
		जम्मा	**१,०२९**	**५२१**	**४९४**	**२७**	**०**	**५४०**	**५११**	**२८**	**०**	**५५९**	**५२९**	**३०**	**०**					
	८.१९	**प्रदेश प्रमुख**																		
१	१०३००००१	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
२	१०३००००२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
३	१०३००००३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
४	१०३००००४	प्रदेश प्रमुख- गण्डकी प्रदेश	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
५	१०३००००५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
६	१०३००००६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली प्रदेश	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
७	१०३००००७	प्रदेश प्रमुख- सुदूरपश्चिम प्रदेश	४९	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०	९	१	१६	३	३
८	१०३०००११	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०४	२७७	२७	०	३१५	२८७	२८	०	३२७	२९७	३०	०	९	१	१६	३	३
९	१०३०००१२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०१	२८५	१६	०	३१२	२९५	१७	०	३२३	३०५	१८	०	९	१	१६	३	३
१०	१०३०००१३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०४	२७७	२७	०	३१५	२८७	२८	०	३२७	२९७	३०	०	९	१	१६	३	३
११	१०३०००१४	प्रदेश प्रमुख- गण्डकी प्रदेश (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०५	२७८	२७	०	३१६	२८८	२८	०	३२८	२९८	३०	०	९	१	१६	३	३
१२	१०३०००१५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०४	२७७	२७	०	३१५	२८७	२८	०	३२७	२९७	३०	०	९	१	१६	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
१३	१०३०००१६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली प्रदेश (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०५	२७८	२७	०	३१६	२८८	२८	०	३२८	२९८	३०	०	९	१	१६	३	३
१४	१०३०००१७	प्रदेश प्रमुख- सुदूरपश्चिम प्रदेश (प्रशासनिक खर्च समेत)	३६९	३०२	२७५	२७	०	३१३	२८५	२८	०	३२५	२९५	३०	०	९	१	१६	३	३
जम्मा			**२,९२६**	**२,४७५**	**२,२९७**	**१७८**	**०**	**२,५६५**	**२,३७७**	**१८८**	**०**	**२,६५९**	**२,४६१**	**१९८**	**०**					
कुल जम्मा			**९९,५४६**	**१२२,१४८**	**९५,३८१**	**२६,७६७**	**०**	**१३१,४९१**	**१०१,१३५**	**३०,३५६**	**०**	**१३६,७००**	**१०४,६७४**	**३२,०२५**	**०**					

अनुसूची ८.२

संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	८.१	**राष्ट्रपतिको कार्यालय**												
१	१०१००००१	राष्ट्रपति	८१	८१	०	०	८४	८४	०	०	८७	८७	०	०
२	१०१०००११	राष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,४४७	२,४४७	०	०	२,६४७	२,६४७	०	०	२,७६९	२,७६९	०	०
		जम्मा	**२,५२८**	**२,५२८**	**०**	**०**	**२,७३१**	**२,७३१**	**०**	**०**	**२,८५५**	**२,८५५**	**०**	**०**
	८.२	**उपराष्ट्रपतिको कार्यालय**												
१	१०२००००१	उपराष्ट्रपति	६७	६७	०	०	६९	६९	०	०	७२	७२	०	०
२	१०२०००११	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	३९२	३९२	०	०	४२७	४२७	०	०	४४२	४४२	०	०
		जम्मा	**४५९**	**४५९**	**०**	**०**	**४९६**	**४९६**	**०**	**०**	**५१४**	**५१४**	**०**	**०**
	८.३	**संघीय संसद**												
१	२०२००००१	संघीय संसद	२१९	२१९	०	०	२२७	२२७	०	०	२३५	२३५	०	०
२	२०२०००११	संघीय संसद	९,०१६	९,०१६	०	०	९,३३२	९,३३२	०	०	९,६५८	९,६५८	०	०
३	२०२०००१२	संघीय संसद सचिवालय	३,८५३	३,८५३	०	०	४,१९४	४,१९४	०	०	४,३४९	४,३४९	०	०
		जम्मा	**१३,०८८**	**१३,०८८**	**०**	**०**	**१३,७५२**	**१३,७५२**	**०**	**०**	**१४,२४२**	**१४,२४२**	**०**	**०**
	८.४	**अदालत**												
१	२०४००००१	सर्वोच्च अदालत	४३३	४३३	०	०	४४८	४४८	०	०	४६४	४६४	०	०
२	२०४०००११	सर्वोच्च अदालत (प्रशासनिक खर्च समेत)	१३,६९५	१३,६९५	०	०	१६,५६१	१६,५६१	०	०	१७,३४३	१७,३४३	०	०
३	२०४०००१२	मेलमिलाप परिषद	२५४	२५४	०	०	२६३	२६३	०	०	२७३	२७३	०	०
४	२०४००१०१	अदालत सुरक्षा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	२०४६१०११	राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान	८५०	८५०	०	०	८८०	८८०	०	०	९११	९११	०	०
६	२०४९१०११	उच्च अदालतहरु	१२,९६८	१२,९६८	०	०	१४,१०४	१४,१०४	०	०	१४,६४२	१४,६४२	०	०
७	२०४९२०११	विशेष अदालत	३८७	३८७	०	०	४०१	४०१	०	०	४१५	४१५	०	०
८	२०४९३०११	प्रशासकीय अदालत	१७३	१७३	०	०	१७९	१७९	०	०	१८६	१८६	०	०
९	२०४९४०११	श्रम अदालत	१०९	१०९	०	०	११३	११३	०	०	११७	११७	०	०
१०	२०४९५०११	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय	१३५	१३५	०	०	१४०	१४०	०	०	१४५	१४५	०	०
११	२०४९६०११	राजस्व न्यायाधिकरणहरु	३४७	३४७	०	०	३६०	३६०	०	०	३७३	३७३	०	०
१२	२०४९७०११	जिल्ला अदालतहरु	३२,७२५	३२,७२५	०	०	३४,०१५	३४,०१५	०	०	३५,३५९	३५,३५९	०	०
		जम्मा	**६२,०७६**	**६२,०७६**	**०**	**०**	**६७,४६३**	**६७,४६३**	**०**	**०**	**७०,२२५**	**७०,२२५**	**०**	**०**
	८.५	**अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग**												
१	२०६००००१	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	८६	८६	०	०	८९	८९	०	०	९२	९२	०	०
२	२०६०००११	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	१३,३०२	१३,३०२	०	०	१४,४४५	१४,४४५	०	०	१५,०२८	१५,०२८	०	०
		जम्मा	**१३,३८८**	**१३,३८८**	**०**	**०**	**१४,५३४**	**१४,५३४**	**०**	**०**	**१५,१२०**	**१५,१२०**	**०**	**०**

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	८.६	**महालेखा परीक्षकको कार्यालय**												
१	२०८००००१	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	२४	२४	०	०	२५	२५	०	०	२६	२६	०	०
२	२०८०००११	महालेखा परीक्षकको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,०४४	७,०४४	०	०	७,६४३	७,६४३	०	०	७,९६१	७,९६१	०	०
		जम्मा	**७,०६८**	**७,०६८**	**०**	**०**	**७,६६८**	**७,६६८**	**०**	**०**	**७,९८६**	**७,९८६**	**०**	**०**
	८.७	**लोक सेवा आयोग**												
१	२१००००0१	लोक सेवा आयोग	७७	७७	०	०	८०	८०	०	०	८२	८२	०	०
२	२१०००0११	लोक सेवा आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	३,८०४	३,८०४	०	०	४,१४५	४,१४५	०	०	४,२९२	४,२९२	०	०
३	२१०९१०११	लोक सेवा आयोग, कार्यालयहरु	३,६५३	३,६५३	०	०	३,९७७	३,९७७	०	०	४,१२३	४,१२३	०	०
		जम्मा	**७,५३४**	**७,५३४**	**०**	**०**	**८,२०२**	**८,२०२**	**०**	**०**	**८,४९७**	**८,४९७**	**०**	**०**
	८.८	**निर्वाचन आयोग**												
१	२१२००००१	निर्वाचन आयोग	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०	७०	७०	०	०
२	२१२०००११	निर्वाचन आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	१,०९५	१,०९५	०	०	१,१८८	१,१८८	०	०	१,२३८	१,२३८	०	०
३	२१२०००१२	मतदाता नामावली अध्यावधिक संकलन -मतदाता परिचय पत्र समेत	१,२५७	१,२५७	०	०	१,३०१	१,३०१	०	०	१,३४७	१,३४७	०	०
४	२१२९१०११	निर्वाचन कार्यालयहरु (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,८०६	२,८०६	०	०	२,९०८	२,९०८	०	०	३,०१३	३,०१३	०	०
		जम्मा	**५,२२३**	**५,२२३**	**०**	**०**	**५,४६४**	**५,४६४**	**०**	**०**	**५,६६७**	**५,६६७**	**०**	**०**
	८.९	**राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग**												
१	२१४००००१	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०
२	२१४०००११	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,४९५	२,४९५	०	०	२,५८३	२,५८३	०	०	२,६७४	२,६७४	०	०
		जम्मा	**२,५५८**	**२,५५८**	**०**	**०**	**२,६४८**	**२,६४८**	**०**	**०**	**२,७४२**	**२,७४१**	**०**	**०**
	८.१०	**राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग**												
१	२२००००0१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	६८	६८	०	०	७०	७०	०	०	७३	७३	०	०
२	२२०००0११	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	९५२	९५२	०	०	९८७	९८७	०	०	१,०२३	१,०२३	०	०
		जम्मा	**१,०२०**	**१,०२०**	**०**	**०**	**१,०५७**	**१,०५७**	**०**	**०**	**१,०९६**	**१,०९६**	**०**	**०**
	८.११	**राष्ट्रिय महिला आयोग**												
१	२२२००००१	राष्ट्रिय महिला आयोग	७३	७३	०	०	७६	७६	०	०	७८	७८	०	०
२	२२२०००११	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,१३०	४३०	७००	०	१,१७१	४३४	७३७	०	१,२१३	४३७	७७७	०
		जम्मा	**१,२०३**	**५०३**	**७००**	**०**	**१,२४७**	**५०९**	**७३७**	**०**	**१,२९२**	**५१५**	**७७७**	**०**
	८.१२	**राष्ट्रिय दलित आयोग**												
१	२२४००००१	राष्ट्रिय दलित आयोग	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०
२	२२४०००११	राष्ट्रिय दलित आयोग	४४०	४४०	०	०	४५६	४५६	०	०	४७४	४७४	०	०
		जम्मा	**५०३**	**५०३**	**०**	**०**	**५२२**	**५२२**	**०**	**०**	**५४१**	**५४१**	**०**	**०**
	८.१३	**राष्ट्रिय समावेशी आयोग**												
१	२२६००००१	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०
२	२२६०००११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	४३८	४३८	०	०	४५५	४५५	०	०	४७३	४७३	०	०
३	२२६०००११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		जम्मा	**५०१**	**५०१**	**०**	**०**	**५२०**	**५२०**	**०**	**०**	**५४०**	**५४०**	**०**	**०**

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	८.१४	**आदिवासी जनजाति आयोग**												
१	२२८००००१	आदिवासी जनजाति आयोग	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०
२	२२८०००११	आदिवासी जनजाति आयोग	४३९	४३९	०	०	४५७	४५७	०	०	४७५	४७५	०	०
		जम्मा	**५०२**	**५०२**	**०**	**०**	**५२२**	**५२२**	**०**	**०**	**५४३**	**५४३**	**०**	**०**
	८.१५	**मधेशी आयोग**												
१	२३००००0१	मधेशी आयोग	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०
२	२३०००0११	मधेशी आयोग	४३८	४३८	०	०	४५५	४५५	०	०	४७३	४७३	०	०
		जम्मा	**५०१**	**५०१**	**०**	**०**	**५२०**	**५२०**	**०**	**०**	**५४०**	**५४०**	**०**	**०**
	८.१६	**थारू आयोग**												
१	२३२००००१	थारू आयोग	६३	६३	०	०	६५	६५	०	०	६७	६७	०	०
२	२३२०००११	थारू आयोग	४३६	४३६	०	०	४५३	४५३	०	०	४७१	४७१	०	०
		जम्मा	**४९९**	**४९९**	**०**	**०**	**५१९**	**५१९**	**०**	**०**	**५३९**	**५३९**	**०**	**०**
	८.१७	**मुस्लिम आयोग**												
१	२३४००००१	मुस्लिम आयोग	६४	६४	०	०	६६	६६	०	०	६९	६९	०	०
२	२३४०००११	मुस्लिम आयोग	४३७	४३७	०	०	४५५	४५५	०	०	४७३	४७३	०	०
		जम्मा	**५०१**	**५०१**	**०**	**०**	**५२१**	**५२१**	**०**	**०**	**५४२**	**५४२**	**०**	**०**
	८.१८	**न्याय परिषद्**												
१	२१८००००१	न्याय परिषद्	१७	१७	०	०	१८	१८	०	०	१८	१८	०	०
२	२१८०००११	न्याय परिषद्	५०४	५०४	०	०	५२२	५२२	०	०	५४१	५४१	०	०
३	२१८०००११	न्याय परिषद्	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		जम्मा	**५२१**	**५२१**	**०**	**०**	**५४०**	**५४०**	**०**	**०**	**५५९**	**५५९**	**०**	**०**
	८.१९	**प्रदेश प्रमुख**												
१	१०३००००१	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
२	१०३००००२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
३	१०३००००३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
४	१०३००००४	प्रदेश प्रमुख- गण्डकी प्रदेश	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
५	१०३००००५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
६	१०३००००६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली प्रदेश	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
७	१०३००००७	प्रदेश प्रमुख- सुदूरपश्चिम प्रदेश	५०	५०	०	०	५२	५२	०	०	५४	५४	०	०
८	१०३०००११	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०४	३०४	०	०	३१५	३१५	०	०	३२७	३२७	०	०
९	१०३०००१२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०१	३०१	०	०	३१२	३१२	०	०	३२३	३२३	०	०
१०	१०३०००१३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०४	३०४	०	०	३१५	३१५	०	०	३२७	३२७	०	०
११	१०३०००१४	प्रदेश प्रमुख- गण्डकी प्रदेश (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०५	३०५	०	०	३१६	३१६	०	०	३२८	३२८	०	०
१२	१०३०००१५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५ (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०४	३०४	०	०	३१५	३१५	०	०	३२७	३२७	०	०
१३	१०३०००१६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली प्रदेश (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०५	३०५	०	०	३१६	३१६	०	०	३२८	३२८	०	०
१४	१०३०००१७	प्रदेश प्रमुख- सुदूरपश्चिम प्रदेश (प्रशासनिक खर्च समेत)	३०२	३०२	०	०	३१३	३१३	०	०	३२५	३२५	०	०
		जम्मा	**२,४७५**	**२,४७५**	**०**	**०**	**२,५६५**	**२,५६५**	**०**	**०**	**२,६५९**	**२,६५९**	**०**	**०**
		कुल जम्मा	**१२२,१४८**	**१२१,४४८**	**७००**	**०**	**१३१,४९१**	**१३०,७५३**	**७३७**	**०**	**१३६,७००**	**१३५,९२३**	**७७७**	**०**

अनुसूची ९.१
प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण			
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
	९.१	**प्रदेश**													
१		प्रदेश - वित्तीय समानीकरण अनुदान	५०२९८६	५५२,९८६	५५२,९८६	०	०	६१३,८१४	६१३,८१४	०	०	६८१,३३४	६८१,३३४	०	०
२		प्रदेश - सशर्त अनुदान	४२९३२५	४४५,४५८	४४५,४५८	०	०	४६९,२९०	४६९,२९०	०	०	४९४,३९७	४९४,३९७	०	०
		जम्मा	**९३२,३११**	**९९८,४४४**	**९९८,४४४**	**०**	**०**	**१,०८३,१०४**	**१,०८३,१०४**	**०**	**०**	**१,१७५,७३१**	**१,१७५,७३१**	**०**	**०**
	९.२	**स्थानीय तह**													
१		स्थानीय तह - वित्तीय समानीकरण अनुदान	८५२७३०	८९९,४७०	८९९,४७०	०	०	९९८,४१२	९९८,४१२	०	०	१,१०८,२३७	१,१०८,२३७	०	०
२		स्थानीय तह - सशर्त अनुदान	७४६४२१	१,२३८,७४१	१,२३८,७४१	०	०	१,३०५,०१४	१,३०५,०१४	०	०	१,३७४,८३२	१,३७४,८३२	०	०
		जम्मा	**१,५९९,१५१**	**२,१३८,२११**	**२,१३८,२११**	**०**	**०**	**२,३०३,४२५**	**२,३०३,४२५**	**०**	**०**	**२,४८३,०६९**	**२,४८३,०६९**	**०**	**०**
		कुल जम्मा	**२,५३१,४६२**	**३,१३६,६५५**	**३,१३६,६५५**	**०**	**०**	**३,३८६,५३०**	**३,३८६,५३०**	**०**	**०**	**३,६५८,८००**	**३,६५८,८००**	**०**	**०**

अनुसूची ९.२

प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	९.१	**प्रदेश**												
१		प्रदेश - वित्तीय समानीकरण अनुदान	५५२,९८६	५५२,९८६	०	०	६१३,८१४	६१३,८१४	०	०	६८१,३३४	६८१,३३४	०	०
२		प्रदेश - सशर्त अनुदान	४४५,४५८	४०४,०४७	२३,४५७	१७,९५४	४६९,२९०	४२५,६६४	२४,७१२	१८,९१५	४९४,३९७	४४८,४३७	२६,०३४	१९,९२६
		जम्मा	**९९८,४४४**	**९५७,०३३**	**२३,४५७**	**१७,९५४**	**१,०८३,१०४**	**१,०३९,४७८**	**२४,७१२**	**१८,९१५**	**१,१७५,७३१**	**१,१२९,७७१**	**२६,०३४**	**१९,९२६**
	९.२	**स्थानीय तह**												
१		स्थानीय तह - वित्तीय समानीकरण अनुदान	८९९,४७०	८९९,४७०	०	०	९९८,४१२	९९८,४१२	०	०	१,१०८,२३७	१,१०८,२३७	०	०
२		स्थानीय तह - सशर्त अनुदान	१,२३८,७४१	१,१२१,०५०	५६,०२५	६१,६६६	१,३०५,०१४	१,१९६,५६६	४३,४८२	६४,९६५	१,३७४,८३२	१,२६०,५८२	४५,८०९	६८,४४१
		जम्मा	**२,१३८,२११**	**२,०२०,५२०**	**५६,०२५**	**६१,६६६**	**२,३०३,४२५**	**२,१९४,९७८**	**४३,४८२**	**६४,९६५**	**२,४८३,०६९**	**२,३६८,८१९**	**४५,८०९**	**६८,४४१**
		कुल जम्मा	**३,१३६,६५५**	**२,९७७,५५३**	**७९,४८२**	**७९,६२०**	**३,३८६,५३०**	**३,२३४,४५६**	**६८,१९४**	**८३,८८०**	**३,६५८,८००**	**३,४९८,५९०**	**७१,८४३**	**८८,३६७**

अनुसूची १०.१

सौंवा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
	१०.१	**अर्थ मन्त्रालय - ऋणको सौंवा ब्याज भुक्तानी**																		
१	५०२००००१	राष्ट्रिय बचत पत्र	१३२३१	२४२३१	०	०	२४२३१	३३९२३.४	०	०	३३९२३.४	४७४९२.७६	०	०	४७४९२.७६	९	१	०	३	३
२	५०२००००२	विकास ऋण	८५०००	७४०००	०	०	७४०००	१०३६००	०	०	१०३६००	१४५०४०	०	०	१४५०४०	९	१	०	३	३
३	५०२००००३	ट्रेजरी बिल	२५२४१४	३०००००	०	०	३०००००	४२००००	०	०	४२००००	५८८०००	०	०	५८८०००	९	१	०	३	३
४	५०२०१००१	राष्ट्रिय बचत पत्र	१२०९०	११०९२	११०९२	०	०	१३३१०.४	१३३१०.४	०	०	१५९७२.४८	१५९७२.४८	०	०	९	१	०	३	३
५	५०२०१००२	विकास ऋण	१०४१०१	९९५५१	९९५५१	०	०	११९४६१.२	११९४६१.२	०	०	१४३३५३.४४	१४३३५३.४४	०	०	९	१	०	३	३
६	५०२०१००३	ट्रेजरी बिल	१०३८०३	११४१८४	११४१८४	०	०	१३७०२०.८	१३७०२०.८	०	०	१६४४२४.९६	१६४४२४.९६	०	०	९	१	०	३	३
७	५०२०१००४	राष्ट्रिय ऋण कमिशन	१२६२	१२९३	१२९३	०	०	१५५१.६	१५५१.६	०	०	१८६१.९२	१८६१.९२	०	०	९	१	०	३	३
८	५०३००००१	एशियाली विकास बैंक	११७७१९	१२१६३०	०	०	१२१६३०	१५२०३७.५	०	०	१५२०३७.५	१९००४६.८८	०	०	१९००४६.८७५	९	१	०	३	३
९	५०३००००२	अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था	६९०५५	७३८२०	०	०	७३८२०	९२२७५	०	०	९२२७५	११५३४३.७५	०	०	११५३४३.७५	९	१	०	३	३
१०	५०३००००३	ओपेक ऋण	७७४१	७७४१	०	०	७७४१	९६७६.२५	०	०	९६७६.२५	१२०९५.३१३	०	०	१२०९५.३१२५	९	१	०	३	३
११	५०३००००४	युरोपीय आर्थिक समुदाय	३२१	३२१	०	०	३२१	४०१.२५	०	०	४०१.२५	५०१.५६२५	०	०	५०१.५६२५	९	१	०	३	३
१२	५०३००००५	अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष	४०८७	४२६९	०	०	४२६९	५३३६.२५	०	०	५३३६.२५	६६७०.३१२५	०	०	६६७०.३१२५	९	१	०	३	३
१३	५०३००००६	नर्डिक विकास कोष	१२७०	१२७०	०	०	१२७०	१५८७.५	०	०	१५८७.५	१९८४.३७५	०	०	१९८४.३७५	९	१	०	३	३
१४	५०३०१००१	एशियाली विकास बैंक	२१११८	१९७३२	१९७३२	०	०	२२६९१.८	२२६९१.८	०	०	२६०९५.५७	२६०९५.५७	०	०	९	१	०	३	३
१५	५०३०१००२	अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था	१५४४२	१५,३४३	१५,३४३	०	०	१७,६४४	१७,६४४	०	०	२०,२९१	२०,२९१	०	०	९	१	०	३	३
१६	५०३०१००३	ओपेक ऋण	७२७	६१७	६१७	०	०	७१०	७१०	०	०	८१६	८१६	०	०	९	१	०	३	३
१७	५०३०१००४	युरोपीय आर्थिक समुदाय	२८	२६	२६	०	०	३०	३०	०	०	३४	३४	०	०	९	१	०	३	३
१८	५०३०१००५	अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष	७५३	७१६	७१६	०	०	८२३	८२३	०	०	९४७	९४७	०	०	९	१	०	३	३
१९	५०३०१००६	नर्डिक विकास कोष	२०८	१९६	१९६	०	०	२२५	२२५	०	०	२५९	२५९	०	०	९	१	०	३	३
२०	५०३०१००७	युरोपियन इन्भेष्टमेण्ट बैंक	११३	१,७०७	१,७०७	०	०	१,७६७	१,७६७	०	०	१,८२९	१,८२९	०	०	९	१	०	३	३
२१	५०३०१००७	युरोपियन इन्भेष्टमेण्ट बैंक	११३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	९	१	०	३	३
२२	५०४०००२	जापानी ऋण -१९८८ देखिको	१२९४६	१२,९४५	०	०	१२,९४५	१६,१८१	०	०	१६,१८१	२०,२२७	०	०	२०,२२७	९	१	०	३	३
२३	५०४००००३	कुवेती ऋण	८२५	१,३४३	०	०	१,३४३	१,६७९	०	०	१,६७९	२,०९८	०	०	२,०९८	९	१	०	३	३
२४	५०४००००४	साउदी कोष	१२५३	३,९०५	०	०	३,९०५	४,८८१	०	०	४,८८१	६,१०२	०	०	६,१०२	९	१	०	३	३
२५	५०४००००५	फ्रान्सेली ऋण	९४६	९४६	०	०	९४६	१,१८३	०	०	१,१८३	१,४७८	०	०	१,४७८	९	१	०	३	३
२६	५०४००००६	बेल्जियम ऋण	७९१	८०६	०	०	८०६	१,००८	०	०	१,००८	१,२५९	०	०	१,२५९	९	१	०	३	३
२७	५०४००००७	अष्ट्रिया	२९१	२०१	०	०	२०१	२५१	०	०	२५१	३१४	०	०	३१४	९	१	०	३	३
२८	५०४०००१०	थप व्यवस्था	१८७५२	३८,९५८	०	०	३८,९५८	४८,६९८	०	०	४८,६९८	६०,८७२	०	०	६०,८७२	९	१	०	३	३
२९	५०४०१००२	जापानी ऋण -१९८८ देखिको	१०८०	९५१	९५१	०	०	१,०९४	१,०९४	०	०	१,२५८	१,२५८	०	०	९	१	०	३	३
३०	५०४०१००३	कुवेती ऋण	५०	४२	४२	०	०	४८	४८	०	०	५६	५६	०	०	९	१	०	३	३
३०	५०४०१००४	साउदी कोष	११६	१०३	१०३	०	०	१०७	१०७	०	०	१०७	१०७	०	०	९	१	०	३	३
३१	५०४०१००५	फ्रान्सेली ऋण	४९	३९	३९	०	०	४५	४५	०	०	५२	५२	०	०	९	१	०	३	३
३२	५०४०१०१०	थप व्यवस्था	३६७२	३,४४५	३,४४५	०	०	३,९६२	३,९६२	०	०	४,५५६	४,५५६	०	०	९	१	०	३	३
		जम्मा	**८५१,३६७**	**९३५,४२३**	**२६९,०३७**	**०**	**६६६,३८६**	**१,२१३,२०८**	**३२०,४९१**	**०**	**८९२,७१७**	**१,५८१,४३७**	**३८१,९१२**	**०**	**१,१९९,५२५**					
	१०.२	**अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)**																		
१	६०१०००११	निवृत्तभरण	३६५०००	४६०,०००	४६०,०००	०	०	४७६,१००	४७६,१००	०	०	४९२,७६४	४९२,७६४	०	०	९	१	१	३	३
२	६०१०००१२	उपदान	१५०००	१५,०००	१५,०००	०	०	१५,५२५	१५,५२५	०	०	१६,०६८	१६,०६८	०	०	९	१	१	३	३
३	६०१०००१३	संचित बिदा	६००००	६०,०००	६०,०००	०	०	६२,१००	६२,१००	०	०	६४,२७४	६४,२७४	०	०	९	१	१	३	३
४	६०१०००१४	मृत कर्मचारी सहायता	५०००	५,०००	५,०००	०	०	५,१७५	५,१७५	०	०	५,३५६	५,३५६	०	०	९	१	१	३	३
५	६०१०००१५	कर्मचारी सुविधा	९५०००	२५१,०००	२५१,०००	०	०	२५९,७८५	२५९,७८५	०	०	२६८,८७७	२६८,८७७	०	०	९	१	१	२	३
६	६०१०००१६	औषधी उपचार	७००००	७०,०००	७०,०००	०	०	७२,४५०	७२,४५०	०	०	७४,९८६	७४,९८६	०	०	९	१	१	३	३
७	६०२००००१	दण्ड जरिवाना फिर्ता (अदालतहरुको घरौटी फिर्ता समेत)	५००	५००	५००	०	०	५१८	५१८	०	०	५३६	५३६	०	०	९	१	१६	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ. व. २०७५/७६ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०७६/७७ को विनियोजन				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
				कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
८	६०२०००११	विशिष्ट व्यक्तिको भ्रमण खर्च	६००	६००	६००	०	०	६२१	६२१	०	०	६४३	६४३	०	०	९	२	१६	३	३
९	६०२०००१२	प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण तथा स्वागत खर्च	२२००	२,२००	२,२००	०	०	२,२७७	२,२७७	०	०	२,३५७	२,३५७	०	०	९	२	१६	३	३
१०	६०२०००१३	अतिथि सत्कार	५००	५००	५००	०	०	५१८	५१८	०	०	५३६	५३६	०	०	९	२	१६	३	३
११	६०२०००१५	आर्थिक सहायता	२५००	२,५००	२,५००	०	०	२,५८८	२,५८८	०	०	२,६७८	२,६७८	०	०	९	२	१	३	३
१२	६०२०००१६	भन्सार फिर्ता	३५००	३,५००	३,५००	०	०	३,६२३	३,६२३	०	०	३,७४९	३,७४९	०	०	९	२	१६	३	३
१३	६०२०००१७	कर फिर्ता	१००००	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,३५०	१०,३५०	०	०	१०,७१२	१०,७१२	०	०	९	१	१६	३	३
१४	६०२०००१८	अन्य फिर्ता (वैदेशिक समेत)	१५००	१,५००	१,५००	०	०	१,५५३	१,५५३	०	०	१,६०७	१,६०७	०	०	९	२	१६	३	३
१५	६०२०००२०	भौतिक सुविधा	६७२८९	७५,१४१	०	७५,१४१	०	७९,२७४	०	७९,२७४	०	८३,६३४	०	८३,६३४	०	९	२	११	३	३
१६	६०२०००२१	महशूल तथा अन्य भुक्तानी	६२००	६,२००	६,२००	०	०	६,४१७	६,४१७	०	०	६,६४२	६,६४२	०	०	९	२	११	३	३
१७	६०२०००२२	भैपरी आउने -साधारण प्रशासन	१५६०००	१५४,१०४	१५४,१०४	०	०	१५९,४९८	१५९,४९८	०	०	१६५,०८०	१६५,०८०	०	०	९	२	११	३	३
		जम्मा	**८६०,७८९**	**१,११७,७४५**	**१,०४२,६०४**	**७५,१४१**	**०**	**१,१५८,३६९**	**१,०७९,०९५**	**७९,२७४**	**०**	**१,२००,४९७**	**१,११६,८६३**	**८३,६३४**	**०**					
	१०.३	**अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)**																		
१	६०२०००१४	मुआव्जा	४७७५०	२९,०००	५,०००	२४,०००	०	३०,४९५	५,१७५	२५,३२०	०	३२,०६९	५,३५६	२६,७१३	०	३	२	९	३	३
२	६०२०००१९	भवन खरीद निर्माण र सुधार	३८०	४८०	०	४८०	०	५०६	०	५०६	०	५३४	०	५३४	०	८	२	९	३	३
३	६०२०००२४	दैवी प्रकोप राहत तथा पुनर्स्थापना	४४९५०	१११,८१०	५५,०००	५६,८१०	०	११९,०९६	५८,०२५	६१,०७१	०	१२६,८६७	६१,२१६	६५,६५१	०	७	१	११	२	३
४	६०२०००२५	भैपरि आउने- विकास कार्यक्रम	११४०००	२९,५३०	०	२९,५३०	०	३१,७४५	०	३१,७४५	०	३४,१२६	०	३४,१२६	०	३	२	९	३	३
५	६०२०००२६	संघीय संरचना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२८७५०	४२,८६१	५,०००	३७,८६१	०	४५,९७६	५,२७५	४०,७०१	०	४९,३१८	५,५६५	४३,७५३	०	८	१	१६	२	३
६	६०२०००२७	प्रदेश तथा स्थानीय तह अनुदान	१६८०००	२००,०००	२००,०००	०	०	३५०,०००	३५०,०००	०	०	४१२,५००	४१२,५००	०	०	०	१	०	२	२
७	६०२०००२८	अधुरा आयोजना कार्यान्वयन कार्यक्रम	०	१००,०७९	१००,०७९	०	०	१०५,५८३	१०५,५८३	०	०	१११,३९०	१११,३९०	०	०	३	१	९	२	२
		जम्मा	**४०३,८३०**	**५१३,७६०**	**३६५,०७९**	**१४८,६८१**	**०**	**६८३,४०१**	**५२४,०५८**	**१५९,३४२**	**०**	**७६६,८०५**	**५९६,०२८**	**१७०,७७७**	**०**					
		कुल जम्मा	**२,११५,९८६**	**२,५६६,९२८**	**१,६७६,७२०**	**२२३,८२२**	**६६६,३८६**	**३,०५४,९७८**	**१,९२३,६४४**	**२३८,६१६**	**८९२,७१७**	**३,५४८,७३९**	**२,०९४,८०४**	**२५४,४१०**	**१,१९९,५२५**					

अनुसूची १०.२

सौँवा व्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	१०.१	**अर्थ मन्त्रालय - ऋणको सौँवा व्याज भुक्तानी**												
१	५०२००००१	राष्ट्रिय बचत पत्र	२४२३१	२४२३१	०	०	३३९२३.४	३३९२३.४	०	०	४७४९२.७६	४७४९२.७६	०	०
२	५०२००००२	विकास ऋण	७४०००	७४०००	०	०	१०३६००	१०३६००	०	०	१४५०४०	१४५०४०	०	०
३	५०२००००३	ट्रेजरी बिल	३०००००	३०००००	०	०	४२००००	४२००००	०	०	५८८०००	५८८०००	०	०
४	५०२०१००१	राष्ट्रिय बचत पत्र	११०९२	११०९२	०	०	१३३१०.४	१३३१०.४	०	०	१५९७२.४८	१५९७२.४८	०	०
५	५०२०१००२	विकास ऋण	९९५५१	९९५५१	०	०	११९४६१.२	११९४६१.२	०	०	१४३३५३.४४	१४३३५३.४४	०	०
६	५०२०१००३	ट्रेजरी बिल	११४१८४	११४१८४	०	०	१३७०२०.८	१३७०२०.८	०	०	१६४४२४.९६	१६४४२४.९६	०	०
७	५०२०१००४	राष्ट्रिय ऋण कमिशन	१२९३	१२९३	०	०	१५५१.६	१५५१.६	०	०	१८६१.९२	१८६१.९२	०	०
८	५०३००००१	एशियाली विकास बैंक	१२१६३०	१२१६३०	०	०	१५२०३७.५	१५२०३७.५	०	०	१९००४६.८७५	१९००४६.८७५	०	०
९	५०३००००२	अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था	७३८२०	७३८२०	०	०	९२२७५	९२२७५	०	०	११५३४३.७५	११५३४३.७५	०	०
१०	५०३००००३	ओपेक ऋण	७७४१	७७४१	०	०	९६७६.२५	९६७६.२५	०	०	१२०९५.३१२५	१२०९५.३१२५	०	०
११	५०३००००४	युरोपीय आर्थिक समुदाय	३२१	३२१	०	०	४०१.२५	४०१.२५	०	०	५०१.५६२५	५०१.५६२५	०	०
१२	५०३००००५	अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष	४२६९	४२६९	०	०	५३३६.२५	५३३६.२५	०	०	६६७०.३१२५	६६७०.३१२५	०	०
१३	५०३००००६	नर्डिक विकास कोष	१२७०	१२७०	०	०	१५८७.५	१५८७.५	०	०	१९८४.३७५	१९८४.३७५	०	०
१४	५०३०१००१	एशियाली विकास बैंक	१९७३२	१९७३२	०	०	२२६९१.८	२२६९१.८	०	०	२६०९५.५७	२६०९५.५७	०	०
१५	५०३०१००२	अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था	१५,३४३	१५,३४३	०	०	१७,६४४	१७,६४४	०	०	२०,२९१	२०,२९१	०	०
१६	५०३०१००३	ओपेक ऋण	६१७	६१७	०	०	७१०	७१०	०	०	८१६	८१६	०	०
१७	५०३०१००४	युरोपीय आर्थिक समुदाय	२६	२६	०	०	३०	३०	०	०	३४	३४	०	०
१८	५०३०१००५	अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष	७१६	७१६	०	०	८२३	८२३	०	०	९४७	९४७	०	०
१९	५०३०१००६	नर्डिक विकास कोष	१९६	१९६	०	०	२२५	२२५	०	०	२५९	२५९	०	०
२०	५०३०१००७	युरोपियन इन्भेष्टमेण्ट बैंक	१,७०७	१,७०७	०	०	१,७६७	१,७६७	०	०	१,८२९	१,८२९	०	०
२१	५०३०१००७	युरोपियन इन्भेष्टमेण्ट बैंक	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२२	५०४००००२	जापानी ऋण -१९८८ देखिको	१२,९४५	१२,९४५	०	०	१६,१८१	१६,१८१	०	०	२०,२२७	२०,२२७	०	०
२३	५०४००००३	कुवेती ऋण	१,३४३	१,३४३	०	०	१,६७९	१,६७९	०	०	२,०९८	२,०९८	०	०
२४	५०४००००४	साउदी कोष	३,९०५	३,९०५	०	०	४,८८१	४,८८१	०	०	६,१०२	६,१०२	०	०
२५	५०४००००५	फ्रान्सेली ऋण	९४६	९४६	०	०	१,१८३	१,१८३	०	०	१,४७८	१,४७८	०	०
२६	५०४००००६	बेल्जियम ऋण	८०६	८०६	०	०	१,००८	१,००८	०	०	१,२५९	१,२५९	०	०
२७	५०४००००७	अष्ट्रिया	२०१	२०१	०	०	२५१	२५१	०	०	३१४	३१४	०	०
२८	५०४०००१०	थप व्यवस्था	३८,९५८	३८,९५८	०	०	४८,६९८	४८,६९८	०	०	६०,८७२	६०,८७२	०	०
२९	५०४०१००२	जापानी ऋण -१९८८ देखिको	९५१	९५१	०	०	१,०९४	१,०९४	०	०	१,२५८	१,२५८	०	०
३०	५०४०१००३	कुवेती ऋण	४२	४२	०	०	४८	४८	०	०	५६	५६	०	०
३१	५०४०१००४	साउदी कोष	१०३	१०३	०	०	१०७	१०७	०	०	१०७	१०७	०	०
३२	५०४०१००५	फ्रान्सेली ऋण	३९	३९	०	०	४५	४५	०	०	५२	५२	०	०
३३	५०४०१०१०	थप व्यवस्था	३,४४५	३,४४५	०	०	३,९६२	३,९६२	०	०	४,५५६	४,५५६	०	०
जम्मा			**९३५,४२३**	**९३५,४२३**	**०**	**०**	**१,२१३,२०८**	**१,२१३,२०८**	**०**	**०**	**१,५८१,४३७**	**१,५८१,४३७**	**०**	**०**

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७८/७९ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
	१०.२	**अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)**												
१	६०१०००११	निवृत्तभरण	४६०,०००	४६०,०००	०	०	४७६,१००	४७६,१००	०	०	४९२,७६४	४९२,७६४	०	०
२	६०१०००१२	उपदान	१५,०००	१५,०००	०	०	१५,५२५	१५,५२५	०	०	१६,०६८	१६,०६८	०	०
३	६०१०००१३	संचित बिदा	६०,०००	६०,०००	०	०	६२,१००	६२,१००	०	०	६४,२७४	६४,२७४	०	०
४	६०१०००१४	मृत कर्मचारी सहायता	५,०००	५,०००	०	०	५,१७५	५,१७५	०	०	५,३५६	५,३५६	०	०
५	६०१०००१५	कर्मचारी सुविधा	२५१,०००	२५१,०००	०	०	२५९,७८५	२५९,७८५	०	०	२६८,८७७	२६८,८७७	०	०
६	६०१०००१६	औषधी उपचार	७०,०००	७०,०००	०	०	७२,४५०	७२,४५०	०	०	७४,९८६	७४,९८६	०	०
७	६०२००००१	दण्ड जरिवाना फिर्ता (अदालतहरुको घरौटी फिर्ता समेत)	५००	५००	०	०	५१८	५१८	०	०	५३६	५३६	०	०
८	६०२०००११	विशिष्ट ब्यक्तिको भ्रमण खर्च	६००	६००	०	०	६२१	६२१	०	०	६४३	६४३	०	०
९	६०२०००१२	प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण तथा स्वागत खर्च	२,२००	२,२००	०	०	२,२७७	२,२७७	०	०	२,३५७	२,३५७	०	०
१०	६०२०००१३	अतिथि सत्कार	५००	५००	०	०	५१८	५१८	०	०	५३६	५३६	०	०
११	६०२०००१५	आर्थिक सहायता	२,५००	२,५००	०	०	२,५८८	२,५८८	०	०	२,६७८	२,६७८	०	०
१२	६०२०००१६	भन्सार फिर्ता	३,५००	३,५००	०	०	३,६२३	३,६२३	०	०	३,७४९	३,७४९	०	०
१३	६०२०००१७	कर फिर्ता	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,३५०	१०,३५०	०	०	१०,७१२	१०,७१२	०	०
१४	६०२०००१८	अन्य फिर्ता (वैदेशिक समेत)	१,५००	१,५००	०	०	१,५५३	१,५५३	०	०	१,६०७	१,६०७	०	०
१५	६०२०००२०	भौतिक सुविधा	७५,१४१	७५,१४१	०	०	७९,२७४	७९,२७४	०	०	८३,६३४	८३,६३४	०	०
१६	६०२०००२१	महशूल तथा अन्य भुक्तानी	६,२००	६,२००	०	०	६,४१७	६,४१७	०	०	६,६४२	६,६४२	०	०
१७	६०२०००२२	भैपरी आउने -साधारण प्रशासन	१५४,१०४	१५४,१०४	०	०	१५९,४९८	१५९,४९८	०	०	१६५,०८०	१६५,०८०	०	०
जम्मा			**१,११७,७४५**	**१,११७,७४५**	**०**	**०**	**१,१५८,३६९**	**१,१५८,३६९**	**०**	**०**	**१,२००,४९७**	**१,२००,४९७**	**०**	**०**
	१०.३	**अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)**												
१	६०२०००१४	मुआव्जा	२९,०००	२९,०००	०	०	३०,४९५	३०,४९५	०	०	३२,०६९	३२,०६९	०	०
२	६०२०००१९	भवन खरीद निर्माण र सुधार	४८०	४८०	०	०	५०६	५०६	०	०	५३४	५३४	०	०
३	६०२०००२४	दैवी प्रकोप राहत तथा पुनर्स्थापना	१११,८१०	५६,८१०	०	५५,०००	११९,०९६	५९,९७१	०	५९,१२५	१२६,८६७	६३,३०८	०	६३,५५९
४	६०२०००२५	भैपरि आउने- विकास कार्यक्रम	२९,५३०	२९,५३०	०	०	३१,७४५	३१,७४५	०	०	३४,१२६	३४,१२६	०	०
५	६०२०००२६	संघीय संरचना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४२,८६१	४२,८६१	०	०	४५,९७६	४५,९७६	०	०	४९,३१८	४९,३१८	०	०
६	६०२०००२७	प्रदेश तथा स्थानीय तह अनुदान	२००,०००	२००,०००	०	०	३५०,०००	३५०,०००	०	०	४१२,५००	४१२,५००	०	०
७	६०२०००२८	अधुरा आयोजना कार्यान्वयन कार्यक्रम	१००,०७९	३९,४००	०	६०,६७९	१०५,५८३	४१,५६७	०	६४,०१६	१११,३९०	४३,८५३	०	६७,५३७
जम्मा			**५१३,७६०**	**३९८,०८१**	**०**	**११५,६७९**	**६८३,४०१**	**५६०,२५९**	**०**	**१२३,१४१**	**७६६,८०५**	**६३५,७०८**	**०**	**१३१,०९७**
कुल जम्मा			**२,५६६,९२८**	**२,४५१,२४९**	**०**	**११५,६७९**	**३,०५४,९७८**	**२,९३१,८३६**	**०**	**१२३,१४१**	**३,५४८,७३९**	**३,४१७,६४३**	**०**	**१३१,०९७**

अनुसूची ११

प्रति एकाई लागत अनुमान

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
कृषि, वन तथा भूमिसधार			
रसायनिक मल			अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र विनिमय दर तथा ओभरहेड खर्चको आधारमा औषत लागत
युरीया	मे.टन	४२	
डि.ए.पी	मे.टन	५८.१२	
पोटास	मे.टन	४१.३५	
प्राङ्गरिक मल			बजारमा उपलब्ध विभिन्न ब्रान्ड तथा गुणका प्राङ्गारीक मल को औषत मुल्यको आधारमा
Compost (धुलो)	के.जी	.०१५-.०२०	
Compost (दानादार)	के.जी	.०२०-.०२५	
Vermicompost	के.जी	.०२५-.०३०	
वीउ			
धान	के.जी	०.०२१	विभिन्न खाद्यान्न वीउ विउहरुको उत्पादन लागत औषत को आधारमा
गहुँ	के.जी	०.०३	
मकै	के.जी	०.०२४	
तरकारीको उन्नत वीउ	के.जी	२.८६६	वीउहरुको उत्पादन लागत औषत को आधारमा
तरकारीको मुल वीउ	के.जी	१.९७८	
दलहन वीउ	के.जी	०.०८१	
तेलहन वीउ	के.जी	०.०९	
फलफुल तथा तरकारी विरुवा			
कलमी विरुवा	गोटा	०.०४१	विभिन्न फलफूल विरुवाहरुको
विजु विरुवा	गोटा	०.०२२	सरकारी मुल्यको औषत को आधारमा
फलफुलको कटिङ्ग विरुवा	गोटा	०.०१९	
जमिनको तरकारी विरुवा	गोटा	०.००१	
पोलिपटको तरकारी विरुवा	गोटा	०.०१४	
साना कृषि यन्त्रहरु			
मिनि टिलर	गोटा	४०-१२५	बजारमा उपलब्ध औषत

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
पावर टिलर	गोटा	१५०-१८०	मूल्यको आधारमा
मल्टी क्रप थ्रेसर	गोटा	८५	
रिपर	गोटा	१८०-१४०	
पशुपंक्षी			
चिलिङ्ग भ्याट ३००० लिटर	संख्या	४००	
चिलिङ्ग भ्याट २००० लिटर	संख्या	३००	
चिलिङ्ग भ्याट १००० लिटर	संख्या	२००	
सहकार्यमा नमूनाको रुपमा मिल्किङ पार्लर स्थापना	संख्या	१०००	
बाखा वितरण	गोटा	७	
बाखाको खोर निर्माण	गोटा	६	
ड्युल प्रपोजका कुखुराको चल्ला	गोटा	०.०६	
कुखुराको खोर निर्माण	गोटा	६	
वंगुरको पाठापाठी वितरण	गोटा	५	
खोर निर्माणमा सहयोग	संख्या	१०	
गाई भैसीलाई सुत्केरी भत्ता	संख्या	२.५	
साइलो पिट निर्माण ४००० घन फिट साइजको	संख्या	५००	
साइलो पिट निर्माण ८०० घन फिट साइजको	संख्या	१००	
उच्च प्रजनन मानका वोका वितरण	गोटा	१५	
थुमा वितरण	गोटा	२०	
भूमिसुधार			
प्रथम दर्जा नियन्त्रण विन्दुको पूर्वेक्षण/ सर्भेक्षण	विन्दु	२००	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम
समतलन पूर्वेक्षण monumentation सर्भेक्षण	KM	६५	
भू- आकार्षणका विन्दुहरुमा पूर्वेक्षण monumentation कार्य	विन्दु	३३	
गाँउब्लक नापी सम्पन्न	हेक्टर	३.८	कित्ता नापी कार्यक्रम तर्फ
पुनःनापी सम्पन्न	हेक्टर	७.१६	
डिजिटल नापी सम्पन्न	हेक्टर	४.३२	
द्वन्दबाट क्षतिग्रस्त भूमि लगत पुनःस्थापना	हेक्टर	२.४	
विषयगत नक्सा तयार	सीट	२००	स्थलरुप नापी कार्यक्रम

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
स्थलरुप नक्सा अद्यावधिक	सीट	२५	
फिल्ड भेरिफिकेशन	सीट	३००	
नक्सा पुनःछपाइ	सीट	३५	
संघीय प्रदेशको डाटावेस तयार	सेट	३५८	राष्ट्रिय भौगोलिक सूचना पूर्वाधार कार्यक्रमतर्फ
Interactive web mapping	विषय	२५.५	
विभिन्न जिल्लाका एमोनिया नक्शा संकलन गर्ने ।	सिट	२००	
प्लट रजिष्टर इन्ट्री / स्क्यान इमेज सहित	सिट	३०००	
अभिलेखिकृत नक्शाको lamination Scan तथा index Database तयार गर्ने	कित्ता	३७५०	
विभिन्न नापी कार्यालयहरुमा रहेका नया नापीको फिल्डबुक स्क्यान गर्ने	कित्ता	४००	
Online सेवा शुरु हुने मालपोत कार्यालयको ३ लाख कित्ता रोक्का कित्ता डिजिटाईज अध्यावधिक गर्ने	कित्ता	११४५५	
online सेवा शुरु हुने मालपोत कार्यालयको २९ लाख मोठ कित्ता डिजिटाईज अध्यावधिक गर्ने	कित्ता	१४०८२	
क्षमता विकास तालिम(कर्मचारी दक्षता बृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने	जना	३००	
जग्गा खरिद गर्ने	लाख/परिवार	२	
घर निर्माण गर्ने	लाख/परिवार	२.२५- तराई	
घर मर्मत गर्ने	लाख/परिवार	१.२५	
सीप विकास गर्ने	जना	५०००	
काठ वितरण गर्ने	लाख/परिवार	१	
घर निर्माण गर्ने	हजार/परिवार	५५	
सहकारी तथा गरिवी निवारण			
सहकारी शिक्षा र प्रशिक्षण (उद्यमशीलता, रोजगारी मूलक/ सशक्तीकरण/सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)		७५००	
सहकारी प्रशिक्षक प्रशिक्षण, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	
सहकारी संघसंस्थाको रणनीतिक योजना तर्जुमा तालिम, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	
सहकारी व्यवसाय प्रवरद्धन तालिम, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	
सहकारी नेतृत्व तथा व्यवस्थापन विकास तालिम, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
शिक्षा तथा विज्ञान प्रविधि			
कक्षा कोठा निर्माण	शिक्षा तथा विज्ञान प्रविधि	८००	
कक्षा कोठाको सबलीकरण	वटा	१५००	
पाठ्यपुस्तक विकास	प्रति ब्लक	३००	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति विषय	२२	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति सहभागी	१५	
शिक्षक तालिम १० दिने	प्रति सहभागी (प्रदेश तहमा सञ्चालन गर्दा)	२०	
छोटो अवधिको तालिम ३९० घण्टे	प्रति सहभागी	२१	
सन्दर्भ सामग्री विकास	प्रति सहभागी	२५०	
सेवाकालिन तालिम ३० कार्यदिने	प्रति विषयगत	५५	
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या			
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप डी)	वटा	१०,०००	३ हजारसम्म जनसंख्या
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप सी)	वटा	१५,०००	७ हजारसम्म जनसंख्या
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप बी)	वटा	२०,०००	१२ हजारसम्म जनसंख्या
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप ए)	वटा	२५,०००	
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	वटा	५०,०००	
१५ शैया अस्पताल	वटा	१५०,०००	
जिल्ला अस्पताल	वटा	३००,०००	
एक्सरे मेशिन (साधारण)	वटा	५००	
एक्सरे मेशिन (डिजिटल)	वटा	२००० देखी १००००	
सिटिस्क्यान मेसिन	वटा	३०००	
एमआरआइ मेशिन	वटा	५,०००	
क्षयरोगीको बार्षिक औषधि खर्च (साधारण)	जना	४३२२६	निको हुन प्रतिविरामी ६‘८ महिनासम्म
क्षयरोगीको बार्षिक औषधि खर्च (एमडीआर)	जना	४००	निको हुन प्रतिविरामी १.५ वर्षसम्म
क्षयरोगीको बार्षिक औषधि खर्च (एक्सडीआर)	जना	६००	निको हुन प्रतिविरामी २ वर्षसम्म
मृगौला डायलासिस प्रतिव्यक्ति प्रतिपटक	पटक	२.५	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
मृगौला प्रत्यारोपण	जना	५५०	
निर्देशिकाअनुसार विपन्नलाई कडारोग उपचार सहयोग	जना	१००	
एचआइभी संक्रमितहरूलाई बार्षिक औषधि (आठवटाको औषत) खर्च	ट्याप्लेट	०.०१६२६	
एचआइभी प्रभावित १५ वर्षमुनिका बालबालिका तथा गर्भवती महिलाहरूका लागि पौष्टिक आहार	कि.ग्रा.	१५५.४	
चारपटक गर्भ जाँच सेवा लिएवापत		०.४	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी सेवा लिएवापत (हिमाल) यातायात खर्च	जना	१.५	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी सेवा लिएवापत (पहाड) यातायात खर्च	जना	१	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी सेवा लिएवापत (तराई) यातायात खर्च	जना	०.५	
शल्यक्रियामार्फत सुत्केरी सेवा		७	
एयरलिफ्टमार्फत उद्धार		१५०–२००	स्थानअनुसार फरक पर्ने । निजी कम्पनीले बढी लिने ।
आङ्ग खसेको रोग पहिचान	जना	४०	७५३ वटा तहमा कम्तीमा एक क्याम्प प्रत्येकमा कम्तीमा ४० जना
आङ्ग खसेको पहिचानपश्चात रिङ्गपेसरी सेवा	जना	०.३५	
आङ्ग खसेको उपचार (शल्यक्रिया)	क्याम्प	१२.५	तराई
आङ्ग खसेको उपचार (शल्यक्रिया)	जना	१३.५	पहाड
न्यानो झोला वितरण	जना	२.३	
निशुल्क गर्भपतन सेवा	जना	१	
सरभाइभर क्यान्सर जाँच	जना	५०	
थर्मो काउडुलेटोर	जना	३५०	सरभाइभर क्यान्सर जाँच मेशिन
इन्सेक्टिसाइड झुल	जिल्ला	०.२	
एन्टिरेभिज प्रतिभाइल	जिल्ला	०.००२६१	
एन्टिस्नेक भेनम प्रतिभाइल	गोटा	०.५३७	
खानेपानी गुणस्तर परीक्षण(किटसहित) मेशिन	भाइल	२०३	
इन्सेक्टिसाइड	भायल	१.५	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
बी.सी.जी. खोप	वटा	०.१७१५	
ओ.पी.भी. खोप	कि.ग्रा.	०.२०७७	
दादुरा रुवेला खोप	भाएल	०.६७५८	
जे.ई खोप	भाएल	०.३५	
टी.टी. खोप	भाएल	०.०९३३	
आई.पी.भी. खोप	भाएल	०.३०२४	
पेण्टा खोप	भाएल	१.३१४६	
पी.सी.भी. खोप	भाएल	०.३८०५	
रोटा खोप	भाएल	०.२२५८	
भिटामिन ए	क्याप्सुल	०.००४	
भिटामिन ए (गर्भवती तथा सुत्केरी)	क्याप्सुल		
आइरन फोलिक एसिड (गर्भवती तथा सुत्केरी)	क्याप्सुल	०.०००६५	
आइरन फोलिक एसिड (किशोरी)	क्याप्सुल	०.०००६५	
सुक्ष्मपोषण धुलो (बालभिटा)	स्यासेट	०.००१५	
सर्वोत्तम पिठो	कि.ग्रा.	०.०८२	
एफ हन्ड्रेड	क्यान	०.०४१४५	
एफ सेभेन्टीफाइभ	क्यान	०.१२७५३	
रिसोमल	स्यासेट		
अलवेन्डा झोल (जुकाविरुद्ध)	ट्याबलेट	०.००१८	
अलवेन्डा झोल (जुकाविरुद्ध)	ट्याबलेट	०.००१८	
अलवेन्डा झोल (जुकाविरुद्ध)	ट्याबलेट	०.००१८	
खानेपानी			
सुरुङ निर्माण	कि. मि.	३०८३३६	
प्रति आयोजना (विकास चरण)		१०००	
प्रति आयोजना (कार्यान्वयन चरण)		५५००	
खानेपानी उत्पादन वृद्धि	प्रति एम. एल. डि.	३२६००	समुदाय परिचालन
ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि जग्गा अधिग्रहण	रोपनी	६१००	
युवा तथा खेलकूद			

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
युवा प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्वरोजगार व्यवसायको बीमा	वटा	३.२५	
	जना	१००	
खेलकुदका राष्ट्रिय प्रतिभा सम्मान	जना	१२.५	
स्काउट तथा विपद् व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन	वटा	२००००००	दर्शक क्षमताअनुसार राष्ट्रियस्तरको रंगशालाको रु. १ अर्ब र अन्तर्राष्टियस्तरको रंगशालाको रु.२ अर्ब
७ प्रदेशमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको रंगशाला निर्माण	वटा	६००००	
कभर्ड हल निर्माण	वटा	२३००००	
महिला वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक			
वृद्धवृद्धालाई आश्रय प्रदान	जना	१९	पशुपति बृद्धाश्रम
लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिहरुलाई तालिम	पटक	१००	सबै संघीय मन्त्रालयका तथा संवैधानिक निकाय र आयोगका लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति
बाल हेल्पलाइन संचालन	जिल्ला	३००	भौगोलिकता र प्रगतिको आधारमा बार्षिक प्रति जिल्ला ३ लाख देखि ३ लाख ६६ हजार सम्म
दीर्घकालीन पुनरुथापना केन्द्रमा सेवा प्राप्त गर्ने महिला	जना	२७७	मङ्गला साहना दीर्घकालीन पुनरुथापना केन्द्र
प्रदेशस्तरिय अपाङ्गता स्याहार केन्द्र स्थापना	वटा	१००००	
प्रदेशस्तरिय ज्येष्ठ नागरिक मैत्री आश्रम	वटा	१००००	
सीमान्तकृत महिलाहरुलाई उद्यमशिलता कार्यक्रम संचालन	जना	४६.६६७	२ बर्षको रोजगार प्रत्याभूति सहितको तालिम प्रदान
श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय			
व्यवसायिकतथा सीपविकास तालिम	पटक	६००	
सामाजिक सुरक्षा योजना कार्यान्वयन		१२००००	
श्रम संझौता र समझदारी	पटक	४५००	
बालश्रम उन्मूलन चेतनामूलक कार्यक्रम	वटा	५००	
भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात			
पिच सडक	कि.मि.	५००००-१०००००	डबल लेन

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
ग्राभेल सडक	कि.मि.	५०००-१००००	डबल लेन
पुल	कि.मि.	१०००-२०००	डबल लेन
रेलवे	कि.मि.	५०००००	रेलवे ट्रयाक
उर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाइ			
रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना इन्टेक निर्माण कार्य	वटा	१७२००००	
मूल नहर तथा संरचना निर्माण कार्य	कि.मी.	१७२५	
भेरि बबई बहुउद्देश्यीय डाइभर्जन सिचाइ आयोजना सुरुङ निर्माण कार्य	मिटर	८००	
सिक्टा सिचाइ आयोजना, सिक्टा सिचाइ आयोजनाको लागत / हेक्टर	लागत/हे.	५८४	
बबई सिचाइ आयोजना, जग्गा प्राप्ति	हे.	२,६०	
सर्भिस सडक निर्माण	कि.मी.	२०,००	
मूलनहर निर्माण कार्य	कि.मी.	४,२०,००	
नहर प्रणाली रिमोडलिंग गर्ने कार्य	कि.मी.	८,२५,००	
शाखा उपशाखा नहर निर्माण कार्य	कि.मी.	२०,००	
नहर संचालन, जलमापन तथा गेजनिर्माण	प्र.श.	५,००	
बागमती सिंचाई आयोजना, नहरनिर्माणको लागि जग्गा खरिद	हे.	५०००	
सिंचित क्षेत्र बचावट कार्य	कि.मी.	४००००	
सिंचित क्षेत्र विकास कार्य	हे.	३००	
नह रसंचालन तथा मर्मत	प्र.श.	१५००	
सर्भिसरोड मर्मत तथा बचावट	कि.मी.	५००	
महाकाली सिंचाई आयोजना, जग्गा अधिग्रहण	हे	१००००	
मूल नहरको निर्माण	कि मि	१२१३००	
अन्वेषण डिप ट्यूववेल निर्माण तथा पम्पटेष्ट	वटा	२४००	
ग्राउण्ड वाटर मनिटरिङ्ग	संख्या	०.९७	
जियोफिजिकल सभे	संख्या	३००	
वाटर क्वालीटी/आर्सेनिक अध्ययन	वटा	३००	
जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	वटा	४००	
जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी अध्ययन कार्य	वटा	९००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रू हजारमा)	कैफियत
प्राविधिक तालिम	वटा	५००	
सैर्य शक्ति प्रयोग गरी टार लिफ्ट	वटा	२००००	
पहिरो अनुमान तथा प्रक्षेपण सम्बन्धि प्रविधि विकास	वटा	१००	
सिपेज नियन्त्रणको प्रविधि विकास	प्रति मि.	३०००	
Ram Pump प्रयोग गरि प्रविधि विकास	संख्या	४००	
तटबन्ध निर्माण (महाकाली नदी, कञ्चनपुर)	कि.मी.	१४००००	
तटबन्ध निर्माण (कर्णाली नदी, बर्दिया)	कि.मी.	१५००००	
तटबन्ध निर्माण (नारायणी नदी, चितवन र नवलपरासी)	कि.मी.	१०००००	
तटबन्ध निर्माण (बबई नदी, बर्दिया)	कि.मी.	२५००००	
महालेखा परीक्षकको कार्यालय			
लेखापरीक्षण सम्बन्धी तालिम प्रदान	प्रति व्यक्ति	०.३३४	
विधुतीय कार्यपत्रको माध्यमबाट लेखापरीक्षण कार्य	प्रति फाईल	९.६	
लेखापरीक्षणको गुणस्तर आश्वस्तता मुल्याकंन	प्रति फाईल	२	
लोकसेवा आयोग			
भवन निर्माण	संख्या	१८७५०	
फोटोकपी मेशिन खरिद	संख्या	१९४	
पाठ्यक्रम निर्माण	संख्या	१५०	
प्रान्तीय लोक सेवा सम्बन्धी कार्यक्रम	स्थान	१४००	
परीक्षा सञ्चालन			
रा.प.प्रथम (प्राविधिक/अप्राविधिक), स्वास्थ्य सेवा एघारौं, नवौं	संख्या	१५०	
रा.प.द्वितीय (प्राविधिक/अप्राविधिक),	संख्या	१५०	
रा.प.तृतीय (प्राविधिक/अप्राविधिक), स्वास्थ्य सातौं, आठौं	संख्या	३००	
रा.प.अनं. प्रथम (प्राविधिक/अप्राविधिक), स्वास्थ्य चौथो, पाँचौ	संख्या	३००	
रा.प.अनं. द्वितीय (प्राविधिक/अप्राविधिक)	संख्या	३००	
सुरक्षा निकायहरु	पटक	१००००	

अनुसूची १२

कार्यक्रम/आयोजना प्राथमिकीकरणका आधार

क. विकास कार्यक्रम/आयोजना

- नेपाल सरकारका संघीय मन्त्रालय र निकायहरू अन्तर्गत संचालन हुने विकास कार्यक्रम/ आयोजनालाई प्राथमिकीकरण गर्नको लागि समग्र विषयगत क्षेत्रलाई ५ क्षेवटा प्रमुख क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गरी र त्यसअन्तर्गत पर्ने उपक्षेत्र देहाय बमोजिम छुट्याईएको छ ।

क.सं.	प्रमुख क्षेत्रहरू	उपक्षेत्रहरू
१	आर्थिक क्षेत्र	उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति, पर्यटन, अर्थ र श्रम
२	कृषि, भूमिसुधार तथा वन क्षेत्र	कृषि विकास, पशुपन्छी, भूमिसुधार तथा व्यवस्था र वन तथा भू-संरक्षण
३	पूर्वाधार क्षेत्र	सडक तथा अन्य यातायात, शहरी विकास, सिंचाई, सूचना तथा सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, ऊर्जा र स्थानीय पूर्वाधार विकास
४	सामाजिक क्षेत्र	शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण, खानेपानी तथा सरसफाई र संस्कृति
५	सुशासन तथा अन्य क्षेत्र	माथि उल्लेखित वर्गीकरणमा नपरेका अन्य सम्पूर्ण क्षेत्रहरू जस्तैः जनसंख्या, वातावरण, गृह, रक्षा, योजना, तथ्यांक, विपद् व्यवस्थापन, न्याय, निर्वाचन, मानव अधिकार, आदि

- विकास आयोजना/कार्यक्रमलाई प्राथमिकीकरण गर्नको लागि ६ वटा सामान्य आधार र २ वटा क्षेत्रगत आधारहरु तय गरी सामान्य आधारलाई कुल ६५ अंक र क्षेत्रगत आधारलाई कुल ३५ अंक राखिएको छ।
- कार्यक्रमलाई प्रथम प्राथमिकता प्राप्त (Priority 1 - P_1 र द्वितीय प्रथमिकता प्राप्त (Priority 2 - P_2) गरी २ वटा प्राथमिकताक्रममा वर्गीकरण गरिएको छः

विकास कार्यक्रमको अंक प्रदान

क.स.	योगदान	अंक
१	प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान गरेमा -अति उत्तम	३
२	अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान गरेमा - उत्तम	२
३	कम वा सामान्य योगदान गरेमा - सामान्य	१
४	योगदान नपुऱ्याएमा - न्यून	०

विकास कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण

क्र.स.	कूल प्राप्ताङ्क	प्राथमिकता क्रम
१	७५ वा सो भन्दा बढी अंक भएमा	पहिलो (P_1)
२	७५ भन्दा कम अंक भएमा	दोस्रो (P_2)

सबै क्षेत्रमा लागू हुने पाँच वटा सामान्य आधारहरू सबै मन्त्रालय र निकायहरूमा प्रयोग गर्नुपर्ने र प्रत्येक क्षेत्रका लागि सम्बन्धित क्षेत्रगत दुई वटा आधारहरू प्रयोग हुने । यसरी सामान्य र क्षेत्रगत आधारहरूबाट प्राप्त अंक जोडी कूल प्राप्ताङ्क निर्धारण गर्ने ।

नोटः माथि उल्लेख गरिएको आधार बमोजिम वर्गीकरण गर्दा कुनै क्षेत्रमा दुई तिहाई भन्दा बढी कार्यक्रम/आयोजना P_1 अन्तर्गत परेमा P_1 हुनको लागि आवश्यक न्युनतम अंक परिमार्जन गरी प्राथमिकीकरण वा स्तरीकरण (Ranking) गरिनेछ ।

(क) सामान्य आधारहरू

१. चालु आवधिक योजनाको फराकिलो आधारको समाबेशी आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउनेः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने क्षेत्रगत मूल्य अभिवृद्धि क्षेत्रगत आय वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउनेः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य १ (SDG 1)(सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य) - दिगो विकासको लक्ष्य ८ (SDG 8) को पूर्ण र उत्पादनमूलक रोजगारी प्राप्ति/वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्थाः (५ अंक)

क	निम्न क्षेत्र वा संस्थाहरू मध्ये कुनै एकको सहभागिता रहने – नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राही, वा – स्थानीय तह वा प्रदेश, वा – निजी क्षेत्र	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदानः (१० अंक)

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान (भार ५० प्रतिशत)

क	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि १९ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने आयोजना/कार्यक्रम	अति उत्तम
ख	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि २० औं देखि ३८ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने आयोजना/कार्यक्रम	उत्तम
ग	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि ३९ औं देखि ५७ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने आयोजना/कार्यक्रम	सामान्य
घ	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि ५८ औं देखि ७७ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने वा क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुऱ्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरण र लैंगिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदानः (भार ५० प्रतिशत)

क	सामाजिक र लैंगिक मूलप्रवाहीकरण, समानता र सशक्तीकरण (SDG 5) लाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्यः **(२० अंक)**

क	**चालु आयोजनाको लागि** • गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८० प्रतिशत वा सो भन्दा माथि रहेको, वा • आगामी आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा **नया आयोजनाको लागि** आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य पूरा भएको ।	अति उत्तम
ख	**चालु आयोजनाको लागि** • गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ६५ प्रतिशत देखि ८० प्रतिशतसम्म रहेको, वा • आगामी दुई वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा **नयाँ आयोजनाको लागि** • आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य अन्तिम चरणमा रहेको ।	उत्तम
ग	**चालु आयोजनाको लागि** • गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत देखि ६५ प्रतिशतसम्म रहेको, वा • आगामी तीन वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा **नया आयोजनाको लागि** • आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य भैरहेको ।	सामान्य
घ	**चालु आयोजनाको लागि** • गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेको, वा • आगामी चार वर्षसम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित नरहेको, वा **नयाँ आयोजनाको लागि** • आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य नभएको ।	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू

(अ) आर्थिक क्षेत्र

(उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति, पर्यटन, अर्थ, र श्रम)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदानः (२० अंक)

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने – दिगो विकासको लक्ष्य ९ (SDG 9) को दिगो समावेशी औद्योगिकीकरण प्रवर्द्धन गर्न, वा – आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्न, वा – वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापन गर्न, वा – पर्यटन पूर्वाधार निर्माण र पर्यटक आगमनमा वृद्धि गर्न, वा – मर्यादित कामको प्रवर्द्धन/सुमधुर औद्योगिक सम्बन्ध कायम गर्न, वा - – राजस्व वृद्धि र खर्च व्यवस्थापन गर्न	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(आ) कृषि, भूमिसुधार तथा वन क्षेत्र

(कृषि, पशपन्छी, भूमिसुधार तथा व्यवस्था, वन तथा भूसंरक्षण)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदानः (२० अंक)

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमासामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य २ (SDG 2) को भोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरक्षा, उन्नत पोषण प्राप्ति र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य १५ (SDG 15) को वनको दिगो व्यवस्थापन, भूक्षयीकरणको रोकथाम, जैविक विविधताको क्षति रोक्न, वा - आधुनिक भूमि व्यवस्थापन गर्न	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(इ) पूर्वाधार क्षेत्र

(सडक तथा अन्य यातायात, शहरी विकास, सिंचाई, सूचना तथा सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, ऊर्जा, स्थानीय पूर्वाधार विकास)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदानः (२० अंक)

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने – दिगो विकासको लक्ष्य ७ (SDG 7) को दिगो र आधुनिक ऊर्जा सुनिश्चितता गर्न, वा – दिगो विकासको लक्ष्य ९ (SDG 9) का दिगो सडक र अन्य यातायात र सिंचाई सुबिधा बढाउन, वा – दिगो विकासको लक्ष्य १३ (SDG 13) को जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र वातावरण संरक्षण गर्न, वा – दिगो विकासको लक्ष्य ११ (SDG11) को सुरक्षित, सवल, समावेशी र दिगो शहर विकास गर्न, वा – नवीन खोज गर्न र प्रविधि प्राप्ति गर्न	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(ई) सामाजिक क्षेत्र

(शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदानः (२० अंक)

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने – दिगो विकास लक्ष्य ३ (SDG 3) को स्वस्थ जीवन प्राप्तिका लागी बाल मृत्युदर न्यूनीकरण गर्न, वा – मातृ मृत्युदर न्यूनीकरण वा मलेरिया, क्षयरोग, HIVAIDS नियन्त्रण गर्न, वा – दिगो विकास लक्ष्य ४ (SDG 4) को सबैको लागि समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्ति गर्न, वा – प्राथमिक एवम् माध्यमिक तहमा छात्रा/ छात्रको अनुपात वृद्धि गर्न, वा – दिगो विकासको लक्ष्य ६ (SDG 6) को खानेपानी र सरसफाई सेवाको उपलब्धताको दिगो सुनिश्चितता गर्न, वा – लैंगिक समानता वा सशक्तीकरण गर्न, वा – संस्कृति प्रवर्द्धन गर्न,	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(उ) सुशासन तथा अन्य क्षेत्र

(जनसख्या, वातावरण, विपद् व्यवस्थापन, गृह, रक्षा, शान्ति, न्याय, योजना, तथ्यांक, निर्वाचन, मानव अधिकार, आदि)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदानः (२० अंक)

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानः (१५ अंक)

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम

	– दिगो विकासको लक्ष्य १३ (SDG 13) को जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र वातावरण संरक्षण गर्न, वा – दिगो विकास लक्ष्य १६ (SDG 16) को शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धि गर्न, वा – सुशासन अभिवृद्धि गर्न, वा – न्यायमा सबैलाई पहुँच बढाउन, वा – जनसख्या व्यवस्थापन गर्न, वा – विपद् व्यवस्थापन गर्न, वा - – योजना तथा तथ्यांक प्रणालीमा सुधार र सुदृढीकरण गर्न	
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

ख. साधारण बजेटको प्राथमिकीकरण

- **साधारण बजेटलाई पाँचवटा आधारमा भारित अंक प्रदान गरी P_1 र P_2 गरी २ वटा प्राथमिकीकरणमा वर्गीकरण गरिएको छ।**

क्र.सं.	आधार	अंक
१	जनतालाई प्रत्यक्ष सेवा गर्न सहयोग गर्ने	५
२	सुशासन कायम गर्न योगदान पुऱ्याउने	५
३	राजश्व वृद्धि गर्न सहयोगी कार्यहरू	५
४	विकास कार्यमा योगदान पुऱ्याउने	५
५	मानव संसाधन विकास, वातावरण संरक्षण र क्षेत्रीय सन्तुलनमा योगदान पुऱ्याउने	५
	जम्मा	२५

साधारण बजेटको भार प्रदान गर्ने तरिका

क्र.सं.	योगदान	अंक
१	अति उच्च सहयोग पुग्ने	५
२	उच्च सहयोग पुग्ने	३.५
३	सामान्य सहयोग पुग्ने	२
४	सहयोग नपुग्ने	०

क्र.सं.	कुल प्राप्ताङ्क	प्राथमिकताक्रम
१	१७.५ वा सो भन्दा बढी अंक प्राप्त भएमा	पहिलो (P1)
२	१७.५ अंक भन्दा कम अंक प्राप्त भएमा	दोस्रो (P2)

अनुसूची १३

विकास आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकीकरणको आधारमा अंक प्रदान गर्ने तरिका

१. प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान भन्नाले तोकिएको विषय वा लक्ष्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष रूपमा योगदान (Direct Contribution) र ५० प्रतिशतभन्दा बढी रकम प्रत्यक्ष योगदान गर्न विनियोजन हुनेलाई मान्ने र सो अनुरूप अंक प्रदान गर्नुपर्नेछ । जस्तोकिः कृषि उत्पादन बढाउन सिंचाई, बीउ बिजन, मलखादको प्रत्यक्ष योगदान रहन्छ भने सो अनुरूप **प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान** मान्ने ।

२. अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान भन्नाले तोकिएको विषय वा लक्ष्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष (Indirect contribution) योगदान तर ५० प्रतिशत भन्दा बढी रकम त्यस्तो योगदान गर्न विनियोजन हुनेलाई मान्ने र सो अनुरुप अंक प्रदान गर्नुपर्नेछ । जस्तोकिः कृषि उत्पादन बढाउन कृषि सडक निर्माण, तालिमले अप्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउँछ भने सो अनुरुप **अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय** योगदान मान्ने ।

३. सामान्य वा कम योगदान भन्नाले तोकिएको विषय वा लक्ष्य प्राप्तिमा ५० प्रतिशत भन्दा कम योगदान पुऱ्याउने (प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष दुवै) मानी सो अनुरुप **सामान्य योगदान** मान्ने ।

४. योगदान नपुऱ्याउने भन्नाले तोकिएको विषय वा लक्ष्य प्राप्तिमा कुनै पनि योगदान नपुऱ्याउने मानी सो अनुरूप **न्यून योगदान** मान्ने ।

क. सामान्य आधारको अंक प्रदान गर्ने तरिका

१. चालु आवधिक योजनाको फराकिलो आधारको समाबेशी आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउनेमा अंक प्रदान गर्ने तरिकाः-

(क) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले आ-आफ्नो क्षेत्रको उत्पादन वा जनताको आय वृद्धिमा प्रत्यक्ष वा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउने जस्तोकि सम्बन्धित आयोजना/कार्यक्रमले कृषि उत्पादन, वा उद्योगसम्बन्धी आयोजनाले औद्योगिक उत्पादन, वा उर्जासम्बन्धी आयोजनाले विद्युत् उत्पादन वा अन्य वस्तु तथा सेवा उत्पादन बढाई वा मूल्य अभिवृद्धि गरी सम्बन्धित क्षेत्रको कूल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिमा प्रत्यक्ष वा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने छ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ख) यदि प्रत्यक्ष रूपमा नभई अप्रत्यक्ष रूपमा तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ग) उत्पादन र आय वृद्धिमा सामान्य वा कम मात्र योगदान दिने प्रकृतिको छ भने त्यसलाई **सामान्य योगदान मानी १ अंक** प्रदान गर्ने र

(घ) उत्पादन वा आय वृद्धिमा कुनै प्रकारको योगदान पुऱ्याउँदैन भने त्यसलाई **न्यून योगदान मानी ० अंक** प्रदान गर्ने।

२. दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउनेमा अंक प्रदान गर्ने तरिकाः-

(क) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमको दिगो विकासको लक्ष्य १ मा सबै प्रकारका गरिबी अन्त्य गर्ने लक्ष्य वा पूर्ण र उत्पादनमूलक रोजगारी प्राप्तिको लक्ष्य राखिए अनुरूप प्रत्यक्ष वा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने उद्देश्य रहेको छ र ५० प्रतिशत भन्दा बढी बजेट सोको लागि रहेछ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने,

(ख) तर प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले लक्ष्यमा प्रत्यक्ष रूपमा नभई अप्रत्यक्ष तथा उच्च योगदान पुऱ्याउँदछ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ग) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले उक्त लक्ष्यमा सामान्य वा कम मात्र योगदान पुऱ्याउँदछ भने त्यसलाई **सामान्य योगदान मानी १ अंक** प्रदान गर्ने, र

(घ) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले उक्त लक्ष्यमा कुनै योगदान पुऱ्याउँदैन भने त्यसलाई **न्यून योगदान मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

३. सहभागिताको अवस्थामा अंक प्रदान गर्ने तरिकाः-

(क) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवधिमा नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैर सरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह, सेवाग्राही वा स्थानीय तह वा प्रदेश तह वा निजी क्षेत्रमध्ये कुनै एकको प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय (५० प्रतिशत) सहभागिता रहने प्रकृतिको छ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ख) ती क्षेत्र वा संस्थाहरूको अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय प्रकारको सहभागिता रहने प्रकारको छ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ग) ती संस्था वा क्षेत्रको सामान्य वा कम सहभागिता रहने प्रकारको छ भने त्यसलाई **सामान्य मानी १ अंक** प्रदान गर्ने, र

(घ) अन्य संस्था वा क्षेत्रको कुनै सहभागिता नरहने प्रकारको छ भने त्यसलाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

४.समावेशीकरणमा योगदान

यसअन्तर्गत २ प्रकारको समावेशीकरणको अंक प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(अ) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान

(आ) सामाजिक समावेशीकरण र लैंगिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान

(अ) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिकाः-

(क) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रम मानव विकास सूचकांकको १ देखि १९ औं स्थानसम्मका जिल्लामा संचालन हुने वा संचालित छ भने त्यसलाई अति **उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने,

(ख) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रम मानव विकास सूचकांकको २० औं देखि ३८ औं स्थानसम्मका जिल्लामा संचालन हुने वा संचालित छ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने,

(ग) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रम मानव विकास सूचकांकको ३९ औं देखि ५७ औं स्थानसम्मका जिल्लामा संचालन हुने वा संचालित छ भने त्यसलाई **सामान्य मानी १ अंक** प्रदान गर्ने, र

(घ) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रम मानव विकास सूचकांकको ५८ औं देखि ७७ औं स्थानसम्मका जिल्लामा संचालन हुने वा संचालित छ भने त्यसलाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

नोटः- फरक समूहमा रहेका जिल्लामा कार्यक्रम सञ्चालन हुने भएमा औषत गणना गरी अंक प्रदान गर्ने ।

(आ) सामाजिक समावेशीकरण र लैंगिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिकाः

(क) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले दिगो विकासको लक्ष्य ५ बमोजिम सामाजिक र लैंगिक मूलप्रवाहीकरण, समानता र सशक्तीकरण जस्तो कि विभिन्न आदिवासी/जनजाति, पछाडिपरेका समुदाय, लोपोन्मुख जाति, दलित, पिछडा वर्ग, मधेशी समुदाय, मुस्लिम समुदाय, र महिला आदिको समावेशीकरण, मूलप्रवाहीकरण, सशक्तीकरण गर्ने कार्यमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय सहभागिता रहने प्रकृतिको छ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ख) यी विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ग) यी विषयहरूमा सामान्य वा कम सहभागिता रहने प्रकारको छ भने त्यसलाई **सामान्य मानी १ अंक** प्रदान गर्ने, र

(घ) यी विषयहरूमा कुनै पनि योगदान पुऱ्याउन सक्दैन भने त्यसलाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

५. आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्यमा अंक प्रदान गर्ने तरिकाः-

(क) चालु आयोजना/कार्यक्रमको हकमा त्यस्ता आयोजना/कार्यक्रमहरू गत आ.व.को दोस्रो चौमासिकसम्म औसत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी रहेको वा उक्त आयोजना/कार्यक्रम आगामी आ.व. भित्रमा सम्पन्न हुने सुनिश्चितता रहेको छ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

नयाँ आयोजना/कार्यक्रमको हकमा उक्त आयोजना/कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि पूर्व तयारी जस्तो कि जग्गा अधिग्रहण, मानव संशाधनको व्यवस्था, विभिन्न निकाय र सरोकारवालाहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता, वन फँडानी गर्नुपर्ने वा वातावरण प्रभाव मूल्यांकन गर्नु पर्ने भए त्यसको सम्पन्नता वा सुनिश्चितता, कार्यविधिको तयारी आदि कार्य पूरा भएको छ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ख) चालु आयोजना/कार्यक्रमहरूको गत आ.व.को दोस्रो चौमासिकसम्म औसत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ६५ प्रतिशत देखि ८० प्रतिशतसम्म रहेको वा उक्त आयोजना/कार्यक्रम आगामी दुई वर्ष भित्र सम्पन्न हुने सुनिश्चितता रहेको अवस्था छ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २** अंक प्रदान गर्ने ।

नयाँ आयोजना/कार्यक्रमको हकमा उक्त आयोजना/कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि माथि उल्लेखित विषयहरूको तयारी कार्य भएको र अन्तिम चरणमा पुगेको अवस्था छ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ग) चालु आयोजना/कार्यक्रमहरूको गत आ.व.को दोस्रो चौमासिकसम्मको औसत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत देखि ६५ प्रतिशतसम्म रहेको वा उक्त आयोजना/कार्यक्रम आगामी तीन वर्ष भित्र सम्पन्न हुने सुनिश्चितता रहेको अवस्था छ भने त्यसलाई **सामान्य मानी १ अंक** प्रदान गर्ने ।

नयाँ आयोजना/कार्यक्रमको हकमा उक्त आयोजना/कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि माथि उल्लेखित विषयहरूको तयारी कार्य भइरहेको छ भने त्यसलाई **सामान्य मानी १ अंक** प्रदान गर्ने ।

(घ) चालु आयोजना/कार्यक्रमहरूको गत आ.व.को दोस्रो चौमासिकसम्मको औसत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेको वा आगामी चार वर्षसम्ममा पनि उक्त आयोजना/कार्यक्रम सम्पन्न हुने सुनिश्चितता नरहेको अवस्था छ भने त्यस्तो अवस्थालाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

नयाँ आयोजना/कार्यक्रमको हकमा उक्त आयोजना/कार्यक्रम कार्यान्वयनको कुनै तयारी कार्य भएको छैन भने त्यसलाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

(इ) क्षेत्रगत आधारहरूमा अंक प्रदान गर्ने तरिका

यसमा अंक प्रदान गर्दा ५ वटा क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गरी सो अनुरूप अंक प्रदान गर्ने र प्रत्येक क्षेत्रका २ वटा प्राथमिकता निर्धारण गर्ने आधारहरू राखिएका छन् ।

अ. **आर्थिक क्षेत्र (यो क्षेत्रअन्तर्गत उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति, पर्यटन, अर्थ, र श्रम उपक्षेत्रहरू राखिएका छन् ।**

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदानमा अंक प्रदान गर्ने तरिका

(यो अंक अंक प्रदान गर्ने तरिका सबै ५ वटा क्षेत्रहरूलाई लागू हुनेछ ।)

(क) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले चालु आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएको आ-आफ्नो क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने प्रकृतिको छ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानी ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ख) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले चालु आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएको आ-आफ्नो क्षेत्रगत लक्ष्य, र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने प्रकृतिको छ भने त्यसलाई **उत्तम मानी २ अंक** प्रदान गर्ने ।

(ग) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले चालु आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएको आ-आफ्नो क्षेत्रगत लक्ष्य, र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने प्रकृतिको छ भने त्यसलाई सामान्य मानी १ अंक प्रदान गर्ने ।

(घ) प्रस्तावित वा चालु आयोजना/कार्यक्रमले चालु आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएको आ-आफ्नो क्षेत्रगत लक्ष्य, र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा कुनै योगदान पुऱ्याउँदैन भने त्यसलाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

२. दिगो विकासको अन्य लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिका

यसमा अंक प्रदान गर्दा आ(आफ्नो क्षेत्रको योगदान अनुसार अंक प्रदान गर्नुपर्ने छ।

क) प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमले दिगो विकासको लक्ष्य ९ अनुरूप दिगो समावेशी औद्योगिक प्रवर्धन गर्न वा आयात प्रतिस्थापनरनिर्यात प्रवर्धन गर्न वा वस्तु तथा सेवाको आन्तरिक आपुर्ति व्यवस्थापन गर्न वा पर्यटन पूर्वाधार निर्माण तथा पर्यटन आगमन वृद्धि गर्न वा मर्यादित काम को प्रवर्धनरसुमधुर औद्योगिक सम्बन्ध कायम गर्न वा राजस्व वृद्धि र सरकारी खर्च व्यवस्थापन गर्न प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने प्रकृतिको छ भने **अति उत्तम मानि ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

ख) माथि उल्लेखित विषयमा आ(आफ्नो क्षेत्रको आयोजना अनुसार अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानि २ अंक** प्रदान गर्ने ।

ग) माथि उल्लेखित विषयमा आ(आफ्नो क्षेत्रको आयोजना अनुसार सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **सामान्य मानि १ अंक** प्रदान गर्ने ।

घ) माथि उल्लेखित विषयमा आ(आफ्नो क्षेत्रको आयोजना अनुसार कुनै योगदान पुऱ्याउदैन भने त्यसलाई **न्यून मानि ० अंक** प्रदान गर्ने ।

आ. कृषि, भूमिसुधार तथा वन क्षेत्र अन्तर्गत कृषि, पशुपन्छी, भूमिसुधार तथा व्यवस्था, वन तथा भू-संरक्षण उपक्षेत्र राखिएका छन् ।

२. दिगो विकासको अन्य लक्ष्य प्राप्तिका योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिका

क) प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमले दिगो विकास लक्ष्य २ अनुरूप भोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण प्राप्ति र दिगो कृषि प्रवर्धन गर्न वा दिगो विकासको लक्ष्य १५ अनुरूप वनको दिगो व्यवस्थापन, भुक्षयिकरणको रोकथाम, जैविक विविधताको क्षति रोक्न वा आधुंनिक भूमि व्यवस्थापन गर्न प्रत्यक्ष्य वा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने प्रकृतिको छ भने **अति उत्तम मानि ३ अंक** प्रदान गर्ने।

ख) यी माथि उल्लेखित विषयहरुमा आ आफ्नो क्षेत्रका प्रस्तावित वा चालु आयोजनाले अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानि २** अंक प्रदान गर्ने।

ग) यी माथि उल्लेखित विषयहरुमा आ(आफ्नो क्षेत्रका आयोजनाले सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **सामान्य मानि १ अंक** प्रदान गर्ने।

घ) यी माथि उल्लेखित विषयहरुमा आ(आफ्नो क्षेत्रका आयोजनाले कुनै योगदान पुऱ्याउदैन भने त्यसलाई **न्यून मानि ० अंक** प्रदान गर्ने।

इ. पूर्वाधार क्षेत्रअन्तर्गत सडक तथा अन्य यातायात, शहरी विकास, सिचाई, सूचना तथा संचार, विज्ञान तथा प्रविधि, उर्जा र स्थानिय पूर्वाधार विकास उपक्षेत्र राखिएका छन्।

२. **दिगो विकासको अन्य लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिका**

क) प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमको कार्यन्वयन र संचालनबाट दिगो विकासको लक्ष्य ७ अनुसार दिगो र आधुनिक उर्जाको सुनिश्चितता प्राप्त गर्न वा दिगो विकासको लक्ष्य ९ अनुसार दिगो सडक र अन्य यातायात सुविधा पुऱ्याउन वा सिचाई सुविधा बढाउन वा दिगो विकासको लक्ष्य १३ को जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र वातावरण संरक्षण गर्न वा, दिगो विकासको लक्ष्य ११ अनुसार सुरक्षित, सबल, समावेशी र दिगो शहर विकास गर्न वा नवीन खोज गर्न र प्रविधि प्राप्ति गर्न प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई अति **उत्तम मानि ३ अंक** प्रदान गर्ने।

ख) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित आयोजनारकार्यक्रमले आ-आफ्नो क्षेत्रको विषयमा अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानि** २ अंक प्रदान गर्ने।

ग) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित आयोजनारकार्यक्रमले आ-आफ्नो क्षेत्रको विषयमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **सामान्य मानि १ अंक** प्रदान गर्ने।

घ) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित आयोजनारकार्यक्रमले आ-आफ्नो क्षेत्रको विषयमा योगदान पुऱ्याउदैन भने त्यसलाई **न्यून मानि ० अंक** प्रदान गर्ने।

ई. सामाजिक क्षेत्रअन्तर्गत **शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला, बालबालिका तथा समाजरकल्याण, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति उपक्षेत्र समेटिएका छन्।**

२. **दिगो विकासका अन्य लक्ष्य प्राप्तिमा योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिका**

क) प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमले दिगो विकासको लक्ष्य ३ अनुरूप स्वस्थ्य जीवन प्राप्तिका लागि बालबालिका मृत्युदर न्यूनीकरण गर्न वा मानि मृत्युदर न्यूनीकरण वा मलेरिया, क्षयरोग, HIV AIDS नियन्त्रण गर्न वा दिगो विकास लक्ष्य ४ अनुरूप सबैको लागि समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न वा प्राथमिक एवम माध्यमिक तहमा छात्रा(छात्रको अनुपात वृद्धि गर्न वा दिगो विकासको लक्ष्य ६ अनुरूप खानेपानी र सरसफाई सेवाको उपलब्धताको दिगो सुनिश्चितता गर्न वा लैंगिक समानता वा सशक्तिकरण गर्न वा संस्कृति प्रवर्धन गर्न प्रत्यक्ष्य तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानि ३ अंक** प्रदान गर्ने।

ख) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित नया वा चालु आयोजनाले आ-आफ्नो क्षेत्रको विषयमा अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानि २ अंक** प्रदान गर्ने।

ग) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमले आ(आफ्नो क्षेत्रको विषयमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **सामान्य मानि १ अंक** प्रदान गर्ने।

घ) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमले आ(आफ्नो क्षेत्रको विषयमा कुनै योगदान पुऱ्याउदैन भने त्यसलाई **न्यून मानि ० अंक** प्रदान गर्ने।

उ. सुशासन तथा अन्य क्षेत्रअन्तर्गत माथि उल्लेख नभएमा बाँकी क्षेत्रहरु जस्तै जनसंख्या, वातावरण, विपद व्यवस्थापन, गृह, रक्षा, शान्ति, न्याय, योजना, तथ्यांक, निर्वाचन, मानव अधिकार, लोक सेवा, आदि पर्दछन्।

२. दिगो विकासका अन्य लक्ष्यहरु प्राप्तिमा योगदानको अंक प्रदान गर्ने तरिका

क) प्रस्तावित वा चालु आयोजनारकार्यक्रमले दिगो विकासको लक्ष्य १३ को जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र वातावरण संरक्षण वा दिगो विकास लक्ष्य १६ को शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धि गर्न वा सुशासन अभिवृद्धि गर्न वा न्यायमा सबैलाई पहुच बढाउन वा जनसंख्या व्यवस्थापन गर्न वा विपद व्यवस्थापन गर्न वा योजना तथ्यांक प्रणालीमा सुधार र सुद्रिढिकरण गर्न, निर्वाचन स्वच्छ र निष्पक्ष रूपमा सम्पन्न आदि गर्न प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **अति उत्तम मानि ३ अंक** प्रदान गर्ने ।

ख) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित वा नया आयोजनारकार्यक्रमले आ(आफ्नो क्षेत्रको विषयमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **उत्तम मानि २ अंक** प्रदान गर्ने ।

ग) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित वा नया आयोजनारकार्यक्रमले आ(आफ्नो क्षेत्रको विषयमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउँछ भने त्यसलाई **सामान्य मानि १ अंक** प्रदान गर्ने।

घ) माथि उल्लेखित विषयमध्ये प्रस्तावित वा नया आयोजनारकार्यक्रमले आ(आफ्नो क्षेत्रको विषयमा कुनै योगदान पुऱ्याउदैन भने त्यसलाई **न्यून मानी ० अंक** प्रदान गर्ने ।

नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोग
सिंहदरबार, काठमाडौं
फोन : ४२११००४, फ्याक्स : ४२११७००
इमेल : npc@npc.gov.np
वेबसाइट : www.npc.gov.np

मुद्रकः मुद्रण विभाग, सिंहदरबार, काठमाडौं ।